

VVITICHINDI SAXONIS RERVM AB HENRICO ET OTTONE I IMPP. GESTARVM Libri III, unà cum aliis quibusdam raris & antehac non lectis diuersorum autorum historiis, ab Anno salutis D. CCC. usque ad præsentem ætatem: quorum catalogus proxima patebit pagina

Huc accessit rerum scitu dignarum copiosus index.

ἐν Ξιόδῳ ἀμί.

Fata uiam inuenient.

BASILEAE APVD IO. HERVAGIVM, MENSE MARTIO, ANNO M. D. XXXII.

CATALOGVS EORVM QVAE VOLVMINE isto complectuntur.

CLARISS. VIRO D. BEATO ARNOALDI INVICTISS. CAROLI IMP. AVGVSTI SECREtario, patrono suo colendiss. [redacted] S.

VT nullum est literarum genus, quod non magnam mortalibus commoditatem adferat Beate ornatiss. ita præ cæteris ad ciuiles istas dignitates aspiranti, historiarum lectione nihil conducibilius esse constat. Nam quũ hinc quicquid usq; est uirtutum ac uitiorũ, manifestò eluceat, suis singula locis annotanda sunt, ut tum ad præclaras res gerendas honesta nos exempla alliciant, tum à perpetrandis flagitijs inhonesta deterreãt, sicq; perpetuò in rebus omnibus quid uel amplectendum uel uitandum sit, oculis ac animo obuersetur: ita fiet, ut temere nihil instituamus, ac moderationis tenorem ubiq; tueri possimus. Alioquin nisi rerum agendarum iudicium aliquod intercedat, fieri non potest, quin passim impingamus, ac sæpe aberremus etiam inuiti: tam tenuibus est impressa uestigijs, totq; auijs fallax uirtutis uia, in qua ut minimo erroris periculo pergere nobis liceat, historia ceu index quidam ac ὁδηγός adhibenda est, quæ, perspectis uariarum gentiũ moribus, cognitisq; rerum diuersarum causis, facilem nobis delectum suppeditare potest, quo rectum ubiq; uitæ cursum obtineamus. Atqui quum in immensum pateat historiæ usus, eiusq; laudem non pauci ac celebres uiri iam antea luculenter sint prosequuti, in ea, quam recte eruditorum cõsensus citra controuersiam olim approbauit, prædicanda diutius immorari non libet, præsertim apud te, cui istam non mediocrem, quæ ex rerum gestarum monumentis petitur, utilitatem esse compertam, singularis prudentia tua declarat: qua tu principis tui, cui es ob egregias ingenij dotes charissimus, negocia non alio quàm literarum beneficio tam solerter exequeris: quarum peritia laute instructũ te nihil imitatione dignum latere potest. Quæ res haud dubie efficit, ut tibi & tuis ornamẽto, cæterisq; te intuentibus admirationi non esse nequeas, idq; eo magis, si cum aliquo quamlibet uel nobili uel opulento, imperito tamen, ac à Musis alieno conferare. Siquidem ex ea collatione perspicuum fit, quantum indocto doctus præstet. Quando igitur præter alias studiorum portiones, hæc historiæ cognitio tam est necessaria, ut citra hanc recte administrari nihil queat, aliquot iam annis id unum dedi operã, quo ex mea officina omnis generis historiographi quàm emendatissime prodirent. Eius conatus exempla esse possunt Liuius, Seneca, Florus, quos uel sola nomenclatura studiosis cõmendat. Sed quum illi res tantum uetustiss. persequantur, quo demũ & quæ medijs temporibus acciderunt, hactenus ignorata nostris hominibus innotescerent, Volaterranum, Blondum, qui uetera nouis permiscent, Procopium ac alios Gothicarum in cunctas fere Europæ prouincias irruptionum scriptores iampridem edidimus: nunc Nouum quo

dámodo proferētes orbē regionū ac insularū, quę ueteribus incognitę fuerūt, opus nō tam delectabile q̃ utile studiosis futurū affirmamus. Complectit̄ enim diuitē rerū uarietate, unde dubites plus ne delectationis an fructus referri queat. Atq; hæc uera esse statim inspecto libro quisq; uel opinione maiora experietur. Cæterum quid iam de præsenti historiarū uolumine multa polliceri opus est? quum unumquemq; mox ipsa rerum patriarū quas continet, pollicitatio sit mirifice in spem erectura, aliquid hic expectandū, quo carere nemo & debeat & possit. Cui enim nō turpe uideatur, exterarū gentium ac imperiorum uicissitudines cognitas habere, suæ patriæ statū qui olim fuerit, quæ Rerump. mutationes nescire? Quod, si ullis unquam, Germanis iure obijci potest, qui hactenus aliena anxie inquirentes, sua neglexerūt: quū tamen maioribus nostris nihil uel ad summā sapientiā, uel animi fortitudinē, uel imperij splendorem defuisse omnes, qui extant, annales testentur. Quin igitur euoluendis considerandisq; priscorum Germanorum rebus gestis incumbimus potius, quàm ut peregrina subinde sectātes, auitā nominis nostri gloriam obsolescere patiamur? Rerum enim nostrarū neglectus in causa est, quur sese exteri, quorū facta passim celebrantur, nobis præponant, perinde ac apud nos nihil unquam fuisset gestum memoria dignum. Cui malo succurrere uolens, quo Germanorum sæpe ostensa uirtus e tenebris tandem in lucem eruatur, Vuitichindum Henrici I. ac Othonum fortia facta describentem excudere uisum est, additis huc quibusdā alijs, qui de Germanorū gestis non ineleganter, fideq; bona scripserunt. In quibus concinnandis tametsi ordinem confuderimus, id quod caueri hic minime potuit: leui tamen huic incōmodo facile medebit̄ catalogus Impp. rite inter se succedentiū præmissus unà cum copioso indice, in quē quicquid est memorabile, diligenter congessimus. Et quanq; plura eiusdē argumenti, nisi temporis nos destituisset angustia, adiungere poteramus: tamen nō uidebar inepte facturus, si hoc præbito gustu obseruarē huius instituti geniū, ut eo alacrius deinceps ad consimilium æditionem accingar, si hæc aliquo studiosorū fauore excipi conspicerē. Nam alioquin, nisi emptorum nō respondeat dexteritas, id unū adnitar pro uirili, ut historiarū amatores, noua semper fœtura adiutem, paratus Græca simul & Mathematica studia impendio ac laboribus immensis prouehere, cuius mox testes erunt Demosthenes & Euclides Græcus, autores summi, quod utrūq; opus à me propediē studiosis cōmunicabitur. Porrò quū diu multūq; dispicerē, cui hasce historias, in quibus conquirendis multū sudoris impendi, rectiss. dedicarē, tu unus occurristi, cui hoc meū qualecūq; in te studiū non ingratū fore sperabā, quiq; quū ob multijugā, quā supra attigi, eruditionē, tum insignem qua polles, autoritatē patronū libro huic præstare cōmode potes. Quibus enim in procliui est omnia ne intellecta quidē calūniari, nominis tui prærogatiua deterriti à calūnijs temperabūt: Quæ una abunde magna causa

est, quur

est, quur eruditorum lucubrationes claris hominibus nuncupentur. Quorũ in numero quia tu non es postremus, nõ dubia spe ducor, humanitatẽ tuam, quæ cæteras uirtutes omnes exornat, boni consulturam, quod tuo hic patrocinio uti uolui, testaturus eadem opera propensam animi in te mei uoluntatem, qua longe maiori officio demereri te cupiam, si sese offerat occasio. Vale uir celeberrime ex officina nostra, & me tibi addictissimum tua uicissim gratia dignare. Kalend. Martij, Anno M.D.XXXII.

IMPERATORVM EX GERMANIS ORDINE SVCCEDENTIUM SERIES EX VUYMPFELINGIJ EPITOME COLLECTA.

INDEX NOMINVM AC RERVM MEMORABILIVM ex Vuitichindo, & alijs subsequentibus historicis collectus.

Arnolphus

C

D

E

F

Friderichi

I

Ottoni

Rotdrudis

Venceslaus

FINIS.

CLARISSIMO I. V. DOCTORI LVDOVICO HIERTERO CAESAREI IVDICII CAMERÆ Aduocato & cauſidico, Martinus Frechtus S.D.

NTER alia quæ à magno illo philoſopho Ariſtotele ſanctiſſime ſimul & grauiſſime ſunt tradita, mihi nō infimum locum clariſs. domine doctor habere uidetur, quod nimis antiquam hiſtoriam, quia dubia eſt & incerta: nec nimis nouam, quia ab omnibus uiſa fuit: ſed mediā delectare, utpote quæ ab his extremis longe diſtet, ſenſerit. Eius generis eſſe Saxonum hiſtoriam, quam Vuitikindus graui terſoq; ſtilo, & quod ad hoc ſcribendi genus proprie ſpectat, ſumma fide, quantum ex ueterum monumentis licet deprehendere, deſcripſit, quum cognouiſſem: operæprecium me facturum arbitrabar, ſi in lucem quod in tenebris Eberbaci ad Rhenū inueneram, proferrem. Si enim alij libri, ad qualeſcunq; humanarum rerum commoditates elucubrati non paruo ſtudio in lucem reſtituuntur, leguntur, amplectuntur: quanto magis hiſtoriarum cognitionem non eſſe incognitā conuenit, quandoquidem in hac non aliter atque in ſpeculo, qualiter ſit adminiſtranda reſpublica, obeunda officia, gerendi magiſtratus, regendæ prouinciæ, relucet. Ad hæc ſi eam laudamus prudentiam, quæ ex ſola ſenectute prouenit: nónne & hiſtoriam quod ueterum rerum prudenter geſtarū in ſe contineat ueritatem, laudabimus? Iam ſi quis Saxoniæ nationis fines & ſitum, ut ita loquar (eius enim gentis fortitudo nobiliſſima & fortiſſima nobilitas hac in hiſtoria potiſſimum celebratur) cognoſcere deſiderat: quę ex ueterum diligenti perſcrutatione in uetuſtis monumentis reperimus annotata, huic albo haudquaquā grauabimur apponere. Saxones itaq; ditionis ſuæ principium ab Holſatia Albi fluuio tranſiecto, eo loco quem nunc archiepiſcopatui Bremenſi adſcribunt, in Veſtphaliam ad Rhenum uſq; fere deducūt: inde uero Haſſiam, & Herciniam Germaniæ non incelebrem ſyluam attingentes, ad Thuringiorum confinia, in quibus non contemnendam partem à Francis, quorum ſtipendio olim militauerunt, ſuſcipientes perueniunt. Duos principatus ſuperiorem atque inferiorem Saxoniam hęc regio ſibi uendicat. Meditullium autem huius prouinciæ totum ex Vandalico ſolo in linguam moresq;

moresq; Saxonum redactum est: eius generis est terra Brunsuuickensis, Lu-
nenburgensis, Parthenopolis, quam Magdeburgum appellant, Halbersta-
densis. Ad eandem quoq; nationem Marchia Brandenburgensis tota per-
tinet, ex eodem Vandalico solo capta, ac in Saxonicam linguã uersa. Porrò
quanta olim Saxonum fortitudo fuerit, uel hinc liquet, quod Otho cogno-
mine Magnus, imperium in Germaniam uirtute & armis inuexit, hoc do-
mesticum Anglorum regnũ fundauit, contra turpissimum Attilam in aciem
progressus est, Vandalos fudit. Hæc externa. Quod uero ad id, quod nostro
seculo; quo pater misericordiarum & deus totius consolationis uerbi sui ma-
nifestationem opulenter exhibuit, pertinet, satius esse prorsus tacere, quàm
pauca, ut ille de Carthagine, dicere ducimus. Tuum fuerit clarissime domine
doctor nostram in te quam hoc uetusto libro declaramus beneuolentiam ex
syncero animo, ob ueterem illam nostram, & absque ulla amara dissensione
uiuendi consuetudinem benigne suscipere, & qua es tum historiarum
cognitione, tum erga res fortiter gestas celebrandas ma-
gnanimitate, tueri defendereq; feliciter, Vale
Heydelbergæ pridie Non. Iulij,
Anno Christi,
M. D. XXXI.

ADNOTATIONES MARTINI FRECHTI

IN VVITIKINDVM, QVIBVS LOCI VEL OBSCVri ex historiarum collatione explicantur, uel corrupti corriguntur.

IN LIBRVM PRIMVM.

FOl.1.uers. 15. A Danis aut Normannis non prodijsse Saxones, ab annis ante Christum mille, implacabile mutuum gentis odium prodit. De quo uide Albertum Krantz ab initio Saxoniæ hist.

Fol.1.uers.29. Hadolaun. Sunt qui constanter adfirment, nunquam Thuringos possedisse agros ad Hadeleriam, quanquam inuitati Saxones à Francis in Thuringos partem Thuringiæ precium militiæ acceperunt.

Fol.2.uers.ab imo 5.Copiose de his Krantz lib.1.c.18.& 19.

Fol.3. uers. 17. Pehiti, legendum forte Picti iuxta Bedam in Anglica historia.: gens putatur esse Scythica.

Fol.3.uers 23.Gregorius Augustinum Mellitum, & Ioannem in Britanniam misit, eorumq; prædicatione Anglos conuertit ad fidem Christi D. XVII.

Fol.3 uers.24. Huga perpetuo habet exemplar, quum legendum forte sit Hugo.

Fol.3 uers.ab imo 7. Thiadericum, legendum forte Theodericum: atqui hanc propriorum uarietatatem mutare noluimus ob exemplaris uetusti fidem, quod correctiß. alioquin fuit.

Fol.5.uers.7. Tempus enim respirandi permittere hosti est illum in nos armare.

Fol.7.uers.ab imo 4. Carolus Magnus in monte Martis idolum gentis quod Irmensul appellarunt subuertit. Eresburg dictus est mons, in quo Mêrsberg. Nam & in eodem Irmensul colebatur à Saxonibus. Irmensul quasi Mercurij statuã interpretantur. Is enim Græce Ερμῆς dicitur. Et Eresburg Martis mons. ἄρης enim Græcis Mars est. Vide Krantz lib.2. Saxoniæ c. 9. Alioquin hic locus in exemplari corruptus est, quem ex hac adnotatiuncula quisq; pro suo arbitratu emendet.

Fol.8.uers.19. Hic est ager ille quem à Thuringis non auro, sed sanguine mercatũ Saxo accepit.

Fol.8.uers.24. Partim hæc desumpta è Bedæ historia Britannica, cuius uerba recenset Krantz lib.1 Saxoniæ c.20.& 21.

Fol.8.uersu 30. Sueui, Ptolemæo & Strabone testibus, olim ad utrãq; Albis ripã positi, uide Krantz lib.11.Saxon cap.28.& seq.

Fol.8.uers.ab imo 2. Carolus Magnus à Leone papa Imp. coronam accepit, D. CCCI.

Fol.9.uers.2. Francia Orientalis, quæ nunc Franconia, omnibus Francis origo fuit.

Fol.9.uers.9. Ludouicus IIII. filius Arnulphi, qui Arnulfus Caroli III. cognomento Crassi, nepos fuit ex fratre Carlomanno. Is cum Berengario I. ad Veronam cõgressus capitur cæcaturq;, quum imperasset annis decem.

Fol.9.uers.6. Ludolphus ex Vuedekindi stirpe natus, tres filios, & quatuor filias ex Oda habet.

Fol.9. uers. 7. Bruno, ex quo dictus est Brunonis uicus, iamdiu Brunsuuicum cum ingẽti nobilitate cum Normannis & Dacis confligens perit in Ebbeckestorp loco nunc monialibus consecrato.

Fol.9.uers.12. Otho dux Saxoniæ senium causatus regni diadema recusat, quod peruenit ad Chunradum Chunradi, qui frater erat Ludouici IIII. filium ducem Austrasiorum, id est, Metensium & Francorum Orientalium.

Fol.9.uers.15. Otho magnus ex filia Arnulphi Imp. Lucarda suscipit Henricum I. qui materno sanguine Caroli magni lineam attingit.

Fol.9.uers ab imo 17. Gothi ex Suetiæ regno, in quo etiam hodie stirps gentis cum nomine perseuerat. Huni patre nati Huno, Tuistonis filij inter Europeos citra Tanaim etiam cum Germanis annumerantur.

Fol.9 uers.ab imo 2. Quo non deformius ullũ Arctos alit tristes habitus obscœnaq; uisu Corpora.

Fol.10. uers. 6. Bellum Auaricum Hunis à Carolo illatum D. CCXCI. octennio absolutũ fuit, Eginhardo ac Reginone testibus.

Fol.10. uers.7. forte respexit ad hoc bellũ quod Arnulphus D. CCCXC. gessit contra Ruentebaldum regẽ Morauiæ, Bohemiæ, Poloniæ, Slesiæ, quando luxatis Vngaris fortiß. obiectis claustris,

Arnulphus

Arnulphus Vngarorum opera in hoc bello usus fuit, sed magno Christianorum malo. Vngari enim posthac grauissime incubuerũt Christianis, Sueuis, Bauaris, Francisq́; sæpe prostratis, et penetrauerũt in ultima Saxoniæ, Biennam urbem cum ecclesijs incenderunt.

Fol. 10. uers. 14. *Slaui, quos infra Heuellos, Vchros, Licicauikos, Lusikos, Vulanos uocat, Vuandali fuerunt.*

Fol. 10. uers. ab imo 17. *De qua fraudulenta proditione uide Krantz li. 3. Saxon. mox ab initio.*

Fol. 10. uers. 7. *Hatdo abbas Augiensis consecratur episcopus Maguntinẽ.* An. Domini DCCCXCI.

Fol. 10. uers. ab imo 4. *Adelbertus cũ fratribus Adalharto & Henrico contra Eberbardũ & Gebelbardũ bellũ mouet, in quo Henricus cadit, et Adalbardus iussu Gebelbarti capite plectitur,* DCCCCII

Fol. 10. uers. ab imo 3. *Chunradus senior in Hassia ad Frislariam Adelberto congreditur, caditq́; iij. kalend. Martij* DCCCCV. *sepultus in Vuilnburg Hassiæ.*

Fol. 12. uers. 15. *Septimo anno regni sui rex Chunradus ægrotat & moritur, antea Henricum successorem sibi deligens, qui postea in Frislaria regno præficitur* DCCCCXX.

Fol. 12. uers. ab imo 11. *Sunt qui Chunradum in Fulda monasterio sepultum esse contendant.*

Fol. 12. uers. ab imo 4. *Herigerus Hattoni in archiepiscopatum Maguntinum successerat.*

Fol. 12. uers. ab imo 3. *Henricus non contemptim, sed humiliter à Ioanne papa X. huius nominis oblatum eum consecratione papali diadema recusat accipere. Ob id hunc Italici scriptores nõ dignantur Imperatoris nomine.*

Fol. 13. uers. 3. *Prima Henrici expeditio in Burckhardum Sueuiæ ducem, cuius belli causam apud Krantz lib 3. Saxon. c. 2. recenset.*

Fol. 13. uers. 8. *Arnoldus Bauarorum dux qui à facie Chunradi concesserat cum omnibus fortunis in Vngariam, rebellionem parat in Henricum, ab eoq́; in Ratisbona obsidetur.*

Fol. 13. uers. 11. *Giselbertus dux Lotharingiæ ex genere Karolino gener Henrici regis Rom. socerũ stimulat, ut regnum Franciæ occupet.*

Fol. 13. uers. 14. *Lotharius Ludouici Pij filius natu maior, medius inter utrosq́; fratres suos incedens regnum inter Rhenum & Scaldim, quod ex eo Lotharingiæ dicitur, sortitus est.*

Fol. 13. uers. 16. *Vuascones ultra Garumnam sunt circa Pyrenæos.*

Fol. 13. uers. 20. *Dani, qui & Nortmanni dicuntur, ib. Carolus Caluus uictor apud Fontanetũ uicũ agri Antissiodorensis.*

Fol. 13. uers. 22. *Per legatos Sergij Pont.* IIII. *hæc compositio facta est.*

Fol. 13. uers. 23. *Ad Carolum* III. *cognomento Crassum, hæc regna omnia peruenerunt.*

Fol. 13. uers. 24. *Forte intelligit Eudonem seu Vdonem comitem Andegauensem, qui legitime tutor erat Caroli pueri cognomento Simplicis.*

Fol. 13. uers. ab imo 7. *Meminit Regino Odonis filij Ruodberti comitis Parisiorum.*

Fol. 13. uers. ab imo 4. *Carolus ille Simplex Alsatiam ac partes illas Franciæ iuxta Rhenũ usq́; Moguntiam sibi usurpaturus usq́; Padersheim uillam prope Vormatiam hostiliter peruenit. In fugã actus à fidelibus Henrici Vormatiæ coadunatis* DCCCCXXIII.

Fol. 13. uers. ultimo. *Suessionis inter Robertum & Carolum pugna commissa fuit, in qua à Carolo transfixus lancea Robertus cecidit. Redeunti uictori Carolo Hebertus Viromandorũ comes, Roberti occisi sororem coniugem habens fit obuiam, per speciem gratulandi orat regem ad se diuertat Peronam: intrantem in carcerem protraxerunt.*

Fol. 14. uers. 14. *Genuit Henrico ante regnum Mathildis filia Theoderici comitis de Ringelheim Gerbergam.*

Fol. 14. uers. 18. *Bruno archiepiscopus Coloniensis, & dux Lotharingiæ.*

Fol. 14. uers. ab imo 10. *Bremensis ciuitas concrematur.*

Fol. 15. uers. 5. *D. Vitus translatus à Ludouico Pio Corbeiam.*

Fol. 15. uers. 9. *Anno* DCCCCXL. *circa obitum Ludouici Pij grauis hæc Normandorũ & Danorum incursatio grassatur.*

Fol. 16. uers. ab imo 6. *Habitabant Vuagrij, Vuinuli, Obotriti, Polabi per littora maris Germanici omnes uno nomine & una lingua Vandali.*

Fol.16.uersu ab imo4.Vallersleue,ubi episcopatum constituit rex, & Otho filius postea transtulit hunc in Magdenburgensem archiepiscopatum.

Fol.18.uers.15. Auares qui & Sclaui: Vuerani,hoc est, Vngari

Fol.18.uers.ab imo 12.Ignominiosum fuit antiquitus canem donare.

Fol.19.uers.15.Vbi sub mutuum conspectum uenere exercitus,à Christianis quidē exoritur clamor κύριε ἐλέησον: ab Vngaris Tartaricus stridor insonuit,Hui hui,hui,uox ad fugam incitans.

Fol.19.uers.ab imo 5.Vrbem Slesuuicum tum fecit Coloniam Saxonum constituto ibi marchione.

Fol.19.uers.ab imo 4.Rex Abotritorum & Danorum baptizatur DCCCCXXXI.

Fol 19.uers.ultimo,Henricus rex paralysi percußus, DCCCCXXXV. exemplo prædecessoris sui Conradi,& ex more Carolinorum, pater quem uult ex filijs sibi in imperio surrogat.

IN LIBRVM SECVNDVM.

FOl.20.uers.20.Otho Magnus succedit in locū Augustorū,81.ab Octauio Cæs.regnans annis 38.

Fol.21.uers.ab imo 2.Bolislaus dux Bohemiæ Vuentzeslaum fratrē occidit,Vide Syluium.

Fol.22.uers.14.Danemarus regis frater ex solo patre non matre quæ monialis erat.

Fol.23.uers.13.Canes deducere probri genus illa ætate habebatur.

Fol.23.uers.19.Arnoldus postquam obijsset, filij eius Gallico sanguine nati,Othonem non agnoscūt regem,neq; in cœtum regni parent euocationi.

Fol.24.uers.4.Iunctis armis oppugnant Barduuick,in quo Otho iuniorem fratrem Henricū educari fecerat.

Fol.25.uers.7.Salaueldiæ in media Thuringia Hēricus cōuentū procerū,nesciēte Othone,instituit.

Fol.26.uersu ab imo 2.Otho equo desiliens, sanctam lanceam,quam pater illius acceperat ex Burgundo,uenerabundus flexis genibus adorabat,de cœlo suis poscens auxilium.

Fol.29.uers.5.Brisacum in confinio Alsatiæ oppidū quod nobilium Harelongorū aliquando erat.

Fol 29.uers.ab imo 17.Sacerdos à Giselberti militibus spoliatus,Henrico hæc nota fecit.

Fol.29.uers.ab imo 14.Giselbertus equi robore fisus, in Rhenum se mittit, ibi raptus undæ uortice, perit.

Fol.29.uers.ab imo 8.Ludouicus Franciæ rex relictam Giselberti coniugem, Othonis germanam poscit uxorem & accipit.

Fol. 33. uers. ab imo 5. Otgid seu Edid filia fratris Adelsani regis Anglorum, Othonis uxor moritur DCCCCXLVII. VII. Kal. Febr.

IN LIBRVM TERTIVM.

FOl.34.uers.ab imo 12.Hugo cognomento Capelus,Ruberti uel Heriberti filius Othoni rebellis.

Fol.35.uers. 11.Hugo filius Heriberti Artaldū archiepiscopum Remensem expellit,& nepotem suum substituit,quæ causa postea tractata fuit in synodo apud Ingelheim à XXXIIII. episcopis celebrata,præsidente Martino apostolico legato, DCCCCXLVIII.

Fol.35. uers. 21. Othoni è Francia redeunti Herimannus dux Sueuiæ occurrit, & Lindulfo filiam despondet.

Fol.36.uers.1. Alheida Lotharij relicta, filia Rodulphi Burgundionū regis & Bertæ filiæ Arnoldi Bauarorum ducis,Othoni nubit Papiæ.

Fol.36.uers.10. Augustam intelligit.

Fol.36.uers.penultimo.Otho Coloniam attingens, matrem suam Mathildam sororem suam Gerbergam,filiumq; eius regem Lothariū sibi obuios condigno illic amore & honore tractauit.

Fol.38.uers.17.Boiarij comites Henrici ducis Baioariæ instinctu Arnulphi & fratrum filiorum Arnoldi olim ducis,quod suum esse ducatum dicerent,ab Henrico deficiunt, & Lindulfum sequentes Ratisbonam occupant.

Fol. 39. uers. 20. Hungari ducentibus inimicis regis in Quadragesima, transito Rheno inuadunt Franciam,& per Italiam redeunt, An.DCCCCLIIII.

Fol.44.uer.15. Hermannus ab Othone præfectus fuerat inferiori Saxoniæ, quæ Vādalis tum subiacebat,& Albi flu.penè oīa poßidebat, quæ nūc tenet dux Luneburgensis & dux inferioris Saxoniæ.

Fol.46.

Fol. 46. uerſ. ab imo 15. Ea tempeſtate DCCCCLVI. *per omnes regni partes grauis peſtilentia graſſabatur.*

Fol. 46. uerſ. ab imo 6. Berengarius biennio in mõte S. Leonis à rege obſeſſus, cum Alberto & Guidone filijs capitur, & pater Bambergæ exulat, ubi moritur & ſepelitur.

Fol. 46. uerſu ab imo 4. Otho Romam contra Benedictũ V. pſeudopapam obſidet & expugnat.

Fol. 46. uerſ. ab imo 3. Græci deſponſatam Othonis filio Nicephori Conſtantinopolitani Imp. filiã tradi à patre prohibent: ob id eos omni penè Calabria & Apulia expulit.

Fol. 47. uerſ. 17. Poppo epiſcopus Vuirtzburgenſis regi percharus XIII. *kal. Martij*, DCCCCLI. *moritur, cui propinquus ſuus alter Poppo in epiſcopatu ſucceſsit.*

Fol. 49. uerſ. 14. legati Nicephori Rauennæ regem cum muneribus ſalutant DCCCCLXVII.

Fol. 49. uerſ. 17. Saraceni tum in Calabria & Salentinis erant, foti à Græcis, ut in Othonem arma pro obtinenda Italia mouerent.

Fol. 49. uerſ. 29. Otho pater filium Othonem, re in Saracenos Græcosq; bene geſta reuerſum, uoluit Imperatorem à Romano populo acclamari, quem Ioannes XIII. *papa unxit & coronauit, unà cum Theophania Ioannis Imp. Conſtantinopolitani ſorore ipſius coniuge.*

Fol. 50. uerſ. 8. Populus Conſtantinopolitanus amiſſarum de Italia prouinciarum iacturam, in Nicephorum referens, qui ſponſam filiam marito tradere noluerit, arreptis armis, illum interficit, & filio Ioanni imperium demandat.

VITA AVTORIS EX ABBATE SPANHIEMENSI.

Vindichinus monachus Corbeienſis cœnobij in Saxonia ordinis ſancti Benedicti, natione Theutonicus, uir in diuinis ſcripturis doctus, & in ſecularibus literis eruditiſſimus, ingenio promptus, & clarus eloquio, metro excellens, & proſa. Scripſit alterno ſtilo multa præclara opuſcula, de quibus ego tantum adhuc reperi ſubiecta,

Ab exordio Saxonum uſq; ad mortem Othonis Imperatoris primi.

Scripſit ad Mathildam eius filiam hiſtoriam Saxonum lib. III. Flore uirginali cum maieſtate &c.

Geſta Othonis primi lib. I.

Paſſionem Teclæ uirginis metrice lib. I.

Vitam Pauli primi eremitæ lib. I.

Claruit ſub Othone Imperatore primo, Anno domini D. CCCCL.

AD MATHILDAM REGINAM

VVITICHINDI PRAEFATIO.

LORE uirginali cum maiestate imperiali ac sapientia singulari fulgenti dominæ Mathildæ, ultimus seruulorum Christi martyrum Stephani atque Viti Chorbeius V. totius seruitutis deuotissimum famulatum, ueramque in saluatore salutem. Quamuis te paternæ potentiæ gloria singularis magnificet, ac clarissima decoret sapientia: nostra tamen humilitas præsumit de proxima sceptris semper clementia, quia nostra deuotio à tua pietate suscipiatur, etiam si non mereatur. Nam quũ nostro labore patris potentissimi, auique tui gloriosissimi res gestas memoriæ traditas legeris, habes unde ex optima & gloriosissima melior gloriosiorque efficiaris. Nec tamen omnia eorum gesta nos posse comprehendere fatemur: sed strictim & per partes scribimus, ut sermo sit legentibus planus, nõ fastidiosus. Sed & de origine statuque gentis, in qua ipse rerũ dominus Henricus primus regnauit, pauca scribere curaui, ut ea legendo animum oblectes, curas releues, pulchro ocio uaces. Legat igitur tua claritas istum libellum, ea pietate nostri memor, qua est conscriptus deuotione, Vale.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONum, ac OTTONIS aliorumq́ succedentium Imperatorum, liber primus.

POST OPERVM nostrorum primordia, quibus summi imperatoris militum triumphos declaraui, nemo me miretur principum nostrorum res gestas literis uelle cõmendare: quia in illo opere professioni meæ ut potui, quod debui exolui, modò generis gẽtisq́ meę deuotioni ut queo, elaborare non effugio. Et primũ quidem de origine statuq́ gentis pauca expediã, solam penè famã sequẽs in hac parte, nimia uetustate omnem ferè certitudinem obscurante. Nam super hac re uaria opinio est, alijs arbitrantibus de Danis Nortmannisq́ originẽ duxisse Saxones: alijs autẽ æstimantibus, ut ipse adolescentulus audiui quendam prædicantem de Græcis, quia ipsi dicerent Saxones reliquias fuisse Macedonici exercitus, qui sequutus magnum Alexandrum immatura morte ipsius per totum orbem sit dispersus. Cæterum gentem antiquam & nobilem fuisse non ambigitur: de quibus & in concione Agrippæ ad Iudæos in Iosepho oratio cõtexitur, & Lucani poëtæ sententia probatur. Pro certo autem nouimus, Saxones his regionibus nauibus aduectos, & loco primum applicuisse qui usque hodie nuncupatur Hadolaun. Incolis uero aduentum eorum grauiter ferentibus, qui Thuringi traduntur fuisse, arma contra eos mouent: Saxonibus uero acriter resistentibus, portum obtinent: diu deinde inter se dimicãtibus, & multis hinc inde cadentibus, placuit utrisq́ de pace tractare, fœdus inire: ictumq́ est fœdus eo pacto, quo haberent Saxones uendendi emendiq́ copiam, cæterũ ab agris, à cæde hominum atq́ rapina abstinerent: stetitq́ illud fœdus inuiolabiliter multis diebus. Quumq́ Saxonibus defecisset pecunia, quid uenderent aut emerent non habentibus, inutilem sibi pacem esse arbitrantur. Ea igitur tempestate contigit adolescentem quendam egredi de nauibus oneratum multo auro, torque aurea, simulq́ armillis aureis: cui obuius quidam Thuringorũ, Quid sibi uult, inquit, tam ingens aurũ circa tuum famelicũ collum? Emptorem, inquit, quęro: ad nihil aliud istud aurum gero: qui enim fame periclitor, quò auro delecter? At ille qualitatem quantitatemq́ precij rogat. Nullum, inquit mihi est Saxo discrimen in precio: quicquid dabis gratum teneo. Ille uero subridens adolescentem, Quid si, inquit, de isto puluere sinum tibi impleo? erat enim in præsenti loco egesta humus plurima. Saxo nihil cunctatus aperit sinum, & accepit humum, ilicoq́ Thuringo tradidit aurum: lætus

uterq; ad suos repedat. Thuringi Thuringū laudibus ad cælum tollunt, qui nobili fraude Saxonem deceperit, fortunatumq; eum inter omnes mortales fuisse, qui uili precio tam ingens aurū possederit. Cæterum certi de uictoria, de Saxonibus iam quasi triumphabant. Interea Saxo priuatus auro, oneratus uero multa humo, appropiat nauibus. Socijs igitur ei occurrentibus, & quid ageret admirantibus, alij eum irridere cœperūt, amicorum alij arguere, omnes pariter amentem eum crediderunt. At ille postulato silentio, Sequimini, inquit, me optimi Saxones, & meam uobis amentiā probabitis utilem. At illi licet dubij, sequuntur tamen ducem. Ille autem sumpta humo, per uicinos agros quàm potuit subtiliter sparsit, & castrorū loca occupauit. Vt autem uidere Thuringi castra Saxonū, intolerabilis res eis uisa est. Et missis legatis conquesti sunt de rupto fœdere, ac uiolato pacto ex parte Saxonū. Saxones respondent, se hactenus fœdus inuiolabiliter seruasse: terram proprio auro cōparatam cum pace uelle obtinere, aut certe armis defendere. His auditis incolæ iam maledicebant aurum Saxonicum, & quem paulo ante felicē esse prædicabant, autorem perditionis suæq; regionis fatentur. Ira deinde accensi cæco marte sine ordine & sine consilio irruūt in castra. Saxones uero parati hostes excipiunt sternuntq;: & rebus prospere gestis proxima circum circa loca iure belli obtinent. Diu itaq; crebroq; quum ab alterutris pugnatum foret, & Thuringi Saxones sibi superiores fore pensarēt, per internuncios postulant utrosq; inermes conuenire, & de pace iterum tractare, condicto loco, dieq;. Saxones postulatis se obedire respondent. Erat illis diebus Saxonibus magnorū cultellorū usus, quibus usque hodie Angli utuntur, morē gentis antiquæ sectantes. Quibus armati Saxones sub sagis suis procedunt castris, occurruntq; Thuringis condicto loco. Quūq; uiderent hostes inermes & omnes principes Thuringorum adesse, tempus rati totius regionis obtinendæ, cultellis abstractis super inermes & improuisos irruunt, & omnes fundunt, ita ut ne unus quidē ex eis superfuerit. Saxones clari existere, & nimiū terrorem uicinis gentibus incutere cœperunt. Fuerunt autem & qui hoc facinore nomen illis inditum tradant: cultelli enim nostra lingua sahs dicuntur: ideoq; Saxones nuncupatos, quia cultellis tantam multitudinem fudissent. Dum ea geruntur apud Saxoniam, quæ ita modò uocitatur, regionem, Britannia à Vespasiano principe iam olim inter prouincias redacta, & sub clientela Romanorum multo tempore utiliter degens, à uicinis nationibus impugnatur, eo q; auxilio Romanorū destituta uideretur. Populus nanq; Romanus Martiali imperatore à militibus interfecto, externis bellis grauiter fatigatus, non sufficiebat solita auxilia administrare amicis: extructo tamen ingenti opere ad munimen regionis, inter confinia à mari usq; ad mare, ubi impetus hostium uidebatur fore, relinquebant regionem Romani. Sed hosti acriori & ad bellandum prompto, ubi gens mollis & pigra belli resistit, nulla

Ingeniosa calliditas

Sahs

Martialis imperator

difficultas in destruendo opere fuit. Igitur fama prodēte de rebus à Saxonibus prospere gestis, supplicem mittunt legationē ad eorum postulanda auxilia. Et procedentes legati, Optimi, inquiūt, Saxones, miseri Bracti crebris hostium incursionibus fatigati, & admodum contriti, auditis uictorijs à uobis magnifice patratis, miserunt nos ad uos supplicantes, ut ab eis uestra auxilia non subtrahatis. Terram latā & spatiosam, & omniū rerum copia refertā, uestræ mandant ditioni parēre: sub Romanorū hactenus clientela ac tutela liberaliter uiximus: post Romanos uobis meliores ignoramus: ideo sub uestræ uirtutis alas fugere quærimus: uestra uirtute, uestris armis hostibus tantum supiores inueniamur, & quicquid imponitis seruitij libēter sustinemus. Patres ad hæc pauca respondent, Certos amicos Bractis Saxones sciatis, & eorum necessitatibus atq; commodis æque semper affuturos. Legati læti redierunt in patriam, exoptato nuncio socios lætiores reddentes. Deinde promissus in Britanniam mittitur exercitus: & gratanter ab amicis susceptus, in breui liberat regionem à latronibus, restituēs patriam incolis. Neq; enim in id agendo multum laboris fuit: quippe qui iam olim audita fama Saxonū perculsi terrebātur, dummodo præsentia eorū procul pellunt: erant enim hę gentes Bractis aduersæ, Scoti, Pehiti: aduersus quos militantes Saxones accipiebant à Bractis omnia ad usum necessaria. Manserunt itaq; in illa regione aliquāto tempore, uicaria Bractorū bene usi amicitia. Vt aūt uiderūt principes exercitus terrā latam ac fertilē, & incolarū manus ad bellandū pigras, se uero ac maximā partem Saxonum sine certis sedibus, mittunt ad reuocandum maiorē exercitū, & pace cum Scotis & Pehitis firmata, in cōmune cōtra Bractos consurgunt, eosq; regione propellunt, suæ ditioni regionem distribuunt. Et quia illa insula in angulo quodam maris sita est, Anglisaxones usque hodie uocitātur. De quibus omnibus si quis plenius scire uoluerit, historiā gentis eiusdem legat, & inueniet quomodo, aut sub quibus ducibus hæc omnia acta sint, uel qualiter ad Christianitatis nomen per uirum suis temporibus sanctissimū, papam uidelicet Gregoriū peruenerint. Nos uero cœptā historiæ uiam recurramus. Post hæc moritur Huga rex Francorū, nullumq; alium hæredem regni relinquens, præter unicā filiam nomine Amalbergā, quæ nupserat Erminfrido regi Thuringorū. Populus autem Francorū à seniore suo humane clementerq; tractatus, pro gratiarū actione rependenda filium quem ex concubina genuit, nomine Thiadericū, ungent sibi in regem. Thiadericus autem designatus rex mittere curauit legationē ad Erminfridū pro pace atq; concordia. Et ingressus legatus ad Erminfridum, Mortaliū, inquit, optimus maximus dominus meus Thiadericus misit me ad te, exoptās te bene ualere, & lato magnoq; diu imperio uigere, seq; tibi non dominum sed amicum, non imperatorē sed propinquum, propinquitatisq; iura inuiolabiliter tibi finetenus uelle seruare demandat: tantū ut à populi Francorum

Britannorum pro auxilio ad Saxones legatio

Anglisaxones

Theodericus Motensiū rex nothus

concordia non discordes, rogat: ipsum nanq; sibi regem sequuntur constitutũ. Ad hæc Erminfridus iuxta quod regalem decuit dignitatem, clementer legato respondit: placita sibi placere populi Francorũ, ab eorum concordia non discordare: pace omnimodis indigere: super negocio uero regni responsionẽ suam in amicorũ præsentiã uelle differre: uirumq; honorifice tractans fecit eum secum aliquandiu manere. Audiens autem regina legatum fratris super

Semina futuri belli uenisse, & locutũ cum rege super negocio regni, suasit Hiringo, ut pariter persuaderent uiro, quia sibi regnum cessisset iure hæreditario, utpote quæ filia règis erat & filia reginæ: Thiadericũ uero seruum tanq; ex concubina natum: & ideo indecens fore, proprio seruo unq; manus dare. Erat autem Hiringus

Hiringi laus uir audax, fortis manu, acer ingenio, acutus cõsilio, pertinax in agẽdis rebus, facilis ad suadendum quæ uellet: hisq; rebus animum sibi Erminfridi cõnexuerat. Conuocatis principibus & necessarijs amicis Erminfridus uerba legati in præsentiã eorum contulit. At illi unanimiter suadebant, quæ pacis atq; concordiæ sunt eum sentire, quia impetus Francorum ferre non posset, maxime qui acrioribus hostium armis ex alia parte premeretur. Hiringus uero uotis lasciuæ mulieris satisfaciens, suasit Erminfrido Francis cedere non debere: super negocio regni iustiorem causam se habere: latum præterea imperium, militum manus, & arma, cæterasq; belli copias sibi ac Thiaderico parũ procedere. Secundum hæc uerba Erminfridus respondit legato: amicitiã quidẽ sui ac propinquitatem Thiaderico non negare: mirari tamen non posse, quo

Salse modo usurpare uellet prius imperium quàm libertatẽ: seruum natum, & quo modo sui quæreret dominium, proprio seruo non posse manus dare. Legatus contra hæc satis cõmotus, Mallem, inquit, hoc caput meum tibi tradere, quàm huiuscemodi uerba à te audire: sciens ea multo sanguine Francorum atq; Thuringorũ diluenda. Et hæc dicens reuersus est ad Thiadericum: quæ audiuit nõ celat. Thiadericus autẽ nimiam iram uultu cælans sereno, Opor

Ironia tet nos, inquit, ad seruitiũ Erminfridi festinare, quatenus qui libertate priuamur, inani saltem uita fruamur. Et cum graui exercitu appropians terminis Thuringorum, inuenit eum ualida quoq; manu generum suum se expectantem in loco qui dicitur Rumbergum. Et cõmisso certamine pugnatum est ancipiti bello una die & secunda: tertia uero die uictus Erminfridus cessit Thiaderico, & fugiens tandem se recepit cum reliquo comitatu in urbem quæ dici

alij Chidinga tur † Scithinge, sita super fluuiũ qui dicitur Vnstruod. Thiadericus autẽ cõgregatis ducibus, ac militum principibus exercitus sui, rogat sententiã, utrum nã censerent Erminfridum pſequendum, an patriã remeandũ. Inter quos Vual

Consultatio bellica dericus consultus, Censeo, inquit, causa cæsos sepeliendi, uulneratos curandi, maiorem exercitum cõgregandi, patriã remeandum: neq; enim arbitror multis milibus tuorum amissis sufficere nos posse ad peragendum præsens bellum. Si enim barbaræ nationes innumeræ in nos consurgant, multis nostro

rum debilitatis, per quos uinces? Erat autem Thiaderico seruus satis ingenio sus, cuius consilium expertus est sæpius probũ, eiq́ ꝓpterea quadam familiaritate cõiunctus: hic rogatus sententiã dare, In rebus, inquit, honestis pulchrimam semper esse arbitror perseuerantiã, quam ita coluerũt maiores nostri, ut acceptis negocijs raro uel nunq́ deficerent: nec tamen labores nostros eorum æquandos putauerim, qui paruis copijs ingentes gentiũ copias superauere. Nunc terra in nostra est potestate, & discessione nostra uictis occasionem uincẽdi præstabimus? Amplecterer & ipse patriã redire, familiarẽ necessitudinẽ uidere, si hostem nostrũ eo spatio scirem ocio uacare. Sed uulnerati nostri forsitan hac re indigẽt. Castrorũ esto labor, impigris animis reor pro maxima uoluptate est. Ergo cæsa multitudine exercitus est uehementer attenuatus. Hostes'ne omnes euasere? certe rarissimus: ipse nanq́ dux ut quædã bestiola suo munitur latibulo, urbis circundatur claustro, nec ipsum cœlum secure audet inspicere, nostro cogente timore. Sed non desunt ei pecuniæ quibus conducantur nationes barbaræ, non deest militũ manus, licet lassa, quæ tamen omnia nostra absẽtia redintegrant. Indecorum est uictoribus uictis uincendi locum dare. Num singulis urbibus administranda sufficimus præsidia? & eas omnes ꝑdimus, dum imus & redimus. Hæc eo prosequẽte placuit Thiaderico omnibusq́ gloriæ uictoriæ auidis manere in castris, & mittere ad Saxones, qui iã olim erant Thuringis acerrimi hostes, quatenus ei essent auxilio: si quidem uincerẽt Erminfridum, urbemq́ caperent, terrã eis in possessionẽ ęternam traderet. Saxones nihil cunctati nouem duces cum singulis milibus militũ destinare nõ dubitant. Et ingressi duces in castra singuli cum centenis militibus, reliqua multitudine extra castra dimissa, salutant Thiadericum uerbis pacificis. Quod quum Thiadericus hilarior suscepisset, dextris datis & acceptis, copiam uiris fandi concessit. At illi, Populus, aiunt, Saxonum tibi deuotus, & tuis parens imperijs, misit nos ad te: & ecce assumus parati, ad omne quodcunque uoluntas tibi suggesserit, parati ut aut hostes tuos uincamus, aut si fortuna aliud iusserit, pro te moriamur: aliam enim causam nullam Saxonibus esse scias, nisi uincere uelle, aut certe uiuere nolle: neque enim gratiam maiorẽ amicis exhibere possumus, quàm ut pro eis mortem contemnamus: & ut hoc experimento discas, omnino desideramus. Illis hæc loquentibus mirati sunt Franci præstantes corpore & animo uiros, & nouum habitũ, arma quoq́, & diffusos scapulas cæsarie, & supra omnia ingentem animi constantiam: nam uestiti erant sagis, & armati longis lanceis, & subnixi stabant paruis scutis, habentes ad renes cultellos magnos. Erant etiã qui dicerent tantis ac talibus amicis Francos non indigere: indomitũ genus hominũ fore: & si præsentem terrã inhabitarẽt, eos proculdubio esse qui Francorũ imperium quandoq́ destruerent. Thiadericus uero ꝓprijs utilitatibus cõsulens, suscepit in fide uiros, demandans ut ad oppugnandã urbẽ præpararent. Illi à rege regressi castra metati sunt ad meridianã urbis, in pratis

Mora periculosa

Saxonum magnis promissis auxilium expetitur

Fortiter

Saxonum forma & armatura

fluuio cõtiguis: & postera die prima luce surgentes sumptis armis oppugnãt oppidũ incenduntq́;. Capto oppido & incenso aciẽ ordinant ex aduerso por tæ oriẽtalis. Clausi muris dum acies uident ordinatas,ac se in ultimis necessi tatibus cõstitutos,audacter erũpunt portis,cæcoq́; furore irruunt in aduersa rios,& telis emissis,gladijs,pinde res agit̃. Quumq́; graue bellũ orirer̃,plures hinc,plures inde sternuntur:istis pro patria,pro uxoribus ac natis,postremo pro ipsa uita pugnãtibus: Saxonibus uero pro gloria,& pro terra acquirẽda certantibus. Attollitur uirorũ inuicem exhortantiũ fragor, armorũ,& gemi tus morientiũ:talic̨ spectaculo tota dies illa trahit̃. Quumq́; ubiq́; fierent cę des,ubiq́; ululatus,& neutrum agmen loco cessisset,iam tardior hora prælijũ diremit. Eo die ex Thuringis multi interfecti, multi sauciati: de Saxonibus

Pacis tractatus

uero numerata sunt sex milia cæsa. Mittit̃ igitur Hiringus ab Erminfrido cũ supplici legatiõe, & oĩbus suis thesauris ad Thiadericũ pro pace ac spõtanea deditione. Et accedens Hiringus hæc ait, Misit tibi quondã tuus ꝓpinquus modò seruus,ut si non sui miserearis,miseræ saltem tuæ sororis miserearis,ne potũ quoq́; tuorũ in ultima necessitate constitutorũ. Dum hæc lacrymans di xisset,interpellãtio principum auro corruptorũ adiecit, quia decens foret cle mentiæ regali,quo talem supplicationẽ non sperneret,cõmunium quoq́; na turæ rerũ nõ obliuisceret̃,utiliusq́; esse eum in fide suscipe, quem iam supera tum haberet,tamq́; contritũ,ut nunq́; se cõtra eum possit leuare, quàm illud genus hominũ indomabile,& ad omnẽ laborem ꝑdurabile,à quo nihil expe ctaret Francorũ imperium,nisi solum periculum. In peracto quoq́; bello cõ siderare posset,quamdiu & insuperabiles existerent Saxones, ideoq́; melius esse,ut susceptis Thuringis,pariter eos eijcerent de finibus suis. His dictis li cet inuitus,flectitur tamen Thiedericus,ꝓmisitq́; postera die generũ suum se suscepturũ, Saxonesq́; abiecturũ. His auditis Hiringus uestigijs ꝓsternit̃ re gis,laudauitq́; sententiã clementiæ impialis,& misso ad dominũ optato nun cio,lætum eum,omnemq́; urbem securiorẽ reddidit:mansitq́; in castris ipse, ne quid aduersi nox ipsa molirer̃. Interea urbe ex pace ꝓmissa securiore red dita,egressus est quidam cũ accipitre uictũ quæritans supra litus fluuij supra

Aucipis perniciosa proditio

dicti. Emissa uero uolucre,quidam ex Saxonibus in ulteriore ripa ilico eã su scepit. Quo rogante ut remitteret̃,Saxo dare negauit. Ille autem, Da, inquit, & secretũ tibi socijsq́; utile prodam. Saxo econtra,dic ut accipias quod quæ ris. Reges,inquit,inter se pace facta decretũ tenent, si cras inueniamini in ca stris,capiamini, aut certe occidamini. Ad hæc ille, Serio'ne hæc,an ludo ais? Secunda hora,ait, sequentis diei ꝓbabit,quia uos oporteat sine ludis agere. Quapropter cõsulite uobis ipsis,& fuga salutẽ quærite. Saxo statim emittẽs accipitrẽ,socijs retulit quę audiuit. Illi satis cõmoti in promptu nõ inueniebãt quid sup hoc agere debuissent. Erat aũt tunc in castris quidã de ueteranis mi

Hathagat laus

litibus iam senior,sed uiridi senectute adhuc uigens,qui merito bonarũ uirtu tũ pater patrũ dicebat̃,nomine Hathagat. Hic arripiẽs signũ quod apud eos habebatur

habebat sacrū, leonis atq; draconis, & desuper aquilæ uolantis insignitū effigie, quo ostentaret fortitudinis atq; prudentiæ, & earū rerum efficaciā, & motu corporis animi constantiā declarans ait, Huc usq; inter optimos Saxones uixi, & ad hanc ferè ultimam senectutē ætas me perduxit, & nunq; Saxones meos fugere uidi: & quomodo nunc cogor agere quod nunq; didici? certare scio, fugere ignoro, nec ualeo: si fata non sinunt ultra uiuere, liceat saltē quod mihi dulcissimū est, cum amicis occūbere. Exēplo mihi paternæ uirtutes sunt, amicorū corpora circa nos prostrata, qui maluere mori q̄ uinci, impigras animas amittere, quàm corā inimicis loco cedere. Sed quid necesse habeo exhortationē protrahere tantisper de contēptu mortis? Ecce ad securos ibimus, ad cædem tantū, nō ad pugnā: nam de promissa pace ac nostro graui uulnere nihil suspicant̄ aduersi, hodierno quoq; prælio fatigati, quemadmodū sunt sine metu, sine uigilijs, & solita custodia manent. Irruere igit̄ super improuisos & somno sepultos, parū laboris est: sequimini me ducē, & hoc canum caput meū uobis trado, si nō euenerit quod dico. Illius igitur optimis uerbis erecti, quod supererat diei in reficiendis suis corporibus expendebāt: deinde prima uigilia noctis dato signo, qua solet sopor grauior occupare mortales, sumptis armis præcedente duce irruunt super muros, inuenientesq; sine uigilijs ac custodijs, ingressi sunt urbē cum clamore ualido. Quo excitati aduersarij, alij fuga salutē quæsiere, alij per plateas & muros urbis ut ebrij errauere, alij in Saxones, ciues suos putantes, incidere. Illi uero omnes perfectæ ætatis morti tradidere, impuberes prædæ seruauere: eratq; nox illa plena clamoribus, cæde atq; rapina, nullusq; locus in omni urbe quietus, donec aurora rutilās surgit & incruentā declarat uictoriā. Quūq; penes regē, uidelicet Erminfridū summa uictoriæ esset, req̄situs, cū uxore ac filijs, ac raro comitatu euasisse repertus est. Mane aūt facto, ad orientalem portā ponunt aquilam, araq; uictoriæ cōstruētes secundū errorē paternū, sacra sua propria ueneratione uenerati sunt: nomine Martē effigie columnarū imitantes, Herculem loco solis, quē Græci appellant Apollinē. Ex hoc æstimationē illorū apparet utcūq; probabilem, qui Saxones originē duxisse putāt de Græcis, q̄a Hirmin uel Chermis Græce Mars dicit̄, quo uocabulo ad laudem, uel ad uituperationē usq; hodie etiā ignorātes utimur. Per triduum igit̄ dies uictoriæ agētes, & spolia hostiū diuidentes, exequiasq; cæsorū celebrantes, laudibus ducē in cœlū attollunt, diuinū ei animū inesse, cœlestēq; uirtutē acclamātes, qui sua cōstantia tantā eos egerit perficere uictoriā. Acta sunt aūt hæc omnia, ut maiorū memoria prodit, Cal. Octob. qui dies erroris religiosorū sanctione uirorū mutati sunt in ieiunia & orationes, oblationes quoq; omniū nos præcedentium Christianorū. His itaq; omnibus peractis reuersi sunt ad Thiadericū in castra, & ab eo suscepti, satisq; laudati, & in terra præsenti in æternā possessionē donati sunt. Socij quoq; Francorū & amici appellati, urbē cui ab igne ut proprijs mœnijs pepercere, primū incoluerūt. Qui aūt finis reges sequutus sit, quia memorabilis fama

Concio ad Saxones grauissima

Fortiter

Aquilæ araq; trophæum

lis fama est, prodere non negligo. Missus deniq; Hiringus ad Thiadericum eo die quo capta est ciuitas, proxima nocte susceptus ab eo permansit in castris. Audito autem quia elapsus esset Erminfridus, egit ut dolo reuocaret, & Hiringus eum interficeret, tanq; claris muneribus ab ipso donandus, ac magna potestate in regno honorandus: ipse uero Thiadericus cædis illius quasi alienus existeret. Quod quũ Hiringus ægre suscepisset, falsis promissionibus corruptus cessit, seq; parere uoluntati illius confessus est. Reuocatus itaq; Erminfridus prosternit uestigijs Thiaderici. Hiringus uero tanq; armiger regalis stans secus euaginato gladio, prostratũ dominũ trucidauit: statimq; ad eum ait rex, Tali facinore omnibus mortalibus odiosus factus dominũ tuũ interficiendo, uiam habeto apertã à nobis discedendi, sortem uel partem tuę nequitiæ nolumus habere. Merito, inquit Hiringus, odiosus omnibus mortalibus factus sum, quia tuis parui dolis: anteq; tamẽ exeã, purgabo hoc scelus meum, uindicabo dominũ meum: & ut euaginato gladio stetit, ipsum quoq; Thiadericũ obtruncauit: sumensq; corpus domini, super cadauer Thiaderici, ut uinceret saltẽ mortuus, qui uincebatur uiuus: uiamq; ferro faciens discessit. Si qua fides his dictis adhibeat, penes lectorem est. Mirari tamẽ nõ possumus, in tantũ famã præualuisse, ut Hiringi nomine, quẽ ita uocitãt, lacteus cœli circulus usq; in præsens sit notatus. Saxones igit possessa terra summa pace quieuerunt, societate Francorũ atq; amicitia usi. Parte quoq; agrorũ cũ amicis auxiliarijs uel manumissis distributa, reliquias pulsæ gẽtis tributis cõdemnauere: unde usq; hodie gens Saxonia triformi genere ac lege præter cõditionẽ seruilem diuidit. A tribus etiam principibus totius gẽtis ducatus administrabat, certis terminis exercitus cõgregandi potestate cõtenti, quos suis locis ac uocabulis nouimus signatos, in orientales scilicet populos, Angarios atq; Vuestualos. Si aũt uniuersale bellum ingrueret, sorte eligitur cui omnes obedire oportuit, ad administrandum imminẽs bellum. Quo peracto, æquo iure ac lege, propria cõtentus potestate unusquisq; uiuebat. De legũ uero uarietate nostrũ non est in hoc libello differere, quũ apud plures inueniatur lex Saxonica diligenter descripta. Sueui uero transalbini, illam quã incolunt regionem eo tẽpore inuaserunt, quo Saxones cũ Longobardis Italiã adiere, ut eorũ narrat historia, & ideo alijs legibus quàm Saxones utunt. Igitur Saxones uariã fidem Francorũ experti, de quibus nobis non est dicendum, quum in eorũ gestis inueniatur scriptum, paterno errore obligati usq; ad tempora Caroli magni perdurabant. Magnus uero Carolus quum esset regũ fortissimus, nõ minori sapiẽtia uigilabat. Enimuero cõsiderabat, qa suis tpibus omni mortali prudentior erat, finitimã gentẽ nobilemq; uano errore retineri nõ oportere, modis omnibus satagebat, quatenus ad ueram uiam duceretur: & nunc blanda suasione, nunc bellorum impetu ad id cogebat, tandemq; trigesimo imperij sui anno obtinuit: imperator quippe ex rege creatus est, quod multis tẽporibus elaborando non defecit. Qb id qui olim socij & amici erãt Francorum

Saxonia triplex — *Caroli laus*

Francorũ,iam fratres,& quaſi una gens ex Chriſtiana fide,ueluti modò uide mus,facta eſt. Vltimus uero Carolorũ apud orientales Francos imperantiũ Lothouuicus ex Arnulpho fratruele Caroli, huius Lotharij regis proaui,na tus erat. Qui quum accepiſſet uxorẽ nomine Liudgardã, ſororem Brunonis ac magni ducis Ottonis,non multis poſt hæc uixerat annis. Horũ pater erat Luidolphus,qui Romã profectus tranſtulit reliquias beati Innocentij papę. Ex quibus Bruno quum ducatũ adminiſtraret totius Saxoniæ,duxit exerci tũ contra Danos,& inundatione repentina circumfuſus,non habens locũ pu gnandi,perijt cum omni exercitu,fratri natu quidem minori,ſed omni uirtu te multo potiori relinquens ducatũ. Regi autem Lothouuico non erat filius, omniſq; populus Francorũ atq; Saxonũ quærebat Ottoni diadema impo nere regni. Ipſe uero quaſi iam grauior recuſabat imperij onus: eius tamen cõ ſultu Cunradus quondã dux Francorũ ungit in regẽ: penes Ottonẽ tamen ſummũ ſemper & ubiq; uigebat imperiũ. Natus eſt aũt ei filius toti mundo neceſſarius,regũ maximus optimus Henricus,qui primus libera poteſtate re gnauit in Saxonia: qui quum primæua ætate omni genere uirtutũ uitam ſuã ornaret,de die in diem proficiebat pręcellenti prudentia,& omniũ bonorum actuum gloria; nam maximũ ei ab adoleſcentia ſtudium erat in glorificãdo gentem ſuã,& pacem confirmando in omni poteſtate ſua. Pater aũt uidens prudentiam adoleſcentis,& conſilij magnitudinẽ, reliquit ei exercitũ & mili tiam aduerſus Dalmatiã,cõtra quos diu ipſe militauit. Dalmatæ uero impe tum illius ferre nõ ualentes,conduxerunt aduerſus eum Auares, quos modò Vngaros uocamus,gentem belli aſperrimã. Auares aũt,ut quidam putant, reliquiæ erant Hunorũ: Huni egreſſi ſunt de Gothis: Gothi aũt de inſula,ut Iordanus narrat,nomine †Sulza,egreſſi ſunt. A ꝓprio aũt duce, nomine Go tho Gothi appellati ſunt. Coram quo quum quædam mulieres in exercitu ſuo rerum ueneficarũ arguerent,requiſitæ ſunt,& inuentæ culpabiles. Quarũ quum eſſet multitudo, à merita quidem pœna abſtinuit, ab exercitu tamen omnes eiecit. Eiectæ autem ſyluam proximã petierunt: quæ quum mari cin gerent,& Mæoticis paludibus,inde exeundi aditus non patebat. Prægnãtes aũt iam quædam ex illis,ibidem partum ediderunt: à quibus quum alij atq; alij naſcerentur,facta eſt gens ualida: ferarumq; more uiuentes,inculti & in domiti,facti ſunt uenatores acerrimi. Poſt multa uero ſecula,quũ aliã mundi partẽ illic cõmorantes penitus ignorarent,cõtigit ceruã uenatu inueniri,eãq; perſequi, donec ipſa præcedente omnibus retro mortalibus intranſmeabilẽ hactenus uiã p Męoticas paludes tranſmearent,ibiq; urbes & oppida,& in uiſum antea genus hoĩm uidentes,eadẽ uia reuerſi ſunt, ſocijs talia referẽtes. Illi aũt curioſitatis cauſa cũ multitudine prexerũt audita ꝓbare. Finitimæ aũt urbes & oppida quũ ignotã multitudinẽ, & corpora cultu habituq; horren da uidiſſent,dæmonia eſſe credentes fugiebant. Illi uero ad nouas rerum fa

forte Ludouici

Henrici I. laus

Auares

al's Scandia

Gens è Sagis orta

cies stupentes, admirati, primū quidem à cæde atq; rapina abstinuerunt, sed nemine resistente humana tacti cupidine, multa cæde hominum facta nulli rei proinde parcebant: & capta præda magna ad sedes suas reuersi sunt. Videntes autem quia res eis secus cederent, cum uxoribus ac filijs, & omni agresti supellectili iterū uenientes & finitimas gentes circūquaq; uastantes, Pannoniā postremo inhabitare cœperunt. Victi autē à magno Carolo, & trans Danubium pulsi, ac ingenti uallo circumfusi, prohibiti sunt à consueta gentiū depopulatione. Imperante autē Arnulpho destructū est opus, & uia eis nocendi patefacta, eo q; iratus esset imperator Centupulchro Morauorū: deinde quantā stragem quantamq; iniuriā imperio Francorum fecerint, urbes ac regiones adhuc desolatæ testant. Hæc ideo de hac gente dicere arbitrati sumus, ut possit tua claritas agnoscere cum qualibus auo tuo patriq; certandū fuerit, uel à quibus hostibus per eorū prouidentiæ uirtutē, & armorū insignia tota iam ferè Europa liberata sit. Prædictus igit exercitus Vngarorū à Sclauis cōductus multa strage in Saxonia facta, & infinita capta præda, in Dalmatiā reuersi, obuium inuenerunt alium exercitū Vngarorum, qui cōminati sunt bellum inferre amicis eorū, eo q; auxilia eorū spreuissent, dum illos ad tantam prædam duxissent. Vnde factum est ut secundò uastaret Saxonia ab Vngaris, & priori exercitu in Dalmatia secundū expectante, ipsa quoque in tantā penuriæ miseriā ducta sit, ut alijs nationibus eo anno relicto, ꝓprio solo pro annona seruirent. Igitur patre patriæ & magno duce Ottone defuncto, illustri & magnifico filio Henrico totius Saxoniæ ipse reliquit ducatum. Quum aūt ei essent & alij filij, Thancmarus & Luitolfus, ante patrē suū obierunt. Rex autē Cunradus quum sæpe expertus esset uirtutē noui ducis, ueritus est ei tradere omnē potestatē patris. Quo factū est ut indignationē incurreret totius exercitus Saxonici: ficte tamen pro laude & gloria optimi ducis plura locutus, ꝓmisit se maiora sibi daturū, & honore magno glorificaturū. Saxones uero huiuscemodi simulationibus non attendebant, sed suadebant duci suo, ut si honore paterno eū nollet sponte honorare, rege inuito quæ uellet obtinere posset. Rex autem uidens uultū Saxonū erga se solito austeriorem, nec posse publico bello eorū ducem conterere, suppetēte illi fortium militū manu, exercitus quoq; innumera multitudine, egit ut quoquo modo interficeret dolo. Ad hocq; negociū habens, ut fertur, maxime idoneū Mogōciacæ sedis episcopū, nomine Hattonē. Hic obscuro genere natus, ingenioq; acutus, & qui difficile discerneret, melior cōsilio foret an peior. Quod ex uno eius actu colligi potest. Nam quū bellū esset Cunrado, regis Cunradi patri & Adelberto Hērici ex sorore nepoti, primū interfectus est frater Adelberti: postea in ultionē fratris Cunradus quoq; occisus est ab Adelberto, nec ullus regū tam ingēs bellum inter eminentes uiros potuit sedare. Summus postremo pontifex mittitur ad sedandam tam ingentē discordiam: & ingressus ciuitatem

Cunradi erga Henricum malevolentia

tatem Adelberti, sub iureiurando spopondit, aut ei pacem cum rege facturũ, aut incolumem loco suo constituturũ. His pactis consentiens Adelbertus, si dei gratia & amicitiæ, quod dignaretur aliquid gustare rogauit. Quo negante, ilico egressus est urbem. Quumq; pertransisset oppidum cum omni comitatu, fertur proclamasse, Proh, inquit, sæpius petit, qui oblata spernit: tædet me longioris uiæ, tardiorisq; horæ: nam ieiuni tota die nõ possumus ambulare. Lætus Adelbertus inclinauit se ad genua pontificis, & ut gustandi gratia in urbem reuerteretur deposcit. Pontifex in urbem reuersus cum Adelberto, liberatur à lege iuramenti, ut sibi uidebatur, eo quod incolumẽ eum loco suo cõstituisset. Post hæc regi à pontifice præsentatus Lothouico, & damnatus capitalem accepit sententiã. Hac igitur perfidia quid nequius? Attamen uno capite cæso, multorum capita populorũ saluant. Et quid melius eo consilio, quo discordia dissolueretur, & pax redderetur? Ea itaq; uarietate uirũ nobis proprie à summa clementia cõcessum aggressus est, fecitq; ei torquem aureã fabricari, & inuitauit ad conuiuiũ, quo magnis ab eo muneribus honoraretur. Interea pontifex opus cõsiderandi gratia ingreditur ad aurificẽ: & uisa torque ingemuisse fertur. Gemitus causam aurifex interrogat. Cui respõdit: qa optimi uiri, & sibi charissimi, scilicet Henrici sanguine illa torques deberet intingui. Aurifex audita silentio texit, & opere perfecto traditoq;, missionem petit & accipit: & obuians duci eunti ad ea negocia, indicauit ei quæ audiuit. Ipse autem uehementer iratus, uocat legatum pontificis, qui iampridem aderat inuitandi eum gratia: Vade, inquit, dic Hattoni, quia durius collum non gerit Henricus quàm Adelbertus: & quia melius rati sumus domi sedere, & de eius seruitio tractare, quàm comitatus nostri multitudine mouere eum grauare: & statim omnia quæ iuris ipsius erãt in omni Saxonia uel Thuringorum terra occupauit. Burghardum quoq; & Bardonem, quorum alter gener regis erat, in tantum afflixit, & bellis frequentibus contriuit, ut terra cederent, eorumq; omnem possessionẽ suis militibus diuideret. Hatto autem uidens suis calliditatibus finem impositum, nimia tristitia ac morbo pariter non post multos dies confectus interijt. Fuere etiam qui dicerent quia fulmine cœli tactus, eoq; ictu dissolutus post tertiũ diem defecisset. Rex autem misit fratrẽ cũ exercitu in Saxoniã, eam deuastandã. Qui appropians urbi quæ dicit Heresburg, superbe loquutũ tradunt: qa nihil ei maiori curæ esset, quàm q; Saxones pro muris se ostendere nõ auderẽt, quo cũ eis dimicare potuisset. Adhuc sermo in ore eius erat, & ecce Saxones ei occurrerũt miliario uno ab urbe, & inito certamine tãta cæde Francos mulctati sunt, ut à mimis declamaret, ubi tantus ille infernus esset, qui tantã multitudinẽ cæsorũ capere posset. Frater aũt regis Euerhardus liberatus à timore absentiæ Saxonũ, nã eos præsentes uidit, & ab ipsis turpiter fugatus discessit. Audiens autẽ rex male pugnatũ à fratre, congregata omni uirtute Francorum, perrexit ad requiren-

Hattõis mors DCCCCXII

Clades Francorum

Hēricus in urbe Gruona obsidetur

Dietmari calliditas

Arnolphus Bauarorum dux Cunrado rebellis DCCCCXVII

requirendum Henricū. Quem compertū in præsidio urbis quæ dicitur Grona, tentauit illud oppugnare præsidiū. Et missa legatione pro spontanea deditione, spondet se per hoc sibi amicum affuturum, nō hostem experturum. Huic legationi interuenit Thiatmarus ab oriēte, uir disciplinæ militaris peritissimus, uarius cōsilioq; magnus, & qui calliditate ingenij multos mortales superaret. Hic supueniens legatis regis præsentibus interrogat, ubi uellet exercitum castrametari. At ille iam suasus cedere Francis, accepit fiduciā, audiens de exercitu, credens ita esse. Thiatmarus uero ficte loquebatur: cum quinq; enim tantūmodo uiris uenerat. De numero aūt legionū sciscitāte duce, ad triginta ferè legiones se pducere posse respondit: & ita delusi legati regressi sunt ad regē. Vicit uero eos calliditate sua Thiatmarus, quos ipse dux ferro uincere nō potuit Henricus. Nam ante lucanū relictis castris Franci unusquisq; redijt in sua. Rex autē profectus in Baioariā dimicauit cum Arnulpho, & ibi ut quidam tradunt, uulneratus reuertitur in patriā suam. Quumq; se morbo sensisset laborare, pariter cum defectione primæ fortunæ uocat fratrē, qui eū uisitandi gratia adierat: quem ita alloquitur, Sentio, inquit, frater, diutius me istam uitā tenere nō posse, deo qui ordinauit ita imperante, grauiq; morbo id cogente: quapropter consideratione tui habeto, & quod ad te maxime respicit, Francorū toti regno consulito, attendendo fratris tui consilio. Sunt nobis frater copiæ exercitus congregandi atque ducendi: sunt urbes & arma cum regalibus insignijs, & omne quod decus regium deposcit, præter fortunam atq; mores. Fortuna frater cum nobilissimis moribus Henrico cedit, rerum publicarum secus Saxones summa est. Sumptis igitur his insignijs, lancea sacra, armillis aureis cum chlamyde, & ueterum gladio regum, ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut eum fœderatum possis habere in perpetuum. Quid enim necesse est ut cadat populus Francorum tecum coram eo? ipse enim uere rex erit & imperator multorum populorū. His dictis frater lacrymans se consentire respondit. Post hæc autem ipse rex moritur, uir fortis & potēs, domi militiæq; optimus, largitate serenus, & omnium uirtutum insignijs clarus: sepeliturq; in ciuitate sua Quidelingaburg, cū mœrore ac lacrymis omniū Francorū. Vt ergo rex imperarat Euerhardus adijt Henricum, seq; cum omnibus thesauris illi tradidit, pacem fecit, amicitiā promeruit, quam fideliter familiariterq; usque in finem obtinuit. Deinde cōgregatis principibus & natu maioribus exercitus Francorum in loco qui dicitur Fridisleri, designauit eum regem corā omni populo Francorū atq; Saxonū. Quumq; ei offerretur unctio cum diademate à summo pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non spreuit, nec tamen suscepit: Satis, inquiens, mihi est, ut præ maioribus meis rex dicar & designer, diuina annuēte gratia ac uestra pietate: penes meliores uero nobis unctio & diadema sit: tanto honore nos indignos arbitramur. Placuit itaque sermo iste coram uniuersa multitudine,

& dextris

& dextris in cœlum leuatis, nomen noui regis cum clamore ualido salutātes frequentabant. Eo ordine rex factus Henricus, perrexit cum omni comitatu suo ad pugnandum contra Burckhardum Alamanniæ ducem. Hic quū esset bellator intolerabilis, sentiebat tamen, quia ualde prudens erat, congressionē regis sustinere non posse, tradidit semetipsum ei cum uniuersis urbibus & populo suo. Et rebus prospere gestis, transijt inde in Baioariam, cui præsidebat Arnulfus dux. Quo comperto, in præsidio urbis quæ dicitur Reginesburg, obsedit eum. Videns autem Arnulfus, quia resistere regi non sufficeret, apertis portis egressus est ad regem, tradito semetipso cum omni regno suo. Qui honorifice ab eo susceptus, amicus regis appellatus est. Rex autem de die in diem proficiens & crescens, robustior, maiorq; ac clarior pollebat. Quumq; regnum sub antecessoribus suis ex omni parte confusum ciuilibus atq; externis bellis colligeret, & pacificaret, & adunaret, signa mouit contra Galliam & Lotharij regnū. Lotharius enim erat filius Ludouici Imperatoris à magno Carolo nati: huic erant fratres Carolus & Ludouicus. Carolo Aquitaniæ & Vuascanorum cessēre regiones, terminum habens ab occidente Barcinonam Hispaniæ urbem: ab aquilone Britannicum mare: & ad meridiē iuga alpiū: ad orientem uero Mosam fluuium. Inter Mosam uero fluuiū & Rhenū Lothario regnū cessit. Ludouico autem à Rheno usq; ad fines Illyrici & Panno niæ. Ad Oram quoq; fluuiū & terminū, Danorum imperium erat. Sub his fratribus bellū famosum actum est in Fontinith, antequam hæc diuisio regni fieret. Postea uero facta inuiolabiliter mansit, quousq; iure hæreditario hæc regna omnia cederēt Carolo huius Ludouici proauo, de quo supra mentionem fecimus. Hunc quidā ex orientalibus Francis adiens nomine Oda, uir fortis & prudens, egitq; consilio suo, ut cum Danis bene pugnaretur, qui iam multis annis Caroli regnū uexabāt, unaq; die ex eis ad centū milia cæderentur. Ex hoc ille Oda clarus & insignis habitus, & à rege secūdus significatus, quū ad eum uenerit uno tantū seruulo comite contētus. Moriens autē Carolus, iussit Odonem memorē beneficij sui fore, & misericordiā sibi præstitam, filio si nasceretur nō negaret. Nam filius ei tunc non erat, sed regina prægnans fuit. Quumq; post mortē patris filius nasceretur, Oda eum & regno pariter & nomine paterno declarauit. Sed Arnulfus Imperator, qui seniorē Carolum Germania expulit, post mortē eius omne regnū ipsius sibi uendicauit. Huic Oda diadema & sceptrum & cętera regalia ornamenta obtulit, imperiumq; domini sui gratia Imperatoris Arnulfi obtinuit. Vnde usq; hodie certamen est de regno Carolorum stirpi & posteris Odonis, concertatio quoq; regibus Carolorum & Orientalium Francorū super regno Lotharij. Ob quod Henricus rex mouit castra cōtra Carolū, eiusq; sæpius fudit exercitū, iuuitq; uirum fortem fortuna. Nam Huga, cuius pater Rodbertus filius Odonis ab exercitu Caroli occisus est, misit & dolo eum cepit, posuitq; in custodia publica,

Barcinona limes Hispaniæ ac Galliæ

Ora flu.

lica, donec uitam finiret. Henricus autē rex audiens casum Caroli, dolebat, humanæq; mutabilitatis cōmunem admiratus est fortunā, quia nō minori claruit religiositate quàm armorū uirtute. Iudicauitq; abstinere quidem ab armis, uerū potius arte superaturos sperauit Lotharios, quia gens uaria erat, & artibus assueta, bellis prompta, mobilisq; ad rerum nouitates. Eo tempore erat quidam de Lotharijs nomine Christianus, qui uidens regi cuncta prospere procedere, quæsiuit quomodo maiori gratia apud regē honoraret: & simulata infirmitate, uocauit ad se Giselbertū, cui principatus regionis paterna successione cessit, cepitq; cum arte, & sub custodia regi Henrico transmisit. Erat autē Giselbertus nobili genere, ac familia antiqua natus. Quē rex satis lætus suscepit, quia per ipsum solū totū Lotharij regnū se habiturū arbitratus est. Deinde uidens adolescentē ualde industrium genere ac potestate, diuitijs quoq; clarum, liberaliter eum cœpit habere: & postremo desponsata sibi filia nomine Gerberga affinitate pariter cum amicitia iunxit sibi, sublegato omni ei Lotharij regno. Genuit quoq; ei & alios filios clara & nobilissima ac singularis prudentiæ regina nomine Mathilda, primogenitū mundi amorē nomine Oddonem, secundū patris nomine insignitū, uirum fortem & industriū Henricū, tertium quoq; nomine Brunonē, quē pontificis summi ac ducis magni uidimus officiū gerentē: ac ne quis eum culpabilē super hoc dixerit, quū Samuelē sanctū & alios plures, sacerdotes pariter legamus & iudices. Aliā quoq; filiā genuit, quæ nupserat Hugoni duci. Erat nanq; ipsa domina regina filia Thiaderici, cuius fratres erant Vuidekind, Immet, Reginbern. Reginbern autē ipse erat qui pugnauit contra Danos multo tempore Saxoniā uastantes, uicitq; eos, liberans patriam ab illorū incursionibus usq; in hodiernum. Et hi erant stirpis magni ducis Vuidekindi, qui bellum potens gessit contra magnū Carolum per triginta fermè annos. Quumq; iam ciuilia bella cessarent, iterum Vngari totam Saxoniam percurrentes, urbes & oppida incendio tradiderunt, & tantā cædem ubiq; egere, ut ultimā depopulationē cōminarent. Rex autē erat in præsidio urbis quæ dicit Vuerlaon. Nam rudi adhuc militi & bello publico insueto, contra tam sæuam gentem non credebat. Quantā autē stragem fecerint illis diebus, aut quanta monasteria succenderint, melius iudicauimus silere, q̄ calamitates nostras uerbis quoq; iterare. Contigit autē quendam ex principibus Vngarorū capi, uinctumq; ad regem duci. Vngari uero ipsum intantū dilexere, ut pro redemptione illius innumera auri & argenti pondera offerrent. Rex autē spernens aurū, expostulat pacem: tandemq; obtinuit, ut reddito captiuo cum alijs muneribus, ad nouē annos pax confirmaret. Quando uero rex Rhenū transierat, ad dilatandū super Lotharios imperiū suum, occurrit ei legatus Caroli, & salutato eo uerbis humillimis, Dominus meus, inquit, Carolus, regia quōdam potestate præditus, modo priuatus misit me ad te demandans, quia nihil ei

Lotharingus Christianus

Henrici liberi

Vngarorū in Saxoniam eruptio

hil ei ab inimicis circumuento iocundius, nihil dulcius esse possit, q̃ de tui magnifici profectus gloria aliq̃d audire, fama uirtutũ tuarũ cõsolari. Et hoc tibi signũ fidei & ueritatis transmisit: ptulitq̃ de sinu manũ pciosi martyris Dionysij auro gẽmisq̃ indusam: hoc inquit, habeto pignus fœderis perpetui & amoris uicarij. Hãc partẽ unici solatij Francorũ Galliã inhabitantiũ, postq̃ nos deseruit insignis martyr Vitus ad nostrã perniciẽ, uestramq̃ perpetuã pacẽ Saxoniã uisitauit, cõmunicare tecũ maluit. Neq; enim postq̃ translatũ est corpus à nobis, ciuilia uel externa cessauere bella: eodẽ quippe anno Dani & Normandi regionẽ nostrã inuaserunt. Rex aũt munus diuinũ cũ omni gratiarũactione suscipiens, prosternitur reliquijs sanctis, & deosculans eas, summa ueneratione ueneratus est. Inclytus uero martyr, de quo legatus Caroli disseruit, erat in Lycia prouincia, nobili natus familia, sed pagana. Quem pater præsidi prouincię Valeriano præsentauit, eumq̃ præses ipse ad immolandũ simulachris coëgit: sed interea manũ perdidit, & oratione ipsius iterũ sanã recepit. Brachia tortoribus aruerunt, sed meritis martyris restituta sunt eis. Videns aũt pater quia tormenta irrisit, domũ reduxit, cubiculo oĩbus delicijs affluenti reclusit. Ibi quũ arcana quædã Hilas, sic enim uocabatur pater eius, cõspiceret, cęcus efficiť. Et coactus idolis abrenunciauit, Christũ cõfessus est. Illuminatus aũt p merita filij sui Viti, Christũ negauit, & filiũ interficere quæsiuit. Monitu angelico atq; ductu Modestus iam grauior pædagogus, puerũ sumit, mare nauigat, ad Siler fluuiũ peruenit. Ibi sub arbore quadã requiescentes, uacant orationibus, aquilis uictũ cotidianũ ministrãtibus. Populis eũ uisitantibus puer prædicat Christũ, plures cõuertit, plures baptismũ suscipere fecit. Post hæc à Diocletiano Cæsare uocatus, Romã proficiscit̃, & filio Imperatoris per orationẽ Viti à dæmonio purgato, thura dijs offerre cogiť. Illo uero durius Impatori respondẽte, bestijs projiciť, nec lædiť. Deinde in mediũ clibani ardentis iactať, & angelo flãmas sedante, illæsus egreditur. Vinculorũ ingenti ferro oneratus carceri tradiť, sed ibi à dño & multitudine angelorũ uisitatur. Postremo tormento quod catasta diciť, cum Modesto, & quadã nobili fœmina Crescentia figiť, & fractis omnibus membrorũ motibus, à Christo consolať. Nã fulmine cœli tortores tacti, & tonitru ingẽti perterriti ab eo fuganť. Subitoq; repertus est in loco ubi prius orationi uacabat, angelo dñi ibi eũ restituente: & ultima oratione celebrata, animas cœlo tradiderũt. Corpora uero Florentia quędã illustris fœmina terræ tradidit in eodẽ loco qui diciť Marianus. Eius ultimã orationẽ tuæ gloriæ significare curaui, ut inde sumas quo eius amore ardeas, & ardore ipsius amoris perpetuũ eius patrociniũ merearis. Dñe Iesu Christe, inquit, fili dei uiui, perfice desiderium cordis eorũ, & libera eos ab omnibus impedimentis huius seculi, & perduc eos ad gloriã tuam, qui pro me glorificãt te, & uolũt gloriari de mei martyrij passione. Hãc uocẽ subsequuta est sponsio diuinæ promissionis, rata & firma

D. Dionysius *D. Viti uita* *Modestus* *Catasta* *Viti iã morituri oratio*

esse omnia quæ rogasset. Post multa uero tempora Romã ueniens quidam
Fulradus Fulradus nomine,& ibi gesta leges preciosi martyris,notauit locũ sepulchri:
ueniensq́ leuauit reliquias sacras, collocauitq́ eas in pago Parisiaco. Inde regnante Luthouuico Imperatore,translatæ sunt in Saxoniã:& ut legatus Caroli confessus est,ex hoc res Francorũ cœperũt minui, Saxonũ uero crescere:.
donec dilatatæ ipsa sua iã magnitudine laborãt. ut uidemus in amore mundi,& totius orbis capite patre tuo:cuius potentiæ maiestatẽ,nõ solũ Germania,Italia atq; Gallia,sed tota ferè Europa nõ sustinet. Colito itaq; tantum patronũ,quo adueniente, Saxonia ex serua facta est libera, & ex tributaria multarũ gentiũ domina. Neq; enim talis ac tantus summi dei amicus tui gratia indiget,nos uero famuli ipsius indigemus. Vnde ut eũ possis habere intercessorẽ apud cœlestẽ Imperatorẽ, habeamus te aduocatã apud terrenũ regẽ tuũ,scilicet patrẽ atq; fratrẽ. Igitur Henricus rex accepta pace ab Vngaris ad nouem annos,quanta prudentia uigilauerit in munienda patria, & in expugnando barbaras nationes,supra nostrã est uirtutẽ edicere,licet omnimodis non oporteat taceri. Et primũ quidẽ ex agrarijs militibus nonũ quemq; eligens in urbibus habitare fecit,ut cæteris cõfamiliaribus suis octo habitacula extrueret,frugũ omniũ tertiã partẽ exciperet,seruaretq́. Cęteri uero octo seminarent & meterent, frugesq́ colligerent nono,& suis eas locis reconderẽt. Concilia & omnes cõuentus atq; conuiuia in urbibus uoluit celebrari,in quibus extruendis die noctuq; operã dabant,quatenus in pace discerent, quid cõtra hostes in necessitate facere debuissent. Vilia aut nulla extra urbes fuere mœnia. Tali lege ac disciplina quũ ciues assuefaceret, repẽte irruit super Sclauos,qui dicuntur Heuelli,& multis eos prælijs fatigãs,demũ hyeme asperrima castris super glaciẽ positis,cepit urbem quæ dicit̃ Brennaburg,fame,ferro,frigore. Quũq; illa urbe potitus, & omni regione:signa uertit contra Dalmatiam, aduersus quã iam olim reliquit ei pater militiã: & obsidens urbem quæ dicit̃ Grona,uigesima tandem die cepit eam. Præda urbis militibus tradita,puberes omnes interfecti,pueri ac puellæ captiuitati seruatæ. Post hæc Pragã adito cum omni exercitu, Bohemorũ urbẽ regemq́ eius in deditionẽ accepit:de quo quædã mirabilia prædicant̃,quæ quia nõ probamus,silentio tegi iudicamus. Frater tamen erat Bolizlaui,qui quandiu uixit,Imperatori fidelis & utilis mansit. Igitur rex Bohemiam tributariam faciens, reuersus est in Saxoniam. Quumq́ uicinæ gentes à rege Henrico factæ essent tributariæ, Abotriti, Vulzi, Heuelli, Dalmatæ, Bohemi, †Redarij,& pax esset: Redarij defecerunt à fide,& congregata multitudine, impetũ fecerunt in urbem quæ dicit̃ Vuallisleui,ceperuntq́ eam,captis & interfectis omnibus habitatoribus eius,innumerabili uidelicet multitudine. Quo facto,omnes barbaræ nationes erectæ,iterũ rebellare ausæ sunt. Ad quarũ ferocitatẽ reprimendã traditur exercitus cum præsidio militari Bernhardo,cui ipsa Redariorũ prouin

cia erat

Margin notes: Ottonis potentia — Militum delectus — Sclaui — forte, Brandenburg — Pragã tributaria regi Romano — al. Ribuarij

cia erat ſublegata,additurq́ legato collega Thiatmarus,& iubent urbē obſi dere,quæ dicit Lunkini.Quinto obſidionis die uenēre cuſtodes exercitū bar barorū nō longe eſſe adnunciantes,& quia nocte contigua impetū in caſtra facere decreuiſſent.Quūq́ plures eadē confirmarent,populus fidem paribus dabat dictis:& quū conuentus eſſet populi circa tentoria,legatus eadē hora collega dictante præcepit,ut per totā noctem parati eſſent,nequa forte irru/ptio barbarorū in caſtra fieret.Quū aūt dimiſſa eſſet multitudo in caſtris,ua riauēre mœſticia pariter atq́ lætitia,alijs bellū formidantibus,alijs aūt deſi/derantibus,& pro qualitate motū inter ſpem metūq́ uerſabant bellatores. Interea dies tranſit,& nox ſolito tenebroſior cum ingenti pluuia adeſt nutu diuino,quatenus conſiliū peſſimū impediret barbarorū.Vt ergo iuſſum eſt, tota nocte illa armati erāt Saxones,& primo diluculo dato ſigno,ſacramen/toq́ accepto,primum ducibus,deinde unuſquiſq́ alteri opetā ſuā ſub iura/mento promittebat ad præſens bellum.Orto aūt ſole,nam poſt pluuiā clarā redijt ſerenitas,erectis ſignis procedebant.In prima quidē fronte legatus in barbaros impetū faciens:ſed quū pauci nō præualerent aduerſus innumera/biles,reuerſus eſt ad exercitum,referens quia barbari non plures haberent equites,peditū uero innumerabilē multitudinē,& nocturna pluuia intantū impeditā,ut ab equitibus coacti,ad pugnā procederent.Igitur ſole cadente, in humida ueſtimenta barbarorū fumum aſcendere fecit uſq́ in cœlū,ſpem fiduciamq́ præſtans dei populo,cuius faciei claritas atq́ ſerenitas circumful ſit illos.Igitur dato ſigno,& exhortante legiones legato,cum clamore ualido irruunt in hoſtes.Quumq́ nimia denſitate iter pertranſeundi hoſtes nō pa/teret,dextra læuaq́ ferro erumpentes,quoſcunq́ à ſocijs ſe ſternebant,neci dabāt.Quumq́ iam bellū† grauaret,& multi hinc atq́ inde caderent,& ad/huc barbari ordines tenerēt,legatus collegā ut legionibus auxilio eſſet expo/ſtulat.Ille uero præfectū cum quinquaginta armatis lateri hoſtili immiſit,& ordines cōturbauit:ex hoc cædi fugæq́ tota die hoſtes patebant.Quū ergo per omnes agros cæderent,ad urbē uicinā fugere tentabant.Collega autem hoc eis præcauente,proximū mare ingreſſi ſunt,& ita factū eſt,ut omnis illa nimia multitudo,aut gladio conſumeret,aut in mari mergeret.Nec peditū ullus ſuperfuit,equitū rariſſimus,deponiturq́ bellū cum caſu omniū aduer/ſariorū.Ingens interea oritur lætitia ex recenti uictoria,dum omnes laudant duces,unuſquiſq́ uero militū prædicat†euangeliū alium ignauū quoq́,ut in tali fortuna ſolet fieri.Poſtera autē luce mouent ſigna urbi præfatæ,urbani uero arma deponūt,ſalutē tantūmodo depoſcūt ac merent.Inermes igit ur/be egredi iuſſi,ſeruilis aūt conditio,& omnis pecunia cū uxoribus & filijs,& omni ſupellectili barbarorū regis captiuitatē ſubibant.Ceciderūt etiā ex no/ſtris in illo prælio duo Liutharij,& alij nobiles uiri nonnulli.Igit legatus cū collega & alijs principibus Saxoniam uictores reuerſi,honorifice à rege ſunt ſuſcepti,ſatiſq́ laudati,qui paruis copijs diuina fauente clemētia,magnificā

forte,ingrā[u]eſceret

forte,Euangelum uexilliſerum,aut buno gnauum

perpetrauerint uictoriā. Nam fuere qui dicerent barbarorum cc.milia cæsa: captiui omnes postera die ut promissum habebant obtruncati. Itaq; recentis

Ottonis nuptiæ, DCCCCXXX

uictoriæ lætitiam augebant nuptiæ regales, quæ eo tempore magnifica largitate celebrantur. Nam rex dedit filio suo Oddoni cōiugem filiā Ethmūdi regis Anglorum sororē Adalstani, quæ genuit ei filium nomine Liudulfum uirum magnū, meritoq; omnibus populis carum: filiā quoq; nomine Liudgardā, quæ nupserat Conrado Francorū duci. Rex autē quum iam militem haberet equestri prælio probatū, contra antiquos hostes uidelicet Vngaros præsumpsit inire certamen. Et conuocato omni populo tali ratione eos est af

Bellum cū Vngaris, DCCCCXXXIIII

fatus. Olim ex omni parte confusum, à quantis periculis imperiū uestrū modo sit liberū, uosipsi melius nostis, qui ciuilibus discordijs & externis bellis toties attriti laborabatis. At nunc propicia nobis summa diuinitate, nostro labore, uestraq; uirtute pacatū collectumq; cernitis, barbaros superatos & seruituti subiectos. Quod superest necesse habemus, ut contra cōmunes hostes Auares pariter simul consurgamus. Vos hucusq;, filios filiasq; uestras expoliaui, & ærariū eorū repleui: nunc templa templorūq; ministros ut expoliē cogor, absq; nudis corporibus nulla nobis alia remanēte pecunia. Consulite igitur uobisipsis, & quid super hac re nobis sit faciendū eligite, thesaurum diuinis officijs sanctificatū tollāmne, & dabo pro nostra redemptione dei inimicis? an certe addā cultui diuino pecunia honorē, ut ab ipso potius redimamur, qui uere noster extat creator pariter & redemptor? Ad hæc populus leuauit uoces in cœlū, inquiens se à deo uiuo & uero redimi omnimodis desiderare, quia fidelis & iustus sit in omnibus uijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Operā suā deinde promittēs regi cōtra gentē acerrimā, dextris in cœlū eleuatis, pactū firmauit. Tali itaq; pacto cum populo peracto, dimisit rex multitudinē. Post hæc legati Vngarorū adierūt regē pro solitis muneribus: sed ab eo spreti, in terrā suā uacui sunt reuersi. Hæc audientes Auares, nihil morati, cum graui hostiliq; manu festinant intrare Saxoniā. Et iter agentes per Dalmatiā, ab antiquis opem petunt amicis. Illi uero scientes eos festinare ad Saxoniā, Saxonesq; ad pugnandū cum eis paratos, pinguissimum pro munere eis projciunt canē. Et quū non esset iniuriā uindicandi locus, ad aliā pugnam festinantibus, cum ridiculosa satis uociferatione longius prosequuntur amicos. Igit̄ q̄ potuerunt repentino impetu intrant fines Thuringorū, illā totam terram hostiliter peruagantes. Ibiq; diuisis socijs, alij ad occidentē pergebant, ab occidente & meridie Saxoniam quærentes intrare. Sed Saxones pariter cum Thuringis cōgregati, inito cum eis certamine, cæsis ducibus, cæteros illius exercitus occidentalis per totā illā regionē errare fecerūt. Quorū alij fame cōsumpti, alij frigore dissoluti, alij aūt cæsi uel capti, ut digni erant miserabiliter perierūt. Qui autē in oriente remāsit exercitus, audiuit de

Soror regis

sorore regis quæ nupserat Vuidoni Thuringo (erat nanq; illa ex concubina nata) quia uicinā urbē inhabitaret, & multa pecunia ei esset auri & argenti,

unde

unde tanta ui urbē expugnare cœperāt, ut nisi nox uisum pugnātibus impediret, urbē caperēt. Ea uero nocte audiētes de casu sociorū, regisq; super eos aduētu cū ualido exercitu: nā castra metatus est rex iuxta locū qui dicit Riacde, timore perculsi, relictis castris, more suo igne fumoq; ingēti agmina diffusa collegerūt. Rex uero postera die producēs exercitū, exhortatus est, ut spē suā diuinæ clementiæ cōmitterent, diuinū sibi auxiliū quemadmodū in alijs prælijs adesse nō dubitarent. Cōmunes omniū hostes esse Vngaros, ad uindictā patriæ parentumq; solummodo cogitarēt. Hostes cito terga uertere uidissent, si uiriliter certando persisterent. His optimis uerbis erecti milites, Imperatoremq; in primis, medijs, & ultimis uersantē uidentes, coramq; eo Angelū, hoc enim uocabulo effigieq; signū maximū erat insignitū, acceperunt fiduciā magnamq; cōstantiā. Rex uero ueritus est, quemadmodū euenit, ut hostes uiso milite armato, fugæ statim indulsissēt, misit legionē Thuringorū cum raro milite armato, ut inermes prosequerenī, & usq; ad exercitū protraherentur. Actumq; est ita, sed nihilominus uidentes exercitū armatū fugerunt, ut peracto miliario uix pauci cæderenī uel caperenī. Castra uero inuasa & omis captiuitas liberata est. Rex uero uictor reuersus, modis oibus gratiarūactiones diuino honori, ut dignū erat, soluebat ꝓ uictoria de hostibus sibi diuinitus cōcessa. Tributūq; qđ hostibus dare cōsueuit, diuino cultui mācipauit, & largitionibus pauperū deseruire constituit. Deinde pater patriæ, rerū dn̄s, Imperatorq; ab exercitu appellatus, famā potētiæ uirtutisq; cūctis gētibus & regibus lōge lateq; diffudit. Vnde & aliorū regnorū proceres eū adierūt, gratiāq; in conspectu eius inuenire quærentes, fidē talis ac tanti uiri probarā habentes dilexerūt. Inter quos Hiriberthus gener Hugonis, quū ei aduersareī Ruodolfus contra ius fasq; omne rex cōstitutus, ut ei apud dn̄m suū præsidio esset supplicauit. Ipse enim rex talis erat, qui nihil negaret amicis. Perrexit igiī in Galliā rex, regē alloquiī, & perfecto negotio reuersus est in Saxoniā. Quū q; esset in exaltando gentē suā, ratus fuit aut nullus nominatorū uirorū in oīni Saxonia, quē præclaro munere aut officio, uel aliq̄ quęstura nō ꝓmoueret. Et quū ingēti polleret prudētia sapiētiaq;, accessit & moles corporis regiæ dignitati, omnem addens decorē. In exercitijs quoq; ludi tanta eminētia superabat oēs, ut terrorē cæteris ostentaret. In uenatione tam acerrimus erat, ut una uice quadraginta, aut eo amplius feras caperet: & licet in conuiuijs satis iocundus esset, tamen nihil regalis disciplinæ minuebat: tantum enim feruorem pariter & timorē militibus infundebat, ut etiam ludenti non crederēt ad aliquā lasciuiā se dissoluendos. Quū autē omnes in circuitu nationes subiecisset, Danos qui nauali latrocinio Fresones incursabant, cum exercitu adijt, uicitq;, & tributarios faciens, regem eorum nomine Nubam, baptismum percipere fecit. Perdomitis itaque cunctis circumquaque gentibus, postremo Romam proficisci statuit, sed infirmitate correptus, iter intermisit. Quum que se iam grauari morbo sensisset, conuocato omni populo, designauit

Castra ad Mersburg & Riacde

Angelus uexillum

Henrici maiestas

Heribertus p auxilio ad Hēricum

al. donaret

designauit filium suũ Oddonẽ regem, cæteris quoq; filijs prædia cum thesau ris distribuens: ipsum uero Oddonẽ qui maximus & optimus fuit, fratribus & omni Francorũ impio præfecit. Testamẽto itaq; legitime facto, & rebus omnibus rite cõpositis, defunctus est ipse rerũ dñs, & regũ maximus Europæ, omni uirtute animi corporisq; nulli secundus, relinquens sibijpsi maiori filioq; magnũ latũq; imperiũ, non à patribus sibi relictũ, sed per semetipsum acquisitũ, & à solo deo concessum. Erant aũt dies quibus regnauit[†] xvi. Anni uitæ aũt ferè lx. Translatũ est aũt corpus eius à filijs suis in ciuitatem quæ dicitur Quidelingeburg, & sepultum in basilica sancti Petri ante altare cum planctu & lachrymis plurimarum gentium.

al's XVII. *Henrici mors VI. Non. Iulij Dcccc xxxvi.*

EPISTOLA AD REGINAM.

INgens opus cœpturus, uel certe iteraturus: nam magna ex parte peractũ est: tua gratia fulciať, quæ domina esse dinosceris iure totius Europę: quãq; in Africã Asiamq; patris tui iam potestas protendať. Spero enim quicquid in eo inuenitur minus idoneum, gloriosa tuæ clementiæ lenitate subleuetur, permaneatq; ea deuotione dedicatum qua est inceptum.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumq; succedentium Imperatorum, liber secundus.

EFVNCTO itaq; patre patriæ, & regum optimo maximo Henrico, omnis populus francorũ atq; Saxonum iam olim designatũ regẽ à patre filiũ eius Oddonẽ elegit sibi in principem. Vniuersalisq; electionis notantes locũ, iusserunt ad Aquasgrani palatij. Est autẽ locus ille proximus Iulo à conditore Iulio Cæsare cognominato. Quũq; illò uentũ esset, duces ac præfectorũ principes, cum cætera principũ militũ manu cõgregati, in sistorio basilicæ magni Caroli cohærenti collocarunt nouũ ducem, in solio ibidẽ constructo, manus ei dantes, ac fidem pollicentes, operamq; suã cõtra oẽs inimicos spondentes, more suo fecerunt eum regẽ. Dum ea geruntur à ducibus ac cætero magistratu, põtifex maximus cum uniuerso sacerdotali ordine & omni plebe infra in basilica præstolabatur processionem noui regis. Quo procedente, pontifex obuius læua sua dexterã tangit regis, suaq; dextera lituum gestans, linea indutus stola plantaq; infulatus, progressusq; in mediũ usque phani subsistit: & reuersus ad populũ qui circunstabat: nam erant de ambulatoria infra supráque in illa basilica in rotundum facta, quo ab omni populo cerni posset, En, inquit, adduco uobis à deo electum, & à domino rerum Henrico olim designatum, nunc uero à cunctis principibus regem factum Oddonem, si uobis ista electio placeat, dextris in cœlum leuatis, significate. Ad hæc omnis populus dextras in excelsum leuans, cum clamore ualido,

Iulus locus Aquisgrani

Hildebertus Mogũt. archiepiscopus

ualido,imprecati sunt prospera nouo duci. Proinde procedit pontifex cũ rege,tunica stricta,more Francorũ induto pone altare: super quod insignia regalia posita erant,gladius cum balteo,chlamys cũ armillis,baculus cũ sceptro ac diademate. Eo quippe tẽpore erat summus põtifex nomine Hildibertus, Franco genere, monachus professione,nutritus uel doctus in Vuldo monasterio,& ad id honoris merito progrediens,ut pater eiusdẽ loci constitueret, deinde summi pontificatus Mogonciacę sedis fastigiũ promeruisset.Hic erat uir miræ sanctitatis, & præter naturalẽ animi sapientiã, literarũ studijs satis clatus.Qui inter cætera gratiarũ dona spiritũ prophetiæ accepisse prædicat. Et quũ quęstio esset pontificũ in cõsecrando rege, Treuerẽsis uidelicet & Coloniæ Agrippinæ:illius,qa antiquior sedes esset,& tanq̃ à B.Petro apostolo fundata:istius uero,quia eius ad diœcesim pertineret locus: & ob id sibi conuenire arbitrati sunt huius cõsecrationis honorẽ. Cessit tamen uterq; eorum Hildiberti cunctis notæ almitati. Ipse aũt accedens ad altare,& sumpto inde gladio,cum balteo,conuersus ad regẽ ait,Accipe,inquit,hunc gladiũ,quo eijcias oẽs Christi aduersarios,barbaros,& malos Christianos,autoritate diuina tibi tradita,omni potestate totius impij Francorũ,ad firmissimã pacẽ omniũ Christianorũ. Deinde sumptis armillis,ac chlamyde induit eũ.His cornibus humetenus dimissis, inquit, monearis quo zelo fidei ferueas, & in pace tuenda perducere usq; in finẽ debere. Exinde sumpto sceptro baculoq;. His signis,inquit,monitus,paterna castigatione subiectos corripias, primũq; dei ministris,uiduis ac pupillis manũ misericordię porrigas,nunquãq; de capite tuo oleũ miserationis deficiat,ut in præsenti & in futuro sempiterno præmio coroneris. Perfusus itaq; oleo sancto,& coronatus diademate aureo,ab ipsis põtificibus Hildiberto & Vuichfrido,ac omni legitima cõsecratione cõpleta, ab eisdẽ pontificibus ducit̃ ad soliũ,ad quod per cocleas ascendebat̃, & erat inter duas marmoreas miræ pulchritudinis columnas constructũ, unde ipse omnes uidere,& ab oĩbus ipse uideri posset. Diuina deinde laude dicta,sacrificioq; solẽniter celebrato,descendebat rex ad palatiũ,& accedens ad mẽsam marmoreã regio apparatu ornatã,resedit cum pontificibus & omni populo: duces uero ministrabant. Lothariorũ dux Giselbertus, ad cuius potestatẽ locus ille pertinebat, oĩa procurabat: Euerhardus mensæ præerat:Herimãnus Frãco pincernis: Arnulfus equestri ordini,& eligẽdis locãdisq; castris p̃erat. Sifridus uero Saxonũ optimus, & à rege secũdus,gener q̃ndã regis, tũc uero affinitate cõiunctus,eo tẽpore ꝓcurabat Saxoniã,ne q̃ hostiũ interim irruptio accidisset,nutriẽsq; iuniorẽ Henricũ secum tenuit. Rex aũt post hæc unũquẽq; principũ iuxta munificentiã regalẽ cõgruẽti sibi munere honorans, cũ omni hilaritate dimisit multitudinẽ. Interea barbari ad nouas res moliendas desæuiunt,percussitq; Bolizlaf fratrem suum uirum Christianũ, & ut ferunt, dei cultura religiosissimũ, timensq; sibi uicinũ subregulũ,eo quod paruisset imperijs

Fulda

Hildiberti laus

Forma ungendi regem Ro. Aquis, & insignium explicatio

Regis familiares

imperijs Saxonū, indixit ei bellū. Qui misit in Saxoniā ad expostulāda sibi auxilia. Mittit autē ei Æsic cum legione Mersaburiorū, & ualida manu Hassi ganorū, additurq; ei exercitus Thuringorū. Erat nanq; illa legio collecta ex latronibus. Rex quippe Henricus quū esset satis seuerus extraneis, in omnibus causis erat clemens ciuibus: unde quemcūq; uidebat furē aut latronē manu fortē, & bellis aptum, á debita pœna ei parcebat, collocans in suburbano Mersaburiorū, datis agris atq; armis: iussit ciuibus quidē parcere, in barbaros autē inquantū auderent, latrocinia exercerent. Huiuscemodi ergo hominum collecta multitudo, plenā in expeditionē produxit legionē. Bolizlaf autē audiens de exercitu Saxonico: & quia Saxones seorsum, & seorsum Thuringi irent contra se: diuisis & ipse socijs sicuti erant, acetrimus consilio utriq; exercitui occurrere disposuit. At Thuringi ut hostes improuise sibi occursitare uiderunt, fuga periculū deuitauerūt. Æsic autē cum Saxonibus & cæteris auxiliarijs nihil cunctatus, in hostes ruit, maximāq; partē ex eis armis fudit, cæteros fugere cōpulit, uictorq; ad castra reuersus est. Et quū ignorasset de exercitu qui insequutus fuerat Thuringos, minus caute usus est uictoria perpetrata. Bolizlaf aūt uidens exercitū nostrum dispersum, & alios in extrahēdis spolijs cæsorū, alios in suis corporibus reficiendis, alios in paleis equorū congregandis occupatos, fugatū reuersumq; coadunans exercitū, super inprouisos ac recēti uictoria securos subito irruit, & ducē cum omni nostro exercitu deleuit. Pergensq; inde ad urbē Subreguli, primo eam impetu cepit, & usq; in hodiernū diē solitudinē fecit. Perdurauitq; illud bellū usq; ad quartumdecimū regis imperij annū, ex eo regi fidelis seruus & utilis permansit. Rex aūt audito huiuscemodi nūcio, minime turbat, sed diuina uirtute corroboratus, cum omni exercitu intrat terminos barbarorū, ad refrenandā illorū sæuitiā. Datū quippe erat illis & antea à patre suo bellū, eo quod uiolassent legatos Thancmari filij sui, de quo in sequentibus plenius dicturos arbitramur. Placuit igit nouo regi nouū principē militiæ constituere. Elegitq; ad hoc officiū uirum nobilē & industriū, satisq; prudentē, nomine Herimannū. Quo honore nō solū cæterorū principū, sed & fratris sui Vuichmanni offendit inuidiā. Quaptopter & simulata infirmitate, amouit se ab exercitu. Erat nanq; Vuichmannus uir potens, & fortis, magnanimus, belli gnatus, & tātæ scientiæ, ut à subiectis supra hominē plura nosse prędicaret. Herimānus aūt quum esset in prima acie, in introitu regionis in hostiū pugnā incidit, eosq; fortiter uicit: & ob hoc maiori inuidia inimicos accendit, inter q̄s Ekkehardus filius Liudulfi, q intantū ægre passus est fortunā Herimanni, ut sese pmitteret maiora facturū, aut uiuere nolle. Vnde collectis ex om̄i exercitu fortissimis uiris, iter dictū regis rupit, & paludē quę erat inter urbē hostiū & castra regis, cū socijs transijt, statimq; hostes offendit, & ab his circūfusus, cū omnibus suis perijt. Erant aūt qui cum eo occiderāt, electorū ex omni exercitu uirorum decem & octo.

Aesic dux belli in Bohemiā

Legio latronū

Saxonū ingens clades

Herimannus

Vuichmanni laus

octo. Rex autē cæsa hostiū multitudine, & cæteris tributarijs factis, reuersus est in Saxoniā. Acta sunt autē hæc vij. Kalen. Octob. Post hæc antiqui hostes Vngari uenere uirtutē probare noui regis. Intrantes aūt Franciā, statuerūt si possent, ab occidentali plaga inuadere Saxoniā. Rex aūt audiēs, nihil moratus, cū exercitu ualido occurrit illis, fugauitq; & à terminis suis abegit. Cessantibus aūt bellis externis, ciuilia oriri cœperūt. Nā Saxones imperio regis facti gloriosi, dedignabant' alijs seruire nationibus, quęsturasq; quas habuere ullius alius nisi solius regis gratia habere cōtēpserūt. Vnde iratus Euerhardus contra Bruningū, collecta manu succendio tradidit ciuitatē illius uocabulo Elueri, interfectis omnibus eiusdem ciuitatis habitatoribus. Qua præsumptione rex audita, condemnauit Euerhardū centū talentis æstimatione equorū, omnesq; principes militū qui eum ad hoc facinus adiuuabant, dedecore canū, quos portabāt usq; ad urbē regiā quā uocitamus Magadaburg. Eodē tempore transtulit rex reliquias Innocentij martyris in eandē urbem. Ipse autē rex ut erat clementissimus, dū turbatores pacis merita castigatione afflixit, ilico cum pietate suscepit, & unumquēq; eorū regio munere honorās, dimisit in pace. At illi nihilominus duci suo hærebant ad omne nephas: quia ille quidē erat iocundus animo, affabilis, mediocris in rebus, largus in dādo. Et his rebus multos Saxonū sibi associauit. Ea tempestate defunctus est Arnulfus Baioariorū dux, & filij eius in superbiā elati, regis iussu contēpserūt ire in comitatū. Illo quoq; tempore defunctus est Sisfridus comes, cuius ditionē quū sibi uindicasset Thancmarus, eo quod ꝓpinquus ei esset: nā mater eius filia materteræ erat Sisfridi, de qua genuit rex Henricus Thancmarū: & regali dono cessisset Geroni comiti, afflictus est Thancmarus tristicia magna. Rex aūt transiuit in Baioariā, & rebus ibi rite cōpositis, reuersus est in Saxoniā. Dissensio aūt quæ facta est inter Euerhardū & Bruningū, ad hoc peruenit, ut cædes publicæ fierēt, depopulationesq; agrorū agerent', & ab incēdijs nusq; abstinerent. De legum quoq; uarietate facta est & contentio, fuereq; qui dicerēt quia filij filiorū nō deberent cōputari inter filios, hæreditatēq; legitime cum filijs sortiri, si forte patres eorū obijssent auis superstitibus. Vnde exijt edictū à rege, ut uniuersalis populi conuētio fieret apud uillā quæ dicit' Stela, factumq; est ut causa inter arbitros iudicaret' debere examinari. Rex aūt meliori consilio usus, noluit uiros nobiles ac senes populi inhoneste tractari, sed magis rem inter gladiatores discerni iussit. Vicit igit' pars qui filios filiorū cōputabant inter filios: & firmatū est ut æqualiter cū patruis hæreditatem diuiderēt pacto sempiterno. Ibi quoq; pacis turbatores facti sunt manifesti, qui hactenus se negabāt contra regiā potestatē aliquid fecisse, sed iniuriā tantūmodo in socios uindicassent. Rex aūt se contemptū ab eis animaduertēs: neq; enim ad placitū iuxta iussū uenire dignati sunt: arma distulit, ueniæ locū dedit, proxima sibi semp solitus clemētia. Sed hęc dilatio ad maiorē perniciem

Intestina Saxonum bella

Nepotū hæreditariū ius

perniciem multos pertraxit. Fiebant pręterea multa nepharia à seditiosis, homicidia, periuria, depopulationes, incendia: æquũ prauũq;, sanctũ periuriũq; illis diebus parum procedebant. Iunctus est autem & Thancmarus Euerhardo, collectaq; ualida manu, oppugnat præsidium quod dicit Badilici, in quo erat Henricus iunior, dataq; præda urbis suis cõmilitonibus abijt, secũ abducens Henricum quasi uile quoddã mancipium. Interfectus est autem ibi Geuehardus Vdunis filius fratris Herimanni ducis: ob cuius necem deo omnia ordinãte, duces Francorũ inter se sunt diuisi. Tãtis igit spolijs Thancmari milites ditati, iam ad oĩa parabant. Post hæc cepit urbẽ quæ dicitur Heresburg, & collecta ualida multitudine, sedet in ea, multa inde exercens latrocinia. Euerhardus aũt secum tenuit Henricũ. Eo quoq; tempore occisus est Dendi ante portas urbis quæ dicitur Larun, in qua erant milites Euerhardi. Vuichmannus aũt, qui se primũ alienauit à rege, audiẽs tantũ facinus seditiosorũ, conuersus pacẽ fecit cũ rege, quia prudentissimus erat, & utilis ac fidelis in finẽ permansit. Thancmarus autẽ filius Henrici regis natus erat ex matre nobili, manu promptus, acer ingenio, bellandi peritus: sed inter arma honesta minus pudicitia usus. Erat aũt mater eius multã habens possessionẽ, qui licet à patre alijs pluribus sit ditatus, materna tamen se hæreditate priuatum ægre ualde tulit: & ob hanc causam arma sumpsit, ad perniciẽ sui suorumq; contra dominũ suũ regem. Rex autẽ licet inuitus, uidens rem ad tam ingens periculũ procedere, ad edomandã Thancmari insolentiã, cum multo comitatu petrexit ad Heresburg. Ciues aũt urbis illius cognoscentes de rege, quia super se cũ ualida manu appropinquasset, apertis portis introduxerunt exercitũ qui obsederat urbẽ. Thancmarus autem fugit in ecclesiã, à Leone papa beato Petro apostolo dedicatam. Exercitus aũt persequutus est eum usq; in templũ, & maxime satellites Henrici, dolentes ac uindicare contendẽtes iniuriam domini sui. Nec ueriti ianuas ferro incidere, cũ armis ingressi sunt sacrã ædem. Thancmarus aũt stabat iuxta altare, depositis desuper armis cum torque aurea. Quũq; ex aduerso telis urgeret, Thiatboldus quidã notus Cobbonis cum conuicijs uulnus ei inflixit, ilicoq; ab eo recepit quo uita cum terribili insania in breui caruisset. Quidã autẽ militũ Maincia uocabulo per fenestrã altari contiguã lancea à tergo perfossum, ibi secus arã extinxit Thancmarum. Ipse autẽ fraternæ fautor discordię, in Biertanico postea bello uitam cum auro ab altari nequiter rapto miserabiliter perdidit. Earũ rerũ rex ignarus, & absens quũ audisset, super temeritate militum indignatus est: sed feruente adhuc bello ciuili nõ potuit eos contristari. Miseratus autẽ fratris fortunam, suiq; ingenij ostendens clementiã, pro laude eius ac industria pauca loquutus, Thiadericũ & tres amitæ illius filios, qui Thancmaro manus uinxerant, lege Francorũ damnatos strangula fecit deficere. Inde uertit militem auidũ pugnæ, & præda urbis ditatũ in lares. Illi autẽ urbis præfecto autore, aciter

acriter resistentes, lapides lapidibus, tela telis obijcere nō cessabant. Aggrauatiq; bello super consulto ducis inducias deposcunt. Quibus concessit: ducis eis præsidium non negatur. Vnde urbe egressi potestati se regiæ tradidere. Ea pugna Dammo pincerna, multis alijs rebus bene gestis olim famosus, factus est clarus. Euerhardus autē audiens de nece Thancmari, & defectione suorū militum, fractus animo prosternitur captiuo suo, ueniam petit, ac nequiter promeretur. Henricus aūt erat eo tempore nimis adolescens animo, & nimia regnandi cupiditate illectus: eo pacto crimine soluit eum, quo coniuratione secum facta, contra regem dominū suum & fratrem, sibi regni diadema si possibile foret imponeret. Fœdus itaq; inuicem percussum. Inde liberaliter Henricus ad regem reuersus puriori fide ac caritate ab eo est susceptus quàm ingressus. Suasione quoq; optimi imprimis uiri, & omni religione probatissimi Frithurici successoris Hildiberti archiepiscopi, Euerhardus adijt regem, supplex deposcit, se suaq; omnia ipsius arbitrio tradens. Ne igit̄ ingēs scelus inemendatū maneret, quasi in exiliū in Hildenensem urbē à rege dirigitur. Sed nō post multum temporis in gratiā clementer recipitur, & honori pristino redditur. Dum ea interea loci geruntur, antiqui hostes nostri Vngari subitò irruunt in Saxones, & castris super littus Badæ fluminis collocatis, inde in omnem regionē diffundūtur. Dux aūt missus à castris cum parte exercitus, eo die ad uesperam signa mouit circa urbem quæ dicitur Stedireburg. Vrbani autē uidentes hostes, & ex itinere & ex pluuia quæ ingēs erat, seniores audacter erumpunt portas, & clamore primū territantes: demū repente in aduersarios irruentes, plurimis ex eis cæsis, & copiosa equorū multitudine cum aliquibus signis capta, cæteros fugere compulere. Vrbes quas obuias habuere, illorum fugā animaduertentes, armis eos omnibus locis urgebant, & maxima ex eis parte prostrata, ducem ipsum in quendam luti puteū cogentes oppresserūt. Alteræ autem partis exercitus ad Aquilonem uersus, & arte cuiusdam Slaui in locum qui dicitur Thrimining deductus, difficultate locorum ac manu circumfusus armatorū perijt, timoremq; nimium cęteris incussit. Dux aūt illius exercitus cum paucis elapsus comprehēditur, & ad regem deductus precio magno redimitur. His auditis castra hostiū omnia turbata, fuga salutem quæsiere, nec ultra per triginta annos in Saxonia apparuere. Post hęc Henricus ardens cupiditate regnandi, celebre parat conuiuiū in loco qui dicitur Salaueldum. Quumq; esset magnus ac potens maiestate & potestate regali, plurimis plurima donat, & factionis huiuscemodi plurimos ob id sibi associat. Fuere tamen multi qui rem cælare potius arbitrati sunt, ad hoc tantum, ne regi fraternæ discordiæ inuenirentur. Dabant tamen consilium quo facilius bellum solueretur, ut uidelicet ipse relinqueret Saxoniam sub præsidio militari, ut sese inferret Lotharius generi hominum imbelli: & ita factū est, ut primo impetu eos rex deuinceret, & uno certamine fatigaret,

Euerhardus Henrico supplex

Fridericbus malo in Ottonē animo

fatigaret. Commilironum itaque consultu Saxoniæ uel in Thuringorum terra præsidio militari tradito, ipse cum amicis Lotharios adit. Cuius rei fama undique omnes perculsi, quia tam subitaneæ recessionis à rege, ac repentini belli causam penitus ignorabant. Rex autem audita huiuscemodi fama, primum non credidit: postremo certum de belli negocio probans, nihil moratus, cum exercitu prosequutus est fratrem. Et ut appropiat urbi præsidijs

Tretmont, quæ nunc Tremonia

fratris munitæ, quæ dicitur Throtmanni, milites qui erant in ea non immemores fortunæ Thancmari, nequaquam sunt ausi inibi regem expectare: sed egressi urbe, tradiderunt se ipsos regi. Erat autẽ Agina, qui illam urbem ad manum Henrici procurare deberet. Hic à rege uehementi iuramento constrictus, quatenus si posset, dominum suum à bello ad pacem & concordiam reuocaret, uel certe ipse ad regem reuerteretur. Ita dimissus adijt dominum suum. Ductus autem exercitus à rege, peruenit usque ad littora Rheni fluminis. Eo tempore quo erat bellum Euerhardi cum rege, missus Hadaldus, qui

Giselbertus Lotharingiæ dux, regis sororius

erat super cubiculum regis, ad Giselberthũ pro concordia & pace: quum nec dum ad neutram partem palàm declinaret, indigne suscipitur, & responsio de die in diem differtur. Ipse autem simultates ducis sentiens, nec ultra talibus uersutijs contentus, Imperium tibi, inquit, regale facio, præsente populo, tribunali regis condicto die præsentari, aut certe hostem te scias iudicari. Si-

Bernardus episcopus

mili modo & pontificem Bernhardum à rege missum inhonoratum, & responsi incertum à se dimisit. Fertur etiam & regalium literarum sæpius sigilla corrupisse. Post hæc uero uerba legatum melius cœpit habere, & cum honore transduci fecit. Igit' copias belli parantes Henricus & Giselberthus, decreuerunt ad Rhenum occurrere regi. Agina quoque memor iurisiurandi, præcedens exercitum, transito Rheno regi sese præsentauit. Et salutato eo uerbis humillimis, ait, Frater tuus dominus meus saluum te & incolumem magno latoq; imperio diu regnare exoptat, tuumq; ad seruitium demandat se quantocyus festinare. Rege autẽ interrogante de eo, pacem bellum'ne cogitasset, prospiciens, uidit multitudinem nimiam, erectis signis tractim procedere, & ad sui partem exercitus qui iam Rhenum transierat tendentẽ. Et conuersus ad Aginam, Quid nam uult, inquit, illa multitudo, aut quæ est? At ille satis ociose, Dominus meus, inquit, est frater tuus. Si meæ suasioni dignaretur animũ inclinare, aliter uenisset. Modo ut ipse iuraui ueni. Rex autẽ his auditis, dolorem animi motu corporis non cælabat, eo quod non adessent naues, per quas Rhenum transcendere posset, & ingens flumen aliud iter non præbebat, nec tempus subitanei certaminis in ulteriori ripa constitutos aliud sinebat cogitare, nisi aut coram hostibus cadere deberet, aut certe armis uitam defenderet. Vnde ad deum supplices expandens manus,

Ottonis ad deum oratio

rex ait, Dominus, inquit, omnium rerum autor & rector, respice populum tuum, cui me præesse uoluisti, ut ereptus ab inimicis, sciant omnes gentes

ullum mortalium tuæ dispositioni contraire non posse, qui omnia potes, & uiuis & regnas in æternum. Qui autem erant in ulteriori ripa, sarcinas & impedimenta quæque transmittunt in locum qui dicitur Sanctum. Ipsi uero parati hostes expectant. Quumque esset piscina inter nostrates & hostes, Saxones diuisis socijs, pars una ex aduerso ruit in hostes, altera pars à tergo insequit, in medijs hostes opprimens, pauci plures uehementer urgebant. Neque enim nostratium supra centum armatos fuisse perhibetur, aduersariorũ uero magnus satis exercitus. Sed quum à fronte pariter & à tergo urgerentur, qua parte potissimum cauere debuissent, in promptu non erat. Ex nostris etiam fuere, qui Gallica lingua ex parte loqui sciebant, qui clamore in altũ Gallice leuato, exhortati sunt aduersarios ad fugã. Illi socios huiuscemodi clamasse arbitrati, fugam ut clamatum est inierunt. Eo die ex nostris multi uulnerati, aliqui etiam cæsi, inter quos Albertus qui cognominatus est Candidus, telo ducis Henrici uulneratus, non multis interiacentibus diebus defunctus est. Hostes autẽ omnes aut cæsi, uel capti, uel certe fugati, sarcinæ omnes, & omnis hostium supellex inter uictores diuisa. Ex parte Lothariorum bene pugnasse prædicabatur illo certamine Godofridus Niger cognominatus. Sed & Maincia, cuius supra mentionẽ fecimus, eo die cecidit. Dadi autem Thuring mandauit ad præfectos urbium qui erant in oriente partis ducis Henrici, de uictoria regis, & quia ipse dux in bello cecidisset: egitque callide, ut omnes se traderent regiæ potestati. Henricus autem hoc factum, nequaquam reliquit inultum. Ipsi autem duæ tantummodo ex omnibus remanserant urbes, Mersburg & †Scithingi. Regiam autem post uictoriam iussum est persequi fratrem suum generumque. Audiens uero de defectione urbium suarũ, fractusque recenti regis uictoria, cum nouis tantũ armatis iter arripuit, Saxoniamque iam tardius adiens urbem Mersburg ingressus est. Quo rex comperto, & ipse reuersus est Saxoniam, urbemque in qua frater erat, cum exercitu obsedit. Sed quum non posset fortiori ac maiori resistere, post duos fermè menses tradita urbe egressus est Henricus ad regem. Datæ sunt autem ei induciæ triginta dierum, quatenus cum militibus sibi cohærentibus secederet à Saxonia: Si cui uero illorum regem adire placuisset, locum ueniæ haberet. Quieuitque Saxonia post hæc ab intestinis bellis paucis diebus. Barbari autem labore nostro elati, nusquam ab incendio, cæde, ac depopulatione uacabant: Geronemque quem sibi rex præfecerat, cum dolo perimere cogitant. Ipse dolum dolo præoccupans, conuiuio claro delibutos ac uino sepultos, ad triginta ferè principum barbarorum una nocte extinxit. Sed quum non sufficeret contra omnes nationes barbarorum: eo quippe tempore Abotriti rebellauerant, & cæso exercitu nostro, ducem ipsum nomine Haicam extinxerunt: ab ipso rege sæpius ductus exercitus, eos læsit & in multis afflixit, & in ultimam penè calamitatem perduxit. Illi uero nihilominus bellum quàm

Sanctum

Alberti Candidi interitus

Godofridi Nigri laus

† als. Schidingẽ forte, sororiũ

Gero

Haico

pacem elegerunt, omnem miseriam caræ libertati postponentes. Est nanque huiuscemodi genus hominum durum, & laboris patiens, uictu leuissimo assuetum, & quod nostris graui oneri esse solet, Sclaui pro quadam uoluptate ducunt. Transeunt sanè dies plurimi, his pro gloria & pro magno latóque imperio, illis pro libertate ac ultima seruitute uarie certantibus. Multos quippe illis diebus Saxones patiebantur hostes, Sclauos ab oriente, Francos à meridie, Lotharios ab occidente, ab Aquilone Danos, item'que Sclauos: propter eáque barbari longum trahebant certamen. Fuit quidam autem Sclauus à rege Henrico relictus, qui iure gentis paterna successione dominus esset eorum, qui dicuntur Heueldi, dictus Tugumir. Hic pecunia multa captus, & maiori promissione persuasus, professus est se prodere regionem. Vnde quasi occulte elapsus, uenit in urbem quæ dicitur Brandenburg, à populóque agnitus, & ut dominus susceptus, in breui quæ promisit impleuit. Nam nepotem suum, qui ex omnibus principibus gentis superserat, ad se inuitans, dolo captum interfecit, urbem'que cum regione ditioni regiæ tradidit. Quo facto omnes barbaræ nationes usque in Odoram fluuium simili modo tributis regalibus se subiugarunt. Henricus igitur discedens à Saxonia, Lotharios iterum adijt, & cum†genero suo, duce scilicet Isilbertho, cum suis militibus aliquandiu moratus est. Iterum ducitur exercitus à rege contra Isilberthum, & omnis regio Lothariorum illius imperio subiacens igni traditur. Obsessus'que in urbe quæ dicitur Kieuermont, elapsus inde proficiscitur. Et quum obsidio difficultate locorum parum procederet, uastata undique regione, rex in Saxoniam reuertitur. Sciens autem comitem Giselberthum uersutum & callidum nimis, nomine Immonem, artibus illius melius arbitratus est pugnare quàm armis. Ille uero ut erat astutissimus, meliori ac maiori se subdens, arma sumit contra ducem: quod ipse dux omnium laborum grauissime tulit, quia eum sibi aduersum sustinere debuisset, cuius consilio ac fidei hactenus se maxime credebat. Augebat quoque indignationem duci grex porcorum, ab Immone callide captus. Nam subulci ducis quum cótra porcos urbis transirent, Immo porcellum pro porta agitari fecit, & omnem gregem porcorum apertis portis intra urbem recepit. Quam iniuriam dux ferre non ualens, coacto exercitu, obsedit Immonem. Ille autem plurima apum examina habuisse fertur, quæ frangens proiecit contra equites. Apes autem aculeis equos stimulantes in insaniam uertebant, ita ut equites periclitari cœpissent. Quo uiso Immo, prospiciens de muro, eruptionem cum socijs minitatus est. Huiuscemodi igitur artibus sæpius dux ab Immone delusus, soluit obsidionem. Discedens uero, fertur dixisse, Immone mecum sentiente, omnes Lotharios facile captos tenui, modo ipsum solum cum omnibus Lotharijs capere nequeo. Tractum tamdiu bellum Euerhardus considerans, ultra non quiescit. Quin contempto rege,

Sclauorum mores

Tugumir perfidia

Odora flu.

forte, sororio

Kiuermont, id est, mons capræ

Immonis calliditas

rege, & iure spreto iuramentorum, ut initio, conserta manu, cum Iselbertho ad incentiua bellorum pariter conspirant. Nec contenti regno occidenrali solummodo, in Rheni orientalem agrum depopulandum cum exercitu demerguntur. Hęc quum audiuntur in castris regis: nam ea potestate rex erat pugnans contra Briseg, & alias urbes, quæ erant Euerhardi ditionis: multi se castris eruebāt, nec ultra spes erat regnandi Saxones. Rex uero in ea turbatione tanta constantia ac imperio usus est, licet coram milite constiparetur, ac si nihil ei difficultatis obuiasset. Nam summi pontifices relictis tentorijs, & alia qualibet supellectili, ipsi etiam defecerunt à fide. Defectionis causam edicere, & regalia mysteria pandere super nos est. Verum historiæ satisfaciendum, arbitramur quicquid in hac parte peccemus, ueniabile sit. Summus pontifex missus ad Euerhardum, pro concordia & pace, quum esset earum rerum desideratissimus, pacto mutuo suum interposuit iuramentum, & ideo ab eo non posse deficere fertur narrasse. Rex autem per pontificem officio suo congruentia dirigens responsa, nil ad se pertinere uoluit quicquid episcopus egisset, sine suo imperio. Quare, quia contra autoritatem regi quasi præcellenti noluit subijci, sed recessit ab eo in Hommaburgnensem urbem, quasi in exilium destinauit, Ruodhardū episcopum uero nouam Corbeiā direxit. In breui uero utrisq; clementer ignoscit, in sui gratiam suscepit, & honori pristino reddidit. Ad coërcendā igitur ducum præsumptionē, missus Herimannus cum exercitu, inuenit eos super littus Rheni, magnamq; partem exercitus abesse, eo quod iam Rhenum cum præda transissent. Circumfusus itaque dux ipse Euerhardus militum armis, multis uulneribus acceptis, ac uiriliter redditis, perfossus tandem telis corruit. Giselbertus autem fugiens, nauem cum pluribus ascendit, quæ onere prægrauata, succumbens mergitur: ipséque dux cum cæteris mersus, nunquam est inuentus. Rex autem audita uictoria suorum militum, ac morte ducum, gratias egit omnipotenti deo, cuius sæpius auxilium expertus est opportunū. Præficiensq; regioni Lothariorū Oddonem, Ricuinis filium: & ut nutriret nepotē suum, filium Giselberti optimæ spei puerulum nomine Henricum, reuersus est in Saxoniam. Mater autem pueri copulata est coniugio Luthouuico regi, & Henricus frater regis discedens à Lotharijs, secessit in regionem Caroli. Necem ducum asperrima hyems, hyememq; sequuta est fames ualidissima. Post hæc Immo uera nescio an falso arma sumit contra regem, & media hyeme circundatus exercitu, se pariter cum urbe tradidit, ac deinceps fidelis & utilis permansit. Nepotes quoque Giselberthi, seruituti regiæ se subijciebāt, urbibus quas tenebant nihilominus retentis, Kieuermont etiam ab Anfredo & Arnoldo adhuc tenebatur, ad quos Immo mandatum huiuscemodi dirigens ait, De me non sentio

Brisa cum

Ruodhardus episcopus Argentinensis

Ducis Sueuorum castra ad Aldernacum

Immo

nisi quod uos sentitis: de uobis autem notum est, quia huius gentis principes estis. Nulli ergo dubium, quin duabus manibus quisque magis ualeat quàm una. Certum est itaque tres unum fortitudine præcedere. Et nunc quæ necessitas cogit, ut seruiamus Saxonibus, nisi nostra discordia? Quando uos armis circundederunt, num uictoria lætati sunt? Victoribus certe turpe est seruire. Optimum omniũ mortalium qui me à puero nutriuit, & inter amicos semper habuit, & magna potestate clarificauit, nostrum communem dominum deserui, & Saxoniæ periculo capitis mei sociaui, modò, ut scitis, pro merito honore contumelia ab eo affectus, armis circundatus, penè ex libero seruus factus sum. Vt ergo noueritis me ex fide communi utilitati uelle cõsulere, tibi Ansfrid unicam filiam meam despon sabo, quo nullo apud uos infidelitatis scrupulo notari queam. Date igitur locum mutui colloquij, & ex meipso fidem probabitis, quam per nuncium necdum potestis. Ipsi ad hæc, quamuis ferrei pectoris essent, & illum iam olim suspectum haberent, tantæ tamen calliditati cedentes, suasibilibus emolliti uerbis, mutuo dabant locum conspectui. At ille armatos habens locis opportunis absconditos, dolo ambos cœpit, & sub custodia regi destinauit, mandato in hæc uerba pariter directo. Elatior, inquit, est mollior, uinculis aut uerberibus non indiget, minis pandit uniuersa quæ scit. Ansfrid uero durior ferro est, hunc si tormenta acerrima rimentur, magnum est. Quos quum rex suscepisset, aliquanto tempore custodiæ mancipatione castigauit. Postea suæ gratiæ lenitate sibi associans, in pace dimisit.

Immonis callida insinuatio

Quum ergo causæ causis, ac rebus res ita copulatæ sint, ut sententiarum ordine discerni adeo non debeant, nemo me temporum uicissitudine accuset, dum posteriora anterioribus præposuerim gesta. Rex igitur uicina semper sibi clementia graues fratris miseratus labores, aliquantis urbibus suis usibus concessis permissus est in terra regionem Lothariorum habitare. Eo tempore bellum barbarorum feruebat. Et quum milites ad manum Geronis præsidis conscripti crebra expeditione attenuarentur, & donatiuis uel tributarijs prẹmijs minus adiuuari possent, eo quod tributa passim negarentur, seditioso odio in Geronem exacuuntur. Rex uero ad communes utilitates reipublicæ Geroni semper iuxtà erat. Vnde factum est, ut nimis exacerbati, odia sua in ipsum quoque regem uertissent. Quæ causa Henricum minime latuit: & ut solet, amaris animis dum dulce aliquid offertur, persuadebat facile huiuscemodi homines sibi concordare, spem habens iterum regnandi, dum nosset exercitum regi offensum. Denique multis intercurrentibus legatis, & munusculis inuicem missis, omnes penè orientalium partium milites sibi colligauit. Quæ res ad tantum nephas processit,

Excusatio ordinis rerũ permixti

Henrici uafricies

processit, ut coniuratione ualida facta, in paschali festiuitate quę erat proxima, quum ipse Henricus ad palatium adijsset, regem occidere cogitassent: ipsi uero regni diadema imponerent. Earum rerum dum non esset publicus proditor, semper se protegente summa diuinitate, notæ factæ sunt regi insidiæ modicum ante pascha. Qui fidelium militum uallatus manu die ac nocte, nihil'que decoris uel maiestatis regiæ coram populo ea solennitate minuens, nimium hostibus intulit timorem. Post diem uero solennem consilio maxime Francorum, qui eo tempore maxime sibi astabant, Herimanni scilicet, Vdonis, atque Chuonradi, qui dictus est Rufus, secrete proditos iubet comprehendi, uel certe occidi. Inter quos erat primus, in cæteris omnium bonarum uirtutum rebus absq; hac noxa fortissimus optimusq; Erik. Hic quum armatos ad se properasse intellexisset, conscius causatum, equum ascendit, arma sumit, circumfususq; hostium turmis, memor pristinæ uirtutis ac nobilitatis elegit mori, quàm inimicorum dominationi subijci. Nam lancea perfossus occubuit, uir omni uirtute ac industria ciuibus carus atq; clarus. Cæteri autem insidiarum conscij, in alteram hebdomadam differuntur, & secundum leges sceleribus suis meritas pœnas soluentes, capite cæduntur. Henricus autem fugiens regno cessit. Eo anno, & portenta quædam apparuere, scilicet cometæ. Nam à quintadecima kalendas Nouembres, usque in ipsas kalendas uisæ sunt. Quibus uisis, multi mortales territi, aut nimiam pestilentiam, uel certe regni mutationem metuebant. Quomodo quidem ante regis Henrici excessum, multa prodigia monstrata sunt, ita ut solis splendor forinsecus aëre absque nubilo penè nullus appareret, intrinsecus autem per fenestras domorum rubeus, tanquam sanguis infunderetur. Mons quoque ubi ipse rerum dominus sepultus est, fama prodidit, quia multis in locis flammas euomeret. Hominis etiam cuiusdam manus sinistra ferro amputata, post annum ferè integrum restituta est ei dormienti, qui pro signo miraculi sanguinea linea loco coniunctionis notabatur. Sed cometas inundatio nimia, inundationem'que boum pestilentia subsequuta est. Defuncto autem †Vdone Lothariorum pręside, ac regis nepote Henrico, ducatus regionis conceditur Chuonrado, cui & unicam filiam suam rex desponsauit, qui erat adolescens acer & fortis, domi militiæq; optimus, commilitonibus suis carus. Illis diebus Bertholdus frater Arnulfi procurabat Baioariam, pugnansq; contra Vngaros, uictorq; existens, triumpho celebri factus est clarus. Rex autem de die in diem proficiens, paterno regno nequaquam est contentus, sed abijt Burgundiam, regem cum regno in suam accepit potestatem. Hugonem alterum armis edomuit, ac sibi subiectum fecit. Cuius fibulam auream regni dono concessam,

Erik

Prodigia ante Henrici mortem

for. Oddonë

Aurea fibula Corbeiæ

concessam, gemmarum uarietate mirabilem uidemus in altari protomartyris Stephani rutilantem. Igitur quum omnia regna coram eo silerent, & potestati ipsius omnes hostes cederent, monitu & intercessione sanctæ matris eius, recordatus est multis laboribus fatigati fratris, præfecit'que eum regno Baioariorum, Bertholdo iam defuncto, pacem & concordiam cum eo faciens,qua usque in finem fideliter permansit. Erat autem ipse dominus Henricus copulatus matrimonio filiæ ducis Arnulfi, fœminæ egregiæ formæ, mirabilisque prudentiæ. Fratrum uero pax atque concordia deo acceptabilis, hominibusq; amabilis, toto orbe fit iam celebris, dum unanimes respublicas augent, hostes debellant: ciuibus paterna potestate

Henrici fortia facta præsumit. Ducatu igitur Baioariorum accepto, nequaquam desidia torpuit:sed abiens, Aquilegiam cepit, Vngaros duabus uicibus armis superauit, Ticinum transnatauit, & præda magna intra regionem hostium capta, exercitum incolumem in patriam reduxit. Talium igitur & tantorum mores, habitum formamq;, quos summa clementia mundo ad delicias, omnémque decorem destinauit, nostrum non est omnimodis exponere. Verum deuotionem quam erga eos habemus, penitus cælare nequimus. Ipse denique dominus rerum fratrum natu maximus, optimus in primis,

Ottonis mores pietate erat clarus, opere omnium mortalium constantissimus: præter regiæ disciplinæ terrorem semper iocundus, dandi largus, dormiendi parcus, & inter dormiendum semper aliquid loquens, quo cum semper uigilare æstimes: amicis nihil negans, & supra hominem fidelis. Nam quosdam audiuimus accusatos,& peccati manifestos, ipsum eorum aduocatum & intercessorem, & criminis nullo modo credulum ab eo posthabitos, tanquam nihil unquam in eum peccassent. Ingenium ei admodum mirandum: nam post mortem Edidis reginæ,quum antea nesciерit literas, intantum didicit, ut pleniter libros legere & intelligere nouerit. Præterea Romana lingua Sclauonicáque loqui sciebat: sed rarum est quod earum uti dignaretur. In uenationibus creber: tabularum ludos amat, equitatus gratiam regia grauitate interdum exercens. Accessit ad hæc & moles corpo-

Ottonis imago ris, omnem regiam ostendens dignitatem, capite cano, sparsus capillo, oculi rutilantes, & in modum fulguris cita repercussione splendorem quendam emittentes: facies rubicunda, & prolixior barba: & hæc contra morem antiquum: pectus leoninum, quibusdam sparsum iubis: uenter commodus: incessus quondam citus, modo grauior: habitus patrius, ut qui nunquam sit peregrino usus. Quotiescunque autem sit opus corona portanda, ieiunium

Henrici mores semper præcedere pro uero traditur. Henricus uero morum grauitate pollebat, & ob id ab ignotis minus clemens iocundusq; prædicabatur, cõstanti admodũ animo: fidelis & ipse amicis, ita ut mediocris substantiæ militem

coniugis

coniugis suæ sororis matrimonio honoraret, socium sibi amicumq́ faceret. Erat corpore præstanti, & qui in adolescentia omnem hominem egregia forma ad se inclinaret. Iunior uero fratrũ dominus Bruno, magnus erat ingenio, magnus scientia, & omni uirtute ac industria. Quem quum rex præfecisset genti indomitæ Lothariorum, regionem à latronibus ita purgauit, & intantum disciplina legali instruxit, ut summa ratio, summaq́ pax illis in partibus locum tenerent. Igitur quum bella intestina externaq́ cessarent, leges diuinæ atque humanæ autorali uigore pollent. Grauisq́ persequutio monachis oritur in diebus illis, affirmantibus quibusdã pontificibus melius arbitrari paucos uita claros, q̃ plures negligentes inesse monasterijs oportere: obliti, nisi fallor, sententiæ patrisfamiliæ prohibentis seruos zizania colligere, sed utraque crescere oportere, zizania & triticum usque ad messem. Quo factum est, ut plures propriæ infirmitatis conscij, deposito habitu, & relictis monasterijs, graue onus sacerdotum deuitarent. Fuerunt autem quidam, qui summum pontificem Fridericum hoc non pure sed ficte fecisse arbitrati sunt, quatenus uenerabilem uirum, regiq́ fidelissimum abbatem Hadumarum quoquo modo posset dehonestaret. Ipse enim erat uir magnæ prudentiæ ac industriæ. Sub eius temporibus templum famosum Vuldense igne consumptum est, & ab eo restauratum, & multo maiori decore perfectum est. Hic pontificem sub custodia tenuit, secunda coniuratione culpabilem: primum honorifice, sed quum literas ab eo scriptas reprehendisset satis seuere. Pontifex uero dimissus, dum ultionem quærit contra tantum uirum, leges non præualent, humillima monasteria autoritate tentauit, ut ad excellentissima æqualiter procederet. Sed huiuscemodi simulationes incassum profusæ. Nam abbas in gratia & amicitia regis permansit, & causis intercurrentibus pontifex quod cogitauit non impleuit. Soror autem regis Lothouuico regi genuit tres filios, Carolum, Lotharium, & Carlomannum. Ipse autem Lothouuicus rex à ducibus suis circumuentus, & à Nottmannis captus, consilio Hugonis Lugdunum missus custodiæ publicæ traditur. Filium autem eius natu maiorem Carolum Nortmanni secum duxerunt †Rothum, ibi & mortuus est. Audiens autem rex, super fortuna amici satis doluit, imperauitq́ expeditionem in Galliam contra Hugonem in annum secundum. Eo tempore quum moraretur in campis syluestribus uenationem agens, obsides Bolizlaui uidimus, quos populo rex præsentari iussit satis super eis lætatus. Ille annus notabilis casu calamitoso totius populi, de morte scilicet beatæ memoriæ Edidis reginæ, cuius dies extrema septimo kalendas Februarij celebrata est cum gemitu & lachrymis omniũ Saxonum. Hæc nata ex gente Anglorum, non minus sancta religione quàm regali potentia pollentium stirpe claruit. Decem annorum regni consortia tenuit, undecimo obijt. Saxoniam uero decem & nouem annis inhabitauit.

Bruno archiepiscopus Coloniensis

Monachorum persequutio

Hadumarus abbas Fuldensis

al. Rothomagum

Edidis mors

Reliquit

Reliquit filium nomine Liudulfum, omni uirtute animi & corporis, ea æta-te nullo mortali secundum. Filiam quoque Liutgardam nomine, quæ nupse rat Chuonrado duci. Sepulta est autem in ciuitate Magathaburg, in basilica noua latere Aquiloni ad orientem.

EPISTOLA VVITICHINDI AD REGINAM MA-thildim Ottonis Imperatoris filiam.

Qvemadmodū cœli terræq; facies, hominum uoces, uultus ac mores mille modis concordi discordia uariantur, sed ad unius luminis sensusq; ducatum, dei cuncta regentis prouidētia coguntur: ita publicis ac priuatis rebus intentis imperiale decus, quod te ut serenissimum splendorem, gemmamq; lucidissimam mundo effudit, unum iusticiæ moderamen est normáque rectitudinis. Vnde laboris nostri opus quod à diuersis moribus diuerse accipitur, eo quod ingenij sermonisq; claritate egeat, sinu gloriosæ clementiæ tuæ suscipiatur, nec in ea nostra insipiētia, sed maior consideretur deuotio, humiliter deposco.

VVITICHINDI MONACHI BENE-DICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumq; succedentium Imperatorum, liber tertius.

POST EXCESSVM EDIDIS reginæ, omnem amorem maternum transfudit rex in unicum suum Liudulfum. Factoq; testamento, creauit eum regem post se. Ipse autem tener adhuc erat adolescens, ætatis nō habens amplius quàm sedecim annos. Rex uero in Gallicā proficiscens expeditionem, coacto apud Camaracam urbem exercitu, festinat intrare regnum Caroli, uindicandæ causa iniuriæ generi sui Lothouuici. Quo *Hugonis contumax fastus* audito Hugo missa legatione, iurat per patris sui animam, qui iam olim perijt, deo regiq; proprio repugnando, quia tanta sibi esset copia armatorum, quantam hactenus rex nunquam uidisset, addiditq; contemptum, uane tumideq; super Saxones loquendo, quia imbelles essent, & quia facile posset una potione telorum Saxonicorum septem absorbere. Ad quod rex famo-*Pilei fœnini Saxonum in æstate* sum satis reddit responsum: sibi uero esse tantam multitudinem pileorum fœninorum, quos ei præsentari oporteret, quantam nec ipse nec pater suus unquam uideret. Et reuera quum esset magnus ualde exercitus, triginta scilicet duarum legionum, non est inuentus qui fœnino non uteretur pileo, *alij, Fuldensis* nisi †Corbeius abbas nomine Bouo cum tribus suis sequacibus. Hic erat uir sapiens ac clarus, à deo nobis ostensus, non concessus. Huius patris auus Bouo Græcas literas coram Chuonrado rege legendo factus est clarus: & huic eiusdem

eiusdem nominis auus erat, ut natu maior omni uirtute ac sapientia potior. Sed & ipse nepos erat Vuarini, qui ex milite factus est monachus, & primus omnium apud nouam Chorbeiam regulariter electus est in patrem. Qui quum esset admirandæ sanctitatis, ad augmentum uirtutum suarũ, beatæq; memoriæ Saxoniæ preciosum attulit thesaurum, reliquias uidelicet preciosi martyris Viti. Dimissus igitur Lothouuicus regi occurrit, iungitq; cum socijs exercitui illius. Rex autẽ cum exercitu Lugdunum adijt, eamq; armis tentauit, inde Parisiũ perrexit, Hugonemq; ibi obsedit, memoriam quoque Dionysij martyris digne honorans ueneratus est. Ductus inde exercitus contra urbem Remensem, ubi erat nepos Hugonis contra ius fasq; omne subrogatus episcopus, legitimo pontifice adhuc superstite. Armis autem urbem capiens, iniuste constitutum expulit sacerdotem, legitimum ecclesiæ sediq; propriæ restituens. Exinde collecta ex omni exercitu electorum militum manu, Rothun Danorum urbem adijt, sed difficultate locorum, asperioriq; hyeme ingruente, plaga eos quidem magna percussit: incolumi exercitu, infecto negocio post tres menses Saxoniam regressus est, urbibus Remense atque Lugduno cum cæteris armis captis Lothouuico regi concessis. Hugo autem expertus potentiam regis, uirtutemq; Saxonum, non passus est ultra terminos suos hostiliter intrare, sed pergenti in eandem expeditionem anno sequenti, occurrit iuxta fluuium qui dicitur Car, manus dedit, iuxtaq; imperium regis pactum inijt, utilisq; proinde permansit. Vidẽs autem rex filium suum Liudulfum uirum factum, dedit ei coniugem diuitijs ac nobilitate claram, ducis Herimanni filiam nomine Idam. Quam quum accepisset, in breui post hæc socer moritur, cum ducatu omni ei possessione relicta. Accepta autem potestate, animũ tranquillum quem in puero gessit, exult, armatũq; militem in Italiam ducens, aliquantis ibi urbibus captis, & sub custodia traditis, ipse reuertitur in Franciam. Eo tempore usurpato imperio, regnauit in Longobardia homo fortis & auarus, & qui omnem iusticiam pecunia uenderet Berngarius. Veritus autem singularis prudentiæ reginæ uirtutem, à Lothouuico rege relictæ, in multis eam afflixit, quo tanti decus splendoris extingueret, uel certe obscuraret. Illo tempore rex proficiscitur in militiã contra Bolizlauum regem Bohemorum: & quum capienda esset urbs quæ nuncupabatur Noua, in qua clausus obsidebat Bolizlaui filius, prudẽti rex consilio diremit prælium, ne miles in rapiendis hostium spolijs aliquod periculũ incideret. Cõsiderata itaq; uirtute regis, ac innumera multitudine exercitus, Bolizaf urbe egressus, maluit tantæ maiestati subijci, q̃ ultimã perniciẽ pati. Sub signisq; stans, & regẽ audiẽs, respõsaq; reddẽs, ueniã tandẽ prometuit. Inde plena uictoria gloriosus factus rex Saxoniã regressus est. Quũq; cum uirtus præfatæ reginæ nõ lateret, simulato itinere Romam proficisci statuit. Quũq; in Longobardiã uentũ esset, aureis muneribus amorẽ reginæ super se probare

als. Rotbomagum

Car. flu.

Berngarij III in Italia tyrannis

Bolezlai rebellio

probare tentauit. Quo fideliter experto, in coniugiū sibi eam sociauit, cumq́ ea urbem Papiam quæ est sedes regia, obtinuit. Quod quum uidisset filius eius Luidulfus, tristis à rege discessit, profectusq́ in Saxoniā, aliquandiu moratus est in loco consilijs funesto Salaueldun. Rex uero in Italia celebratis iuxta magnificentiā regalem nuptijs, proficiscit̄ inde cum noui matrimonij claritate, acturusq́ proximū pascha in Saxonia, lætitiam patriæ magnamq́ gratiā conferens. Persuasus quoq́ rex Berngarius à Chunrado duce cui Papia cum præsidio militari relicta erat custodienda, regem subsequutus est in Germaniam, pacem cum eo facturus, & omnibus quæ imperauisset obtemperaturus. Cui regiæ urbi appropinquanti, occurritur miliario ab urbe à ducibus & præfectis, Palatinorumq́ primoribus, & regaliter susceptus, ductus in urbem, iussus est in hospitio sibi præparato manere. Neq́ enim faciem regis intra tres dies uidere promeruit. Quod ægre ferēs Chuonradus qui eum adduxerat, unumq́ cum eo sentiens filius regis Luidulfus, suspectum super hac causa Henricum fratrem regis habentes, quasi antiqua stimulatum inuidia deuitauerunt eum. Henricus autē sciens adolescentē maternis destitutū suffragijs, contemptui eum cœpit habere, in tantum, ut à conuicijs ei quoque non parceret. Interea rex regem alloquitur, in gratiamq́ regis ac reginæ susceptus, deditionis sponsionē dat, fœderis spontanei diem apud urbem Augustam designans. Vbi quum conuentus fieret, Berngarius manus filij sui Adelberti suis manibus implicans: licet olim Hugonem fugiens, regi subderetur: tunc tamen renouata fide coram omni exercitu famulatui regis se cum filio subiugauit. Et ita dimissus in Italiam remeauit cum gratia & pace. Ibi miræ magnitudinis lapis grandinis tonitrui ac tempestate turbulenta de cœlo iactus, ingens miraculum multis uisentibus præbuit. Nati sunt autem regi filij ex serenissima regina, primogenitus Heinricus, secundus Bruno, tertius Otto, paterni nominis maiestate designat̄, quem iam post patrem dominū ac Imperatorem uniuersus sperat orbis. Filiam quoq́ sanctæ matris eius uocabulo insignitam, de qua non præsumimus aliquid dicere, quū eius claritas præcellat omne quod dicere aut scribere ualeamus. Enimuero rex quū regiones Francorum urbesq́ circuiret, audiuit quia ei insidiæ pararentur à filio generoq́, quapropter summus pontifex reuocatus, ubi austeriorem uitā more solito cum eremitis & solitarijs ante pascha agebat, suscepit regem Mogontiæ, ibi ei aliquandiu ministrans. Nephanda cōsilia prodita, à filio generoq́ animaduersa, purgandi locum criminis cum consilio pontificis petierunt, & impetrant. Qui licet sceleris manifeste arguerentur, paruit tamen rex eorum sententijs in omnibus, locorum temporumq́ angustia. Et quum apparatus paschalis apud aquas fieri oporteret, comperit quia nihil sibi dignum ibi paratum esset. maternis gaudijs & officijs decenter curatur, regemq́ quem in Francia penè perdidit, in patria magnifice recepit. Nam cōfortatus amicorū gentisq́

Salaueldia cō iurationibus nefastis

Lapis cœlitus delapsus

gentisq́ propriæ præsentia irritum fecit pactū, quod coactus inire confessus est: edictumq́ est filio generoq́, autores sceleris puniendos tradere, aut certe se publicos hostes nosse. Pactis pristinis pontifex intercessit, tanq́ paci & cōcordiæ cōsulturus: ob id regi fit suspectus, amicis regalibus, consiliarijsq́ omnimodis spernēdus. De eo necessariū arbitramur nequaq́ aliquid temere iudicare: sed quod de eo probamus, qa magnus erat oratione die noctuq́, magnus eleemosynarū largitate, præcipuus uerbo prædicationis, nō silere dignum duximus: cæterum de accusatis causis qui iudicat dominus est. Earum rerū dum ibi finis non fieret, uniuersalis populi conuentus esse iubetur apud uillam quæ dicitur Fridesleti, super his causis discutiendis. Vbi quū frater regis Henricus adesset, multas ac graues causas summo pontifici obijciebat: proptereaq́ regis totiusq́ penè exercitus offensam incurrit, dum eum penitus culpabilem ex illis dictis censerent. Propterea rex sæuiorem animum gerens ex recenti iniuria, eminentissimos uiros, ac sibi quondā charos, & in Britannico bello fideles, traditos exilio damnauit, dum accusati rationem redderent, & se purgare non sufficerent. Hi erant Thuringi genere, potestatis præfectoriæ, Dadanus & Vuilhelmus nomine. Hoc facto, multi scelerum conscij perterriti. Soluta concione, multitudine dimissa, sese rex in orientales partes contulit. Lotharij autem quum regem duci Cunrado sensissent offensum, quum iam olim ei infesti essent, eo q ducatum super eos administraret ipsis inuitis, arma contra eum sumunt. Ille uero imperterritus leoninum exercens animum, signa signis contraria inuexit, & incredibilem multitudinem ex eis propria manu fudit, dum sanguine amici quem in prælio amisit, Cunradi scilicet Euerhardi filij, ut fera sæuissima acueret. Itaq́ illi fortissimo suppetente fortium militum manu, aduerso exercitui dum nouus semper additur, à meridie usq́ in uesperum protrahitur bellum: nocte prælium dissoluitur: nullus uictoria lætatur. Rex autem circa Calendas Iulias moto exercitu armis filiū generumq́ quærere tentauit: obuias urbes partis aduersæ aut armis cepit, aut in deditionem accepit, quousq́ Mogonciam peruenirer, quam filius cum exercitu intrauit, patremq́ miserabilius armatus expectauit. Ibi plus quàm ciuile, & omni calamitate acerbius bellum cœptum: multæ machinæ muris admotę, sed ab urbanis destructæ uel incensæ: crebræ ante portas pugnæ, raro forinsecus stationes fusæ: cunctando enim res uniuersæ uariauere, dum dominatorē regni foris, intus successorem metuebant. Obsidio itaq́ dum sexaginta dies fermè excederet, sermo fit de pace: unde datus est obses in urbem consobrinus regis Ebertus, quo libera uia cuilibet pateret in castra crimen purgandi, de pace atq́ concordia tractandi. Filius cum genero castra ingressi, regalibus uestigijs prosternunt, pro scelere omnia sustinere paratos fore, saltē ut amici auxiliatores in fide suscepti, nihil aduersi paterentur. Rex autē non inueniens quomodo meritas pœnas filio inferret, fautores insidiarū ex-

Fridenrichus regi suspectus

Exules

Lotharij rebelles

Ebertus obses

d postulat.

postulat. Illi autem iuramentis uicarijs obligati, & quodammodo arte anti/qui hostis cōstricti, hoc omnino negabant. Ingens interea oritur lætitia in castris, & à castris circūquaq; fama diffusa, nunq; urbe egressuros, nisi omnibus essent à rege imperatis obtemperaturi. Eæ spes incassum cōceptæ: nam quū obedirent edictis regis, motus Henricus aduersus adolescentem, Nihil te, in/quit, iactitas contra dominum meum regem fecisse, & ecce omnis exercitus usurpatorem te regni inuasoremq; nouit. Ipse ergo si accusor reus criminis, si culpabilis existo, quare non contra me legiones ducis? Signa aduersum me moue: & festucā de terra sumens, Huius, inquit, precij à me meaq; potestate rapere nō poteris. Quid tibi uisum est sollicitare huiuscemodi rebus patrem tuum? contra summam diuinitatē agis, dum domino patriq; tuo repugnas. Si aliquid scis uel uales, in me furorem tuum euome, ipse enim tuam non ti/meo iram. Ad hæc adolescens nihil respondit, sed audito rege cum suis urbē ingressus est. Consobrinus autem regis Ecbertus, quum obses datus esset in urbem, suasibilibus corruptus uerbis, regi fit auersus, quum & antea ei iratus esset, eo quod argueret incepti certaminis, ubi oculum perdidisset. Dum hæc agerētur, proxima nocte Boidarij comites fratris regis, relicto eo iuncti sunt Liudulpho: qui pergens cum eis cepit urbem regiā, quæ dicitur Reinesburg cum cæteris in ea regione munitissimis, omnemq; pecuniam ducis suis mili/tibus diuisit: coniugem cum filijs patrui & amicis non solum urbe, sed & re/gione excedere cogit. Hæc omnia à deo credimus acta, ut qui serenissimū re/gem plurimis populis ac gentibus præficere uoluit, disceret parū in se, in deo uero omnia posse. Erat autem iunior Arnulphus cum fratribus, qui tale con/silium machinatus est contra Henricum, eo q; paterno regno subrogaretur, ipse autem honore patrio priuatus esset. Porrò exercitus diutino labore fati/gatus, missionem petit & accipit, rege cum paucis admodum filium in Baio/ariam subsequente: ipse nanq; erat patiens laborum supra quàm quod credi possit de homine ab adolescentia delicate nutrito. Multitudine deniq; defi/ciente à fide, rari admodum erant qui partes regis adiuuarēt: inter quos erat quidam Adelbertus, & alij cum eo admodum pauci. Militāte aduersus Mo/gunciam rege, Herimannus dux Saxoniam procurabat. Quum nouus exer/citus à Saxonia ad supplementum ueteris mitti debuisset, Thiedericus iuni/orq; Vuicmannus ei præfuere. Attingentes terminos Francorum à Liudul/pho duceq; Cunrado subito circumfusi, in desertum quoddam coguntur ca/stellum. Quod quum oppugnare nituntur, iactu rotę signifer ante portā bra/chium perdidit: quo facto bellum est sedatum, induciæq; concessæ trium die/rum in Saxoniam reuertendi. Thiedericus à Liudulpho magnis promissio/nibus est tentatus, Vuicmannus autem admodum corruptus, patruum exin arguere, paternæ hæreditatis raptorem dicere, & suorū thesaurorū prædonē uocare cœpit. Ipse autē consilij nequaq; ignarus, quanta sapientia, quantaq; prudentia

Henrici cum Liutbolfo expostulatio

Ecbertus rebellionis particeps

Herimannus Saxoniæ præses

prudentia contra propinquos & hostes manifestos uigilauerit, difficile est omnimodis edicere. Iungitur quippe Ecbertus Vuigmanno, eademq́ sententia consurgunt in ducem, nullumq́ ei dant quietis ocium. Ille autē nobili patientia iuuenum furorem frangens, cauet tumultum aliquē rege absente illis in partibus accrescere. Baioarij repētino regis aduentu nec ad pacē uertunt, nec bellum publicum præsumunt, sed clausi muris grandem exercitui laborē suæq́ regionis solitudinem parant: unde minus procedente negocio, à manibus exercitus à nulla re abstinebat, sed omnia uastabat. Summus pontifex interea, ut ipse aiebat, timore regis officio pontificali amisso, eremiticā cū solitarijs ducebat uitā. Non minima quoq́ cæteris pontificibus cūctatio erat in Baioaria, dum fauēt partibus nunc regi assistendo, nūc alias partes adiuuando: qa nec sine periculo alienabant à rege, nec sine detrimento ei adhærebāt. Agēs tres menses integros, à Mogoncia recedēs rex in illis regionibus: demū circa Cal. Ian. infecto negocio, amissis duobus principalibus uiris, ac potestate claris, Immede & Mainuuerco, quorū uterq́ ictu sagittarū perijt, alter Mogonciæ, alter in itinere, Baioariā pgentibus, reuertitur in Saxoniā. Causas dicentibus corā rege Herimanno suisq́ nepotibus, omnes iusti tenaces sententiam ducis laudauere, adolescentes castigandos iudicantes. Rex autem amās parcebat illis sub custodia militari, tantum intra palatium tradens Vuigmannum. Interea audit quia Auares intrantes Baioariā, iungerent aduersarijs, disponerentq́ publico bello eum tentare. At ille satis impterritus tali necessitate, nunq́ se gratia dei dominū ac regem oblitus est: sed collecta ualida manu obuiam procedit acerrimis hostibus. Illi aūt diuerterūt ab eo, acceptisq́ ducibus à Liudulfo omnem Franciam pagati sunt, & tantā stragem dederunt primū amicis, ut cuidam Ernesto uocabulo, qui erat partis aduersæ, sui iuris familias supra millesimū numerū captiuassent, deinde cæteris omnibus, ut dictu fidē excedat. Dominica ante pascha Vormaciæ eis est publice ministratū, & muneribus auri & argenti plurimū donatū. Inde in Galliā profecti, per aliam uiam in patriā reuertunt. Baioarij ciuili exercitu externoq́ fatigati: nā Vngaris egressis exercitu regali premuntur, coacti sunt de pace tractare: factumq́ est ut pax daretur usq́ in XVII Cal. Iul. & locus esset apud Cinnā rationis dandæ, & responsionis reddendæ. Ad condictū locum dum uniuersalis populi conuentus fieret, talem rex orationē exorsus est. Paterer, inquit, si indignatio filij mei, cæterorumq́ insidias tendentiū me solum torqueret, & non totum Christiani nominis populum pturbaret: parū esset urbes meas more latronum inuasisse, regiones à mea potestate rapuisse, ni propinquorū meorum ac charissimorū comitum sanguine satiarent. Ecce sine filijs sedeo orbatus, dum filium grauissimū hostem patior: quem plurimū amaui, & à mediocri loco ad summum gradum summumq́ honorē prouexi, unicum filiū meum habeo aduersum me. Tolerabile hoc totum foret, si nō dei hominūq́ inimici his causis introducerent. Modò regnum meum habent desolatum,

Fridenrichus eremita

Ernestus periclitatur

Cinna

Ottonis oratio

populum captũ uel interfectum, urbes destructas, tẽpla succensa, sacerdotes extinctos: adhuc madent sanguine plateæ: auro meo & argento, quibus filiũ generumq́ ditaui, hostes Christi sedes suas remeant referti. Quid ergo superfuit sceleris, quid perfidiæ, excogitare nequeã. His dictis tacuit rex. Henricus laudans sententiã regis, subiũxit quia hostes secundo uicti publico certamine maligne ac pessime conducerent, quo uia eis iterum lædendi aperiret, omnem calamitatẽ, omnemq́ laborem consultius uelle pati, quàm cõmunẽ hostem unq̃ in fidem susciperet. His dictis Liudulfus procedens ait, Conductos aduersum me pecunia fateor: obtinui, ne me mihiq́ subiectos læderẽt: si in hac parte culpabilis prædicor, sciat me omnis populus hoc nõ uoluntarie, sed ultima necessitate coactum fecisse. Postremũ pont. summus rationẽ redditurus intrauit, pmittens se quocunq́ rex imperauisset iudicio significaturũ, nunq̃ cõtra regem sensisse, uel uelle, uel fecisse, timore coactũ à rege discessisse: offensum sibi eum, quia intellexisset innocentẽ grauissimis accusationibus obrutũ: de cætero iuramentorũ omnibus iuramentis fidem seruaturũ. Ad hæc rex. A uobis non exigo iuramentum, nisi pacis & cõcordiæ: consiliũ in quantũ possitis adiuuetis. Et hoc dato, in fide ac pace eum dimisit. Pontifex cum duce Cunrado quũ adolescentẽ nõ possent inclinare, quatenus patri subderetur, eiusq́ sententiã sequutus sustineret, discesserũt ab eo, deo regiq́ se iungẽtes. Proxima nocte Liudulfus cum suis à rege discedens, urbem Reinespurg cum exercitu intrauit. Rex aũt sequens filium, urbẽ offendens quæ dicitur Horsedal, obsedit eam. Facta autem pugna, durius certamen circa murum nemo unq̃ uiderat mortalium. Multi ibi ex utraq́ parte cęsi, plures sauciati: noctis tenebræ præliũ diremere. Saucius ancipiti bello postera luce ducitur exercitus inde: diutius ibi non morari uisum ad grauiora tendentibus. Trium dierum itur proinde ad Reinespurg. Castrorũ loca occupata, munitionibusq́ circumsepta, obsidio urbis diligenter est incepta. Sed quum multitudo machinas muris applicari non sineret, satis dure interdum ab utrisque pugnatũ pro muris: diu tracta obsidio cogit clausis belli negocijs aliquid actitare. Arbitrati sunt enim fame peius torqueri, si ad id cogerentur, quàm in acie fortiter mori. Iussum ita q; occidentali porta erumpere equites, quasi impetum in castra facturos, alios naues ascendere, & per fluuium urbi contiguũ, dum equestri prælio pugnaretur, castra armatis deserta inuaderent. Vrbani signo nolæ congregati condicta peragere, quod in castris usu non ignotum: quapropter & ipsi non segniter præparant. Morã facientibus in erumpendo equitibus clausis ab urbe longius elabunt: exilientesq́ de nauibus irruũt in castra, offendentesq́ armatos, dum trepidi fugæ cõsulunt, circumfusi undiq́ cędunt. Alij naues ingredi nõ timore perculsi deuiantes flumine absorbent: alij naues plus æquo ingressi dimergunt, factumq́ est ut uix pauci de pluribus superessent. Equites uero ab equitibus fatigati deuictiq́, plures saucij in urbẽ cogũtur. Miles regius uictor in castra reuersus, unum solummodo letali

Liudolfi purgatio

forte, Regenspurg

Horsedal obsidio

Fames audaces facit

uulnere

uulnere percussum,pro portis secū reuehunt. Pecus omne urbis loco herbo-
so delatū,qui erat inter †Rein & Danubium fluuios,sed à fratre regis Henri *Regus nunc*
co captū,& inter socios diuisum est. Vrbani crebris prælijs triti, fame quoq; *& Regol flus*
periclitari cœperunt. Vnde egressus urbe Liudulfus cum principalibus uiris
pacem postulat,sed non impetrat,quia patri obedientiā negat.Ingressus ue-
ro urbem , portā orientalem obsidentē armis tentat Geronem, tot uictorijs
quot prælijs clarum. A tertia hora usq; in nonā acriter pugnatū est ante por
tam urbis.Equo cadente ascensor Arnulfus armis exutus,ilicoq; telis perfos-
sus occubuit. Post biduum à muliere famem urbis fugiente,mors illius noti-
ficatur,dum antea incertum esset.Cuius morte urbani satis cōfusi,iam de pa
ce tractabant.Interuentu proinde principum iterum Liudulfus cum socijs ur
be egressus,dum mense integro & dimidio obsideretur,pacem obtinuit usq;
ad condictum diem,dum de his causis dijudicaret,locusq; consilij apud †Fri *als Frislariā*
desleri notabat.Rex redit inde in patriā: Hēricus uero Nouāurbē obtinuit:
Reinesburg penè omnis proxima nocte arsa. Exercitandi gratia uenationē
agens rex in loco qui dicitur Suueldun, filius patri nudatis plantis pſternit,
intima tactus pœnitentia:oratione flebili patri primum,deinde omniū præ-
sentium lacrymas extorquet.Amore itaq; paterno susceptus in gratiā,spon-
det se obtemperaturū,consensurumq; omni paternæ uoluntati.Interea sum-
mus pōtifex ægrotasse nunciatur ac desperari. Quapropter regis placitū mo
dice est dilatatū.Finem summi pontificis qui interfuere satis laudabilem præ *Fridenrichi*
dicant. Defuncto pontifice uniuersalis cōuentus populi celebratus:Mogon- *mors DCC*
tia post annū & dimidiū regi tradita cum omni Francia:filius ac gener in gra *CCLIIII*
tiā suscepti,qua & in finē usi sunt fideliter.Eo anno Sclaui,qui dicunt Vchri,
à Gerone cùm magna gloria deuicti,quum ei pręsidio esset dux Cunradus à *Geronis uicto*
rege missus.Præda inde ingens ducta:Saxonię lætitia magna exorta.Proxi *ria de Sclauis*
mum agens pascha rex cum fratre,ducit post hęc exercitū cōtra Reinesburg,
iterum armis machinisq; urbem torquens.Dum præsidio Saxonū destituit
ac fame uexatur, portis urbani egressi, cum urbe tradiderūt semetipsos regi.
Qui principes exilio damnans,reliquæ multitudini parcit,uictoriaq; glorio-
sus remeauit in patriā,omni regione Baioarica fratri restituta.Ingressusq; Sa
xoniā circa Cal.Iul.obuios habet legatos Vngarorū , tanq; ob antiquā fidē
ac gratiā eum uisitantes,re autē uera,ut quibusdam uidebat,euentū belli ciui
lis cōsiderantes.Quos quum secū aliquot diebus retinuisset,& aliquibus mu-
nusculis donatos remisisset in pace,audiuit à nuncijs fratris, ducis scilicet Ba-
ioariorū:quia ecce Vngari diffusi inuadunt terminos tuos,statuuntq; tecum
inire certamen.His auditis rex quasi laboris oblitus,quē præterito bello tole- *Ottonis inde-*
rauisset, cœpit ire contra hostes,sumptis secum paucis admodum ex Saxoni *fessa forti-*
bus,eoq; iam bellum Sclauonicū urgeret.Castris positis in cōfinijs Augusta *tudo*
næ urbis,occurrit ei exercitus Francorū Baioariorūq;: cū ualido quoq; equi-
tatu uenit in castra Cunradus dux:cuius aduentu erecti milites,iam optabāt

non differre certamen:nam erat natura audacis animi,& quod rarũ est auda
Cunradus gener regis cibus,bono consilio,& dum eques,& dum pedes iret,in hostē bellator intole rabilis,domi militiæq́ socijs charus.Igit̃ ab utriusq́ exercitus latrocinātibus agminibus notificabat̃,nō longe exercitus ab altero fore.Ieiunio in castris in dicto,iussum est omnes in crastinũ paratos esse ad bellũ.Primo diluculo sur gentes,pace data & accepta,operaq́ sua primũ duci,deinde unusquisq́ alteri cũ sacramento ꝓmissa,erectis signis ꝓcedunt è castris,numero quasi octo le gionũ.Ducit̃ exercitus per aspera & difficilia loca,ne daretur hostibus copia turbādi sagittis agmina,quibus utunt̃ acerrime,arbustis ea ꝓtegentibus.Pri mā & secundā, tertiamq́ legionē direxerũt Baioarij,quibus præfuerunt præ fecti ducis Henrici: nam ipso bello interim aberat, eo ꝙ ualetudine corporis laborasset,qua & mortuus est.Quartā uero ordinauere Franci, quorũ ꝓcura tor & rector erat dux Cunradus.In quinta,quæ erat maxima,quæ & diceba tur regia,ipse princeps uallatus lectis ex multis militũ milibus alacriq́ iuuen
Angelus signum regis militare tute,coramq́ eo Angelus,penes quē uictoria,denso agmine circũseptus. Se xtam & septimā construxerũt Sueui,quibus præfuit Burcardus,cui nupserat filia fratris regis. In octaua erant Bohemi electi milites mille, armis potius instructi quàm fortuna,in qua & sarcinæ omnes ac impedimēta quæq́,qua si ipsa esset tutissima, quæ esset nouissima. Sed aliter res acta est ac arbitra batur: nam Vngari nihil cunctantes Lech fluuiũ transierunt, circũeuntesq́ exercitũ,extremā legionē sagittis lacessere cœperũt: & impetu cum ingēti uo ciferatione facto,alijs cæsis,alijs captis, sarcinis omnibus potiti,cæteros legio nis illius armatos fugere cōpulerunt.Similiter septimā ac sextā aggressi,plu rimis ex eis fusis,in fugā uerterunt.Rex aũt quum intellexisset bellum ex ad uerso esse,& post tergũ nouissima agmina periclitari, misso duce cũ quarta le gione captiuos eripuit,prædam excussit,latrocinantiaq́ hostiũ agmina per turbauit.Fusis latrocinantibus undiq́ aduersariorũ agminibus,signis uictri cibus dux Cunradus ad regē reuertit̃:mirumq́ in modũ cũctantibus uetera nis militibus,gloria uictoriæ assuetis, cũ nouo milite, & ferè bellandi ignaro triumphũ peregit. Dum ea gerunt̃ in Baioaria, uarie pugnatũ est à præside Thiederico aduersus barbaros.Quum capere uisus esset quandā urbē illorũ usq́ introitũ portæ persequutus est aduersarios, cogens illos intra murũ,op pido potito & incenso,& omnibus quæ foras murum erant,captis uel interfe ctis.Quũ iam incendio extincto reuerteret̃,& paludē quæ erat adiacens,me dietas militũ transisset, Sclaui uidentes nostros in arcto sitos obdifficultatē loci,nec copiā habere pugnandi,nec locũ adeo fugiendi,insequebant̃ à tergo reuertētes clamore magno.Peremerũt ex eis ad quinquaginta uiros, fœda fu ga nostrorũ facta. Ingēs interea pauor omnē Saxoniā trepidam pro rege &
Portenta exercitu eius pro hac re aduersam inuasit. Terrebant nos præterea portenta insusitata.Templa deniq́ plerisq́ in locis rēpestate ualida cōcussa,uisentibus & audientibus horrorē nimiũ incussere: utriusq́ sexus sacerdotes ictu fulmi nis interie

nis interierũt,& alia multa illo tpe cõtigerũt dictu horrẽda,& ꝑpterea nobis prætereũda. Totũ põdus prælij ex aduerso iã adesse cõspiciens rex, exhortandi gratia allocutus est socios suos hoc modo: Opus esse nobis bonis opibus in hac tanta necessitate, milites mei, uosipsi uidetis, qui hostẽ nõ longe, sed coràm positũ toleratis. Hactenus eñ impigris manibus uestris ac armis sempinuictis gloriose usus, extra solũ & impiũ meũ ubiq; uici: & nũc in terra mea & regno meo terga uertã? Superamur scio multitudine, sed nõ uirtute, sed nõ armis: maxima enim ex parte nudos illos armis oĩbus penitus cognouimus: & quod maximi est nobis solatij, auxilio dei. Illis est sola pro muro audacia, nobis spes & ꝑtectio diuina. Pudeat iã nunc dños penè totius Europę inimicis manus dare. Melius, bello si finis adiacet, milites mei gloriose moriamur, quàm subiecti hostibus uitã seruiliter ducamus, aut certe more malarũ bestiarũ strangulo deficiamus. Plura loqueter milites mei, si nossem uerbis uirtutẽ uel audaciã animis uestris augeri. Modò melius gladijs quàm linguis colloquiũ incipiamus. Et his dictis arrepto gladio & clypeo, ac sacra lãcea, ipse primus equũ in hostes uertit, fortissimi militis ac optimi Imp. officiũ gerens. Hostiũ audaciores primũ restitere, deinde ut socios uiderũt terga uertere, obstupefacti, nostrisq; intermixti extinguunť. Cæterorũ uero alij eqs fatigatis, uillas ꝑximas intrãt, circũfusiq; armatis cum mœnijs pariter cõcremanť: alij flumen contiguũ transnatãtes, dum ripa ulterior ascendẽtes nõ sustinet, flumine obuoluunť & pereũt. Eo die castra inuasa, captiuiq; omnes erepti: secũdo die ac tertio à uicinis urbibus reliqua multitudo in tantũ cõsumpta est, ut nullus aut ratus euaderet. Sed nõ adeo incruẽta uictoria fuit de tã sæua gente: Cunradus quippe dux fortiter pugnãs, animi feruore solisq; ardore, qui eo die nimius erat, accẽsus æstuat, uinclisq; solutis, dũ aurã captat, uulnere sagittæ aduerso gutturis defixæ cadit: cuius corpus iuxta regis imperiũ honorifice collectum transportatur Vormaciã, ibiq; sepeliť uir omni uirtute animi & corporis magnus atq; famosus, cum fletu & planctu omniũ Francorũ. Tres duces gentis Vngariæ capti, duciq; Henrico pręsentati, mala morte, ut digni erant mulctati: suspendio nanq; crepuerũt. Triumpho celebri rex factus gloriosus, ab exercitu pater patriæ imperatorq; appellatus est: decretis proinde honoribus & dignis laudibus summæ diuinitati per singulas ecclesias, & hoc idem sanctæ matri eius per nuncios demandãs, cũ tripudio ac summa lętitia Saxoniã uictor reuersus à populo libẽtissime suscipiť: neq; enim tãta uictoria quisquã regũ intra CC annos ante eum lætatus est: nam ipsi bello Vngarico aberant, Sclauonico certamini reseruati. Igitur ut supra retulimus, quũ deficeret in ratione reddenda cõtra suum patruũ, Vuicmannus intra palatiũ custodiť. Quum igitur rex in Baioariã proficisci uellet, simulata infirmitate ipse iter negauit, unde monitus ab Imperatore quia destitutus à patre & matre loco filiorum eum assumpserit, liberaliterq; educauerit, honore paterno promouerit, rogatq; ne ei molestiã inferret, quum alia plura †grauareť. Ad hæc nihil

Concio regis ad milites

Hungari Lechomergũtur

Cũradi mors DCCCCLV

Ottonis triumphus

al. causaretur

utile audiens imperator discessit, cõmendato eo Iboni comiti. Aliquantis diebus cum eo degens, petit post hæc uenandi gratia syluã intrare liceret: ibiq́ absconditos socios secũ sumens perrexit in patriã, & occupatis ibi aliqbus urbibus, iuncto sibi Ecberto, arma sumit contra Imp. Industria autẽ ducis Herimanni facile eos oppressit, trans Albimq́ coëgit. Illi quũ se sensissent duci resistere non posse, sociauerunt sibi duos subregulos barbarorũ, Saxonibus
Naco iam olim infestos, Naconẽ & fratrem eius. Ductus exercitus à duce repti sunt in urbe quæ dicitur Suuithleiscranne: & penè erat ut caperent̃ cũ urbe, ni da more cuiusdam excitarent̃, & ad arma ꝓsilitẽt: cæsis tamen ante portã urbis ad XL armatis, cæsorumq́ spolijs potitus dux Herimannus discedit. Erant aũt qui eum adiuuarent Henricus pręses cum fratre Sigifrido, uiri eminentes & fortes, domi militiæq́ optimi. Facta sunt autem hæc in initio quadragesimalis ieiunij. Barbari uero post proximũ pascha irruũt in regionem, ducem habentes Vuigmannũ ad facinus tantũ, nõ ad imperiũ: nullam morã agẽs, sed & ipse dux Herimannus cum præsidio militari adest, uidensq́ exercitũ hostium grauem, sibiq́ paruas admodum belli copias adesse, ciuili bello urgente, arbitratus est consultius differre certamen in dubijs rebus constitutis, multitudiniq́ imperare, quæ maxima in unã urbem cõfluxerat, dum cæteris diffiderent, quoquo pacto possent pacem expostularent: quod tamen consi-
Sigifridus lium milites ægre ualde tulerũt, & maxime Sigifridus, qui erat bellator acerrimus. Faciũt tamen ciues Cocarescemiorũ, ut dux imperarat, pacemq́ eo pacto obtinent, quo liberi cum uxoribus & natis supra murũ inermes ascenderent, conditione seruili & omni supellectili in medio urbis hostibus relicta.
Sclauorum seuitia Quum intra urbẽ irruerent barbari, quidam illorũ suum mancipiũ agnoscit in cuiusdam liberti uxore: quã quum rapere de manu uiri niteret̃, ictum pugni accipit, irritumq́ pactũ ex parte Saxonũ ꝓclamitat: unde fit ut omnes ad cædem uerterent̃, nullumq́ relinquerent, sed omnes perfectæ ætatis neci darent, matresq́ cum natis captiuos ducerent. Quod scelus imperator ulcisci gestiens, uictoria iam de Vngaris parta, regiones barbarorũ hostiliter intrauit. Consultum de Saxonibus qui cum Sclauis conspirauerant, iudicatumq́ est, Vuigmannũ & Ecbertum pro hostibus publicis habere oportere, cæteris uero parcere, siquidẽ remeare uoluissent ad suos. Aderat & legatio barbarorũ, tributa socios ex more uelle ꝓsoluere nuncians, cæterum dominationẽ regionis uelle tenere: hoc pacto pacẽ uelle, alioquin pro libertate armis certare. Imperator ad hæc respondit, pacẽ quidem eis nõ negare, sed omnimodis dare non posse, nisi iniuriã perpetratã digno honore ac emendatione purgarẽt, omniaq́ uastando & incẽdendo per illas regiones duxit exercitũ, donec
Raxa flu. tandem castris positis super Raxã fluuiũ ad transmeandum paludibus difficillimũ, ab hostibus circumfunditur: à tergo nanq́ arborũ robore obstruit̃, eademq́ armatorũ manu uallat̃: ex aduerso fluuius, fluuioq́ cõtigua palus, & cũ ingenti exercitu Sclauos bellatores & ab opere & ab itinere prohibẽs.

Vexatur

Vexatur autem & alijs incõmodis exercitus,morbo pariter ac fame.Dum talia agerent per plures dies,mittitur ad principẽ barbarorũ, qui dicebat Stoinefgero comes,quatenus imperatori se dedat, amicum per id adepturũ, non hostem experturũ.Erant quippe in Gerone multæ artes bonæ,bellandi peritia, in rebus ciuilibus bona consilia, satis eloquentiæ, multum scientiæ,& qui prudentiã suã opere magis ostenderet quàm ore: in acquirendo strenuitas, in dando largitas, & quod optimũ erat, ad cultum diuinum bonum studiũ. Igitur præses super paludem & flumen cui palus adiacens erat,barbarũ salutabat.Cui Sclauus æqualia respondit.Ad quem præses,Satis tibi esset,si bellum gereres contra unum nostrũm de seruis domini mei,& non etiam cõtra dominum meum regem. Quis tibi exercitus,quæ arma,ut talia præsumas? Si aliqua uobis uirtus assit,si artes,si audacia,date nobis locũ ad uos transeundi,siue nos uobis huc ueniendi:& æquato loco fortitudo appareat pugnatoris.Sclauus barbarico more frendens,& multa cõuicia euomens, irrisit Geronẽ imperatoremq́;,& omnem exercitũ, sciens eum multis molestijs aggrauatum. Gero ad hæc cõmotus, ut erat animi ardentissimi, Crastinus,inquit, dies declarabit,tu & populus tuus fortes uiribus sitis, an non: cras enim nos uobiscũ congredientes ꝓculdubio uidebitis.Gero deniq; olim licet multis gestis insignibus clarus haberet, iam tamen magnus ac celebris ubiq; prædicabat,eo ꝙ Sclauos,qui dicunt Vchri,cũ magna gloria cepisset.Gero reuersus in castra retulit quæ audierat. Imp. uero de nocte consurgens iubet sagittis & alijs machinis ad pugnã prouocare hostẽ, & quasi ui flumen paludemq́; transcendere uelle. Sclaui autem hesterna cõminatione nihil aliud arbitrati, ad pugnam pariter cõspirauere,iter totis uiribus defendentes. At Gero cum amicis suis miliario fermè uno à castris discedens,hoste ignorante,tres pontes celeriter construxit: & misso nuncio ad imp. totum exercitum reuocauit. Quo uiso barbari & ipsi obuiare legionibus contendunt. Pedites barbarorũ dum longiorem uiam currunt,& certamen ineunt,fatigatione dissoluti militibus citius cedunt: nec mora,dum fugæ præsidiũ quærunt,obtruncant. Stoinefgero autem colle eminenti cum equitibus euentum rei expectabat: socios inire fugã cernens, fugit & ipse,lucoq; quodã cum duobus satellitibus repertus à uiro militari,cuius uocabulum erat Hosed,certamine fatigatus,armisq́; nudatus,capite cæsus est.Satellitum alius uiuus captus,imperatoriq́; cum capite & spolijs reguli ab eodẽ milite præsentatus est. Ex hoc Hosed clarus & insignis habitus:merces tam famosi gesti donatiuũ imꝑiale cũ reditu uiginti mansuum. Eo die castra hostium inuasa, & multi mortales interfecti uel capti:cædes in multam noctem protrahebatur.Postera die caput Subreguli in campo positum,circaq; illud septuaginta captiuorum capite cæsi, eiusq́; consiliarius oculis erutis lingua est priuatus, in medioq́; cadauerum inutilis relictus. Vuigmannus uero & Ecbertus scelerum conscij in Galliam profecti ad Hugonem ducem fuga elapsi sunt. Crebris uictorijs imperator gloriosus factus

Geronis laus

Geronis in dicẽdo libertas

Sclaui

Victoria de Sclauis

Hosed celebre facinus

sus factus atque famosus, multorũ regum ac gentiũ timorem pariter & fauorẽ promeruit: unde plurimos legatos suscipit, Romanorũ scilicet & Græcorum Saracenorumque, per eosque diuersi generis munera, uasa aurea & argentea, ærea quoque & mira uarietate operis distincti uitrea, uasa eburnea etiã, & omni genere modificata stramenta, balsamũ & totius generis pigmenta, animalia Saxonibus antea inuisa, leones & camelos, simias & struthiones: omniumque circumquaque Christianorũ in illo res atque spes sitæ. Luidulfus aũt filius imperatoris, quum fidem uult seruare amicis, patria cessit, Italiamque cum eis adijt:

Luidulfi mors quo agente annũ ferè totum, diem extremũ obijt, toti Francorum imperio relinquens suo uulnere uulnus durum. Funus autẽ eius à militibus debito honore curatum, & ab Italia Mogonciã corpus translatum, in basilica Albani martyris sepultũ est, cum luctu & planctu multorũ populorũ. Reliquit post se filium patris uocabulo insignitum. Literę autem obitus eius allatæ sunt im-

Redarij peratori, quum esset in militia qua militauit contra Redarios: qui satis plurimum lacrymarũ pro filij interitu fudit: de cætero, qui adhuc ordinauit imperium suum, rectori omnium deo fideliter cõmisit. Eodem tempore Vuigmannus sciens Saxoniã bellatoribus uacuã, à Gallia profectus Saxoniã occulte intrauit, domum coniugemque reuisit, inde se iterum alienigenis immersit. Ecbertus uero interuentu magni pontificis Brunonis in gratiã recipit. Ductus exercitus cõtra Vuigmannũ tertia uice, uix obtinuit ut in fide Geronis filijque sui susciperet, ipsique apud imp. obtinerent, quo patria coniugisque patrimonio

Vuigmanni iusiurandum cum gratia imperiali frueret. Iniussus sacramentũ terribile dedit, se contra imperatorẽ, imperatorisque regnum nunque aliquid inique cõsilio aut actu facturum. Ita fide data in pace est dimissus, & bonis promissionibus ab imp. erectus.

Cruces in uestibus Peracta cæde barbarorũ, eo anno prodigiosæ res apparuere, notæ scilicet crucis in uestimentis plurimorũ. Quibus uisis plurimi salubri timore perculsi, aduersa formidabant: ijdemque uitia multa ex parte emendauerunt. Fuerunt & qui lepras uestiũ interpretarent, eo quod subsequẽs lepra multos mortales corrumperet. Sapientiores autẽ signum crucis salutem uictoriamque præfigurasse prædicabant: quibus & nos fidelem assensum præbemus. Eo tẽpore imp. & ipse ægrotare cœpit, sed meritis sanctorum, quibus fidele iugiter obsequiũ præbet, maximeque patrocinio inclyti martyris Viti, cui aperuit os suum, de infirmitate cõualescit, & mũdo ut sol lucidissimus post tenebras ad omnẽ decorem & delitias condonatur. Rebus igitur rite compositis per omnem Franciam Saxoniamque & uicinos circumquaque gentes, Romã statuens proficisci, in Longobardiam perrexit. Ergo qualiter regem Longobardorum Berengarium duobus annis obsessum, cum coniuge & filijs captum in exilium destinauerit, Romanos duobus prælijs uicerit, Romam expugnauerit, duces Beneuentorum subiecerit, Gręcos in Calabria Appuliaque superauerit, in terra Saxonia uenas argenti apetuerit, imperiũque cum filio quammagnifice dilatauerit, nostræ tenuitatis non e stedicere; sed ut in initio historiæ prædixi, in-

xi,in tantum fideli deuotione laborasse sufficiat. Cæterū erga tuam claritatē serenitatemq́, quam patris fratrisq́ celsitudo patriæ ad omnem honorē nobisq́ ad solatium reliquit,magna deuotio opus humile magnificet. At finis ciuilis belli terminus sit libelli. Enimuero donatus patriæ Vuigmānus,æqua nimiter se continuit,donec imperatoris aduentū speraiut. Quum eius reuersio differret,ad aquilonares partes se contulit,quasi cum rege Danorū Haraldo bellum ab integro machinaturus. At ille mandauit ei, si ducem necasset, uel aliū quemlibet principū,nosset sine dolo quū sibi sociare uellet, aliter rem fraudulenter agitasse non dubitaret. Interea ab emptore prætereunte latrocinia eius produnt,sociorumq́ alij comprehensi, & tanq̄ contra publicā rem agentes,à duce damnati strangulo uitam pdiderunt. Ipse aūt cum fratre uix euasit. Dani antiquitus erant Christiani, sed nihilominus idolis ritu gentili seruientes. Contigit autem altercationē super cultura deorū fieri in quodam cōuiuio rege præsente, Danis affirmantibus Christum quidem esse deū,sed alios eo fore maiores deos,qppe qui potiora mortalibus signa & pdigia per se ostenderēt. Contra hæc clericus quidā,nūc uero religiosam uitā ducens,episcopus,nomine Poppa,unum uerū deum patrem cum filio unigenito domino nostro Iesu Christo & spiritu sancto, simulacra uero dæmonia esse & nō deos,testatus est. Haraldus aūt rex,utpote qui uelox traditur fuisse ad audiendum, tardus ad loquendum, interrogat si hanc fidē per semetipsum declarare uelit. Ille incunctanter uelle respōdit. Rex uero custodire clericū usq́ in crastinum iubet. Mane facto ingentis pōderis ferrum portare iussit. Confessor Christi indubitanter ferrū rapit,tam diuq́ deportat, quo ipse rex decernit: manū incolumem cunctis ostendit: fidem catholicā omnibus probabilē reddit. Ad hæc rex conuersus,Christum deū solum colendum decreuit,idola respuenda subiectis gentibus imperat,dei sacerdotibus & ministris honorē debitum deinde præstitit. Sed & hæc uirtutibus merito patris tui ascribunt, cuius industria in illis regionibus ecclesiæ sacerdotūq́ ordines in tantū fulsere. Gero igit comes nō immemor iuramenti,quū Vuigmannū accusari uidisset, reūq́ cognouisset,barbaris à quibus eū assumpsit,restituit. Ab eis libenter susceptus longius degentes barbaros crebris prælijs contriuit. Miscā regem, cuius potestatis erant Sclaui,qui dicuntur Licicauiki,duabus uicibus superauit, fratremq́ ipsius interfecit,prędam magnā ab eo extorsit. Eo quoq́ tempore Gero præses Sclauos,qui dicunt Lusiki,potentissime uicit,& ad ultimā seruitutē coēgit,non sine sui tamen graui uulnere,nepotisq́ optimi uiri casu, cæterorū quoq́ quāplurium nobiliū uirorū. Erant duo subreguli Herimanno duci, inimicitiæ à patribus uitariæ relicti: alter uocabat Selibur,alter Mistau. Selibur pręerat Vuaaris,Mistau†Addritis. Dum inuicē accusant quāsępe,uictus tandem ratione Selibur,condemnatus est XV talentis argenti à duce. Eam damnationē grauiter ferens, arma sumere cōtra ducem cogitauit: sed quum ei belli

Haraldus ad rebellionem sollicitatur

Altercatio su per fide Christiana

Misca Sclaui

† Abotritis

ci belli copiæ non sufficerent, missa legatione postulat præsidiū à Vuigmanno contra ducem. Ille nihil iocundius ducens, quàm aliquam molestiam inferre patruo, cito cum socijs adest Sclauo. Vt autē suscipitur in urbem Vuigmannus, statim urbs obsidione uallatur ab inimico. Ductus quoqꝫ exercitus à duce, urbem obsedit: interim casu nescio an prudenti cōsilio, Vuigmannus cum paucis urbem est egressus, quasi ad extrahenda sibi de Danis auxilia. Pauci dies intererant, dum uictus bellatoribus & pabulum iumentis defecerant. Fuerunt etiam qui dicerent Sclauum speciem quidem belli gessisse, non uerum bellum: incredibile omnimodis fore, hominem à puero bellis assuetū bellicas res tam male præparatas habuisse: sed id consilij machinatum ducē, ut quoquo pacto posset nepotem uinceret, ut saltem in patria salutē recuperaret, quam inter paganos penitus perdidisset. Fame itaqꝫ urbani ac fœtore pecorum aggrauati, urbe egredi sunt coacti. Dux Sclauum austerius alloquens, de perfidia & nequam eius actibus arguit: hoc quoqꝫ ab eo responsi accepit, Quid me, inquit, de perfidia arguis? ecce quos nec tu, nec dominus tuus imperator uincere potuistis, in ea perfidia inermes assistunt. Ad hæc dux conticuit, cum suæ ditionis regione priuans, filio ipsius, quem antea obsidem accepit, omni ipsius potestate tradita. Milites Vuigmanni uarijs pœnis afflixit: urbis prædam suis militibus donauit: simulacro Saturni ex ære fuso, quod ibi inter alia urbis spolia reperit, magnum spectaculum populo præbuit, uictorqꝫ in patriam remeauit. Audiens autem Vuigmannus urbem captam, sociosqꝫ afflictos, ad orientem uersus iterum se paganis immersit, egitqꝫ cum Sclauis, qui dicuntur Vuloini, quomodo Misicam amicum imperatoris bello lacesserent: quod eum minime latuit. Qui misit ad Boluzlauum regem Bohemorum: gener enim ipsius erat: accepitqꝫ ab eo equitum duas acies. Quumqꝫ contra eum Vuigmannus duxisset exercitum, pedites primū ei immisit. Quumqꝫ ex iussu ducis paulatim coram Vuigmanno fugerent, à castris longius protrahitur, equitibus à tergo immissis, signo fugientes ad reuersionem hostium mouet. Quum ex aduerso & post tergum premeretur Vuigmannus, fugam inire tentauit. A socijs igitur arguitur sceleris, quia ipse eos ad pugnam instigauerit, fidensqꝫ equo quum necesse fuerit fugam facile inierit. Coactus itaqꝫ equo cessit, pedestris cum socijs certamen inijt, coqꝫ die uiriliter pugnans armis defenditur. Ieiunio autem & longiori uia, qua per totam noctem armatus incessit, mane cum paucis admodum areā cuiusdam fessus intrauit. Optimates autem hostium quum eum reperissent, ex armis agnoscunt, quia uir eminens esset, interrogatusqꝫ ab eis quisnam esset, Vuigmannū se esse professus est. At illi arma deponere exhortati sunt: fidem deinde spondent, saluum cum domino suo præsentari: hocqꝫ apud ipsum obtinere, quatenus incolumem imperatori restituat. Ille licet in ultima necessitate sit constitutus, non immemor pristinæ nobilitatis ac uirtutis, dedignatus est tali-

Saturni simulacrum æneū

Vuloini

Misica

est talibus manum dare: petit tamen ut Misacæ de eo annuncient, illi uelle arma deponere, illi manus dare. Dum ad Misacam ipsi pergunt, uulgus innumerabile eum circundat, eum acriter impugnant. Ipse autem quamuis fessus, multis ex eis fusis, tandem gladium sumit, & potiori hostium cum his uerbis tradidit, Accipe, inquit, hunc gladium, & defer domino suo, quo pro signo uictoriæ illum teneat, imperatoriq; amico transmittat, quo sciat aut hostem occisum irridere, uel certe propinquum deflere. Et his dictis conuersus ad orientem, ut potuit patria uoce dominum exorauit, animamq; multis miserijs & incommodis repletam pietati creatoris omnium effudit. Is finis Vuigmanno, talisq; omnibus ferè, qui contra imperatorē arma sumpserunt. Imperator itaque acceptis armis Vuigmanni, de nece eius iam certior factus, scripsit epistolam ad duces & præfectos Saxoniæ in hunc modum. Misacas Vuigmanni mors

Otto diuino nutu Imperator Augustus, Herimanno & Thiederico duci bus, cæterisq; publicæ rei nostræ præfectis, omnia amabilia. Epistola Ottonis

Deo uolente salus omniaq; prospera planè succedunt. Cæterum nuncij Constantinopolitani regis, dignitate satis insignes, nos adeunt, pacem ut intelleximus admodum quærentes. Quoquo modo tamen res agatur, bello deo uolente nullo modo nos tentare audebunt. Appuliam & Calabriam prouincias, quas hactenus tenuere, nisi conueniamus dabunt. Si uero uoluntati nostræ paruerint, ut præsenti æstate coniugem cum æquiuoco nostro in Franciam dirigentes, per Fraxinetum ad destruendos Sarracenos deo comite iter arripiemus, & sic ad uos disponemus. Præterea uolumus, ut si Redares, sicut audiuimus, tantā stragem passi sunt: scitis enim quàm sæpe fidem fregerint, quas iniurias attulerint, nullam uobiscum pacem habeant. Vnde hæc cum Herimanno duce uentilantes totis uiribus instate, ut in destructione eorum finem operi imponatis. Ipsi si necesse fuerit, ad eos ibimus. Filius noster in natiuitate domini coronam à beato Apostolico in imperij dignitatem suscepit. Scripta XV Cal. Febr. in Campania iuxta Capuam. Otto II. filius regis Redares

His literis lectis in conuentu populi, in loco qui dicitur Vuerla, corā principibus & frequentia plebis, uisum est pacem iam datam Redarijs oportere stare, eo quod tunc bellum aduersum Danos urgeret, & quia copiæ minus sufficerent ad duo bella pariter conficienda. Græcorum itaque legatis imperator satis credens, partem exercitus cum plerisque principalibus uiris direxit ad condictum locum, quo eis secus sponsionem legatorum puella traderetur, & cum honore filio adduceretur. Græci uero ad artes paternas conuersi (nam erant ab exordio ferè mundi plurimarum gentium domini, & quos uirtute nequibant, arte superabant) subito super improuisos, & nihil aduersi suspicantes irruunt, castra diripiunt, plures occidunt, plures capiunt, quos & Constantinopolim imperatori suo præsentant. Qui uero effugere poterant, reuersi ad imperatorem quæ acta sunt nunciabant. At ille super his Græcorum perfidia

commotus, ad hoc dedecus diluendum cum graui manu uiros eminentes, domesticis & externis rebus iam sæpe claros factos, Guntharium & Sigifridum mittit in Calabriam. Græci autem præterita uictoria elati, & minus cauti, ceciderunt in manus eorum: ex quibus innumera multitudine cæsa, quos supererant capientes, obtruncatis naribus nouam Romã remeare permiserunt. Tributum in Calabria & Appulia à Græcis extorserunt, talicꝙ uictoria illustres facti, & spolijs hostium ditati, ad imperatorem reuersi sunt.

Nicephori interitus Populus autem Constantinopolitanus à suis audiens male pugnatum, consurrexerũt aduersus imperatorem suum, & machinatione coniugis propriæ cuiusdam militis insidijs occiderunt, lococꝙ domini militem in imperio designantes. Constitutus autem rex continuo captiuos absoluit: puellam cum magno exercitu, & claris muneribus ad imperatorem destinauit. Quã ipse

Ottonis II. nuptiæ statim filio tradidit, celebratiśque magnifice nuptijs, omnem Italiam super hoc & Germaniam lætiores reddidit. Eo tempore quo hæc intra Italiam gerebantur, summus pontifex Vuilhelmus, uir sapiens & prudens, pius & cunctis affabilis, à patre sibi commendatum regebat Francorum imperium. Cuius mater licet peregrina, nobili tamen genere erat procreata. Hic quùm audisset ægrotare cœpisse matrem imperatoris, miræ sanctitatis fœminam, no-

Mathildæ laus & mors mine Mathildam, dumcꝙ eius expectat funus, proprio funere ipsius funus præcedit. De cuius laude si aliquid dicere cupimus, deficimus: quia omne argumentum ingenioli nostri superat uirtus tantæ fœminæ. Quis enim digne possit explicare eius uigilantiam erga cultum diuinum? Omnis nox omnibus modis, & omni genere cellulam suam diuinorum carminum melodia implebat. Erat enim ei cellula ecclesiæ proxima, in qua modice requiescebat, de qua omnibus noctibus consurgens intrat ecclesiam, nihilominus cantoribus & cantatricibus intra cellulam & pro foribus, & in uia triformiter constitutis, qui diuinam clementiam laudarent atque benedicerent. Ipsa intra ecclesiam in uigilijs & orationibus perseuerans, missarum solennia expectabat. Deinde infirmos ubicunque audiuit in uicino uisitauit, necessaria præbuit, deinde pauperibus manum porrexit, deinde hospites, qui semper aderant, cum omni largitate suscepit: neminem sine affatu blando dimisit, nullum sine munusculis ferè uel necessarijs adiumentis uacuum reliquit. Sæpe uiatoribus, quos longius de cella prospexit, necessaria transmisit. Talia opera licet ualde humiliter diebus ac noctibus exerceret, tamen nihil de honore regio minuebat: & sicut scriptum est, Quamuis sederet tanquam regio circũstante populo semper & ubique, tamen erat mœrentium consolatrix. Domesticos omnes famulos & ancillas uarijs artibus, literis quoque instituit: nam & ipsa literas nouit, quas post mortem regis lucide satis didicit. Ergo si omnes uirtutes eius uelim narrare, hora deficeret: facundia Homeri uel Maronis mihi si adesset, non sufficeret. Igitur plena dierum, plena omni honore, plena

te, plena operibus bonis & eleemosynis: cunctis diuitijs regalibus distri-butis seruis dei, & ancillis, ac pauperibus, secundo Idus Martias animam Christo reddidit. Illo quoque tempore Bernhardus, ut ab omni populo *D. Bernardi* prædicabatur, suis temporibus sacerdotio dignissimus, diem finiuit extre- *mors.* mum. Piam famam super his nemo nos uituperet prodidisse, dum uero pe riculo non succumbimus. Audiuimus enim à quodam solitario, in spiritu nescio an manifesta uisione, animam reginæ & episcopi infinitam multitu-dinem angelorum cum gloria ineffabili cœlos deferre uidisse. Igitur Impe-rator audita morte matris & filij, cæterorumq; principalium uirorum (nam & Gero uir magnus & potens, iam antea defunctus erat) iudicauit ab expe ditione Fraxineti abstinere, & dispositis in Italia rebus patriam remeare. *Fraxinetum* Pulsauit quoque fama eum, quasi plerique Saxonum rebellare uoluissent: quod quia inutile erat, nec relatione dignum arbitramur. Egressus itaque est de Italia cum magna gloria, capto rege Longobardorum, superatis Græ-cis, uictisque Sarracenis, cum uictricibus alis Galliam ingressus est, inde Germaniam transiturus, & proximum pascha loco celebri Quidilingeburg DCCCC celebraturus: ubi diuersarum gentium multitudo conueniens, restitutum pa LXXIIII triæ cum filio cum magno gaudio celebrant. Manens autem ibi decem & se ptem diebus, non amplius, descendit inde ad ascensionem domini apud Merseburg celebraturus. Tristis autem illa loca perambulabat, obitu opti-mi uiri ducis Herimanni, qui prudentiæ ac iustitiæ, mirǽque uigilantiæ in *Herimanni* rebus ciuilibus & externis, cunctis retro mortalibus æternam reliquit me- *mors* moriam. Post susceptos ab Aphrica legatos cum regio honore & munere uisitantes, secum fecit manere. Tertia autem feria ante pentecosten loco de uenit qui dicitur Mimileuu. Proxima nocte iuxta morem diluculo de le- *Mimleuua* cto consurgens, nocturnis & matutinis laudibus intererat. Post hæc pau- *locus* lulum requieuit. Missarum deinde officijs celebratis, pauperibus iuxta mo rem manus porrexit, paululum gustauit, iterumq; in lecto requieuit. Quum autem hora esset processit, lætus & hilaris ad mensam resedit. Peracto mi-nisterio uespertinis laudibus interfuit. Peracto cantico Euangelij æstuari at-que fatigari iam cœpit. Quod quum intellexissent principes circumstantes, sedili eum imposuerunt. Inclinantem autem caput, quasi iam defecisset, re-focillauerunt, expetitóque sacramento diuini corporis & sanguinis, & acce-pto sine gemitu cum magna tranquillitate ultimum spiritum cum diuinis of- *Otto Nonis* ficijs pietati creatoris omnium tradidit. Transportatur inde in cubiculum: *Maij moritur* & quum esset iam sero, nunciatur populo mors eius. Populus autem pro e-ius laude & gratiarum actione multa loquutus, memorauit eum paterna subiectos rexisse pietate, ab hostibus eos liberasse, superbos hostes Aua-res, Sarracenos, Danos, Sclauos armis uicisse, Italiam subiugasse, delu-

bra deorum in uicinis gentibus destruxisse, templa ministrorum'que ordines constituisse, multáque alia bona inuicem conferentes, regali funeri insistebant. Mane autem iam facto, licet iam olim unctus esset in regem, & à beato Apostolico designatus in imperatorem, spei unicæ totius ecclesiæ, imperatoris filio, ut initio certatim manus dabant, fidem pollicentes, & operam suam contra omnes aduersarios sacramentis militaribus confirmantes.

Otto II. Igitur ab integro ab omni populo electus in principem, transtulit corpus patris in ciuitatem, quam ipse magnifice construxit, uocabulo Magdaburg. Itaque defunctus est Nonis Maij, quarta feria ante pentecosten Imperator Romanorum, rex gentium, diuinarum humanarumq; rerum multa ac religiosa seculis relinquens monumenta. Huius anno primo, qui est à dominica incarnatione DCCCCXXXVII. Vngari Franciam & Alemaniam, & Galliam usque oceanum, Burgundiamq; deuastantes, per Italiam redierunt. Monasteria sancti Galli & sancti Bonifacij cremantur. Rudolphus rex Burgundiæ, & Arnoldus dux Noricorum obierunt.

VITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS gestis Saxonum ac Ottonis, aliorumq; Imperatorum, libri tertij & ultimi finis.

VITA HEN-

VITA HENRICI IIII. CAESARIS AVGTSTI, DVCIS BAVARIAE VII. PAVLO post mortem illius à quodam eius temporis conscripta.

PROOEMIVM

VIS DABIT capiti meo aquam, & fontem lacrymarum oculis meis, ut lugeam non excidia captæ urbis, non captiuitatem uilis uulgi, nõ damna rerum mearum, sed mortem Henrici imperatoris Aug. qui spes mea & unicum solatiũ fuit: imò, ut de me taceam, qui gloria Romæ, decus imperij, lucerna mundi extitit? Erit posthac mihi uita iocunda? erit absq; lacrymis dies aut hora? aut tecum ô dulcissime potero illius mentionẽ habere sine fletu? Ecce dum scribo, quod dictauit impatientia doloris, cadunt lacrymæ, madent fletu literæ, & quod notat manus, diluit oculus. Sed forsan impatientiã doloris mei redarguis: & ut fletum meum reprimam, ne forte ijs qui de morte imperatoris gaudent innotescat, instruis. Recte me doces, fateor: sed non possum imperare mihi quin doleam, non possum me continere quin lugeã, licet in me furorem suum exacuent, licet me membratim discerpere cupiant: dolor timere nescit, dolor illatas pœnas non sentit. Nec ego solus mortẽ eius lamentor: hanc Roma plangit, hanc omne Romanum imperiũ deflet, hanc in commune diuites & pauperes, præter insidiatores potentiæ uitæq; eius lugent. Nec mihi priuata doloris causa est: publicam lamentari cladem pietas me cogit: nam illo recedente iustitia terras reliquit, pax abijt, fraus in locum fidei subintrauit, chorus laudantium deum conticuit, solennitas officij diuini siluit, uox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum non auditur: quia qui hæc omnia solenniter ordinauit, non inuenitur. Monasteria patronũ suũ, claustra patrem amiserunt, quibus quid commodi, quid honoris ipse conferret, nunc demum agnoscitur, quum extinctus ea non tenet. Ergo claustris omnibus uera dolendi causa subest: nam cum illo sepulto gloria eorũ sepulta est. Heu Moguncia quantum decus perdidisti, quæ ad reparandam monasterij tui ruinam talem artificem amisisti: si superstes esset, dum operi monasterij tui, quod inceperat, extremam manum imponeret, nimirum illud illi famoso Spirensi monasterio contenderet, quod ille à fundo fundatum usq; mira mole & sculptili opere compleuit, ut hoc opus super omnia regũ antiquorum opera laude & admiratione dignum sit. Qualem etiam ornatum ex auro, argẽto, lapidibus preciosis, & sericis uestibus illi monasterio contulerit, difficile est credere, nisi cui contingit & uidere. Vobis quoq; ô pauperes uel maxima causa dolendi est: nam nunc demũ pauperes facti estis, quum paupertatis

Henrici ædificia

Largitas Henrici in pauperes

tatis uestræ consolatorem amisistis: ille uos pauit, ille manibus suis lauit, ille nuditatem uestram texit: non ante ianuam, sed ante mensam eius Lazarus iacuit: nec micas, sed regias delitias expectauit. In ipsa mensa saniem & fœtorem ulcerosi non abhorruit, quum minister mensæ contra fœtentē nares corrugaret aut obstiparet. In cubiculo eius cæci, claudi, & diuersis morbis confecti iacebant: hos ipsemet excalceabat, hos collocabat, hos de nocte consurgens tegebat, nec abhorrebat uel eius tactum, quē ægritudo compulerat usque ad sordidandum lectum: iter eius pauperes præcedebant, comitabātur, sequebantur: quorum curam tametsi suis intimis commendasset, ipsemet tamen eos tanquam nulli commendatos curabat: sed & per curtes suas usquequaꝗ stipendia pauperibus disposuerat, quorum numerum & obitum ipse scire uoluit, ut & defuncti memoriam ageret, & in eius locum alterum subrogatum nosset. Sed quando sterilitas anni famē indixit, multa milia pauenda suscepit, uere memor uerbi domini præcipientis: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut quum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Quid putamus quo dolore pauperes afficiuntur, quum hæc bona quæ enumerauimus, se habuisse, & nunc non habere recogitant? Quis enim illis hanc humanitatis curam impendit? quis quærit ubi æger cubet, uel quid alimenti postulet? quis amplius ijs misericordiæ officijs inseruit, quibus Henricus imperator inseruiuit? O uirum pietatis & humilitatis laude insignem: imperauit mundo, pauperes illi: mundus illi, pauperibus ipse ministrauit. Hæc de bono misericordiæ in pauperes, quos multum amauit, & quod ab hominibus abscondere non potuit, non pro dignitate facti, sed pro facultate ingenij primo loquuti: quis enim scire posset, quæ solo deo teste peregit? de alijs quoꝗ uirtutibus quibus claruit, aliqua dicamus: nam omnia dicere non sufficimus. Nemo miretur, si luctui mortis eius, uitæ quoꝗ eius læta gesta immisceam, quum hic mos dolentium sit, ut quum extinctum amicum lugent, totam eius retro uitam & mores in augmentum doloris sui edisserant. Itaꝗ iuuat me de eo scribere, iuuat indulgere dolori, & mortuū flere, qui dum uiueret gaudium meum fuit. Ille modò personam imperatoris, modo tanquam militis gerebat: ex uno gerendæ dignitatis, ex altero documentū præbens humilitatis. Tam subtilis ingenij, tamꝗ magni consilij fuit, ut dum sententia principum uel in causa decernendi iuris, uel in tractandis regni negocijs hæsitaret, ipse cito nodum solueret, & quid æquius, quid utilius esset, tanquam ex ipsius arcano sapientiæ sumptum edoceret. Intendebat aliorum uerbis, ipsemet pauca loquebatur: nec prior ad sententiā erumpebat, sed aliorū expectabat. In cuius uultum aciem oculorum suorum fixisset, eius animi motus perspiciebat, uidebat tanquam lynceis oculis siue aduersum se cor odij, seu gereret amoris. Nec illud laude uacat, quod in turba procerū cæteris eminentior & maior seipso uidebatur, & quod in uultu terribile quoddam decus præ se

ferebat,

ferebat,unde intuitus aspicientium tanquam fulmine reuerberaret,quum inter domesticos suos,& raram turbam uultu placidus,& statura æqualis appareret. Non solum potentes imperij sui metuebant eum,sed & reges orientis & occidentis adeo fama eius perterruit, ut ante tributarij sint facti quàm uicti. Ipse rex Græciæ ut metum dissimularet,amicitiam eius expetebat, & quem futurum hostem timuit, muneribus ne fieret hostis præuenit. Testatur hoc aurea tabula Spirensis altaris, tam artis nouitate, quàm metalli pondere miranda, quam rex Græciæ, dum imperatoris uotum & studium circa Spirense monasterium feruere cognosceret, nobile donum, & tam eo qui misit,quàm cui mittebatur dignissimum transmisit. Sed & rex Aphricæ, quia potentiam imperatoris multum timuit,eius fisco multum addidit. Oppressores pauperum oppressit, raptores in direptionem dedit, contra se contumaces, contraq; suam potentiã se leuantes adeo retudit, ut in posteris eorum regiæ uindictæ uestigia uel hodie cõpareant: quo nimirũ facto & suis in præsenti,& imperij rebus in futurum prouidit, ut discant non disturbare pacem, non armis imperium uexare. Hic uelim abrumpere stylum: nam uentum est ad factiones,ad fraudes,ad scelera,de quibus uera scribere periculum,falsa crimen est: hàc lupus, hàc canis urget. Quid igitur faciam? eloquar an sileam? manus incipit & dubitat,scribit & renuit,notat & delet, ut penè ignorem quid uelim: sed turpe est inceptam materiam mutilatam relinquere, & caput absque membris pinxisse. Pergam igitur ut cœpi, constans & securus inde quod fides tua ea mihi spectata est, ut hæc scripta nulli detegas, aut si quà foras exierint, autorem non prodas. Rex Græciæ Rex Aphricæ

HENRICI IIII. CAESARIS AVGVSTI VITA.

Vum imperator Henricus, de quo nobis sermo est, patri suo gloriosissimo imperatori tertio Henrico adhuc puer succederet in regnum (nam illo paruulo pater naturæ concessit) regno priorem statum adhuc tenente, non bella pacem disturbabant non classica quietem rumpebant, non rapina grassabatur, non fides mentiebatur: adhuc iustitia sui uigoris,adhuc potestas sui iuris erat. Hunc beatum regni statum Agnes imperatrix serenissima,uirilis ingenij fœmina,multum iuuit,quæ unà cum filio rempublicam pari iure gubernauit. Sed quoniam ætas immatura parum timori est, & dum metus languet audacia crescit, pueriles anni regis multis suggerebant animum sceleris. Igitur quisque nitebatur maiori se æqualis, aut etiam maior fieri: multorum'que potentia scelere creuit. Nec legis metus ullus erat, quæ sub rege paruulo paruam autoritatem habebat. Et ut omnia licentius facere possent, primo puerum matre spoliabant, cuius maturam sapientiam, graues'que mores metuebant, illud causantes, non decere Agnes

regnum administrari à fœmina, quum multę reginæ legantur administrasse uirili sapientia. Sed postquam rex puer de sinu matris abstractus, in manus principum nutriendus uenit, quicquid illi præscribebant faciundum, ut puer fecit: quem uolebant exaltauit, quem uolebant deposuit, ut regi suo non tam ministrasse, quàm imperasse merito dicantur. Quũ regni causam tractabãt, non tam regni, quàm suæ causæ consulebant: idq; præcipuum eis fuit in omnibus quæ agerent, ante omnia suum quæstum facere. Fuit hæc perfidia uel maxima, quod eum quasi sub sigillo seruandum in puerilibus actis suæ potestati relinquebant, ut & sic elicerent ab eo quod affectabant. Sed quum in eã ætatis & ingenij metã euasisset, ut quid honestũ, quid turpe, quid utile, quid non, discernere posset, retractans quæ suggestione principum inductus gessisset, multa quæ gesserat damnauit: & ipse iudex sui factus, ex ijs mutanda mutauit. Prohibebat quoq; bella, uiolentiã, & rapinas: nitebatur pulsam pacem & iustitiam reuocare, neglectas leges restituere, & sceleris licentiã resecare. Quos assuetos sceleri, per edictum coërcere non potuit, per censuram legis & ius curiæ, mitius tamen quàm culpa exigeret correxit. Quod illi non iustitiam, sed iniuriam putantes, & qui legem abiecerant lege cõstringi, & qui per omne nephas ruebant, frena pati respuentes, qualiter eum uel extinguerent, uel priuatum facerent, consilijs incumbebant, nõ recolentes se debere ciuibus suis pacem, regno iustitiam, regi fidem. Igitur Saxones gens dura, bellis aspera, tam præceps ad arma quàm audax, uendicans sibi prerogatiuam laudis ex incepto furoris, repente super regem armis ruebant. Qui cum paucis contra innumeros armatos confligere periculosum existimans, uix elapsus uitã laudi, salutem fortunæ prætulit. Itaq; uidentes inceptum suum uotis non respondisse, ossa filij regis: necdum enim imperator factus erat (ô inhumanam mentem, ô probrosam uindictam) effodere. Qua utraque iniuria grauissima rex commotus, exercitum contra gentem illam duxit, conflixit, uicit: uicit inquam, aciem contra se instructam, non obstinationẽ erectam: nam licet eos in pugna congressos uinceret, uictos fugaret, fugatos persequeretur: licet bona eorum deuastaret, munitiones euerteret, & omnia quæ uictori libent faceret, non tamen ad deditionem cogi potuerunt. Iterum quum inde digressus reparato in breui exercitu eos inuaderet, diffidẽtes uiribus suis, utpote in priori bello grauissime contusis, quod saluti proximum erat, se dedidere, sperantes regem sola deditione contentum, gratiam suam facile donaturũ. Sed longe præter spem euenit: nã rex eos exilio addictos, in alienas terras misit, ubi dura custodia constricti, relaxationis edictum expectarent. De quo exilio alij fuga elapsi, alij propter pecuniam à custodibus dimissi, dum ad patriã & domum suam repedassent, recenti coniuratione se inuicem obligabant, ut parati essent ante mori, quàm denuo deditione subijci. Sed & ualidior eorum coniuratio facta est, quia nonnulli Longobardorum, Francorum, Bauarorũ, Sueuorum

Rex puer *Rex adolescẽs* *De Saxonib. uictoria*

Sueuorum, data & accepta fide illis cõglutinati sunt, qui regem bellis undiq; pulsarent. Videntes autem regem bellis tangi posse, non deijci: uexari, nõ superari: quippe cuius robur adhuc erat inexpugnabile, ut uires eius extenuarent, cõfictis cõscriptisq; super eo criminibus, quæ pessima & immundissima potuit odium & liuor excogitare, & quæ mihi scribenti, tibiq; legenti nauseã parerent, si ea ponerẽ, ueta falsis miscentes apud Ro. pontificem Gregoriũ septimũ eum deferebant, non decere tam flagitiosum, plus notũ crimine quàm nomine regnare: maxime quum sibi regiam dignitatem Roma non contulerit: oportere Romæ suum ius in cõstituendis regibus reddi. Prouiderẽt Apostolicus & Roma ex consilio principũ, cuius uita & sapientia tanto cõgrueret honori. Qua surreptione delusus Apostolicus, simul & honore creandi regis quem sibi fallaciter obtulerãt, impulsus, regem banno innodauit, & episcopis alijsq; regni principibus, ut à cõmunione excõmunicati regis se retraherent denunciauit: se cito uenturũ in Teutonicas oras, ubi de negocijs ecclesiasticis & potissimũ de regno tractaretur. Quinetiã & hoc addidit: absoluit omnes à iuramento, qui fidem regi iurauerant, ut contra eum impelleret absolutio, quos fidei tenuit obligatio. Quod factum multis displicuit (si cui displicere licet, quod Apostolicus fecit) & asserebant tam inefficaciter, quàm illicite factũ quod factum est. Sed non ausim assertiones eorũ ponere, ne uidear cum eis Apostolici factũ refellere. Mox & episcopi, tam illi quos amor, quàm quos timor in partẽ regis traxerat, metuentes ordini suo, ab eius auxilio plerinq; se retrahebant: quod & maior pars procerũ factitabat. Tum uero uidens rem suã in arcto sitã, inito tam occulto quàm astuto cõsilio, subitũ & inopinatũ iter in occursum Apostolici arripuit, unoq; facto duo peregit, scilicet & banni solutionẽ accepit, & suspectum sibi colloquiũ Apostolici cum aduersarijs suis ipse medius intercepit. Pro imposito sibi crimine parũ respõdit: qa ad accusationẽ inimicorũ suorũ, etsi uera fuisset, nõ sibi respõdendũ asseruit. Quid uobis profuit hoc egisse, ut banno illigaret, quũ de banno solutus potentia sua potẽter utat? Quid uobis profuit eũ fictis criminibus accusasse, quũ accusationẽ uestram facili responso, ut uentus puluerẽ, dissipauerit? Imò quæ dementia uos contra regẽ uestrum & orbis rectorẽ armauit? Nihil cõiurata uestra malignitas proficit, nihil pagit. Quẽ dei manus in regno firmauit, uestra deijcere nõ poterit. Vbi fides quam illi iurastis? quare beneficiorum quæ regia liberalitate cõtulit in uos, obliti estis? Vtimini uel adhuc sano consilio, non furore, pœniteat uos incepti, ne fortior uobis superueniens uincat uos, & pedibus suis conculcet uos, & ea uindicta feriat, quæ futuris seculis demonstret, quid regia manus ualeat. Saltem uos ô episcopi uidete, ne pereatis de uia iusta, uidete ne transgressores promissæ fidei fiatis: alioqui quid consequatur uosipsi nostis. Igitur rex ab Apostolico digressus, benedictione pro maledictione accepta, Rudolphum ducem super se regem creatum, inuenit: qui audita regressionis

Calumniæ

Ro. pont. autoritas

Rudolphus

gressionis eius fama, ante paratus ad fugam quàm ad pugnam, ante pulsus quàm uictus in Saxoniã fugit: facile est regnum accipere, difficile tueri. Sed nulli mirum sit, uirum in rebus bellicis exercitatũ & strenuum nunc fugisse: quia sæpe iustior & uictrix causa fortes in merum mittit & in fugam. O auaritiam pestem pessimã, quę bonos mores transuertit, & sępe ipsas uirtutes ad uitia trahit. Iste Rudolphus dux eximius, uir magnæ autoritatis & laudis in toto regno, ueri rectiq; tenax, fortis in armis: deniq; spectatus in omni genere uirtutũ: iste inquam, auaritia, quæ uincit omnia, uictus, & supplantator domini sui factus, fidem incerto postposuit honori. Fuere tum qui dicerent ab Apostolico eũ immissum, nec unq; tantæ uirtutis uirũ magis auaritiæ quàm cõsilio cessisse: & hoc in argumentũ sibi sumebant, quod Apostolicus tacuit, dum post absolutionẽ regis Rudolphus regnum inuasit, iuxta illud Comici: Qui tacet, satis laudat. Itaq; rex cedente Rudolpho, cuius caput, si deprehensus esset, uindex gladius digne roraret: Bauariam, Sueuiam inuasit, & coniurationis aduersum se socios uastauit, munitiones eorũ fregit: nec tamen pro iniuriæ suæ materia se uindicabat, sed sciens in ultione freno uti, longe infra metam culpæ cohibebat habenas uindictæ. Sed Rudolphus, ut dedecus fugæ uirtutis facto recompensaret, Vuirtziburgensem ciuitatem obsedit: ubi tamen fraude magis quàm uirtute pugnatũ est. Nam quum rex ad propellendum hostem exercitum conuocasset, instructa ambarũ partiũ acie, & primis inter se prælia miscentibus, quidam equites regiæ partis mercede conducti, qui se regis lateri quasi fidi clientes applicuerant, subito in ipsum arma uerterunt: sed ære munito corpori liuorem, non uulnus inflixerunt. Heu miserrimi, quibus preciũ & sceleris causa fuit & necis, quos uno in loco & crimen inuoluit & uindicta: nam eos tot uindices dextræ in frusta concidebant, ut in eis humani cadaueris figura periret: fit tumultus, exoritur clamor, spargitur rumor regem interfectum: quo rumore perterritus exercitus fugit, hostis insequitur: & quoniam in equis equitum salus, solis peditibus miserabile fatum incubuit. Ideoq; uictoria quanto maioris, tanto minoris tituli fuit: sic hostis urbe capta, impositoq; præsidio, in Saxoniã regressus est. Quid improbe tibi profuit uel indiscreta cædes fugientis uulgi, uel fortuna captæ urbis, quum nec urbe diu, nunq; autẽ regno potiaris? rex enim breui pòst tempore cum exercitu reuersus, ereptã urbem recepit: nam ij quibus prouincia tuendæ urbis tradita fuerat, ex urbe profugerant. Postea Saxoniam cum exercitu sæpius ingressus, aut uictor, aut æqua manu recessit: sed ad ultimum reuersus tam notanda, quàm felici uictoria uicit: magnumq; mundo documentum datum est, ut nemo contra dominum suum consurgat. Nam abscisa Rudolphi dextera, dignissimã periurij uindictam demonstrauit, qui fidem domino suo regi iuratam uiolare non timuit: & tanquam alia uulnera non sufficerent ad mortem, accessit etiam huius membri pœna, ut per pœnam agnosceretur

Gregorius VII

Insidiæ Henrico tenduntur

Vuirtziburgum capitur

Periurij supplicium

sceretur & culpa. Sed & aliud notandum in illa uictoria contigit, uidelicet q, tam uictor quàm uictus exercitus: nimirũ hoc ordinante desuper diuina clementia, ut post ruinam capitis ex alterna fuga tolleretur nefas alternę cædis. Sed gens dura nec damno monita est, nec signo: quin potius ut obstinatione uinceret, quod manu non poterat, Herimannũ nouum sibi regem constituit, qui & ipse nouo modo perijt. Nam quum Saxones eum de terra sua proturbarent, quicquid illud fuerit quod eis in illo displicuit, reuersus in patriã suam portans inane nomen regis, ad Herimannũ Treuirensem episcopum se contulit, quem etiam ad ausum sentiendi contra regem inexpugnabilis munitionũ firmitas impulerat. Quanta potentia regis, qui alendus fuerat, nõ ex suis, sed ex opibus alienis? Quadam die quum iter ageret, incidit animo suo iocus ille, ut ad castellum quò ituri erant, sub specie hostium ruerent, & quæ audacia, quæ uirtus animis defendentium inesset, tentarent: quàm mirabilem uiã, quàm inopinã, sæpe inuenit quod futurum est ut fiat? Quumq; portã absq; claustris, & absq; custode repertam irrumperent, alijs qui intus erant, raptis armis uiriliter contrà procurrentibus, alijs latebras eneruiter quæritantibus, fœmina sexu, fœmina non animo, quæ in turrim euaserat, molarem in caput regis dimisit: & sic ille manu fœminea, ut mors eius turpior esset, occubuit: sed ut hoc dedecus dealbarent, fœminæ factum in uirilem personam ex composito transtulerunt. Post hanc regum fortunam in creatione regum diu hæsitatum est: & casus præteriti metus erat futuri. Vicit tandem cupiditas, & Ecbertum Marchionem ad ambitum regni forti manu impulit: qui tamen in morte sero didicit, quod alter ex alterius damnis instrui possit. Vrbs erat in Saxonia, quæ quia fortunam regis prospeto ire cursu uidebat, in partes eius se conuerterat, præsumens fiduciam & ex loci sui firmitate, & ex regia subuentione. Quod indigne ferentes Saxonum proceres, urbem obsidione uallabant. Marchio uero Ecbertus, qui spe potiundi regni intumuerat, ut se accõmodaret ad id quod affectabat, maiore super omnes robore ad obsidionẽ illam ibat, præmissáque multitudine cum paucis ipse sequebatur. Quem deuiantẽ à publica uia, ne forte incideret in hostes (quis enim tam potens, qui hoste careat, aut qui hostiles insidias non metuat?) latens semita per quoddam arbustum duxit. Quàm occulta iudicia tua deus, quàm miro ordine & abscondis quæ facturus es, & aperis quę abscondisti? Iam meridianus ardor solis, equos equorumq; sessores urebat, & ut fit, sitim æstus accendebat. Præterea tam grauis sopor fessis obrepsit, ut colla somno languida penderent, & equi frenis non fessi liberam uiam carperent. Haud procul in recessu saltus solitarium molendinum conspexere, quò diuertentes sopori se dedere, misso interim molendinario, qui de uilla potum sitientibus afferret. Qui dum imposito scapulis suis utre festinaret, aliquos scutatos ad prædictam obsidionem tendentes obuios habuit, qui erant occulte fideles regis, licet aduersæ

Herimannus

Herimanni interitus

uersæ partis. A quibus interrogatus, unde prodiret, quò tenderet, cur tam anhelus properaret, nesciens cælare quod sciebat, hospitem suum, & causam itineris indicauit. Qui stupefacti, seu metu, seu potius gaudio, uersantes inter se quid agerent, quid periculi, quidq; præmij, quid uirtutis, quid laudis, quid fidelitatis inesset, si tam magnum hostem regis ferirent: occasionem illam nō frustra sibi oblatam, maximā uirtutem per maxima discrimina probari, incitatis alternatim animis, immissis equis ad molendinū properabant. Sed peruenerunt ante uotis quàm equis. Incepta est pugna, quæ diu dura fuit & dubia, quia uirtute pares & numero congressi, hi pro laude, illi pro uita pugnabant. Regis tamen fortuna uicit: & hostis ferocissimus non in acie, sed in molendino peremptus turpiter iacuit. Felix nimium es, & multi semper nominis mola, ad quam trahit homines nō tam tuum uolubile officium, quàm fama, quæ & molendo pugnam illam narras, & narrando molis. Sic ille conuentus procerum confusus, procinctum soluit, sic ab obsidione infecto negocio recessit. Itaq; res regis in altiorem & feliciorem statum se quotidie promouebant: aduersariorum autem eius deorsum uergebant, & omne eorum inceptum in turpem exitum desinebat. Quum ergo cernerent nullum se habere successum, nec in armis, nec in electione regum, iterū se conuicijs armauerūt, & cum apud Apostolicū pręter alia multa & nephanda criminati sunt, quod reges Christianissimos, quos ipsi non sine autoritate Apostolici creassent, ille ob crimen suum extorris à regno factus occidisset, regnum sanguine usurpasset, igne, præda, ferro cuncta uastasset, & tyrannidem suam aduersus ecclesiā & regnum omnibus modis exercuisset. Ad quorum criminationem Apostolicus eum iterum banno, ut ipsi iactabant, illigauit: sed non magni ponderis ille bannus habebatur, eo q; non rationis, sed arbitrij: non amoris, sed odij esse uideret. Cernens autem rex Apostolicū ad hoc tendere, ut se regno priuaret, nec alia sui obedientia contentū, nisi ut regno renunciaret, ex obedientia in rebellionē, ex humilitate in tumorē, relabi coactus, hoc Apostolico facere parabat, quod Apostolicus sibi faciendum intenderat. Cessa obsecro, rex gloriose, cessa ab hoc molimine, ut ecclesiasticū caput de suo culmine deijcias, & in reddenda iniuria te reum facias. Iniuriā pati felicitatis est, reddere criminis. Quærebat itaq; rex causas & occasiones, qualiter eum eijceret, inuentūq; est eum Ro. sedem olim abiuratā insedisse: quam idcirco abiurauerit, quia ad eam dum archidiaconus esset, adhuc uiuente domino suo, per ambitionē aspirare uoluerit. Verū hæc uera sint, an falsa, parum cōperi: alij asserebant, alij figmentum esse dicebant: utrisque Roma fuit in argumentum: ijs quod Roma mundi domina, nunq; pateretur tale nephas: illis q; ea cupiditatis ancilla facile permitteret ob preciū omne nefas. Mihi autem in medio res relinquenda est, quum incerta nec possim defendere, nec ausim affirmare. Igitur cum exercitu Romam pergebat, proterens in uia quicquid obstabat: oppida fregit,

Accusatur Hēricus apud Pont. Ro.

Bannus

Ro. cupiditatis ancilla

fregit,tumida pressit, ardua curuauit,factiones dissipauit. In cuius aduentū Roma persuasa, quæ debuerat honores, arma, tanquā Pœnus Hanibal alpes transcēdisset,parabat, & regi suo uelut hosti portas præcludebat. Vnde rex iusta cōmotus indignatione,urbem obsidione(quā res postulabat)occlusit,& qui sibi aditum,illis exitū negauit. Missi circumquaq;,qui castella frangerent,uillas euetterent,bona diriperent:prouinciæq; nocuit foris,quod Roma se clauserat intus:foris bella,intus metus erat, undiq; machinæ surgebāt: hinc murū aries pulsabat,inde miles scalis ascendere parabat. Contrà,qui in urbe erant,tela,saxa,præustas sudes,ignemq; iactabant,interdū egressi comminus cōmittebant,utrinq; fortiter pugnatum est:hos causa, illos periculum fortes fecit. Quadā die,quum exercitus uterq; pugna æstuq; fessus,circa meridiē sopori se dedisset, & nec speculator(ut fortuna uoluit) uigilaret, unus ex scutarijs propius ad murum,ut pila legeret accessit:quumq; erectis & intentis auribus explorasset intus neminem adesse (nam murū & propugnacula uacua cernebat)adiutus & animi confidētia, & corporis leuitate,manibus & pedibus sursum enitebatur, donec tandem muri summitatem apprehendit. Tum uero quum iactatis circumquaq; oculis, neminem uideret, inter spem & metū positus,toto corporis motu socijs innuebat, uixq; se à clamore quū tardius innuentem attenderēt, abstinebat. Qui raptis armis,& scalis properantes,citius (ut aiunt) dicto murum superantes, captam urbem sero defendentes interficiunt,capiunt,fugant. Dedignabatur iam rex reclusum portarū aditum, ubi & sequens à præeunte tardaretur, & præcedens à sequente premeretur:sed in ultionē temerariæ præclusionis iussit,ut fracto muro,tam latū sibi ingressum panderēt,quā totus exercitus æquato iunctoq; latere se simul immergeret. Igitur ubiq; mors,ubiq; luctus erat. Roma contremuit,dum impulsa turriū altitudo corruit. Fugit Apostolicus, & qui omneis in periculum impulerat,omneis in periculo deseruit. Tandem Romā præsumptionis suæ pœnituit,& quæ prius meruisse poterat,ut à rege donis honoraretur,nūc ingenti pecunia apud regem uix obtinuit, ne tota subuerteretur. Mox sedatis omnibus,rex causam quur uenisset in publicū protulit, quod de Apostolicò crimen accepisset,retulit:multisq; hoc ita factum cōfessis, Clementē papam ad electionem omnium instituit: à quo ipse cōmuni omnium fauore consecratus, Imperator & patricius factus, Romæ se per aliquod tēpus,dum omnia in solidam reformaret concordiam continuit. Nec prætereundum,quod & relatio fidelium personarum in Teutonicas oras diffamauit,& ipsa Roma asserit, Imperator consueuerat quoddam oratorium,orationis causa frequentare,& nullum diem quin ueniret,prætermittere. Elegerat autem sibi in eodē auditorio locum orationi familiarē,ubi tanto intentius,quanto secretius orationi uacaret. Hanc eius consuetudinem,dum quidam prophanæ mentis attenderet:seu propria,seu potius aliena instimulatus nequitia, grande saxum

Roma obsidio

Roma capta

Gregorius vij

Clemens papa

Insidiæ super trabem ad feriendum desuper caput Imperatoris posuit, sublataq́ꝫ de laqueari tabula, quæ caput Imperatoris rectè despiciebat, mittendo ponderi foramen aperuit, demisso fune sæpe explorans, ne saxum in cadendo falleret. Postquam satis exploratum est, minister doli sursum in nocte scandens, desuper obseruabat, dum Imperator staret ad orandum in loco quo consueuerat. Tamen ille alieni auidus exitij, sed nescius sui, quum pondus in caput Imperatoris libraret (Imperator autem parum se de loco mouerat) cum pondere infelix ipse pondus illæso Imperatore cecidit. Per totam Romā cito res innotuit, & plebs quæ non facile sedari potest, dum mota fuerit, inuito Imperatore, semianime corpus per rupes, per saxa tractum, in frusta discerpsit. Tum uero cuncti rem signo nō euentui assignantes, fide & animis Imperatori deuinctiores facti sunt: & inimicum consilium non solū illi fideles firmauit, sed & multos ex inimicis fideles fecit: sicq́ꝫ dum nocere studuit, profuit. Deniq́ꝫ Imperator omnibus Romæ compositis, impositoq́ꝫ urbi præsidio, ne ei fidem mutaret, nouæ dignitatis apicem gerens, in Teutonicū regnū reuersus est. Sed nulla fortuna longa est: nam hi quos Imperator Romæ præsidio imposuerat, ægritudine correpti, quā & locus & tempus intulerat (erat *Romæ rebellio* enim æstas) ne uno quidem superstite mortui sunt. Tūc Roma iugo præsidij sublato, compos arbitrij sui facta, ad ingeniū rediit, & præsumptis aduersus Imperatorem armis, pulso Apostolico alium constituit. Nam ille prior Gregorius à uita decesserat. Quod ubi Imperatori compertū esset, iterū aduersus Romam exercitū promouit: sed in Italiam ueniens, quum legati à Roma pactum pacis ferentes occurrerent, & quum inimici moliminis fama sequere-*Conradus filius Mathildis commissa.* tur, relicto in Italia filio Conrado, iam tum regni sui hærede designato, regressus est, scilicet qui se grassanti Mathildi, & penè totam Italiā sibi uendicanti opponeret, & regnum quod futurum erat suum, de manu fœminæ tolleret. Quid facient inimici, quum insurgant in parentes ipsi filij? unde securitatē sibi quis promittat, quū nec ab eo tutus sit quem genuit? cessent iā connubia: nemo sibi optet hæredem: hæres tuus erit hostis tuus. Nam nō solum te domo tua, prædijsq́ꝫ spoliat, sed & uita spoliare festinat. Filius Imperato-*Impietas in parentem* ris, quem in Italia relictū à patre, & quam ob causam relictū diximus, à Mathilde persuasus (quē enim astutia fœminea nō subuertat, aut decipiat?) iunctus inimicis patris coronā sibi imposuit, regnū inuasit, prophanauit ius, confudit ordinē, impugnauit naturā, quærebat patris sanguinē: quia nō nisi sanguine patris regnare potuisset. Quod ubi ad hostes Imperatoris currens fama pertulit, exultabant, plaudebant, cantabant, laudabant factū filij, præcipue fœminā ducē facti. Mittebant propere legatos, qui stimulū animo noui regis adijcerent, & adderent oleum camino, qui pro se, sed contra se fidem & opem perpetuā iurarent, quanq́ꝫ dudum se tam filio quàm patri nunquā obtemperaturos coniurassent. Imperator aūt ad hanc famam tametsi intus doluit, in

luit,in grauitate tamen sua se foris tenuit:& non suam,sed filij fortunam conquestus est. Quũ autem eum ab incœpto reuocare nõ posset, non tam suam iniuriã ulcisci,quàm exemplũ iniuriæ per ultionẽ tollere quærens, filiũ exhæredare, & fratrem eius Henricũ adhuc puerum in regnum promouere cogitabat. Igitur multis procerum conuentibus habitis,Imperator super filio suo Conrado conquestus est:quia additus hostibus regnum inuasisset, & quod patrem non solum regno,sed & uita priuare conaretur: iniuriam suã publicã esse debere:uel si nullum ea mouerent,saltem hoc Reipub.causa præstarent, ut per uim neminem & scelus regnare paterentur:transferrent potius electionem in minorẽ filium suum, quam iure maior amisisset. Pleriq; contrà nitebantur,magis utentes ingenio,quàm iusto & uero. Multi autẽ publico bono fauentes, sententiæ uotoq; Imperatoris concordabant. Tandẽ omnibus in unam sententiam coëuntibus,& concordi fauore approbantibus:Imperator minorem filium, inuasore prius ex decreto curiæ diiudicato, hæredem regni sui constituit: à quo ne & ipse abiret in uiam fratris sui,iusiurandum accepit, uidelicet ne unquã se uel de regno,uel de prædijs patris eo uiuente(nisi forte ex consensu ipsius)intromitteret. Iam tum murmur & metus erat,inter duos fratres intestina bella fore,magnamq; regni cladem futuram:sed qui omnia dispensat,hunc metum leto maioris filij sustulit:& ut regnũ in unam concordiam redire posset,occasionẽ dedit. Quibus ita trãsactis,hostes Imperatoris detruncato toties capite,nõ habentes cui adhærerẽt,pactione subacti, quod optimum erat,in pacem bella,in domesticam securitatẽ castra conuerterunt. Igitũ ut ubiq; pax & tranquillitas esset, conuocatis ad curiã primatibus, pacẽ per totũ regnũ sub iuramẽto firmari fecit, & ad inhibenda mala quæ fiebãt, grauem pœnam in transgressores decreuit. Quod quidem pacis decretum, quantum miseris & bonis profuit,tantum peruersis & potentibus nocuit. Illis copiam,istis egestatem & famem intulit:nam qui in milites bona sua distraxerant,ut multo milite stipati procederẽt,& alijs armorum copia longe præstarent:hi dum sibi licentia rapinarum erepta est (ut pace ipsorum dictũ sit)egestate laborabant,cellaria eorum penuria & fames possidebat. Qui nuper spumeo ferebatur equo,contentus esse cœpit uel rustico iumento: qui nuper non aliam uestem quærebat, nisi quæ rubeo murice tincta arderet, bene secum actum aiebat,si nunc uestem,quam natura suo colore tinxisset haberet:gaudebat aurum non se iam in luto calcari, dum ferreis calcaribus inopia cogeret uti. Deniq; quicquid uanitatis,quicquid superfluitatis corrupti mores intulerant,totum penuria magistra resecabat. Oppida in ripis posita,quibus præda nauium uictum præbebat,nauta securus esuriente oppiduli præside præteribat. Mira res, nec minus ridicula:alij iniurias suas iniurijs uindicant,Imperator suas pace uindicabat. Quum autem domini cum satellitibus suis per aliquos annos hac lege stringerentur anxij, quod non liceret eis uti

Cõradi mors

Pax exosa militibus

libertate peruersitatis suæ:iterũ aduersus Imperatorem murmur mouebant, iterum super eius factis sinistrum rumorem seminabant. Quid illud (rogo) est,quod admisit? Nempe hoc erat,quod scelera prohibebat,quod pacem & iusticiam reuocabat, quod iam latro uiam non obsedit, quod sylua suas insidias non occultauit,quod nautis, mercatoribusq; liberum erat suam ire uiã, quod uetitis rapinis raptor esuriebat. Quur obsecro, uobis non aliunde,nisi ex rapto uiuere placet? Reddite agris quos ex agro deputastis armis: coæquate numerum satellitum ad mensuram facultatum: recolligite prædia uestra,quæ stulte sparsistis,ut multos armatos haberetis, & redundabunt omnibus bonis horrea & cellaria uestra: nec erit amplius necesse aliena tollere, quum quilibet ex proprio possit abundare. Sic fit,ut nec Imperator crimine denotetur,nec bellum in regno moueatur: sic fit,ut & corpori satisfacere habeatis,& animas uestras (quod felicissimũ est) saluetis. Sed nihil ago, asinũ ad lyram uoco:consuetudo mala, aut nunquam,aut uix tollitur. Igit' assueti rapinis,ut occasionem repetendæ consuetudinis inuenirent, mouendis iterũ bellis animum intendebant, iterum æmulũ Imperatoris reperire quærebãt. Ad quam rem filium eius maxime idoneum existimabant: itaq; ut suggestioni locum inuenirent,quæ prima decipiendi lenocinia erant,frequenter eũ uenatum secum abducebant,conuiuiorum illecebris inescabant,iocis in dissolutionem animi mulcebant, & ad pleraq; facienda,quæ adolescentia suadet, secum trahebant. Deniq;, ut fit inter adolescentes,quodam soliditatis glutino uincti sunt,ut etiam fidem,dextramq; mutuis sacramentis darẽt. Quum ergo eum multis dolis irretitum decipi posse considerarent, quadam die inter alia tanquam ex obliquo patrem eius in mentionem adducebant: se mirari quod tam durũ patrem pati posset:nihil eum à seruo differre,quum omnia quæ serui sunt toleraret:patrem eius senem esse,& moderandis regni habenis inualidũ:si inuestituram regni usq; ad obitum eius differret, haud dubium quin alter illud sibi præriperet: illum multos fautores habiturum propter inuidiam & odium patris sui: se autem omnium uota in se transferre, si non cunctaretur suscepti regni gubernacula possidere, maxime quum patrẽ eius excõmunicatũ,& ecclesia dudum abiecerit,& proceres regni reprobauerint:nec sibi obseruandum, quod incaute iurauerit, imò tum demum se sanctificasse,si iuramentum excõmunicato iuratum irritũ faceret. Pater uero de filio nihil mali suspicatus, familiaritatẽ eius cum maioribus regni probauit, sperans eos sibi postmodum tanto fidelius & ualidius auxilium ad obtinendum regnũ laturos,quanto prius inuicem in amore magis coaluissent. Quid multa? statim illectus, & abstractus à concupiscentia, malignæ suggestioni (ut semper seductilis est adolescentia)nec uoto defuit,nec facto. Igitur filius Imperatoris obseruans tempus recedẽdi à patre, quando id maximo patris incõmodo fieret, euntẽ illum cum exercitu cõtra quosdam Saxonũ rebelles. qui per

Pacis studia

Corruptela iunioris Henrici

qui per legatos obuiam Imperatori missos, pactioni insistebant, repente abstractis ab eo multis, deseruit, proculdubio deserendus ab ijs, qui sibi, ut desertor fieret, persuaserũt. Missis Imperator post eum legatis, tam lachrymis, quàm mandatis reuocauit, obtestans eum ne senem patrẽ contristaret: imò ne patrem omnium offenderet, ne se sputis hominum exponeret, ne se fabulam mundo faceret. Insuper meminisset, qua se sibi cautione obligasset: hostes esse, non amicos: insidiatores, nõ consiliatores, qui sibi talia suggessissent. Ille prorsus abnuit, & se nõ ulterius secum partẽ habiturum, quia excõmunicatus esset, asseruit. Ita sub specie causæ dei, suam causam egit. Illico Bauariã, Sueuiã, Saxoniã percurrit, proceres cõuenit, attraxit omnes (ut sunt ingenia nouarum rerum cupida) & subintrauit in regiam potestatẽ tanq̃ sepelijsset patrem. Mox castellum Norinberch minax obsedit, ubi quanta uirtute pugnatũ sit, clades utriusq; partis argumento fuit. Sed obsessis quanto minus spei, tanto plus animi inerat: & nisi Imperator sceleri parcens, castellum tradere præcepisset, adhuc ibi cassa obsidione laboraret: excepto, si sola fames, quæ cuncta expugnat, illud nõ expugnaret. Ecce quanta pietas patris? Reddidit contra filij factũ paternitatis affectũ: nõ attendit iniuriã, sed naturam. Maluit oppidum tradi, quàm filij discrimine liberari: maluit eius iniurias tolerare, quàm uindicare. Igitur oppidani oblata qualem uellent pactione, oppidum tradiderũt: dimissoq; exercitu rex Ratisbonã se cõtulit, ut eam dum adhuc ancipti penderet animo, stabilem sibi, fixaq; fide immobilem faceret. Quod ubi comperit Imperator (sedit enim tunc in urbe Vuirtziburgensi) reputans filiũ, uel in itinere, uel in urbe comprendi posse: tam præcipiti, tamq; tacito cursu eius uestigia sequebatur, ut iter eius non ante, donec non modica turba suorum transito Danubio ad urbem immissis equis ruerent, præsciret. Obstupefactus filius ad tam subitam & inopinaram rem, ex urbe profugit. Quur fugis non fugiendum? quur fugis patrem tuum? sequitur te, non persequitur: sequitur, inquam, nõ ut hostis, sed ut pater: nõ ut perdat, sed ut seruet: sequitur ut turbatam ex te rempublicã in quietum statũ restituat, & tuis rebus in futurum prospiciat. Missis illico rex nuncijs per Bauariã, & Sueuiã, sparsum exercitũ recollegit: quæ res Imperatorem, cogeret ut & ipse exercitũ, coëgit. Igitur exercitus uterq; ad fluuiũ, cui Regino nomen, se sibi opposuit: hinc pater, inde filius: hinc pietas, inde furor consedit. Quumq; potentiores utriusq; partis tanquã tanti dissidij mediatores conuenirẽt, qui ex parte Imperatoris erant, persuasibilibus illecti uerbis, & multis magnisq; pollicitationibus attracti, erga Imperatorem in fide frigebãt: & nisi domesticã fraudem præsensisset, solus cum paucis periculo relictus esset. Igitur quod faciendum fuit, sceleri fortunæq; cedendum putauit, & ad similitudinẽ Dauid, ne filius parricida fieret, fugit. Quàm mirabiliter gratia dei operatur, quàm euidenti signo nos docet, si doceri uellemus, si cæcum cor non haberemus. Cogitans

Noribergenses obsessi fortiter se defendunt

Ratisbona

Regino flu.

Imperator, quod inimici sui hac, quâ uenerant persequerentur eum, ad ducem
Bohemiæ dux Bohemiæ diuertit, qui quamuis nuper eum in arto non bene reliquisset, cum magno tamen honore suscepit, & usque in Saxoniam deduxit: ubi quamuis infestos & fortes inimicos haberet, per eos tamen & ab eis usq; ad Rhenum honorifice deductus est. Vnde hoc, nisi quod manus domini erat cum eo, & inuisibilem ducem habebat, qui eum securum per tela, per hostes ducebat? Hoc miraculo monitus es ô fili Imperatoris, si moneri posses, ut disceres uenerari patrem tuum, non persequi, quem uenerati sunt quum in manus eorũ uenisset etiam inimici. Sed durius moneberis, quum ex hac tam leni admonitione non corrigaris. Quum autem Imperatoris fuga cognita esset, euentus ille multos ab eo seduxit: multumq; rebus filij sui accedere, suis autem decedere fecit. Continuo rex, ut fauentem sibi fortunam urgeret, curiam Moguntinam ad natale domini indixit, inuitauit proceres, accersiuit multos, ut cunctis innotesceret, quia dominus rerum esse uellet. Ad quam curiam etiã Imperator conuocatis necessarijs suis, uenire disposuit, uolens in ratione ponere rectène secum an secus actum esset. Quod quũ agnouissent aduersarij eius, metuentes sibi & causæ suæ si uenirer ille, tam armatus multitudine, quàm ratione, hanc fraudem regi suggerebant, ut obuius patri sumpto ualde pœnitentis uultu culpam fateretur, & gratiam expeteret, dolere se, quod malignæ suggestioni consensisset, paratum se ad omnem satisfactionẽ, dum gratiam inueniret. Et si sic occasionẽ fraudis inuenire posset, uteretur illa: sin aũt non,
Crocodili lachrymæ fraus ipsa pro fide, simulatio teneretur pro ueritate. Hac instructus arte, quũ uenisset ad patrem, pater credulus uerbis & lachrymis filij, irruit super collũ eius, flens & deosculans eum, gauisus instar illius euãgelici patris reuixisse filium, qui mortuus erat, & inuentum qui perierat. Quid multa? condonauit filio tam pœnam quàm culpam: & hoc fuit illi iniuriam filij uindicasse, paterna lenitate filium corripuisse, iuxta illud Comici, Pro magno peccato filij, paululum supplicij satis est patri. Post hæc patrem, sicut ficta pœnitudine, sic & consilio fefellit, suggerens ei quemadmodum sibi suggestum fuerat, ut dimissa tanta multitudine, ad curiã ambo mediocri copia uenirent: nihil esse quum ipsi coijssent in concordiam, quod illi resisteret, uastari omnia si pergerent ea copia. Placuit consilium patri: bonum quidem, si fraudulentum non fuisset. Dimissaq; multitudine, non plus quàm trecentis uiris ad curiam filio
Fraudis exemplum comite pergebat. Ventum est ad nocturnam mansionem, ibi se filius obsequio patris totum impendebat: ibi se pater cum filio mirum in modum per totam illam noctem oblectabat, colloquebatur, colludebat, amplexabatur, osculabatur, auidus recompẽsare damnum oblectationis diu intermissæ: sed nesciens illam oblectationis noctem ultimam esse. Mirum, fraudem, uimq; tam ordinatam fortunam habuisse. Postera nanq; die, quum appropinquarent Mogũtiæ, uenit nuncius subornatus, q diceret Bauaros & Sueuos cum ingenti

ingenti multitudine Moguntiam uenisse:tunc filius suggessit Imperatori,nõ esse tutum uenire in medios hostes, nisi prætentatis eorum animis:audaciã hominum nullis regi frenis: diuerteret potius ad castellum quod iuxtà erat, dum ipse cõueniret eos,& à sententia incœpti deduceret,& ad eum ob requirendam eius gratiam,secum adduceret. Fecit Imperator ut filius suggesserat: diuertit ad castellum,non cernens laqueũ doli, quem texerat pulchra species mendacis fidei. Quum autẽ Imperator cum paucis intrasset,occlusa porta,fidelibus eius aditus negabat, detectaq; fraude qui receptus est ut dominus, tentus est ibi ut captiuus. Itaque appositis patri custodibus,cum hoc fraudis triumpho, ad Moguntinam curiam reuersus, tanquam rem uirtutis egisset cum magna iactantia retulit,quo ingenio patrem comprehendisset. Tum uero curia plausu, læticiaq; resonabat:& nephas iustitiæ,fraudem uirtuti ascribebant. Statim misso legato,patri mandauit, ut si uitam seruare uellet,absq; mora sibi crucem,coronam,& lanceam, cæteraq; regalia transmitteret:& munitiones quas firmissimas tenebat,in manũ eius transferret. Nec ille cunctabatur omnia quæ iussus est facere,nec imperiũ pluris habebat quàm se. Sed nõ in hoc satis fecisse uidebatur,nisi & ipse coràm ueniret,& in cõspectu omnium imperio renunciaret. Venit ergo non suæ potestatis,sed in comprehensione adductus: solus coram eis,qui dudum coram se steterant,stetit: nec rationis libertatem habens, ut captiui fortuna postulabat,loquebatur. Inquisitus de spontanea imperij renunciatione,nõ quod uolũtas habuit,sed quod necessitas coëgit respondit: se uidelicet imperio renunciare, non ui coactum, sed propria uoluntate inductũ,sibi iam defecisse uires ad moderandas regni habenas,non se eius iam cupiditate teneri,quod longo usu didicisset,habere plus molestiæ quàm gloriæ:tempus esse,ut honore cum onere deposito prouideret animæ suæ:tantum filius suus caueret,ne quid tale faceret in se,quod indignum esset,& illum facere,& se pati. Multos & oratio Imperatoris,& fortuna ad gemitus & lachrymas cõmouit: filium autem ad miserationem nec ipsa natura mouere potuit. Et quũ caderet ad pedes filij,orans ut recogitaret in se saltem ius naturæ,nec uultum,nec animum ad patrem reflexit: quũ ipse potius ad proprias pedes aduolui debuisset, eo quod illi regnum(cuius hæres ab ipso designatus fuerat)impatiens moræ præripuisset. Præterea ueniã precabatur ab omnibus,quos unquam iniuste læsisset: sed & pedibus Apostolici legati aduoluitur,orans & obsecrans,ut se à Banno solueret,& communioni ecclesiæ redderet. Laici misericordia commoti,ueniam dabant:legatus autem domini apostolici absolutionem negabat,asserens non hoc suæ potestatis esse:oportere ab ipso apostolico absolutionis gratiam eum expectare. Quid multa?abrenunciata imperiali dignitate priuatus discessit,& ad quandam ciuitatem,quam filius uictui illius permiserat,recessit. Quàm impotens potentia mundi,quàm incerta,quàm instabilis?sed nec potentia dicenda est,

Henricus capitur à filio *O scelerã*

quæ ad omnia quæ uult,efficax non eſt: & quam qui aſſequitur,amittere poteſt.His ita tranſactis,finitaq; curia, rex ſuperiores Rheni regiones & urbes perranſit:&,ut res poſtulabat,hos beneficio,illos iniuria ſibi ſubiecit.Quum autem intraſſet Alſatiam, ibi fortuna eius aliquantulum hæſit, ibi pugnam tam infelici euentu,quàm imprudenti geſſit incepto.Nam quum in uilla Rufach,quæ multitudine prævaler & armis,ſatellites eius ſuperbe graſſarentur, frequentia ciuium iniuriam prohibebat:nec enim dum iniuria modum excederet,patiens eſſe poterat.Audito tumultu, rex properabat:non ut iniuriam prohiberet,ſed iuuaret: non ut pugnam ſedaret, ſed amplius commoueret. Quæ res totius uillæ turbam exciuit:ruit irreuocabile uulgus,fœmina cum uiro,ſeruus cum domino,ignauus cum forti, & ut plerunq; fit,animum iniuria miniſtrauit.Incœpta pugna,incœpta eſt fuga:nã qui regiæ partis erant, quũ uiderent impetum furentis turbæ,& rem in arto ſitam, confidentes in uirtute ſua cladem,in ſola fuga ſalutem, qui poterant fuga uitam ſeruabant. O infelicem euentũ,ò dedecus regni:fugiente rege,regalia inſignia uulgi præda facta ſunt. Reſipiſce tandem rex bone reſipiſce,& ſupernã iram in hac ſorte tua recognoſce.Iudicium iræ dei eſt,ut fugeres,qui patrem fugaſti:& inſignia perderes, quæ patri abſtuliſti. Sed his poſtea receptis interueniente pacto pacis & gratia ueniæ, regem ſententiam mutare fecit altum uulnus iniuriæ, ut maiori robore collecto, uillam incendio, prædaq; uaſtaret, & in homines loci illius indiſcreta cæde ſæuiret. Sed quod in ſe fortuna tantum auſa eſt ex patris conſilio prodiſſe ſuſpicatus, nouas iniuriarũ cogitationes in eum cogitare cœpit:& ne ſibi eſſet obſtaculi materia, uel ad comprehenſionẽ eius,uel ad expulſionem animũ intendit.Itaq; Leodij,ubi eum fidem,& fortunæ ſuę receptaculũ inueniſſe audierat, paſcha ſibi celebrandũ ſtatuit, ut & ipſum, ſi fieri poſſet,comprehenderet, & ab epiſcopo,qui ſui honoris æmulum recepiſſet,iniuriam expoſtularet. Quumq; pater uidiſſet,quod filius Leodij paſcha celebrandum ſtatuiſſet,legationem ad eum in hunc modum direxit,Si interrogem te fili dulciſſime,traditio hominum an mandatũ dei præſtantius, magisq; tenendum ſit:reſpondebis,niſi à uero deductus ſis, ſimilem eſſe iumentis,qui cœleſtia terrenis,humanis diuina non præferat.Quur ergo magis audis eos,qui tibi ſuggerũt,perſequerę patrem tuum. quàm uerbum ipſius dei, honora patrem tuum?Iſti te decipiunt,nõ inſtruunt:iſti honori tuo nõ prouident,ſed inuident:iſti ſub ſpecie fidei,perfidiæ laqueos nectunt: non aliter peruenire potuerũt ad deſtructionem honoris tui, niſi per deſtructionẽ noſtri.Fuerit ſanè ut peccatis meis exigentibus (quæ ſententia aduerſariorum meorum eſt)abiecerit me deus,ne regnem: attamen tuum non erat in abiectionẽ meam operam dediſſe,& regnum quod tibi paraueram, mihi præripuiſſe.Barbara regna tam inhumanũ facinus damnant & deuouent:ipſi pagani abhorrẽt,& qui deũ neſciunt,quid in diligendis hominibus naturæ debeant,

Rufach

Rubeacum incenditur et diripitur

Leodium

Henrici ad filium legatio

beant, recognoscunt. Sed quid mirum, si maligna surreptio seductilem & immaturam ætatem decepit, quum etiam senes, & fixum animi statum, ad malum mala consilia nōnunquam inflectant? Fortuna mea alieni potius, quàm tui sceleris est. Nam tu in manibus suadentium eras, nō illi in tuis. Si autem iniuriam addideris, nō iam excusari poteris: quū & factam, crimen esse scias, & infectam non facere queas. Audiui enim quod pascha Leodij celebrandū decreueris: quo in loco fides & pietas episcopi me recepit, quum nō esset qui uel beneficiorum nostrorum recordaretur, uel fortunæ compateret: cuius profecto beneficijs in me te decet regia liberalitate respōdere: tantoq; certior de eius fide poteris esse, quanto fidelius erga nos probat egisse. Hic nisi te forte domo receperit, me secum in festiuitate paschali retinendum decreuit. At dicis dignum & conueniens esse, ut ea festiuitas nos iungat potius, quàm diuidat: te uelle, te cupere, ut ibi tecum agam dies paschalis lætitię: quod quidem & ego admodum cuperem, si non esset quod timerem. Neq; enim non possum non timere eos, quos mihi uitam permisisse pœnitet, dum in manibus eorum mors & uita mea fuisset. Omnia mihi suspecta sunt, omnia timenda sunt, maxime in turba, ubi tanto difficilior est periculi cautio, quanto maior sceleris occasio. Inde est quod ex medio eorū qui me oderunt longe recessi, & in extremis regni tui finibus me cōtraxi: ut uel secessu loci tutus sim, uel si fortuna mea postulauerit extraneam humanitatem expetere, citius regno tuo cedere possim. Precor ergo, ut causa patris tui, paschalem curiam alibi dispoñas, & in domo eius qui me humanitatis gratia recepit, quū non liceat Imperatorem, saltem hospitem esse sinas: ne uel in meum ludibrium, uel in tuū opprobrium narretur, quod in solennitate dominicæ resurrectionis incerta hospitia fortuna mea quærere cogatur. Si feceris quod postulo, maximas grates habeo: sin autem non, malo uillicus esse in externis regnis, quàm ludibrio haberi in regnis quondā meis. Hanc legationē patris aure surda filius audiuit, nec à sententia sua deduci potuit. Quam ob rem, quum iam instante pascha, pater recedere uellet, episcopus & Henricus dux (qui & ipse ab episcopo fuerat inuitatus) eum recedere prohibebant: nō se posse pati, ut in tanta festiuitate pulsus è tectis hominum, syluas peteret latebrasq; ferarum: illū quidē absq; causa destitutum imperio, sed nō amicorum obsequio: si pace frui permitterentur, nihil se magis quàm pacem uelle: sin autem res armis agēda sit, arma sibi nō defore. Ille uero ne eis materia cladis esset, cedere quàm manere utilius asserens: tandem eis quum importunius instarēt, consensit: & ut postulabant, mansit. Iamq; multus equitatus faciē regis longe præcedēs ad pontē fluuij, qui uocat Mosa uenerat: & alterius ripæ crepidinē filius prædicti ducis cum paucis occupat. Nam turbam armatorum non longe per opportuna loca in insidijs locauerat. Qui ut pugnam prouocaret, nunc equum in rectam cursus lineam immisit, nunc in orbes flexit & reflexit: & si pares numero confligere

Impietas in patrem

confligere secum auderent, inquisiuit. Nec mora, transierunt ad eos totidem ex parte regis, mixtiq; intra se uario reflexu, nunc pugnam inferebant, nunc fugam agitabant. Interim unus & alter transito ponte sociorum numerũ latenter auxit, & rupto certaminis pacto, ex æquali inæqualem fecit. Quod uidens filius ducis, terga cum suis uertit, nõ tam ut fugeret quàm ut falleret: nec tam ut fugiens periculum uitaret, quàm ut sequẽtes in periculum deduceret. Hi autem, qui ex aduersa ripa erant, uisa fuga, præcipiti cursu pontem transeuntes, fugiẽtes persequebantur, ignari futuræ sortis & fraudis quæ latebat. Postquam autem uentum est ad locum ubi dispositæ fuerant insidiæ, exurgentes de insidijs, impetu magno in persequentes ferebantur. Illi autem inopino territi periculo, metuq; turbante nil rationis in armis habentes, in fugã se retorserũt. Sed quid profuit auertisse pectora, & uulneribus terga dedisse? Itaq; multi capti, multi truncati, multi occisi sunt: uictorq; cruentus nõ alium modum sceleris habebat, nisi quem fastidium faciebat. Ad pontem uero ubi fugax multitudo se coartauerat, tãto plus sceleris impia manus peregit, quanto minus constipata turba se mouere potuit. Sed multo plures fluuius absorbuit, quàm ensis hausit: nam quum hostis à tergo premeret, impellẽte metu in fluuium se præcipitabant, & attoniti confusiq;, de morte in mortẽ ruebãt. Erat ibi cernere & aliam miseriam uel maximam, quum pons multitudine prægrauatus repente corruit, & fluuius homines, equosq; pariter inuoluit. Nulli locus erat euadendi, nulli profuit ingenium narandi: nam aut armorũ pondere, aut inhærentium connexione fatigatus, in profundum trahebatur.
Parasceue Quod malũ, ut scelestius esset, in ipsa die Parasceues contigit, creuitq; magnitudo sceleris ex reuerẽtia temporis. His itaq; transactis, rex iter Coloniã conuertit: sed quũ illa quoq; aditũ sibi præclusisset, in uilla quę dicitur Bonna, dominica tantũ paschæ peracta, Moguntiam festinus redijt: & sparsis ubiq; legatis, querimoniã ad proceres in hunc modũ direxit, Si per inuasionẽ regnũ occupassem, tamen resistentes potestati nostræ retunderẽ inquantũ possem. Nũc aũt quum in sumpta regni dignitate uestris paruerim præceptis, ausus est quispiã impune in publicam contumeliam, regnum & nos armis uexare. Quum enim Leodiũ ituri, ubi nobis curia paschalis habẽda fuerat, ad fluuiũ Mosam uenissemus: episcopus Leodiensis, & dux Henricus, de quorũ fide & obsequij deuotione multum præsumebamus, nobis latenter insidias posuerant, & nostros inscios & ad pugnam imparatos cædebant, capiebant, fugabant: quæ & quanta clades ibi acciderit, tam pudet referre, quàm inultum dimittere. Igitur constrictus & euentus asperitate, & temporis articulo, Colo-
Bonna niam diuerti. Quæ quum me recipere satis superbe refutaret, apud uillã Bonnam sanctum diem paschæ utcunq; peregi. Cui unquam regiæ personæ tanta contumelia facta est? Nec solum me petit hæc contumelia, uos despecti estis: isti præsumptores decreta uestra autoritatem habere nolunt, sua tantũ
statuta

statuta firma esse uolũt. Deniq; in quos totũ regni pondus se reclinet haberi cupiunt. Regẽ quem constituistis destituere parant, ut nihil eorum, quæ uos decernitis ratum sit. Igit̃ hæc iniuria mea regni potius est, quàm mea. Nam unius capitis licet summi deiectio, reparabile regni damnum est. Principum autem cõculcatio, ruina regni est, An hæc impune feremus? & ex ignobili patientia nostra, magis tumebit eorum superbia. Absit, ut qui dicimur inhonorati, dicamur & inulti. Pauca dixisse sat est: desides animi prolixæ cohortationis stimulo opus habent, causa magis ad incitamentum facit quàm uerba. Quia igitur contra tam superbos hostes R. P. uiribus utendum est, expeditionem uobis & rogando præcipimus, & præcipiendo rogamus. Cuius collectioni & tempus Calendas Iulias, & locum Vuirziburgensem urbẽ præfinimus. Quũ ergo audisset Henricus dux & Colonienses cum Leodiensibus, quod super se rex exercitũ ducere ueller, arma parabant, copias colligebant, urbes firmabant, & ad resistendum pari uoto studioq; se accingebãt. Sed & Imperatorẽ consilijs & precibus urgebant, ut imperialẽ dignitatẽ quam non ratione conuictus, sed ui ferroq; mortem intentante coactus dimisisset, resumeret: se sibi nec armis defore, nec animis: multos illum in breui fautores habiturum, quia multi multum abominarentur tam insolitum facinus & inhumanum. Quorũ importunitati hac ille ratione reniti cœpit: impossibile esse amissum imperium armis repetere, quod possessum armis retinere nequiuisset: illud sibi nõ esse tanti, ut multorum exitio recipiendũ existimaret: beatius sibi & tutius fore, ut priuatus licet indigne deiectus uiueret. Sic utrinq; data redditaq; ratione, quum instare nõ desinerẽt, ne benignitatẽ circa se remoueret à se, nec ad integrũ cõsensit, nec abnuit, prouidusq; futuri, præcipites eorũ animos spe dubia suspendit. Igitur primo Coloniam, quæ primum impetũ latura fuerat, uallo turribusq; muniebant: & congestis belli stipendijs, impositoq; præsidio, periculum suum fortibus animis expectabant. Sic & alias urbes quas inuadendas credebãt, munitione, machinis, & robore militum firmabãt: sed & edictum sub comminatione crudeli ubique spargebant, ut aduersus exercitum in magna superbia super se uenturum parati essent, & patriam libertatem, uitamq; defenderent, neu sinerent uxores suas corruptionis ludibrio substerni, uel agros in alienos dominos distrahi. Iã rex Rhenũ cum exercitu ualido transierat, & primo Coloniam, quæ quasi caput inter alias urbes eminebat, magno impetu inuasit: reputans se sibi membra facilius subijcere contrito tam ualido capite. Sed res longe præter spem euenit: nam cruenta repulsa retroacti, procul locatis castris urbem obsidione uallabant. Magis autem dixerim obsessores ab obsessis obsessos: nam præreptis sibi nauibus quæ per Rhenum descendentes exercitui commeatum portabant, premente fame quasi quadam obsidione constricti laborabant. Interim ut urbẽ ab obsidione liberarent, totius patriç robur undiq; coibat. Sed Colonia

Imperator

Imperator tam cruentũ facinus detestatus, pugnã obnixe dissuadebat: quum eis tantus ardor pellendæ obsidionis inesset, quæ non nisi magna sui clade pelli posset: tollerent omnem solicitudinem capiendæ urbis, quæ & ex firmitate murorum, & ex forti milite tutissima, & omni uictus genere esset opulentissima, accedente & Rheni beneficio, qui per naues delicias quas appeterent inuito obsessore subministraret: finerent potius eos in cladem suam furere, & inexpugnabilem urbem, unde uulnera tantum, cæsosq; reportarent, impugnare: finerent eos late uastare, dum ruris copia consumpta esurire inciperēt: finerent eos grassari, dum equos urosq; labor eneruaret: fore, ut uictoria sibi paruo constaret, si paululum tolerantia & opportunitate temporis uti uoluissent. Sic Imperatoris hortatu à pugna reuocati, hostiles tantum excursus obseruabant, & ignaros loci passim cædentes, metum hosti ne longius euagaretur, incutiebant. Omnia uero quæ prędixerat Imperator euenerunt. Quoties enim tentabant portas infringere, ariete murum perrumpere, tormentis turres deijcere, infecto negocio, uulnera tantum & funera ad castra reportabāt: homines & equi exhausti, tam alimentorum penuria, quàm laboris improbitate uiribus deficiebant: nam agris in circuitu uastatis nihil reperiebāt: sed nec ulterius progredi latitante in insidijs hoste, præsumebāt. Accessit his malis etiam morbus, quem fœtor castrorum (ut fieri solet) aëre uitiato concitauerat, qui non solum uulgus, sed etiam ipsos principes, aut ægritudine confecit, aut leto rapuit. Huiusmodi rerum aduersitate fatigati, quid facturi essent ambigebant, quia uolentes mori, occasionem pugnæ non inueniebant: aut si reditum pararent, certi quod hostis à tergo premeret, exercitum suum fuga spargendum metuebant. Qua tempestate mentis dum fluctuarent, subito fama ueniens, nubila tantæ perturbationis in serenum conuertit. Retulit enim Imperatorem mortis debitum persoluisse: ad quam famam primo hæsitabant. Sed quum nuncius extremũ munus patris, anulum uidelicet & gladium cum mandatis filio portans uenisset, tanta lætitia oborta est, ut uoces gratulantium minime sedari possent. Sed non minor luctus circa funus Imperatoris erat: proceres plangebant, uulgus lamentabatur: ubique gemitus, ubiq; planctus, ubiq; uox dolentium audiebat: ad exequias illas, uiduæ, pupilli, deniq; totius patriæ pauperes conueniunt, deflent se orbatos patre, fundunt in corpus lachrymas, deosculantur largas manus, uix auellebantur ab amplexu extincti corporis, uix illud condendi copia dabatur. Sed nec tumulum deserebant, ibi uigilijs, lachrymis & orationibus uacabant, plangēdo recitantes, & recitando plangentes, quæ nam opera misericordiæ fecisset in se: quanquam mors eius plangenda nõ fuit, quam bona uita præcessit, qui fidē rectam, spem firmam, compunctionem cordis amaram in extremis suis tenuit, quem nec de pudendis admissis publicam agere confessionem puduit: qui tota cordis auiditate dominici corporis cibũ sumpsit. Felix es Imperator Henrice,

Henrici mors

Henrice,qui tales excubias,tales intercessores tibi parasti, qui nunc multipliciter auctum de manu domini recipis quod in manus pauperum abscondisti: turbulentum regnum pro tranquillo, defectiuum pro æterno, terrenum pro cœlesti mutasti. Nunc demum regnas,nunc diadema portas, quod tibi nec hæres tuus præripiat,nec aduersarius inuideat. Ergo continendæ sunt lacrymæ,si contineri possunt. Huic tuæ felicitati debetur tripudium,nō luctus: exultatio,non planctus: uoces gratulantium,non dolentium. Post hunc rerum euentum hi qui contra regiam maiestatem bellum susceperant, mortua spe sua animis & uiribus deficiebant: & quod in illo rerum articulo faciendum fuit, ad gratiam regis,deditione, pecunia, quóque modo quisque poterat,recurrebant.

Ecce habes de gestis,de expensis in pauperes,de fortuna,de obitu imperatoris Henrici,quæ sicut nō poterant absque lacrymis à me scribi, sic non poterunt absque lacrymis à te legi.

VITAE HENRICI IIII. CAES. AVG. FINIS.

EPISTOLAE ALIQVOT HENRICI IIII. CAES. AVG. AD PONTIFICEM RO. ET ALIOS PRINCIPES.

HENRICVS DEI GRATIA REX ANNONI COLONIENSI Archiepiscopo gratiam,salutem,dilectionem.

IN maximis negocijs maximis maximorum opus est consilijs,qui & facultatem habeant exterius,& uoluntate non careant interius, ut rei cui bene cupiunt, bene consulere & uelint & possint. Quia in cuiuslibet rei profectu nec facultas sine uoluntate,nec uoluntas sine facultate proderit:quod utrunq; tu fidelissime,ut arbitramur, æqualiter possides, uel ut uerius dicamus,licet maximo tibi maxima nō desit facultas, maior tamen adhuc maxima facultate(si te bene nouimus, si fidem tuam diligenter notauimus) in nostram & regni utilitatem tibi exuberat uoluntas: de præteritis enim fideliter exhibitis,in futuris crescit spes fidelius exhibendis. Tuæ autē dilectioni committimus,ne spes nostra maior sit fide tua: quia de nullius regni principum uel episcoporum fidelitate,quàm de tua,maiora speramus:sicut hactenus non modo in præteritarum rerum exhibitione,uerumetiam in sperandarum promissione tua gauisi sumus. Assit igitur hoc in tempore opportuno,tua cum facultate uoluntas,quam non modo nostra,uerum & omnium episcoporum,fratrumq; tuorum, imò totius oppressæ ecclesiæ exoptat necessitas. Non etiam hanc oppressionem ignoras,tantum uide ne oppressæ ecclesiæ subtrahas,sed regno & sacerdotio condoleas: quo utroq; sicut huc

usq; ecclesia est exaltata, ita nunc heu humiliatur uiduata. Nam unus dum utrunq; sibi uendicauit, utrunque dissipauit: nec in uno profuit, qui in neutro prodesse uoluit, nec potuit. Et ne diutius notati nomine te suspendamus, acci- pe quē dicimus, Hildebrandum scilicet, monachū habitu quidē, dictum Apo stolicū, non pastoris cura, sed inuasoris uiolentia, apostolicæ sedi præsidentē, & de sede pacis catholicæ, pacis unitæ uincula dissipantē, ut tibimet in prom ptu est scire. Vt enim de pluribus pauca referamus: regnum ac sacerdotium deo nesciente sibi usurpauit, in quo piā dei ordinationē contempsit, quę nō in uno, sed in duobus duo, id est regnum & sacerdotium principaliter consiste- re uoluit: sicut ipse dominus saluator in passione sua de duorum gladiorum sufficientia typica intelligi innuit. Cui quum diceretur: Ecce domine duo gla dij hic: respondit, Satis est: significans hac sufficienti dualitate, spiritualem & carnalem gladium in ecclesia esse gerendum, quibus omne nociuum foret amputandum, uidelicet sacerdotali ad obedientiā regis pro deo: regali uero gladio ad expellendos Christi inimicos exterius: & ad obedientiam sacerdo tij interius, omnem hominē docens fore castigandum: & ita de alia in aliam charitate tenderetur, dum nec regnum sacerdotij, nec sacerdotium regni ho- nore priuaretur. Hanc dei ordinationē qualiter Hildebrandica insania confu- derit, tu ipse nosti, si scire uoluisti: nam nullum eius iudicio licet esse sacerdotē nisi qui hoc à fastu suo emendicauerit. Me quoq;, quem deus in regnum, nō autem illum uocauit ad sacerdotiū, quia me de deo, & nō de illo regnare uel- le uidit, quia ipse me regem nō constituit, regno priuare studuit, minitans re- gnum animamq; mihi se tollere, quorum neutrū concessit. Hæc & ijs similia quum sæpius in nostram, ut ipse nosti, contumeliā struxerit, nō tamen adhuc sufficere credit, qui de die in diem noua & exquisita confusionis genera nobis ingerit, ut in nostris nuncijs nouiter argumentū dedit: nam charta exponere non sufficit, qualiter eosdem nostros nuncios tractauerit, quàm indignis mo dis affecerit, quàm crudeliter eos incarcerauerit, & carceratos nuditate, frigo- re, fame, siti ac plagis contriuerit, sicq; demum exemplum per medium ciuita tis circumductos omnibus spectaculum præbere iusserit, ita ut eundem cum Decio tyrāno insanire, & sanctos assare credas & dicas. Vnde ne pigeat cha rissime communi nostrûm, scilicet meæ, & coēpiscoporū tuorū petitioni satis facere, ut in Pentecosten Vuormatiā uenias, & ibi plura, quorum pauca do cet chartula, cum cæteris audias principibus, & quid agendum sit doceas: ro gatus per dilectionem coēpiscoporum, monitus per ecclesiæ utilitatem, obli gatus per uitæ nostræ, & regni totius honorem.

Hildebrandus (margin)

Hildebrandi inhumanitas in nuncios regis (margin)

HENRICVS DEI GRATIA REX VNIVERSAE SANCTAE Ro. ecclesiæ, clero & populo gratiam, salutē, & omne bonum.

HÆc fides firma & inconcussa creditur, quæ semper & eadem & præsen- ti & absenti seruatur, nec diuturna eius cui debetur absentia, nec longi temporis

temporis tædio immutatur. Et de alia epistola: Exurgite in eum fidelissimi, & primus in fide sit primus in eius damnatione. Non autem ut sanguinem eius effundatis dicimus:quippe quũ maior sit sibi post damnationnẽ pœna, uita quàm mors: sed ut eũ,si nolit descendere,cogatis, & aliũ cõmuni omniũ episcoporum & uestro consilio à nobis electum in apostolicã sedem recipiatis,qui quod iste in ecclesia uulnerauit,curare uelit & possit.

HENRICVS NON VSVRPATIVE, SED PIA DEI ORDINAtione rex,Hildebrando iam non apostolico,sed falso monacho.

Anc talem pro confusione tua salutationem promeruisti,qui nullum in ecclesia ordinem prætermisisti, quem confusionis,non honoris: maledictionis,non benedictionis participem non feceris. Vt enim de multis pauca & egregia loquamur: rectores sanctæ ecclesiæ, uidelicet archiepiscopos, episcopos, uel presbyteros non modo non tangere sicut christos domini nõ timuisti,quin sicut seruos nescientes quid faciat dominus eorum,sub pedibus tuis calcasti: in quorum conculcatione tibi fauorem ab ore uulgi comparasti, quos omnes nihil scire, te autẽ solum omnia nosse iudicasti:qua uticꝫ scientia non ad ædificationẽ, sed ad destructionem uti studuisti: ut iure hoc beatũ Gregoriũ, cuius nomen tibi uendicasti, de te credamus prophetasse,dicentẽ sic: Ex affluentia subiectorum plerunqꝫ animus prælati extollitur: existimat se plus omnibus nosse,quũ se uidet plus omnibus posse. & nos quidem omnia hæc sustinuimus, dum apostolicæ sedis honorem conseruare studuimus. Sed tu humilitatẽ nostram timori fore intellexisti:ideocꝫ & in ipsam regiam potestatẽ nobis à deo concessam,exurgere non timuisti,quam à nobis auferre ausus es minari,quasi nos à te regnũ acceperimus, quasi in tua & non dei manu sit regnum uel imperium:quia dominus noster Iesus Christus nos ad regnum,te autem non uocauit ad sacerdotiũ. Tu enim his gradibus ascendisti,scilicet astutia,quod monachica professio abominatur,pecuniam,pecunia fauorẽ,fauore ferrum, ferro sedem pacis adisti,& de sede pacis pacem turbasti,dum subditos in prælatos armasti, dum episcopos nostros à deo uocatos, tu non uocatus spernendos docuisti: dum laicis ministerium eorum super sacerdotes usurpasti, ut ipsi deponant uel condemnent, qui ipsos de manu domini per impositionem manuum episcoporum docendos acceperant. Me quocꝫ,licet indignus inter Christianos sum ad regnum uocatus,te teste, quem sanctorũ patrum traditio soli deo iudicandum docuit,nec pro aliquo crimine, nisi à fide(quod absit)exorbitauerim,deponendum asseruit: quum etiam Iulianum apostatam prudentia sanctorum episcoporum non sibi,sed soli deo deponendum commiserit.Ipse uero quid uerus papa beatus Petrus clamat? Deum timete,regem honorificate. Tu autem quia deũ non times, me constitutũ eius inhonoras. Vnde beatus Paulus, ubi angelo de cœlo alia si prædicauerit non pepercit, te quocꝫ in

terris alia docentem non excepit. Ait enim: Si quis,uel ego,uel angelus è coelo præter id quod euangelizauimus uobis euangelizauerit,anathema sit. Tu igitur hoc anathemate,& omnium episcoporum nostrorū iudicio damnatus descende,uendicatam tibi sedem apostolicam relinque: alius in solium beati Petri ascendat,qui nulla uiolentia religionē pallier,sed beati Petri sanam doctrinā doceat. Ego Henricus rex dei gratia, cum omnibus episcopis nostris tibi dicimus, descende,descende.

HENRICVS IMP. ROMANO PONTIFICI PASCHALI.

SI illa inter nos pax esset & concordia, quæ inter nostros olim & tuos fuit antecessores, quæ inter nos etiam & Nicolaum & Alexandrum,uiros catholicos & religiosos Romanos pontifices,plena charitate,& integra deuotione uiguit, mandaremus tibi quicquid filius patri: sed distulimus expectātes & cognoscere desiderātes,si in beneplacito dei sit,nobis in charitate & amicabiliter posse conuenire, & ecclesiā suam nostris temporibus, nostro labore ipso cooperāte,in statū redire unitatis pristinę. Hoc quanquam dudum,deo teste,desiderauimus:sed cognita nimia eorum austeritate,qui in Romana erant ecclesia, nō utile nobis uisum est uel competens,eos de hac causa conuenire:quia magis uidebantur nos persequi odio & indignatione,quàm zelo iustitiæ,uel etiam quàm uelle nos amplecti dulcedine charitatis ad profectum ecclesiæ. Effectus hoc probat,quia quum ipsi regnum hęreditario iure nobis collatum,tempore religiosorum uirorum Romanorū pontificum,pacifice à nobis diu possessum, contra nos commouere studerent & armare,multa inde orta est strages populorum, tam corporum,quàm etiam,quod magis dolendum est,animarum. Nunc quoque filius noster,quem tam uehementer dileximus, ut usque ad solium regni nostri exaltaremus,eodem ueneno infectus,consilio quorundam perfidissimorū & periuratorum sibi adhærentiū insurgit in nos,postpositis omnibus sacramentis quibus se nobis obligauerat: posthabita omni fide & iustitia,tantū ut ecclesiarū bona & regni libere ualeant perdere,rapere,& inter se diuidere. Et quū multi nobis persuadeant,absque dilatione in eos ui & armis esse ulciscendum, maluimus tamen adhuc differre,ut tam in Italico,quàm in Teutonico regno sciatur manifeste, quod nec nostræ sit uoluntatis,nec culpæ, si tandē inuiti & coacti in eos insurrexerimus,quæcunque mala uel infortunia, seu populorū strages inde euenerint. Præterea quia audiuimus te hominem discretum, deum timentem, charitati insudantem,sanguinem humanum non sitire,rapinis & incendijs nō gaudere,unitatem ecclesiæ super omnia diligere,consilio & suggestione principum nostrorum mittimus tibi nuncium istum cum legatione nostra. Per hanc quippe uolumus cognoscere,si est tibi uoluntati te nobis in charitate & amicabiliter & nos uniri tibi, saluo nobis honore regni & imperij,& totius nostræ dignitatis:sicut & auus & pater noster,alijque antecessores

nostri habuerunt: seruato etiam tibi à nobis honore apostolicæ dignitatis, sicut antecessores nostri tuis antecessoribus seruauerunt,& nos præfatis pontificibus. Quod si placuerit tibi paterne nobiscum agere, & eam quam mundus dare non potest pacem deo præstante integre nobiscum cōponere, mitte nobis familiarem nuncium tuū cum priuatis literis tuis & secreta legatione cum hoc nuncio nostro,ut hoc modo possimus indubitanter cognoscere omnem de hac re certitudinem uoluntatis tuæ. Qua cognita mittemus tibi de maioribus principibus nostris,quales & nos tibi mittere, & te deceat à nobis recipere ad tantā rem cōponendam,per quos exclusa omni ambiguitate manifeste possis cognoscere, nos ueraciter uelle cōplere,quæ tibi mandamus secrete. Præterea quæ hic in scripta non sunt,commisimus huic fidelissimo nuncio nostro quædā tibi dicenda,quibus tam ueraciter quàm scriptis credas.

EPISTOLA HENRICI REGIS AD HILDEBRANDVM.

Vum hactenus ex te ea quæ sunt patris expectarem,tibiq; in omnibus magna fidelium nostrorum indignatione obedirem,recepi à te uicissitudinē, qualem oportebat ab eo qui uitæ regniq; nostri perniciosissimus hostis esset. Nam quum primum omnē hæreditariam dignitatem,quæ mihi ab illa sede apostolica debebatur,superbo ausu rapuisses, longius inde progrediens,regnum Italiæ pessimis artibus alienare tentasti:neq; hoc contentus,in reuerendissimos episcopos,qui nobis uelut dulcissima membra uniti sunt,manū mittere non timuisti, eosq; superbissimis iniurijs,acerbissimisq; contumelijs contra diuina & humana iura,ut ipsi aiunt, exagitasti. Quæ omnia quum ego quadam patientia dissimularem,tu hoc non patientiam, sed ignauiam existimans, in ipsum caput insurgere ausus es,mandans quę nosti,scilicet ut tuis uerbis utar,Quod aut tu morereris,aut mihi animam regnumq; tolleres. Minaciter

HENRICVS REX REGI CELTARVM.

Rinceps clarissime, & omnium in quibus post deum speramus amicorum fidelissime: primum & præcipuū inter omnes uos excepi, cui conqueri & deplorare omnes calamitates meas & miserias necessarium duxi,& etiam genibus uestris aduolui, si liceret salua maiestate imperij. Primum quidem est quod non solum uobis, sed totius Christianæ professionis hominibus grauissimū ac intolerabile arbitramur, quod de apostolica sede,unde usq; ad memoriam nostri temporis salutifer fructus consolationis,dulcedinis & saluationis animarum oriebatur,modò persecutionis,excommunicationis, & omne perditionis flagellum emittitur: nec ponunt ullum modum sententiæ, tantum ut satisfiat uoluntati indiscretæ. Huius uoluntatis suæ intemperantia adeo usque nunc abusi sunt, ut nec deum, nec quid, aut quantū mali inde proueniat pensantes, per se & per suos omnibus modis in nos inuehantur,quum obedientiam & omnem sub-

iectionem debitam sæpe obtulerim apostolicæ sedi: si tamen honor debitus & reuerentia, sicut antecessoribus meis, exhiberetur & mihi. Quid autem intendant opportunius significabo uobis, si quando optati colloquij deus copiam dederit nobis. In hac igitur persecutionis & odij sui inflāmatione, quū parū uiderent se proficere, cōtra ipsum ius naturę laborantes, quod sine maximo cordis dolore, sine multis lacrymis dicere non ualeo, & quia dicitur uehementer contremisco: filium meum, inquam, Absalon dilectissimum, non solum contra me armauerunt, sed etiam tanto furore animauerunt, ut in primis contra fidem & sacramentum, quod ut miles domino iurauerat, regnum meum inuaderet, episcopos & abbates meos deponeret, inimicos & persecutores meos sustineret: ad ultimum, quod maxime uellem taceri, aut si taceri non potest, uellem non credi: omnem affectum naturæ abijciens, in salutem & animam meam intenderet, nec quicquam pensi haberet, quomodo ui & fraude ad hanc periculi & ignominiæ suæ summā aspiraret. In hac tanta mali sui machinatione, quū essem in pace & in aliqua salutis meæ securitate, in lo-

Confluentia cū qui Confluentia dicitur, in ipsis dominici aduētus sanctissimis diebus ad colloquiū euocauit me, quasi de communi salute & honore filius tractaturus cum patre. Quem quum uidi, ilico ex paterno affectu tactus intrinsecus dolore cordis mei, ad pedes suos procidi, admonens & obtestans per fidem, per salutem animæ, si pro peccatis meis flagellandus eram à deo, de me ipse nullam conquireret maculam honori & nomini suo: quia culpæ patris uindicem filium esse nulla diuinæ legis constituit sanctio. At ille tam pulchre, imò miserrime institutus ad malitiam, quasi abominabile & execrabile scelus cœpit detestari. Et procidens ipse ad pedes meos, de prӕteritis cœpit ueniā deprecari. In reliquū ut miles domino, ut patri filius, cum fide & ueritate per omnia se mihi obauditurum promisit cū lacrymis, si modo sedi apostolicæ uellem reconciliari. Quod quum promptissime annuissem, & deliberationi suæ & consilio principum hoc tantum mancipandum promisissem, in præsenti Natiuitate se producturum me Moguntiam, & ibi de honore & reconciliatione mea quàm fidelius posset se acturum, & inde in pacem & securitatem me reducendum promisit in ea ueritate & fide, qua patrem à filio honorari, & filium à patre præcepit deus diligi. Hac promissione, quę & gentili obseruanda est, securus ibam, & filius meus aliquantulum me præcesserat: & ecce quidam fideles me uerissime affirmabant deceptum & proditum sub falsa pacis & fidei sponsione. Reuocatus autem filius meus, & iterum à me instantissime admonitus, sub eiusdem fidei & sacramenti obtestatione, animam suam pro anima mea fore promisit secunda uice. Quum ego ad locum

Binga qui Binga uocatur peruenissem, iam existente die Veneris ante Natiuitatem, numerus armatorū suorum iam satis augebatur, iam fraus ipsa de se detegebatur: & filius ad me, Pater, inquit, nobis secedendum est in uicinum ca-
stellum:

ſtellum: quia Moguntinus epiſcopus in ſuam ciuitatem non admittet uos, quamdiu in banno eritis. Nec uos impacatum & inreconciliatum audeo ingerere inimicis ueſtris. Illic Natiuitatem cum honore & pace agatis, quoſcunque placuerit uobis uobiſcum habeatis: ego interim quanto inſtantius, quanto fidelius potero pro nobis utriſque laborabo: quia cauſam ueſtram meam exiſtimo eſſe. At ego, Mi, inquam, fili, iudex & teſtis ſermonum & fidei ſit inter nos hodie deus, quomodo te in uirum & hæredem meum pro duxerim, quantis tribulationibus meis honori tuo inſeruierim, quot & quantas inimicitias pro te habuerim, & habeam, ſolus conſcius es. Ille autem tertiò ſub eiuſdem fidei & ſacramenti atteſtatione, ſi ingrueret occaſio periculi, caput ſuum pro meo capite fore, mihi promiſit. Sic poſtquam clauſit me in eodem caſtello, quo omnia animo & corde erat loquutus, manifeſte rei oſtendit euentus. Ex omnibus meis quartus ego ſum incluſus, nec quilibet alius admitti potuit. Cuſtodes deputati, qui uitæ meæ erant atrociores inimici. Benedictus per omnia deus, exaltandi & humiliandi quæ uoluerit rex potentiſſimus. Quum ergo ipſo ſacratiſſimo die Natiuitatis ſuæ omnibus redemptis ſuis ille ſanctus ſanctorum puer fuiſſet natus, mihi ſoli filius ille non eſt datus. Nam ut taceam opprobria, iniurias, minas, gladios in ceruicem meam exertos, niſi omnia imperata facerem, famem & ſitim quam perferebam etiam ab illis, quos iniuria erat uidere & audire: ut etiam taceam quod eſt grauius, me olim ſatis felicem fuiſſe: illud nunquam obliuiſcar, illud nunquam deſinam omnibus Chriſtianis conqueri, quod illis ſanctiſſimis diebus ſine omni Chriſtiana communione in carcere illo fui. In illis pœnitentiæ & tribulationis meæ diebus, à filio meo miſſus uenit ad me quidam princeps Vuichbertus, dicens nullum uitæ meæ eſſe conſilium, niſi ulla ſine contradictione omnia regni inſignia redderem ex uoluntate & imperio principum. At ego & ſi omnis terra, quantum inhabitatur, mei regni terminus eſſet, nollem regno uitam † committere: quia uellem nollem, ſic agendum, & ſic definitum intelligebam, coronam, ſceptrum, crucem, lanceam, gladium miſi Moguntiam. Tunc communicato conſilio cum inimicis meis, meus filius egrediens, relictis ibidem fidelibus & amicis meis, quaſi me eò abducturus, ſub multa frequentia armatorum ſuorum me adductum, ad uillam quæ dicitur Engeltzaim fecit me ad ſe adduci, ubi maximam inimicorum meorum multitudinem collectam inueni, nec ipſum filium cæteris mihi meliorem reperi. Et quia firmius & ſtabilius uidebatur eis eſſe, ſi propria manu cogerent me regnum, & omnia regalia exfeſtucare, ſimili modo & ipſi omnes minabantur mihi, niſi omnia imperata facerem, nullum uitæ meæ conſilium fieri poſſe. Tunc ego inquam, Quia de ſola uita mea agitur, qua nihil precioſius habeo, ut ſaltem uiuens pœnitentiam exhibeam deo, quicquid imperatis faciam. Quumque inquirerem, ſi ſaltem ſic

† *forte.commutare*

de uita mea certus essem: apostolicæ sedis legatus, qui ibidem aderat (non di co, qui omnia hæc audiuerat) respondit, me nullo modo eripi posse, nisi pub lice confiterer, iniuste Hildebrandum persequutum esse, Vuichbertũ iniuste ei supposuisse, & iniustam persecutionem in apostolicam sedem, & omnẽ ec clesiam hactenus exercuisse. Tunc cum magna contritione animi prostratus cœpi per deum, per ipsam conscientiam orare, ut locus & tempus mihi dare tur, ubi in præsentia omnium principum, quum innocens essem, uellem ex iu dicio omnium me expurgare: & in quo culpabilem me recognoscerẽ, ex con silio omnium sanioris sententiæ pœnitentiã & satisfactionem quo ordine iu berent quærere, & in principibus regni de fidelibus nostris quoscunque obsi des uellent dare. At idem legatus locum & diem mihi abnegauit, dicens: aut ibi totum debere determinari, aut nulla spes mihi esset euadendi. In tanto tribulationis articulo quum interrogarẽ, si confiterer omnia quæ imperaban tur, an confessio mea, ut iustum est, ueniam & absolutionem consequeretur, Idem legatus dixit, non esse iuris sui me absoluere. Et quum ego ad hoc dice rem, Quicunq; confitentem audet recipere, confessum debet absoluere: Si uel lem, inquit, absolui, Romam irem, satisfacere apostolicæ sedi. Sic desolatũ & spoliatum (nam & castella, & patrimonia, & quicquid in regno conquisieram eadem ui & arte sua extorserant à me) in eadem uilla reliquerunt me. In qua quum aliquo tempore cõmoratus essem, & filius meus ex eodem fraudis suę consilio demandasset, ut ibidem eum expectarem, superueniẽs quorundam fidelium meorum legatio, præmonuit, ut siquidem ad monitũ ibidem rema nerem, aut in perpetuam raperer captiuitatem, aut in eodem decollarer. Quo nuncio satis tunc uitæ meæ diffisus, ilico aufugiẽs, fugiendo Coloniam ueni, & ibi aliquot diebus commoratus, postea Leodium ueni. In quibus locis fi deles uiros, & in fide regni constantes semper inueni. Horũ, cæterorumq; re gni fideliũ consilio usus, uobis fiducialius & honestius habeo deplorare has omnes meas miserias. Fiducialius quidem, propter mutuæ consanguinitatis & antiquæ amicitiæ debitum. Honestius autem, propter tanti regni nomen gloriosum. Vos igitur per fidem, per amicitiam rogo, in tantis tribulationi bus meis ac iniurijs, propinquo & amico cõsulatis. Quæ fidei & amicitiæ uin cula etsi inter nos non essent, uestra tamen & omniũ regum terræ interesset, iniuriam & contemptum meum uindicare, & tam nefariæ proditionis & ma litiæ exemplum de superficie terræ extirpare.

HENRICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMP. Augustus, Henrico filio suo.

I ea nos debita affectione tractasses, qua deberes, lubentissime tecũ loqueremur, & paterna tibi mandaremus: uerũ quia longe alius quàm paternę affectionis & humanitatis circa nos animus tibi fuit, nequiuimus aliter tecum loqui, uel aliud mandare quàm

quod

quod ipsa rei manifestissimæ ueritas habet. Tu enim ipse scis, sicut ipse publico experimento facti tibi conscius es, qualiter data fide & securitate personæ & honoris nostri, omni affectione deuotionis promisisti nos ducere Moguntiam coram principibus, & inde nos securissime reducere quocunque uellemus. Hac fiducia quum tecum amanter & indubitanter ascenderemus, cōtra datam fidem apud Bingam nos cepisti. Vbi nec paternæ lacrymæ, nec patris mœror, nec tristitia, qua ad pedes tuos aliorumque prouoluebamur, te commouit ad misericordiam, quin nos caperes, & captum mortalibus inimicis illudendum & custodiendum traderes. Vbi multimodo genere contumeliç & terroris afflicti, compulsi sumus fermè uenire usque ad ipsum mortis articulum. Ante captiuitatem abstulisti nobis episcopatus, & quicquid de honore regni potuisti, & prædia nostra, & ipsam familiam: in captiuitate uero quicquid residuum erat, & lanceam, & crucem, & omnia regalia insignia ui & timore mortis, ut ipse bene scis, & omni fermè notum est Christianitati, à nobis extorsisti, relicta uix ipsa uita. Quū hoc tibi nō de nobis sufficeret, postea semper ubicunque fuimus, modis omnibus quibus potuisti, nos persequi nō cessasti, ut uel perderes, uel de regno expelleres. Verum nos satis mirari non possumus, qua ratione uel occasione hoc tam obstinate facias, quum de domino papa & Romana ecclesia nulla tibi residua sit occasio. Nos enim nuncio domini papæ & Romanæ ecclesiæ te præsente obedire parati fuimus & sumus, omnem debitam obedientiam & reuerentiam ei coràm & semper exhibere, & consilio principum, & spiritualis patris nostri Henrici Cluniacensis abbatis, aliorumque religiosorum uirorum, & de statu ecclesiæ & honore regni libentissime agere. Te ergo rogamus pro honore regni & tuo, & paterna deuotione, & per autoritatem Romani pontificis & Romanæ ecclesiæ, ut de iniuria nobis illata, & de his quæ nobis ui & iniuste abstulisti, iustitiam facias. Rogamus etiam, ut quum nil rationis tibi sit quare nos persequaris, nos & fideles nostros cesses infestare: imò permittas nos pacifice & quiete uiuere, ut integre & cum tranquillitate possimus omnia supradicta agere. Recognosce etiam & tecum cogita, quia deus iustus iudex est, cui commisimus causam nostram & uindictam, cuius etiam iudicia sunt occulta, uelut abyssus multa. Quoniam quantumcunque super afflictionem & infortunia glorieris, & super humilitatem te extollas, forsitan de sede sancta sua inter me & te gratuita misericordia aliud iam definiuit, intercedente iustitia, quàm tu ipse cogites uel disponas. Quod si nulla alia uel reuerentia, uel intercessio nobis ualet, opto ut iustitiā consequi possimus, uel ut tuæ persecutionis impetus cesset. Ad hoc idem Romanū pontificem, sanctam & uniuersalem sedem Romanam ecclesiam appellamus.

HENRICVS DEI GRATIA ROM. IMP. AVG. ARCHIEPI-scopis, & cæteris Saxoniæ principibus, ac etiam reliquo populo gratiam & dilectionem, dignantibus eam recipere.

Onquerimur deo omnipotenti, & dominæ meæ sanctæ Mariæ, & beato Petro principi Apostolorum, patrono nostro, & uobis principibus omnibus, quia iniuste, & inhumane, & crudeliter in illa cõfisi fide qua dubitare nõ debuimus, tractati sumus: & tam honore regni, quàm prædijs omnibus, quæ habebamus, contra diuinũ & humanum ius, ad infamiam & uituperiũ regni, ita expoliati sumus, ut nihil penitus præter uitã nobis relictum sit. Vbi quũ fermè omnes effletis, magna pars uestrum uisa est dolore contristari: sed proh dolor nihil nobis uestra contulit tristitia, quin in nobis sibi satisfaceret uoluntas inimicorũ odiosa. Et quia cũ consilio & rogatu filij nostri, fide & securitate uitæ & honoris primum ab eo accepta, fiducialiter & desiderãter Mogonciã in præsentia legati Romani & principum tenderamus, ut eorũ dispositione ageremus tam de statu ecclesiæ & honore regni, quàm de salute animæ nostræ, ipse non est ueritus in hac uoluntate & obedientia nos contra datã fidem capere, & usq; ad articulũ mortis fermè ducere: non ausi sumus ita nos illi credere, ut iniuria & contumelijs nos pro uoluntate sua, sicut prius, ualeat tractare. Quapropter multum uos rogamus, & obnixe precamur, ut pro timore dei, & honore regni, & honestate uestra dignemini studere, quomodo de iniuria in manibus uestris nobis illata, per uos possimus recuperare iustitiã. Nos autem pro consilio uestro, & aliorum, qui nos odio non habent, religiosorum uirorum, parati sumus tam filio nostro, si in aliquo eum offendimus, quàm alicui in regno libenter rationem dare. Præterea sicut domino papæ in præsentia legati sui & uestra, obedire parati fuimus, ita & nunc parati sumus ei omnẽ debitam reuerentiã & obedientiã syncero corde & deuotione præsentialiter exhibere, & tam consilio uestro, quam spiritualis patris nostri Henrici Cluniacensis abbatis, aliorũq; religiosorum, de statu ecclesiæ, & honore regni, quantũ in nobis est dispone re. Quũ ergo ad hæc omnia parati simus, rogamus uos & obnixe precamur, quatenus pro deo, & honore regni & uestro, instanter moneatis filiũ nostrũ, quum nulla ei secundum præfatã sententiã aduersum nos residua sit occasio, amodo desistat nos & fideles nostros psequi, & pacifice & quiete uiuere permittat, ut supradicta integre & cum tranquillitate perficiantᵉ. Quod si noluerit, rogamus uos per autoritatẽ Ro. ecclesiæ, cui nos committimus, & honorẽ regni, ne super nos & fideles nostros ueniatis: quia manifestum est non cum diuinæ legis zelo, uel Ro. ecclesiæ dilectione, sed concupiscentia regni, patre iniuste eo priuato, hoc incepisse. Apud quem si interpellatio uestra, nullaq; alia interuentio ad præsens prodesse poterit, appellamus Ro. pontificem, & sanctam uniuersalem Ro. sedem & ecclesiam.

HENRICVS

HENRICVS DEI GRATIA IMP. RO. AVG. ARCHIEPISCOpis, episcopis, ducibus, comitibus, cæterisq; regni principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus ea recipere.

Rogamus filium nostrum, & uos multum precati sumus, ut dimisso exercitu ordinaretur, quomodo possemus conuenire, ut de iniuria nostra & pace componenda ad honorẽ regni possit digne & decenter definiri. Placuit uobis remandare. Vnde nobis longe grauior priori oritur querimonia, quod dimissa obsidione Coloniæ uultis super nos & fideles nostros sub specie colloquij cum exercitu uenire, datis inducijs octo dierum: quæ nunc; datæ sunt homini alicuius conditionis, ut bene scitis, usq; ad hanc diẽ pro legitima definitione alicuius minoris negocij, nedum pro tanta re, secundum legem diuinam uel humanã, uel etiam secundum usum hominũ. Oportet enim nos habere, si uobis placeret, saltem tales inducias, intra quas possemus conuocare, & precibus inuitare ad hanc eandẽ causam, ut sint uobiscum, Moguntinũ, & Treuirensem, & Bremensem archiepiscopos, Frisingensem, Augustensem, Curiensem, Basiliensem episcopos, ducem magnum cum duce Theoderico, & ducem Bohemicũ, & comitẽ Flandrensem cum comite Burgundiæ, & alios, qui ad præfatum negociũ, ut bene scitis, sunt ualde necessarij. Quapropter sicut prius, rogamus & obnixe precamur, quatenus pro deo & anima uestra, & pro appellatione domini Ro. pontificis Paschalis, & Ro. ecclesiæ, & pro honore regni dignemini apud filium nostrũ efficere, ut dimisso exercitu cesset nos persequi, & ordinetur quomodo secure & absq; omni ambiguitate possimus nos cum cæteris supradictis ad agendum de nostra iniuria, & pace in regno componenda, quiete & pacifice conuenire. Quod si nullatenus cessare uoluerit, proclamationem inde fecimus, & semper facimus deo, & sanctæ Mariæ, & beato Petro patrono nostro, & omnibus sanctis, & omnibus Christianis, & uobis maxime, omni deuotione precantes, ut dignemini cessare eum persequi ad persecutionẽ tantæ iniuriæ, & uos eum imitari. Appellauimus, & tertio appellamus dominũ Ro. pontificẽ Paschalem, & sanctam & uniuersalem sedem & Rō. ecclesiam. Quod si hoc tantum nobis, & ad hoc, ut ipse cesset nos persequi, prodesse nõ poterit, committimus nos omnipotenti patri, & filio, sanctoq; spiritui paracleto, & beatæ Mariæ perpetuæ uirgini, & beato Petro & Paulo, & sancto Lamperto, omnibusq; sanctis, ut diuina miseratio, omniumq; sanctorum intercessio humilitatem nostram respicere, nosq; contra tantum, tamq; iniuriosum imperium defendere dignetur. Amen.

EPISTOLARVM HENRICI IIII. CAES. AVG. FINIS.

CONRADI VECERII

REGII SECRETARII LIBELLVS DE REBVS GESTIS IMPERATORIS HENRICI VII.

ISTORIAM quisquis aggreditur scribere, eam maxime uirtutem tacite polliceri uidetur, uti fide nitatur assertio: pusillumq; interest, munus'ne commemorandi res gestas, integritatis suæ conscius ultro quis suscipiat, an publicandorũ potestatẽ actorum Cæsaris permissu nanciscatur. Atq; eo magis quod hunc quum seligit princeps, non illud agit ut bonum grauemq; uelit efficere (quis enim præter immortalem deum, cuiquam probitatem conferat?) sed quo ueracem uideri iniunctione mandati testetur. At historicus ut primum res memorandas cõmendare posteritati decreuerit, primum omnium de moribus suis ipse uidetur iudicium facere, seq; eum promittere, qui & fideliter & accurate cogitata promptutus sit. Has res ego mecum etiam atq; etiam reputans, quanquam nõ ignorabam propensiorem ilico fore lectorẽ ad carpenda quæq; recentia, quàm comprobanda: sperare tamen cœpi, fieri posse, ut quum singularem regem describendi causa iustis rationibus assumptum cognouisset, institutũ nostrum boni consuleret. Nanq; & res dignæ uidebantur quæ referrentur in literas, & extabat qui ante nos id fecisset nemo, quod equidem nouerim. Tum necessitudo patriæ me uel maxime impulit, non ea quidem, ut principis nostri facta plus æquo prædicarem, sed quæ apud uarias sparsim gentes & barbaris linguis, & per partes legi compereram, in corpus libri cuiuspiam Latini possem redigere: omni interim soli natalis affectione seposita: alioquin nec ueterum cuiusquam acceptanda esset industria: qui quum regum res maximis uoluminibus posteritati traderent, eorum ipsorum tamen quos perscribebant, & clientes & populares habebantur: adeo quæ ex officio gerimus, ab ĳs quæ forte priuatimq; fiunt, distinguuntur. Nunc ad inceptũ redeo. Qui maiores imperatori Henrico, aut omnino parentes fuerint, quãuis curiosa uestigatione cognoscere nõ potui: sed & uxor illi quæ cuiasq; fuerit, itidem propè in ambiguo est. Ipse, quod constat, Luceburgiæ comitatũ hæreditate obtinuit, Romã profectus, & Baldeuino fratri Treuirensis ecclesiæ archiepiscopatum confecit, & summis antistitibus ac bono cuiq; sapientiæ & comitatis

Luceburgia ingens argumentum edidit. Fuit olim Luceburgia Treuirorum portio, idq; ut credam, propinquitate locorũ adducor. Hanc postmodum Henricus Romano admotam imperio, ducariç dignitatis insignibus exornauit. Situs eius ab Arduennæ syluæ termino, quatenus hodie appellationẽ obtinet, ad Mosellam fluuiũ, cuius amnis Burdegalensis Ausonius carmine satis prolixo meminit.

minit, finitimarum ditionum his limitibus cingitur, Gallico, Lotharingo, Metensi, Treuirico, Iuliaceno, Leodio. Oppida nō amplius nouem, maior quondam numerus. Sed cum & pia, ut aiunt, Henrici liberalitas, tribus municipijs Sareburgo, Virelliaco, & Treuirorum maximo templo donatis, & Gallica bella coarctarunt. Gens potiore ex parte Germanica, regione tamen Gallicā spectante, eius quoq; nationis moribus linguaq; utens. Hæc de Henrici origine patriaq; tametsi pauxilla, tenuitatē confesso præmittere placuit. Quanquam non me præterit, circumferri iampridem libellū uernacula lingua conscriptum, de fœminæ Melyssinæ præstigijs, octauo quoq; die pubetenus in anguem commutari solitæ. Quam inter maiores septimi nostri cōnumerare nituntur. Eum ut nec approbare, ita nec refellere animus est. Quut enim non ueneficia fieri posse concesserim, dum si tradantur ut ueneficia. Quis enim non illa fascina legens obstupescat, neq; tamen protinus tanquam conficta repudiet? Scylla uenit, inediaq; tenus descenderat aluo, Quum sua fœdari latrantibus inguina monstris Aspicit, ac primo nō credens corporis illas Esse sui partes, refugit, & Cerboreos rictus p partibus inuenit illis. Sed à fabulante poëta eos uersus exaratos obijcies. Historiā accipe. Hæc se carminibus promittit soluere montes, Quas uelit ast alijs duras immittere curas. Sistere aquam fluuijs, & uertere sydera retro, Nocturnosq; ciet manes, mugire uidebis Sub pedibus terrā, & descendere montibus ornos. Alius quoque eiusdem professionis scriptor hunc in modum cecinit, Mens hausti nulla sanie polluta ueneni, Incantata perit. Libet & testimonium quanquam non admodum diffinitum, unius è nostris sapientibus afferre in mediū, hæc uel falsa sunt, inquit diuus pater Augustinus, uel tam inusitata, ut merito non credantur. Firmissime tamen credendum est omnipotentem deum omnia posse facere quæ uoluerit, siue iudicando siue præstando: nec dæmones aliquid operari secundum naturæ suæ potentiam (quia & ipsa angelica creatura est, licet propiór sit uitio malígna) nisi quod ille pmiserit, cuius iudicia occulta sunt multa, iniusta nulla. Nec sanè dæmones natura creant, si aliquid tale faciunt, sed specietenus quę à deo uera sunt creata, cōmutant &c. Quid an nō consonantia de ortu maximorū quondam principum aliorum traduntur? Alexandrum nempe Macedonem complexu Olympiæ matris, draconisq; genitum, ideoq; appellatum fuisse Hammonem? Scipionē Affricanum & diuum Augustū, eiusdē superstitionis interuentu conceptos? Quin & in oceani Gallici insula quadam nouem Gallicenas illas fuisse, tradunt authores, quum alijs artibus præditas, tum uertendi se in quas formas liberet. Quibus ex locis ortam fuisse Melyssinam non est absurda coniectio. Sed de his aliâs. Certe prænobiles, tum in Gallijs, tum apud inferiores Germanos scio familias, & patriæ nostræ deferentes prænomen, & in Galleato imaginū apice (cuius stemmatis diligētissima ac minime perfunctoria cura fuit ueteri-

Melyssinæ fascinamenta

Ouid. 14. Metam.

Vergil. 4 Georg.

Lucanus 6

10 de ciuitate dei

bus)id monſtrum cuppæ balneatoriæ inſidens. Sed & turrim ingentẽ medio ciuitatis noſtræ ſitam, paulo ſupra ætatem noſtram bona ex parte prolapſam uetuſtate comperi, in qua uanitatem illam fuiſſe peractam fama per manus traditur. Poſtremo Carolũ feliciſſimũ ſeculi noſtri principem nondũ pubeſcentem, quum de nuptiarũ fœdere cum Renata Ludouici Gallorum regis filia ineundo tractaretur (quanquam illi larga poteſtas erat è ſubiectis alijs gentibus titulum aſſumẽdi) totis tamen tabulis haud alia quàm Lucenburgiæ appellatione fuiſſe denotatũ, non in minima gloria poſuerim uſque adeo, ut niſi alijs uitijs ſupradictum opuſculum laboraret, quippe in quo parum ueriſimilia referuntur, interdum aduerſa, nonnunquam diſſonantia, non difficile fidẽ mihi faceret. Enimuero quo cõmodius ad ipſius Henrici res noſtra feratur oratio, & rectum uiſum eſt & neceſſarium, pauca prius de ſtatu temporum illorum ſupra repetere.

Carolus Hiſpaniæ rex

ANno à Chriſto ſaluatore genito M. CCCII. Francorũ rex Philippus cognomento pulcher, graue aduerſum pontificem maximum Bonifacium octauum conceperat odium, tum Gibellinæ factionis ſtudioſiorẽ exiſtimans, tum quod fidem temere præuaricatũ contenderet. Promiſiſſe enim ſibi paucis ante annis, quum alia quædam, tum de ſumma Romani imperij poteſtate ab Germanis ad Gallos traducenda, atq; adeo Carolum fratrem diſerte fuiſſe in conuentis nominatum, cui id decus primum aſſignaretᷓ. Hæc uidelicet pollicita nũc cecidiſſe ad nihilũ, Alberto Auſtrino Theutonico principe palàm nuper decretis eius comprobato. Eas rex cauſas grauius ſecũ conſiderans, rationem irarum exequendarum perquirit. Neq; difficilis mox uia Bonifacij irritandi inuenta. Columnia gens Romæ opibus & clientelis inſignis octauo inter comitiorum arcana ſuffragij iure, ne legeretur obſtiterat. Itaq; eis quoq; Bonifacius per ſpeciem expilati theſauri eccleſiæ effecerat, ut & ædes & ſuburbana familiæ publice diruerentur, & qui eorum cardinales iam eſſent, uenerãdo collegio excederẽt. Interea Stephanus ex ea gente profugus in Gallia agitans, idoneus Philippo uiſus eſt, per quem initia malorũ fierent. Cœptus comiter humaneq; haberi, liberaliusq; quàm fortuna exulantium eſt. Ad hoc Philippus ne quid impotentiæ prætermitteret, ſacerdotales Galliarum titulos à pontificibus antea pro decretis, procq; more ſanctæ matris eccleſiæ componi ſolitos, ipſe ordinare citra conſenſum præſidis Romani ſtatuit. Quæ ubi ſummus antiſtes intelligit, grauiſſime tulit iniuriam, peſſimi exempli, id quod erat, exiſtimans, ſi uel anteceſſorum recte cõſtituta temere reſcinderentur, uel autoritatem pontificiam laicus princeps prophanaſſet. Augebatur indignitas ipſius Bonifacij, ſupra quàm dici poteſt ambitioſa magnitudine animi, & contumeliarum inſolentis. Itaq; quo partes ſuæ iuſtiores uulgo noſcerentur, lege potius agere quàm armis inſtituit. Prelatos Gallicos maiores cõuenire Romam uniuerſos iubet, ad publicam ſynodum celebrandam.

Columnenſes

celebrandam. Hi ne regno decederent, Philippi prohibitione intercludunt. Quibus rebus ad Octauum delatis, increpatur rex primum per literas, dein de quum castigationem contumaciæ paruipēderet, sacrorum participatione arcetur. Neq; eo minus prælatis regni ipse Lutetiam accersitis, causam quoq; suam approbare nititur. Pontifex ne nullam nō rationem coërcendi Pulchri tentaret, Flandrorum partes tueri aggreditur. Ea tum gens, quod superbius imperatum sibi diceret, Gallicum iugum detrectabat. Cum superis quoque Germanis amicitiam interiorem coniungit, iusso Alberto quibuscūq; posset uiribus, fines Belgarum quatenus Philippici iuris essent, incursare. Sed nihil ea Gallum à consilio dimouerunt. Missi clanculum in Italiam qui Campanos, si qui forsan priuatas ob iras infensi essent Antistiti, corruptos auro traherent in sententiam, cæteraq; comprehendendi eius idonea mature appararent. Neq; euentus infando commento defuit, Anaginæ agens pontifex, à Sarra Columnio duce Gallicæ multitudinis nō prouiso irrumpente summa luce circumuenitur, liberæq; custodiæ traditū oppidani immodice (ut æquū erat) funesto scelere conturbati, triduo demum elapso, receptis animis exemerūt. Ipse Romam regressus, dum uindictæ modos altius inuestigat, morbū, ut creditur, ex ægritudine nactus, interijt. Vndecimus Benedictus Octauū, Clemens quintus Benedictū, munere summi pontificatus insequitur. Reyterandum Gotthonem quoad priuatus erat, appellabant Burdegalensem Archiflaminem. Is enim uariantibus nonnihil patrum sententijs, inter alios duos Pulchro ab suarum partium cardinalibus nominatus extiterat, quē rex quoniam id temporis plurimū poterat, si ita sedisset, solenniter nuncuparet. Philippus insperatæ dignationis lætitia gestiens, Reyterandum accersit, in suaq; manu papalia Comitia prolatis epistolis cardinaliū, reposita edocet, cæterum postulata quædam sex capitibus comprehensa recipi sibi prius q̄ res confici posset, oportere. Gottho nihil minus quàm quæ iactabantur, uel sperans, uel cogitans, illudiq; sibi existimans, cunctari primū: ubi serio agere principem comperit, actis in præsens gratijs, capita se regiæ petitionis præstiturum promittit. Data acceptaq; fide placita curantur. Raymundum cardinales Gallici duodecim summum ecclesiæ Romanæ sacerdotem in gratiam regis consalutant. Italicos statim patres, ut idem facere uellent, epistolis, nuncijsq; celerrimis adhortati. Gottho ut primū quæ ab rege acta de se fuerant, Italis quoq; probari cognouit, senatū statim Cardineum uniuersum, regesq; Transalpinos aliquot conuenire Lugdunum iubet, ad peragenda inaugurandi solennia. Id edictum tametsi prælatis Ausoniæ non perinde arrideret, pontificiam aulam trans alpes concessurā gementibus: coiere tamen in ciuitatem designatam non infrequentes, ibi declaratus ex more maximus ecclesiæ Christianorum episcopus, quintiq; Clementis appellationem sortitus, mox Philippum censuris (namq; id primum postulatorum caput extiterat)

Flandria

Germani superiores

Sarra Columnius

Benedictus 11.

Clemens 5.

quibus innexum à Bonifacio diximus, exoluit, reliqua promissorum tempestiue se effecturum affirmans. Sed nec ea Philippus posthabenda ratus, Pictauos in conuentum accersito Clemente de cæteris desiderij sui partibus referri iussit in medium. Summa petitio erat de abolenda in perpetuũ memoria Bonifacij. Neq; prætextu caruit flagitatio impudens, articulis quadraginta ingenio causidicorum excogitatis, quibus Octaui mores, præter alia facinora de hæretica impietate suggillabantur. Hic uero hærere æstuareq; Clemens, quid nam consilij in re tam inexplicabili caperet. Nanq; inde occurrebat sacramenti interuentu firmata promissio, hinc innocentia Bonifacij, qui ut neque forsan insons prorsus criminum haberetur, ita non ullum extare de obiecto admisso indicium: quin exemplis, decretis, constitutionibusq; declaratum abunde reliquisse, quanto studio, quantáque fide gubernacula culminis apostolici procurasset. Sollicito inter has curas Quinto, opportune Nicolaus cardinalis Pratensis interuenit: cui, quod arbiter omnium arcanorum haberetur, nudantur ordine omnia. Is ut erat ingenio ad subita etiam quæque moderanda dexterrimo, primum confirmato pontificis animo, scire se quid potissimũ illi consilij profuturum speraret affirmat, regias in primis spes ali dissimulanter augeriq; placere, tum doceri cupidum principem, quo magis rata fiant: quæ ad Bonifacij cineres attinent, uideri futurum consultius, si tanta res non nisi publici consilij senatusconsulto firmetur. Quã sententiam ubi Gallus approbauerit, sedem conuentui Viennam inter Allobroges deligat, aliámue ciuitatem quampiam & liberam, & ad excedendũ regijs finibus opportunam. Placuit Quinto cardinalis suggestio. Itaq; de uolũtate Philippi Viennam maximo Christianorum conuentu edicto, Octauoq; de opposita impietate ex sententia patrum absoluto, ipse ibi paucos commoratus dies, Auenionem in Roberti regis prouinciam sese contulit. Nunc tandẽ ad Henricum nostrum deflectat oratio. Anno à Christo M. CCCVIII. rege Romanorum Alberto per insidias nepotis occiso, nunciatũ est principes, quorum legendi Cæsaris ius est, de sufficiendo Imperatore parum conuenturos. Philippus discordiam Germanorum cœptis suis optime conducturam existimans, secretiorum modo consiliorum arbitros coire iussos de noua dispositione interrogat. Uenisse aliquãdo tempus suo quoq; seculo exornandi regni Gallici: sextum antea postulatorum caput, quod ad eum diem cõsulto noluisset Clementi prodere, id uero nunc expromere statuisse, de Carolo fratre substituendo in imperium, deq; ea dignitate per senatusconsultũ in perpetuum transponẽda in Galliam. Esse Clementem iampridem in potestate, posseq; rem & iure & exemplo nixam facile transigi. Cui enim fiat iniuria, si uacantis imperij permutet conditio? Idem fecisse pontifices olim alios. Deniq; fatorum seriem conuenire cum eiusmodi proposito, ut quemadmodum principatus ille de Græcis quondam in Francos, sicut ei uidebatur, deq; ea

Card. Pratensis

Henrici rerũ primordia

gente ad Italos, ac postremũ ad Theutones translatus crederetur, ita rursus ad Francorum posteritatẽ remigret. Mouit uniuersos proceres relatio regia, laudatoq; nobilitandi Gallorũ regni desiderio de consilij sentẽtia decretum fit, & ut Philippus & Carolus primo quoq; tempore ante etiam quàm Germani irent in suffragium, Clementem numeroso comitatu adeant, rumore quidem disperso, quasi ad persequendam Bonifacij criminationem ueniant, reuera autẽ ut protinus quàm Auenionem inierint, pontificem de sexta & ad id tempus ignota petitione cõmonefaciant. Eam occultationẽ nihil fuisse aliud, quàm de Imperatorio apice publice transponendo in Celtas. Abdere uero rem placuisse catenus, quam apud Bonifacium quoq; tentauissent, ut ne uiuum regnantemq; Albertum affecisse uideretur iniuria. Nec repugnaturũ Clementẽ quantumuis audaci flagitationi, uidelicet iam instructo exercitu uerius quàm famulitio territum. Edicto per uniuersam ditionem dimisso, generosi clientes ad regium iter apparati conueniunt, equitum sex milia fuisse traduntur. Enimuero sicuti rectè institutis diuinus fauor arridet, ita improbe consulta iuxta Sexti Pythagorici sententiam, funestus insequitur exitus. Permanauit certe ad pontificem quamuis latitantis conciliabuli astutia. Quare denuo accersito Pratense intimorum, ut diximus, omnium socio, ac iam ante exoso Philippum ob insectationem Bonifacianæ memoriæ, quæ si tolleretẽ è medio, & acta quoq; illius, in quibus Cardinalatus censebatur, quẽ Octauus illi contulerat, conuulsum iri uerebatur, nouam huiusmodi ambiguitatẽ aperit. Ille ad innatam sapientiam uersus, quàm maximis itineribus, inquit, & antequam Gallicæ petitionis mentio in senatu fiat, nunciandũ in Germania censeo, de successore quammaxime mature surrogãdo. *Pratensis consilium* Quum Clemens quem igitur præcipuum crederet, tantæq; successioni idoneum quæsiuisset, Pratensis ecclesiarũm ne libertatis respectu, an studio Gibellinarum partiũ, an consuetudinis in urbe quondã institutæ memor, Henricum ait Luceburgiæ comitem nulli Germaniæ principũ cedere arbitror, siue religionem, siue fidem, seu certe magnitudinẽ animi spectaueris. Neq; dubiũ, si eò celsitudinis benignitate tua prouectus fuerit, nulla non re uel pontificijs obtemperaturum iussis, uel immunitatẽ ecclesiæ propugnaturũ. Sane clanculum & dissimulanter cuncta fieri oportet, ne si publico senatu in patrumq; conspectu cogitata retexeris, qui cardinales Philippo studẽt, proditis illico rebus, uota nostra conturbent. Itaq; quas ipse literas dabis in Alemanniã, pusilla modo formula placet obsignari, quasi non scriptas de rebus grauissimis. Ego seorsum prolixas de tota re alias exarabo. Iuuit assertionem Cardineam Henrici quoque integritatis gloria, quam ex rebus fortiter probeq; gestis fama iam pridem exorta ad Clementem quoq; pertulerat. Delatis ad Germanos epistolis, req; intellecta, Comitiorũ solennia maturantur, ualuereq; adeo pontificiæ cardinalisq; literæ (qui & illud adiecerat, nisi bonis consilijs protinus

obſecundarēt, Cæſarei faſtigij apicem, iure ne an iniuria, relicto Rheno tranſiturū in Galliā) ſed & maxime ſpectata uirtus Henrici profuit, uti cunctorū ſuffragijs, ac ne uno quidē repugnāte, Romani regni ſceptra florenti iuueni deferrentur. Autores habeo Luceburgi tranſacta fuiſſe comitia. Quod aſcribendū putaui magis ne ignorauiſſe eam rem crederer, quàm ut morē locíq; uetuſtū tam tumultuario præſertim tempore prætermiſſum exiſtimarē. Ille ut cōtra opinionē hominū per Celtas, perq; comitatū pontificis renunciatus rex fuit, Pulchellus qui iam feſtinabat compellare Clementē, illuſum ſe animaduertens, domū irritus ſpei repetijt, nunquā poſtea bene de eo pontifice ſentiens. Luceburgius, qui nihil minus quàm Cæſarea gubernacula ſibi credenda cogitauerat, omniū primū gratias immortali deo lectoribusq; agendas cenſuit. Mox ad ea quæ & tempus & res & maleuolorū conatus ferebāt conuerſus, mittit in oram Narbonenſem, qui à Clemente poſtulēt, uti ratam ſibi facere ſurrogationē pro more dignaretur. Principes legationis, Sabaudię comes (nomen ut in pleriſq; ſequentibus nō traditur) & Guido Namurcæus Flandri comitis frater, ambo ex propinquis regijs: hi à Clemēte, totoq; cœtu Cardineo comiter humaneq; habiti, mēſe Aprili, comprobationē actorum in Germania cauſa cognita impetrarunt. Decretū uti è cardinalibus Pratēſis & Fliſcus prima quaque occaſione in Italiam proficiſci maturarent, gentibusq; cis alpes habitantibus, apoſtolica uice præciperent, ne qd impedimēti morarúmue quo minus poteſtas nouo regi petendæ urbis foret, aſtruerent, quin obedienter atq; hoſpitaliter aduentū illius curarent excipere. Sunt qui legem adiectam fuiſſe probationi affirment, ut intra primū bienniū ad motus Italiæ compeſcendos Romam ſolita expeditione properaret, ſimul ipſe ſummos Imperatorij nominis faſces acciperet, quū tres proxime antecedentes principes cum honorē prætermiſiſſe conſtaret. Sabaudo reuerſo, uoluntateq; Clemētina perſpecta, conuentus Aquiſgranū indicitur. Coiere anno inſequente ad id concilium inter alios proceres dux Brabantiæ, comes Flandriæ, & comes Raynaldus. Ibi peractis ſolennibus generoſo uertici regium diadema archiepiſcopus Agrippinæ more maiorū ad octauū idus Ianuarij impoſuit. Quem diē & conſtitutiones eccleſiæ celebrari ob memoriam Magorum iuſſerunt, & tum publica lætitia celebriorē reddidit. Anno à Chriſto genito M. CCCIX. ad diem VI. idus Maij, cœlum ardere uiſum, diſcurrente flammæ uortice è plaga Boreali in Meridiem. Quo typo aduentū Henrici portendi Italorum multi crediderunt. Interea Carolus Siciliæ rex ſecundus, Gallicæ originis cis fretum regnans, rebus humanis exceſſit. Plures huic filij, nempe maior natu Carolus, Martellus cognomine, & Robertus. Martellus uiuo etiamdū patre mortem, ſed filio relicto, obijt. Qua in ſpecie, exq; facto ipſo, larga diſputandi materia Iureconſultis eſt nata, Nepós ne antecedere iure poſſit patruū in ſucceſſione auita. Sed & reſponſis prudentū & pontifi-

Henrici electio *Prodigium*

cia pronun

cia pronunciatione quadã Robertus annixus, compendiũ hæreditatis obtinuit, paternaq́ nece cõperta, mox Auenionẽ properat. Ibi nullis non modis Clemẽtis amicitia cõparata, adeo promouit, ut & rex utriusq́ appellaret Siciliæ, & quicquid præterea alieni æris patri, auoq́ per belli quondã tẽpora ecclesia Romana crediderat, illi ferretur acceptũ: summa aureorũ sex milia superauisse putat. Tantis beneficijs Robertus se obnoxiũ sentiens, actis ad tẽpus gratijs, operã curãq́ Clementi omnẽ gratitudinis ostẽdendæ pensandæq́ dignationis detulit. Hic Quintus qui Luceburgiũ, ut supra tetigimus, paulò ante regẽ Romanũ declarauerat, siue suspectã habens Henrici potentiã, siue contractæ amicitiæ Vasconico more pertesus, Siculũ Romandiolæ comitẽ facit. Eamq́ Robertus prouinciã Giliberto Zantillio Vicecomiti demandauit. Quę res perpulchrã Gibellinis Imperatorij iugi detrectandi potestatem tribuit, uel tantula rebellandi occasione gestientibus. Luceburgius nihil eorũ negligendũ ratus, quæ ad amplitudinẽ Augusti principatus pertinent, summa ope annisus est, ut q̃ celerrime documentũ aliquod præberet, quãtus & q̃ propensus sibi esset animus pontificiæ dignitatis excolendæ. Dimisso edicto p prouincias, ut quisquis nobiliũ Augustale beneficiũ obtineret, die constituto uellet adesse, solennemq́ profectionẽ Romanæ mitræ capiẽdæ causa pro cõditione, procq́ consuetudine sua curaret exornandã. Ipse uniuersa Germania Ioanni filio demandata, cum nõ adeo grandi comitatu iter ingressus, alpibusq́ propinquãs, Lausani cõstitit, reliquã exercitus partẽ opperiẽs. Eò mox legationes ex Italia salutandi causa certatim occurrũt. At Guelphorum factio in Hetruria, cis alpinaq́ degentiũ, quã semper antehac Theutonicæ felicitati aduersatam constat, in multo maximũ metũ incidit, & fama numerosi exercitus, & reliquæ Italiæ proniore consensu: præcipue uero Florẽtini, inter spem metumq́ ancipites, hostiliter ne an deditione fortissimũ ducem exciperent, præualuit tamen sententia, ui potius, q̃ abiecta formidine agendum censentium. Itaq́ quo uel conturbaret inauguratio, uel lentius certe succederet, conscripta per totam ciuitatem iuuentute, accitisq́ militibus alijs uoluntarijs, præsidium haud cõtemnendũ efficiunt. Ad hoc pecuniã, frumentũ, cæterasq́ res comparant, uel stipendio, uel obsidioni necessarias. Deniq́ fœdus cũ Siculo Roberto, ciuitatibusq́ Hetruscis ac cisalpinis aliquot faciunt. Pisanorũ longe diuersa sententia, hi quo sese Gibellinarũ partium, atq́ adeò Cæsarei nominis q̃ maxime studiosos Henrico in ipso Italiæ ingressu cõprobarẽt, donũ regi aureorũ milia xl. submiserunt: eo ueluti uiatico prẹditus (quippe cuius ærariũ, ut ueris agamus, uirtute esset q̃ nũmis instructius) Septẽbris exitu mouit è Lausano, superatoq́ mõte perq́ arduo, Senisiũ uocãt accolæ, Taurinũ est inuectus. Illinc decimo die q̃ accesserat, Insubres ingrediẽ. ibi quoq́ magno apparatu acceptus, Astensiũ dissidia haud exilia summa cura cõposuit. Constabat id temporis regius comitatus equitũ duobus milibus, quum

Clementis inconstantia

Ioan. filius Henrici

Florentinorũ rebellio

Pisanorũ beneuolentia

bus,quum residuum perinde expectaretur.Mansit itaque apud Astam toto bimestri atq; amplius, & reliquam, ut diximus,copiarum partem oppериēs, & de ineunda Insubrium ciuitate consultans. Gnidottus Turritus sapientia atque opibus clarus,genti ea tempestate praeerat.Is audito in primis aduentu,uereri coepit,ne diuersae factionis pars(Gibellini erant,uiolentia illius acti in exiliū) occasione Germani aduentantis in recuperāda dignitate uteretur. Itaque praesidium ad urbis suae tutelam comparat duorum milium atq; amplius. Ipsi foedus atque hospitium erat cum toto Guelphorum genere, per Italiam agentium. Sed & operam dabat quibuscunque poterat artibus, ne moenibus reciperetur Henricus, Gibellinae scilicet factionis patronū,ut paulo ante scripsimus,futurum metuens.Neque tamen obtinere potuit,quin bona ciuitatis pars regis amantior, simul cardinalis Fliscus, tum legatus Apostolicus,Clementinaq; mandata conficere cupiens, Luceburgium ultro inuitarent. Rex Romanus,dolentibus Gnidotti oculis,pridie Mediolanum dominici natalis inuehitur, dieq; sequente octauo, Antistes eius dioeceseos in Ambrosij beatissimi delubro mysterijs uacantis Henrici uerticem secunda corona redimiuit. Augustae quoque quam unà secum aduexerat, idem honor habitus.Affuere solennibus omnium ferè Italiae ciuitatum legati Gibellinarum modo partium, ita ut Fluentini duntaxat oratores desiderarentur. Insubrium quoq; interim discordiam quanta fieri potuit cura sedauit, adeo ut & Maphaeum uicecomitem cum sodalibus, & ciuitatis Archiflaminem, caeterosq; proscriptos reductaret in urbem. Eò tum quoque legati frequentes ciuitatum Italiae gratulatum accedunt, ita ut tota passim Ausonia,Bononiam excipio, & Paduam uicarij Augustales dimittetentur, acciperenturq; comites.Inter haec Gnidottus exosus felicitatem Maphaei,quibuscunque rationibus poterat, uindicare priscam fortunam molitur. Ac ni sapientia uicecomitis infaustis coeptis fuisset occursum (nanq; rem omnem ordine primoribus regiae aulae exposuit)maximus in ciuitate tumultus extitisset,non partibus modo noxius,sed & formidolosus principi,qui iam securior,bonā exercitus partē per finitima loca neglectim disperserat. Sunt qui dicant Maphaeū quo certius animū Turriti pnosceret,simulasse societatē partiū, accusauisseq; multis modis supercilium Caesarum,quod id genus Reipub.principatū nomine,seruitutem re ipsa praeseferret.Satius esse aequabilem libertatem omnibus uiribus propugnare, q̄ ingenuos ac fortes animos Germanico iugo supponere, reciperet modo animā, seq; in priscam praefecturā ipse reponeret, nec detrectaturū populū ne nunc quoq; gubernacula quondā sibi cognita. His atq; eiuscemodi dictis peruictum Gnidottum cuncta simpliciter credidisse,promisisseq; Maphaeo, & uafro aduersario & restituto in gratiā,quem impēse cauendū esse ueteri docemur adagio. Illū, Gnidotto prodito, fabulā omnē denarrauisse Septimo.Neq; defuisse impię criminationi fidē, ita ut die dicta

Gnidottus

Maphaei calliditas

dicta, Turritoq́ adesse iusso, cognitio pararetur. Sed is iudicio consiliorũ intellecto, furtim ad Guelphos transijt. Iisdẽ diebus Cremona, Gnidotti exactione comperta, simul Florentinorum adducta instinctu, rebellis Henrico efficitur, sed & qui Brixianorum Gibellini erant successibus Imperatoris auditis, Guelphos urbe exegerunt. Idem Parmæ factum. Quibus rebus Cæsar cognitis, mittit qui eas quoq; rixas cõsopirent, exulibus reductis in patriam. Sed breui post tempore Guelphica pars Felsineorum Florentinorumq́ con fisa præsidio, Brixia Gibellinos inuicem depulit, ex professoq́ hostis Imperatori efficitur, Anno à Christo genito M. CCC XI. mense Aprili. Imperator Henricus obsessa iamdiu Cremona, Geneurensem episcopum, cognatione sibi deuinctum, cum turmis ad Patauinos coërcendos mittit, quos à Bononiensibus stetisse diximus. Ab eo Vicentia, quæ Paduani iuris erat, bello capitur. Præsidium in arce consistens, fuga dilapsum. Ea uictoria ipsos quoq; Patauinos metu usqueadeo perculit, ut suppliciter sese fidei in primis tradiderint, aureorum milia centum ob contumaciam pendere, Cęsareumq́ præfectum recipere iussi. Idem Antistes profectus Venetias, tributum pro uetere consuetudine postulauit. Appulso honor ingens habitus, adnumerataq́ in tiaram Romanam, talenta Veneta mille. Eadem in ciuitate ipsum insigne confectum, solido ex auro coronam uarijs maximiq́ precij gemmis adornantibus: sellam quoq; argenteam, auroq́ circumlitam, fabricatam ibi tradunt. Interea sedente ad Cremonam Henrico, obsessi, quia parum muniti erant ad obsidionem ferendam, simul archiepiscopi Rauennatis interuentu, sese sub conditione tributi pendendi ultro dediderunt. Eidem mandatum Antistiti muros ciuitatis, castellaq́ demoliri. Cæsar Cremonensi bello perfecto, ad Brixiam quoque circumsidendam festinat, non aliâs pari instructus exercitu: qui parcissime numerant, equestriũ Germanorum ualidæ armaturæ sex milia fuisse tradunt. Namq; ut rumor per transalpinas quasq; prouincias de Mediolano, cæterisq́ ciuitatibus subiugatis increbuit, uix dici potest, quanta & quàm fida multitudo militum certatim adflueret, pars emerendi stipendij studio, cæteri amore uncti regis adducti. Pro certo creditur Henricũ, si in primis abstitisset, relictaq́ Brixia processisset in Hetruriam, nõ Thuscos modo, qui recentis defectionis sibi conscij, irã iustissimi uindicis formidabant, sed & quantam aperire non interest, partem Italiæ sub iugũ missurum, quippe qui parũ prouisi essent contra obsidionẽ, quorumq́ nutarẽt iam animi, iustitia clementiaq́ noui regis impulsi. Sed is dum cisalpinæ pertinacius imminet, maiorũ rerum occasionẽ prætermisit. Adeo uincere maximos duces promptius scire compertũ est, q̃ uti uictoria. Quippe uirtus attenuata periculis, nullam non in partem de prouidendo circumspectat: eadem rebus sublata secundis, securaq́ sui, quæ futura sunt negligit. Eodem anno ciuitates Hetruscæ Guelpharum partium Florentia, Bononia, Senæ, Luca, Pi-

Gnidotti ad Guelphos fuga

Brixia rebellis Imp.

Tiara & solium

Cremonẽ deditio

Brixiæ obsidio

Occasionis neglectus

storiumq;

storium fœdus inter se aduersum Henricum sanciunt. Florentini præsidium equitum Hispani generis cccc. quos à Roberto acceperāt,misere Bononiam, itidemq́ꝫ Senam & Lucā, si forte ea regione Germanus statuisset incedere. Sed & quicquid Gibellinorum in ciuitatibus Guelphis uersabatur, exactū. Sub hæc perstante Cæsare in obsidenda Brixia,uariæ utrinque clades acceptæ:inter cæteros autem proceres, & frater regis & equitum magister Vualramus,magnæ indolis, ictu sagittæ percussus interijt. Corpus apud diuum Barnabam cōditur,quod templum nondum ciuitate clausum fuisse, Iacobus philosophus in supplemēto autor est.Eo infortunio,sublatos pauloante Cęsarianorum animos resedisse ob eximij iuuenis necem Brixiani credentes,frequentius iam incautiusq́ꝫ excursare cœperunt. Etenim die quodam licentius euagantes, intercepti. fusi,fugatiq́ꝫ sunt.Cæsorū numerus ducenti. Capti ex ciuitatis primoribus quadraginta,inter quos Galeaceus,cognomento Brusatus,obsessorum tribunus.Is quia fidem regi non multo ante datā infregerat, quadrigarum uiolentia diuersam in partem miserum distrahentium corpus perfidiæ pœnas exoluit. Cæteri captiuorū securi percussi.Nihilo magis proficiente ad euincendam contumaciam exemplo seueri supplicij, quin hostes cœlesti quoq́ꝫ fauore adiuti uidebantur, strue cadauerum odoteq́ꝫ diuturni exercitus incubantis,corrupto aëre, ita ut plurimi Theutonū uarios in morbos inciderent, cogerenturq́ꝫ aut miseri è uita excedere, aut inglorij, neque id citra discrimen,repetere patriam.Procerum ea extinctorū tabe præcipuus Gnido Namurceus,cuius supra meminimus, Flandrorum quondam tribunus in Curtracensi prælio, atque ob id rerum gestarum claritate spectatus. Quam ob luem magna purpuratorum pars Henricum de soluenda obsidione solicitat. Illo magis intolerabilem ac minime perseueraturam necessitatem hostium,quàm laborem exercitus obseruante. quare decedere nō nisi compos uoti statuit.Quibus rebus intellectis,obsessi effecti supplices,cardinalis quoque Flisci auxilio ueniam consequuti, ad diem xvi. Kalendarum Octobrium fidei principis sese dediderūt.Rex ciuitate potitus,murisq́ꝫ protinus ac turribus demoliri iussis, tributum aureorum uiginti milium, præterea obsides centum,quos ex omni ciuium multitudine selegisset,belli iure imperat.Magno stetit ea uictoria,nempe uix quarta exercitus parte superstite. Cremonam hinc ut redijt, incœpit consultare de componendis rebus in posterum. Placuit ordinata Longobardia,præsidibus'que per ciuitates impositis, Ligures petere, Mediolanum, ut diximus, procurante Maphæo, Veronam comite Scalari, Parmam Giliberto Corregio, Pascarino Bonoposo Mantuam. Quæ res parum salutaris postea ciuibus extitit: quos præfectos legum seruandarum causa in præsens præposuerat,superbe,auareq́ꝫ postmodum imperantibus. At illis & in primis occupatio, & aureolorū copia,ut in perpetuum confirmarentur,quæ temporis causa concessa fuerant,effecerunt:

Guelphorum

Vualrami interitus

Galeaceus Brusatus

Morbus in castra

Gnido

Brixia deditur

Guelphorum ciuitates ubi aduentare Henricum accipiunt, obsidentes iussis itineribus Ligurum, remorari transitum illius conabantur. Iisdem diebus Clemens de repetenda urbe Romana ab Henrico compellatus per literas, ipse consilio ecclesiæ generali distentus, Pratensi cardinali petendæ Italiæ inaugurandiqꝫ regis singulari mandato negocium impartitur. Cęsar ad diem undecimum Calendarum Octobrium maximo apparatu Genuã est inuectus. Principem dominumqꝫ solenni more appellantibus: mox componendæ discordiæ ratio habita. Iraque Opicino Spinulæ socijsqꝫ iampridem exulantibus cõsecta restitutio. Quæ res ingentem illi dilectionem ciuium pepererũt. Ipsi milia aureorum dono data centum. regiæ uero coniugi uiginti. Ea quũ insequente mense grauiter ægrorare cœpisset, res humanas reliquit. Elata tumulatáque solennem inter pompam apud beatissimi Francisci cœnobium, pudicitiæ singularis, religionisqꝫ spectatæ fœmina. Anno à Christo geniro, M. CCCXII. ad diem quartum Calendarũ Martij, Genua profectus Henricus classe triremium triginta, Pisas aduehitur. Quæ ciuitas nullo non genere apparatus eo uel exquisitissimo regem accepit, dominum quoque inter publicas acclamationes consalutans. Censebatur tamen in primis exercitus mille quingentis transalpinis equitibus: præcipui Germanicorum procerum, archiepiscopus Treuirorum Balduinus, cuius supra meminimus, Episcopus Eburonum, frater Barri comitis, è propinquis regijs: dux Bauarus, comes Sabaudus, uterque è propinquis regijs: comes Forensi, Guido Viennensis Delphini frater, Henricus Flandrorum comitis frater itidem è propinquis regijs, Robertus ipsius Flandrorum comitis filius. Comes Viennæ, Præfectus prætorio, quem nostri Aulæ magistrum appellant, uir maximi in re militari nominis. Eodem anno, mense Aprili, Robertus Siculus, cuius supra mentio est habita, de Romano Henrici itinere certior factus, quum nulla aliunde lacessendi regis extaret occasio, simul ita facere ab Vrsina factione iussus, Ioannem fratrem mittit ad urbem cum equitum sexcentorum præsidio. Literis subinde scriptis ad ciuitates Hetruriæ Guelpharum partiũ, de summittendis opportune Romam auxilijs. Ricardo Lunensi comiti, quẽ Robertus Thuscis imposuerat, datum negotium Latij mature ineundi, idqꝫ cum phalange peditum duorum milium sexcentorũ. Hi ad diem xvi. Calendarum Iunij Romã peruecti, Vrsinos conueniunt, moxqꝫ de sententia consilij Capitolium, Hadriani molem, ac Vaticanum armatis insederunt, Petro Sabaudo senatore urbis cõiecto in uincula. Columnijs alijsqꝫ Cæsarianarũ partiũ Lateranũ, Mariam maiorẽ, amphitheatrũ, Rotundã, sanctamqꝫ Sabinam occupantibus. Inter hęc Pisis Henricus equitibus bis mille, & hoc amplius constipatus, rectà per Thuscos Romam contendit, Viterbiũ absqꝫ negocio capit, ibiqꝫ dies aliquot cõstitit, occasionẽ inuadẽdi Vaticani expectãs. Postquam tempus idoneum uisum est perrumpendis insidijs, Viterbio promouet,

Augustã mors *Procerum catalogus* *Vrsini* *Insidiæ Henrico tenduntur*

mouet, occurrentesq́ Vrsinos leuibus prælijs uertit in fugam. Simul popula ribus in ciuitate rem strenue gerentibus, ante diem calendarum Iunij urbem uisenda pompa introijt, protinus de expugnādis Roberti clientium reliquijs consultat. Itaq; missis, qui singula factionis præsidia deturbarent, pro certo creditur quicquid ibi Appulorū Ibericorumq́ fuerat, depulsurum, nisi prælio quodam sexto & uigesimo Maij die commisso, quum alij ducum quidā, tum Leodiorū occubuisset episcopus. Hūc enim perfractis (is erat ardor hominis) uiarum custodijs, in castellū Angelicum properantem, Robertini Florali ex area per obliquum progressi circumueniunt, fugant, funduntq́. Cæsarianorum qui capti occisi'ue fuerant, numerus milium duorum traditur. Eburonum, quem iam dicebamus antistitem, in equum ab uictore raptum, uehentemq́ inermem Hispanus quispiam conspicatus, cuius paulo ante fratrē Alemani confecerant, quum non aliam fraternæ necis ultionem euenturam speraret, letali percussum uulnere, ut paucis post diebus moreretur, effecit. Eius interitu principis, qui & uirtute & autoritate eminuisset, in regia longe maximus pauor Cæsarianos inuasit, Robertinis econtrario lætitiā tristi casu afferēte. Porrò Luceburgius ne tempus omne urbanis rixis attereret, statuit absoluere res, quarum causa potissimum urbem petiuerat. Itaq; de sententia cardinalium, conuentu in Lateranum ad diem Sextilium Calendarum indicto, Ostiensiq́, Flisco, & Arnoldo Cæsareas infulas sacrato capiti imponentibus, quod felix faustumq́ sit, prægrandi apparatu, singulariq́ spectantiū gaudio, Augusti nomen, apicemq́ fastigij imperialis accepit. Peracta inauguratione, Bauatus cum parte procerum perfunctum se officio comitādi existimans, assumpto commeatu in Germaniam abijt. Ipse Tybur paucis post diebus concedens, multa ibi ueneratione incolarum exceptus, Pisas repetit. Guelphicæ ciuitates Hetruriæ, ubi quæ Romæ acta fuerant, deq́ principe decedente intelligunt, iter illius rursum includere nitebantur. Ac ueriti, ne parum instructi, copioso agmini minus resistere ualeant, socios in urbe degentes, per literas commonefaciunt, ut & nouum amplecterentur consilium, & properare mox in Thuscos maturarent. Interim Cæsar Gallia repetita, per agrum Perusinum exercitu infesto progreditur, cunctaq; ferro atq; igne deuastat, Castellionem ui capit, Cortonæ, Aretijq́ reuerenter occursum uenienti, portæq́ apertæ inde crebris cum Guelphica gente prælijs feliciter gestis, uarijsq́ Florentinorum castellis euersis, agrisq́ uastatis, inopia pabuli proficisci compellitur. Ad eum Bonatiano in prædio (id loco uocabulū) agentem, legati à rege Siciliæ Friderico mari deportati, donum aureorum milia uiginti adferunt, fœdus, amicitiamq́ petentes. Postulatis eorum assensum. Postquam Cæsar Pisas accessit, legibus'que coërcere hostes aggressus, quos bello persequutus fuerat, & asperrima edicta in Thuscos Roberti partium promulgauit, & suos inuicem cliētes pulchris beneficijs deuinctiores effecit.

Ingressus Henrici Romam

Leodien. episcopi mors

Quippe

Quippe Spinulæ,cuius supra mentio est habita, Marchioniq; montisferrati cum alia dignationum genera,tum ius monetæ cudendæ tribuit:tum de Roberto castigando tractatum.Causa cognita,deq; consilij sententia ob læsam maiestatẽ Romani imperij paterno illum regno,prouincialiq; comitatu excidisse pronunciãs.Quæ decreta postmodum defuncto Henrico,Pont. Max. Ioannes XXII pro potestate rescidit: estq; ea res in publica monumẽta redacta.Sub idem tempus Henricus Flander magister equitũ Cęsaris,Pisanũ agrum cum turmis circumuagari cœpit,arcemq; fortissimã Petram sanctam Florentinis & Lucensibus suspectantibus expugnauit. Imperator nihil actũ ratus uerbosis sententijs,nisi facta consequerentur, ad hoc Hetrusco bello finem commodissime posse imponi, si ducem caputq; damnandæ audaciæ cõtudisset, traijcere in Campaniam ad ipsum Robertũ armis perdomandum statuit. Icto,ut ante diximus,cum Friderico fœdere, missisq; in Germaniam qui supplementum legionum conscriberent,placuit uti die constituta expeditam classem in Ligustico sinu explicaret. Numerus Cæsareani exercitus ad armatorum quatuor milia traditur. Accessit eò & Genuensium classis, triremium septuaginta. A Friderico quoq; Arragone triremibus quinquaginta submissis. Pisis Cæsar Nonis Augusti decessit: quo die Fridericum quoque Messana Rhegium traiecisse postea compertum est: eamq; ciuitatem expugnauisse cum oppidis aliquot alijs. Henricus iter per Hetruriam faciens,ubi ad montem apertum accessit (id nomen loco tribuere accolæ) ægrotare manifestò incipit, tametsi iam inde à relictis Pisis initia morbi irrepentis animaduerterat. Sed ipse qua erat integritate,animiq; magnitudine, ne die dicta temere abfuisse crederetur, fidei quàm ualetudinis rationem habere maluit: inter medicamenta autem balneæ maceratanæ indicata fuere. Itaq; eò loci profectus, procuratoq; de medicorum sententia corpore, sese Bononconuentum contulit. Ibi mox ingrauescente malo, excessit è uita ad diem nonũ Calendarum Septembriũ, diuo apostolo Bartholomæo celebrem, anno quàm imperiũ accepisset quinto,mense octauo. Defuncto Cæsare, id quod fieri in funere magnorũ ducum assolet, luctus incredibilis omnem comitatum perculit. Itaq; familiares defecti principe,pars Theutonicos lares repetijt, cæteri regium corpus protinus Pisas, ut uiuus iusserat, singulari fide ciuitatis adductus deportarunt: ibi quoq; non à socijs modo,sed ab oppidanis quoque maiorem in modum defletus, solenni atq; exquisitissima pompa effertur. Vitam instantissimi principis, qua acceperamus ut puto traditione narrauimus,quem non Italia modo,nullis neq; aduersis frangi potuisse, neq; secundis efferri manifestò cognouerat, sed & barbaros lætitia inuicti ducis extincti obtinuit. Qui eo uiuo nihil prorsus rerum nouarũ tentare ausi, defuncto cuncta per Italiam,ut postea constitit, miscuerunt. Neque Pisanis cæterisq; optimatibus dubium erat, nisi maturatus fuisset interitus, regnum Roberto

Henrici mors

Sepultura

Henrici fortitudo

bello ablaturũ, quippe cui perexiles essent ad propugnandum copiæ: ita ut ne signa quidem crederetur collaturus, quin cognito mox imperatoris aduentu, nauigio aduolaturum Narbonam. Quod si Campaniæ obtinendæ facultatem dij tribuissent, infinitum esset quantũ ille rex & opportunitate cõmeatuum, & innata uirtute moliri efficereq; potuerit. Fridericus, cui fœdus cum Imperatore percussum paulo supra tradidimus, medio agens alto, ut excessisse Cęsarem e rebus humanis accipit, ingenti uidelicet molestia animi conster natur: eratq; ea constantia Henriciq; amore, ut quoniam corãm uidere uiuũ nequiuerat, extinctum saltem contemplari exoptaret. Itaq; Pisas non ob aliã rem nauigans, prolatum corpus regium inter uberes lacrymas conueneratus recondi difficile passus est, constantissimi ducis amicitiam immature sibi deplorans ademptam. Sed & Pisanus populus Henrici imitatus iudiciũ, quem ille socium sibi delegerat, hic principem sortiri decreuit, ultro ei ciuitatis delato imperio. Cæterum Fridericus satius existimans parta defendere, quàm nouis implicari, simul aliam sibi esse rationem quàm Lucemburgio fuerat, tuendi patrimonij successionẽ auitam aduentitiæ ciuitatis procurationi actis gratijs duxit præferendam. Pari cautela Sabaudus Henricusq;, quorũ ante me minimus, usi, delatas sibi quoq; ciuitatis habenas modeste recusarunt: ita ut tam pertinaci repugnatione principũ, Pisanos suspicio metusq; haud exilis incesseret. Veteranorum Cæsaris pars multo maxima Germaniam repetijt: reliqui uoluntarij nomina Pisano præsidio tribuerunt. Summa eius reipublicæ in subsidium maiorũ principum ad Vgutionem Faiolam delata est: is & imperatoris ante nomine pręfuerat Genuæ, & magnas postmodum res pro partibus Gibellinorũ patrauit. Florentini non imperatoris modo priusquã obiret, exulumq; formidine, sed & seditione interna pullulante, coacti imperium ciuitatis Roberto publice detulerunt. Ac ne libertati uetustæ noua immutatio noxia forte fieret, legem adijciunt, ut ne supra quinquennium potestas concessa teneret. Idem ferè reliquæ ciuitates Hetruriæ Guelphæ fecerũt, ita ut euidenter appareret, eò iam necessitatũ Henrici perseuerãtia redactos aduersarios, uti intra paucissimos dies sub iugũ mitti potuerint. Atqui iam olim uarijs experimentis cognitũ est, cum alijs in rebus humanis, tum in bello primas obtinere partes fortunę ludibriũ: ita Magnus Alexãder tentato uerius orbe terrarũ quàm domito, sed cui iam rerũ uniuersitas propter felicitatẽ cœptorũ destinaret, in ipsis iuuentæ primordijs excessit è medio. Sic Hannibal Cannensi uictoria nobilitatior quàm prudentior, occasionẽ capiendæ urbis prætermisit. Scipiones in Hispania duo medijs rebus, medijsq; annis res humanas reliquere. Patrũ quoq; nostrorũ ætate Amorates capto Byzantio Hydrunteq; direpto, omnẽ sibi iam despondẽs Italiã intercipit. Nuper uero Britannię regẽ Henricũ captis duabus ualidiss. ciuitatibus Galliæ, pterritisq; ac cõsternatis absq; dubitatione hostibus, sapiẽtia nõ uita destituit: qui aut cę

Fortunæ ludibria

Mahumetes

cus fuisse

cus fuiſſe dictus eſt, aut certe ſi tantã opportunitatẽ ꝓuidebat, neq; tamẽ for tunę ſuæ obſequebat̃, excots. Hos, ut dixi, caſus inter fortuita reponebat anti quitas. Nos ad deum optimum maximũ publico conſenſu deferimus, è cuius ęquiſſimo arbitrio quicquid rerum humanarũ uel fit, uel dicit̃, ſumit originẽ. Varia de genere mortis opinio. Nonnulli uenenum malum niueo libello in ditum aſſerunt: quod per ineffabilia myſteria commutatum, quotannis mo rituriq; libamus. Monachos prædicatorij ordinis, quibus ille miniſtris ute batur in ſacrificijs, horrendi facinoris extitiſſe autores, eamq; rem Beneuenu tus Imolenſis ſeculi eius in literas retulit. Fuiſſe tamen poſtea ex ea familia Cartuſienſis in faſciculo tradit, qui re delata ad pontificem maximum, decre tum cauſa cognita impetrarint, quo innoxius eius ueneficij ordo uniuerſus pronunciatus fuerit. Dominicani qui Luceburgi agunt, hoc amplius cœno bij ſui autorẽ non alium citant quàm Henricum. Neq; ergo fieri potuiſſe, uti tantum ſcelus in tam bene meritum perpetratum extiterit. Nobis potius in medio relinquere placet diſputationẽ funeſtam, quàm de infandæ audaciæ fama certam proferre ſententiam. FINIS. *Varia de Hẽrici morte opinio*

INVICTISS. ET CLEMENTISS. RO. IMP. CAROLO AVSTRICO, EIVS NOMINIS V. Hiſpaniarũ, Pannoniæ, Dalmatiæ, Siciliæq; regi longe potentiſſimo, Hermannus à Nuenare, ſacri imperij Germanici Comes, perpetuam felicitatem.

Vum noſtro æuo rei literariæ ſtudioſi homines, ingenij fe licitate & dicẽdi copia pollentes, quicquid ad philoſophiæ cumulum ſiue diuinæ ſiue humanæ facere potuit, abunde perſequuti fuerint, uiſum eſt mihi aliquando prudentiſſi mum illud Pythagoræ conſiliũ amplectendum eſſe, quo ſuis diſcipulis ſilentij ſeptennalis rationẽ proponebat: idq; adeo ſemper apud me obtinuit, ut per annos aliquot in angulum abditiſſi mũ recipere me ſtatuerim, ubi cum Abderita Democrito, quantũ mihi per fortunam liceret, incognitus deliteſcerem, ſic futurum ratus, ut uel ipſa diutur na meditatio uitæ moderationi coniuncta, fructum aliquem mihi repone ret. Quid enim in tam celebri hominum frequentia, quibus hæc ætas, & hæc natio nunc referta cernitur, noſtræ induſtriæ relictum putabimus? Omnia ſunt iam dicta, ut poëta ait, nihilq; prætermiſſum, unde uel augeri, uel ornari reſpublica poſſit. Iandudum ſiquidem per Germaniã pullulantibus paſſim ingenijs, mira ubertate res literaria propagari cœpit, ita ut non abſurde Ho ratianum illud Germani de ſe iactare poſſint,

Venimus ad ſummum fortunæ, pingimus atque *Horatius*
Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis.

Hæc mihi ſubinde animo uerſanti, nõ potuit nõ placere taciturnitatis ratio, præſertim quæ hoc tempore nõ modo conducens, ſed propè neceſſaria uidetur: quippe quũ multos ob loquendi libertatẽ ſæuiens uindictæ procella perdere conet: & quod magis dolendum ſit, in libera Germania liberas eſſe linguas non permittiť, quod in qualibet libera ciuitate permittendum M. Cicero iudicabat. Verum ex altera parte mecũ diſſidens, cogitaui nec ſic quidem decorem me ſeruaturũ. Nam fauſtum illud imperij tui exordium, quo totus ad alacritatem mundus excitatur, omnem ſocordiam metumq̃ reprimit, ac ueluti reluctantem cogit in tam publico orbis ſpectaculo frontem deponere, inſtitutoq̃ Ariſtippi blandum quoddam & ciuile uiuendi genus amplecti.

Diogenis dolium

Repente igitur exẽplo Cynici illius Diogenis doliũ meũ uoluere aggrediar, ne in communi omniũ occupatione intempeſtiuius ociari uidear. Vt tamen aliquã audaciæ meæ apologiã prætexam, duo ſunt inuictiſſime Cæſar quæ mihi fiduciam ſuggerunt tecum per literas loquendi, amor tui & patriæ gloria, quorũ alterum mihi cum optimo quoque cõmune iudico, ita ut id ueniã mereri ab omnibus putem, quod nemo non ſtudet facere, niſi peſſimus: alterum ut excuſatione non egeat, tua innata clementia facile præſtabit, quæ procul dubio tanto uincit cæteras uirtutes, quanto tu omnibus maior es. Habes itaq; ſummam excuſationis meæ, qua fretus hoc rude & incultum hiſtoriarũ opus, tibi qua poſſum honoris tui præfatione nuncupo, quod quidẽ nõ quaſi noſtro ingenio partum ſit æſtimare debes, quum idipſum è Germanicæ ue-

Peutinger

tuſtatis penu deprõpſerim, quale quiddam ante nos ornatiſſimus uir Conradus Peutinger approbantibus doctiſſimis hominibus præſtitit. Quare mihi Francorũ regum, Pipini uidelicet, Caroli magni, atq; Ludouici res geſtas uelut poſtliminio reuertẽtes in Germaniã reducere ſub tui nominis auſpicio liceat: quorum potiſſimũ ope ultra omnes totius Europæ prouincias noſtra Germania & aucta & ornata legiť, ut non minus Francis debeat ipſa, quàm Romanis olim Italia, & ſuis docta Græcia Athenis. Hæc eſt enim illa inter omnes Germaniæ gentes clariſſima, meritoq̃ nominis immortalitate celebranda, quæ Germaniã Germaniæ reſtituit, quum illa prius tot inteſtinis cladibus dilaniata, uix ſibijpſi conſtaret: hinc Gothis, Vuandalis, Hunis, Langobardis: illinc Herulis, Turcilingis, Saxonibus, Anglis, Nortmannis, Quadis, Burgundionibus, Alemannis in ſuam parentem ſæuientibus. Hæc Galliam tripartitã toties à noſtris maioribus oppugnatam, tandem omni ex parte perdomuit, ipſiuſq̃ non modicam partem in hanc nationem tranſplanta-

Belgæ

uit, ut ab alpibus, unde Rhenus effundiť, uſq; ad occiduum oceanũ Germanici iuris ſit, quod Gallia prius Belgica dicebať. Reliquũ autẽ Galliæ de ſuo

Gallia Celtica Fráncia dicitur

nomine Franciam appellari etiã hoc tempore uidemus: unde conſtat Gallorum non tam uictores quàm extinctores fuiſſe. Hæc deniq; Ro. imperiũ tanto tempore toti terrarũ orbi non formidabile ſolum, ſed etiã onerosũ, breui

tempo

tempore contriuit, ipsamq; Italiam uictricẽ quondam gentiũ uictoris ferre iugũ compulit. Sic Germanorũ uirtuti cedere coacti sunt Romani, quos neque ferocia Annibalis cum tota Africa, neq; potẽtia Antiochi cum sua Asia, nec Pyrrhus, quamuis Græciæ esset imperator, frangere potuerunt. Quæ res fortissimũ uirum non latuit Friderichum I. cognomẽto Barbarossam, quemadmodũ de illo memoriæ tradiderunt Otho Frisingensis episcopus, & Guntherus Ligurinus poẽta. Nam hunc ad legatos Ro. sibi in aditu urbis obuiã factos, uere Germanico quodam uultu dixisse ferunt, Ro. imperiũ maiorum meorum Francorũ sanguine emptũ, eisdem quibus accepi manibus tueri conabor: quo suo eulogio uanam Italorũ contudit arrogantiã, qui ad Germanos uenisse imperiũ Stephani papæ donatione asserunt, ut precario nos accepisse fingant, quod belli iure possidemus. Qui si uerum dicere uellent, faterentur utiq; Carolum magnũ Italię, à qua per Langobardos eiectus erat, restituisse papam Stephanũ, nec agnoscere donum, quo carebat is quem fingunt donatorẽ: faterentur per hunc in Italia regnare pontificẽ Ro. non Constantinũ, cuius successores usq; ad Theoderichi regis Gothorum tempora, & ipsam Romã, & Italiam totã tenuerunt: faterentur hexarchatũ Rauennæ cũ Piceno non fuisse unq; sub potestate Ro. ecclesiæ, nisi postq; Stephano papæ fuit per Pipinũ collatus. Sed Italorũ hæc commenta relinquamus, & ad Francos reuertamur: hi sunt enim qui Saxonũ gentem bellicosissimã, & Ro. uiribus insuperabilem, diuturno bello domuerunt, uictamq; Christi sacratissimam religionẽ profiteri compulerunt. Hi Hispaniã prius occupatã Saracenis, Pannonias Hunis, Sarmatiã Sclauis, totũ Balearicũ mare uexatũ Mauris, tam breui tempore subegerunt, ut nescire possis, maior'ne felicitas eorum in consequendis ac retinendis, quàm fortitudo in expugnãdis prouincijs fuerit. Ex hac nimirũ gente tanq; ex equo Troiano totius Germaniæ nobilitas prosilijt: neq; enim altius suos auos numerat ulla insignis familia: quum primum ad Ansgisum Maioremdomus uentũ est, ibi uelut ad ancoram sacram hæret. Nec nos mouet quorundam stultitia, suam originẽ ad Ro. referentiũ, qui si scirent nullam in Italia nobilitatẽ esse, quam non Germani cò aduexerint, non haurirent aquã è riuulis, ipso fonte cõtempto. Iam satis constat, maiores tuos Austrię, Burgundiæ, Brabantiæ, Hollandiæq; principes è Francorum sanguine fuisse propagatos, neq; hoc augustũ nomen tuũ fortuito obuenisse tibi putaueris, quandoquidem hæreditaria quadam successione id in te deriuatum scire debes. Sed ne multis te detineã inuictiss. Cæsar, hoc breuiter dixisse sat sit, uix ullum reperiri tam in Germania quàm Gallia cœnobiũ, quod illorũ munificentia non fuerit uel extructũ, uel ornatũ. Huius itaq; gentis in nostram nationẽ præclara & immortalia beneficia si per obliuionẽ premi patiamur, quis ab ingratitudinis crimine nos absoluere poterit? Dicere solebat magnus uir Eumenes, satius esse perire, quàm ingratum uiuere: &

fortiter

Italorum de translato imperio commentum

Francorũ fortia facta

Nobilitas omnis à Francis

Probus Aemylius

nos profecto ingratitudinis nota nō carebimus, si quod in priuatos hoies ad mittere nefas putatur, in patriam commiserimus. Accipe igitur iucunda fronte munus exiguū tuo dedicatū nomini, quod etiamsi te dignum minime sciā, non ideo tamen à nobis offerendum non fuit: nam si ad materiā spectes, uix ulla gaza, uix regū atq; tyrannorū opes satisfuerint: recte enim magnus Aristoteles diffiniuit amicitiā id exposcere, quod quis præstare possit, non quod pro dignitate sit: & te quidē inter omnes uirtutes, quibus præditū esse cognouimus, nulla æque decet, ac illa admirabilis animi tui lenitas, quæ potest uel grauiter delinquēti ignoscere: oportet enim te nō minus boni parentis quàm optimi principis specimen exhibere, queadmodū apud Xenophontē Chrisanta quidam testať, ὁ ἀγαθὸς ἄρχων οὐδὲν διαφέρει τοῦ πατρὸς ἀγαθοῦ, hoc est, q bonus princeps nihil differt à bono parente: hæc enim una est in principe laus, qua non potest ulla dari præstantior: ideoq; ueniæ locū apud te mihi certò polliceor: quā si ego nō mereor, ille tamen facile impetrabit Carolus magnus, cuius in gratiā hoc qualecunq; studiū nostrum desudat: dignus ille qui pro me intercedat, dignus cuius tu uitā & mores imiteris: quod si feceris, nunq; sanè te facti pœnituerit: nam illud præclarū exemplar tuum si nō uinces, saltē æquaueris: longe felicior futurus C. Cæsare Ro. potētissimo, qui sibi uelut scopū quendam Alexandri Magni gesta ante oculos cōstituisse fertur, flagitiosus homo dignū suis actibus exēplar cōsecutus. Tu uero huius uiri sanctimoniam imitatus, iure optimo Carolus Max. appellaberis, ut te omnes per orbem terrarū & colant & admirenť. Interim te mente & corpore ualere opto, deumq; maximum precor, ut imperiū tuum fausto omine inchoatum, optimo felicissimoq; fine concludat. Vale gloriosissime & clementissime imperator. Ex Colonia Calendis Februarij.

8. Ethicorum

Chrisanta

EIVSDEM HERMANNI COMITIS NVENARII BREVIS narratio de origine & sedibus priscorum Francorum.

DE origine & sedibus Francorū priusquā in Gallias eruperint, eorum qui hactenus eius gentis historiam scripserunt, nemo satis fideliter accurateq; tractasse uidet. Quidam enim antiquiores, q seculum illud infelicissimū esset, ad fabulas plerunq; plapsi sunt: quoniā delectū nō habebant, nec sine bonarū literarum cognitione de rebus historiæ exactum poterant pferre iudiciū. Fuerūt enim inter eos qui à Troiano excidio Francorū deducerent gentem, idq; tam aperte astruentes, ut etiā regū nomina adscriberēt, nescio quid græcanicæ pprietatis subolentia. His omnibus prior ansam dedit Hunibaldus, quē uixisse putant non multo post Theodosij imp. tempora: licet mihi non multū fidei faciat autor tam fabulosus & barbarus: quem quū multis ex causis, tum uel maxime ob id supposititiū putauerim, q Theodosij uel Gratiani temporibus nondum adeo degenerauerat in extremā barbariem Latinus sermo, ut tam abiecto stylo scribere potuisset. Præterea quum, sicut ipse

testatur, tam uehemens tunc Francorum in Ro. odium uigeret, ut multis in locis ne uestigia quidem Ro. relinquenda putauerint, quo illorum memoriã extirpare è Germania atq; Gallia possent, mihi uerisimile non uidetur, Hunibaldum ea ipsa lingua gentis suæ historiã tradere uoluisse, quam tam acriter insectabantur omnes, sed opinor studiosum aliquem nonnulla ex Hunibaldo collegisse, eaq; suo more sine ordine, sine iudicio sic in uolumen redegisse, quemadmodum nunc apud quosdam habentur. Quod si quis omnino contendat, hunc ipsum esse Hunibaldum non fictitiũ, sed uerum, huic libens concedam, modo ne me cogat illi fidem facere in ijs rebus, quæ solent spectatæ eruditionis & doctrinæ uirũ expostulare: nõ magnopere enim me illi opponerem, nisi Troianos meliores putasset Germanis, & quos Corn. Tacitus atque C. Plinius homines Ro. indigenas semper fuisse pronunciant, eos ipse Asiaticos origine faceret: sed quàm hoc sine omni iudicio facere aggressus sit, alij mecũ iudicent: nam si Troianum bellum fuisse aliquando (quod pulcherrimis rationibus negat Dion Prusensis, sacra Ægyptiorũ fultus historia) putandum est, certe non facile persuadebit mihi Hunibaldus, tantum hominũ numerũ sub tam famoso duce furtim abscedere potuisse, cuius rei nullus Græcorum scriptor mentionẽ faciendam censuisset: neq; enim tanto hominũ numero in Italiam Æneas & Antenor profugisse leguntur, quanto Priamũ Iuniorem Hunibaldus ad Scythiam uenisse contendit: tamen horum fugã Dares non tacuit, quem nonnulli militasse eo bello putant, & omnes Græcorum historiæ testantur hos solos expugnatę urbis reliquias fuisse, qui in ipso Grecorum insultu fuga salutem quæsiuerint, postmodumq; alter Venetiam, alter Latium inuaserint. At Priami illius iunioris nullus unquam ueterũ meminit, eoq; magis admirari cogor eos, quibus pro miraculo est Hunibaldus iste, quasi confingere regum nomina opus sit laboriosum: præsertim ubi earum rerum quas scribit præter ipsum nemo meminerit historicus. Iam uide quam fidem mereatur, quod ait Francorũ populum profugũ uenisse ad Scythiam, ibiq; ciuitatem construxisse nomine Sicambriã: quis huius unq; ciuitatis autor meminit? An non tam facile nouam urbem confingere sola sua autoritate potuit, quàm ridicule nouam gentem à Troiano deduxit excidio? Nam eos parum admodum curo, qui ipsum sequuti sunt, nempe Gregoriũ Turonensem episcopũ, & Rheginonẽ atq; Sigibertũ Gallum. Mihi nõ probatur aliam esse Sicambriã, quàm illam celebrem Germaniæ prouinciã inter Busacteros paruos & Bructeros Langobardosq;, autoribus Ptolemęo Cornelioq; Tacito, constitutã, ubi etiã abbas Spanheimeñ. putat habitasse Francos, & idipsum mihi à ratione nõ uidetur alienum, primo quod uicini fuerint Gallis; cum illis enim perpetuo bella gessisse traduntur, quemadmodum & ipsorum testantur annales: at qui poterant semper bella gerere nisi cum uicinis, utpote quos tantum Rhenus fluuius separaret: ab altera enim parte uel

Batavi,uel Eburones,uel Menapij,uel Vbij erant, quos omnes uicisse Francos constat prius quàm in Celticã & Lugdunensem mouerent. Iam de Sicãbris constat quãto in Gallos odio flagrauerit semper ea gens,adeo ut Octauianus claudere Iani portas non posset,nisi prius traductis in citeriorẽ Rheni ripam aliquot Sicambrorũ milibus: autor est Suetonius Tranquillus. Taceo nũc quod de Francis Hunibaldus scripsit, coma usos,capillitijq; magnã habuisse curam,ideoq; deuictis Gallis in signũ seruitutis comã totondisse,ut uictores à uictis eo facilius dinoscerent. Hæc etiam Sicambris optime quadrãt,de qbus initio epigr. Martial. Crinibus in nodũ tortis uenere Sicãbri. Et calamistro ad ornandam comã usos nonnulli Ro. scriptores tradiderunt: nullæ enim aliæ Germanorũ gentes sic à coma prædicant ut Sueui & Sicambri. Porrò q; postea nomen mutauerint,id aliquo euentu factũ esse potest,ut quotidie fieri uidemus: qui enim nunc Leodienses, olim Eburones fuerunt: Colonienses Vbij: sic Austria nunc appellat,quæ olim Pannoniæ pars erat: sic Alsatia dicitq; olim Alemania: sic Occidentale uulgo Lotharijq; regnũ dicitur nobilis illa Belgicæ pars ab Argentorato usq; ad Treuiros protensa, idq; tantũmodo ob partitũ Francorum in tres partes regnũ,quarum postrema atq; minor Lothario Cæsari obuenerat, Vuestualia nunc dicitur quę Saxonia olim fuit: quæ breuiter in mediũ attulisse sufficiat,ut nulli mirũ uideat si mutato nomine,qui ante Sicambri dicebantur,postea Franci appellari potuerint. Siue enim Franci à rege eorũ Frãcone,ut autor est Hunibaldus, siue à libertate,quod Gregorius Turonensis & Sigibertus putant, non multum ad rem nostram facit. Ex historijs hoc nomen sub Antonini & Probi Impp. tempora agnitũ reperio. Trebellius Pollio in uita Probi Cæsaris, Testes, inquit,sunt Franci in inuijs siti paludibus. Et sæpe quum Germanorũ enumerat gentes, interserit & Francos. Paludes autem esse nemini ambiguũ est ea in parte Germaniæ,quam nos Sicambriã olim dictã credimus,uidelicet ubi nunc Zutphania urbs sita est,& non longe ab Asciburgo,quam Embricam quidam uocari putant,ingens & famosa palus uersus Vuestualos protendit. Præterea ubi Frisij occidentales,hodie Monasterienses & Traiectenses Gelrensibus & Hollandis contermini sunt. Solum ipsum natura paludosum cernitur. Sic etiã intelligi poterit quod de Francorũ sedibus 1. lib. Gothicorũ bellorũ Procopius scribit,cuius uerba quia planè in Germania Francos ponunt, eo libentius subscribam,q; sciam quosdam hoc pessime habiturũ,qui nostræ gloriæ semper inuiderunt. Describens enimuero situm locorum, ubi Rhenus in oceanum Germanicum præcipitatur, Hisce,inquit,locis paludes sunt non modicę,ubi primitus Germani habitabãt,gens barbara,nec magni tunc momenti uiri,qui nunc appellant Franci,ijs finitimi Arborichi erãt. Hæc Procopius. Sed quantũ ad loci descriptionẽ,quæ χωρογραφία dicit, attinet,condonandũ aliqd est illis,q de rebus incognitis atq; remotiss. scripserũt. Fuit enim

Procopius

Procopius uir equestris ordinis, qui apud Iustinianum Cæsarem in Græcia militabat. Verissimum est illud Plinij II. Naturalis historiæ libro dictum, locorum situs diligentissime explanari ab ijs qui inde prodissent. Porrò non multū distant Sicambri ab ostijs Rheni, ut homo Græcus facile hallucinari potuerit: uel certe præter Sicambriā, Batauiā atq; Hollandiā quoq; inhabitauerunt. De Arborichis autē quid sibi uelit non satis intelligo, nisi quod insulæ Arborichæ adiacere dicuntur illi prouinciæ, quæ nunc Hollandia uocatur. Idem autor libro tertio scribit Germanos Galliā debellasse, permissuq; Iustiniani Cæsaris possidendam accepisse: unde inquit & Arelatę nunc habitant. Sed de alia Germanorū gente credi hoc non potest, quum Francos eo tempore tota Gallia potitos constet. Primus enim Francorū Clodoueus uniuersam Galliam, eiectis Romanis obtinuisse traditur. Is uero Martiani imperatoris temporibus regnauit: post quem Iustinianus imperauit centū amplius annorum interuallo, & à Clodoueo usq; ad Carolum magnū res Francorum incrementa semper accepit, donec totius ferè Europæ tenerent imperium. Hos igitur inclytos Germanos Procopius notauit, à quibus etiam hoc tempore Imperator Arelatensis regni titulum retinet. Quos in Sicambria olim sedes habuisse, & uera origine Germanos fuisse indigenas, nō Troianos, ut fabulantur quidam, mea fert opinio, quam nō parum promouet quod abbas Spanheimensis ait haberi apud Remos insculpta hæc uerba, quibus beatus Remigius Clodoueum baptizandum alloquutus fuerit, Mitis depone colla Sicamber. Neq; Hunibaldus inficiatur hanc Francos inhabitasse prouinciā postq; è Scythia digressi sunt, annis ante Christum natū nō minus CCCC. Quare miror magis eorum regum nomina quæ recenset post aduentum eorum in Germaniā non reperiri apud Ro. scriptores, inter quos Strabo Augusti tempore tres nominat Sicambrorum reges, quorum nullus est in catalogo Hunibaldi. Si quis aliter sentiat, illi non obnitar: liberū cuiq; suum esto iudicium. Hoc tamen pro mea interim sententia adducam, gloriæ cupiditate multos olim fuisse inductos, ut antiquissimā originem suam facere conarentur. Qui enim alijs meliores uideri uolunt, hoc potissimum student ut cum alijs nihil habeant commune. Hinc etiam Saxones, qui semper inter Germanos præcipuum locum habuerunt, origine se Macedonas gloriabantur, hac in re nō minus ridiculi quàm Franci: eamq; ob causam res strenue gestas nequaq; communi uocabulo Germaniæ tribuebant, sic suam gloriam uilescere rati: hoc enim & Gothi & Vuandali factitarunt, unde paulatim à uulgo creditum est eos extra Germaniam fuisse. Sed hæc breuiter attigisse sufficiat.

RESTAT aliqua ex ipsorum Francorum monumētis afferre testimonia, idq; tanta breuitate aggrediemur, ut tædium legentibus nullum afferamus, diligentioribus reliqua committentes. Duas Francos habuisse leges ipsorum autores testanť, Salicam atq; Ripuariā, quibus nullus regum ante Carolum

magnum

magnum adijcere quicq̃ tentauit. Et quum apud ipsos plurimi semper momenti habitæ sint, ac in Latinã linguã posterioribus seculis translatæ reperiãtur, eo maiorem aduersarijs autoritatẽ pręstabunt. Ipsarum quoq; penes me exẽplar fuit ipsius Caroli magni temporibus conscriptũ, in quo passim gentis uocabula, quæ Latinis uerbis reddi non potuerũt, uernacula Germanorũ lingua exprimunt, quam rem ex ipsarum legum capitulis probaturi sumus, ut liquidò appareat, nostræ Germaniæ non paruã infligi contumeliã, quum illi sua eripitur gloria, Francorum olim egregijs uirtutibus parta.

Legis Ripuariæ capitulo XV. ubi loquitur de ijs qui interfectum hominẽ celant, uel in puteũ deijciunt, exponit se hoc modo: quod dicitur ermordet: ermorden enim interficere hominem sonat eo modo quo solent latrones: & est cõuicij uerbum. Itẽ passim pro pecunia qua quis mulctã soluit aut redimit, uuergelta ponit: gelt enim pecunia est Germanis, & uueren defendere.

Cap. XXXVIII. ubi enumerat quædam instrumenta armorũ, Spatham inquit cũ cogilo, pro capulo, & helmum pro galea, & beinbergas pro armis quibus teguntur crura: bein enim crus appellamus. Item fredum appellat compositionem, qua quis pacem à principe impetrat: frid pax.

Cap. LXXXIX. hominem ferbannitum, id est, exilio damnatum.

Cap. XC. Grauionem comitem, qui etiam hodie Grauen dicuntur. Multa insuper quæ enumerare opus non puto, de reliquis lector coniecturã faciat. Quod si quis dicere uelit Ripuariam legem solis Ripuarijs fuisse promulgatam, qui Francorum quidem socij, non de eadem gente erant, opponã illi Salicam, quæ proculdubio antiquissima fuit, secundum quam iudicare solebant Franci.

Cap. primo docet, quomodo quis sit maniendus: ubi manire pro citare.

Cap. VI. canem seusium, id est porcarium, uel doctum ad inuestigandos apros, quod nos ein seusbundt, uel schuuynbundt.

Cap. VII. Sparuuarium pro aue, quem hodie quoque Speruuer dicimus. Scuriam pro horreo. Cap. XXIIII. Slusa de farinario, pro clausura.

Cap. XXVIII. Skellam de caballo, pro instrumento quo uulgo campanellam uocant siue tintinnabulum, quo utuntur equi onerarij. Reffare segetem, pro uellere.

Cap. LIII. Rachtinburgij dicuntur commissarij, ad componendas lites instituti: rachten enim componere, burgen fideiussores.

Cap. LXI. Durpilum exponit liminare domus. Item ex constitutionibus Caroli magni ad Salicam legem adiectis, teste quoq; Eginharto.

Cap. IIII. Faidosum appellat qui hostis est publicus: feed enim bellum significat. Herbannus mulcta quæ domino, hoc est, principi debetur. Scaram pro turma. Herbergam pro hospitio.

Cap. LXX sic scribit: Quicunq; absq; licentia principis de hoste reuersus fuerit,

fus fuerit, quod factũ Franci herefclit dicunt, uolumus ut antiqua cõftitutio, id eft, capitalis fententia erga illum puniendum cuftodiatur, ab exercitu quẽ here uocamus. Cætera, quæ multa funt, partim iam ufu abolita, fed adhuc Germanicam originem teftantia, quædam etiam adhuc uulgari confuetudine recepta, confulto prætérire ftatui, ne lectorem ad alia iam properantem detinuiffe uidear.

VITA ET GESTA CAROLI COGNOMENTO MAGNI, FRANCORVM REGIS FORTISSIMI, & Germaniæ fuæ illuftratoris, autorisq́ optime meriti, per Eginhartum, illius quandoque alumnum atque fcribam adiuratum, Germanum confcripta.

ITAM & conuerfationem, & ex parte non modicas res geftas, domini & nutritoris mei Caroli excellentiffimi & merito famofiffimi regis, poftquã animus fcribere tulit, quanta potui breuitate complexus fum, operam impendens ut de ijs quæ ad meam notitiam peruenire potuerũt, nihil omitterem, neq́ prolixitate narrandi noua quæq́, fastidientium animos offenderẽ, fi tamen ullo modo uitari poteft, ut noua fcriptione nõ offendantur, qui uetera, & à uiris doctiffimis atq́ difertiffimis confecta monumenta faftidiunt. Et quamuis plures effe non ambigam, qui ocio ac literis dediti, ftatum æui præfentis non arbitrentur ita negligendum, ut omnia quæ nunc fiunt, uelut nulla memoria digna, filẽtio atq́ obliuioni tradant, potiusq́ uelint amore diuturnitatis allecti, aliorũ præclara facta qualibufcunq́ fcriptis inferere, quàm fui nominis famam pofteritatis memoriæ nihil fcribendo fubtrahere: Tamen ab huiufmodi defcriptione non exiftimaui temperandum, quando mihi confcius eram, nullum ea ueracius quàm me fcribere poffe, quibus ipfe interfui, quæque præfens oculata, ut dicitur, fide cognoui, & utrum ab alio fcriberentur nec ne, liquidò fcire non potui: fatiusq́ iudicaui eadem cum alijs uelut communiter literis mandata memoriæ pofterorum tradere, quàm regis excellentiffimi, & omnium fua ætate maximi, clariffimam uitam, & egregios, atque noftri temporis hominibus uix imitabiles actus, pati obliuionis tenebris aboleri. Suberat & alia non irrationabilis caufa, quæ uel fola fufficere poffet, ut me ad hæc fcribenda compelleret, nutrimentum uidelicet in me impenfum, & perpetua, poftquam in aula eius conuerfari cœpi, cum ipfo & liberis eius amicitia, qua me ita fibi deuinxit, debitoreḿque tam uiuo, quàm mortuo conftituit, ut merito ingratus uideri & iudicari poffem, fi tot

si tot beneficiorum in me collatorum immemor, clarissima & illustrissima hominis optime de me meriti gesta silentio præterirê, patereréq; uitam eius qua si qui nunquam uixerit, sine literis ac debita laude manere. Cui scribendæ atque explicandæ non meum ingeniolum, quod exile & paruum, imò nullum penè est, sed Tullianam par erat desudare facundiam. En tibi librum præclarissimi & maximi uiri memoriam continentem, in quo præter illius facta nō est quod admireris, nisi forte quod homo barbarus, in Romana locutione perparum exercitatus, aliquid decenter aut commode Latine scribere posse putauerim, atq; in tantam impudentiam proruperim, ut illud Ciceronis putarem contemnendum, quod in primo Tusculanarū libro, quum de Latinis scriptoribus loqueretur, ita dixisse legitur: Mandare quenquam, inquit, literis cogitationes suas, quas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & ocio & literis. Poterat quidem hæc oratoris egregij sententia me à scribendo deterrere, nisi animo præmeditatum esset, hominū iudicia potius experiri, & scribendo ingenioli mei periculum facere, quàm tanti uiri memoriam mihi parcendo præterire

In temere scribentes

VITA CAROLI MAGNI IMP.

Ens Merouingorum, de qua Franci reges sibi creare soliti erant, usque in Hildericum regem, qui iussu Stephani Romani pontificis depositus ac detonsus, atq; in monasteriū trusus est, durasse putatur: quæ licet in illo finita possit uideri, tamen iandudum nullius uigoris erat, nec quicquā in se clarum, præter inane regis uocabulum præferebat: nam & opes & potentia regni penes palatij præfectos, qui Maioresdomus dicebantur, & ad quos summa imperij pertinebat, tenebantur: neq; regi aliud relinquebatur, quàm ut regio tantum nomine contentus, crine profuso, barba submissa solio resideret, ac speciem dominantis effingeret, legatos undecūq; uenientes audiret, eisq; abeuntibus responsa, quæ erat doctus, uel etiam iussus, ex sua uelut potestate redderet, quum præter inutile regis nomen, & precarium uitæ stipendium, quod ei præfectus aulæ prout uidebatur exhibebat, nihil aliud proprij possideret, quàm unam præparui reditus uillam, in qua domū, ex qua famulos sibi necessaria ministrantes, atq; obsequium exhibentes, paucæ numerositatis habebat. Quocunq; eundum erat, carpento ibat, quod bubus iunctis, & bubulco rustico more agente trahebatur: sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conuentum, qui annuatim ob regni utilitatē celebrabatur, ire, sic domum redire solebat. At regni administrationē, & omnia quæ uel domi uel foris agenda ac disponenda erant, præfectus aulæ procurabat. Quo officio tum quum Hildericus deponebatur, Pipinus pater Caroli regis iam uelut hæreditario iure fungebat: nam pater eius Carolus, qui

tyrannos

tyrannos per totam Franciam dominatum sibi uendicantes oppressit,& Saracenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis prælijs,uno in Aquitania apud Pictauium ciuitatē, altero iuxta Narbonam apud Byrram fluuiū ita deuicit,ut in Hispaniam eos redire compelleret.Eundem magistratū à patre Pipino sibi dimissum egregie administrauit : qui honor non alijs à populo dari consueuerat,quàm ijs qui & claritate generis ; & opū amplitudine cæteris eminebant. Hunc quum Pipinus pater Caroli regis ab auo & patre sibi & fratri Carolomanno relictū , summa cum eo concordia diuisum aliquot annis uelut sub rege memorato tenuisset,frater eius Carolomannus, incertū quibus de causis, tamen uidetur quod amore conuersationis contemplatiuæ succensus,operosa temporalis regni administratione relicta,Romam se contulit in ocium,ibiq; habitu permutato monachus factus ; in monte Soracte apud ecclesiā beati Syluestri constructo monasterio,cum fratribus secum ad hoc uenientibus , per aliquot annos optata quiete perfruitur. Sed quum ex Francia multi nobilium ob uota soluenda Romam solenniter commearent, & eum uelut dominum quondam suum præterire nollent,ocium quo maxime delectabatur, crebra salutatione interrumpentes,locum mutare compellunt: nam quum huiuscemodi frequentiam suo proposito officere uidisset,relicto monte in Samnium prouinciā ad monasterium sancti Benedicti,situm in arce Cassina,secessit,& ibi quod reliquū erat temporalis uitæ,religiose cōuersando compleuit. Pipinus autem per autoritatem Ro. pontificis ex præfecto palatij rex constitutus,quū per quindecim annos,aut eo amplius Francis imperaret,finito Aquitanico bello , quod contra Vuaifariū ducem Aquitaniæ ab eo susceptum, per continuos nouē annos gerebatur , apud Parisios morbo aquæ intercutis diē obijt,superstitibus liberis Carolo & Carolomanno , ad quos successio regni diuino nutu peruenerat . Franci siquidem facto solenniter generali cōuentu,ambos sibi reges constituunt,ea conditione præmissa,ut totum regni corpus ex æquo partirentur : & Carolus eam partem, quam pater eorum Pipinus tenuerat,Carolomannus uero eam, cui patruus eorum Carolomannus præerat , regendi gratia susciperet. Susceptæ sunt utrinq; conditiones , & pars regni diuisi iuxta modum sibi propositū ab utroque recepta est : mansitq; ista,quamuis cum summa difficultate , concordia, multis ex parte Carolomanni societatem separare molientibus,adeo ut quidam etiā eos bello cōmittere sint meditati. Sed in eo plus suspicionis quàm periculi fuisse ipse rerum exitus approbauit, quum defuncto Carolomanno uxor eius cum filijs,& quibusdam qui ex optimatum eius numero primores erant,Italiam fuga peteret: & nullis existentibus causis, spreto mariti fratre, sub Desyderij regis Langobardorū patrociniū se cū suis liberis offerret.Carolomannus quidem post administratū communiter biennio regnum morbo decessit. Carolus autem fratre defuncto, consensu omnium Francorū rex

constituitur. De cuius natiuitate atque infantia, uel etiã pueritia, quia neque scriptis usquam aliquando declaratum est, nec quisquam modò superesse inuenitur, qui horũ se dicat habere notitiam, scribere ineptũ iudicans ad actus & mores, cæterasque uitæ illius partes explicandas ac demonstrandas, omissis incognitis transire disposui: ita tamen ut primo res gestas & domi & foris, deinde mores & studia eius, tum de regni administratione & fine narrando, nihil de ijs quæ cognitu uel digna uel necessaria sunt prætermittã. Omniũ bellorum quæ gessit primo Aquitanicum à patre inchoatũ, sed nondum finitũ, quia cito peragi posse putabatur, fratre adhuc uiuo, & auxilium ferre rogato, suscepit: & licet eum frater promisso frustrasset auxilio, susceptam expeditionem strenuissime executus, nõ prius incepto desistere, aut suscepto labori cedere uoluit, quàm hoc quod efficere moliebatur, perseuerantia quadam, perfecto fine concluderet. Nam & Hunoldum, qui post Vuaifarij mortẽ Aquitaniam occupare, bellumque iam penè peractum reparare tentauerat, Aquitaniam relinquere, & Vasconiam petere coëgit: quem tamen ibi consistere nõ sustinens, transmisso amne Garonna Lupo Vasconum duci per legatos mandat ut perfugam reddat: quod ni festine faciat, bello eum se expostulaturum. Sed Lupus saniori usus consilio, non solum Hunoldum reddidit, sed etiã seipsum cũ prouincia cui præerat, eius potestati submisit. Compositis in Aquitania rebus, eoque bello finito, regni quoque socio iam rebus humanis exẽpto, rogatu & precibus Adriani Ro. urbis episcopi exoratus, bellum contra Langobardos suscepit: quod prius quidẽ & à patre eius, Stephano papa supplicante, cum magna difficultate susceptũ est: quia quidam ex primoribus Francorum, cum quibus consultare solebat, adeo uoluntati eius renisi sunt, ut se regem deserturos, domumque redituros libera uoce proclamarent. Susceptũ tamen bellum est contra Haistolfum regem, & celerrime completum. Sed licet sibi & patri belli suscipiendi similis, ac potius eadem causa subesse uideretur, haud simili tamen & labore certatum & fine constat esse completũ. Pipinus siquidem Haistolfum paucorum dierum obsidione apud Ticinum compulit & obsides dare, & erepta Romanis oppida atque castella restituere: atque ut reddita non repeterentur, sacramento fidem dare. Carolus uero post inchoatum à se bellum nõ prius destitit, quàm & Desyderiũ regẽ, quem longa obsidione fatigauerat, in deditionem susciperet, & filium eius Adalgisum, in quẽ spes omnium inclinatæ uidebantur, non solum regno, sed etiam Italia decedere compelleret, omnia Romanis erepta restitueret, Ruodgausum Foroiuliani ducatus præfectum, res nouas molientem opprimeret, totamque Italiam suæ ditioni subiugaret, subactæque filium Pipinum regem imponeret. Italiam intranti quàm difficilis alpium transitus fuerit, quantoque Francorum labore inuia montiũ iuga, & eminentes in cœlum scopuli, atque asperæ cautes superatæ sint, hoc loco describerẽ, nisi uitæ illius modum potius quàm bellorũ quæ
gessit

gessit, euentus memoriæ mandate præsenti opere animo esset propositũ. Finis tamen huius belli fuit subacta Italia, & rex Desyderius ꝑpetuo exilio deportatus, & filius eius Adalgisus Italia pulsus, & res à Langobardorum regibus ereptæ Hadriano Ro. ecclesię rectori restitutæ. Post eius finem Saxonicũ, quod quasi intermissum uidebaẽ, repetitũ est, quo nullum neq; prolixius, neq; atrocius, Francorumq; populo laboriosius susceptũ est: quia Saxones, sicut omnes ferè Germaniam incolentes nationes, & natura feroces, & cultui dæmonum dediti, nostræq; religioni contrarij, neq; diuina, neq; humana iura uel polluere, uel transgredi inhonestum arbitrant. Suberant & causæ quæ quotidie pacem conturbare poterant, termini uidelicet nostri & illorum penè ubiq; in plano contigui, præter pauca loca, in quibus uel syluæ maiores, uel montium iuga interiecta, utrorumq; agros certo limite disterminant, in quibus cædes, & rapinæ, & incendia uicissim fieri non cessabant. Quibus adeo Franci sunt irritati, ut iam non uices reddere, sed apertum contra eos bellum suscipere dignum iudicarent. Susceptũ est igitur contra eos bellum, quod magna utrinq; animositate, tamen maiore Saxonum quàm Francorũ damno per continuos triginta tres annos gerebatur. Poterat siquidem citius finiri, si Saxonum hoc perfidia pateretur. Difficile dictu est quoties superati ac supplices regi se dediderint, imperata facturos polliciti sint, obsides qui imperabantur absq; dilatione dederint, legatos qui mittebantur susceperint: aliquoties ita domiti & emolliti, ut & cultum dæmonũ dimittere, & Christianæ religioni se subdere uelle promitterẽt. Sed sicut ad hęc facienda aliquoties proni, sic ad eadem peruertenda semper fuere præcipites: ut non facile æstimare possis, ad utrum horum faciliores uerius dici possint: quippe quum post inchoatum ab eis bellum uix annus unus exactus sit, quo nõ ab eis huiuscemodi facta sit permutatio. Sed magnanimitas regis, ac perpetua tam in aduersis quàm prosperis mentis constantia, nulla eorum mutabilitate uel uinci poterat, uel ab ijs quæ agere cœperat defatigari: nam nunquam eos huiuscemodi aliquid perpetrãtes, impune ferre passus est, quin aut ipse per se ducto, aut per comites suos misso exercitu, perfidiam ulcisceretur, & dignam ab eis pœnam exigeret, donec omnibus qui resistere solebãt profligatis, & in suam potestatem redactis, decem hominũ milia ex ijs qui utrasq; ripas Albis fluminis incolebãt, cum uxoribus & liberis sublatos transtulit, & huc atq; illuc per Galliam & Germaniam multimoda diuisione distribuit: eaq; conditione à rege proposita, & ab illis suscepta, tractum per tot annos bellum constat esse finitum, ut abiecto dæmonũ cultu, & relictis patrijs ceremonijs, Christianæ fidei atq; religionis sacramenta perciperent, & Francis adunati, unus cum eis populus efficerentur. Hoc bello, licet per multum temporis spatium traheretur, ipse non amplius cum hoste quàm bis acie conflixit: semel iuxta montẽ qui Osneggi dicitur, in loco Thietmelle nominato: & iterũ apud Hasam fluuium

Caroli cũ Saxonibus bellũ

Saxonum perfidia

uium,& hoc uno mense, paucis quoq; interpositis diebus. His duobus prælijs hostes adeo profligati ac deuicti sunt,ut ulterius regem neq; prouocare, neq; uenienti resistere, nisi aliqua loci munitione defensi auderent. Plures tamen eo bello tam ex nobilitate Francorũ, quàm Saxonũ, & functi summis honoribus uiri,consumpti sunt: tandemq; anno tricesimo tertio finitum est: quum interim tot ac tanta in diuersis terrarum partibus bella cõtra Francos & exorta sint, & solertia regis administrata, ut merito intuentibus in dubiũ uenire possit,utrum in eo aut laborum patientiam, aut felicitatem potius mirari conueniat: nam biennio ante Italicum hoc bellum sumpsit exordium:& quum sine intermissione gereretur,nihil tamen ex ĳs quæ alicubi erant gerenda dimissum,aut ulla in parte ab æque operoso certamine cessatum est:nam rex omnium qui sua ætate gentibus dominabantur, & prudentia maximus, & animi magnitudine præstantissimus, nihil in ĳs quæ uel suscipienda erãt uel exequenda, aut propter laborem detrectauit, aut propter periculum exhorruit. Verum unumquodq; secundum suam qualitatem & subire & ferre doctus,nec in aduersis cedere,nec in prosperis falsò blandienti fortunæ assentire solebat. Quum enim assiduo ac penè continuo cum Saxonibus bello certaretur,dispositis per congrua confiniorum loca prȩsidĳs,Hispaniam quam maximo poterat belli apparatu aggreditur: saltuq; Pyrenei superato,omnibus quæ adierat,oppidis atq; castellis in deditionem acceptis,saluo atq; incolumi exercitu reuertitur: præter quod in ipso Pyrenei iugo Vasconicam perfidiam parumper in redeundo contigit experiri. Nam quũ agmine longo,ut loci & angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus, Vascones in summi montis uertice positis insidĳs (est enim locus ex opacitate syluarum, quarum maxima est ibi copia,insidĳs ponendis opportunus)extremam impedimentorũ partem,& eos qui nouissimo agmine incedentes,subsidio præcedentes tuebantur,desuper incursantes in subiectam uallem deĳciunt: cõferto'q; cum eis prælio, usque ad unum omnes interficiunt, ac direptis impedimentis noctis beneficio,quæ iam instabat,protecti,summa cum celeritate in diuersa disperguntur. Adiuuabat in hoc facto Vasconas & leuitas armorum & loci in quo res gerebatur situs: econtra Francos & armorum grauitas,& loci iniquitas per omnia Vasconibus reddidit impares. In quo prælio Eghartus regiȩ mensæ prȩpositus, Anshelmus comes palatĳ, & Rutlandus Britannici littoris præfectus,cum alĳs compluribus interficiuntur. Neq; hoc factũ ad præsens uindicari poterat:quia hostis re perpetrata ita dispersus est,ut ne fama quidem remaneret,ubinam gentium quæri potuisset. Domuit & Britones,qui ad occidentem, in extrema quadam parte Galliæ super littus oceani residentes,dicto audientes non erant:missa in eos expeditione,qua & obsides dare, & quæ imperarentur se facturos polliceri coacti sunt. Ipse postea cum exercitu Italiam ingressus,ac per Romam iter agens,Capuam Campaniæ urbem

niæ urbem accessit:atq; ibi positis castris, bellum Beneuentanis ni se dederēt comminatus est. Præuenit hoc dux gentis Aragisus, filios suos Rumoldum & Grimoaldum cum magna pecunia obuiam ei mittens,rogat ut filios obsides suscipiat,seq; cum gente imperata facturum pollicetur:præter hoc solum si ipse ad conspectum uenire nō cogeretur. Rex utilitate gentis magis quàm animi eius obstinatione considerata, & obsides sibi oblatos suscepit, eiq; ut ad conspectum uenire non cogeretur,pro magno munere concessit, unóque ex filijs,qui minor natu erat,pro obside retento, maiorem patri remisit: legatisq; ob sacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda atq; suscipienda cū Aragiso dimissis, Romam redit: consumptisq; ibi sanctorum in ueneratione locorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur. Baioaricū deinde bellum & repēte ortum, & celeri fine completū est: quod superbia simul ac socordia Tassilonis ducis excitauit, qui hortatu uxoris, quæ filia Desyderij regis erat, ac patris exilium per maritum ulcisci posse putabat, iuncto fœdere cum Hunis,qui Baioarijs sunt ab oriente contermini, non solum imperata non facere,sed bello regem prouocare tentabat: quorum contumaciam, quia nimia uidebatur,animositas regis ferre nequiuerat,ac proinde copijs undiq; contractis Baioariam petiturus ipse ad Lechum amnem cum maximo uenit exercitu. Is fluuius Baioarios ab Alemannis diuidit. Cuius in ripa castris collocatis, priusquam prouinciam intraret, animum ducis per legatos statuit experiri. Sed ille pertinaciter agere nec sibi nec genti utile ratus, supplex se regi subiecit,obsides qui imperabantur dedit,inter quos & filium suum Theodonem,data insuper fide cum iuramento,quod ab illius potestate nemini defectionem suadenti assentiri deberet.Sicq; bello,quod quasi maximum futurū uidebatur, celerrimus est finis impositus. Tassilo tamen postmodum ad regem euocatus, neq; redire permissus, neq; prouinciæ quam tenebat ulterius præesse, sed comitibus ad regendum commissa est. His motibus ita compositis, Sclauis, qui nostra consuetudine Vuilsi, proprie uero, hoc est, sua lingua, Vuelatabi dicuntur, illatum est bellum, in quo & Saxones uelut auxiliares inter cæteras nationes quæ regis signa iussæ sequebātur, quanq; uicta & minus deuota obedientia militabāt. Causa belli erat,quod Abottitos,qui cum Francis olim fœderati erant, assidua incursione lacessebant,nec iussionibus coërceri poterant. Sinus quidam ab oceano orientem uersus porrigitur, longitudinis quidem incompertæ,latitudinis uero quæ nusquam centum milia passuum excedat, quum in multis locis contractior inueniatur.Hunc multæ circumsedent nationes. Dani siquidem & Sueones, quos Nortmannos uocamus, & septentrionale littus,& omnes in eo insulas tenent. At littus australe Sclaui & Aisti,& aliæ diuersæ incolunt nationes, inter quos uel præcipui sunt, quibus tunc à rege bellum inferebatur Vuelatabi,quos ille una tantum,& quam per se gesserat,expeditione ita contudit ac domuit, ut ulterius

imperata facere minime renuendum iudicarent. Maximum omniũ quæ ab illo gesta sunt bellorum, præter Saxonicum, huic bello successit, illud uidelicet quod contra Auares siue Hunos susceptum est, quod ille & animosius quàm cætera, & longe maiori apparatu administrauit. Vnam tamen per se in Pannoniã, nam hanc prouinciam ea gens tum incolebat, expeditionem fecit: cæteras filio suo Pipino, ac præfectis prouinciarum, comitibus etiam atq; legatis perficiendas commisit. Quod quum ab ijs strenuissime fuisset administratum, octauo tandem anno completum est. Quot prælia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, restatur uacua omni habitatore Pannonia, & locus in quo regia Cagani erat, ita desertus, ut ne uestigium quidem in eo humanæ habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas perijt, tota gloria decidit: omnis pecunia, & congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt: neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari, quo illi magis ditati & opibus aucti sint: quippe quum usq; in id temporis penè pauperes uiderentur: tantum auri & argenti in regia cõpertum, tot spolia preciosa in prælijs sublata, ut merito credi posset, hoc Francos Hunis iuste eripuisse, quod Huni prius alijs gentibus iniuste eripuerunt. Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt, Ericus dux Forojulianus, in Liburnia iuxta Tarsaticam maritimam ciuitatem insidijs oppidanorum interceptus, & Gerholtus Baioariæ præfectus in Pannonia, quum contra Hunos præliaturus aciem instrueret, incertum à quo, cum duobus tantum qui eum obequitantem ac singulos hortantẽ comitabantur, interfectus est. Cæterum incruentum penè Francis hoc bellum fuit, & prosperrimum exitum habuit, tametsi diurius sua magnitudine traheretur. Post quod & Saxonicum suæ prolixitati conuenientem finem accepit. Bohemanicum quoq; & Hilinonicum, quæ postea exorta sunt, diu durare non potuerunt, quorum utrunque ductu Caroli iunioris celeri fine completum est. Vltimũ quod contra Nortmannos, qui Dani uocantur, primo piraticam exercentes, deinde maiori classe littora Galliæ atque Germaniæ uastantes, bellum susceptũ est. Quorum rex Godefridus adeo uana spe inflatus erat, ut totius sibi Germaniæ promitteret potestatem. Frisiam quoque & Saxoniam haud aliter atq; suas prouincias æstimabat. Iam Abotritos uicinos suos in suam ditionem redegerat, iam eos sibi uectigales fecerat. Iactabat etiam se breui Aquasgrani ubi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum. Nec dictis eius quãuis uanissimis omnino fides abnuebatur, quin putaretur tale aliquid inchoaturus, nisi festinata fuisset morte præuentus: nam à proprio satellite interfectus, & suæ uitæ, & belli à se inchoati finem accelerauit. Hæc sunt bella quæ rex potentissimus per annos quadraginta septem, tot enim annis regnauerat, in diuersis terrarũ partibus summa prudentia atq; felicitate gessit. Quibus regnum Francorum, quod post patrem Pipinum magnum quidem &

forte susceperat, ita nobiliter ampliauit, ut penè duplum illi adiecerit. Nam quum prius non amplius quàm ea pars Galliæ, quæ intra Rhenum & Ligerim, oceanumq; & mare Balearicum iacet, & pars Germaniæ quæ intra Saxoniam & Danubium, Rhenumq; ac Salam fluuium, qui Turingos & Sorabos diuidit, postea à Francis qui orientales dicuntur, incolitur, & præter hæc Alemanni atque Baioarij ad regni Francorum potestatem pertinerent, ipse per bella memorata primo Aquitaniā & Vasconiam, totumq; Pyrenei montis iugum, & usq; ad Hiberum amnem, qui apud Nauarros ortus, & fertilissimos Hispaniæ agros secans, sub Dertusę ciuitatis mœnia Balearico mari miscetur, deinde Italiam totam, quæ ab Augusta Prætoria usq; in Calabriam inferiorem, in qua Græcorum ac Beneuentanorū constat esse confinia, decies centum, & eo amplius passuum milibus longitudine porrigitur. Tum Saxoniā, quę quidem Germaniæ pars nō modica est, & ad eam quæ à Francis incolit, latitudine dupla putatur, quū longitudine possit esse consimilis. Postq; utranq; Pannoniam, & oppositā in altera Danubij ripa Daciam, Histriam quoq; & Liburniā atq; Dalmatiam, exceptis maritimis ciuitatibus, quas ob amicitiam, & iunctum cum eo fœdus Constantinopolitanū imperatorē habere permisit. Deinde omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenū ac Vistulam fluuios, oceanumq; & Danubium positæ, lingua quidem penè similes, moribus uero atq; habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias effecerit. Inter quas ferè præcipui sunt Vuelatabi, Sotabi, Abotriti, Boëmanni: cum ijs nanq; conflixit: cæteras, quarū multo maior est numerus, in deditionem suscepit. Auxit etiam gloriam regni sui quibusdam regibus ac gentibus per amicitiā sibi cōciliatis: adeo nanq; Adelfonsum Galatiæ atq; Asturicæ regem sibi societate deuinxit, ut is quum ad eum uel literas, uel legatos mitteret, non aliter se apud illum quàm proprium suum appellari iuberet. Scotorum quoque reges sic habuit ad suam uoluntatem per suam munificentiā inclinatos, ut eum nunquam aliter quàm dominū, seq; subditos ac seruos eius pronunciarent. Extant epistolę ab eis ad eum missæ, quibus huiusmodi affectus eorū erga illum indicatur. Cum Aaron rege Persarū, qui, excepta India, totum penè tenebat orientē, talem habuit in amicitia concordiam, ut is gratiam eius omniū qui in toto orbe terrarū erant regū ac principū præponeret, solumq; illum honore ac munificētia sibi colendū iudicaret: ac proinde quū legati eius, quos cū donarijs ad sacratissimū domini ac saluatoris nostri sepulchrū, locūq; resurrectionis miserat, ad eū uenissent, & ei domini sui uoluntatē indicassent, nō solum quæ petebant fieri permisit, sed etiam sacrū illum & salutarē locū, ut illius potestati adscriberet concessit: & reuertentibus legatis suos adiungēs, inter uestes & aromata, & cæteras orientaliū terrarū opes, ingētia illi dona transmisit, quū ei paucos ante annos eum quem tunc solum habebat rogāti mitteret elephantē. Imperatores

etiam Constantinopolitani Nicephorus, Michaël & Leo, ultro amicitiam & societatem eius expetentes, complures ad eum misere legatos: cum quibus tamen propter susceptum à se imperatoris nomen, & ob hoc ei quasi qui imperium eius eripere uellet, ualde suspectum, fœdus firmissimũ statuit, ut nulla inter partes cuiuslibet scandali remaneret occasio. Erat enim semper Romanis & Græcis Francorũ suspecta potentia. Vnde & illud Græcum extat prouerbium, τὸν Φράγκον φίλον ἔχῃς, γείτονα οὐκ ἔχῃς. Qui quum tantus in ampliando regno & subigẽdis exteris nationibus existeret, & in huiusmodi occupationibus quotidie uersaretur, opera tamen plurima ad regni decorẽ & utilitatem pertinentia, diuersis in locis inchoauit, quædam etiam consummauit. Inter quæ præcipua ferè non immerito uideri possunt, basilica sanctę dei genitricis Aquisgrani opere mirabili constructa, & pons apud Moguntiacum in Rheno quingentorũ passuum longitudinis (nam tanta est ibi fluminis latitudo) qui tamen uno antequã decederet anno, incendio conflagrauit: nec refici potuit propter festinatum eius decessum: quanquam in ea meditatione esset, ut pro ligneo lapideum restitueret. Inchoauit & palatia operis egregij: unum haud longe à Moguntiaco, iuxta uillam cui nomen est Ingelheim: alterum Nouiomagi super Vuahalem fluuium, qui Batauorum insulam à parte meridiana præterfluit. Præcipue tamen ædes sacras ubicunq; in toto regno suo uetustate collapsas comperit, pontificibus & patribus, ad quorum curam pertinebant, ut restaurarentur imperauit, adhibens curam ut imperata perficerent. Molitus est & classem contra Nortmannos, ædificatis ad hoc nauibus iuxta flumina, quæ & de Gallia & Germania septentrionalem influunt oceanum: & quia Nortmanni Gallicũ littus atque Germanicũ assidua infestatione uastabant, per omnes portus & ostia fluminum, quà naues recipi posse uidebantur, stationibus & excubijs dispositis, ne quà hostis exire posset, tali munitione prohibuit. Fecit idem à parte meridiana in littore prouinciæ Narbonensis ac Septimaniæ, toto etiam Italiæ littore usq; Romam, contra Mauros, nuper piraticam exercere aggressos, ac per hoc nullo graui damno uel à Mauris Italia, uel Gallia atq; Germania à Nortmannis diebus suis affecta est: præterquã quod Centumcellæ ciuitas Hetruriæ, per proditionem à Mauris capta atque uastata est. Et in Frisia quædam insulæ Germanico littori contiguæ, à Nortmannis deprædatæ sunt. Talem eum in tuendo & ampliando, simul'que ornando regno fuisse constat. Cuius animi dotes & summam in qualicunque, & prospero & aduerso euentu constantiam, cæteraq; ad interiorem atque domesticam uitam pertinentia, hinc dicere exordiar. Post mortem patris cum fratre regnum partitus, tanta patientia simultates & inuidiam eius tulit, ut omnibus mirum uideretur, quod ne ad iracundiã quidem ab eo prouocari potuisset. Deinde quũ matris hortatu filiam Desyderij regis Langobardorũ duxisset uxorem, incertum qua

de causa

de causa post annum repudiauit, & Hildegardim de gente Sueuorum præcipuæ nobilitatis fœminam in matrimonium accepit: de qua tres filios, Carolum uidelicet, Pipinum, & Ludouicum: totidemq; filias, Rotdrudim, Bertam, & Gislam genuit. Habuit & filias tres, Thedradam, Hildrudim, & Rothaidem: duas de Fastrada uxore, quæ de orientalium Francorum, Germanorum uidelicet gente erat: tertiam de concubina quadam, cuius nomen modò memoriæ non occurrit. Defuncta Fastrada, Luidgardim Alemannam duxit, de qua nihil liberorum tulit. Post cuius mortem quatuor habuit concubinas, Mathalgardim scilicet, quæ peperit ei filiam nomine Rothildim, Gersuindam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adeldrudis nata est: & Reginam, quæ ei Drogonem & Hugum genuit: & Adelluidam, ex qua Theoderichum procreauit. Mater quoq; eius Bertrada in magno apud eum honore consenuit. Colebat enim eam cum summa reuerentia, ita ut nulla unquam inter eos sit exorta discordia, præter in diuortio filiæ Desyderij regis, quam illa suadente acceperat. Decessit tandem post mortem Hildegardis, quum iam tres nepotes suos, totidemq; neptes in filij domo uidisset, quam ille in eadem basilica, qua pater situs est, apud sanctum Dionysium, magno fecit honore humari. Erat ei unica soror, nomine Gisla, à puellaribus annis religiosæ conuersationi mancipata, quam similiter ut matrem magna coluit pietate: quæ etiam paucis ante obitum illius annis in eo quo conuersata est monasterio decessit. Liberos suos ita censuit instituendos, ut tam filij quàm nepotes primo liberalibus studijs, quibus & ipse operam dabat, erudirentur. Tum filios quamprimum ætas patiebatur, more Francorum equitare, armis ac uenationibus exerceri fecit. Filias uero lanificio assuescere, colóque ac fuso, ne per ocium torperent, operam impendere, atq; ad omnem honestatē erudiri iussit. Ex ijs omnibus duos tantum filios, & unam filiam, priusquam moreretur amisit, Carolum, qui maior natu erat, & Pipinum, quem regem Italiæ præfecerat, Rotdrudim, quæ filiarum eius primogenita, & Constantino Græcorum imperatori desponsata erat. Quorum Pipinus unum filium suū Bernhartum, filias autem quinque, Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertaidem, ac Thedradam superstites reliquit: in quibus rex pietatis suæ præcipuum documentum ostendit, quum filio suo defuncto nepotem patri succedere, & neptes inter filias suas educari fecisset. Mortes filiorum ac filiæ pro magnanimitate qua excellebat, minus patienter tulit, pietate uidelicet qua non minus insignis erat, cōpulsus ad lacrymas. Nunciato etiā sibi Adriani pontificis obitu, quem amicum præcipuum habebat, sic fleuit ac si fratrē, aut charissimum filium amisisset: erat enim in amicitijs optime temperatus, ut eas & facile admitteret, & constantissime retineret: colebatq; sanctissime quoscunq; hac affinitate sibi coniunxerat. Filiorum & filiarū tantam in educando curā habuit, ut nunq; domi positus sine ipsis cœnaret, nunquam iter

sine illis faceret. Adequitabant ei filij, filiæ uero ponè sequebantur: quarum agmen extremũ ex satellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quæ quũ pulcherrimæ essent,& ab eo plurimum diligerentur, mirum quod nullam ea rum cuiquam aut suorum aut exterorum nuptum dare uoluit, sed omnes se cum usq; ad obitum suum in domo sua retinuit, dicens se earũ contubernio carere non posse: ac propter hoc, licet aliâs felix, aduersæ fortunæ malignitatẽ expertus est: quod tamen ita dissimulauit, ac si de eis nunquam alicuius pro bri suspicio orta uel dispersa fuisset. Erat ei filius nomine Pipinus, ex concubi na æditus, cuius inter cæteros mentionem nullam fecimus, facie quidem pul cher, sed gibbo deformis: is quum pater bello contra Hunos suscepto in Ba ioaria hyemaret, ægritudine simulata cum quibusdam è primoribus Franco rum, qui sibi uana promissione regni illuserant, aduersus patrem coniurauit: quem post fraudem detectam, & damnationem coniuratorũ, detonsum in cœnobio Prumia religiosæ uitæ iamq; uolentem uacare permisit. Facta est & alia prius contra eum in Germania ualida cõiuratio, cuius autores partim luminibus orbati, partim membris incolumes, omnes tamen in exilium acti sunt: neq; ullus ex eis interfectus est, nisi tres tantum, qui quum se ne compre henderentur, strictis gladijs defenderent, aliquos etiam occidissent, quia ali ter coërceri non poterant, interempti sunt. Harum tamen coniurationum Fa stradæ reginæ crudelitas causa & origo extitisse creditur: & idcirco in amba bus contra regem conspiratum est, quia uxoris crudelitati consentiens, à suæ naturæ benignitate ac solita mansuetudine immaniter exorbitasse uidebat̃. Cæterum per omne uitæ suæ tempus ita cum summo omnium amore atq; fauore & domi & foris conuersatus est, ut nunquã ei uel minima iniustæ cru delitatis nota à quoquam fuisset obiecta. Amabat peregrinos, & eorum susci piendorum magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non solum palatio, uerum etiam regno non immerito uideretur onerosa: ipse tamen pro magnitudine animi huiuscemodi pondere minime grauabatur, quum etiam ingentia incõmoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compensaret. Corpore fuit amplo atq; robusto, statura eminenti, quæ tamen iustam non excederet: nam septem suorum pedum proceritatẽ eius cõstat habuisse figu ram: apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac uegetis, naso paululũ me diocritatem excedente, canitie pulchra, facie læta & hilari: unde formæ autori tas ac dignitas tam stanti quàm sedenti plurima inerat: quanq; ceruix obesa & breuior, uenterq; ꝓiectior uiderez̃, tamen hæc cæterorũ membrorũ cæla bat æqualitas: incessu firmo, totaq; corporis habitudine uirili: uoce clara qdẽ, sed quæ minus corporis formæ conueniret: ualetudine ꝓspera, præter ꝙ an tequam decederet, per quatuor annos crebro febribus corripiebaz̃: ad extre mũ uno etiã pede claudicaret: & tunc quidẽ plura arbitratu suo quàm medi corum consilio faciebat, quos penè exosos habebat, ꝙ ei in cibis assa, quibus

Fastradæ crudelitas

assue-

assuetus erat, dimittere,& elixis assuescere suadebant.Exercebatur assidue equitando ac uenando,quod illi gentilitium erat:quia uix ulla in terris natio inuenitur,quæ in hac re Francis possit æquari. Delectabatur etiam uaporibus aquarum naturaliter calentium,frequenti natatu corpus exercens: cuius adeo peritus fuit,ut nullus ei iuste potuerit præferri: ob hoc etiam Aquisgrani regiam extruxit, ibiq; extremis uitæ annis usq; ad obitum continue habitauit: & non solum filios ad balneum,uerum optimates & amicos, aliquando etiã satellitum & custodum turbam inuitauit,ita ut nonnunq; centum uel eo amplius homines unà lauarentur. Vestitu patrio,hoc est Francico utebatur: ad corpus camisiam lineam, & fœminalibus lineis induebatur:deinde tunicam quæ limbo serico ambiebatur,& tibialia:tum fasciolis crura,& pedes calceamentis cõstringebat: & ex pellibus lutrinis thorace confecto humeros ac pectus hyeme muniebat. Sago Veneto amictus, & gladio semper accinctus, cuius capulus ac baltheus aut aureus aut argenteus erat: aliquoties & gemmato ense utebatur:quod tamen nõ nisi in præcipuis solennitatibus,uel si quando exterarum gentium legati uenissent, faciebat.Peregrina uero indumenta quamuis pulcherrima respuebat,nec unquã eis indui patiebatur, excepto q; Romæ semel Adriano pontifice petente, & iterum Leone successore eius supplicãte,longa tunica & chlamyde amictus, & calceis Romano more formatis induebatur.In solennitatibus ueste auro texta,& calceamentis gemmatis & fibula aurea sagum astringẽte, diademate quoq; ex auro & gemmis ornatus incedebat: alijs autem diebus habitus eius parum à communi ac plebeio abhorrebat. In potu & cibo tẽperans, sed in potu temperantior: quippe qui ebrietatẽ in qualicunq; homine,nedum in se ac suis plurimũ abominabatur: cibo enim nõ adeo abstinere poterat,ut sæpe quereretur noxia esse suo corpori ieiunia.Conuiuabatur rarissime,& hoc præcipuis tantũ solennitatibus:tunc tamen cum magno hominũ numero. Cœna quotidiana quaternis tantũ ferculis præbebatur,præter assam, quã uenatores uerubus inferre solebant,qua ille libentius quàm ullo alio cibo uescebatur. Inter cœnandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat. Legebantur ei historiæ, & antiquorum regum gesta.Delectabatur & libris sancti Augustini,præcipue ijs quos de ciuitate dei inscripsit. Vini & omnis potus adeo parcus in bibendo erat, ut sub cœnam raro plus ter biberet.Æstate post cibum meridianum pomorum aliquid sumens ac semel bibens, depositis uestibus ac calceamentis, uelut noctu solitus erat, duabus aut tribus horis quiescebat. Noctibus sic dormiebat ut somnum quater aut quinquies nõ solum expergiscendo, sed etiam desurgendo interrumperet. Quum calcearetur aut amiciretur, non tantum amicos admittebat, uerum etiam si comes palatij litem aliquam diceret,quæ sine eius iussu definiri non posset, statim litigantes introduci iussit, & uelut pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dixit. Nec hoc tantum eo tempore,sed

pote,sed etiam quicquid ea die cuiuslibet officij agendum,aut cuiquam mini strorum iniungendum erat,expediebat. Erat eloquentia copiosus & exuberans,poteratq; quicquid uellet apertissime exprimere.Nec patrio tantum sermone contentus, sed & peregrinis linguis ediscendis operã impendit:in quibus Latinam ita didicit,ut æque illa ac patria lingua orare sit solitus:Græcam uero melius intelligere quàm pronunciare poterat. Adeo quidem facundus erat,ut etiam didascali munus subijsse appareret. Artes liberales studiosissime coluit,earumq; doctores plurimum ueneratus,magnis afficiebat honoribus. In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconum senem audiuit,in cæteris disciplinis Albinum, cognomento Alcuinum,item diaconum de Britannia,Saxonici generis hominem,uirum undecunq; doctissimũ, præceptorem habuit,apud quem & rhetoricæ & dialecticæ, præcipue tamen astronomiæ ediscendæ plurimum & temporis & laboris impertit.Discebat & artem computandi, & intentione sagaci sydeium cursum curiosissime rimabatur. Tentabat & scribere, tabulasq; & codicillos ad hoc in lectulo sub ceruicalibus circumferre solebat,ut quum uacuum tempus esset, manum effigiendis literis assuefaceret. Sed parum prospere successit labor præposterus, ac sero inchoatus. Religionem Christianã,qua ab infantia fuerat imbutus,sanctissime & cum summa pietate ac ueneratione coluit,ac propter hoc miræ pulchritudinis basilicam Aquisgrani extruxit,auroq; & argento,& luminaribus,atque ex ære solido cancellis & ianuis ornauit. Ad cuius structuram quum columnas & marmora aliunde habere non posset,Roma atq; Rauenna deuehenda curauit.Ecclesiã mane & uesperi,nocturnis item horis & sacrificij tempore,quando eum ualetudo permiserat, impigre frequentabat, curabatq; ut omnia quæ in ea gerebantur,cum quammaxima fierent honestate: æditu os cõmonens,ne quid indecens aut sordidum aut inferri,aut in ea remanere permitterent.Sacrorum uasorum ex argento & auro,uestimentorumq; sacerdotalium tantam in eo copiam procurauit,ut in sacrificijs celebrandis ne ianitoribus quidem,qui ultimi ecclesiastici ordinis sunt, priuato habitu ministrare necesse fuisset. Legendi atq; psallendi disciplinam diligẽtissime emendauit: erat enim utriusq; admodum eruditus:quanquã ipse nec publice legeret,nec nisi submissim & in commune cantaret. Circa pauperes sustentandos & gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemosynã uocant, deuotissimus, ut qui nõ in patria sua solum & in suo regno eam facere curauerit,uerum trans maria in Syriam & Ægyptum atq; Africam,Hierosolymas,Alexandriam atq; Carthaginem,ubi Christianos in paupertate uiuere compererat,penuriæ eorum compatiens,pecuniam mittere solebat: ob hoc maxime transmarinorũ regum amicitiam expetens,ut Christianis sub eorum dominatu degentibus refrigerium aliquod ac releuatio proueniret. Colebat præ cæteris sacris & uenerabilibus locis apud Romam ecclesiam beati Petri apostoli: in cuius do-

naria magna uis pecuniæ tam auri quàm argenti,nec non & gemmarum ab illo congesta est,multa & innumera pontificibus munera missa.Nec ille toto regni sui tempore quicquam duxit antiquius,quàm ut urbs Roma sua opera suoq; labore ueteri polleret autoritate: & ecclesia sancti Petri non solum per illum tuta ac defensa, sed etiam suis opibus præ omnibus ecclesijs esset orna ta ac ditata.Quam quum tanti penderet,tamen intra XLVII annorum qui bus regnauerat spatium, quater tantum illò uotorum soluendorũ ac suppli candi causa profectus est. Vltimi aduentus sui non solum hæ fuere causæ,ue rumetiam quod Romani Leonem multis affectum iniurijs, erutis uidelicet oculis, linguaq; amputata fidem regis implorare compulerunt. Idcirco Ro mam ueniens propter reparandum qui nimis conturbatus erat ecclesiæ sta tum,ibi totum hyemis tempus protraxit. Quo tempore Imperatoris & Au gusti nomen accepit: quod primo tantũ auersatus est, ut affirmaret se eo die quamuis præcipua solennitas esset,ecclesiam non intraturum fuisse,si pontifi cis consilium præscire potuisset. Inuidiam tamen suscepti nominis Constan tinopolitanis imperatoribus super hoc indignantibus, magna tulit patiẽtia, uicitq; eorum contumaciam magnanimitate,qua eis proculdubio longe præ stantior erat,mittẽdo ad eos crebras legationes, & in epistolis fratres eos ap pellando. Post susceptum imperiale nomen quum aduerteret multa legibus populi sui deesse(nam Franci duas habent leges,plurimis in locis ualde diuer sas)cogitauit quæ deerant addere & discrepantia unire: praua quoq; ac per peram prolata corrigere. Sed in ijs nihil aliud ab eo factum est,quàm quod pauca capitula,& ea imperfecta legibus addidit.Omnium tamen nationum quæ sub eius ditione erant,iura quę scripta nõ erant,describere ac literis man dari fecit. Item barbara & antiquissima carmina,quibus ueterũ regum actus & bella canebantur,scripsit,memoriæq; mandauit. Inchoauit & grammati cam patrij sermonis. Mensibus etiam iuxta patriã linguam nomina impo suit,quum ante id tempus apud Francos partim Latinis,partim barbaris no minibus appellarentur. Item uentos duodecim nominibus proprijs insigni uit, quum prius non amplius quàm uix quatuor uentorum uocabula inue niri possent.Mensium quidem, Ianuariũ appellauit Vuinthermonat,Februa rium Hornung,Martium Lentzmonet,Aprilem Ostermonet,Maiũ Vuun nemonet, Iuniũ Brachmonet, Iulium Heumonet, Augustum Aenmonet, Septembrem Herbstmonet,Octobrem Vuynmonet, Nouembrẽ Vuyndt monet,Decembrem Heiligmonet appellauit. Ventis uero hoc modo nomi na imposuit,ut Subsolanum uocaret Ostrenuuindt,Eurum Ostsundren,Eu roaustrum Sundostren, Austrum Sundren, Austroafricum Sunduuestren, Africum Vuestsundren,Zephyrum Vuestren,Corum Vuestnordren,Cir cium Norduuestren,Septentrionẽ Nordren,Aquilonem Nordostren, Vul turnum Ostnordren. Extremo uitæ tempore quum iam & morbo & sene

ętute premeretur, euocatum ad se Ludouicum Aquitaniæ regem, qui solus filiorum Hildegardis supererat, congregatis solenniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum consilio consortem sibi totius regni, & imperialis nominis hæredem constituit, impositoq; capiti eius diademate, imperatorem & Augustum iussit appellari. Susceptum est hoc eius consilium ab omnibus qui aderant magno cum fauore: nam diuinitus ei propter regni utilitatem uidebatur inspiratum: auxitq; maiestatem eius hoc factum, & exteris nationibus non minimum terroris incussit. Dimisso deinde in Aquitaniam filio, ipse more solito, quanq; senectute confectus, non longe à regia Aquensi uenatum proficiscitur: exactoq; in huiuscemodi negocio quod reliquũ erat autumni, circa Calendas Nouemb. Aquasgrani reuertitur. Quumq; ibi hyemaret, mense Ianuario febre ualida correptus decubuit: qui statim ut in febribus solebat, cibi sibi abstinentiam indixit, arbitratus hac continentia morbum posse depelli, uel certe mitigari. Sed accedente ad febrem lateris dolore quem Græci pleuresim uocant, illoq; adhuc inediam retinente, neq; corpus aliter quàm rarissimo potu sustentante, septimo postquam decubuit die sacra communione percepta decessit. Anno ætatis suæ LXXII. & ex quo regnare cœperat. XLVII. quinto Cal. Febr. hora diei tertia. Corpus more solenni lotum & curatum, & maximo totius populi planctu ecclesiæ illatum atq; humatum est. Dubitatum est primo ubi reponi deberet, eo quod ipse uiuus de hoc nihil præcepisset. Tandem omnium animis sedit, nusquã eum honestius tumulari posse, quàm in ea basilica quam ipse propter amorẽ dei & domini nostri Iesu Christi, & ob honorem sanctæ & æternæ uirginis genitricis eius proprio sumptu in eodem uico construxit. In hac sepultus est eadem qua defunctus die, arcusq; super tumulum deauratus cum imagine & titulo extructus, cuius hæc ferè sunt uerba.

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI ATQVE ORTHODOXI IMPERATORIS, QVI REGNVM FRANCORVM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS XLVII FELICITER TENVIT. DECESSIT SEPTVAGENARIVS, ANNO DOMINI DCCCXIIII. INDICTIONE VII. V. CALEND. FEBRVARII.

Appropinquantis finis complura fuere præsagia, ut non solum alij, sed & ipse hoc minitari sentiret. Per tres cõtinuos, uitæq; termino proximos annos & solis & lunæ creberrima defectio, ac in sole macula quædam atri coloris septem dierum spatio uisa. Porticus quam inter basilicam & regiam operosa mole construxerat, die ascensionis domini subita ruina usque ad fundamenta collapsa. Item pons Rheni apud Moguntiacum, quem ipse per decẽ annos ingenti labore, & opere mirabili è ligno ita construxit, ut perenniter durare posse uideretur, ita tribus horis fortuitu incendio conflagrauit, ut præter quod aqua tegebatur, ne una quidem hastula ex eo remaneret. Ipse quoque

quum

quum ultimam in Saxoniam expeditionem contra Godefridum regem Danorum ageret, quadam die quum ante exortum solis castra egressus iter agere cœpisset, uidit repente delapsam cœlitus cum ingenti lumine facem, à dextra in sinistram per serenum aëra incurrere: cunctisq; hoc signum quid portẽderet mirantibus, subito equus cui insidebat deorsum capite merso decidit, eumq; tam grauiter ad terram elisit, ut fibula sagi rupta, baltheoq; gladij dissipato, à festinantibus qui aderant ministris exarmatus sine adminiculo leuaretur. Iaculum quoq; quod tunc forte manu tenebat, ita elapsum est, ut uiginti, uel eo amplius pedum spatio procul iaceret. Accessit ad hoc creber Aquensis palatij tremor, & in domibus ubi conuersabatur, assiduus laqueariorũ crepitus. Tacta etiam de cœlo in qua postea sepultus est basilica, malumq; aureum, quo tecti culmen erat ornatum, ictu fulminis dissipatum, & supra domum pontificis, quæ basilicæ contigua erat, proiectum est. Erat in eadem basilica in margine coronæ, quę inter superiores & inferiores arcus interiorem ædis partem ambiebat, synopide scriptum, continens quis autor esset eiusdem templi, cuius in extremo uersu legebatur princeps Carolus, notatum à quibusdam eodem quo decessit anno paucis ante mortẽ mensibus, eas quæ princeps exprimebanr literas ita esse deletas, ut penitus non apparerent. Sed superiora omnia sic aut dissimulauit, aut spreuit, ac si nihil horum ad res suas quolibet modo pertineret. Testamenra instituit, quibus filias, & ex concubinis liberos ex aliqua parte sibi hæredes faceret: sed tarde inchoata perfici non poterant. Diuisionem thesaurorũ, pecuniæ ac uestium, aliæq; supellectilis coram amicis & ministris suis annis tribus antequam decederet fecit: conrestatus eos, ut post obitum suum à se facta distributio per illorum suffragium rata permaneret: quidq; ex ijs quæ diuiserat fieri uellet, breuiario comprehendit, cuius ratio ac textus talis est.

IN NOMINE DOMINI DEI OMNIPOTENTIS, PATRIS, FILIJ, & spiritus sancti, incipit descriptio atq; diuisio, quæ facta est à gloriosissimo atq; pijssimo domino Carolo Imperatore Augusto, anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi, DCCCXI. anni uero regni eius in Francia XLIII. & in Italia XXXVI. imperij autem XI. indictione IIII. quam pia consideratione facere decreuit, & domino annuente perfecit, de thesauris suis atq; pecunia, quæ in illa die in camera eius inuenta est: in qua illud præcipue præcauere uoluit, ut non solum eleemosynarum largitio, quæ solenniter apud Christianos de possessionibus eorum agitur, pro se quoque de sua pecunia ordine atque ratione perficeretur: sed etiam ut hęredes sui omni ambiguitate remota quid ad se pertinere deberet liquidò cognoscerent, & sine lite atq; contentione sua inter se competenti partitione diuidere possent. Hac igitur intenrione atq; proposito omnem supellectilem atq; substantiã suam tam in auro quàm in argento gemmisq; & ornatu regio, quæ, ut dictum est,

illa die in camera eius inueniri poterat, primo quidem trina diuisione partitus est, deinde easdem partes subdiuidendo, de duabus partibus XXI partes fecit, & tertiam integram reseruauit. Et duarum quidem partium in XXI partes facta diuisio tali ratione consistit, ut quia in regno illius metropolitanæ ciuitates XXI esse noscuntur, unaquæque illarum partium ad unamquamque metropolim per manus hæredum & amicorum suorum eleemosynæ nomine perueniat, & archiepiscopus, qui tunc illius ecclesiæ rector extiterit, partem quæ ad suam ecclesiam data est suscipiens, cum suis suffraganeis partiatur, eo scilicet modo, ut pars tertia suæ ecclesiæ sit, duæ uero partes inter suffraganeos diuidantur. Harum diuisionū, quæ ex duabus primis partibus factæ sunt & iuxta metropoliticarū ciuitatum numerum XXI esse noscuntur, unaquæque ab altera sequestrata, semotim in suo repositorio cum superscriptione ciuitatis condita iacet. Nomina uero metropoliticarū ciuitatum, ad quas eadem eleemosyna uel largitio data est, hæc sunt, Roma, Rauenna, Mediolanum, Forumiulij, Gradus, Colonia, Moguncia cū Viuanum, quæ & Saltzburgum, Rotomagus, Treueri, Senones, Vesontium, Lugdunum, Remi, Arelatum, Vienna, Tarantasia, Ebrodunum, Burdigala, Turones, Bituriges. Vnius autem partis, quam integram reseruari uoluit, talis est ratio, ut illis duabus in supradictas diuisiones distributis, & sub sigillo reconditis, hęc tertia in usu quotidiano uersaretur, uelut res quā nulla uoti obligatione à dominio possidentis alienatam esse constaret: & hoc tam diu, quoadusque uel ipse superstes esset, uel usum eius sibi necessarium iudicaret: post obitum uero suum aut uoluntariam secularium rerum abdicationem, eadem pars quatuor subdiuisionibus secaretur: & una quidem earum supradictis XXI partibus adderetur: altera à filijs ac filiabus, nepotibusque ac neptibus suis assumpta, & iusta ac rationabili inter eos partitione diuideretur. Tertia uero consueto Christianitatis more in usum pauperum erogaretur. Quarta simili modo nomine eleemosynæ in seruorum & ancillarum usibus palatij famulantiū sustentationem distributa ueniret. Ad hanc tertiam totius summæ portionem, quæ similiter ut cæteræ ex auro & argento constat, adiungi uoluit omnia ex ære & ferro, alijsque metallis, uasa atque utensilia, cum armis & uestibus, aliaque preciosa aut uili ad uarios usus facta supellectile, ut sunt cortinæ & stragula, tapetes, fulcra, coria, sagmata, & quicquid in camera atque uestiario eius eo die fuisset inuentum, ut ex hoc maiores illius partis diuisiones fierent, & erogatio eleemosynę ad plures peruenire posset. Capellam, id est ecclesiasticum ministerium, tam id quod ipse fecit atque congregauit, quàm quod ei ex paterna hæreditate prouenit, ut integrū esset, neque ulla diuisione scinderetur, ordinauit. Si qua autē inuenirentur aut uasa aut libri, aut alia ornamenta, quæ liquidò cō staret eidē Capellæ ab eo collata nō fuisse, hæc qui habere uellet, dato iustæ æstimationis precio, emeret & haberet. Similiter & de libris, quorū magnā

in biblio-

in bibliotheca sua copiam cõgregauit, statuit ut ab ijs qui eos habere uellent iusto precio redimerentur, preciũ in pauperes erogaretur. Inter cæteros thesauros atque pecuniam, tres mensas argenteas, & auream unam præcipuæ magnitudinis & ponderis esse constat: de quibus statuit atque decreuit, ut una ex ijs, quæ forma quadrangula descriptionem urbis Constantinopolitanæ continet, inter cætera donaria quæ ad hoc deputata sunt, Romam ad basilicam beati Petri apostoli deferatur: & altera, quæ forma rotunda Romanæ urbis effigie insignita est, episcopo Rauennatis ecclesiæ conferatur. Tertiam, quæ cæteris & operis pulchritudine, & ponderis grauitate multum excellit, quæ ex tribus orbibus connexa, totius mundi descriptionem subtili ac minuta figuratione complectitur, & auream illam quæ quarta esse dicta est, in tertiæ illius, & inter hæredes suos atque in eleemosynam diuidendæ partis augmentum esse constituit. Hanc constitutionem atque ordinationem coram episcopis, abbatibus, comitibusque, qui tunc præsentes esse potuerunt, quorumque hic nomina scripta sunt, fecit atque constituit. Episcopi, Hildeboldus, Richolphus, Arn, Vuolfarius, Bernoinus, Laidradus, Ioannes, Theodulphus, Iesse, Hetto, Vualtgaudus. Abbates, Fridogisus, Adalungus, Engilbertus, Irmino. Comites, Valach, Meginher, Otthulphus, Stephanus, Vnruchus, Burchartus, Meginhartus, Hatto, Richuuinus, Edo, Erchangarius, Gerholtus, Bero, Gildegern, Rhoculphus. Hæc omnia filius eius Ludouicus, qui diuina ei iussione successit, inspecto eodem breuiario, quamceleri time poterat, post eius obitum summa deuotione adimplere curauit.

VITAE CAROLI MAGNI PER EGINARTVM DESCRIPTAE FINIS.

AENEAE SYLVII TITVLI S. SABINAE, S. ROM. ECCLESIAE CARDINALIS

Senensis, de Bohemorum, & ex his Impp. Rom. aliquot origine ac gestis, ad illustrissimum principem & dominum Alfonsum regem Aragonum historia.

NTERITVRA esse quæcunq; nascuntur, atque homines in primis, quos ea de causa mortales appellant, omnes norunt, plurimi damnant. Nam cur hominem natura finxit, cui negata immortalitate, spatiũ quambreuissimũ uitæ indulsit, cornicibus & ceruis, quorum nihil intererat, longissimum largita est æuum? Sed cui de naturæ operibus iudicare per missum, quã nihil esse aliud, quàm deum uel dei decretũ dixerim? Ego illud mihi persuadeo, nisi mors introisset in orbẽ terrarũ, ex duobus alterũ fuisse necessarium, aut terræ scilicet quã incoleremus amplitudinem sine fine patuisse, aut humanã generationẽ interdictã. Nam quis mundi ambitus homines capiat, in horas absq; mortis piculo nascẽtes? Tot preterea calamitates hominẽ circũsiliunt, ut mori satius sit, quàm uitã pducere miserã. Optabant fortasse utcunq; uiuere, queis uitæ alterius adẽpta spes, quãuis & huiusmodi homines mortem sibi aliquando consciuerint. At homini Christiano, qui deum fabricasse mundum constanter credit, nec dubitat illum gubernare quę condidit, iniquitatẽ quoq; omnem ab eo alienam putat. Sacri ueteres nouiq; sermones fidem faciũt, qui animas ex corporibus excedentes, in alia loca meare tradunt, in queis præmia pro benefactis, supplicia pro malefactis expendãt: quãuis in hac mortali uita & uiros bonos aduersis rebus oppressos, & iniquos homines sæpenumero blãdis fortunæ afflatibus in sublime raptos cernimus: licet in omni gẽte, quæ sub coelo est, hoc uidere: Bohemia tamẽ testimonio satis fuerit. In qua nostra ętate pessimi hoĩes reiecta Ro. ecclesiæ obediẽtia, cõculcata parentũ religione, sacerdotibus Christi occisis, phanis sanctorũ dirutis, sine fide, sine bonis moribus, in latrocinijs, in adulterijs, in omni spurcitia uiuentes, aduersus potentissimos reges, innumerabiles populos, pitissimos duces, structissimos exercitus inuicti perstiterũt: ex quibus pleriq; ad hoc æui peruenere delitijs affluentes, pleriq; quũ diu ex arbitrio uixissent, non morbo, non gladio ex hac luce, sed naturæ necessitate senio confecti obierunt: ut si nihil aliud quàm præsentis uitæ cursum animo uoluas, beatos iudices, qui tot uictorijs potiti, apud suos ciues charissimi, inter opes quamplurimas inoffensi morbis, quantum homini licet, æuum produxere. Contrà uero infelices dicas ac superis odiosos fuisse, qui pro lege patrum custodienda, pro ueritate, pro iustitia, pro honestate, aut in exilio pau

peres

peres obiere, aut in medio uitæ cursu rapti, ante ora suorũ miserabili cruciatu necati sunt. Sed uerissima est Christianæ religionis assertio, quę post uitã huius seculi patere alterã asserit, his qui religiose uixerũt iucundam ac beatam, reliquis molestam & infelicem. Cui sententiæ & Iudæi & Saraceni & gentiles, & ipsi quoq; philosophi consentiunt, quos ueri conscios, & humanæ uitæ magistros putant. Nemo homo est cui nõ insit aliquid boni: id deus in terra, & in hac transitoria uita remunerat. Neq; enim mole malorum obstante cœlestem conferre lucẽ potest. Vitia apud inferos plectuntur: uiris bonis, queis terra clausa est, cœlum patet. Peregrina in terris uirtus, in cœlo ciuis. Zischa igit, Ciaccho, & Prasco, quos felices Bohemi credidere, tot præliorũ uictores, tanto impio præditos, Coranda quoq; & Iacobellus, quibus uelut apostolis Christi, aut angelis e cœlo missis, populorũ aures patuere, cum Procopijs pugna cæsis, cum Ioanne ac Hieronymo Constantię in magna synodo igni damnatis, apud inferos pœnas dant temeratæ religionis, in æternumq; dabũt: eosq; proculdubio Rochezane sequet, & ei qui auscultant, diuinæ legis temeratores, nisi ante finẽ uitæ suæ resipuerint. Viri constantes, qui uel exiliũ, uel carcerem, uel cædem pro testamento Christi fortiter pertulere, cum rege suo in cœlo regnant, ex aliena uictoria triumphantes, quorum multa milia Bohemia tulit. Nam sicut Hussitarum insania Bohemicũ nomen labefactauit, ita & fortium uirorũ constantia illustrauit. Nec prouincia est, quæ tempore nostro plures Christi martyres quàm Bohemia produxerit. Inter quos equitẽ fuisse non est ambiguum, nobilibus parentibus ortum, captum ab Hussitis, admotũ ignibus, pedes primũ, deinde tibias, mox genua coxasq;, postremo reliquas corporis partes exuri passum potius, quàm illorum insaniæ consentiret. Admiranda sunt quæ tempestate nostra inter Bohemos emersere, siue pacẽ, siue bellum recenseas. Mihi uero dum ualetudinis causa in balneis Viterbiensibus ago, procul ab negocijs curiæ, haud indigna cura uisa est, res Bohemicas scribere, atq; hominibus nostris ex barbaris, quæ partim uidimus, partim uero auditu accepimus, digna memoratu nota efficere. Sunt enim multa, quæ in communi nosse perutile est. Et dum cogito cuius potissimũ nomini dedicẽ, tu primus occurris, qui seculum nostrũ nõ doctrina solum ac bonis moribus, sed splendore quoq; rerum gestarũ exornas, & quasi clarissimũ quoddam sydus illustras. Tibi ergo Bohemicã historiam dedico: nam tuo nomini inscripta, facile cum rerum tuarũ notitia, quas doctissimi celebrarũt, ad posteros transferetur: nam ego ab origine gentis in hanc usque ætatem, si deus dabit, producã: in qua etsi uetera digna sunt memoria, illustriora tamen noua existimo, quæ tum certa, tũ admirabilia sunt. Nec mea sententia regnũ ullũ est, in quo æuo nostro tot mutationes, tot bella, tot strages, tot miracula emerserint, quot Bohemia nobis ostẽdit. Hæc ego tuę maiestati libẽs pandã, Vale: & qđ ab hoie deditiss. tibi mittit, quodcũq; est legito boniq; cõsule.

Temere

DE SITU REGIONIS BOHEMIAE, DE FLUMINIBUS EIUS-dem & ciuitatibus, ac de Bohemorũ moribus. Cap. I.

Ohemia in solo barbarico trans Danubiũ sita, Germaniç portio est, Aquilonis flatibus tota fermè exposita. Cuius ad orientẽ uergens latus Moraui obtinẽt & Slesitarũ natio: septentrionẽ ijdem Slesitæ ac Saxones, qui & Misnenses & Thuringi appellant. Ad

al's, iudicum occidentẽ †Aduocatorũ terra est Baioariorũq; regio. Meridionalẽ plagã tũ

Bauari nunc Baioarij, tum Australes habent, qui ripas Danubij utrasq; accolunt, nec alia Bohemiæ quàm Theutonũ terra coniungit. Regionis longitudo latitudoq; penè par: nam formã rotundã ferũt, cuius diametrũ trium dierũ itinere expedito pateat. Sylua uniuersam claudit, quã ueteres Hercyniã uocauere, cuius & Græci scriptores & Latini meminerũt. Flumina quæ terrã irrigãt uniuersa

Albis flu. in Albim exonerant. Hic in mõtibus oriens qui Bohemiã Morauiamq; disterminat, mediã fermè prouinciã perlabit, primo in occidentẽ, deinde septentrionẽ uersus, ubi ꝓuinciã relinquit, per angustias montiũ, & abrupta conuallũ præceps Saxoniã petit, quã duas in partes dirimens in oceanũ fert, ubi q; à Rheno flumine ęquo terrarũ spatio distãs. Quod pleriq; Germaniç tet mi

Odera nũ Sarmatiæq; quondã dixere: sed nostra ætate Oderã fluuiũ, qui Slesiã interfecat, & ipsum Viscellã Prutenorũ amnẽ Germania prætergressa Albim in alueo continet. Amnes alij quos Bohemi memorant, Orlioze, quod Aquilam signat: Egra, qui ex nomine oppidi quod alluit uocitat, in terra Aduoca-

Multauia torũ exoriẽs apud Littomeritiã Albi miscet. Sed cunctos Multauia excedit, qui metropolim regni Pragã influit: hic Saczauain & Lusmiciũ & Misam &

Praga Albim secũ trahit. Oppida toto regno memorabilia, Praga regi Pontificiq; honesta sedes, neq; minor, neq; ignobilior Ethrusca Florentia, treis in partes diuisa, queis nomina indidere, paruã Pragam, ueterẽ, ac nouã. Parua sinistrũ latus Multauiæ fluminis occupat, colliq; cõiungit in quo sita est regia, ac sancti Viti pontificale augustumq; tẽplum. Vetus Praga in plano iacet, uniuersa magnificis operibus adornata. Inter quæ prætoriũ & forũ & lætam curiã, & collegiũ Imp. Caroli mirificis efferũt laudibus. Iungitur aũt minori Pragæ lapideo ponte XXIIII arcuũ. Nouam ciuitatẽ à ueteri fossa disiungit ꝓfunda, utrinq; munita muro, & in quã facile fluminis aqua deriuari potest. Hæc quoq; ciuitas ampla est, & ad colles usq; ꝓtendit, quorũ alterũ S. Caroli, al-

al's, Vicegradum terũ S. Catharinæ appellant, tertiũ † Vissegradum, in arcis modũ exædificatum, ubi & collegiũ est, cuius præpositum & cancellariũ regni & principẽ uocant. Post Pragã Litemesce, altera in Bohemia pontificalis ciuitas, uicina Morauis. Cuthma quoq; haud parui nominis habet, ubi argẽti inexhaustæ uenæ suffodiunt: quãuis nostra ætate sępius capta exhaustaq; fuerit, & in ipsas argenti fodinas pluuiales aquæ deriuatæ. Nec Buduiciũ contemnere oportet

al's, Cadanum æque splendidũ & munitũ, habet etiã nomen Slagenuerdiũ. †Eaduũ, Luna, & utraq; Broda, altera Bohemica, altera Theutonica: Budinge colonia *Litomericium*,

mericiũ,& qd' reginis dotale dicũt, Greziũ, pons insuper Nouadomus Neuburgia, Poggiebraciũ, & diutina obsidione memorabilis Pelzma, Zaziorũq; ciuitas, & si Bohemię dederis Iglaria, quã iter est in Morauiã. Postremo arx hereticorũ asylũq; Thabor, memoria nostra ex ruinis alterius Hauschæ, difficili loco conditũ oppidũ, & ab Sigismundo Cæsare ciuitatis honore donatũ. *Thabor* Gelida prorsus regio, pisce atq; armentis abundãs, cũ uolucre ferisq;, frumẽti ferax. Sicera pro uino utiẽ: illi ceruisiã uocãt, quasi ex cerere factũ. Ager totó regno optimus. Circa Zazium colles, apud Litomericiũ consiti uineis. Vinũ quod nascit̃ acerbũ: ditiores ex Austria atq; Hungaria importato utunt̃. Sermo genti & Dalmatis unus. Mos uetus in hanc usq; diem seruat̃: In templis sermone Teutonico plebes docẽt, in cœmeterijs Bohemico, ubi secularium presbyterorũ collegia sunt, aut monachorũ prædia possidentiũ. Solis mendicantibus libertas fuit, qua uellent lingua populum instruere. Quæ res palam indicat, regionẽ ipsam olim Teutonicã fuisse, sensimq; subintrasse Bohemos. *Sicera* Quod Strabonis testimonio confirmare licet, cuius hæc uerba septimo commentario inuenies: Senones, Sueuorum natio, ut superius dixi, partim intra, partim extra syluam habitant, Getarũ conterminã genti. Sueuorũ quidem gens amplissima: è Rheno siquidem usq; ad Albim pũenit fluuiũ: eorũ etiã portio trans Albim loca depascit̃, quemadmodũ Emondori & Lancosargi. *Strabonis locus* Hæc Strabo. Plebs toto regno bibula, & uentri dedita, superstitionumq; sequax, & auida nouitatũ. Quoties Cretense uinũ caupones uenale proponũt, inuenies quãplures qui iuramento adacti nunq; cellam uinariã egrediuntur, nisi exhausto dolio. Idem efficiũt in electis Italiæ uinis. Qui paulo excellunt, atq; inter plebem nobilitatẽq; medij sunt, audaces, uersuti, ingenio uatio, lingua præcipiti, rapinarũ auidi sunt, & qbus nihil satis esse possit. Nobilitas gloriæ appetens, belli perita, periculorũ contemptrix, ac promissi tenax: quãuis eius ingluuiẽ explere difficillimũ. At uniuersum simul si expendas populum, non est qui religioni aduerset̃. Sed profecto in omni gente, qualis rector, talem inuenies & populũ. Quomodo autẽ & unde hoc genus hominũ in Germaniã uenerit, scripsi iam pridem integerrimo & præstantissimo patri Dominico cardinali Firmano, tuæ serenitati amicissimo: id hoc loco repetere nõ grauabor, quando historiæ quam teximus omnino quadrat. *Bohemorum mores*

De origine gentis Bohemorum. Cap. II.

BOhemi sicut cæteri mortaliũ, originẽ quamuetustissimã ostendere cupientes, Sclauorũ se prolem asserunt. Sclauos autẽ inter eos fuisse, qui post uniuersale diluuiũ condendæ famosissimæ turris Babel autores habent̃, atq; ibi dum linguæ confusæ sunt, Sclauonos, id est, uerbosos appellatos, propriũ idioma sumpsisse. Relicto deinde campo Sennaar, ex Asia in Europã profectos, eos agros occupasse, quos nunc Bulgari, Serui, Dalmatæ, Croaci, & Bosnenses incolunt. Nondum ego quempiã legi autorẽ, cui fides adhibenda sit, qui tam altæ gentis suæ initium reddiderit, Hebræos excipio, omnium mor-

talium

talium primos. Multi ex Germanis satis se nobiles arbitrantur ex Romanis ortos, Romani ex Teucris originem ducere gloriosissimũ putant. Franci, qui & Germani fuerunt, Troianum se sanguinẽ esse dixerunt. Eadem Britannis gloria satis est, qui Brutum quendam exilio profectum, generi suo principiũ dedisse affirmant. At Bohemi longe altius orsi, ab ipsa confusionis turre se missos iactitant. Cæterum nec qui tunc principes fuerint, nec quem regẽ habuerint, nec cuius terræ cultores extiterint, nec sub quo duce, nec quibus periculis in Europam uenerint, nec quo tempore, tradunt. Fuisse illic Sclauonos aiunt, dum labiũ uniuersæ terræ confusum est. Vana laus, ac ridenda. Quod si qui Bohemos imitari uelint, nobilitatem generis ex ipsa uetustate quærentes, non iam ex turri Babylonica, sed ex arca Noë, atq; ex ipsa delitiarum paradiso, primisq; parentibus, & ab utero Euæ, unde omnes egressi, facile sibi principia uendicabunt. Nos ista tanq; anilia deliramenta prætermittimus.

Scite Omnes reges ex seruis ortos, omnes seruos ex regibus, scripsit Plato. Veram nobilitatem sola atq; unica uirtus gignit. Multa sunt quæ de Bohemis uera ac memorabilia traduntur: ad ea nugis omissis festinat calamus.

De Zechio, primo duce Bohemiæ. Cap. III.

Zechius Croatinus haud obscuris parentibus ortus, gentem Bohemicã condidit, qui homicidio domi perpetrato iudiciũ ultionemq; fugiẽs, in

Chezip regionẽ eam uenit, cui nunc Bohemia nomen est, ac montẽ incoluit Chezip uocatũ, quod uocabulum latine, respiciens, interpretaẽ: surgit enim ex medio camporum æquore, fluuios intuens, qui præcipui Bohemiã irrigant, Albim, Multauiã, atq; Egram. Terram incultã fuisse tradunt, nemoribus atq; sentibus asperã, ferisq; quàm hominibus aptiorẽ. Credimus id quidem: nam prisci Germani, qui ea loca tenuerunt, pastoralem uitam agentes, agrorũ culturam neglexerunt, ac more Nomadum alimoniã ex pecoribus trahentes, domesticum in carris tollentes instrumentũ, quocunq; sors tulit & opinio, cum suis armentis conuertebanẽ. Non assentimur Bohemorũ historiæ, quæ Zechium illum, omnemq; familiam suam, nam frater cognatiq; fugæ comites erant, glandibus ac syluestribus pomis tantũ uitam duxisse affirmat, obliterato iam tum glandium usu: nec post diluuiũ ex his fuisse hominibus uictũ crediderim. Illud mihi persuasibilius fuerit, Zechium paucos inuenisse cultores, quos lacte ac uenatu uiuentes arare terram, triticum serere, fruges metere uesciq; pane docuerit: atque ita sibi rudes homines, ac penè feros, ad usum mitioris uitæ redactos subiecerit. Nec rursus apud me pondus habet, omnia tum fuisse cõmunia, atque tam uiros quàm fœminas incessisse nudos. Neq; enim illa regionis temperies est, ut hominẽ asseruare nudum queat ex Dalmatia uenientem, ubi non defuit uestis usus: nisi fortassis in argumentũ quis

Adamitæ aduexerit Adamitas, qui nostra tempestate apud Bohemos emersere, communione rerum omnium, nuditateq; gaudentes, quos breui deletos constat. Zechio frater fuit nomine Leches, paupertatis & exilij comes. Hic ubi Germanum

manum agris ditatum,bobusq; potentem anim aduertit,ad orientem profectus in magna camporũ planicie sedem collocauit,Poloniamq; nomen ex loco dedit: nam planicies Sclauonica lingua pole nominatur:cuius hæredes in numerosam multitudinem breui coaluerunt,ac Rusiam,Pomeraniam, Casubiamq; sui generis hominibus impleuerunt. Zechij quoq; familiam:Bohemos,id est,†diriuos appellant,mirũ in modum germinantes,non solum pro uinciam à se dictam, sed Morauiam Lusatiamq; pulsis ueteribus incolis occuparunt. Dum uixit Zechius nihil temere,nihil tumultuose actũ,eius imperio sine controuersia obtemperatum. At eo uita functo, quum sibi quisq; principatũ uendicaret,diu seditionibus agitata prouincia est, sine principe,sine certa lege,iudicio tantum multitudinis gubernata. Postremo quũ potentiores imbecilles opprimerent, & serum atq; incertum esset populare remedium,ex re uisum est rectorem assumere, qui omnibus præsidens imbecilles ac potentiores pari iure gubernaret. *al's diuinos*

De Croco, secundo Bohemorum duce. Cap. IIII.

ERat per idem tempus apud Bohemos uir nomine Crocus, iusticiæ opinione insignis, ac propterea magnæ apud uulgus autoritatis: hunc sibi principem deligunt,summamq; ei rerum committunt. Cuius tanta moderatio fuit,ut non aliter quàm pater à prouincialibus coleret:neq; enim ad suam uoluptatẽ, sed pro subditorum utilitate ac quiete prouinciã rexit, ferocemq; populum non tam imperio,quàm beneuolentia quietum continuit. Hic arcẽ apud Stemnã condidit, quã de suo nomine Cracouiã nominauit. Moriens aũt tres filias reliquit,Brelam,quæ castellũ Brelum ædificauit,herbarũ ac medicinæ peritã:Therbã,siue Therbizam augurẽ & sortilegã.Tertiã Libussam quę ut natu minor fuit,ita diuinatũ humanarumq; rerum scientia maior.

De Libussa filia Croci,quæ pluribus annis rexit Bohemiã. Cap. V.

LIbussa autem uelut una ex Sibyllis habita,post obitũ patris fauente populo pluribus annis prouinciã gubernauit:& priusquã Praga ædificaret arcem Vissegradensem cõmuniuit: fuitq; suum imperiũ patribus plebiq; iuxtà gratũ. Postremo non crudelitate aliqua, non tyrannide aut secordia usa, sed rectum iudiciũ faciens popularem fauorem amisit. Contendebant corã ea duo ex optimatibus de possessione agrorũ. Sententia ex bono & æquo dicta,potentior humiliori damnat. Ille tanq; iniuria esset potentiorẽ in iudicio succumbere,populares appellans, indecorũ esse indignumq; ait,tantum populum,tot proceres,tantum imperium unius fœminæ subesse arbitrio.Ad cuius uocẽ excitata multitudo, muliebre regimen accusare, uicinarũ gentiũ mores in medium adducere,uirũ qui sibi dominetur expetere. Libussa indicto silentio, desiderium se populi animaduertisse dicit, neq; se illos eo frustraturam: imperium subditis, non sibi post patris obitum tenuisse. Iubet ad diẽ posterum redeant. Obtemperatum est, itum, atq; reuentum.

De Primislao

De Primislao tertio Bohemorum duce. Cap. VI.

Libussa in concione ubi adesse multitudinem uidit, Ego uobis, inquit, Bohemi in hanc usque diem placide molliterq; ut mulieribus mos est, imperaui, nulli quod suum esset eripui, nullum læsi: matrem experti estis, nõ dominam. At uobis meum regimen ingratum, more humani ingenij mecum agitis: nihil diu placet homini: pium iustumq; principem desiderant populi magis quàm ferunt. Estote ergo iudicatu meo liberi: uirum qui uobis præsit, quiq; suo arbitratu capita uestra iudicet, sicut optastis, dabo. Ite, equum meum albicantem sternite, atq; in campos late patentes adducite, liberũ effrenemq; ibi dimittite, sequentes eum quocunq; ierit. Curret equus aliquandiu: deniq; ante uirum subsistet in mensa ferrea comedentem. Ille mihi coniunx erit, uobis princeps. Gratus sermo concioni fuit. Emissus equus decem milia passuum percurrit. Postremo ad flumen Bieli ante aratorem constitit, nomine Primislaum. Sequuti proceres popularesq;, postquã stantem equũ & aratori blandientẽ adulantemq; uiderunt, accedentes propius, Salue, inquiunt, bone uir, quem nobis superi dederunt principem. Solue boues, atque ascenso equo nobiscum uenito: Libussa te uirũ, Bohemia ducem poscit. Agrũ colere, gregem pascere, nauim regere, texere, suere, ædificare, multi se ignorare fatentur: magistratũ in urbibus agere, regem gerere, gentibus ac nationibus imperare, quod est difficilimũ, nemo sibi à natura negatum dicit: etsi plerique siue laboris odio, siue ocij amore, oblatis regnis abstinuere. Primislaus quãuis agrestis, nuncios benigne excipit, facturumq; postulata respondit: tanta est mortalibus regnandi cupido: nemo se regno indignũ putat. Solutos boues, ut fabulosa est omnis antiquitas, eleuatos in aëra ferunt, & in altissimam præscissæ rupis speluncam delituisse, nunquam postea uisos. Stimulum uero quo boues urgebantur, terræ defixum mox fronduisse, ac treis corili ramos emisisse: ex quibus duo statim exaruerunt, tertiam in arborem eiusdem generis proceram excreuisse. Non recipio ad me ueri istius periculum: apud autores ista quærantẽ. Vidi tamen inter priuilegia regni literas Caroli quarti Romanorum imperatoris, diui Sigismundi patris: in quibus hæc tanquam uera continentẽ. Villæq; illius incolæ, in qua hæc gesta creduntur, libertate donantur: nec plus tributi pendere iubentur, quàm nucum illius arboris exiguã mensuram. Sed nec mihi Carolus fidem facit: nam reges plerunq; creduli sunt, nec quicquã non uerum putant, quod generis sui claritatem astruit. Primislaus igitur audita legatione, inuerso uomere, pane caseoq; apposito, uiã quasi grandem facturus, cibum sumpsit. Ea res Bohemorum animos consortauit, mensam ferreã, de qua Libussa uaticinata fuerat, in uomere cognoscentes. Stupentes edentem circumstant, saturum equo imponunt, iubentq; festinare. Inter eundũ, quid sibi uult stimulus frondens? interrogant: & cur duo rami mox aruerunt? Ille qui diuinandi peritiã calleret, treis sibi liberos nasci

Tres tantum liberi usq; hodie 1515

Mensa ferrea

turos

curos ait, ex quibus duo funere immaturo deficiant, tertium nobiles fructus editurum. Quod si ager totus exaruisset ante uocationem, genus eius masculinum perpetuò regnaturũ fuisse: quum ante tempus accersitus sit, eam spem ademptam. Interrogatus, quur nam calceos, querno robore factos secum asferret? seruandos in arce Vissegradensi respondit, ostendendosq́ posteris, ut sciret omnes primũ qui principatũ inter Bohemos accepisset, ex agro fuisse uocatum: neq; insolescendum esse, qui ex humili fortuna solium ascenderit. Seruati calcei diu apud Bohemos, religiose habiti, ac per sacerdotes templi Vissegradensis ante reges delati, dum pompa coronationis educitur. Quum Vissegradum appulisset Primislaus, ingenti fauore plebis atq; honore exceptus est, Libussamq́ sibi matrimonio iunxit. Nec diu moratus, Pragense oppidũ aggere atq; muro cinxit: de cuius nomine dum disceptaretur, iussit Libussa ex artificibus, qui primo occurreret, rogari quid ageret: ac ex primo uerbo eius uocari oppidũ. Interrogatus faber lignarius quispiam: limen se agere dixit, quod Bohemice praha dicit: indeq́ nomen urbi datum: sed corrupto uocabulo posteri Pragam dixere. Exinde leges conditæ, quibus Bohemi longo tempore usi, prouincia pace & ocio fruens, opibus aucta est. Et Libussa castellũ Libus ædificauit, non longe ab Albi flumine: quod morienti sepulchrũ fuit. Qua mortua, imperium ad Primislaum solum rediit, quod uiuente coniuge eius maximo consilio administrauit: fœminarũ, quæ illa uiuẽte plurimũ poterant, autoritas extincta.

Calcei è querno robore

Praga unde dicta

Libus

De puella Valasca, quæ principatum Bohemiæ more Amazonum, septennio potenter obtinuit. Cap. VII.

SEd fuit inter uirgines, quæ Libussæ ministrare solebant, Valasca puella ingẽtis spiritus, & Amazonicæ mentis, quæ clanculũ accersitis comitibus: heram, inquit, ô sorores perdidimus, quæ nos à uirorum contumelia uindicauit, nec passa est seruire uiris: contrà, uiri eiusdem imperium subiere, nos reginarum honore fungebamur. Nunc iugum asperum & miserrimũ ferre oportet: nisi libertatẽ nobisipsis uendicemus, uilissima mancipia sumus. Quod si uobis id animi est quod mihi, facile pristinam autoritatẽ obtinebimus. Ego secretorum Libussæ conscia, Therbicę quoq; sortes noui, herbarum uires nõ minus quàm Brela calleo: quod tres habuere sorores, hoc mihi soli datũ est. Assistite audenti, uobis imperiũ in uiros polliceor. Probant singulæ Valascæ consilium: coniurant, poculũ recipiunt, quo uirile genus odissent. Interea loci Primislaus uirginem sibi per quietem sanguineum ministrare potu.n uidet. Territus somnio, ac malum quod erat futurũ suspicatus, primores terræ admonet, ne tantum licentiæ fœmineo sexui præbeatur. Mos enim uirginibus erat equos ascendere, fatigare cursu, flectere in gyrum, hasta contendere, gestare pharetram & arcum, sagittare, iaculari, uenari, nihil officij uirilis omittere. Quod Primislao tum periculosum, tum bonis aduersum moribus uidebatur.

batur. At proceres ridere principem, fœmineum sexum nil ausurũ magni crẽdere. Mirari tanto maius atq; amare puellas, quanto agiliores ac doctiores dicerentur. Valasca monere interdiu noctuq; conspirationis socias, spem bonam facere, audaciam augere, poculis atq; carminibus mẽtes earum à uirorũ amore auertere, dietim plures allicere, prouinciã uniuersam ueneno inficere. Vbi iam uirginum ac nuptarũ satis conuenisse arbitratur, mandat omnibus suos uiros, parentes, germanos, filios, mares, omnes somno uinoq; sepultos noctu occidãt, armis equisq; arreptis, in campũ prodeant, nõ longe à Praga monstratum. Maturatur scelus, uirorum quantum imperatum erat interficitur: ueniũt in campum armatæ fœminæ, prostratoq; uirorum exercitu, qui parricidas insequebatur, ducem in arce Vissegradensi obsident. Quã quum expugnare nequirent, castellum sibi haud procul inde in prærupto undique colle, naturaq; munitissimo ædificant, quod Dieuizum appellant, quasi uirginũ castrum. Dieuizæ nanq; eorũ lingua uirgines nuncupant. Res uisa patribus plebiq; perniciosissima, tum propter admissum scelus, tũ quod illatũ exemplo reliquas adduci fœminas uerebant, & hostem cuiq; domi esse formidabile fuit. Hortantur itaq; principẽ, puellas bello coërceat, se cum copijs affuturos promittunt. Primislaus se à dijs admonitum ait, perituros omnes qui puellas armis lacessant, tempus aliud expectandum. Illi spreto consilio, coacto sine principe exercitu, castra ad Dieuizum ponunt, puellasq; cingere obsidione pergũt. Valasca nil territa in maiori discrimine maiorem adhibet animum, comites ne mente labantur, plena fiducia hortatur, aduenisse tempus affirmat, quo toti Bohemiæ leges imponant, uidere se omnes prouinciæ optimates in suam potestatem uenisse: uires tantum acuant, uictoriã in manibus esse. Neq; nouum uiros mulieribus obedisse, Amazones sibi Asiam uectigalem fecisse, pugnasse ad Troiam, Thesei atq; Herculis arma contempsisse. Si consilium atq; animus mulieribus adsit, uires haudquaquã deesse nullius Bohemi consiliũ suo præferre. Vbi persuasam multitudinẽ animaduertit, palantes hostes, & nil tale uerentes aggreditur. Fit trepidatio in totis castris. Mox fœda orit fuga, instant uirgines, uirosq; passim trucidant. Neq; aliter pugnatũ est, quàm si muliebres uiri animos, uiriles fœminæ induissẽt. Pauci ex ea pugna euaserunt, quos uelocitas equorũ, non sua uirtus à morte redemit. Singularis audaciæ in hoc prælio septem puellas fuisse memorant. Maladam, Nodeam, Suataciam, Vorastam, Radgã, Zastanam, Tristanã. Reginam sua manu septem uiros interemisse. Spolia ingẽtia capta, præmia pro meritis reddita: septem quæ uirtute præstiterant, torquibus aureis atq; armillis donatas, Valascam ueluti deam habitam: neq; post id prælium Bohemis aduersus puellas audaciam fuisse. Illæ populari agros, abducere prædas, rapere, occidere, uillas incendere, potentiã indies augere, fingere interdũ se uirorum amore teneri, amatorias epistolas nobilibus adolescentibus mittere,

Mulierbris audacia

Dieuizum

Fortiter

tere, detestari fastum atq; insolétiam Valascæ, simulare fugã, rogare in syluã potenti manu uenirent, ac se raperent. Iuuenes qui puellarũ facinora magis admirarentur quàm odissent, uicti blandicijs, capti ꝗꝫ nonnullarũ specie (erãt enim pleræꝗꝫ pulcherrimæ) imperata faceſſunt. Sed ingreſſi syluas, insidijs circumuenti, trucidantur. Alij noua fraude in arcem uocantur, Valascã ueluti per traditionem comprehensuri. Qui mox intromiſſi, ad unum necant. Vbi iam nulla fides uirginibus est, commentum inauditum excogitant.

De puella Sarca, quomodo dolose nobilem Stiradum deceperit, mortiꝗꝫ tradiderit Caput VIII.

SArca erat inter puellas admodũ honesta facie, sed animo impuro, & ad omne scelus parato. Hanc in altiſſimo nemore strictis pedibus ac manibus arbori alligãt, tubamꝗꝫ uenatoriam, ac uasculum medone plenum iuxtã ponunt: ipsæ in insidijs haud procul delitescunt. Solebat hac iter sæpe facere Stiradus nobilis eques inter Bohemos opibus & autoritate potens, & qui puellarum tyrannidem præ cæteris abhorreret atque persequeretur. Is ergo quum syluam pro suo more uenaturus intraſſet, puellamꝗꝫ uinctam conspicatus eſſet, miserabundus quid sibi ea res uellet percontatur. Cui Sarca, Nosti, inquit, quot scelera his in regionibus Valasca perpetrarit, dum sibi potentiam, regnumꝗꝫ uendicat. Ego quoq; pariter in furorem acta, insaniã eiusdẽ aliquãdiu sequuta sum. Peccaui fateor, pœnituit me tamen tot ineptiarum, cogitauiꝗꝫ quo nam modo scelestã relinquere uitã poſſem: statui ab iniqua discedere domina: sed dum comitẽ fugæ quæro, prodita captaꝗꝫ huc deducor: hic de me sumere statuerat suppliciũ sanguinaria carnifex. Interea dũ ligor, dumꝗꝫ mihi ultima uerba dicuntur, ut auditus est tuorũ canum latratus, atq; hinnitus equorum, illæ meæ lamiæ salutem pedibus quæsiere. At ego te uir clariſſime, quem unum perfida turba metuit, per nobilitatẽ tuam oro miserere infelicis fœminæ. Solue me obsecro atq; abducito: aut si hoc nõ placet, iugula me potius quàm hic uiuam deferas: namq; ubi abieris, mox aderit iniqua uirginũ cohors, meꝗꝫ diris lacerabunt modis: iuuat tua manu perire. Stiradus lacrymis motus muliebribus, puellæꝗꝫ forma captus, equo desiliẽs uincula soluit, rogatꝗꝫ medonis uasculum, simulꝗꝫ tuba apposita quid sibi uelint. Tum Sarca, Medonem, inquit, optimum carnifices attulerunt, quo inter cruciandũ uteret: hunc iam læta securaꝗꝫ bibam: & hausto sumpto, quod reliquum fuit, Stirado propinauit, qui pariter bibit. Erat autem potus suauiſſimus, quem Bohemi ex albo melle conficiũt: sed quàm mulieri saluber, herbis & carminibus adhibitis, tam uiro pestilens: qui mentem Stiradi prorsus alienauit. Exinde tuba hæc, inquit, mea fuit dum uenarer, quam mihi mortuæ ad collum suspendere statuerant peſſimæ, quasi uenatricis signum: inflabo ut intelligant me uiuentem, suisꝗꝫ manibus ereptam eſſe. Moxꝗꝫ tuba cecinit. Valasca ubi sonitum audiuit, ex composito cum armatis puellis adest. Medo

Stiradum incautum capit, comites eius obtrũcat. Ferunt dum hæc agerent, auditum tota sylua ingentem ueluti ridentium strepitum: ubi dum esset hominum solitudo, creditum dæmones de puellarũ facinore ac fallacia cachinnatos: illas uero instructo exercitu Stiradum cathenis uinctum, in conspectũ arcis Vissegradẽsis deduxisse, ibiq; prospectante Bohemorum principe nobilem uirum rotæ supplicio, quod est inter Germanos atrocissimũ ac miserrimum, peremisse. Post hæc iam plane regionis dominas uiros sibi asciuisse, ex quorum complexu nouis fœtibus Rempub. sustentarẽt, sancitumq; lege, ut natæ fœminæ diligenter asseruarentur, masculis dextri oculi eruerentur, amputarenturq; pollices, ne uiri facti aut arcus tẽdere, aut armis uti ualerẽt. Idq; aliquandiu factitatũ. Septem annis ea pestis Bohemiã afflixit, tributariaq; magna ex parte prouincia uirginibus fuit. Qui detrectauere imperiũ, intra mœnia clausi, nusq; exire audentes, magnis incommodis affecti sunt. Deniq; quum necessaria deessent, eoq; perducta res uideretur, ut coactos fame deditionem facere oporteret, tumultuarie principem adeunt, dirum puellarum bellum deplorant, ignauiam ducis accusant, malle se fœminis obedire, quàm perire inedia dicunt, aut populum tueatur, aut meliori cedat: probris & contumelijs minas adijciũt. Primislaus tot angustijs circumuentus, quum non tam armis, quàm fortibus ualeret, plebẽ paucos adhuc dies expectare
Stratagema hortatur. id si faciant, puellarum excidium imminere. Paret multitudo. Ipse medio tempore scribit Valascæ, iniussu suo optimates prouinciæ arma in eam sumpsisse: placere sibi eos subijsse pœnas: se illam filiæ loco amare: neq; inuidere principatum, quæ coniugis suæ Libussę discipula extitisset: imperiũ uirtuti suæ deberi, quæ Bohemiã uirili audacia bello attriuisset: senium suum regno ineptum, neq; filio impuberi gubernationem credendam, monere ut arcem Vissegradẽsem ex manibus suis accipiat, sic Bohemiam totam in potestatem eius uenturã: filio quam uelit partem faciat: sibi priuato quod restat ætatis, uiuere libeat, atque in agrum reuerti, quem reliquisset inuitus. Potestatem quam sibi fœmina tradidisset, iure optimo se fœminæ restituere. Capitur Valasca suis artibus, missaq; puellarum cohorte, tradi sibi arcem postulat. Intromissæ uirgines, apud principẽ opipare epulantur. Interea prosilientes ex insidijs iuuenes armati, puellas omnes trucidant: nec morati, castellum Dieuizum cum exercitu petũt. Valasca re cognita, furore amens, cum paucis obuiam egreditur, confertoq; pręlio priusquam comites adsint, dum strenue pugnat, inter confertissimas hostiũ turmas occiditur. Subsequutæ uirgines, ubi dominam cecidisse cognoscunt, non tam spe uictoriæ, quàm ultionis ardore certamen instaurant. Pugnatum est aliquandiu, nunc huc, nunc illuc uictoria inclinante: ad extremũ infeliciter prælíantes fœminæ, cæsis quampluribus, fugæ se commiserunt. Subsequuti hostes, uno agmine, uictores cum uictis castellum irrupere: potitiq; arce, quicquid fœminei sexus iuuentũ est,
ferro

ferro extinxere, atq; hoc pacto magnanimi iuuenes dominatū fœmineo Bohemiam liberarunt. Valasca inter fœminas clarissimas numeranda, plus ausa quàm sexui suo congrueret, insepulto cadauere iacens, feris ac uolucribus esca fuit.

De Nimislao quarto, ac Mnata quinto, Vorcioq; sexto, necnon Vinslao septimo Bohemorum ducibus. Cap. IX.

PRimislao ex Libussa tres filij nati, duo immaturo rapti funere, tertius morienti seni hæres dictus, Nimislaus nomine, quod nihil excogitans interpretatur. Fuit enim stupidi ingenij, & prorsus iners: inter scorta & cōcubinas ocio marcens. Molliciem eius fortuna confouit, quæ pacem illi perpetuam dedit, nullo uicinorum arma mouente, nec seditionibus studente populo, quem diutina uirginum bella prorsus extenuauerant. Hunc Mnata filius subsequutus est. Mnatam Vorcius, cui duo fuerunt filij, Vinslaus & Vratislaus. Inter quos moriens partitus est terram. Vinslao Praga & ducatus Bohemiæ cessit, Vratislao Lucensis principatus, qui postea Zazensis dictus est.

De Grezomislao, qui & Nedam dictus est, octauo Bohemorum duce. Et graui bello quod gessit cum patruo suo Vratislao. Capur. X.

EX Vinslao natus est Grezomislaus, qui & Nedā dictus est, unicum timoris & pauoris exemplū. Cuius ignauiā animo uoluens patruus, optimum instrumentum ad subigendam sibi Bohemiam ratus, arma mouens plura aduersus eum bella feliciter gessit. Quibus magnificatus & auctus, urbem condidit inter duos montes Mednā & Pubechā, quam de suo nomine Vratislauiam nuncupauit. Neq; contentus prioribus uictorijs, nouū nepoti bellū indicit, capitalē pœnam subditis suis interminans, qui gladij longitudinem æquātes in prælio deessent. Iubet quoq; purpuratos suos falcones atq; accipitres secum afferant, quos humana carne pascere uelit: nō ad pugnam, sed ad cædem iturus. Postremo se nulli ætati parsurum dicit, ipsosq; lactentes pueros ab ubere matrum rapi atq; confodi mandat, mammasq; mulierū pullis equorum sugendas tradi. Insolens sanè ac superbissimus, & fortasse crudelior quàm si uicisset. Parte alia, Nedam uir muliere corruptior, trepidare atq; pauere, nihil consilij, nihil spei habere, ultimam uitæ suæ diem aduenisse putare, nō gladium intueri, nō milites affari posse, alieno tamen ductus consilio, se pugnæ interfuturum dicit. Et accersito clàm Sclerico nobili equite, figura corporis sibi perquam simili, animi uero fortitudine & corporis robore dissimillimo. Fuit enim manu promptissimus, & audaci animo, atque in primis rei bellicæ peritissimus. Hunc suis armis indutum ac insignibus principalibus honestatum, quàm paucissimis rem scientibus, obire ducis munia iubet. Multa interim uatum præsagia, fœminarū quoq; spiritu, ut aiunt, pythonico imbutarum uaticinia exquiruntur. Ex quibus una placandos deos humana

hostia respondit, sic enim uictoriam repromitti. Cui Nedam, plus religioni quàm armis fidens, cæso quem sortes designauere iuuene, motem gessit. In alia parte mulierem fuisse tradunt, quæ priuigno bellum petituro, Vratislaum in pugna casurum, maioremq́ populi partem cum eo interituram prædixerit: posse tamen euadere iuuenem, si sibi crederet. Adolescenti se credere, atq; imperata facturum respondenti, iussisse ut pergeret, quando remanere domi capitale esset, primumq́ qui obuius fieret occidere, atq; utrasq; aures cadenti amputare, & in pera recondere. Exin gladio inter priores equi pedes signum crucis in terram facere, qua deosculata, equum ascendentē fugam maturare. Pugna in campo cui Thusco nomen est cōmittitur, concurrunt acies, magnis utrinq; uiribus ac clamoribus certatur. Stat belli fortuna diu anceps, multi hinc atq; inde uulnerantur, prosternuntur, occiduntur. Ad ultimū Bohemi qui non pro gloria, aut ampliando imperio, sed pro uita, pro focis, pro

Victoria ex desperatione aris, pro uxoribus ac liberis in aciem uenissent, desperatione in uirtutē uersa, audacibus animis, inuicto robore præliantes, uictoria potiuntur, non sine Sclercij magna laude & summa gloria: cuius in hoc bello, tū ars, tum uirtus plurimum ualuit. Occiditur tamen inter præliādum, & ut iusserat, in eo campo sepultus est, ubi prælium gestum, suaq́ morte uitam ducis, & patriæ liberationem redemit. Ex hostibus cæso principe, quàm paucissimi euaserunt.

Præstigium Aiunt adolescentem, qui nouercæ iussioni paruerat, domum redeuntē, uxorem suam quam unice amauit, interemptam reperisse, ambabus carentem auribus, pectusq́ confossam, & quas hosti amputauerat aures, coniugis suæ fuisse, stupentem tristemq́ cognouisse. Tantum præstigia possunt, aut ueneficarum carmina mulierum.

De infidelitate Duringi, qui Vratislai filium sibi commissum interfecit, pœnamq́ condignam dedit. Cap. XI.

BOhemi parta uictoria, occiso Vratislao, terram eius ferro atque igne deuastant: inuentumq́ Vratislai filium impuberem, principi tradunt. Qui misertus ætatis, patruelem educandum Duringo, ad Egram fluuium imperium possidenti, Vratislao gratissimo quondam comiti tradidit. Qui cęca cupidine captus, tanquam initurus principis gratiam, puero supra Egram, qui tum glacie constrictus erat, perfracto gelu pisces quærenti, gladio caput abstulit, secumq́ Pragam deferens, ubi ad Nedam introductus est, proferens cruentum caput, Solium, inquit, tuum hodie firmaui: aut perire hoc, aut te oportuit. Securus in utramuis aurē post hac dormies, æmulo regni sublato. Motus haud aliter q̄ par erat princeps tam diro spectaculo: perfidiam, ait, nulla beneficia uincunt. Vt aleres puerum, non ut occideres, credidi. Te neq; meum imperium, neq; amici memoria, neq; innocentis pupilli miseratio retraxit ab scelere? At mihi quietē parare uoluisti. Tui ergo meriti hæc sumito præmia, Ex tribus mortibus, quam malueris optionem habeto: aut gladio teipsum

teipsum cōfodito, aut laqueo perstringito guttur, aut ex Vissegradensi rupe præceps ruito. Dutingus accepta sententia, in alni arbore, quæ propinqua fuit sese suspendit: alnus postea quamdiu remansit, arbor Duringa dicta est.

De Nostirico nono, & Borsiuoio decimo Bohemorum ducibus. Qui & ultimus Paganorum ducum fuit, & tandem cum uxore sua fidē Christi suscipiens, baptizatus est. Cap. XII.

NEdam uero moriens,† Nostiricū maiorem natu filium hęredē instituit, Dipoldo prouinciā Surimensem testamento dimisit. Nostirico Borsiuoius filius successit, ultimus Paganorū ducum: qui tamen & ipse imperante Arnulfo Cæsare, à beato Methodio Morauorum archiepiscopo, cum Ludmilla cōiuge ad baptismi gratiā perductus est D. CCCCXCV. anno post Christi saluatoris nostri ortum. Ludmilla sancta mulier habita, etiā miraculis claruisse fertur. al. Hostiuick

De situ Morauiæ, & Suatocopio, penultimo rege eiusdem. Qui & primus Christianus inter reges Morauiæ fuit. Cap. XIII.

SVatocopius eo tēpore Morauis imperabat, Christianę religionis cultor, & dignus cuius memoriā ad posteros referamus. Morauia trans Danubium iacet, cui ad Orientē Hungari Poloniq; regnū possident, Moraua dissiuncti amne, qui nomen regioni dedit: occidentē solem Bohemi excipiūt, Austriales Meridianū: Septentrionale latus Slesitæ occupant. Ager uini frumentiq; ferax, gens rapinis assueta: nulli tutum iter nisi armato, potentioriq; præbet. Hic multos annos regnatū. Hūgarij, Bohemi, Russani, Poloniq;, Morauorū principi paruerūt: princeps ipse Rom. imperio. Caput regni ciuitas Volegradensis.† Suatocopius regū penultimus, quū aliquandiu feliciter regnasset: tandem Arnulpho Imperatori tributū pendere recusans, cōmisso prælio, quū suos cadere animaduertisset, clàm sese pugnæ subtraxit: atq; ut erat mutata ueste incognitus, salutē solus fuga quęsiuit. Quumq; ad montē uenisset, cui Sambri nomē est, abiectis armis, equo dimisso pedibus iter fecit, & tanq; uiator inops, uastissimā ingressus eremum, tam diu pomis arborū atq; herbarū radicibus uitā sustentauit, donec tris eremi cultores obuios habuit: quibus sese adiungens, usq; ad extremū uitæ perseuerauit incognitus, patienter ac sedato animo incōmoda quæq; ferēs. Vbi uero obitus affuit, accersitis eremitis: nondū, inquit, quis fuerim, nouistis. Rex ego Morauorū, prælio uictus ad uos cōfugi, & regiā uitā & priuatā expertus morior. Nulla regni fortuna est tranquillitati eremi præferenda. Hic securus somnus, dulces herbarū radices atq; undas efficit: ibi curæ atq; pericula nullū cibū, nullū potū non amarū reddunt. Quod uitæ mihi fata dederūt, apud uos felix peregi: in regno quicquid eius transactū est, mors uerius quàm uita fuit. Sepelite me hic postquā anima corpus reliquerit, Morauiamq; deinde petentes, filio meo, si adhuc uiuit, hæc nunciate. Atque his dictis uita excessit. Arnulfus interea uictoria al. Suatocupius Scite

potitus, regnum Morauiæ Suatocopij filio, quem de sacro fonte leuauerat, possidendum reliquit. Is ab eremitis edoctus de fortuna patris, quem cecidisse in prælio existimauerat, corpus eius ex eremo defossum, Volegradum retulit, atque in sepulchris maiorum condidit. Fuit autem Suatocopij filius, quanquam Christianorum sacris imbutus, minus tamen quam decuit, sacerdotes dei ueneratus. Qui uenationem aliquando facturus, archiepiscopo Methodio imperauit, ne ante suum reditum diuina perageret. Expectauit Methodius ad meridiem usque, tandem negligi rem diuinam ueritus, deo sacrificium cœpit offerre. Interea reuersus princeps, ubi se neglectũ animaduertit, sacrã ingressus ædem, multitudinem canum intromisit, tubasque clangere iubẽs, ad altare usque progressus, cõuicia multa ingerẽs, uix manus à uiolatione sacerdotis abstinuit. Ob quam rem, paucis post diebus Methodius in Bohemiam fugiens, regem extra ecclesiam fecit, regnoque sacris interdixit. Quo facto, non solum archiepiscopalis sedes in Morauia defecit, sed in seipso quoque regnum extinctum est. Mortuo nanque paulo post excommunicato rege, imperij Morauorum partem Theutones ac Bohemi, partem Poloni, atque Hungari diripuerunt. Methodius in Bohemia aliquandiu moram traxit, deinde Romam se contulit, ubi fratrem suum Cyrillũ comperit, qui baptizato quondam Suatocopio, Morauis Christiana sacra crediderat, multasque alias Sclauorum gentes ad fidem Christi conuerterat. Ferũt Cyrillum quum Romæ ageret, Romano pontifici supplicasse, ut Sclauorum lingua, eius gentis hominibus quam baptizauerat, rem diuinam faciens uti posset. De qua re dum in sacro senatu disceptaretur, essentque nõ pauci contradictores, auditam uocem tanquam de cœlo in hæc uerba missam, Omnis spiritus laudet dominum, & omnis lingua confiteatur ei: Indeque datum Cyrillo indultum

De Spitigneo undecimo, ac Vradislao duodecimo Bohemorum ducibus. Caput XIIII.

Borsiuoius autem, coniunxque Ludmilla, Christianam ueritatẽ amplexi, fidem catholicam inter Bohemos magnopere ampliarunt. Ludmilla filia fuit comitis Slamborij castelli Bizeniæ, quod postea Melinca dictũ est. Ex qua tulit Borsiuoius duos filios, Spitigneum & Vradislaum. Primus patri succedit: sed moriens sine filijs, fratri principatum reliquit. Coniunx Vradislai† Drabonucia, mulier audax, & ad scelus prona, duos pariter filios uiro peperit, Venceslaum & Boleslaum: priorem Ludmillę tradidit educandum, alterũ ipsa enutriuit. Alumni ex nutricibus mutuati mores, Venceslaus pietatem colere, mansuetudinem præseferre, Christiana sacra uenerari, elargiri multa pauperibus, nulli noxius esse: Boleslaus idolorum sectari culturã, honores ambitiose quærere, adulterari, rapere, occidere, in scelera cuncta prolabi.

† al. Drabomicia

De sancto

De sancto Venceslao martyre, tertiodecimo, & fratre suo Boleslao quartodecimo Bohemorum ducibus. Cap. XV.

PAter suprema ordinans, Ludmillæ, cuius integritatē prudentiamq́ optime nosset, quousq́ liberi adoleuissent, gubernationem prouinciæ dimiserat. Id ægre Drahomiciæ fuit, quæ Tymā & Simonē nepharios homines submittens, socrum in castello Thetim strangulari iussit: ipsa deinde imperium accepit. In omnes crudelis, in Christianos sæuissima & intolerabilis, ac propterea Venceslao etiam filio infesta, cui præferre fratrem non dubitauit. De Venceslao hæc referuntur. Potus cibiq́ parcissimum fuisse tradunt, corporis maiestate decorum, uirginitatem ad ultimum uitæ seruasse: diuina in templis officia, diurna nocturnaq́ nunquam neglexisse: & noctis quidē tempore nudis pedibus super glaciem ac niuem iter agentē, uim frigoris minime sensisse: Podium uero eius comitē, quū caligatus obriguisset, iussum uestigia Venceslai pedibus premere, concaluisse. Postera die cruenta sancti uiri uestigia inuenta: iniisse eum populo perurgente, adhuc uiuente matre, principatū. Duci uero Curinensi, nulla iniuria lacessito, cum exercitu in Bohemiam ingresso, atq́ agros uastare conanti, armatum cum copijs occurrisse, uocatoq́ in colloquiū, singulare certamen obtulisse. Accepta ab aduersario cōditione, ubi manus conseri debuit, angelos uisos, qui Venceslaum protegentes arma ministrarent: territum ea nouitate Curinensem, ex equo prolapsum ueniam petiuisse. Bohemum libenter humiliato pepercisse, monuisseq́ ne deinceps aliena peteret. Similem angelorū comitatum uidisse aiunt Imperatorē, quū Venceslaus adolescens in eius curia obuersaretur, eamq́ ob causam brachium sancti Viti dono ei dedisse, in cuius honore cathedralis ædes in Praga constructa est. Ferunt tunc Bohemiā sub episcopo Ratisponensi fuisse, ac propterea quum Venceslaus Volgangū præsidem, qui postea inter sanctos relatus est, ad cōsecrationē eius basilicę summis precibus inuitasset, respondisse pontificem, coram deo iam templum suum dedicatum esse, quod futurā metropoliticā cerneret, missurū se tamē, qui sua uice Venceslao satisfaceret. Crescebat iam Venceslai nomen, miraq́ populi charitate atq́ admiratione celebrabatᷓ. Sed quanto cæteris acceptior erat, tantō acrius in se odiū fratris matrisq́ concitabat, ac propterea licet dimittere seculum, & in monachum tonderi destinasset, non potuerunt infelices animæ sancti uiri propositum expectare, sed impatientes moræ, piam principis intentionem scelere præueniunt. Fit conuiuium apud Boleslaum, matre iubente, uocatur Venceslaus. Qui & si mortem instare prædixerat, facta tamen cum sacerdote de peccatis suis ex more Christiano confessione, fraternam domum ingreditur, ibiq́ statim Boleslai manu percussus interijt. Dicat aliquis homicidam suspsius Venceslaum fuisse, negetq́ cœlo dignum, qui certæ se morti obtulerit. Nos Gotthorum instante procella, plurimas Romæ fuisse puellas legimus, quæ

Venceslaui *Venceslai mors*

quæ pudicitiæ suæ uim inferri timentes, & ne in manus hostiles inciderēt, in Tyberim sese præcipitauerunt: quæ postea miraculis coruscantes, sanctorū honores meruere. Venceslai sanctitati qua die cæsus est Christum deum testimonium præstitisse, memoriæ prodiderunt, qui regi Daciæ per uisum apparens, suo martyri ædem construi mandauit. Ipsum autem Venceslaum multis miraculis claruisse, atq; inter sanctos martyres ab ecclesia receptū tradunt. Drahoniciā paucis post diebus fatis suis trahentibus, ultionemq; parricidij exigentibus, hiatu terrę apud arcem Pragensem absorptam, Boleslaū multis sceleribus nobilitatum, morbo absumptum duos filios reliquisse, Boleslaum paternum nomen referentem, & Stratiquatem.

De Boleslao quintodecimo Bohemorum duce. Cap. XVI.

BOleslaus imperio potitus, patrui magis quàm patris æmulator extitit. religionē enim Christi extollens, uiginti ecclesias erexit. Huic soror fuit Milada eximia specie uirgo, sacris imbuta literis, & multa pollēs eruditione. Quæ quum Romam orationis causa petiuisset, à Ioanne pontifice maximo benigne excepta, ipsius autoritate monasterium sancti Georgij in arce Pragensi construxit, ibiq; sacerdos consecrata est. Eadem quoq; sancti Viti ędē, à Venceslao fundatam, in pontificalem eleuari obtinuit. Ditimarus natione Saxo, & opinione sanctitatis insignis, primus ibi episcopus consecratus, cui Adelbertus successit, nobili genere apud Bohemos natus. Stratiquas, Boleslai frater, relicto seculo apud Ratisponam Baioariæ ciuitatē, in cœnobio sancti Emerammi, monasticā uitam elegerat. Quem Pragam forte aduenientē, aggressus Adelbertus, pontificalē ei cathedrā offert: q quū esset regis frater, ex rege natus, facile populū sub religione continere posset: nam sibi non esse facultatem eius regendæ plebis, quæ rapinis & adulterijs assueta, ius fasq; omne contemneret. Stratiquas mundanas dignitates quasi malas pestes effugiendas esse respondit, monasteriū sibi & præsentē uitam suauē præstare, & futurā promittere meliorē, in eo se uiuere moriq; uelle. Scribunt autores, Adelbertū his auditis, prophetico spiritu plenū Stratiquati dixisse, Poteras modo pontificali honore cum salute defungi: at quod nūc recusas, in perniciē tuam uehementer expetes. Abijsse deinde Romam, ac cum fratre suo beatæ uitæ Gaudentio in monasterio sancti Alexij tamdiu delituisse, donec iussu pontificis maximi suas oues repetere iussus est. Quibus quū esset prorsus ingratus, in Hungariam profectū, regem Stephanum baptizasse, quem inter sanctos relatum aiunt. Exinde Poloniā ingressum, Gaudentiū fratrem, in ecclesia Gnesnensi prædicaturum Euangeliū, pontificem ordinasse. Postremo Prutenos adijsse, apud quos dum Christi legē prædicat, gladio cæsum, martyrio uitam finisse. Interea Stratiquatem mutato proposito, Pragensem ecclesiam poposcisse, neq; repulsum, fraterno regioq; fauore adiutū. Sed dum apud Maguntinum archiepiscopum agit, sacris de more imbuendus, inter

duos

Milada

Ditimarus

Stratiquas

duos episcopos iacentē pronum, diabolico spiritu arreptum, tamdiu uexatū; donec animā exhalauit, Adeodato natione Teuthonico, ecclesiā cōmissam.

De Boleslao sextodecimo Bohemorum duce. Cap. XVII.

BOleslaus duobus & triginta annis imperio potitus, ex uita decessit, relicto successore filio sui nominis Boleslao tertio: Huic Mescho Polonorum princeps Cracouiam per fraudem eripuit. Bello deinde orto, uastatis agris, induciæ demum dictæ, statutumq; uti ambo duces apud Cracouiam conuenirent. Boleslaus accepta fide eò pergit, atq; in conuiuio captus, luminibus priuatur, comites eiusdem crudeliter necati, exceptis Vrisbuicensibus insidiarum cōscijs, scelerisq; participibus. Qui domū reuersi, tanquam magno ex periculo euasissent, publicam fidem atq; iusiurandū & iura hospitij à Polono uiolata queruntur. Vbi fides habita, Ianurem Boleslai fratrē dolo necare conantur. Cocherem inter Vrisbuicenses consilio, opibus & autoritate maior, adolescentē sub specie uenationis in syluā tractum, ad stipitē arboris alligatū, sagittis confodi iussisse fama est: diuum Ioannē baptistā ab eo precibus exoratum, hirsuto tegmine sagittas excepisse, uxoremq; eiusdem per uisum cōmonuisse, periclitanti uiro opē ferret. Interea famulū principis Ouerā nomine, ex periculo prolapsum, proditionē populo exposuisse, illum tanta nouitate cōmotum, correptis mox armis in syluam procurrisse, captisq; proditoribus atq; occisis, ducem saluum reduxisse. In eo loco ubi hæc acta sunt, monasterium ordinis sancti Benedicti, quod Veliscam appellatur constructum, & aram maiorem ibi sitam, ubi arbor religatum Ianurem tenuit. Mescho autem coacto exercitu, longe lateq; Bohemorum populatus agros, Pragam deniq; obsidione cinxit, eamq; biennio fame laborantem obtinuit, excepta arce Vissegradensi, quæ in fide Ianuris permansit.

De Vdalrico, septimodecimo Bohemorū duce. Cap. XVIII.

FVerat & alter Boleslao frater, Vdalricus nomine, quē pater Henrico Imperatori nutriendum dederat. Is audita Meschonis proditione, clàm ab Imperatore dimissus, castellum Dieuizum natura & arte munitū ingreditur. Exin collecto raptim milite, colles occupat, qui Pragæ supereminēt, tubasq; clangere iubet. Mox alta uoce præconem Pragensibus nunciare, uictos prælio Polonos fugam cepisse, uictorem principem cum exercitu adesse. Quá uoce accepta Polonorum præsidium quod urbem tenebat, metu perculsum excessit. Pragēses aucti animo insequuti, complures in fuga captos necauere. Mescho cum paucis in Poloniā se recepit. Vdalricus Pragam ingressus, germano suo, siue proditoribus suggerentibus, siue quod ætatis beneficio illum sibi præferri uidebatur, effodi oculos iussit. Multa huius facinora referuntur, partim reprehensione, partim laude digna. Inter cætera & illud narratur, redeuntem ex uenatione, puellam uidisse in uilla quadam, iuxta puteum uestimenta lauantem, nomine Bozenam, quod Beatricem interpretatur;

elegant

eleganti forma, & moribus supra ꝙ pat esset agresti uenustis, captum specie & alloquio modesto, quamuis amici aduersarentur, coniugē accepisse: Bizetislaum ex ea natū. Is quum adoleuisset, Iutham Imperatoris Ottonis Rufi filiam, quæ apud Ratisponam in monasterio nutriebat, quamuis nunquam uidisset, sola fama commotus, ui rapuit, solusq́ꝫ cum illa ad patrem perrexit, comitibus uelocitatem eius insequi nequeuntibus, ab Imperatore ex fuga retractis atq; occisis. Non improbauit pater factum, sed admiratus audaciam, tantum se filium genuisse gauisus, matrimonium cum rapta in Morauia celebrari mandauit: tanto præstantiorem filium æstimans, quanto nobilius est, Imperatoris quàm uillici filiam amauisse. Imperator ea contumelia motus, iureiurando affirmat exercitum in Bohemiam ducturum, terram malis affecturum, sibiq́ꝫ sedem in medio regni collocaturum. Statimq́ꝫ cum exercitu Bohemiam instar torrentis cuncta secum rapientis, ingreditur. Cōtrà Vdalricus filiusq́ꝫ castra mouent. Iam duo exercitus ad iactum teli conuenerant, tum Iutha, cuius ex iniuria bellum ortum, crinibus sparsis, scissa unguibus facie, uicto periculorum magnitudine muliebri pauore, ausa telis sese inferre uolantibus, inter primas acies prosiliens, patris alloquium priusquam furor ardeat amplior, exposcit. Quo impetrato, Fateor, inquit, pater, iustum te bellum mouisse, cuius filia rapta est, illumq́ꝫ pœna dignum, qui te contempsit, nisi compulisset amor, cuius cæca consilia sæpe ueniam meruere. Sed age obsecro, pone ante oculos quem armis insequaris: gener tuus, mihi maritus, cui tantopere irasceris, & fortasse nepos tuus, eius filius, in uētre meo conceptus est. Parce oro filiæ, parce nepoti: patrem illi, mihi uirum, dimitte. Non est degener maritus, nec solui consummatum matrimoniū Romana ecclesia sinit: nec tibi uictoriæ potestas est: utriq; uires, utriq; belli artes suppetunt: Mars dubius casum respicit. Ne obsecro pater, mei causa tantam militiam morti obijcito: parce, cui ego prior læsa, peperci. Illacrymatus pater, audita filia: facturumq́ꝫ se quod illa uellet, nisi obstaret iuramentum. Tum Iutha, Et maritus, inquit, meus iureiurando astrictus est Theutoniam armis lacessere: sed uana religio, quæ sceleri locum facit. Vim criminibus sacramenta non addūt. Et promissorem maleficij diuina maiestas odit, factorem exterminat. Inueni tamen si libet, uiam, qua te simul promisso, uirumq́ꝫ soluam. Veniet cum patre gener ad pedes tuos, ueniam commissi petet: te regem, te dominum profitebitur: neq; impedimento erit, quo minus sedem in medio Bohemiæ collo ces, ibiq́ꝫ ius dicas. Postremo curiā tuam in Teuthonia petens, uillas aliquas quas iusseris inter equitandum maritus diripiet. Placuit Imperatori cōsilium filiæ, atq; in eius uerba fœdus ictum, exercitus consalutati, & in Boleslauia, quæ umbilicum tenere Bohemiæ creditur, sedes Imperatoris lapidea erecta, perpetuum rei monumentum principibus terræ insigne datum Imperialis aquilæ. Exin Bisetislaus Morauiā ex paterno indulto rexit, Polonosq́ꝫ, qui magnam

Iuthæ elegās oratio

Grauiter

magnam eius partem occupauerant, bello deleuit, eorumq; multa milia, ligatis post tergum manibus, in Hungariam uenundandos misit.

De Bisetislao decimo octauo Bohemorum duce. Cap. XIX.

DVm hæc aguntur, anno post Christi ortum tricesimo ac millesimo, Boleslaus apud Cracouiam excæcatus interijt. Vdalricus quoq; frater eius uita functus est. Qua re cognita Ianur & ipse cæcus, Pragam ueniens, ducatũ gẽtis suopte ingenio nepoti dimisit. Bisetislaus ea re cognita, animo auctus, quãuis nulla iniuria lacessitus, exercitũ in Hungariã duxit, magnamq; inde prædam retulit. Quinq; ei ex Iutha fuerũt filij, Spitigneus, Vratislaus, Conradus, Iaronurus, & Otto: quorũ fiducia plenus, etiam Polonos ulturus, auũ pulsare bello non timuit, Cracouiamq; armis captam funditus euertit. Gnesenium quoq; metropoliticam urbem diripuit, multorumq; martyrum sacratissima inde corpora asportauit, & crucem aureã ccc. pensantẽ libras. Quod quum Imperator Henricus, eius nominis secundus accepisset, indignatus iniussu suo Poloniam uastatam esse, Bisetislaum aut resarcire Polonis damna, aut bellum expectare iussit. Ille nihil se Imperatori nisi tributum debere respondit à maioribus institutum. Pendebat autẽ dux Bohemiæ Romano imperio quotannis centum & uiginti boues, & argenti puri centum quinquaginta marcas: id se neq; neglexisse hactenus, neq; neglecturum. Si quid amplius iusserit Imperator, à bono & æquo recedere, se libertati gentis nihil detracturũ. Imperator his auditis, ex Ratispona in Bohemiã copias traducit: Othardo Saxonum duce ex altera parte cum exercitu properare iusso. Ingressus syluam, qua Bohemiam cingi diximus, præcisis arboribus iter interceptum reperiens, milites uiam securibus aperire iubet. Magnus hic labor equiti, erãt enim uastæ magnitudinis arbores, multaq; robora incidenda, priusquam iter pateret. Ob quam rem, quum iam opere peracto ad interiora peruenissent, nec hostis in conspectu usquam daretur, fessi ac sitibundi proiectis armis flumina petunt. Bisetislaus ex insidijs prodiẽs, palantes atq; inermes aggressus, stragem haud paruam effecit. Imperator repentino commotus malo, multis suorum desideratis, fuga salutem petit. Othardus uero iam fines Bohemiæ ingressus, Septentrionalem prouinciæ partem longe lateq; populatus, his cognitis cum præda domum reuertitur. Procopius comes Biliensium, cum parte copiarũ aduersus eum missus, fortuna parum prospera usus, tanq; pecunia corruptus, effossis oculis, manibus pedibusq; obtrũcatis in flumine Bicline demersus est: nec tamen eo pacto quies Bohemiæ data. Nam sequenti anno Henricus Imperator, & Othardus, maioribus collectis copijs redeuntes, transmissa sylua ferro ac flamma cuncta uastarunt: Bisetislaum armis diffidentẽ intra Pragæ mœnia clausum obsederũt. Seuerus tũc episcopatũ urbis gerebat, iureiurãdo Imperatori obnoxius, ex cuius indulto pontificali sede præerat. Is noctu cũ pluribus ad Henricũ confugit, obtinen-

Gnesna

dæq; urbis uiam ostendit. Quare fractus animo Bisetislaus, errati ueniā periit: dictæ sunt pacis leges quas uoluit Imperator, & trium annorū tributum pensum: Slesia sub annuo tributo, auri triginta, argenti c l. marcarum Bohemiæ principi tradita: secūdo & quinquagesimo anno post millesimū à Christi saluatoris aduentu, pace cum Imperatore composita, Hungariā sibi subigere Bisetislaus aggreditur: cuius populus suis utens legibus, Romanorū imperium contemnebat. Sed ingressus hostilē prouinciam, mox ardenti febre correptus, ultimū instare diē intelligens, uocatis Bohemiæ primoribus, Spitigneū primogenitū successorē suum designat, reliquos filios Morauia inter eos diuisa, parēre fratri iubet. Atq; his demandatis, uita decedit, quarto Kal. Maij. Corpus eius Pragam translatum apud parentes sepultum.

De Spitigneo decimonono Bohemorum duce. Cap. XX.

SPitigneus ut regnum primum potitus, omnes Theutonici generis Bohemia excedere iubet, nec matri potestatem manendi facit. Exinde Morauiam infestis petens armis, fratres bello aggreditur. Vratislaus audito germani aduentu, relicta in Olomucio cōiuge, ad regem Andreā in Hungariā confugit. Conradus & Ottho fratri se dedunt. Vxor Vratislai capta, aliquādiu in uinculis habita. Postremo suadēte Seuero episcopo dimissa, dum uirū in Hungaria petit, uicina partui in itinere decedit. Mœstus ea re coniunx, ab Andrea rege consolationem accepit, qui filiā suam Adilheidam nuptam ei tradit. Quod quū Spitigneus accepisset, ueritus ne uires Hungaricas in se frater armaret, missa legatione, sine causa illū ex Morauia abijsse dicit, nihil hostile timendum fuisse. Nam quur frater fratrē oderit, secundo post se loco genitum? Seruasse se abeunti bona, non abstulisse: redire eum ad suos debere, cuncta ei salua esse. Nec frustratus est fratrē, redeunti quæ armis abstulerat, cūcta restituit. Iutha uero à filio deiecta, quū secūdo nupsisset, breui mortua est: cuius corpus in Bohemiā translatū, in sepulchris principū condidere.

De Vratislao uicesimo Bohemorum duce Cap. XXI.

SPitigneo uita defuncto, Vratislaus successit. Qui Morauia rursus inter fratres diuisa, Iaronurū, quem pater ecclesiæ dedicatum exortem regni fecerat, in diaconū uel inuitum ordinari iussit. Is relicto Christi habitu, ad Poloniæ duces confugiens, militarē disciplinam sectatus est. Fuerunt Vratislao ex Adilheide tres liberi, Bisetislaus, & duæ fœminæ, Ludimilla, & Iuditha. Verum Adilhiede mortua, uxorem alterā ex Polonia duxit, nomine Suatanam, ex qua Boleslaum, Borziuislaum, Vladislaum, Sobeslaumq; suscepit. Inter hæc Seuerus episcopus, qui Bohemiam Morauiamq; sacerdotio tenuerat, Ioanne in Morauorū ecclesia sibi substituto, iam grauis senio ex uita decedit. Ob quam rem Conradus & Otto, Vratislaum precibus onerant: Iaronuro fratri ut ecclesiam Bohemiæ ab Imperatore impetret. Annuit Vratislaus, neq; Imperator aduersatus est. Iaronurus ex Polonia reuocatus, relicta

militia.

militia, episcopus ordinatur, ac mutato nomine† Gebardus appellatur. Qui mox spiritu superbiæ inflatus Morauiã non minus sibi q̃ suo antecessori debitam dicit, illum exterũ, se ciuem: illum infimo loco natũ, se regia stirpe ortũ. Ingressus Morauiã, Ioannẽ episcopum qui cedere nollet, contumelijs & uerberibus afficit. Vratislaus, qui Ioannẽ amaret, ea re cõmotus, Romanũ pontificem contumaciã Gebardi uti corripiat, scriptis hortatur. Missus est in Bohemiam Rodulphus cardinalis, qui causa cognita delictũ puniat. Is uocatũ Gebardũ, quũ minime pareret, sacerdotio abdicauit. Sed rogatus à clero, dignitatẽ ei restituit, iubens & ipsum & Ioannẽ intra annũ coram summo sacerdote se exhibere. Paruerũt ambo. Sacerdos maximus ambobus auditis, Gebardum amouere sacerdotio statuit: fecissetq́, nisi preces interuenissent Mathildis uirginis, filiæ Bonifacij ducis Lucani, quæ tum Romæ fuit, ex Bohemorũ sanguine nata. Hæc est illa Mathildis, fama inclyta, & apud historicos late memorabilis, quæ à Radicosano Senensis agri oppido, usq; Ceperanũ interiacentẽ terram donauit ecclesiæ: posteri patrimoniũ sancti Petri appellarunt. Huius ergo interuentu, Romanus præsul utrunq; sacerdotẽ sua dioecesi contentum esse, ac remissis iniurijs, in patriam reuerti iussit. *a. Gerardus* *Mathildis*

Vratislaus dux Maguntiæ, in regem creatur per Henricũ Imperatorẽ quartum, regnoq́; Bohemiæ, Poloniã, Slesiam, Lusaciã, Morauiamq́; adiecit. Cap. XXII.

INter hæc Leopoldus Austriæ marchio, Morauiã latrocinijs magis quàm iusto bello infestam reddit, nec Conradi aut Otthonis, qui tunc prouinciæ præsidebant, preces audit. Illi fraterna solatia expetunt. Vratislaus collecto raptim exercitu, Austriã ingressus, instar horridæ tempestatis obuia quæq; prosternit: occurrentẽ Leopoldũ prælio uictũ, in fugã conuertit, ipse onustus spolijs domum reuertitur. Post hæc anno sexto & lxxx. supra mille, ab ortu saluatoris Christi, apud Maguntiã in concilio principũ ab Imperatore Henrico, eius nominis quarto, Vratislaus rex declaratur, Morauorũ regno, quod supra extinctũ diximus, in Bohemiã translato: Polonia, Slesia, Lusacia, Morauia, Bohemorũ imperio adiectę. Gilbertus Treuirorũ archiepiscopus cum eo Pragã missus, qui coram prouincialibus regem inungat, regalibusq́; adornet insignibus. Id eodem anno factũ, ac clamante populo, Vratislao regi salus, honor atq; uictoria. Suatana quoq; regina cũ eo coronata. Mortuus est per idem tempus Ioãnes Morauorum episcopus, cuius ecclesia, instante Gebardo Pragensi, unita est. Quæ res illi maioris insolentiæ fomentũ fuit: adeo, ut præsente rege interesse diuinis minime dignaretur. Ob quam causam Vratislaus, indulgẽte Alexandro papa iij. natione Seneñ. collegium canonicorũ regulariũ in arce Pragensi erexit: in quo dum res agitur diuina, non præpositus tantũ, sed decanus & sacerdos, diaconusq́, & subdiaconus, rem diuinã facientes, episcopalibus ornamentis utunť. Et præpositus quidẽ cancellarius *Primus Bohemorum rex*

regni appellatus,principis honore defungit. In fundatione aūt eius ecclesiæ, regem suis humeris duodecim cophinos lapidum gestasse ferūt.Religiosum principem,dignumq; qui primus inter Bohemos regio diademate uteretur. Gebardum uero indies magis atq; magis insolescentem,ac propterea à Morauorum plebe repulsum, dum per Hungariam ad Romanū pontificē questum iniurias proficiscit, apud Strigonium morbo correptū interijsse, Cosmumq; illi suffectū. Fuerūt Vratislao & cum Saxonibus, & cum germano, qui Morauiam obtinebat,inimicitiæ. Illos per filium uicit; germanū ipse ex Morauia armis expulit,urbemq; Olomucensem possidendā filio tradidit.

De Conrado uicesimoprimo,Bizetislao uicesimo secundo,ac Boleslao uicesimotertio,necnon Borziuislao uicesimoquarto, Bohemorum ducibus. Cap. XXIII.

VIta functus Vratislaus,non filium sicut optauerat, sed Conradū fratrē habuit successorem.Qui septimo mense potitus imperio,morbo correptus, nepotibus ex fratre locum fecit. Quinque eos fuisse diximus, qui sibi inuicem pro natiuitatis ordine successere.Duos ex his Vrbuicenses,perpetui regum hostes,fraudibus interceptos necauere.

De Vladislao uicesimoquinto Bohemorum duce, & rege secundo Caput XXIIII.

dl.quinti PEnultimus Vladislaus nomine, ex Bisetislao fratre nepotē sui nominis, cum ccc.galeatis equitibus auxilio Hērici[†] sexti Romanorum Imperatoris Romam misit,qui plurimas inde reliquias sanctorum reportauit. Inueni in historia Bohemorū post Vratislaum primū regem, pluribus annis interregnum fuisse.Nam Conradum fratrem eius, ac deinde Vratislai filios non regis nomine,sed ducis tantum usos,tanq; regni decus homini,non prouinciæ datū fuisset. Vladislaum uero quarto loco Vratislao natum, à Friderico primo, sibi & posteris regiam dignitatē obtinuisse, & quū in expugnatione Mediolanensi egregiam operā nauasset, Imperatori mirifice gratum, leonē rubeum bifurcatæ caudæ,in clypeo albi coloris insigne regium accepisse: candelabrum quoq; Salomonis ex Mediolano asportatū, in ecclesia sancti Viti Pragensis recondisse. Pontē super Multauiam,quo uetus Praga minori iungeretur,magni operis ædificasse,quem Ratisponēsi præferunt, in quatuor & uiginti arcus,ut antea diximus protensum.

De Sobieslao uicesimosexto,& Friderico uicesimoseptimo, nec non Conrado uicesimooctauo,ac Bizetislao uicesimonono,atq; Venceslao tricesimo Bohemorum ducibus. Cap. XXV.

POst eum Sobieslaum quinq; annis ducatu functū, à prouincialibus exactum,in exilio interijsse.Exin Fridericū Vladislai filium successisse,post Conradū,qui apud Apulos in Italiam sequutus Imperatorē,decessit. Conradū Bisetislaus sequit,qui & Henricus dictus est.Et quū esset Pragensis episcopus,

ſcopus xvi.annis pontificatū ſimul & principatū Bohemiæ tenuit. Poſt cum ducatū obtinuit Venceſlaus frater eius. Hos quoq; regis nomine abſtinuiſſe conſtat, ſiue quia magis ui quàm iure imperauerunt, ſiue quod Imperatoris Ro. indultū ſumendæ coronæ, more maiorū obtinere non ualuerunt.

De Primiſlao triceſimo Bohemorū duce, & rege tertio. Cap. XXVI.

VEnceſlaum tribus menſibus ducali autoritate functū, Primiſlaus Vladiſlai ſecundi regis filius, armis deiecit, & à Philippo Ro. Imperatore Friderici ſecundi fratre, quem Romana eccleſia non accepit, tertio loco inter Bohemos reges coronatus eſt.

De Venceslao Bohemorum rege quarto, & de Othocaro Bohemorum rege quinto. Caput XXVII.

PRimislao duo fuerunt filij, Venceslaus & Othocarus: Venceslao regnū Bohemiæ ceſſit: Othocaro marchionatus Morauiæ. Fuit autē Venceſlaus unoculus, & ſine liberis decedēs, regnū Othocaro reliquit: qui & alio nomine Primislaus appellatus eſt, inter Bohemiæ reges v. belli appetēs, & magnorū operū effector, cui nec animus in rebus arduis, nec conſiliū defuit. Imperiū quod à fratre ſuſceperat, ex mari Baltheo, quod falſò pleriq; oceanū putauere (eſt enim mediterraneus ſinus) uſq; ad Danubiū protenſum, ad internum noſtrumq; mare, quod Adriaticū dicimus, extendit. Nam quū obiſſet Fridericus dux Auſtriæ ſine liberis, ſoror eius Margarita hæreditatē accepit. Nupſerat hæc olim Henrico Imp. Friderici ſecundi filio, eoq; ſine ſobole uita functo, in patriā redierat. Eadē iam anus Othocarū ſibi uirū aſciuit, qui non tam coniugis ætatē, q̄ dotē animo uoluens, ſterile matrimoniū contraxit, & principatū nobilē cōſequutus, more humano, quāto plura poſſedit, tāto maiora cōcupiuit, Vlricus eo tēpore Carinthiorū principatū tenebat. Qui quū uirili ſobole careret, accepta ex Othocaro pecunia, Carinthiā illi, Carniolā, Marchiā, Sclauonicā, & portū Naonis, tradidit. Veronenſes, exinde Feltrenſes, Taruiſini, & multi ex Foroiulij, ultro ſeſe ei ſubmiſerunt. Bellū Hungaris indixit, cōmiſſoq; prælio, uictor ingentē prędā reportauit, Stiriamq; prouinciā illis ademit. In Pruſſia, quam ueteres Vlinrigiā uocauere, ſuperatis Tartaris urbē condidit, quam Cuniſpergiū, id eſt, montē regiū uocāt. Sed quantum aucta eius potentia eſt, tantū etiā inſolentia creuit. Qui uiuente legitima uxore, & quæ ſibi tantū imperiū adiecerat, alterā ſuperduxit Cunigundā regis Maſchoriæ filiā. Vocatus per principes electores ad imperiū, contēpſit: palam inter ſuos iactitans, pluris Bohemiæ regē, quam Ro. Imperatorē eſſe. Rodolphus itaq; Habsburgi comes, qui magiſter curiæ Othocari fuiſſet, nō minus belli q̄ domi clarus, Chriſtianę Reip. pręfectus eſt. Is miſſis ad Othocarū legatis, Auſtriā & Carinthiā, cæteraſq; uicinas Italiæ prouincias tanq; iuris imperij repetit, quando nec Auſtria muliebre feudum eſſet, nec Carinthiā iniuſſu Cæſaris Vlricus uenundare potuiſſet. Renuit Othocarus, & imperatori

al. Vlmerigiā

Rodolphus in Imp. electus

profecto, Bohemis an Theutonibus imperiũ debeať. Sũt Poloni, sunt Saxones ac Francones, qui nostra signa sequunť, sunt Slesitæ, Morauicꝫ, & uerebimur belli tentare fortunã? Vtinã aut tibi meus animus fuerit, aut mihi obedientia quam te habere animaduerto, sentiret profecto Rodolphus, neqꝫ uires aduersus dominos ualere, neqꝫ dolos. Othocarus, qui uxoris charitate teneret, eamcꝫ uera loquutam animaduerteret, simulcꝫ animi magnitudine irrogatã contumeliã ferre nõ posset, accersitis regni primoribus, collectiscꝫ nouis copijs, Rodolpho qui dolo secũ egisset, bellum indicit: neqꝫ ille certamen detrectat. Conueniunt ambo cum exercitibus in campis Austriæ, trans Danubium cõmissum est atrox præliũ, diucꝫ Marte dubio depugnatũ, quũ Bohemi multitudine ac robore, Sueui quibus Rodolphus maxime fidebat, ordine ac arte superiores essent. Cecidere quamplurimi ex utraqꝫ parte, maior tamen strages Bohemorũ ædita. Ad extremũ relictus à suis Othocarus, dũ fortiter pugnat, inter confertissimas hostiũ acies occidiť. Ferunt Stirienses duos domi nobiles, quorũ frater ab Othocaro per iniuriã extinctus fuisset, cum toto prælio quæsitũ, quũ certis indicijs cognouissět, in ultionẽ fraternæ cædis obtruncauisse. Corpus eius, permittẽte Rodolpho, in Bohemiã translatũ regio honore sepultum. Prælium ipsa die B. Ruffi peractũ, anno ab incarnatione uerbi VIII. & LXX. post ducentos & mille. A populatione Bohemiæ Imperatorem abstinuisse, quæ genero deberetur. *Othocari interitus*

De sancto Venceslao Bohemorũ rege sexto. Cap. XXVIII.

VEnceslaũ Othocari filiũ vij. annos natũ, ab Othone marchione Brandeburgẽsi, in Franconiã abductũ, regnũcꝫ tutorio nomine ab eo v. annis gubernatũ, reuersum puerũ sub impio matris fuisse. Illã Zauisiũ quendã ex baronibus potentẽ amasse, cuius nuptias adeptã, multas regni opes ad eũ contulisse. Sed ipsa breui morbo extincta, Zauisiũ captũ, necicꝫ traditũ: regnũ deinde ex Venceslai arbitrio ordinatũ. Quo regnante, eo ipso anno quo Ptolemaida à Saracenis occupata, in hancusqꝫ diẽ teneť, Pragã ferme uniuersam igne familiari exustã, liberalitate regis, ciuiumcꝫ diligentia atqꝫ impẽsa ita instauratã, ut felix incẽdiũ fuisse uidereť. Rodolpho Albertus filius successerat Impator. Huic nõ minores inimicitiæ cũ Vẽceslao q̃ inter parentes eorũ fuere. Has Iutha Venceslai coniunx atqꝫ Alberti soror, mulier uiro cautior, magno labore diremit. Charissimus apud Vẽceslaũ Alexius quidã, pontificio iure consultus habitus est. Qui multa de Rom. nobilitate cũ eo locutus, usqꝫ adeo animũ regis illexit, ut Iuthã filiã admodũ paruulã, in clara Vrsinorũ familia gentili cuidã matrimonio spoponderit. Hinc sequuta inter Vrsinos & Bohemiæ reges amicitia, quæ apud Matthæũ eiusdẽ familiæ cardinalẽ plurimi fuit. Is enim rogatus à Venceslao, Gotiũ Vrbeuetanũ, utroqꝫ iure cos, in Bohemiã misit, q̃ regnũ sub leges reduceret. Sed impediuere principes, qbus incerta esse oĩa lucrũ. Huius Vẽceslai soror, noĩe Agnes, Rodol

nupſit Imperatoris Rodolphi filio,q Pragę moriens ibi ſepultus iacet. Ex ea natus eſt Ioan. qui Albertũ Cęſarẽ patruũ ſuum circa flumen Rhenum non longe ab oppido Schaffhauſen, dum ſimul amice iter agerent, ſua manu interfecit. Deinde pœnitentia ductus, Clementẽ quintũ pontificẽ maximum, qui ſibi purgationẽ indulgeret, apud Auenionẽ adijt. Pontifex Imperatoris occiſorẽ ab Imperatore iudicandum ait. Venit igitur Piſas Ioannes, ubi tum Cæſar Henricus vij. eius nominis Imperator conſidebat, à quo iuſſus religionẽ ingredi eremitarũ ſancti Auguſtini, in eaq́ perpetuo pœnitere nõ recuſauit. Mortuus eſt tandẽ in eadem urbe, & in æde ſui ordinis ſepultus. Tumulum eius nos eo anno uidimus, quo iuſſi ab Imperatore Frederico tertio ſponſam eius Leonorã ex Portugallia uenientẽ, ſororis tuæ filiã cum alijs collegis ducturi Senas excepimus. Mater eius Ioãnis cordata mulier fuit, & ingenio feroci. Quæ quũ accepiſſet germanũ ſuum contentũ regno Bohemiæ, delatũ imperiũ recuſaſſe. At ego, inquit, ſi rerũ potiat, glebaq́ una mihi modo deſit, aut quod reliquũ eſt ſubijciã, aut imperio excidam. Ferunt in coronatione Venceslai nõ minus nouẽ ducẽta equitũ milia apud Pragã ex regia curia cibos accepiſſe: peditũ uero infinitã multitudinẽ paſtam. Subieciſſe & Polonos ſibi Venceslaũ, à quibus inuitatus, in ciuitate Gneſno diadema ſuſceperit. Filiũ quoq́ ſui nominis xiij. annos natũ, petẽtibus Hungaris regem dediſſe. Sed quũ Bonifacius pontifex maximus, Carolũ adoleſcentẽ, Caroli regis Siciliæ filium eò miſiſſet, & Hungarorum animi nutarent, filium ſuum Albæ coronatũ, & ſacram ſimul coronã ad ſe recepiſſe, nec diu poſtea, tertio & triceſimo ætatis ſuæ anno, ex tabe obijſſe. Mortem eius Bohemos magno mœrore proſequutos. Fuerat enim manſuetus & clementiſſimus princeps, & admirandus opinione ſanctitatis, quæ poſtea uel miraculis confirmata traditur: Ioanni Brixineñ. epiſcopo, ſi uera eſt fama, per quietẽ apparens, quũ eum flentẽ triſtemq́ reppeiſſet, interrogauit quę nam eſſet cauſa mœſtitiæ. Dicenti ſe mortem eius æquo animo ferre nõ poſſe, incredulitatẽ exprobrauit, qui ſacris eloquijs fidem nõ adhiberet, in quibus hæc uerba potuiſſet aliquando legiſſe. Quum te conſumptũ putaueris, orieris ut lucifer, & habebis fiduciam propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies. Requieſces, nec erit qui te exterreat, & deprecabunt̃ faciẽ tuã plurimi: ſubiungensq́ paruam eſſe eius fidem atq; inanem, ſi mortẽ ſanctorũ miſerã putaret: repente diſparuit. Epiſcopus excitatus, uerba quidem ſibi dicta memoriter tenuit: ſed ubi nam ſcripta eſſent in ſacro codice penitus ignorauit. Euoluto aũt concordantiarũ libro, xi. apud Iob capitulo, quod quærebat inuenit. Ad tumulum autẽ eius inſignis latro quum acceſſiſſet, exprobrans mortuo uitam, lapideæ ſtatuæ ſui per ſepulchrum iacenti colaphũ incuſſit: nec mora, cæcitate percuſſus impietatis ſuæ pœnam dedit. Statua poſtmodũ in ſacrario erecta eſt, & alia ænea loco eius repoſita, Ioannis Brabantini egregij ſtatuarij nobile opus.

Albertus Imperat. occiſus

Ferociter

Venceslai laus

De Ven-

De Venceslao Bohemorum rege septimo. Cap.XXIX.

VEnceslao filius eius successit, quãuis eodẽ nomine, moribus tamen lõge dispar. Qui quũ ebrietati & turpissimę parti corporis dies noctesq; indulgeret, & aliorũ bona diriperet, aliorũ uxoribus illuderet, apud Olomuciũ Morauiæ ciuitatẽ, dum solus in domo decani pontificalis ædis perambulat, tribus uulneribus confossus, duodeuiginti natus annos interijt. Ignoratus est necis autor, quamuis Conradus eques Thuringus, cruentũ gestans pugionẽ, exire regiã uisus fuerit. Nã is prius obtruncatus est populari tumultu, quàm crimen confiteret. De Rodolpho Bohemorũ rege viij. Cap. XXX.

VEnerat forte eo tẽpore Pragã dux Carinthiæ Henricus, cui altera ex sororibus regis, nomine Anna, natu maior, iam pridẽ nupserat. Hũc Bohemi regẽ sibi deligunt. Id ægre fert Albertus Imp. Qui repente coactis copijs, Bohemiã ingressus, Henricũ regno deturbat, Rodolphumq; filiũ suum regem cõstituit, Elizabet senioris Venceslai relicta in matrimoniũ ei tradita, quo regnũ eius solidius esset. Qui quum magna Bohemorũ spe regnare cœpisset, subitaneo morbo correptus, primo regni sui anno absq; liberis decessit.

De Henrico Bohemorum rege nono. Caput XXXI.

POst obitũ Rodolphi dissentientes inter se Bohemi, alij Fredericũ Rodolphi fratrẽ, alij Henricũ, quẽ deiecerant petierũt. Vicit Henrici factio: trucidatis alterius partis autoribus. Et quãuis Albertus Impator, cũ magnis copijs Bohemiã ingressus, regionẽ lõge lateq; afflixerit, Henricũ tamen regno deijcere nõ potuit, prius à nepote, ut ante diximus, occisus, q̃ meditata in Bohemos exequeret. Successit Alberto Henricus vij. de quo paulo ante mẽtionẽ fecimus, comes Luzelburgensis, cõsilio & animo iuxtà potens. Hic Elizabeth alterã Vẽceslai sororẽ, xviij. annos natã, clàm iussam ad se uenire, apud Spiram Galliæ ciuitatem Ioanni filio suo iiij. annis minori, matrimonio coniunxit. Eodẽ quoq; tempore, tribus cõparatis exercitibus, unũ ipse in Italiam duxit aduersus Brixinenses, quos armis uictos, imperata facere cõpulit, Lombardosq; oẽs in potestatẽ accepit. Alterũ aduersus comites Vuirtenbergenses direxit, sacro imperio rebelles, quibus ex octoginta castellis & munitissimis oppidis quæ obtinebant, duo & lxx. armis expugnata ademit. Tertiũ ex Franconibus ac Baioarijs comparatũ, duce Petro archiepiscopo Magũtino, cũ filio in Bohemiã misit. Hic est ille Henricus, q Ro. coronatus renitẽte Roberto rege Neopolitano Florẽtiã obsidione arctissima cinxit, Pisas, Senasq; in potestate habuit, & apud Bohemicũ cõuentũ in agro Seneñ. hostili fraude ueneno extinctus fert. Cuius corpus in uetusto ac nobili Pisarũ tẽplo, sublimi loco post arã maiorẽ amici condiderunt. Pugnatũ est in Bohemia pluribus locis, quũ alij Bohemorũ Ioannẽ regnare cuperẽt, alij Hẽrico studerẽt, q iã cũ tribus Imperatorũ filijs de regni possessione cõtendisset. Obsessa est deniq; Praga regni caput, diuq; oppugnata: quũ Hẽricus & marchio Misnẽsis

haud

haud pigre mœnia tuerentur. Ad extremũ tamen oppidanorum proditione Ioanni tradita, hostis in arcem sese recepit: nec multis post diebus Henricus in Carinthiã profugit. Ex eo tempore usq; ad Imperatorẽ Sigismundũ, Bohemia in potestate Lutzelburgensiũ, fermè centũ uiginti sex annis fuit.

De Ioanne Bohemorũ rege decimo. Cap. XXXII.

IOannes potenti manu regnum gubernauit, & patre in Italia agente apud Germanos uicario nomine administrauit imperiũ. Patre uero defuncto, quũ plurimæ Italiæ ciuitates ei sese dedidissent, penetrauit alpes cũ exercitu, easq; nõ paucis annis tutatus est: tũ Fridericus Austriæ, & Ludouicus Baioariæ principes, de Ro. imperio inter se contendunt. Fuerũt ei & cũ coniuge graues dissensiones: Baronibus regni reginã à rege subtrahentibus, tanq; Bohemorũ inimico, q Theutones in primis haberet acceptos. Ventũ est ad arma, affectũ magnis calamitatibus regnũ. Vix tãdẽ cõpositæ lites. Post hæc Egra à Ioanne recepta est: Vratislauiensiũ ciuitas quam dux Slesiæ occupauerat Hẽricus, Legniciũ quoq;, & quãplures aliæ Slesiæ ciuitates Ioãni subijciunt. Gerit & aduersus Australes bellũ, in quo uictor Ioannes suos milites præda nõ modica ditat. Quũ regnũ Poloniæ quiete obtinere non posset: Casimiro acceptis xx. milibus marcarũ argenti, ius suũ cedit. Cracouiã tamẽ obsidione cingit: sed deficientibus cõmeatibus, abire compellit. Cæcus effectus à rege Francorũ aduersus Anglicos in auxilium accersitus, cum lectissima equitum manu consanguineo solatiũ tulit, prælioq; memorabili & cruentissimo se immiscuit, in quo cum multis milibus cæsus interijt: quũ regnasset xxxv. annis. Bellum in celebritate sancti Ruffi gestũ. Hinc ea dies apud Bohemos atra atq; innominabilis habita, quæ duos reges hostili gladio abstulisset.

De Carolo Bohemorum rege undecimo. Qui & postea Romanorũ Imp. factus, Carolus quartus dictus est. Cap. XXXIII.

VNum & triginta annos agebat Carolus tum filius eius, ex Elizabeth cõiuge natus. Is uiuente patre, aduersus Tartaros feliciter dimicauit: ciuitates Lombardiæ à patre acceptas, armis tutatus est. Pugnauit adolescens cũ Veronensibus, eosq; prælio fudit: in ea pugna bis equo deiectus, nõ dubitauit tertiũ conscendere, facinoraq; fortissimi militis ædere. Ferunt eum iuueniliter lasciuientẽ, quũ Parmę ageret alienos thoros, nõ paucos polluisse, neq; increpatũ à patre abstinuisse. Fuisse per idẽ tẽpus Delphino Franciæ, cũ principe Sabaudiæ bellũ, cui quũ rogatus Ioannes, auxiliũ ferre statuisset, nocte quę decretũ iter præcessit, uisũ esse in somnis Carolo, iuuenẽ forma cõspicuũ, militari manu raptũ, eminẽtiq; loco, unde uideri ab oĩbus posset uestimẽtis exutũ, moxq; uirilia ei execta: quæsiuisse Carolũ ex proximo adolescẽte qui specie supra humanã uenerabilis astabat, eaq; sic geri mãdauerat, quisnã hic iuuenis esset tam crudeliter acceptus, & quur eo supplicio afficeret: interroganti responsum datũ, Delphinũ esse regis Francię primogenitũ, qui talibus modis

modis acciperet,sic plectendos esse qui aliena matrimonia uiolarent.Expertectum Carolũ summo mane patri somnium recitasse, rogasseq; ne frustra exercitum fatigaret, Delphinũ enim nõ egere auxilio quem interemptũ esse nõ dubitaret.Contempsisse patrẽ uerba filij,somnijsq; nihil inesse ponderis respondisse, duorumq; dierũ itinere cũ exercitu profectũ, certũ accepisse nunciũ, Delphinũ in obsidione cuiusdã castelli, sagitta in incertũ missa,confosso inguine expirasse,copias eius dissipatas esse.Carolum in uilla Tetentij Parmensis agri,quo in loco uisum uiderat,in honore beatæ Mariç uirginis collegiatam ecclesiã erexisse,magnificeq; dotasse,quæ adhuc extat.Patronus eius est præcentor ecclesiç Pragensis,quẽadmodũ eiusdẽ Caroli literæ attestanť, quas nos uidimus legimusq; . Nomẽ huic Carolo in baptismo Venceslaus fuit, quod in confirmatione à Carolo Francorũ rege mutatũ est, apud quem pueritiæ rudimenta peregit.Fuit aũt hic Carolus uir magnorũ operũ,qui regnũ Bohemiæ,tum religionis cultu,tum legũ ac bonorũ morũ disciplina illustrauit.Nã schola liberaliũ artiũ ab eo in Praga erecta est, noua ciuitas mœnibus cincta, palatiũ regiũ magnificentissime exędificatũ,monasteria multa fundata,arces cõstructæ admirabiles,pax toti regno reddita. Adeptus imperiũ,rursus Italiã ingressus,Longobardos in potestatẽ accepit:Gibellinos qui iam pridẽ Florentia exulauerant, eiectis Guelphis ,in suũ locũ restituit: reliquis Hetruriæ partibus pro suo arbitrio leges dedit.Coronatus Romæ magnifico apparatu, nouatores rerũ qui aduersus ecclesiã sentiebant, Romano pontifici iudicandos tradidit.Ioãni fratri suo Morauiã possidendã concessit, Vissegradum nouis muris ac propugnaculis cõmuniuit, corpus sancti Viti Pragã detulit.Pontẽ Multauiæ, qui exundationibus corruerat,in Praga restaurauit:ecclesiã Pragensẽ ad metropoliticũ decus erexit,quũ antea Maguntino pontifici subiecta esset.Clarus profecto Imperator,nisi Bohemici regni gloriã magis q̃ Ro.impẽrij quæsiuisset. Illud quoq; nomini suo nõ paruã inussit maculã,quod Venceslaũ ex filijs suis natu maiorẽ,in imperio sibi successorẽ adhuc uiuens ordinare conatus est,idq; pecunia. Nam quum principes electores,haud facile ad eam rem trahi possent,quod uirtute obtinere nõ potuit,precio comparauit, promissis cuiq; electori centũ milibus aureis. Quos quũ repræsentare non posset, publica illis Rom. Reip. uectigalia obligauit, perpetuũ imperij malũ.Hinc Romana potestas ad nihilũ redacta,nec posthac extollere caput imperiũ potuit, quũ principes electores omnia sibi retinerent: Imperatoremq; iureiurando adegerũt, ne pignora reuocaret. Sigismundus alter Caroli filius à rege Hungariæ Ludouico in spem regni adoptatus est:ibiq; tandẽ coronã adeptus,pugnauit feliciter contra Turcas,xxxij. Turcarũ regulos securi percussit. Tumultu populari captus, ac uiduæ cuius uirũ occiderat,in custodiã traditus,beneficio linguæ libertatẽ adeptus,regnũ armis recuperauit.In quo fortunã utrãq; expertus,inter uiros claros enituit.

De Venceslao

De Venceslao Bohemorum rege duodecimo. Qui & rex Romanorum extitit. Caput XXXIIII.

VEnceslaus ætatis suæ anno secundo, permittente patre, regni Bohemici sceptrum assequutus: exin quindecimũ agens annum, cum coniuge sua Ioãna apud Belgas ciuitate Aquensi, Romani regni coronã accepit. Quarto deinde anno, pestis sæuissima Bohemiam populata est. In Praga uero quatuor mensibus in una tantum sancti Stephani parochia tria milia funerum & quinquaginta fuere. Sexto deinde anno regina decessit: & altera superducta est ex domo Baioaria, nomine Sophia, longe uiro suo præstantior. Inter hęc Pragenses populari tumultu excitati, atq; in furorem acti, Iudęorum domus inuadunt, bona eorum diripiunt, domus incendunt, atq; inter duas horas, non sexui, non ætati parcentes, infelicem gentem gladio cædunt. Perijsse aliquot milia feruntur, seruati complurimi infantes misericordia bonorum ciuium, baptismi gratiam acceperunt. Calamitosum genus hominum Iudæi, inter Christianos agentes, qui ubi paululum abundare credunt, mox tanq̃ Iesu Christi dei nostri maiestatem contempserint, aut religioni illuserint, nõ fortunas tantũ, sed uitam quoq; amittunt. Impune apud Pragenses flagitiũ fuit, tum quia populi haud facile corrigunt scelera, tum quia Venceslaus desidia corruptus, præsenti rerum statu contentus, neque præterita corrigere, neq; futura curauit præcauere. Fuit enim Venceslaus longe patri absimilis, uoluptatum sequax, ac laboris refugiens, uini prorsus quàm regni curiosior. Ob quam rem captus à baronibus, xvij. hebdomadas in custodia habitus est. Ioannes dux Lusaciæ, & Procopius Marchio Morauiæ magno Reipub. malo, eum libertati reddiderunt. Captus & secundo per Sigismundum Hungariæ regem, fratrem suum, & Alberto Austriæ duci in custodiam datus. Custodia eius in egregijs ædibus apud Viennam habita, quibus exinde cognomen Praga datum, quod eas rex Pragensium incoluisset. Sed quum parum diligenter custodiret, fugam arripuit, regnoq; rursus potitus est: neq; tamen uitam mutauit, sed priori cõsuetudine uino ciboq; marcens, lucemq; dormiendo nocti coniungens, ab electoribus imperij comprobante Romano pontifice imperio deiectus, domi torpens illaudatum egit æuum.

Iudæorum clades

Venceslai ignauia

De perfida secta Hussitarum, & damnatis articulis professionis illius. Caput XXXV.

SVb hoc rege, nostra demum memoria, ætatis uero suæ anno circiter quinquagesimo, perfida Hussitarum insania ortum habuit: cuius & originem, & progressum hoc loco prosequi animus est, quando ea pestis omnem penè Germaniam conturbauit, neq; adhuc extincta, regni Bohemici magnã partem occupat. Rexerant scholam Pragensem usq; in ea tempora Teuthones. Id molestissimũ Bohemis fuit, hominibus natura ferocibus atq; indomitis. Ex quibus uir quidam genere nobilis, ex domo quam Putridi piscis uocant, apud

apud Oxoniam Angliæ ciuitatem literis studens, quum Ioannis Vuicleui libros offendisset, quibus De realibus uniuersalibus, titulus inscribitur, magnopere illis oblectatus, exemplaria secū attulit. Inter quæ de ciuili, deq; iure diuino, de ecclesia, de diuersis quęstionibus, contra clerum pleraq; uolumina uelut preciosum thesaurum patriæ suæ intulit. Imbutus iam ipse Vuicleuitarum ueneno, & ad nocendum paratus, tum quod erat familiæ suæ cognomen, putridum piscem, id est, fœtidum uirus in ciues suos euomuit. Commodauit autem scripta quæ attulerat his potissime, qui Teutonicorum odio tenebantur: inter quos Ioannes eminuit, obscuro loco natus, ex uilla Hus, quod anserem significat, cognomentū mutuatus. Hic quum esset ingenio peracri, & lingua diserta, multūq; dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, auide admodum Vuicleuitarum doctrinam arripuit, eaq; Teutonicos uexare magistros cœpit, sperans eo modo confusos Teutones scholam relicturos. Quod quum succederet, à Vuenceslao impetratum, ut Pragense gymnasium ritu Parisiensis gubernaretur. Ea res magistratum scholæ Teutonibus abstulit. Quam ob causam commoti magistri ac discipuli Teutonici generis, iureiurando adacti, uno die supra duo milia Pragam reliquere: nec diu pòst circiter tria milia sequuti, apud Lipsicam Misnæ ciuitatem, trium dierum itinere à Praga distantem, uniuersale studium erexere. Bohemis scholæ suæ gubernatio libere patuit, quorum princeps est habitus Ioannes Huss, lingua potens, & mundioris uitæ opinione clarus. Qui ubi satis fidei comparatum sibi existimauit, uenenum quod iam pridem occulte conceperat, palàm euomuit. Fundauerat opulentus quidam ciuis in urbe Pragensi sub nomine sanctorum Matthię & Matthæi haud ignobile templum, quod Bethleem appellauit, redditibus additis, ex quibus duo prædicatores alerentur, qui festis profestis'que diebus uerbum dei Bohemico sermone plebibus insinuarent. Horum alter Ioannes assumptus est. Qui quum se libenter audiri animaduerteret, multa de libris Ioannis Vuicleui in medium attulit, asserens in eis omnem ueritatem cōtineri, adijciensq; crebro inter prædicandum, se postquam ex hac luce migraret, in ea loca proficisci cupere, ad quæ Vuicleui anima peruenisset, quem uirum fuisse bonum, sanctum, cœloq; dignum nō dubitaret. Sequebantur Ioannem clerici ferè omnes, ære alieno grauati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & nōnulli doctrina celebres iuncti erant, qui quum in ecclesia consequi dignitatem non potuissent, iniquo animo ferebant, sacerdotia maiorum censuum his committi, qui quamuis nobilitate præirent, scientia tamen uiderentur inferiores. Excæcauit eos inuidia, ut qui uiderant nō uiderēt, & qui intellexerāt, non intelligerent. Proruperunt in blasphemias, & quū aliquibus ignauis forcasse ac uitiosis maledicere possent, in omnes latrare sacerdotes cœpere: & ab ecclesia catholica recedentes, impiam Valdensium sectam atq; insaniam amplexi

Io. Hus

Causa

plexi sunt. Huius pestiferæ, ac iãpridem damnatæ factionis dogmata sunt:

Hußitarum dogmata Ro. præsulem reliquis episcopis parem esse. Inter sacerdotes nullum discri-men. Presbyterũ non dignitatẽ, sed uitæ meritum efficere potiorẽ. Animas è corporibus excedentes, aut in æternas e uestigio pœnas mergi, aut perpetua consequi gaudia. Purgatorium ignem nullum inueniri. Vanum esse orare pro mortuis, & auaritiæ sacerdotalis inuentum. Dei & sanctorum imagines delendas. Aquarũ palmarumq; benedictiones irridendas. Mendicantium religiones malos dæmones inuenisse. Sacerdotes pauperes esse debere, sola contentos eleemosyna. Liberam cuiq; prædicationem uerbi dei patere. Nullum capitale peccatum, quantumuis maioris mali uitandi gratia tolerandũ. Qui mortalis culpæ reus sit, eum neq; seculari, neq; ecclesiastica dignitate potiri, neq; parendum ei. Confirmationẽ, quã chrismate pontifices inducunt, & extremã unctionẽ inter ecclesiæ sacramẽta minime contineri. Auricularẽ confessionem nugacem esse: sufficere sua quemq; deo in cubili suo confiteri peccata. Baptisma fluuialis undæ, nulla interiecta sacri olei mixtura recipiendũ. Cœmiteriorum inanem usum, quæstus causa repertum: quacunq; tegantur tellure humana corpora, nil distare. Templum dei late patentis ipsum mundum esse: coarctare maiestatem eius, qui ecclesias, monasteria, oratoriaq; cõstruunt, tanquam propitior in eis diuina bonitas inueniatur. Sacerdotales uestes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patenas, uasaq; huiusmodi nil habere momenti. Sacerdotem quocunq; loco, quocunq; tempore sacrũ Christi corpus conficere posse, petentibusq; ministrare: sufficere si uerba sacramentalia tantum dicat. Suffragia sanctorum in cœlis cum Christo regnantium frustra impetrari, quæ iuuare non possunt. In canonicis horis cantandis dicendisq; frustra tempus teri. Nulla die ab opere cessandum, nisi quæ dominica nũc appellatur. Celebritates sanctorũ prorsus reijciendas.

Subinco Ieiunijs quoq; ab ecclesia institutis, nihil inesse meriti. Subinco, cognomine Lepus, claris parẽtibus apud Bohemos ortus, per idẽ tẽpus Pragẽ. ecclesiã põtificio retinebat, cõsilio & animo illustris. Qui orienti calamitati obuiã ire cupiẽs, priusq; amplius debacchareẽ, libros Io. Vuicleui ad se ferri, omnesq; doctorũ uirorum consilio adhibito publice cõcremari iussit. Supra CC uolumina fuisse tradunẽ, pulcherrime conscripta, bullis aureis tegumentisq; pretiosis ornata. Ioanni prædicatio interdicta, & adiectæ minæ, si quãdo priores in populũ errores uulgare auderet. Ipse Praga excedens, apud uillam unde sibi origo fuit ac cognomen, ꝑmittente loci domino, qui eius insaniæ fauebat, uocare plebes, ac docere non destitit: multa in Rom. præsulem, multa in reliquos ecclesiæ pontifices maledicta congerens. Vtq; populi animos sibi magis ac magis cõcillaret, decimas haud aliter quàm eleemosynas sacerdotibus debitas, liberum esse prædia possidentibus, si uelint eas dare: si nolint, nullo iure cogi posse. Nondum error de sacramento altaris irrepserat, sed attulit nouam pestem Petrus Dresensis (id oppidum Misnæ super Albim situm) qui

qui cum alijs Teutonibus paulo ante Bohemiam reliquerat. Cognitus inter *Petrus Dresensis*
suos, quia Valdensi lepra infectus esset, patria pulsus uelut hæreticorum asy-
lum Pragam repetijt, puerorumq; docendorum curam accepit. Apud eccle-
siam sancti Michaëlis per id temporis populum prædicando instruebat Ia-
cobellus Misnensis, literarum doctrina & morum præstantia iuxtà clarus. Pe
trus hunc aggressus, mirari se ait doctum & sanctum uirum, qui diuina elo-
quia plebibus exponeret, errorem illum non animaduertisse cōmunionis eu-
charistiæ, qui iam pridem ecclesiam pessundasset, in qua sub una tantū spe-
cie dominicū corpus populo ministraretur, quū apud Ioannē euangelistam
& apostolum Christo dilectissimum, sub duplici specie, panis uiniq; sumi iu
beatur, dicente apud eum saluatore: Nisi manducaueritis carnem filij homi
nis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis uitam in uobis. Commotus his
Iacobellus, quum perquisitis uetustis sanctorum doctorum codicibus, Dio-
nysij præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, pro
hibitus apud sacellum archangeli Michaëlis prædicare, in tēplo maiore san-
cti Martini cathedram sortitus, publice commouere populum cœpit, ne de-
inceps cōmunionem calicis, sine qua saluari nemo posset, quoquo pacto ne-
gligerent. Huic omnes hæretici consenserunt, haud modica gestientes læti-
tia, quod articulum inuenissent in euangelica lege fundatum, per quem Ro-
manæ sedis uel ignorantia, uel nequitia coargui posset. Odioso quāuis hæc
animo rex intelligeret, desidia tamen corruptus, & inertia torpens, impune
debacchari sinebat hæreticos. Subinco archiepiscopus ubi nullum aduersus *Subinco*
tantum emergens malum in Venceslao præsidium inuenit, ad Sigismundū
Hungariæ regem confugit, obsecrans atque obtestans, ut negligentiam fra-
tris emendet, neq; labefactari orthodoxæ fidei sacramenta permittat. Dat fi
dem Sigismundus, petiturum se breui Bohemiam, ecclesiæ catholicæ consul
turum. Sed quum dies die ducitur, Subinco apud † Postinium in Hungaria *al's Posonium*
moritur, & Albicus ei sufficitur, natione Bohemus, arte medicus, & Sigismun *Albici sordes*
do propterea charus, unicum extremæ auaritiæ barathrum. Qui claues cellæ
uinariæ nulli alteri quàm sibijpsi credidit, & animalia uiuentia dono accepta
mox uendidit. Et quia sumptuosos esse coquos didicerat, abiectam anum po
pinæ suæ præfecit. Interrogatus aliquando, sonorum omnium quem mole-
stius audiret: Maxillarum, inquit, ossa frangentium. Idoneus profectò ponti
fex, qui surgenti fomentum hæresi daret. Infestabat ea tempestate Romanā
ecclesiam Ladislaus rex Neapolitanus, aduersus quem Ioannes papa tertius
& uicesimus bellum decernens, plenariam peccatorum remissionem indulsit
his, qui ad tuendam ecclesiā arma inducrent. Recitabatur in ecclesia Pragen
si decretū pontificis. Quod quum quidam sordidæ artis homines audissent,
Ioannem papam antichristum esse magna uoce clamauerunt, qui crucem cō
tra Christianos decerneret. Eos e uestigio senatus in carcerem rapi iussit: po-

pulus uero susceptis armis dimitti omnes petijt. Sed placatus oratione senatus, tanquam uita captiuorum in tuto esset, suam quisq; domum rediere: de illis clàm supplicium sumptum. At quum sanguis extra prætorij ianuam defluens indicium necis fecisset, iterum accurrens populus interemptorum corpora rapuit, & aureo circumuoluta panno per omnes urbis ecclesias detulit, clamantibus eiusdem sectæ sacerdotibus: Isti sunt sancti, qui pro testamento dei sua corpora tradiderunt. Exin cadauera in sacrario apud Bethleem reposita, quasi martyrum reliquiæ aromatibus condita.

De Ioanne Hus & Hieronymo hæresiarchis, in Constantiensi concilio igni traditis. Cap. XXXVI.

DVm hæc aguntur, generale concilium apud Constantiam Sueuorum urbem cogitur. In quo de rebus Bohemicis sermo habitus, patrū mentes ingenti cura confecit, uoluentium animo quonam modo sanari prouincia posset. Placuitq; tandem, Sigismundo imperatore suadente, Ioannē & Hieronymū ad synodum euocari, qui tum cæteris eiusdem regni doctiores, tum populi ductores, ac hæresum principes habebant. Venerunt ambo, non tam uerecunde aliena discere, quàm sua impudenter ingerere parati: docēdi quippe quàm discendi cupidiores, & popularis amantes auræ. Auditi sunt in consessu patrum. Ioannes ætate & autoritate maior habitus, doctrina ac facundia superior Hieronymus. Lecti ex omni natione patres, diuini atq; humani iuris doctores: sæpe cum his colloquium habuere: dogmata eorum à lege diuina aliena esse monstrarunt, neq; bonis conducere moribus. Rogauerunt ne plus sapere quàm ecclesia uellent, sed saperent ad sobrietatem: peregrinas opiniones relinquerent: ingenia sua, quæ quidem essent nobilissima, Vuicleuitarum insania ne fœdarent: eloquentiā qua præditi essent, in corroborandis ecclesiæ institutis, non euertendis: in edocendis populis, non dedocendis exercerent: posse eos & in conspectu dei, & in ecclesia militante sublimē consequi locum, si reiectis nouitatibus patrū uestigia sequerentur, inuentionesq; suas uniuersali concilio submitterent. Stetere in proposito pertinaces Bohemorum animi, neq; uicti rationibus uinci uoluere. Se ueraces, se sancti euangelij æmulatores, se Christi discipulos esse: Romanā ecclesiam, cæterasq; per orbem dispersas, longe à traditionibus apostolorum abijsse, quæ opes ac delitias sectarentur, dominatū in populo, & primos in conuiuijs accubitus exquirerent, canes, equos alerent, ecclesiarum bona, quæ Christi pauperibus deberentur, per lasciuiā luxumq; consumerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut scientes contemnere. Primores magnæ synodi, ubi pertinaciam & immutabiles animos perditorum hominum animaduerterunt, membra ecclesiæ putrida, quæ sanari non poterant, ne reliquum corpus inficerent, resecanda censuerunt. Lata est in consessu patrum aduersus contumaces sententia: Cremandos esse qui doctrinā ecclesiæ respuerent. Prior igitur Ioannes

combustus

combuſtus eſt. Hieronymus diu poſtea in uinculis habitus, quum reſipiſcere nollet, pari ſupplicio affectus. Pertulerunt ambo conſtanti animo necem, & quaſi ad epulas inuitati ad incendium properarunt, nullam emittentes uocē quæ miſeri animi poſſet facere indicium. Vbi ardere cœperūt, hymnū cecinere, quem uix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo philoſophorū tam forti animo mortem pertuliſſe traditur, quàm iſti incendiū. Pogius Florentinus, ætatis noſtræ nobilis ſcriptor, de morte Hieronymi ad Nicolaū Nicolai conciuem ſuum elegantē ſcripſit epiſtolam: quamuis paululum ſua conſuetudine in mores cleri inuectus uideatur. Cineres exuſtorū ne raperentur à Bohemis in lacū proiecti. Diſcipuli eorum ex eo ſolo terram abſtulere in quo ignis fuit, eamq́ ueluti ſacram ſecum attulere in patriā. Ioannes ac Hieronymus apud Bohemos martyrū honores meruere, nec minores quàm Petrus ac Paulus apud Romanos habiti. Nunciatis enim in Bohemia quæ Cōſtantiæ geſta fuerunt de Ioanne ac Hieronymo, diſcipuli eorum ſequacesq́ omnes in unum conuenientes, memoriam in primis defunctorū conſecrant, celebrandamq́ quotannis decernunt. Exin per amicos nonnullas ſibi eccleſias à rege tradi extorquent, in queis ſuæ prædicare plebi, ſacramentaq́ miniſtrare libere poſſint. Neq́ hoc modo contenti, apud † Sclauoniam nobile monaſterium fratrum Prædicatorū extra mœnia oppidi ſitum, à fundamentis deijciunt: eaq́ prima eccleſiarū ruina in Huſſitarū nouitate facta: decurritur in eccleſias monaſteriaq́ paſſim: nobiliſſima ſuperis dicata templa ferro atq́ igne uaſtantur. Nullum ego regnum ætate noſtra in tota Europa tam frequentibus, tam auguſtis, tam ornatis templis ditatum fuiſſe quàm Bohemicum reor. Templa in cœlum erecta, longitudine atq́ amplitudine mirabili, fornicibus tegebant lapideis, altaria in ſublimi poſita, auro & argento quo ſanctorum reliquiæ tegebantur onuſta, ſacerdotū ueſtes margaritis textæ, ornatus omnis diues, precioſiſſima ſupellex: feneſtræ altæ atq́ ampliſſimæ cōſpicuo uitro & admirabili opere lucem præbebant. Neq́ hæc tantū in oppidis atq́ urbibus, ſed in uillis quoq́ admirari licebat. Fuit inter cætera monaſterium aulæ regiæ apud ripam Multauiæ, quà Moſa fluuius illi iungitur, ſitum, in quo regum corpora condebantur, ſingularis excellentiæ: nam præter ædem, magni & memorabilis operis amplum dormitoriū, cæterasq́ monachorū officinas magnifice conſtructas, quadrata porticus fuit, quæ nō paruū cōcluſit hortum, ambitū uocauere. In huius lateribus uetus nouumq́ teſtamentū ab initio Geneſis uſq́ ad Apocalypſim Ioannis literis maiuſculis in tabulis ſcriptum continebatur, notis quo altius iret paulatim creſcentibus, ita ut à ſummo uſq́ deorſum facilis lectio præberet. Sed hoc decus poſt Vuenceſlai mortem Huſſitarum rabies deleuit. Qui poſtq́ eccleſias quāplurimas deiecerunt, monaſteria incenderūt, caſtellum petentes cui Bechingne nomen eſt, octauo ferè miliario ab oppido quod nunc Thabor appellāt, triginta cir-

† al's Glacoviā

citer milia hominum conuenere, atque ibi trecentas mensas in patentibus cam pis erexere, ex quibus populo sacramentum calicis ministrarunt. Terruit ea congregatio Vuenceslaum, uerentem ne tumultu facto in se arma conuerte- rent, regnumque sibi adimerent. Nec sua res periculo caruit. Vuenceslaus ei sa luti fuit cognomento Coranda singulari facundia presbyter, & in plebibus auditus. Qui dum populum de rep. admoneret, inter cætera quæ loquutus

Corandæ oratio est, Quanque, inquit, uiri fratres, ebriosum atque inertem sortiti regem sumus, si tamen cæteros expendere principes pergimus, nemo est quem nostro regi anteferamus, quem recte omnium regum specimen dixerim, quietum, beni- gnū, nostri amantem: nam quis eo regnante nos lacessere audet? licet nobis ex uoto uiuere nostro. Si non est eadem sibi quæ nobis de religione sentētia, ritū nostrū neque ipse perturbat, neque alios perturbare sinit. Quibus ex rebus par esse arbitror preces pro eo ad deum fundamus, utque singuli ei uitam ro- gemus, cuius desidia, nostra salus, nostra quies est. Quod quum ab explora- toribus rex cognouisset, quieto animo fuit, & factus ex tepido frigidus, Co- randam inter amicos habuit. Per idem fermè tempus surrexit & alius pseu-

Io. Præmonstratensis dosacerdos apud Pragam, Ioannes quidam ex ordine Præmonstratensium impius monachus, & ad omne scelus audax: qui quum prædicaret apud san ctum Stephanum in Piscina, neque bene sapere uideretur, inde amotus mona sterium Carmelitarum inuasit. Hoc suasere hæretici, ut suam potentiā osten tarent. Singulis fermè diebus sacram eucharistiam per suas ecclesias circūue ctabāt: quas quum paucas esse dicerent, ductore Nicolao uiro nobili eius lo ci domino, unde Io. Hus originē trahere diximus, in regiā tumultuarie pro- rūpentes, Vuenceslaū orauere, sibi ut ampliores ecclesias clargiretur, qui iam populi maiorē partem obtinerent. Audiuit rex benigne Nicolaum pro mul- titudine loquentem, utque in posterum diem redirent iussit. Deinde misso po pulo, ad Nicolaum qui remanserat conuersus, Tu, inquit, qua me regno eijce res orditus es telam: at ego laqueū inde efficiam quo te postea strangulem. Ille è regis conspectu abiens, populares magis ac magis incendit. Rex in ar- cem Vissegradensem urbi uicinā, paruoque tantum fluuio disiunctam, sese re- cepit, & paulo post in castellum nouū quod ipse construxerat, quinto distans lapide, cum paucis abijt, missis ad fratrem oratoribus, qui eius auxilium im- plorarent. Consulibus autem nouæ ciuitatis Pragensis, ne ulterius ab hæreti cis dominicum corpus in pompa deferri sinerent, imperauit.

De morte Vuenceslai regis. Cap. XXXVII.

AT hæretici pridie Cal. Iulij apud ecclesiam Carmelitarū conuenientes, ad ædem sancti Stephani eucharistiā per plurimas plateas atque eccle- sias armati circumtulere, ibique domum sacerdotis suis ineptijs nō consentien tis diripuere: & sublato clamore ingenti, furentes prætoriū petiere. Consules XI metu perculsi fuga saluati sunt: septē qui remanserāt, & cum his iudex ur- bis, atque alij nōnulli ciues raptim intercepti, ex altissimis fenestris in forū præ cipitati,

cipitati,lanceis ac ueribus irati populi excepti,dirũ ſpectaculũ dilaniati præbuere,ſtante in foro Ioanne monacho,& ſacrum Chriſti corpus ſanguinario populo oſtentante. Camerarius regni,qui cũ trecentis equitibus ad ſedandũ tumultũ accurrerat,ubi furentem plebem animaduertit, de ſua uita ſolicitus, fuga ſibi conſuluit. Ea quum regi nunciarentur, cunctiq; circumſtantes atrociti facinus deteſtarenť,At ego,inquit pincerna,futura hæc præſcierã. Quem rex indignatus correptum repente ante pedes ſuos proſtrauit,& arrepto pugione conatus eſt interficere. Sed impeditus à circũſtantibus, ægre illi uitam dimiſit:nec mora,paralyſi correptus ægrotare cœpit,atq; infra XVIII dies ſignatis nominibus hæreticorũ,quos neci deſtinauerat,fratrẽ aſſidue uocitans & amicorũ auxilia anxius expectãs,ante uita exceſſit quàm uocati principes adeſſent,quũ regnaſſet annis LV.uixiſſet duobus amplius. Conſueuerũt corpora regũ apud Bohemos priuſq; ſepelirenť octo diebus aromatibus cõdita per ſacraria urbis circũferri plangiq;, & ſequentibus amicis ac Baronibus conclamari. Hoc in Vuenceſlao neglectũ, non audente regina nouã ingredi ciuitatẽ. Delatũ eſt cadauer ad eccleſiã S. Viti in arce,& inde ad aulam regiã, de qua paulo ante meminimus, ibiq; conditũ in ſepulchro quod ipſe ſibi delegerat. Sed poſtea quum monaſteriũ ipſum ab hæreticis diriperet, & ſepulchra regũ effringerenť,cadaueraq; abijcerenť,piſciculos quiſpiã cognomine Muſca, Vuenceſlao uẽdere ſolitus, regis quẽ amauerat corpus clàm collegit, & in loculo apud ſe domi condidit. Interiecto deinde tẽpore,rebus in meliorem formã redactis,quũ Vuenceſlai corpus inquirereť,acceptis XX aureis illud reddidit,tumq; circũgeſtatio ex more facta,& iuſtũ regi funus exhibitũ. Vuenceſlai mors

De Ioanne Ziſcha,hæreticorum Huſſitarum capitaneo, in armis ſtrenuiſſimo ac uictorioſiſſimo. Cap. XXXVIII.

Recens obierat Vuenceſlaus,quum Io. Ziſcha nobilis genere,ex loco cui Troſnouia nomen, cenſu tenui, in curia regis à puero enutritus, & bellis exercitatus, uno carens oculo, quem ſtrenue pugnans iampridem amiſerat, infectus Huſſitarum ueneno,& rapinarum auidus, collecta perditorũ hominum multitudine,in eccleſias quæ reſtabant impetũ fecit,ſimulachra ſanctorum & imagines magni dei perfregit: monaſterium Carthuſienſium Pragæ uicinum inuaſit,& direptum incendit: monachos eius ordinis tanquã populo inutiles,qui ueluti ſues in clauſtro ſaginarentur,migrare aliò iuſſit. Venere per idem tempus ex montibus Pragam CCCC circiter uiri cum mulieribus lepra Huſſitarum infecti, atque in foro ſedentes, cibum ex magiſtratibus petiere. Conſulatus metu plebis, quæ aduenarum miſerabatur, cibaria eis publicitus miniſtrauit. Ziſcha hos ſibi adiunxit, & arcem Viſſegradenſem, quæ negligenter cuſtodiebatur, inuadere cupiens, ad locum quem Cruces appellant, profectus eſt. Ibi ſupra quadraginta milia uirorum ex hæreticis conuenere. Qui ſuam multitudinem conſpicati, animum ad omne facinus audacem ſumpſere. Multa ibi aduerſus Sigiſmundum Cæſarem, quem

regni hæredem suis conatibus infensum norant, excogitata atque decreta. Exin Zischa, duce Coranda, de quo supra meminimus, Pelzinam, ubi com plures esse suæ factionis amicos non ignorabat, raptim contendit, eamq́ ur bem in potestatē receptam ualido præsidio munijt: qui apud Cruces reman serant, arcem Vissegradensem inuasere. Sophia interim anxia quo se pacto tuereť, crebris nuncijs ac literis Sigismundum uocare, uicinorū auxilia petere atq; in oēs partes mentē dirigere. Sigismundū malo usum cōsilio, in Turcas, qui se iam pridē castris exuerant, arma prius mouere quàm Bohemiā petere libido incessit. Quod si mox exercitū Pragam duxisset, anteq; uires hæretico rū cōcaluissent, nunq; ea incēdia quæ postea uidimus, Germaniā exussissent. At dum ille Turcas lacessere parat, Bohemiā amisit, & Hungariā non defen dit. Ea propter quū serum esset eius auxiliū, regina cū Cenchone Vuartenber gensi regnū gubernans, ex thesauro regio copias cōparauit: arcē Pragensem & minorē ciuitatem quæ arci adiacet, præsidio firmauit: ponti Multauiæ, ne trāsitus illàc esset hæreticis, ligneas turres ac ianuas adiecit. At illi passim per regnū conuentus agitare, sollicitare populos, hos minis terrere, illos blandi cijs allicere, implere nouam ciuitatē suis hominibus, dies noctesq́ consultare quibus modis summam sibi rerum acquirerent. Cum quibus Petrus Sterem bergius apud insulam Benedicti confligens, æquo Marte prælium diremit. In Praga aucta hæreticorū colluuie, pro ponte pugnatū, multisq́ utrinq; ca dētibus, pons deniq; in potestatē Hussitarū factus, & pars decliuior Pragæ minoris: fideles in altiorē sese partem receperunt, atq; inde conuersi acribus animis instaurauere certamen. Pugnatū est die noctuq; cōtinuis quinq; die bus, sæuissimis ac crudelibus ausibus: multi utrinque cæsi, magnificæ domus exustæ, prætorium infimo loco situm, incensum atq; deletum.

De Sigismundo Bohemorū rege XIII. & Ro. Imp. Cap. XXXIX.

QVum hic esset rerū status, legati Sigismundi superuenere, qui regni gu bernationē accipientes, cum ciuitate Pragensi ea lege inducias fecere, ut arce Vissegradensi reddita, liceret ciuibus ad Sigismundū oratores mittere, deq́ re sua cum eo transigere. Zischa Pelzinam, Piestam, & alia quæ occupa uerat loca restitueret. Conditionibus acceptis atq; completis, externi hæretici urbem reliquere: cōsulatus ex prisco more gubernationē inijt, quietior reddi ta ciuitas: nō tamen catholici qui excesserant, redire ausi. Expectabant enim Sigismundi aduentū, cuius præsentia sese tutos fore arbitrabanť. Sed interru perūt spem omnē literæ ab eo missæ, in quibus scriptū erat, ipsum breui uētu rū, regnūq́ eo modo gubernaturū, quo pater Carolus prouinciā gubernasset. Quibus ex uerbis intellexerūt hæretici sectā suā exclusum iri, quæ regnante Carolo nondū ortū habuisset: proinde magis ac magis indignari. Sigismun dus aūt ad festum natiuitatis dominicę Brunnā, quod est Morauiæ oppidū, petijt. Ibiq́ Pragensibus ueniam petētibus ea lege pepercit, ut catenas & re

pagula tota ex urbe deponerent, suosq; magistratus acciperẽt. Paruit attonita ciuitas, quum primores regni eleuatis in cœlum manibus aduentum noui regis gratulabundi exposcerent, eiusq; rectores sine controuersia reliquæ urbes admitterent. Nec dubium uidebatur quin tota Bohemia Hussitarum labes excessisset, si ex Brunna Sigismundus rectà se Pragam contulisset. Sed diuertit ille, ut fortasse in fatis erat, Vratislauiamq; Slesię caput accessit. Quo in loco populus urbanus non diu antea consulatum à Vuenceslao fratre suo constitutum per seditionem obtruncauerat, cuius sceleris autores securi percussit. Quod ubi Pragæ renunciatũ est, diffisi de uenia ciues, exemplum Vratislauiensium ueriti, manifestò desciuerũt, & allecto præmijs Cenchone, qui arci Pragensi præerat, in totum regnum literas dedere, ne quispiã Sigismundo aditum præberet, qui Dalmaticæ linguæ hostis esset, nec alia cura teneretur, quàm regni perdendi, qui †antiquã Prutenorũ ciuitatẽ ordini iure pignoris obligasset, Brandenburgẽsem autẽ à corona Bohemica alienasset, Ioannẽ ac Hieronymũ in Constantiensi cõcilio cremari nõ solum ꝑmisisset, uerũetiã ꝓcurasset: dogmata fidei quæ ipsi sequerent, totis conatibus impugnaret. † al, Marchiã nouam Prutenorum &c.

De ciuitate Thabor & extructione eius, fratribusq; Thaboritis. XL.

Zischa dum hæc aguntur, relicta ex fœdere Pelzina, bis à fidelibus inuasus, bis uersutijs usus, ex penè uicto uictor euasit. Erant aspera loca, in quibus pugnare oportuit, hostes in equis, milites sui omnes pedites: nec certamen committi nisi pedestre potuit. Vt ergo desiliere ab equis aduersarij, mulieres quæ de more suum exercitum sequebantur, proijcere pepla in terrã iussit: quibus implicati per calcaria equites, prius extincti sunt quàm pedes expedire ualerent. Ipse deinde Auscam petijt, oppidum ad Lusinitium amnẽ in ripa situm, ex quo Procopius & Vlricus fratres, ueræ fidei cultores, eiusq; loci domini, non paruam populi partem eiecerant cum hæreticis sentientem. Id Zischa prima Quadragesimæ nocte aggressus armis expugnauit, diripuit, incendit. Sed & Litium castellum, ab eo loco mille passuũ distans, quò se Vlricus receperat, ui cepit: Vlricũ familiamq; suam gladio occidit, uni tantum uita retenta, qui reliquos obtruncaret. Quumq; ciuitatem quam incoleret, muro cinctam non haberet, locum natura munitum ad eundem amnem elegit, uix octo stadijs ab Ausca separatum. Hunc mœnibus cinxit, & ut quisque tentoria fixerat, ita ædificare sibi domos imperauit, ciuitati Thabor indidit nomen: nam & comites eius, fratres Thaboritæ appellabantur, tanquam cum tribus apostolis saluatoris Christi transfigurationem in monte uidissent, indeq; suas opiniones mutuati essent, quas fidei ueritates appellant. Ciuitas quamuis altis defensa rupibus, muro tamen & antemurali cincta est. Lusinitius amnis maiorem urbis partem alluit: quod reliquum, torrens non modicus ambit. Qui quũ rectà in Lusinitiũ tenderet, saxeo colle impeditus quàm longa est ciuitas flectere ad dexterã iter coactus, in fine urbis maiori

Stratagema

Thabor

maiori fluuio miscetur. Spatium quo per terram acceditur (nam peninsulam duo amnes efficiunt) uix pedes XXX protenditur. Hic fossa profunda manu facta & triplex murus ea crassitudine, quæ nullis effringi machinis queat. Turres in mœnibus crebrę, & propugnacula quæ ipsi Thaboritę, expugnandarum urbium magistri, excogitauerunt, locis opportunis constructa. Hic refugium omnium hæreticorum, arcemq; Zischa primus erexit: qui eum secuti sunt, pro suo quisq; ingenio munimenta urbis auxerunt. Nos qualem uidimus ciuitatem descripsimus. In amne Lusinicio auri grana reperiuntur, ciceris æquantia magnitudinem, quæ nullo egent purgamento. Nondum equites apud Thaboritas militauerant, quum essent omnes fermè infimæ plebis homines, & qui non tam nouam fidem sequuti, quàm iudicia & carceres fugisse uidebantur. Nicolaus magister monetæ, quem Sigismundus ad res curandas in Bohemiam miserat, primus omnium equorum copiam Thaboritis fecit, qui cum mille equitibus in uico cui Vogize nomen est, nouis Zischæ motibus occursurus consederat. In hunc nocte ipsa parasceues Zischa, ex improuiso prorumpens, omnes illi equos ademit, arma surripuit: uicum incendit: milites suos equos ascendere, saltare, currere, flectere in girum docuit, neq; posthac absq; alis equitum copias duxit. Nicolaus in arce saluatus est.

De Adamitis hæreticis. Cap. XLI.

Pichardus INter hæc & alia apud Bohemos nefanda & inaudita prius emersit hæresis. Pichardus quidam ex Gallia Belgica, transmisso Rheno per Germaniam in Bohemiã penetrauit, qui pręstigijs quibusdam fidem sibi concilians breui tempore non paruam mulierum uirorumq; plebem ad se traxit, quos nudos incedere iubens, Adamitas uocauit: & occupata insula quadam, amne Lusinicio cincta, filium dei se dixit, & Adam uocari. Connubia eis promiscua fuere: nefas tamen iniussu Adam mulierem cognoscere. Sed ut quisq; libidine incensus in aliquam exarsit, eam manu prehendit, & adiens principem: in hanc, inquit, spiritus meus concaluit. Cui princeps: Ite, respondit, crescite & multiplicamini, & replete terrã. Aiebat quoq; cæteros homines seruos esse, se uero, & qui ex eis nascerent liberos. Ex ijs quadraginta uiri insulam exiere, & intrantes uicinas uillas, euaginatis gladijs super ducentos agrestes interfecere, quos diaboli filios asserebant. Zischa ijs auditis, quamuis sceleratus, scelus tamen exhorruit: habet enim hoc natura hominũ, ut aliena magis quàm sua quisq; uitia perhorrescat: neq; summa mala diu inulta manent: ultoréq; mali sæpe malum cernere licet. Duxit igitur in eos exercitum, expugnataq; insula Adamitas omnes gladio deleuit, duobus tantũ reseruatis, ex queis gentis superstitionem cognosceret. Audiui ego ex Vlrico Rosensi præstanti regulo quũ agerẽ in Bohemia, fuisse apud se uiros & mulieres eius sectæ captiuos, & mulieres quidẽ palàm dixisse, nõ esse liberos qui uestibus, & pręsertim femoralibus uterent, easq; in carcere apud se pepisse: quas quũ anno elapso

simul

simul cũ uiris igni tradidiſſet, ridẽtes cantãtesq; flammarũ incendia ptuliſſe.

Quomodo Sigiſmundus Bohemiam ingreſſus coronam regni accepe rit, minusq; feliciter pugnauerit. Cap. XLII.

Sigiſmundus interea cõuocatis Sleſię ducibus, ingreſſus Bohemiam, Greciũ, exinde Cuthnã infeſto exercitu petit. Cenchonẽ ut arcẽ Pragenſem ſibi reddat magnis ſponſionibus allicit: equitum quatuor milia qui urbem la ceſſant ibidem collocat. Cencho bina proditione inſignis domũ reuertitur. Pragenſes Ziſcham accerſunt, qui cum Thaboritis nihil moratus, urbem accepit in poteſtatẽ. Duo tantũ ex Baronibus, Hilco Cruſſina Lituburgenſis, & Hilco Valdeſtenenſis, ac pauci nobiles, Pragenſium ſigna ſequebantᷣ: reliqua multitudo ex plebe collecta. His primũ ſtudium fuit arcem oppugnare: locus ipſe natura munitus, nõ aliter quàm fame uinci poſſe apparebat. Clauſi aditus, ne quid cõmeatus importaretᷣ. Sigiſmundus ferro iter aperuit, obſeſſisq; neceſſaria præbuit: nec diu poſtea ciuitatẽ ipſam, acceſſitis ex imperio auxilijs, obſidere decreuit. Fuerunt in caſtris eius Saxoniæ duces, Marchionesq; Brandenburgeñ. & gener eius Albertus Auſtrię princeps. Oppugnata eſt ciuitas ſex hebdomadibus. Ipſe uero Sigiſmũdus in ęde metropolitica quæ in arce ſita eſt, regni coronam accepit. Conradus natione Vueſtualus archiepiſcopus, qui poſtea in hæreſim prolapſus eſt, ſacris ſolennibus rite peractis, diadema ei impoſuit. Albicus enim iampridem dignitate ceſſerat, quũ familiam edentem bibentemq; ferre non poſſet, & minori contentus officio, auaritiæ ſeruiebat. Oppugnabatur ſummis uiribus hæretica ciuitas. Medio tempore reguli Roſenſes, & Chrageri Thaboritæ caſtra tenentes, à Nicolao Hus, quem Ziſcha cũ parte copiarũ eò miſerat, prælio uicti caſtris exuuntᷣ. Greciũ quoq; reginæ ab hæreticis expugnatũ. Imminet urbi Pragenſi ſublimis mons, quem Videchonis appellant, hunc ne hoſtes occuparent, Ziſcha præſidio muniebat. Cum queis Marchio Miſnenſis congreſſus, magnam militum ſuorũ partem amiſit. Miſnenſes enim quũ iam montis cacumen occupaſſent, in partem coacti quæ prærupta erat acrius oppreſſi, ubi retinere impetum non ualuere, alij cæſi ſunt, alij ex monte deturbati per abrupta dilapſi periere. Sigiſmundus obſidione dimiſſa Cuthnã ſe recepit. Per idem tẽpus uulgauerant hæretici, ipſa die pentecoſtes ignẽ de cœlo caſurũ, q urbes Bohemicas oẽs exureret: ob quã rem magna ex parte ciuitatũ mœnia relicta, populariter in agris errarũ. Sed quũ dicta die imbres tota fermè Bohemia uehemẽtes fuiſſent, religio in riſum cõuerſa, multũ opinionis hæreticis detraxit: uicit tamen obſtinatio eorũ, quos rapinarũ cupido magis quàm fidei ſcelus pellexerat. Ziſcha apud Pragenſes degẽs, ex cõſilio ſuorũ ſacerdotũ omnes baſilicas delere adorſus eſt, quæ ſanctorũ nominibus dedicatę fuerãt: neq; enim fas dicebãt, alteri quàm ſoli deo templa ſacrari. Hinc plurima monaſteria & nobiles eccleſiæ uno impetu in ciuitate disiectæ. Id Pragenſibus ægre fuit, quibus ſeruandum ædificiorum decus uidebatur. Orta diſſenſione, iurgioq;

ſenſim

sensim obrepente, Zischa cum suis abijt, & ad Thaboritas reuersus multa fidelium loca expugnauit. Inter quæ Pragatini præpositi Vissegradensis oppidum diripuit, in quo uiros ac mulieres cum pueris & infantibus cunctosq; loci sacerdotes in ecclesia conclusos immisso igne combussit.

De Orebitis hæreticis. Cap. XLIII.

FUit & alia in Bohemia hæreticorũ factio, fratrum Orebitarũ appellata, quæ territoriũ Gresense uicinasq; gẽtes Ro. ecclesiæ cultũ obseruãtes magnis affecit cladibus, pestifera atq; immanis, neq; Thaboritarũ crudelitate ulla ex parte inferior. Aduersus quam Martinus V. Pont. Max. nominatim crucẽ decreuit, neq; tamẽ in plures annos extirpari potuit. Huius sectæ homines quotiẽs sacerdotes nostros intercepere, aut igne cremauerũt, aut nudos rigẽti hyeme super glaciẽ colligatos dimisere: quos parui momẽti existimarunt, desectis uirilibus abire permiserũt. A Pragensibus inter hæc summis uiribus arx Vissegradensis oppugnat̃. In qua quũ cætera abessent, equinæ carnes aliquandiu pro cibo fuere. Ad extremũ, nisi ad certum diem Sigismundus auxiliũ ferret, deditio promissa: uerũ ea lex adiuncta, ut ueniente Sigismundo Vissegradenses prorsus quiescerent. Affuit inter diem dictum imperator, ignarusq; conditionis locum ingressus arctum sub arce, in quo facile ab obsessis defendi poterat: quum illi datam fidem obseruassent, inuasus repente à Pragensibus, ingentem perpessus stragem, rebus infectis retro abijt. Ceciderunt ex Morauis XIIII proceres, ex Hungaris cæterisq; gentibus quamplurimi, arx Pragensibus dedita.

De multis prælijs & uictorijs Ioannis Zischæ. Cap. XLIIII.

ZIscha dum hæc fiunt, Booslaum regulum, cui Cygneo cognomen fuit, qui multis antea cladibus hæreticos affecerat, in oppido suo munitissimo ui cepit, & in hæresim suã pellexit. Qui ad Rhetium paucis post annis in Austria dum hæreticorũ copias ducit, uulneratus interijt. Erant in territorio Pelzinensi cõplura cœnobia, opibus & structuris insignia, ex quibus Zischa quinq; combussit. In monasterio uero Claronensi, quod munitius fuit, præsidium posuit. Huc Sigismundus exercitum admouit. Zischa autem in eum copias ducente, turpi fuga recessit, nec diu postea Bohemiam quoq; reliquit. Zischa ad Pelzinam duxit. Sed quum ciuitatẽ egregie defensam expugnare desperaret, inde soluens Comitauiam petijt, nõ parui nominis oppidum. Quo ui capto, populares cum sacerdotibus in ædibus ligneis reclusos frustra ueniã petentes exussit. Quum uero ante oppidum, cui Rabi nomen est, conuocatis fratribus Thaboritis & Orebitis castra teneret, obsessosq; summa ui oppugnaret, oculum quo uno lumen cœli uidebat, sagitta confossus amisit. Inde Pragam ad medicos uectus, quamuis ex uulnere curatus uitã retinuit, lucem tamen haudquaquam recuperauit. Nec propterea castrensem laborẽ aut rei militaris curam omisit. Cæco populo cæcus placuit ductor: res apud

posteros

posteros plus admirationis habitura quàm fidei. Pragenses autem Veronã, ubi magnum inerat Sigismundi præsidium, armis ceperunt: & paucis uita reseruatis, puberes utriusq; sexus interemerunt. Expugnarunt & Brodam Teutonicam, interfecto præsidio: mox Cuthnam pluresq; alias ciuitates dedentibus oppidanis in potestatẽ acceperunt. Quum uero ad oppidum cui Pons nomen est, & à Misnensibus possidet, copias ducerent, occurrẽtibus Saxonibus non audentes congredi redierũt. Post hæc Sigismundus principibus electoribus diẽ statuit, ut in celebritate diui Bartholomæi ad occidentalẽ plagã Bohemiam cum copijs ingrederentur, ipse ad orientale latus cum Hungarorum exercitu aggressurus. Venere Moguntinus archiepiscopus, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ duces, Marchio Brandenburgẽsis, & plurimi ex Alemania pontifices, cæteri suos misere. Castrametati ad oppidum Sozium munitissimum locum expugnare non potuere. Vastatus est undiq; per circuitũ ager, continuata obsidio ad festum usq; sancti Galli: tumq; soluta quum Sigismundus ad præmissum diem non adesset. Ille autem collecto ex Hungaris, Australibus ac Morauis exercitu, circa solennia dominicę natiuitatis Bohemiã intrauit, & aliquot oppida ui cepit, Cuthnenses per deditionẽ accepit. Sed irruente in se Zischa quamuis cæco, pauidus trepidusq; multis ex suis interfectis nobilibus, & amissis impedimentis effugit. Prius tamen Cuthnã exussit, quam Thaborenses propter argentifodinas crumenam Antichristi uocabant. Zischa itinere unius diei imperatorem sequutus, magna fugientiũ præda ditatus est: & oppidum Brodam, quod Teutonicorũ uocatur, ui captum incendit, quod postea XIIII fermè annis sine habitatore permansit. Imperator amnem Iglariam ponte transmisit. Piso Florentinus, qui equites in eam expeditionem XV milia ex Hungaria duxerat, per glaciem iter habuit: quæ multitudinis pondere dissoluta multos mortales in profundum rapuit. Hac uictoria elatus Zischa magis ac magis in ecclesias desęuit: nec iam amplius ullam pati aut statuã sanctorum, aut picturam poterat: nec tolerandum esse putabat, qui prisco more sacerdotalibus indutus uestibus rem diuinam conficeret. Ob quam rem maiores quàm prius inter eum & regni proceres inimicitiæ obortæ. Consules uero Pragenses insolentiam Ioannis apostatæ Præmonstratensis iniquo ferentes animo, eum in prætorium uocauere, & nouem simul scelerum principes tanquam de republica cum his aliquid acturi, intromissos statim gladio percussere: & quasi nihil actum esset pacatam ciuitatem arbitrati, domos quisq; suas petierunt. Sed ministri parũ cauti, dum atriũ aqua proluunt, cruorem interemptorũ per aquæductum in forũ transmisere. Eo uiso non latuit populum res gesta. Tumultus e uestigio factus, expugnato armis prętorio, undecim primarij ciues, qui rei autores putabantur, occisi: collegiũ Caroli direptum, & nobilis bibliotheca disiecta. Mulieres, quæ Ioannẽ monachum ueluti diuinum habebant, caput eius interci-

Io. Præmonstratensis

cipientes, pluribus diebus ululantes, per urbis ecclesias circumtulerunt, beatum uociferantes, sanctum & deo plenum uirum, qui pro ueritate & patrum traditionibus occubuisset. Contrà uero sacrilegos, nepharios, deo atque hominibus odibiles, qui sacro & optimo sacerdoti manus iniecissent: postremo inter sacras reliquias aromatibus conditum seruari Ioannis caput obtinuere.

Purgellinum Per idem tempus castellum Purgellinum, in quo paruum Sigismundi erat præsidium, & quò multi Pragenses rectæ fidei cultores cum liberis & uxoribus confugerant, per incuriam arsit: qui superfuerunt incendio, Pelzinam se contulere. His actis nonnulli Bohemorum reguli, & consulatus Pragensis legatos ad Vitoldum Lituaniæ ducem misere, eumque sibi regem asciuerunt, aduersante Zischa, eiusque factione, qui liberis hominibus regem habendum esse negabat, & eum potissime qui gentium ritu uiueret. Vitoldus Sigismundum Coributum cum duobus milibus equitum in Bohemiam misit: qui apud Pragenses magnis exceptus honoribus, ciuitatē breui ad meliorem formam redegit: nobilibus & qui quiete uiuere uellent, blandus atque amicus: in insidiosos atque facinorosos asperrimus uindex. In huius aduentu munitissimum castellum in mōte situm oppugnare placuit, quod lapidem Caroli uocant. Hic Sigismundus IIII centurias militum præsidio liquerat. Castra tribus locis posita sunt: obsidio sex ducta mensibus, neque diu neque noctu omissa oppugnatio: quinque balistæ maiores ingentia saxa per omnes horas intra mœnia iactauerunt: uasa circiter duo milia cadaueribus & humano excremento plena in hostes emissa, tantum miseris obsessis fœtorem attulere, ut omnibus infectis dentes aut deciderent aut nutarent: tolerauerunt tamen forti animo, & in hyemem usque protraxerunt certamen, accepto clàm ex Praga medicamento, quo dentes contineri possent. Fons erat extra mœnia in medio præruptæ rupis, unde aquam oppidani necessariam hauriebant: & turris desuper uetusta, qua tuerentur aquantes. Hanc Pragenses diruere machinis conabantur. Fama est, in potestatem obsessorum primarium quendam inter Pragenses ciuem casu factum, eumque in turris culmine deligatum, dato per irrisionem in manum flabello, quo lapides balista missos quasi muscas abigeret: parsuros quippe conciui suo Pragenses arbitrabantur. Illos nulla misericordia flexos, saxa ingentia quamplurima proiecisse: Hominem uero, quum diem integram intactus perseuerasset, hostium magis misericordia, quàm ciuium suorum humanitate seruatum. Interea Fridericum seniorem, Brandenburgensem principem, magnis copijs Bohemiam ingressum, longe latéque prædas agentem, Pragenses ab obsidione discedere compulisse: Vitoldum uero rogatu Vladislai, Poloniæ regis, qui cum Sigismundo Cæsare in finibus Hungariæ conuenerat, patruelem suum Coributum ex Bohemia reuocasse. Putauit ea re Sigismundus hæreticos externis auxilijs destitutos, mox imperata facturos.

Fœtor dentibus inimicus

sed

sed longe deceptus est. Nã illi magis ac magis insolescentes, subactis intra regni fines catholicæ fidei cultoribus, exercitũ extra Bohemiã duxere, uicinas late gentes populati. Ferunt Zischam in Austriam profectum, quũ agrestes armenta quæꝗ nauibus in insulam Danubij transporrassent, uitulos, suesꝗ nonnullos per negligentiã in uillis dimissos, ad ripam fluminis tamdiu deuerberasse, donec pecus insulam depascens, mugitũ grunnitumꝗ audiens, desiderio similis animantis fluuium transnatauit, eoꝗ modo magnã prædã abactam. Per idem tempus Sigismundus Imperator Alberto duci Austriæ genero suo Morauiam, ne defensore careret, dono dedit: quamuis iam pleriꝗ illius prouinciæ proceres ad Hussitarum insaniam defecissent. Eo quoꝗ tempore Ericius rex Daciæ, & infans Petrus regis Portugalliæ germanus, Iacobi cardinalis sancti Eustachij excellentis & clarissimi uiri pater, Imperatorem accedentes, ambo rei militaris peritissimi, exercitũ eius & copijs & auxilijs auxere. Ob quam rem castra ad Lutempergam Morauiæ oppidũ, Hussitarum peste infectum, statim posita: obsidio tribus mensibus eo loco ducta. Stratagema

Eques apud Pragenses cognomento Aqua, satis opulentus fuit, & inter suos ciues auroritate prçditus. Is sororis filium nomine Procopiũ quũ sobole careret in suum adoptauit, eumꝗ grandiusculum, ad Galliã, Hispaniam, Italiã, demũ Hierosolymam secũ adduxit, reuersus in presbyterũ ordinari curauit. Qui, surgente in patria Hussitarum nouitate, Zischæ adhæsit, & quum esset robustus, & manu promptus, nulliusꝗ fugax laboris, magno loco apud eũ habitus, primos ductauit ordines, malus malo aptissimus. Hic est ille Procopius, qui postea ob res fortiter gestas Magni cognomen obtinuit. Huic prouincia Morauię cõmissa est, & Luremburgensiũ defensio. Qui nõ parua militum manu accepta, inuitis obsidentibus, cõmeatum in obsessum oppidum importauit, irritamꝗ Sigismundo fecit obsidionẽ. Dederat Imperator Marchionibus Misnẽsibus pontem & Auscam super Albim fluuium: ut eas ciuitates præsidio tuerentur. Obsederunt Auscam Zischa simul cum Pragensibus: Fredericus marchio Misneñ. pater eorum qui modo prouinciam regũt, & frater eius Lantgrauius Thuringiæ, collecto ex Saxonia, Thuringia, Misna, & utraꝗ Lusacia milite, obsessis auxilium ferre statuerunt. Commissum est ante urbem prœliũ: incerta diu uictoria pependit, quum fortissimi utrinꝗ caderent, & nunc illi, nunc isti uicti uictoresꝗ uiderentur. Ad extremum cæca cæcũ sequuta penes hæreticos fuit. Burggrauij Misnenses & † Chirpogenses, & comites Glichenses, multiꝗ nobiles in eo prælio ceciderũt. Ex quibus pleriꝗ proiectis armis, flexis genibus frustra uitam supplices petierunt. Nouem milia ea pugna ex fidelibus cæsa: Ausca capta, & funditus deleta. Elatus ea uictoria Zischa, insolentius indies agere, ecclesias passim delere, si quæ restabant: sacerdotes qui more maiorũ sacra peragerent, crudeliter persequi: nobilibus infensus esse, ciuitatibus grauia imperare tributa: Pragensium qui Procopius † als, Chiburgenses

p 2 detre-

detrectarant eius imperium, uicos & uillas incendere. Ob quas res Pragenses Baronum auxilio freti, aduersus eum copias eduxere. Ille quum se armis imparem animaduerteret, ad Albim usq; profugit, eratq; penè comprensus, nisi pater Georgij eius qui nunc regno potit, per Poggiebraciū oppidū transitum sibi præbuisset. Nec sic sua res tuta facta est. Patuerūt & hostibus alio loco pontes, per quos Albim transmiserūt: sed Pragenses fugientis ultimum agmen insectati, complures Thaboritas necauere. Peruentum est deniq; ad montes, ubi Zischa uallem ingressus, quum loci angustias eas esse nosset, in quibus explicare hostes suas acies minime possent, stare signiferū iussit. Exin commilitones pro tempore hortatus, pugnæ copiam fecit. Certamen atrox commissum, uictor Zischa tria milia Pragensium cecidit, reliquos in fugam uertit. Nec moratus, Cuthnam à Pragensibus instauratam iterum ui cepit, atq; incendit, & qui Pragenses inerant, eodem igne cōsumpsit. Mox successu rerum tumens, infestis signis Pragam petijt, & ad sagittæ iactum castrametatus obsidere urbem cœpit. Erāt & in ciuitate & in exercitu plurimi, qui hoc dissidium detestabantur, & alij Zischam, alij Pragenses accusabāt. In castris quoq; tumultuatum est, dicente milite, indignū esse eam urbē armis premi, quæ caput regni esset, neq; de religione secum dissentiret, casuram breui Bohemorum potentiam, si se hostes diuisos norint. Materiam belli satis magnā à Romano Imperatore præberi, stultū esse consilium in se arma uertisse. Accepit Zischa quæ uulgo dicebantur, & aduocata in concionem multitudine, uas uinarium quod forte aderat conscendens, Nolite, inquit, amari super me fieri fratres, & hominem accusare, qui uobis salutem peperit. Recentes uictoriæ sunt, quas me duce consequuti estis, nunquam ego uos in aliquem locum duxi, unde uictores nō redieritis. Vos clari, uos diuites facti: ego uestri causa lumen amisi, & iā in tenebris ago, nil mihi ex tot bellis feliciter actis, nisi nomen inane superest. Vobis pugnaui, uobis uici: nec laborū pœnitet, nec mihi cæcitas dura, nisi quod rei uestræ priore ex more cōsulere nequeo. Nec ego Pragenses mei causa persequor, ipsi uestrum sanguinē, non meū sitiunt. Parū eis fuerit me iam senē & utroq; cassum lumine perdidisse: uestras illi manus timent, & feroces in periculis animos. Aut uos certe, aut illos perire oportet, qui dum mihi parant insidias, uestras animas expetunt. Domestica uobis arma timenda magis quàm externa, ciuiles auferre seditiones oportet. Pragam prius expugnabimus, seditiososq; ciues exterminare licebit, quàm Sigismundo diuisionis nostræ nuncius afferri possit. Cum paucis eiusdē animi tutius Imperatorem expectabimus, quàm si nobiscum dubij Pragenses in castris militent. Verum ne me amplius accusetis, liberam uobis consulendi facio potestatem. Si libet Pragensibus pacem dare, nō abnuo, insidiæ modo absint. Si bellum decernitis, præsto assum. In utramuis partem declinaueritis, Zischa uestri consilij adiutor erit. His dictis, mutati militum animi, bellū decreuere,

Zischæ oratio ad pop.

decreuere, multitudo arma capere, festinare, muros adire, prouocare hostem, pro portis urbis pugnam ciere, egredientes ciues in urbem repellere. Zischa ad oppugnationē urbis cuncta parare.

De Ioanne Rochezana presbytero hæretico. Cap. XLV.

Oppidum est Pragensis ecclesiæ, nō longe à Pelzina, cui Rochezana est nomen. Ex hoc loco puer obscuris parentibus, cēsuq́ tenuissimo natus Ioannes nomine, Pragam uenit, mendicatuq́ uictum quærens, grammaticā & dialecticam didicit. Quum adoleuisset, nobilis cuiusdam pueri pædagogus factus est: & quum ualeret ingenio, linguaq́ promptus esset, in collegio pauperum receptus, auditor Iacobelli fuit. Postremo presbyter ordinatus, prædicare uerbum dei Pragensibus cœpit, ex oppido unde ortum habuit, Rochezanæ cognomen ducens. Et iam nomine & autoritate ualebat, quum Zischa Pragā obsideret. Exijt ergo consentientibus ciuibus, & in castra profectus, ciuitati Zischam conciliauit.

De morte Ioannis Zischæ. Cap. XLVI.

Sigismundus autem ubi Zischæ cuncta ex sentētia cedere animaduertit, & iam illum esse unū, ex quo res Bohemiæ penderēt, clàm sibi eum conciliare tentauit, gubernationē sibi totius regni, militiæ quoq; ducatū, & ingens auri pondus quotannis promittens, si se regem nominaret, & in uerba sua ciuitates iurare cogeret. In magnā profecto regiæ maiestatis ignominiā, & imperialis gloriæ dedecus, atq; infamiam Reipub. Christianæ sempiternam, Sigismundum pluribus regnis præfectū, ex Imperatoribus natū, & ipsum Imperatorem, cuius nomen Italia, Gallia, Germania, & omnis Europa uenerata est, quem barbaræ nationes timuerunt, supplicem uidit nostra ætas homini ex parentibus haud admodum nobilibus nato, seni, cæco, hæretico, sacrilego, & in omne scelus audaci, pecuniā & summos honores offerre, ut suarum esse partium dignaretur. Sed auertit diuina pietas eam pestem, & tantū malum è medio Christianorum eripuit. Nā Zischa cōditionibus annuens, dum conuenta completurus Sigismundum petit, inter eundum apud castellū Priscouiam, diuinitus, ut par est credere, peste tactus, expirauit: monstrum detestabile, crudele, horrendum, importunum: quod postquam manus humana conficere nō ualuit, digitus dei extinxit. Ferunt illum quum ægrotaret interrogatum, quo nam loco mortuus sepeliri uellet, iussisse cadaueri suo pellem adimi, carnes uolucribus ac feris obiectari, ex pelle tympanum fieri, coq́ duce bella geri: arrepturos fugam hostes, quamprimum eius tympani sonitum audierint. Thaborenses, qui reliquas picturas abominantur, Zischæ tantummodo, & angeli cuiuspiam calicem manu tenentis effigiem supra portam urbis pinxere, eiq́ sacra quotannis agunt.

De Orphanis hæreticis, qui se post mortem Ziſchæ ſeparauerũt à Thaboritis. Caput XLVII.

ZIſcha mortuo ingens mœror inuaſit exercitum, trepidare, lamentari milites, accuſare fortunam, quæ ducem inuictum, morti uincendum dederit. Nec mora, duæ factiones exortæ. Altera Procopiũ magnũ, quem raſum quoque uocauere, cuiusque ſupra meminimus, ſibi ducẽ præfecit. Altera nullum inueniri poſſe dictitans, qui iure Ziſchæ ſuccederet, ſelectis paucis qui communi cõcilio bellum adminiſtrarent, ſeſe Orphanos appellauere: inter quos potior habitus eſt Procopius, cognomento minor. Atque ita Thaboritæ in duos exercitus diuiſi, alij uetus nomen retinuere, alijs Orphanorum, ut diximus, ob mortem ducis, inditum nomen. Qui & ſi aliquando inter ſe diſſentirent, ubi tamen extrinſecus uis ingruit, iunctis uiribus in unis caſtris ſeſe defenderunt. Muro circundatas urbes niſi neceſſariorum emendorum gratia perraro ingredi, cum liberis & uxoribus in caſtris uitam agere. Carros quam plurimos habere, his pro uallo uti. Procedentes ad pugnam, duo ex his cornua facere, in medio peditatũ claudere, alæ equitum extra munitiones prope adeſſe. Vbi congredi tempus uiſum, aurigæ qui cornua ducerent, ad Imperatoris ſignum, comprehenſa ſenſim qua uoluerunt hoſtiũ parte, ordines quadrigarum contrahere: intercepti hoſtes quibus ſui ſubuenire nõ poſſent, partim gladio à peditatu, partim miſſilibus ab his q erãt in carris, uiris ac mulieribus necari. Equitatus extra munimenta depugnare, quẽ ſi forte hoſtis oppreſſiſſet fugientem, mox aperti currus excipere, indeque uelut ex ciuitate mœnibus cincta defendi, eoque modo uictorias quamplurimas cõſequi, quũ eam pugnandi peritiam uicinæ gentes ignorarẽt, & ager ille Septentrionalis late patens, ad explicandos bigarum quadrigarumue ordines peridoneus haberetur. Egrediebantur duo exercitus, alter Sleſiam, alter Morauiam populabatur, uicinasque regiones aſſiduis excurſionibus infeſtabant. Theutones per circuitum habitantes, alios Philiſteos, alios Idumæos, Moabitasque uocabãt, Bohemiam terram promiſſionis eſſe dicebant. Quumque in proximam prouinciam exiſſent, prius cum præda depopulatis agris reuertebantur, quàm hoſtis cognouiſſet aduentũ. Erat & tertius exercitus, quem fratrum Orebitarũ appellari diximus. Huic ductor fuit Bedricus presbyter Straſmicenſis, natione Morauus, qui bellis aſſiduis Sleſiam affectauit. Hic etiam hodie uiuit, & urbem Coloniã appellatã poſſidet. Qui ſpreta religione Chriſtiana, calcatoque pontificio iure uxorem publice duxit, & illa mortua alteram ex Polonia ſuperduxit, ex qua filios ſuæ nequitiæ ſectatores ſuſtulit. Quum obſiderent Suetlam oppidum in Auſtria, Thaboritæ ſimul & Orphani duabus noctibus & una die abſque intermiſſione mœnia oppugnauere. Superueniẽte autem Alberto eius terræ principe cum exercitu, ut auxiliũ oppidanis afferret, pugnatũ eſt quatuor fermè horis, nutante hinc atque illinc uictoria. Ceciderunt ex

derunt ex utraque parte primi bellatores. Postremo ita discessum est, ut currus Thaboritæ suos amitterent, Albertus castris exutus abiret, quod negligentia Roperti Vallensis factum credidere, qui tum ductor exercitus fuit. Rediit tamen paulo post Procopius rasus, & oppidum Retium in Austria celebri obsidione cinxit. Pragenses eius signa sequuti, & Boheslaus Cygneus, cuius supra meminimus, qui eo loco sagitta confossus interiit. Retium ui captum, direptum atque exustum, in quo multi mortales periere, Burchgrauius Maldeburgensis, loci dominus, captus, & Pragā ductus in carcere diem obiit. His gestis, uocati ab Imperatore Bohemorum principes, ad eum usque Posonium profecti sunt. Id oppidum Hungariæ, in finibus Austriæ, atque in ripa Danubii situm. Neque ingressi mœnia, in tentoriis è regione urbis mansere. Egressus ad eos Sigismundus, multa de iure suo loquutus, paternum atque auitum regnum repetere, si qua essent quę prouincialium mentes ab sese alienarent, ea ablaturum, Bohemis ex quibus natus esset, pacificum, benignumque regem futurum. Illi se armis ab eo sine causa impetitos dicere, ciues suos in Constantia contra publicam fidem exustos inauditos, Bohemiæ primores tanquam hæreticos à Romana ecclesia damnatos, regnum sacris contumeliose interdictum: non esse tam exiguam Bohemorum potentiam, quæ suo nequeat honori consulere. Responsum à Sigismundo benigne datum ad obiecta, oblatumque generale concilium, in quo suam innocentiā Bohemi ostendere possent, si se uniuersalis ecclesiæ iudicio submittere uellēt. Bohemos qui armis uincere consuesset, uerbis uinci nō tulit, infectisque rebus domū abiit.

De expeditione in Bohemiam, contra hæreticos & rebelles, per Martinum papam quintū instituta. Et de infelici pugna contra eosdem. Caput XLVIII.

AT Martinus pontifex maximus, ubi armatam hæresim crescere indies animaduertit, priusquam pestis amplius inualesceret, cardinalem Vintoniensem natione Anglicum, regia stirpe natum, in Germaniam proficisci iussit, qui contra Bohemicam labem uicinas gentes in arma conciret: cui & Imperator adiumento fuit. Instituti sunt tres exercitus. Saxoniæ duces, & quas uocant, stagnales ciuitates, in primo militauere: secundum ex Franconibus constitutum, Marchio Brandenburgēsis ductauit: tertio præfuit Ottho Treuerensis archiepiscopus, quem Rhenenses sequuti sunt: Baioarii quoque, & ciuitates Sueuorum Imperiales. Ingressi Bohemiam tribus locis: postquā syluam penetrauere, iuncti simul, ante Misnam castrametati sunt. Hāc urbē †Prichicho Elenotensis, inter hæreticos quantū doctior ac facūdior, tantū crudelitate ac perfidia nequior, præcedenti nocte ex fideliū manibus eripuerat. Erat igiť consiliū exercitus, hanc urbē prius recuperare, quam ultra procederent. Sed quū hæretici collecto raptim milite, in eos properare nunciarentur, non als, Prierchbo Clenouensis

uisum hostem fugerunt: Thacouiamq; petentes, instrumenta bellica cũ præda ibi dimiserunt. Nondum cardinalis in exercitu fuerat: sed ad Thacouiam fugientibus occurrẽs, admiratus est tot ducum, tot fortium uirorum pauidã fœdamq; fugam: magnis precibus ut redirẽt in hostem, omni ex parte debiliorem hortatur. Quod quum frustra niteretur, & ipse turpis fugæ comes effectus. Vix syluam ingressi erant, quum superuenientes Bohemi postremũ agmen lacessere cœperunt. Facta est profusior ac pauidior fuga, nec prius Theutones fugere, quàm Bohemi persequi destiterunt. Hostes impedimentis direptis, Thacouiam expugnantes, machinisq; bellicis potiti sunt. Exin Misnam populati, quum per Franconiam redirent, ne Bambergeñ. agrum Normbergensemq; uastarent, pecunia placati diuitẽ exercitum reduxere. Sigismundus his cognitis, Normbergã profectus, noua principũ auxilia comparat. Martinus quoq; pontifex maximus Iulianum cardinalem sancti Angeli, literis ac moribus excellentem, cum ea legatione in Theutoniam mittit, ut Bohemis bellum inferat, & adueniente tempore in Basiliensi cõcilio, quod propediem futurum erat, nomine apostolico præsideat. Is Germaniã ingressus, mox Normbergam ad Sigismundum se confert: quo in loco frequentes Germanorum reguli conuenerãt. Decreta est noua in Bohemos expeditio, ad viij. Kalen. Iulij. Dux belli Fredericus marchio Brandenburgensis declaratus, qui cardinalem sequeretur. Ingressus est Bohemiã, per uiam quæ ducit ad Thopã. Institutus Albertus Austriæ princeps, suas copias per Morauiã ducere iussus est. In ea expeditione Albertus & Christophorus Baioariæ, & Fredericus Saxoniæ duces fuere. Ioannes & Albertus Brandenburgenses principes cum patre, quem penes belli summa erat, Herbipolensis, Bambergensis, Eistetensis episcopi, Societas Sueuorũ quam sancti Georgij uocãt, & imperialium ciuitatũ magistratus, Maguntinus, Treuerensis, & Coloniensis antistites, auxilia miserũt, & cum his prouinciarũ suarum primores, supra xl. milia equitum fuisse traduntur. Peditũ minor erat numerus. Nam Germani patentibus freti campis, equestres plerũq; pugnas agitant. Promiserat & Renatus Lothoringiæ princeps in eam expeditionẽ sese uenturum. Sed domestico bello implicatus, dum comitem Videmontẽsem oppugnare nitit̃: neq; promisso satis fieri potest: neque comes Palatinus Rheni, qui Videmontẽsi opem tulit, aduersus Bohemos ire permittitur. Cardinalis dum eos opperit̃, ad Kalendas usq; Augusti profectionem suspendit. Albertus interea ex Austria ducens, quũ ad dictum diem adesse cardinalem minime intelligeret, impar Bohemicæ potentiæ retrocessit. Ingressus deinde cardinalis, numerosum exercitum ductans, multas hæreticorum uillas incendit, oppidaq; diripuit, in quibus non auaritia tantũ, sed crudelitas etiam militũ grassata est, qui mares cũ fœminis obuios, senes purosq; passim necauere. In extremis tamẽ regni partibus ea calamitas desæuit, quũ duces copiarũ interiora petere formidarẽt.

Bohemi

Bohemi qui iampridē hostem affuturum acceperant, expeditas in armis legiones coegerant, & ubi fidelium domicilia reperiebāt, ea ferro atq; igne uastabant. Inter quæ Stiltiuergium oppidum ab Orphanis expugnatū ac direptum, puberes ad unum necati. Interea siue proditio in exercitu fidelium fuit, quod plurimi putauere, siue inanis sua sponte mentes hominum pauor inuasit, totis castris trepidatum est, & prius quàm hostis ullus in conspectu daretur, fœdissima cepta fuga. Mirari Iulianus unde hic timor, quæ ratio tantum exercitum fugere suaderet, ambire duces, hortari arma expedirent, aciem instituerent, forti animo hostem expectarent. Nō de regni gloria, aut agrorum possessione certari: de uita, de religione, de Christi honore, de animarum salute bellum geri. Turpe Germanis esse, quorum nobilitatem uirtutemq; totus orbis celebraret, ex prælio fugere: mori satius, q̄ hosti nondum uiso cedere. Neq; securos intra mœnia habitare posse, qui cāpos hosti relinquerēt, arma uiros non muros tegere. Nisi gladijs modo libertatem suā tueantur, aut casuros breui hostili ferro, aut seruitutem morte miseriorē laturos. Sed frustra apud eos cohortatio fuit, quorum pudorem metus euicerat. Ablata sunt raptim signa, & tanquā nullus esset in exercitu ductor, tumultuose quisq; non expectato imperio, nō salutato comite, multi etiā proiectis armis non aliter quam si hostis à tergo instaret, rapido cursu fugam maturauere. Quibus & cardinalis inuitus sese comitem dedit. Hostis paulo post ex metu alieno factus audax affuit, impedimentisq; omnibus, quibus per syluam nō erat facilis exitus, & ingēti præda potitus est. Albertus tamen quū accepisset intrasse Bohemiā cardinalē, & ipse iterum raptim ex Austria coactis copijs, in hæreticos duxit, Prezorouiamq; munitum oppidum oppugnare adorsus est. Sed fuga cardinalis cognita, ab incepto destitit, & per Morauiam, quæ nondum ei parebat, infesta signa circumferens, supra quingentas uillas ferro atq; igne deleuit. Oppida multa ui cepit atq; diripuit, mortalium maximam cædem fecit: adeoq; gentē illam afflixit, ut iugum eius accipiens, parère sibi ea lege promiserit, ut circa religionem id sequi teneretur, quod Basiliense concilium decerneret.

Iuliani ad fortitudinē orat.

De inchoatione Basilieñ. concilij, & uocatione Bohemorum ad ipsum conciliū, ut fidei suæ rationem redderent. Cap. LXIX.

EXactus ex Bohemia legatus, Basileam se contulit, ibiq; concilium celebrauit Sigismundus, qui per tempus expeditionis Normbergæ se continuerat. Ad coronam imperij Romæ suscipiendam iter ingressus, primoribus regni Bohemiæ literas dedit, in queis scriptum erat, se natione Bohemum, nulli genti magis quàm suæ affectum, Romam non aliam ob causam petere, quam coronæ suscipiendæ gratia. Id decus Bohemorum genti accedere, cuius honestandæ sibi maxima semper cura fuerit. Cœptum esse iam sua opera Basileæ concilium, hortari eos qui se audiri de religione cuperent eò

Sigismundi literæ ad Bohemos

rent eò proficisci, nec plus sapere uellent quàm mater ecclesia catholica: audi/turum benigne conuentū rationes eorū, tantum operam dent, ut cum syno/do de religione conueniant, sibiq; redeunti pacatum regnum referuent: neq; enim se arbitrari Bohemos eius imperiū fugere, cuius frater, pater, auus apud eos regnauerint: nec se alia lege regnaturum quàm cæteri Christiani reges. Scripsit & ipsa Basiliensis synodus Bohemis, ut legatos mitteret qui fidei suę rationem ostenderent, securitatem itineris & dicendi quæ uellent libertatem promittens. Fuerunt inter Bohemos duæ sententiæ: Orphani & Thaboritę & plebes fermè omnes, eundum esse negabant, Ioannis & Hieronymi exemplum in medium afferentes, qui Constantiā ad synodum profecti, sub fide Sigismundi publice combusti fuissent. Nobilitas uero Mainardum sequuta principem Nouæ domus, uirum cordatū & ingenio dextro, petendum esse concilium prorsus aiebat, nec tolerandos uideri, qui nouas peregrinás ue de fide sententias, nouumq; ritū religionis inuenissent, nisi dictorū factorumq; rationem uniuersali ecclesiæ redderent, & quę uulgo inculcauerant, coram do

Bohemorum legatio — ctis defenderent. Vicit hæc sententia. Legatio CCC equitum Basileā missa: cuius principes fuere, Gulielmus Cosca, non tam equestri dignitate, quàm ecclesiarū direptione insignis: Procopius cognomento Rasus, idemq; magnus multis uictorijs, magnisq; sceleribus nobilitatus: Ioannes Rochezana, pseudo Pragensium apostolus: Nicolaus Galecus Thaboritarum sacerdos, & Petrus Anglicus patria profugus, ac solis elenchis in disputatione cōfidens. Effusus extra mœnia urbanus populus, ex synodo quoq; complures aduentū fortissimæ, & iam fama celebratissimę gentis pro portis expectauere. Alij frequentes in plateas quà transitus esset conuenere: matronæ, pueri, puellæ fenestras atq; tecta complere: alij hunc, alij illum digito designare: peregrinos habitus, non uisa prius uestimenta mirari: horribiles hominū facies, truces notare oculos: non esse alienum dicere ab ea hominum specie facta, quæ fama

Procopius — prodiderat: in unum tamen cuncti Procopiū defigere lumina, illum esse qui toties fidelium fudisset exercitus, qui tot oppida subuertisset, tot hominū milia neci dedisset, quem sui pariter atq; hostes metuerent: inuictum ducem, audacem, intrepidum, neq; labore, neq; timore superandum.

Oratio Iuliani Cardinalis ad Bohemorum legatos, responsi/uaq; eorundem. Cap. L.

EXceptos Bohemorum legatos hospitaliter, postridie in concione accersitos Iulianus Cardinalis benigne alloquutus, & longa & luculenta oratione, quæ adhuc extat, ad ea quæ pacis & unionis essent cohortatus est: ecclesiam Christi saluatoris sponsam omnium fidelium matrem esse dictitās, claues ligandi atq; soluendi habere, candidam sine ruga, sine macula, in his quæ necessaria ad æternam uitam esse creduntur, errare non posse: qui eam contempserit, alienum, prophanum, & quasi ethnicum publicanumq; censendum:

dum: eam nusquam melius quàm in generali concilio repræsentari. Statuta conciliorum ecclesiæ placita existimari: concilijs non minus quàm euangelijs credi oportere, quorum autoritate & ipsa sacrarum literarum eloquia recepta sunt: Bohemos, qui se filios ecclesiæ dicerent, uocē matris audire debere, quæ filiorum obliuisci non potest: eos iampridem seorsim à matre uixisse: neq; id nouum esse. Complures aliquando fuisse qui matrem reliquere, tedijsse tamen qui salutē optauere: regnante diluuio omnes perijsse qui extra arcam remansere: dominicum agnum in unis ædibus comedendum: extra ecclesiam nō inueniri salutem: hanc esse conclusum hortum, signatumq; fontem, cuius aquam si quis biberit, non sitiet in æternum. Ex re sua fecisse Bohemos, qui eius aquæ fluenta apud conciliū requisierint, matremq; tandem audire statuerint. Facessere iam odia debere, ponenda esse arma, omnemq; belli materiam procul abijciendam: audituros benigne patres quæcunq; Bohemi pro sua causa dicere uelint: tantum parati animo sint, ne bene consulta sanctæ synodi consilia respuant: quibus non Bohemos tantum, sed omnes Christi fideles conquiescere oportet, si modo æternæ uitæ participes esse uelint. Audita est Cardinalis oratio summo patrum consensu. Bohemi pauca respondere, quibus par facundia non esset: Se neq; concilia neq; ecclesiam contempsisse: aduersus inauditos sententiam Constantiæ latam: nihil de religione Christiana detrahere: incorruptam apud se patrum autoritatē manere: quodcunq; Bohemi afferant, sacris literis atq; euangelio confirmari: uenisse ut innocentiam suam uniuersali ecclesiæ patefaciant, peterecq; publicam audientiam, in qua laici quoq; adsint. Neq; id negatum. Interrogati quænā illa essent, in quibus à Romana ecclesia dissentirent, quatuor articulos proposuere. De communione diuinæ eucharistiæ, quam sub specie panis & uini sumendam his qui salui esse uelint necessario affirmabant. De ciuili dominio, quod clericis interdictum diuina lege dicebant. De prædicatione uerbi dei, quam liberam permissamq; passim omnibus arbitrabantur. De publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant, etiam maioris mali uitandi gratia. Nam quamuis plurima sint quæ Hussitarum perfidia aduersus catholicæ fidei ueritatem astruere ac prædicare non dubitat, coram concilio tamen doctorumque patrum cœtu, hæc tueri tantummodo posse arbitrati sunt, eáque regni nomine dicta. Verū quum legatus alia quoq; de Bohemis accepisse se affirmaret, quæ Christianas aures offenderent: inter quæ illud esset, quod religiones mendicantium inuentum esse diabolicum prędicarent: assurgens Procopius, Neq; hoc falsum est, inquit: nam si neque Moyses, neque ante eum patriarchæ, neque post eum prophetæ, neque in noua lege Christus dominus, neq; apostoli mendicātes instituēre, quis nō intelligit diaboli tenebrarūq; opus esse? Excepta est ingenti auditorū cachinno Procopij uox: legatus uero ut erat mansuetissimus pater, argumentationem indocti hominis placide

Bohemorum responsio

nis placide dissoluit: neq; enim patriarcharũ prophetarumq; placita, & quæ Christus instituit, quæ sanxerunt apostoli, duntaxat à deo esse docuit, uerũ ecclesiæ quoq; decreta, quæ sancto dirigente spiritu ducit, opera dei esse monstrauit: quãuis & aliunde mendicantiũ uita ex euangelio sumpta uideri possit. Selegerunt Bohemi quatuor magistros, qui suos articulos ex diuina lege sumptos ostenderent. Qui eos confutarent, ex cœtu patrum totidem assumpti uiri præstantes, & ad dicendum parati. Disputatũ est quinquaginta diebus: multa in utranq; partem adducta. Postremo quum uicta Hussitarum perfidia uinci nollet, ad tractatus uentũ: tentatũq; si fortasse amice trahi possent. Missi & oratores ex concilio in Bohemiam uiri doctissimi, & qui gentis uersutiam nossent. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis spes facta, nunc belli metus.

De uictoria Bohemorum fidelium, & debellatione morteq; Procopij, ac aliorum hæreticorum. Cap. LI.

DVm hæc aguntur, Thaboritæ & Orphani Mainardo cæterisq; nobilibus infensi esse cœperunt, eorumq; suspectas actiones habere, tanquã concilio auscultarent. Neq; uana opinio. Conuenere nanq; sæpe inter se Barones, errorem suum recognoscere, miseros se dicere: qui quum regis imperiũ abdicauerint, Procopij iugum ferant: illum dominum esse, illum pro sua libidine prouinciã regere, uectigalia exigere, tributa imponere, delectum habere militum, exercitũ quò uelit ducere, rapere, spoliare, occidere, nullum pati qui suis consilijs aduersetur, nobiles iuxtà atq; ignobiles ei mancipia esse, nullum hominum genus infelicius esse Bohemis, quos semper in castris uersari oportet: æstates atque hyemes sub diuo agere, in duro iacere solo, arma in omnes horas uersare, nunc ciuilibus bellis, nunc externis agitari, aut bellum geri, aut belli metum impendere. Excutiendum tandem crudelis tyranni iugum, neq; ferendum ut qui cæteras gentes armis uicerint, Procopio seruiant. Placet accersire publice conuentum procerum & ciuitatum, in quo regni status reformetur. In eo Mainardus ei regno bene esse dicit, in quo neq; per ocium marcescant homines, neq; per bellum atterantur. Bohemos hactenus expertes fuisse quietis, attritum assiduis calamitatibus regnum: periturum breui nisi occurratur: incultos iacere agros: homines atq; armenta sensim deficere: id accidere, quod omnia in potestate unius sita essent, qui sine consilio procerum ciuitatumq; pro suo arbitrio rem gereret. Illi salubre bellum esse: nam si paci locus sit, imperium eius statim casurum. Deligendum unum esse ex nobilitate ducem, cuius potestas annua sit, nonnullosq; ei adiungendos, quorum consilio domi belliq; rempublicam administret. Ne uero usurpare sibi Barones imperiũ uiderentur, ex media nobilitate assumendum ducẽ consuluit. Itum est fauente conuentu in sententiam Mainardi, Alscio Risemburgensis, antiquæ nobilitatis homo, sed tenui censu, dux gentis declaratus, quẽ capitaneũ uocauere.

Pulchre

Alscio

uocauere. Cæterũ maieſtatis inſignia penes eum fuere, autoritas apud Mainardum extitit. Procopius his cognitis, Orphanos & Thaboritas in expeditionem ducens, ad urbem Pelzinam, quam fideles incolebant, caſtra ponit: atq; undecim continuis menſibus pertinaci obſidione, crebriſq; oppugnationibus urget. Oppidani extrema omnia paſſi, ac iam fame pereuntes, ad ſynodum Baſilienſem miſere oratum, ne fidelem urbem in manus hæreticorũ peruenire ſinerent. Patres, quibus non eſſet publicum ærarium, ex priuato argento ſymbolum dedere, auri octo milia numũm Mainardo mittentes, qui collecto exercitu ſubueniret obſeſſis. Per idem tempus, ea pars Pragæ quæ Nouaciuitas appellatur, ab Orphanis impoſito præſidio tenebatur: cuius præfectus erat presbyter Lupus Rochezanæ infenſiſſimus: aduerſus quem prædicando plebem incitabat. Ille in ueteri ciuitate, apud ædem ſanctæ Mariæ ante lætam curiam habitabat, Lupumq; ſuis & ipſe ſermonibus probroſiſq; maledictis lacerabat. Ob quam rem creſcentibus odijs, clauſerũt Orphani aditus ueteris ciuitatis in nouam: turreſq; ligneas pluriũ tabulatorũ erexere, quibus oppidanos in aduerſa ciuitate miſſilibus infeſtarent. Ea occaſione uſus Alſcio, conuocata nobilitate, nihil eſſe imperium ſuum dicit, quod Thaboritæ Orphaniq; contemnant, regnum mature periturum, niſi magiſtratibus pareatur. Rogat proceres in medium conſulant. Placet omnibus cum ea manu militum quam Mainardus comparauerat, Pragam peti. Nec morati, ueterem ciuitatem ingrediuntur, ligneas turres amoueri, parereq; omnes Alſcioni iubent. Negant Orphani ducem eſſe, quem neq; ipſi, neq; Thaboritæ ſuſcepiſſent. Fit tumultus, cõmittitur in urbe prælium. Lupus ubi ſuos cedere animaduertit, pluresq; cadere, ſalutem pedibus petijt. Diiectæ turres ciuitatis omnes, in poteſtatem Alſcionis factæ. Pelzinenſes re cognita, Procopio è muris illudere, hortari ſuis ciuibus opem ferat, alienos ne laceſſat. Stultũ eſſe eum qui ſua tueri nequeat, infeſtare aliena: niſi ſuopte ingenio ab obſidione diſcedat, uenturos breui proceres qui nolentem cogant. Ficta ea Procopius credere, atq; oppidanis ad ferendam fortius obſidionem blandimenta oblata. At ubi certum nuncium de geſtis Pragenſibus accepit, ſoluta mox obſidione, plenus irarum, cum omnibus copijs uerſus Pragam iter dirigit. Prope ranti cõmunes amici occurrunt, de pace inter eum & nobiles agunt, diuiſum inter eos regnum ſtare non poſſe, conſulendum cõmuni quieti, neq; concordiã ſine uiribus, neq; uires ſine concordia ſufficere: ciuitatibus eius populi inexpugnabile munimẽtum eſſe, qui concordibus animis arma tractaret: lites ex arbitrio ducis componi poſſe, delectis ex utraq; parte pari numero uiris, quorum conſilio leges pacis dicerentur. Procopius demum ita ſe pacem habiturum reſpondet, ſi noua Praga ſibi reſtituatur, ſi munitiones deiectæ reficiantur, ſi Pelzina eo in ſtatu reponatur, in quo fuerat ante diſſolutam obſidionem: nam cõmeatus iam eò importati fuerant. Nobiles ubi res factu difficilimas

ficilimas peti uident, Procopiumq; uincula, uerbera, cædes minari, quum alia uia pax inueniri non posset, armis decertare constituunt. Relicta itaque ciuitate, cuius nutare animos non ignorabant, obuiam hosti pergunt. Ventum est ad locum inter Brodam Bohemicam & Burim, quatuor milibus & quingentis passibus à Praga distantem, in agris late patentibus. Ibi currus contra currus incurrunt, & sublato clamore, alteri alteros contumeliose compellant. Decreuerat Procopius haudquaquã pugnæ copiam facere, nisi ex occasione prærogatiua daretur. Erat ei animus recta uia Pragam petere, ubi non dubitabat nouam ciuitatem sibi portas aperturam. At equitatus nobilium munitiones eius prætergressus, dum forte ultimam partem apertam uidet, raptim ingreditur, cædemq; magnam facit. Hostes improuiso malo præuenti, quid agant nesciũt. Trepidatur totis castris: insolita res terrorẽ auget. Neq; enim intra munitiones curruũ intrasse prius equites aliquando uiderant. Cædunt passim pedites, fit fuga aperta ex altera parte mole quadrigarũ. Instant nobiles, sternuntur ubiq; fugientes. Procopius ubi suos retinere non potest, nec audire hortamenta periculum metusq; sinit, inter confertissimos hostes dilapsus, cum cohorte quam sibi ex fortissimis magis quàm amicissimis delegerat, aliquandiu hostis impetũ sustinet: multisq; cæsis, uictoriã penè hostibus eripuit. Sed circumuentus multitudine equitum, nõ tam uictus quàm uincendo fessus, telo in incertũ misso transfodit. Pari modo & alter Procopius, quẽ minorem appellari diximus, in eodem globo fortiter pugnans occũbit. Atq; is finis duobus illis perniciosissimis ac deterrimis monstris fuit. Sic Thaboritarum & Orphanorũ scelerati exercitus, inuicti prius, uicti ac deleti sunt. Procopium rasum quis occiderit ignoratum est, quamuis Coscha, de quo supra meminimus, id facinus honestũ dignumq; præmio suũ dixerit, qui tum partes nobilium sequebatur. Primus eius uictoriæ autor habitus est Mainardus, post eũ Ptarsconis magna uirtus uisa. Coapcho uero qui Thaboritarũ equitatum ductabat, rei militaris apprime peritus, & qui multis aliquando damnis Prutenos affecerat, & à rege Poloniæ uocatus, usque Gedanum & mare Baltheum, uictorem exercitũ duxerat, ex hoc prẹlio fuga dilapsus, cum magna parte equitatus in Coloniam sese recepit. Confecto bello quũ multa milia captiuorum essent, Mainardus concilio procerũ accersito, perdere pessimam plebem statuit, quæ nutrita in armis omnem ætatem in castris egerat, nec sub legibus uictura crederet, rapinis, & cædibus, atq; adulterijs assueta. Qua stante, pacatum regnum stare non posset. Sed ueritus ne simul innocentes interficeret, qui ex agris coacti ad pugnã uenerant, uoce præconis edici iubet, nondum bellum peractum esse, fugisse Coapchonem, Coloniam expugnari oportere, uicinasq; per circuitũ gẽtes quę regnũ popularent, armis domandas. Ad eam rem necessarios, qui sub Procopijs militassent, uiros fortes, & in bello exercitatos: decretũ eis ex publico stipendiũ, donec regnũ pacarẽt.

Procopiorum interitus

Proinde

Proinde omnes qui stipēdia facere uellent, in horrea sese proxima reciperēt, cauerent, ne rudes inexpertosq; belli, secum admitterēt: illos sua rura, suosq; lares repetere posse. Introierunt horrea quæ apud Bohemos in uillis ex maceria culmo tecta, frequentia sunt, pleraq; Thaboritarum & Orphanorum milia, homines nigri, ad solem & uentum indurati, aspectu tetri atq; horribiles, & qui circa fumum in castris uixissent, aquilinis oculis, impexo crine, promissa barba, corporibus proceris, membris hispidis, cute adeo dura, ut ferrū quasi lorica repulsura uideret. Clausa sunt cōfestim ostia, & ignis immissus horreis, quo fex illa & colluuies hominū, ignominiosum agmen, post multa quæ patrauerat scelera, exusta, contemptæ demū religionis pœnas dedit.

Quomodo Sigismundus Romæ coronatus, post multas dissensiones & bella cum pace & gaudio à Bohemis suscipitur. Cap. LII.

Sigismundus interim ab Eugenio Pont. Max. Romæ coronatus, Basileā petierat, dissidioq; patrū quod tūc erat cum Eugenio ad tempus sedato, Vlmam se cōtulerat. Ea est Sueuiæ ciuitas, ad ulteriorē Danubij ripam sita: Licius amnis qui Sueuos à Baioarijs disterminat, e regione urbis in maiori flumine exoneratur. Hic audita Thaboritarū Orphanorumq; clade, legatos in Bohemiā mittit, regni proceres cōmendat, qui uiros nocentes deleuerint, hortatur regni quietem procurent, seq; regem suscipiant, quem fratri successorem ius gentium dederit. Illi magno numero apud Ratisponam cum conueniunt, regemq; suum salutant. Venerunt & seorsum, Coapcho & Ioannes Rochezana, de suis rebus acturi. Legati quoq; Basilienses, qui Pragæ fuerāt, & cum Bohemis certo modo conuenerant, eō se contulere. Sigismundus auditis quæ de religione in cōmunione placuerant, conuenta probauit, eaq; seruari mandauit. Exin poscentibus Hungaris, nauibus per Danubiū uectus, Budam petijt, ubi reformato rerum statu, uocatis ad se Bohemorum principibus, in Alba regali sexaginta milia numûm inter eos distribuit, pecorūq; maximum numerum. Dicta die qua uellet Bohemiam ingredi, nō moratus Iglauiam uenit. Vbi concilio cum Bohemis habito, conuenta legatorū synodalium iterum comprobauit firmauitq;. Ea huiuscemodi fuere. Bohemis ac Morauis ecclesiasticam unitatem, pacemq; complectentibus, seq; in cæteris omnibus, præterq; in usu cōmunionis utriusq; speciei, uniuersalis ecclesiæ fidei ac ritui conformantibus, autoritate domini nostri Iesu Christi, & ecclesię sponsæ suæ, sub duplici specie panis scilicet ac uini, his qui consueuissent, diuinæ eucharistiæ cōmunicare licebit. An uero ex præcepto dei id fieri debeat, generale concilium in Basilea congregatum diffiniet, & quod utilitati fideliū salutiq; congruat, lege in perpetuū ualitura constituet. Quo facto, si perseuerauerint Bohemi in eiusmodi communionis desiderio, idq; missa legatione petierint, facet conuentus Bohemiæ ac Morauiæ sacerdotibus cōmunicandi sub utraq; specie personas sibi subiectas, & in annis discretionis constitutas,

& quæ id reuerenter postulauerint, libertatē impartietur: ea conditione adie-cta, ut inter communicandū plebem publice instruant, non sub specie panis carnem Christi tantum, nec sub specie uini solum sanguinē, sed sub qualibet specie totum & integrum contineri Christum. Breuis concordiæ notula, uerū tot sententiæ, quot uerba, quibus peregrinæ de fide sententiæ, diuersiq; de re ligione ritus eliminari iubentur: & quod ecclesia uniuersalis credit, quod ser-uat, genti Bohemorū credendū seruandumq; præcipitur: circa cōmunionem tantum permissa nouitas. Cæterum inter Bohemos & Imperatorē aliæ pa-ctiones interuenere, quibus ecclesiarū prædia occupatoribus iure pignorum relicta sunt, donec certa pecunia redimerent. Religiosis utriusq; sexus, qbus adempta monasteria essent, exulibus quoq; spes reditus interdicta, Roche-zanæ Pragensis ecclesiæ præsulatus promissus: de disponendo ecclesiarū Bo-hemicarū regimine, summo pontifici facultas oblata. His sic constitutis, Ro-chezana cum alijs quatuor presbyteris, nomine totius cleri sibi adhærentis, sedente Sigismundo pro tribunali in foro ciuitatis erecto, assistente Alberto genero, magnaq; procerum & oratorū circunstante corona, obedientiā Ro-manæ ecclesiæ sese præstare professus est. Sequēti uero die, haud absimili so-lennitate absoluti sunt ab anathemate, cæterisq; censuris hæretici, & in eccle-siam per concilij legatos introducti. Vbi quum diuina celebrarent, Roche-zana perfidiæ suæ non immemor, altare accedens: diuina re peracta, uni quem iusserat ex laicis adesse, sacramentum ex calice dedit. Et quamuis Io-annes Polomor, alter ex concilio legatus in aliena ecclesia id sibi non licere as-sereret, eumq; prohiberet, in proposito perstitit. Ob quam rem penè in irritū conuenta ceciderunt. Composita tamen lis est, ex eo cōuentionis capite, quo sancitū erat, ne paucis pacta uiolantibus, cōmunis cōcordia rumperetur. His compositis, Sigismūdus vi. kal. Septembris, anno vi. & xxx. supra millesimū & quadringentesimū ab ortu saluatoris domini, Pragā uenit: ubi, qui paulo ante Bohemorū hostis, ex adulterio natus, antichristi filius, sacrilegus, publi-cis hominū uotis perdendus censebat, extremis honoribus exceptus est. Ba-rones ac ciuitates in eius uerba iurauerunt, & magistratus suos quos ipse con stituit acceperunt, certantes inter se, quis alter alteri suo regi obsequentior ui deretur, ut est humanū ingenium utranq; in partē immodicū, siue persequi, siue obsequi malit. Philibertus episcopus Constantiensis, natione gallicus, & collegæ sui ex Basilea missi, ecclesiasticos introducere ritus, sacerdotes insti-tuere, ex missarū solennibus uulgaria uerba, cantilenasq; detrahere, sanctorū imagines reducere, aquam benedictā in ædibus sacris reponere, baptismatis fontes sacrare, altaria ornare, spurcitias omnes abolere. Paruere complurimi, quibus mens sanior fuit. Rochezanæ complices resistere, obloqui, blasphe-mare, plebem modis omnibus auertere. Ipse quoq; incentor malorū ex pa-rochia sanctæ mariæ ante Lætam curiā, quam propria temeritate inuaserat,

amoueri minime potuit: neque laniare sermonibus suis inter prædicandū Romanam curiam prætermisit, legatisque sæpe necem per insidias machinatus est. Sigismundus autem quum ecclesias pollutas intrare nollet, templum sancti Iacobi quod fratrum minorum fuerat, & in quo machinæ bellicæ tum seruabant, restitui sibi poposcit. Annuit ciuitas, & aliquot monachi introducti sunt, qui uerbum dei prædicarent. Id olim ne Zischa subuerteret, armati carnifices defendere, sepulchris maiorum consulentes. Redierunt & alij mendicantes, tum Celestini, Sclaui, serui sanctæ Mariæ, Theutones, Hierosolymitani, & nonnullorum monasteriorum abbates. Sacerdos quoque sancti Georgij in arce Pragensi, quæ principis honore defungit, & pastorali baculo utit, sacris præfecta uirginibus, ab exilio remeauit. Hæc ex ueteri more quotannis in celebritate sancti Viti nouellum regi panem offerre tenet. Restituti sunt & cathedralis ecclesiæ canonici, ac uicarij & mansionarij, ornamēta altaribus reddita, diuinum officium instauratum. Legati Basileam missi, qui declarationem super articulo cōmunionis expeterent: quumque nulli essent ecclesiæ redditus, ex quibus ali templorum ministri possent, iussit Imperator ex fisco regio per singula canonicorum capita hebdomadatim aureum numum distribui, minoribus clericis dimidium dari. Ea res annuę aureorum sex milia apud ecclesiam cathedralē absumpsit. In alia quoque templa donaria collata. Noua iam facies urbis, nouus populus, uetus rediJsse religionis cultus apparebat. Quibus ex rebus liquet, Imperatorem, quæ fœdera cum hæreticis percussit, necessitate magis admisisse quàm uoluntate: uoluisse illum paternā hæreditatem quoquo modo intrare, sensimque regni possessione accepta, more maiorum sub ueram Christi religionem prouinciam reducere. Iam reges ei populique Christiani de regno recuperato congratulabantur, eiusque nomen in omni ecclesia magnum erat. Eugenius quoque pontifex maximus auream rosam indicem suæ lætitiæ ad eum misit. Thaboritæ qui superioribus cladibus superfuerant in oppido conseruati, ea lege in gratiā recepti, ut quinquennio toto suis moribus uiuerent, religionis cultum mutare nō cogerentur, iura ciuitatis haberēt, signū ferrent, in sigillis rubra cera uterentur, tributi nomine singulis annis sexagenas decem penderent. Sed quum nephandas eorū consuetudines Sigismundus accepisset, quibus illi circa rem diuinam uterentur, quinquenniū haudquaque expectaturū se dicere, correpturū propediem scelerate ciuitatis insaniam, Rochezanam hortari, Romanę ecclesiæ se subijceret, sic posse pontificatum ei cōmitti: superbienti, & aliena de fide sapiēnti, ascensum desperandum esse, quin uel cōsecratus episcopus eijci deberet. Ille mente superba, & opinione sua inflatus, dietim peior, dietim uenenosior effici, monachorum reditum ægerrime ferre, quorum sermones nō minus quàm suos acceptum iri uerebatur. Ob quam rem occurrente inter prędicandū sermone de monachis, Veniunt, inqt, noui dietim ad nos dęmones, quos monachos

uocant. His studium est eijcere nos de ueritate: at si uiri fuerimus, prius sanguinem effuderimus. Id Sigismundus ubi accepit, Imò nos, inquit, Rochezanæ sanguinem nō inuiti ante aras libabimus. Nō latuit Rochezanam Sigismūdi sermo, qui ex amicis cōmonitus clàm aufugit. Eius ecclesia Rapusconi bono & docto uiro cōmissa, quem nos postea exulem, perturbatis iterum rebus, in noua domo uidimus, priusquā Bohemiā intrasset Sigismūdus. Ioannes Rohacius, nobili loco natus, ingenio malo, mente pessima, non longe à montibus Cuthnis, intra syluas in ædito colle castellū exędificauit, uocauitq; montem Sion, asserens ex eo loco ueritatē aliquando exituram, quæ gentem Bohemicam libertate donet. Euntibus ad Iglauiam cæteris nobilibus Imperatorem suscepturis, ipse domi manens, uicinis infestus prædas agitat, instigantibus nonnullis baronibus, quibus pax noxia, bellum salubre uidebatur. Sigismundū quoq; lacessit, armenta boum & † ouium quę illi aduehebantur ex Hūgaria rapit. Itinera quæq; insecura, infestaq; reddit, neq; à purpuratis regibus abstinet. Sigismūdus Henricū Ptarsconē qui hominē corripiat, cum exercitu mittit: obsidio quatuor ducta mēsibus, castellū summa ui occupatū. Sed in cacumine montis situm, uallo, fossa, murisq; opportune munitum, difficile superatu erat. Eriguntur turres, quæ munitiones murosq; superent, tela intra iaciuntur, multi utrinq; cadunt, obsidentium plures, in quos tela haud frustra cadebant. Accessum ad muros altior fossa prohibebat, quæ licet aqua caruit, laboriosum tamen periculosumq; militi erat, sagittis undique cadentibus in eam descendere, atq; inde rursum uallum quo muri præcingebantur ascendere. Cuniculis igitur aditus in fossam paratur, relicto terræ aliquanto, ne fraus intelligi posset instar ostij ante fossam. Expectatur uentus qui ex castris in castellum spiret. Is ubi uehemens datus est, armati aditū ingrediunt, tormenta ænea quamplurima simul incenduntur, uentus fumum in castellū rapit, milites aperto cuniculorum repagulo in fossam prosiliunt, & admotis scalis uallū ascendere nituntur. Prandebat tum forte Rohacius, pauci qui pro muris excubabant, clamorem attollunt. Fit tumultus, concurritur undiq; ad defendēdum uallū. Rohacius quoq; relicto cibo, sumptis armis auxilio suis ex arce aduolat: pugnatur eodē tempore pluribus locis acerrime. Vbi Rohacius adest, hostis ex alia parte uallum superat, stragemq; late faciens castellū ingreditur. Rohacius dum redire in arcem festinat, pręcluso itinere capitur: arx quoq; ui rumpitur, latronibus qui eò confugerant interceptis, Sacerdotiq; Hussitarum uesaniæ participi, qui sacramenta ministrabat hæreticis, indita uincula: ducti omnes Pragam, suspēdio uitam finiere. Furcarum, quibus damnati pœnas dedere, triplex differentia fuit: è sublimiori Rohacius pepēdit, imam tenuere latrones circiter nonaginta: media sacerdotem arripuit nomine Medium: atq; ita Medius, in medio furcarum, damnatam animam deuotamq; satanæ reddidit.

Rohacius

† al., uina

Rohacij interitus

De morte

De morte Sigismundi Imperatoris,& quem reliquerit in testamento hæredem. Caput LIII.

AEgrotare interea Sigismundus cœpit, exaugente morbum senectutis incommodo. Barbara imperatrix de retinendo imperio solicita, Henricum, Ptarsconem, Sterenbergium, Georgium Poggiebracium, & alios plerosq; barones, quorum autoritas apud Bohemos potior, clanculum ad se uocat, Sigismundum breui moriturum asserit, futuras in regno turbas, nisi rei suæ quàm celerrime consulant: quietis unicam uiam esse, si se uiduam rex Poloniæ ducat uxorem. Id ei suasu facile. Nam quis matrimoniũ renuat, quod dotalia duo regna sequantur, eaq; maxima, & opulẽtissima? Suo nomine & in Hungaria & in Bohemia oppida munitissima custodiri, comites Ciliæ alterum fratrem, alterũ nepotẽ, auxilia prębituros, multosq; in Hungaria proceres suas partes complexuros. Placet Bohemis imperatricis consiliũ, datisq; dextris fœdus ineunt. Mulier iam anus, nouum coniugiũ mente complexa, filiam quæ in spem regni creuerat, & Alberto duci Austriæ nupserat, ex animo dimouet, nec aliud, quàm noui concubitus gaudia meditatur. Inexhaustam fœminæ libidinem, quæ tumulo quo propior est, eo genitalis thori, nuptialisq; facis cupidior & curiosior redditur. Non latuerunt Imperatorem furentis fœminæ excogitatus. Qui postquam referentibus medicis moriendũ sibi esse cognouit, ex Bohemia cuius sibi dubia fides erat, in Morauiam se uehi iussit, uisurus filiam priusquam uita excederet. Illa cum uiro ad eum in ciuitatem uenit, quam Snoima uocant. Ibi mox Barbara uirum sequuta, custodiæ tradit. Vlricus Ciliæ comes præmonitus, fugam arripuit. Imperator uocatis in cubiculum Hungariæ ac Bohemiæ primoribus, aduentasse resolutionem sui corporis, nec iam amplius se uiuere posse affirmat, iturum se patrum uiam. Cæterum priusquam oculos claudat, de salubri statu regnorum suorũ uelle cum eis agere. Albertũ Austriæ ducem, generũ suum esse, & uirtute præstantẽ, & generis nobilitate sublimem, eum se non minus amare q̃ filiũ: successorem itaq; suũ nominare, rogare supremã uoluntatẽ suam exequantur, beatum id regnum futurũ, cui Albertus imperauerit. Exin legatos nominat, qui se mortuo Bohemiam petẽtes, in conuentu procerum testamentũ suum patefaciant. Inter quos Gaspar † Slik princeps fuit, matre Italica ex comitibus alti collis agri Taruisini, patre Theutonico natus, ex familia Lazana prouinciæ Franconiæ, ingenio dextro, facundia suaui, doctrinæ cultor, ad omnia genitus quæcunq; ageret. Quem usqueadeo fortuna & uirtus extulit, ut quod erat prius inauditum, trium Cæsarum successiue regnantium cancellariæ præfuerit, unus ex ducibus Slesiæ filiam sibi in matrimonium tradere nõ recusauerit. Sigismundus illi Egram & Cubitum, & alia in Franconibus oppida dono dedit. Albertus in Hungaria Calesium, & Albam ecclesiam. Fredericus in Austria Grecium. Versatile profecto ingenium, & naturæ

Barbara

In anilem libidinem

als. Sillchius

bonitas singularis, quæ inter tot Imperatores, moribus prorsus dispares, pari gratia uiuere potuit. Nos huius amicitia in curia Frederici Cæsaris usi, si quid profecimus, quod scimus quàm tenue est, adiumento eius consequuti sumus: episcopatum certe Tergestinum, unde reliquæ dignitates prouenere, ipse nobis primus cõmitti curauit. Mortuus est Viennæ ex apoplexia, & apud carmelitas cum coniuge sepultus. Sigismundus supremis suis ordinatis, inter amicorum manus defecit.

De sepultura Sigismundi Imperatoris. Cap. LIIII.

ALbertũ barones qui aderant ex Hungaria & Bohemia, cõcordibus animis regẽ salutauere. Ipse missis in Bohemiã suis à Sigismundo delegatis, uersus Posoniũ iter flexit. Miserabile spectaculum, & humanarum rerũ singulare documentũ, imperatrix captiua, & Imperatoris cadauer unà uehitur. Occurrunt lugubres Hungari, nec tenere lachrymas in tanta rerum nouitate possunt. Hinc defuncti regis corpus fletum elicit: inde reginæ uincula cõmiseratione excitant. Solatur tamen miseros noui regis electio, cuius uirtutis multa extabant documenta. Duo inter se pugnantes curæ occurrebant, altera sepeliendi regis, plena mœroris: altera coronãdi, læta iocundaq;. Iusta prius defuncto regi persoluta, corpus eius in Varadino, ut in ultima uoluntate placuerat, sepultum. Albertus in Alba regali, cum coniuge sua Elizabeth, kalendis Ianuarij summo consensu & applausu populi coronatus est.

De Alberto Bohemorum rege quartodecimo, & etiam Romanorum rege. Caput LV.

LEgati in Bohemiam profecti, uulgato Sigismundi testamento, Albertũ uicinum, potentẽ, nobilem, uirtute præstãtem, Bohemis amicum, regem assumi petunt. Ioannis, Caroli, Venceslai, & ipsius Sigismundi erga regnum merita cõmemorant. Natã ex eorũ sanguine Elizabeth, nõ esse paterna hæreditate priuandã. Inter Bohemiæ reges & Austriæ principes fœdus extare, procerũ cõsensu & imperiali autoritate firmatũ, ut deficientibus in altera domo masculis hæredibus, altera regnum accipiat. Defecisse masculos in Bohemia regiæ stirpis, successorẽ ex Austria uocandũ. Neq; alium regno idoneũ uiderent, quàm Albertum, qui & uxoris, & suo iure, & soceri iudicio, præferendus sit. Futurũ eum regem, quem Bohemi ex cœlo missum putent: Hungari quem cupide regem acceperint, Bohemis haud aspernandum. Flectitur his Bohemorum conuẽtus: Albertus pridie nonas Maias rex designatur. Verũ proceres qui cum Barbara conspirauerant, non alio pacto in Albertum consentiũt, q; si postulatis suis mos geratur. Alscio Sternenbergius eorũ nomine Albertũ adijt: sed frustra eius preces fuere. Albertus ea fermè Bohemis, quæ socer affirmauit. Interea Barbara, dimissis quæ possidebat in Hungaria inexpugnabilibus castellis, libertati reddita est, duodecim milia auri numũm, locis patentibus, quoad uiueret ei singulis annis constituta. Ptarsco de uoluntate

tate Alberti ab Alscione certior factus, accersitis ex factione sua primoribus, quorum pars potior hæretica fuit, Hussitarum sequax erroris, Casimirum regis Poloniæ germanũ, tredecim annos natum, regem appellat, missisq; oratoribus auxilia petit, quibus nobile regnum ei conseruari possit. Inter hæc & electores imperij apud Francfordiã conuenientes, rem Romanã Alberto cõmendant. At illi acceptare imperiũ iniussu baronũ Hungariæ haudquaq; licebat. Id enim eis promiserat, quũ se regem accepere. Vocati primores regni, negabant ex usu esse Hungariæ regi, Theutonicis cæterisq; gentibus imperare: dum Sigismũdus Romanæ rei consulturus, Italiã, Germaniã, cæterasq; prouincias pagraret, Hũgariã Turcarũ direptioni patuisse. Multa in utrãq; partẽ dicta. Postremo uicti precibus Frederici ducis Austriæ tunc adolescentis, assensum dedere: imperium summa Germanorũ congratulatione ab Alberto susceptũ. Nec mora, legati ad regẽ Poloniæ, nomine gentis Bohemicę missi, Ioannes Rabensteinus, & Hẽricus Placius, orarũ ne fratrẽ turbare Bohemiæ regnum patiaẽ, meminerit inter Bohemos ac Polonos ueteris amicitiæ, Albertũ ex Sigismundi testamento, & prouincialiũ decreto, regẽ esse, nõ potuisse paucos qui Casimirũ uocauere, ius regni in alterũ transferre. Si pergat alienũ regnũ fratri parare, caueatne de suo certare cogaẽ. Polonus ad ea, Bohemos sibi amicos esse fareẽ, cupere beneuolentiã perpetuo stare: at fratri quem primarij barones regem uocauerint, ius auferre non posse: Polonis ac Bohemis unã esse linguã, & unã utriq; genti originẽ: cum Theutonicis nihil Bohemis esse cõmune: nihil prouincialibus incõmodius, q̃ sui regis uocẽ nõ intelligere, atq; in omni colloquio interpretis egere. Regnũ sibi suũ satis tutũ fidũq; esse, neq; se externã uim ullã timere. Proinde orare ut fratrẽ potius ipsi recipiant, q̃ ipsi ab eo recipianẽ: donatosq; preciosis pellibus, ut est mos gentis, oratores dimisit. Legatis autẽ alterius partis, missurũ se propediem auxilia pollicitus: Albertus medio tempore Iglauiam petit, quo in loco ab Vlrico Rosensi, Mainardo, plurimisq; Bohemiæ proceribus percupide expectabatur. Ptarsco uero per nuncios eum rogat, ne prius regnum ingrediatur, q̃ sibi factioniq; suæ faciat satis. Neq; enim passurum se regem esse, quem ipse nõ elegisset. Albertus quod maior pars regni statuisset, id ratum esse debere respondit: hortari ne regni quietẽ interturbet. Inuenturũ benignũ regem, si paci consulat: sin pergat res innouare, plus belli reperturũ q̃ uelit. Exin moris castris Cuthnam occupat, quam Ptarsco sine præsidio reliquerat. Petenti Bragam frequens populus occurrit, atq; ut hostium uictori congratulantur. Et quamuis iterum Ptarsconis factio conuentum peteret, prius q̃ rex coronaretur, reiectis precibus, tertio Kalendas Iulij solenni pompa coronam accepit. Ptarsco uero Coloniam, & alias suæ factionis ciuitates impigre muniuit. Quumq; duo milia equitum ex Polonis ad eum uenissent, populari eorum agros cœpit, qui regem introduxerant: & tanquam diu Bohemia quie-

Albertus imper. factus

uisset,

uisset, nouo exultans bello, adeo gloriabundus in campos exijt, ut captiuos nobiles quos forte interceperat, ea conditione iuratos dimitteret, ut se non prius repræsentarent, quam castra muris Pragensibus admouerentur. Albertus & si auxilia ex Austria Hungariaque asciuerat, illis tamen nō expectatis, hosti copiam pugnandi fecit. Quam Poloni detrectantes, per montes Cuthnæ, & Sobeslauiam, ad Thaboritas se contulere, amicam sibi ciuitatem, castrisque ante urbem positis, Albertum expectauere. Ipse cum copijs egressus, per Benescauiam ad eos festinans, legatos præmisit, qui Polonis dicerēt, Inter Casimirum, cuius causam agerent, seque belli præmium Bohemiam esse, cauerent ne incendia agitarent. Experirentur prælio, cuius prouincia esset: cultā potius quam desertam mallent: sese moram minime facturum, quin pugna litem regni definiat. Poloni ad hæc huiuscemodi responsum dedere. Æquo se ferre animo Alberti arrogantiam pugnam petentis: nam superos superbis infensos esse. Venturū, non defuturū prælium, Polonos faciem hosti, non terga ostentare solitos. Lætus eo nuncio Albertus, quadrato agmine in conspectum hostis aduolat. Quo intra castra se continente, & ipse castra sua è regione Thabor ad iactum lapidis tormentalis metatus est. Pugnatum singulis diebus in campo, qui medius inter bina castra iacebat: nunquam totis uiribus in fortunam belli uentum, Polono non tam facile egregia manu facinora ædente, quàm uerba magnifica ore iactante. Erant in castris Alberti, Christophorus Baioariæ princeps, qui postea regno Daciæ potitus est, Fredericus Saxoniæ dux, & Albertus marchio Brandenburgensis, cuius nomen ab eo tempore cultum, magnūque fuit. Triginta milia militū Alberto parebant: Polonis quatuordecim milia, quorum castris iuncta ciuitas, magno adiumento erat. Tormenta quoque ænea in utrisque castris plurima, maiora apud Albertum fuere. Ex quibus uni quod erat maximū, ignē admoueri iussit, cuius lapis emissus miræ magnitudinis, quū præter opinionē in castra hostiū cecidisset, multos mortales interemit. Vidisses passim corpora sine capite iacentia, capita quoque, pedes, membraque sine corpore in cruore fluitare, iumēta humi procumbere mortua. Neque enim primo ictu duntaxat, sed multiplici saltu pluribus in locis decidens saxum stragem fecit. Quare cōsternati Poloni, relictis castris intra urbem se recepere. Georgius Poggiebracius per idem tempus quū Thaboritas peteret, nam & ipse Ptarsconi iunctus erat, in alam quandā Alberti equitū forte incidens, cōmisso prælio hostē prostrauit, atque hinc primum homini nomen datum. Albertus uero quū expugnari Thaboritę aliter quam fame nequirent, soluta obsidione, Bragam redijt: Poloni exhausti argento, amissis equis, pedibus in patriā abiere. Fredericus Saxonū princeps, dimisso rege domum rediens, hostiū insidias incidit. Sed nihil improuisa re motus, ordinata raptim acie, ea constantia, eaque fortitudine pugnā inijt, ut penè uictus captusque uictores uicerit, cæsisque quāpluribus, captos abduxerit. Rex Poloniæ

nondum

nondum cognitis quæ in Bohemia suis acciderāt, cum duobus magnis exercitibus Slesiam ingressus, in Bohemiā properabat. Sed intellecta suorū fortuna, popularis hostiū agris domū rediit. Albertus autem relicto qui regnū gubernaret Vlrico comite Ciliæ, per Slesiam Gorlicium uenit. Vratislauienſibus uero, ea eſt ciuitas nobilis ac præpotens, & Slesitarū caput: Albertum marchionem Brandenburgenſem petētibus belli ducem dedit, qui Poloniā ſæpe infeſto exercitu petens, longe lateq; prædas egit. Non multis poſt diebus actum de cōcordia. Rudericus Burgenſis epiſcopus, natione Hiſpanus, doctrina ac uirtute præſtans, arbiter litis ex Baſilienſi concilio miſſus, Albertum conuenit. Diſceptatum eſt inter legatos partium: non conuenientibus, induciæ belli dictæ, conuentus in aliam diem apud Vratiſlauiā ſtatutus. Eò ueniens Albertus, ex gradu forte prolapſus, grauiter læſus, pluribus diebus ægrotus decubuit. Exin claudus effectus, infecta pace, per Morauiam in Auſtriam rediit. Interea comes Vlricus, qui Bohemiæ præerat, inter barones de uendicādo ſibi regno agere cœpit. Albertus cognito eius ſtudio, ꝑoperatim ſtipendia ſubtraxit, gubernationē dimiſit. Ille materia adēpta, qua Bohemorū animos ſibi conciliabat, ex prouincia diſceſſit: nec ultra remiſſus eſt, regni cura Mainardo & Vlrico Roſenſi cōmiſſa. Per idem tempus Deſpotus Seruiæ, quā Raſciā uocant, cum ſacerdotibus & nobilibus in Hungariā profugerat, Turcarū impetū ueritus, uno tamen relicto filio, q caſtellū Sinderouiā in ripa Danubij ſitū, & à Turcis obſeſſum, tueret. Albertus ab Hungaris inuitatus, obſeſſis opē laturus, Budam petiit. Interea Georgius Palotius, Strigonienſiū pontifex, diem obiit, qui coronā regni, diuitemq; regum ſupellectilē in arce ſeruauerat. Qua re cognita, Albertus eò ſe confert: arx reginæ dedit. Quę dum theſaurū regni coram baronibus ad eam rem ſelectis recognoſcit, coronam beati Stephani regis, quam ſacroſanctam putant, clam ſurripuit, anuiq; cuſtodiendam tradit, cætera obſignatis occludit arcis.

De morte Alberti inclyti regis. Caput LVI.

ALbertus Budam reuerſus, non expectatis auxilijs, aduerſus Turcas exercitum ducit: caſtra inter Titiam amnem ac Danubiū collocat. Interea Turcarum Imperator euicto caſtello, excæcatoq; Deſpoti filio, cuius ſororē in matrimoniū duxerat, domum abiit: crudelis, qui neq; coniugij affectum ſenſit. Verum Turcis matrimonij neceſſitudo leuis, apud quos ſinguli pro opibus plures uxores habent: regibus eo amplius nubere licet. Ita animus multitudine diſtractus, nullā pro ſocia, pariter omnes uiliter habet. Albertus ubi expugnatā Sinderouiam, Turcas abijſſe cognouit, dimiſſo exercitu, Budā rediit. Sed inſolito feruentis Auguſti calore uexatus, dum peponibus nimiū oblectat, in uentris ſolutionē incidit, ſentienſq; periculū, moriturus in patria, Viennā repetere ſtatuit. Iter ingreſſus, quū iam Strigonium præterijſſet, in uilla quæ Longa dicit, condito teſtamēto vi. kal. Nouembris deceſſit:

decessit, princeps liberalitate ac fortitudine clarus, & qui cæteris rebus longe religionis studium antepofuit.

Quomodo Bohemi post mortem Alberti, eligunt in regem Albertũ Baioariæ ducẽ, sed electioni consentire noluit. Cap. LVII.

BOhemi qui Alberti regis causa inter se dissidebant, cognita morte, apud Pragam cõuenientes, unum totius regni corpus efficiunt, atq; ad eligendum nouum regem ad viij. Kalendas Maias diem statuũt. Rochezana qui dudum apud Grecium exulauerat, domum reuertitur, suoq; more insaniens, Romanam ecclesiam, cardinalesq;, patriarchas, cæterosq; per orbem episcopos blasphemans, apud solos Bohemos incorruptæ ueritatis inueniri sacramenta dicit: preciosissimum Christi sanguinem paruulis ac dementibus prębet. Sacerdotes suæ temeritati aduersantes, domo pellit: popularibus cõmunionem sub specie uini recusantibus, ecclesiasticam sepulturam interdicit. Redeunt damnata tempora, suumq; placitum, suum quisq; ingenium recepit. Regina Elizabet iam filium ex Alberto pepererat viij. Kalen. Martij. Ladislaum nomine, atq; Hungarorũ ei coronam imposuerat. Mittuntur ad eam legati, qui dicant ad eligendum regem diem statutã: si quid iuris in regno Bohemiæ ad se spectare confidat, oratores mittat, qui rem suam agant. Regina natum ex Alberto filium in cunabulis ostendit, rogat ne paterna hæreditate pupillum exuant. Tempus mittendi legatos arctum esse, neq; enim amplius quàm dies quindecim supererant. Si prorogetur terminus, missurã qui pueri iura edisserant. Erat inter legatos Procopius Rabensteinus nobilis eques, doctrina ac morum lenitate præstabilis, cuius nos amicitia pluribus annis obsle ctauit. Is quum Alberto seruisset, habiturum se curæ ait quæ regina mandaret. Reuersus in Bohemiam, eos primũ adijt, qui partes Alberti fouerãt. Exponit reginæ desiderium, suadet proferri cõuentum. Res digna exauditione uidetur. Verum Ptarsco, & qui Alberti recusarant imperium, quum iam Pragæ conuenissent, regno consulendum quanrocyus esse dixere, reginam spernere, instare, properare, uocare absentes: Illi diẽ ex die consulto proferre, moræ causas nectere. Interea legati ab regina ueniunt, fit frequens conuentus. Intromissi oratores proceres rogant, Sigismundi & Alberti suorum regũ meminerint, nepotem filiumq; ne respuant: contra ius gentium paternam hæreditatem puero ne adimant, fœdera cum Australibus percussa ne uiolent, pupilli atq; orphani misereantur. Sunt nõ pauci qui læto fauore legatorum postulata suscipiunt. At qui Albertum oderant, filium regem negare, cuius patri tanquam regi non paruissent. Infantem regno inutilem esse, regẽ à regendo dictum: qui regendus sit, regem uocari non posse. Antequam Ladislaus adolescat, longum tempus effluxurũ posse, interim regem assumi qui per se regat. Satis esse Ladislao, si post quatuor & uiginti annos ad regnum uocet: medio tempore locum alteri faciat. Reges regno dari, non regna regibus.

Fridericum

Fredericum Austriæ ducem, iam Romanorũ regem electũ, Bohemis indulsisse, uti quem uellent regẽ sibi asciscerent. Vicit hæc sententia. Albertus itaq; Baioariæ dux, maiore procetum uoto rex declaratur, qui apud Venceslaum quondam nutritus, Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur ad eum primores regni, inter quos Vlricus Rosensis, homo semper se tempori accõmodans, princeps fuit, qui licet Alberti partes olim defenderit, huius tamen sẽtẽtiæ suasor extiterat. Quibus ea res indigna uideretur, hi Procopium ad Fridericum Cæsarem clàm ire iubent, rogantes nobile regnum ne pupillo negligat, cuius tutelam susceperit. Iam enim Elizabet Hungarorum inconstantiam uerita, qui ad Poloniæ regem defecerant, Ladislaũ ad eum miserat educandum. Fredericus audito Procopio, missis ad Albertum Baioariorum nuncijs, hortatur ne regnum sibi alienum usurpare præsumat: quod quũ difficile, tum ignominiosum fuerit Bohemis, quibus defuncti regis hæres esset, non licuisse alium eligere, neq; se potestatem eam dedisse, quemadmodum in Bohemorum conuentu nõnulli ementiti fuerant. Procopium uero in Bohemiã remittit, qui ius Ladislai haudquaquam se neglecturum asserat. Albertus ea uirtute atq; animi moderatione usus est, quæ postquã reges esse cœpere, tarissima semper fuit. Nam uenientibus ad se Bohemorũ legatis, amplũ & nobile regnum offerentibus gratias egit, qui se unum ex omnibus elegissent, cui parẽre uellent, dignumq; tanto imperio iudicassent. Multa se idcirco debere Bohemis, neq; id unquam beneficij obliuioni daturum. At quum regis Alberti soboles extet, indecorum esse cum alterius iniutia regnum quærere, paternam hæreditatem nulli auferendam: qui pupillos suo iure dispolient, dijs atq; hominibus inuisos pœnas aliquando patrati sceleris dare: cognouisse se non uano rumore fœdus antiquum inter Bohemos & Austriales extare, deficiente mascula sobole principem ne foris assumant: fidem seruare pulchrũ, ne cui temere noceatur cauendum. Scelestam execrabilemq; uocem illorum, qui regnandi causa ius uiolandum astruunt. Atq; ita maiorẽ se spreto regno monstrauit, & si uerum fateri licet, clarissimum egit regem. Nam regnũ apud eos est qui spernunt, non qui cupiunt.

Alberti modestia

De Ladislao infante Bohemorum rege XV. Cap. LVIII.

Bohemi ab Alberto repulsi, iterum conuenientes, legatos ad Cæsarem mittunt, petentes tutorio nomine uti regnũ accipiat. Is in Belgiam se iturum dicit, coronę suscipiendæ gratia: quum redierit, de re ipsa transacturum. Reuersum potẽtissimi ex Bohemia proceres adeunt, inter quos Ptarsco quũ esset Alberti filio infensus, seorsum Fredericum alloquitur, regem ut seipsum faciat hortatur, facile id futurum, si tutelam pupilli reijciat. Nam quum cęteri desint, Bohemos suopte ingenio regnum sibi oblaturos, cui ex fœdere tanq; seniori Austriæ principi debeat. Negauit Fredericus orphani cuius tutelam gereret, hęreditatẽ se quoquo pacto inuasurum. Nec tamen Bohemiam tu-

torio nomine administrare uoluit, quam sine profusione magna pecuniarũ retinere non poterat. Nã Bohemi nisi ex regibus quotidiana munera accipiant, ab officio recedũt. Necp regnum est cuius fiscus abundat: regięq possessiones in priuatas manus peruenere, argentifodinæ unde opes regiæ in immensum creuere, maiore ex parte perierũt. Distracti cẽsus, uectigalia prorsus extincta: nisi populares in sumptus regios pecuniam conferant, quam uocant

Berna bernam, aut rapere unde uiuat regẽ oportet, aut precario regẽtem mẽdicare. Suasit igitur imperator ipsi per se prouinciam regerent, donec pupillus adolesceret: donatosque oratores à se dimisit. Domum reuersis gubernatores eligere placuit, inter quos Ptarsco & Mainardus priores habiti. Stetit aliquandiu cõcordia discors. Nam licet Mainardo Ptarsconiq factionum capitibus parum conueniret: & alter cõuenta cum concilio habita seruanda esse diceret catholicarum tutor partiũ: alter sperneret, Rochezanæ amicus: ab armis tamen abstinuere, mediumq quoddam temperamentũ inuentũ est, quo partium cuique suo uoto liceret uiuere. Verũ Ptarscone ui morbi repente extincto, Mainardi potestas aucta est, cui quũ Pragenses, tum potiores regni ciuitates paruere. Id ægre fuit aduersæ parti, quæ Ptarscone defuncto ad Georgium Poggiebracium se contulerat, eumq sibi ducem elegerat, iam tum rei militaris peritia, rebusq strenue gestis insignẽ. Orare igitur ne iacere suas partes sinat, Mainardum indies crescere, Pragam in potestate habere regni Metropolim, sacerdotes qui Romanum ritum introducant magnificare, qui ueritates patrum sequerent persequi. Occurrendum temeritati hominis, qui peregrinos mores patriæ anteponat, Pragam ei auferendam, necp id esse difficile: ciuibus nõ placere Mainardi regimen, Rochezanã multos habere amicos, qui excitato tumultu arma capessant: audendum esse fortibus uiris, fortunam ipsam aperire uictoriam. Georgius ipse qui suapte natura magna cupetet, collaudatis suasoribus nonnullos in urbem ire iubet, qui pertentatis ciuium animis quæcunq inuenerint ad se referant. Postquam multi aures adhibent, coniuratione facta, inuadendæ urbis dies constituit. Coniurati incendium in parte urbis admodum remota excitant, concurritur ad restingendũ

Praga per proditionẽ capta ignem. Interea Georgius ex aduersa parte cum copijs muros inuadit: nec mora, proditores in instanti portas aperiunt: extollit clamor ut in capta urbe solet. Hinc tremor suprema timentium, inde exultatio uictorũ exaudiri. Truci-

Mainardi mors dantur passim resistentes. Mainardus in eo tumultu captus in arcem conie-ctus, ibiq tandem obijt, siue tædio diutini carceris, siue ut pleriq putauerũt, exhausto ueneno. Ex illo tempore Praga sine controuersia in potestate Georgij fuit, necp posthac aduersari palàm uoluntati eius ex baronibus quisq præsumpsit, quibus potestas suspecta uisa, durum imperium, in concionibus laudare hominem, probare regimen, blandiri, adulari, unum eum esse dicere, qui tandem regni calamitatibus modum imponat. Id nulla uia rectius fieri

posse.

posse, quàm si rex in regnum ueniat, precari, numen obtestari, id patriæ non deneget, legatos ad Cæsarem mittat, instet, urgeat, facturum tutorem denique quod in pupilli rem sit: si pergat aduersari, nihil Bohemis imputandũ alium regem quærentibus. Sententia quamuis ingrata Georgio, accepta in auribus populi refelli non potuit. Missi ad Cæsarem oratores nihil impetrauere: pupillaris ætas excusationẽ præbuit, quanquam sæpius idem tentaret. Venere plurimi ex Bohemis ad Fredericũ uisendi regis gratia. Inter quos Georgius nomine Giscra, armorum gloria clarus, qui partes eius unus fermè defenderat in Hungaria, quum rex Poloniæ regnũ inuasisset,† prædones sæpe acie fuderat: Ioannẽ Huniadem bis castris exuerat: rebellantes Hũgaros magnis cladibus affecerat. Is ubi ad conspectum regis intromissus est apud nouam ciuitatem, quo in loco tunc aderamus, astantibus plurimis illachrymans, Ladislai manum exosculatus, in hunc modum uerba fecit, Video te tandẽ teneoque mi rex, si scires quæ pericula propter te adiui, quibus me laboribus implicui, quot aduerso corpore uulnera accepi. En cicatrices testimonio sunt, patri ego tuo tibique uitam deuoui. Nulla uis est, nulla fortuna, quæ alienare animum à te meum possit, officia mea sola tibi auferet mors. Sed tu hæc per ætatẽ non intelligis. Et subridens, Quod ergo, inquit, mihi præmiũ fidei ac laboris erit? & quod das militi tuo stipendiũ? Sextum tũc annum agebat Ladislaus: qui postquam Giscra finem dicendi fecit, oculos huc atque illuc circumuoluens, loculos Ioãnis magistri cameræ suspiciens ex phylacterio pendẽtes, qua ille numos more Theutonico pauperibus erogandos asseruabat: hanc tacitus arripuit, æraque sex tantũ, neque enim plura inuenit, illinc deprompta Giscræ dono dedit. Admirati omnes pueri factum, & prouidum & liberalem futurum iudicauere. Giscra innexos postmodum auro numos è collo suspendit, regiæ gratitudinis monumentum. Hungari qui mortuo Alberto regem Vladislaũ ex Polonia uocauerãt, diu imperium Ladislai obtrectauere, bellumque aduersus Turcas infeliciter gessere, in quo Vladislaus fortiter pugnãs obtrũcatus est. In conuentu deinde ciuitatum procerumque Ladislaus rex appellatus: missa legatio ad Fredericũ Cæs. in qua regni primores fuere, decretũ electionis exposuit, Ladislaum in Hungariam mitti coronãdum postulauit. Responsum est recte Hungaros egisse, qui regem tandem suum recognouerint, electione tamen haudquaquam opus fuisse in eo, quem natura regẽ dedisset, neque coronandum esse, qui semel coronatus sit. Puerum adhuc egere tutore, nullius tutelã salubriorẽ ei esse, quàm Frederici Imperatoris & proximi consanguinei: Expectarent ætatem regno idoneam, interea per se regnum administrarẽt. Diu inter Hungaros & Imperatorem ob negatũ regem inimicitiæ fuere, & armis quoque tentata res est. Ioannes Huniades infestis copijs Austriam ingressus, quamuis ferro atque igne agros uastauerit, regem tamen coronamque, & quæ repetebat in Hungaria castella, obtinere non potuit. Pugnauit iterum cõtra

Giscra

† alii, Polonos

Turcas,à quibus magno prælio uictus,humilior factus, Cæsaris beneuolentiam & petijt & impetrauit. Ob quam rem quàuis sæpe & ab Hungaris & à Bohemis Ladislaus peteretur,res tamen ad duodecimũ eius annũ protracta est. At quum Fredericus imperialis coronæ suscipiendæ gratia Italiã petere statuisset,rursus Bohemi,Hũgari,& Australes,legationibus seorsum missis, Imperatorem fatigauere, Ladislaum reposcẽtes: postulata omnibus negata sunt. Ad Bohemos,qui ea de re conuentum Pragæ habituri erant,ac ferocius agere uidebãtur,regem alium electuri,nisi mos eis gereretur, legatos mittere placuit,quibus & nos additi sumus. Prouinciales,quibus apud Pragam dies statuta fuerat,grassante illic peste, in Beneschauia cõuenere,quos in frequẽti conuentu,præsidente Georgio Poggiebracio, in hunc modum alloquuti sumus.

Legat.imp. oratio

Petiuistis ex Cæsare uiri Bohemi, Ladislaum regis quondam uestri filium ad uos mitti:idem Hungari,idem Australes, importunis precibus exigunt.Si uobis mos geritur,illos offendere necesse est: si preces aliorum audiantur,contemnere uestras oportet: si necessarium sit alterum ex duobus,uestram amicitiam præferet Imperator. Vetus est enim maiorum suorum cum Bohemica gente fœdus, & acceptorum ultro citroq́ beneficiorum memoria recens.Sin uirtus claritasq́ pensitanda est,quis Bohemico nomini non inuideat,cuius uictorias tempestate nostra plures numerare licet, q̃ reliquæ gentes omnibus seculis comparare potuerint? Verum Cæsari hoc tempore in hanc electionem descendere haudquaq̃ necessariũ uidetur,quando ea pueri ætas est,quæ neq; uobis neq; Hungaris usui esse potest.Esto,ueniat in Bohemiam Ladislaus,quod inde regno emolumentum cedet? Illé ne ius litigantibus dicet? statum Reipub. reformabit? aduersus hostes copias ducet? belli, pacis'ue munia obibit? Nihil horũ præstare potest,cui recte tutela opus est. Illud in primis eius aduentus faciet, Regis pompa ducenda est,ornanda regia,adhibendi ministri,curia more progenitorum apparanda. Ad hæc grandi pecunia opus. Vobis nullum ærarium esse audio,nullos census,nulla uectigalia publica. Ad uestras igitur opes recurrendum, uos præstare sumptus, uos regem alere, uos inexplebilem curiam & insatiabiles ministros explere oportebit. Video præterea inter uos non paucos esse proceres, consilio,auctoritate, atque opibus penè pares. Cura regis uni committenda erit, non omnibus:ille dominus,ille rex uester iudicabit, qui regis corpus in potestate habebit. Et quis uestrum est, qui non eum honorẽ sibi quàm alteri malit? Semina inter uos discordiarum petitis, nisi prius in unum cõueneritis,qui regis curę pręsit. Vos his incõmodis Fredericus liberat,qui suo sumptu pupillũ regnum gubernans,dissensionũ uobis fomitem aufert. Nec uos latet,quandoquidẽ tenera regis ætas est, corpus eius in potestate Cæsaris rectius esse, quàm in alterius cuiuspiam. Ille enim consanguineus est,ex eadẽ familia natus,& Imperator. Et quis pupillo regi conuenientior tutor detur,q̃ princeps principum?

principum: Si sit inter uos & Hungaros contentio coram extraneo iudice, de custodia corporis regis, par causa uestra atq; illorũ iudicabitur. Vtriq; regem petitis, utrique fidelitatis documenta præstatis. Verum in hoc illi superiores erunt, quia natũ apud se regẽ, coronatũq; dicent. Apud Cæsarẽ uestra causa longe iustior est, q̃ Hungarorũ: seipsum tamen in cura patruelis uobis præfert. Curate regnum, pupillum sibi dimittite, quem postquam pubes fuerit, uobis in primis credet. Quod uero oratores uestri dixere, alium regem accersiendum à uobis esse, id magis terroris incutiendi causa dictum Imperator existimat, quàm quod animo uestro ea sententia sedeat. Neq; enim uestra fides incorrupta prius, hoc repromittit, neq; progenitorũ Ladislai in uos collata beneficia hoc exigunt, nec innocens eius ætas quicq; demeruit. Cæterũ uoluite animo prius ut sapẽtes decet, quem nam Ladislao præferre possitis: cuius sanguinẽ, si matris originem memoria tenetis, quatuor Romanorũ Imperatores produxere. Si paternam prosapiam exquiritis, quinquies imperatoria dignitas in australi domo resedit. Obscuritatem quærat necesse est, cui tanta claritas non satisfacit. Addite potentiã, amicitias, clientelas. Austriã uobis uicinã possidet, Morauia, Slesia illi parent, Hungari & si res nouas moliri uideantur, ab officio tamen non recedent. Imperator à quo regnũ uestrũ dependet, sanguini suo nõ deerit, nec ius familiæ suæ negliget. Baioariæ Saxoniæq; duces, marchiones quoq; Brandenburgenses, & oẽs fermè Germaniæ principes, Ladislaum propinqua necessitudine attingũt. Nõ potest hic pupillus offendi, nisi & tota Germania lædatur. Hæc superflue uobis cõmemorari non ambigo: uerum ita iussit Imperator. Ille in Italiam pupillum secum adducet: reductum, puberemq; factum, si perstiteritis in fide, ad uos primum mittet. Vos interea pro grauitate integritateq; uestra, quod in rẽ Bohemici regni, pupilliq; sit, cõsulere admonet. Verisimilis oratio uisa, neq; sine fauore excepta est: acceptioreq; Procopius noster collega reddidit, q patrio sermõe, latinæ linguæ ignaris uerba nostra interpretatus est. Iussi sumus ex conuẽtu paululũ abire, mox reuocatis responsum datum. Redditæ Imperatori gratię, qui eam legationẽ misisset; atq; in dimittendo rege, Bohemos præferret cæteris. Accipere se bene consulta consilia, missuros ex nobilitate sua primarios iuuenes, qui Cæsarem Italiã petentẽ sequanť, eiq; ministrẽt. Expectaturos quiete reditũ, quem felicem faustumq; superũm benignitate futurũ exoptẽt.

De morte Barbaræ imperatricis, uxoris Sigismundi. Cap. LIX.

APud Grecium Barbara imperatrix ea tempestate decedit, inexhaustæ libidinis mulier, quæ inter concubinos illaudatũ æuum publice agitãs, sæpius uiros petijt quàm peteretur, neq; Christianæ neq; alteri cuipiam religioni astricta, quippe quæ superos inferosq; ullos esse negabat. Ferunt eam ancillas suas sæpe orantes ieiunantésue increpasse, quæ corpus suum frustra macerarent, fictumq; cœli numen placari uerbis crederẽt. Viuendũ suauiter *Barbaræ impietas*

dum uita suppetit, fruendumq́ uoluptatibus. Id tantum homini datũ, cuius anima cum corpore simul extinguitur: somniare, qui alteram uitam sibi promittunt. Congrua moribus sentẽtia. Nam qui relicto animi cultu, uoluptati corporis se dedere, grauati uitiorũ sarcina, non quibus explicent, uitamq́ corrigant, sed quæ cœptum iter approbent, ea dogmata facile imbuunt. Neque inquinatis mentibus solamen ullum ualentius, quàm si totũ extingui morte hominẽ opinentur. Vna salus desperanti cœlum, inferos nõ timere. Corpus Barbaræ quamuis infidelis fœminæ, Bohemi Pragam tulere, peractoq́ funere, in sepulchris regum cõdidere. Nec defuere sacerdotes, qui prophanum cadauer ecclesiastico ritu sepelirent. Nõ sunt regibus scriptæ leges, nec in Bohemia quicquam non permissum. Fredericus postquã quieturos Bohemos intellexit, quorũ motus in primis uerebatur, reclamantibus Hungaris & Australibus, assumpto secum Ladislao rege, Italiam ingressus, Augustalẽ coronam à Nicolao quinto Pont. Max. Romæ accepit. Exin uisitato apud Neapolim rege Alphonso, cuius tum opes florentissimæ fuerũt, cuiusq́ neptem
al., sororem in matrimonium duxerat, Leonoram regis Portugalliæ† filiam, moribus ac forma præstantem, domum rediјt. In eo itinere Ladislaus sæpe fugam molitus est, consilio pędagogi fretus, cum quo postea captus, usque in hunc diem custoditur in uinculis.

Quomodo Australes Ladislaum regem ab Imper. petentes, non exauditi, bellum mouent, Nouamq́ ciuitatẽ obsident. Cap. LX.

AVstrales interea, suasore Vlrico Eizingero, sumptis armis præsides prouinciæ à Friderico institutos ui pellũt, gubernatores ex seipsis duodecim eligunt, summã rerum Eizingero cõmittunt. Incentorem quoq́ noui tatũ, alterũ Vlricũ Ciliæ comitẽ in societatẽ accipiunt, auxilia ex uicinis gentibus accersiunt, reuersum Imp. missis legatis, aut regem Ladislaũ tradere, aut bellũ expectare iubent. Postulatis non tam reiectis q̃ suspensis, impatientes magis moræ q̃ belli, infestis signis Nouã ciuitatẽ petunt. Cõmittitur primo aduentu atrox pro portis prælιũ: nullus sagittis modus, cadunt sine numero tela. Bombardæ stragem hostium horrendã ædunt. Miserabile uisu, disiecta passim membra equorũ atq; hominum cernere, cruorem late fluentem aspicere. Quà densissima fuit, unus perfregit aciem lapis emissus, idem alius atq; alius fecit, prostratis quicunq; occurrere, inermibus atq; armatis: nec tamen intermissa pugna. Conglobati hostes, magis ac magis institere. Vbi res gladio geri cœpit, ac uir uirum manu prehẽdit, equus equũ impulit, pugnatum est aliquandiu æquo marte. Postremo Cæsarianorũ acies nõ tam uirtute q̃ multitudine superata, terga dedit, atq; in urbem trepide se recepit, unius mili
Poũkircher tis Andreæ Poumkircher, postea à Cæsare ad Baronatũ suffecti audacia ciuitatem tutata est. Qui ne uictores cum uictis uno agmine irrũperent, tãdiu pro porta solus impetum tenuit, donec cõuersi fugientes, globo facto, ex loco difficili

difficili hoste repulso ianuam clausere. Firmata est deinde obsidio, & oppugnata machinis mœnia. Ex Bohemis solus Henricus Rosensis cum ducentis equitibus, peditibus fermè octingentis in castris fuit. Hungari nondum uenere. Neq; enim per inducias bellũ inferre Cæsari licebat. Australes circiter duodecim milia milites expeditos in armis habuere. Georgius Poggiebracius Cæsari, cuius erat amicus, opem laturus, † sedecim milia militũ cõgregauerat: sed audita concordia, in agrum regulorum Rosensium exercitũ duxit, uillasq; late populatus est. Imperator enim interuentu Caroli marchionis Badensis, Sigismundiq; Salczburgensis archiepiscopi, Ladislaũ è manu sua dedit, Australibus multa promittentibus, quæ postea barbara fide negauerunt. Inter cætera cõuentum erat ad iij. † idus Nouembris conuentum Viennæ habere, in quo uocati utriusq; partis consanguinei, Bohemi quoq; atque Hungari, de tutela regis nondum puberis iudicarent, Ladislaum interea in potestate comitis Ciliæ extra Viennam degere, nihil prius administrare q̃ consilij decretum fieret. Verum puer postridie in urbem ductus, summis nouisq; honoribus exceptus, e uestigio magistratus in ciuitate creauit: præfecturas tota prouincia instituit: sacerdotia donauit: regio more curiã erexit. Hungari ad eum uenere, inter quos Ioannes Huniades fuit, qui tum comitatum Histricensem regia beneficẽtia consequutus, haud aliter quàm principes consueuere, nouæ dignitatis insignia suscepit. Accersiũt & regem suum Bohemi, tum Georgio Poggiebracio, quibus non minora Ladislaus pollicitus, quàm pater atq; auus promiserant. Postquam dies affuit cum Imperatore constituta, Ludouicus Baioariæ, & Gulielmus Saxoniæ duces, Albertus quoq; marchio Brandenburgensis, Carolus Badẽsis, & multi ex Germania prælati ac principes aduenere. Frequens conuentus habitus. In quo præsidente Ladislao, oratores Imperatoris, inter quos & ipsi fuimus, ita auditi sunt, ut uicti apud uictorem. Frustra æquitas, frustra honestas, in mediũ deducta. Cuncta ex arbitrio comitis gerebanť. Ipse pro rege uerbum facere ac respondere, qui neq; leges neq; pacta uictorem obligare posse aiebat. Fredericum & iure simul & bello excidisse, armatis ac fortibus iura fauere. Postremo infectis rebus conuentus dissolutus. Nicolaus cardinalis sancti Petri, doctrina & uitæ integritate conspicuus, ad componendam pacem apostolico imperio missus, ab Australibus reiectus est. Ladislaus quamuis rex appellaretur, alieno tamen arbitrio ductus, in regnis suis triumuiratum deduxit. Ioãnes Huniades Hungariam rexit, Poggiebracius Bohemiam, Vlricus Austriam. Penes hũc maior autoritas, qui regem in potestate habens, illis quoq; imperare posse uidebať. Promiserat Vlricus & Hungaris & Bohemis regẽ ad eos propediem uenturũ. Hungaris primum satisfacere statuit, diem illis apud Pozoniũ cõstituit, eoq; regem ducit. Conueniunt frequẽtes Hungari, res ibi pro uoluntate Huniadis ordinantur. Potentiori omnia parẽt. Vlterius regnũ ingredi neq;

al's, xl. *al's, Kal.* *Ladislai inauguratio* *Triũuiratus*

regi neq; comiti uisum. Fit reditus in Viennam. Bohemis dies statuitur, qua regem coronandum Pragæ suscipiant. Erat inter Bohemos Ioannes Smiricheus, homo nobilis, & facundiæ gratia inter primos constitutus. Is postquã regem Bohemiam ingressurũ cognouit, literas huiuscemodi ad eum dedit.

Smirichei fortuna Ioannes Smiricheus Ladislao regi salutem. Venturum te quamprimum in regnum tuum probo, si modo imperaturus ueneris, non pariturus. Inermem impotentem'que intrare non laudo, nisi bicipitem mater peperit, ut ex duobus capitibus unum Viennæ apud amicos dimittas, alterum Bohemorũ dubiæ credas fidei. Vale. Epistola comiti reddita est, qui cognito tenore Georgio eam remisit. Ille accersito procerum concilio, inter quos Ioannes nõ in postremis erat, literarũ sensum suppresso scribẽtis nomine recitat, quid mereatˊ scriptor percunctatˊ. Dignũ morte primi iudicãt: nec Ioannes suo loco sententiam dicere iussus, aduersari audet: proditorem & ipse patriæ, afficiendumq; summo supplicio censet, qui ea scripsit. Proferť mox epistola eius manu conscripta, & impressum annuli signum recognoscitur. Damnatus ore suo, comprehenditur: duarum horarũ tempus datur, in quo, si uelit, & animæ suæ saluti, & domesticis rebus consulat. Nec diutius uitæ dimissus, gladio percutiť. Sic uir magis eloquens q̃ cautus, dũ alienã seruare uirã studet, perdidit suã.

De eiectione comitis Ciliæ, & priuatione administrationis suæ. Caput LXI.

COmes interea, ut quàm splendide regem in Bohemiam duceret, haud ignaue operam dabat: ad eam rem non parum auri necessarium erat. Publicum ærarium exhaustũ, qui eam summã crederent, neq; negociatores, neq; proceres inueniri. Mos est Australibus, quoties repentina principi necessitas ingruit, ex subditis pro modo facultatum pecuniam exigere, quam *Steura* uocant steuram. Id tamen iniussu prouincialiũ haud permissum. Huc ergo recurritur. Conuocantur apud nouum Triticiburgũ pro ueteri consuetudine quatuor ordines, sacerdotes, barones, nobiles, ciuitates. Ibi comes præsente rege conuocationis causam edicit. Iter in Bohemiam regi necessariũ ostendit, qua pecunia sit opus exponit, principi suo ut subueniãt hortatur, neq; inopẽ mendicantiq; similem ad coronã suscipiendã ire permittant. Conuentus deliberandi copiam petit. Ibi Eizingerus, qui iampridem à comite spretus, extra regis gratiam eiectus, occasionẽ qua se uindicaret expectabat, idoneum nactus tempus, uocatis seorsum primoribus, quos sibi fidos, comiti infensos

Eizingeri oratio credit, ita loquutus fertur, Quid agimus uiri Australes, semper ne Ciliensis mancipia erimus? Imperatoris iugum excussimus, ut comiti seruiremus? Moderatius certe illius regnum fuit, tolerabilior dominatio: Ille in austria natus, nostrorum principum sanguis erat: & si uerum fateri libet, nostri domini dominus. Quia tamen ex re sua magis quàm principis nostri prouinciam rexerit, arma sumpsimus, præfectos eius eiecimus, regem nostrum uindicauimus.

Hic ille

Hic alienigena nostra demũ ætate principatus honore donatus, nos omnes pro seruis habet. Cui nostrum de Repub. consilium creditur? Iniussu nostro rex in Hungariam ductus est, superis gratia qui remiserunt incolumẽ. Nunc nescientibus nobis promissus Bohemis, Hungarica Bohemicaq́ negocia solus comes pro libidine sua ducit. Neq; contentus duorum regnorũ gubernatores uectigales sibi fecisse, Austriam solus exhaurit. Nam quota portio est, quam regius sumptus accipit? Quicquid reliqui est, comiti cedit. Maior ei q̃ regi familia seruit. Taceo concubinã instar reginæ cultam, cuius uirũ conciuẽ nostrum O Vienenses interfecit. Plena prædonibus & meretricibus domus eius, inter hos regias opes effundit. Magistratus, præfecturas, sacerdotia uendit: ubi non sufficiunt publica furta, ad priuatas facultates manus admouet. Quicquid olim peccauere opulenti, hodie plectitur: nulla uetustas impunitatem criminis habet. Neq; tuta innocentia est, inconuicta puniuntur scelera. Et offendisse maiestatem conuincit̃, quisquis diues habetur. Nemo suæ substantiæ certus dominus. Equi, serui, liberi, coniuges uestræ, pro libidine comitis auferuntur. omnia ei licent, neq; pauciora uult quàm potest. Nunc sumptus regij petuntur, quibus in Bohemiam pergat. Fateor non iniqua postulatio est, si fraus absit. Cautiorem me comitis artes ac uersuriæ reddunt. Sibi hæc pecunia, non regi quæritur: nouum aliquod bellum, nouum argentũ pariet. Nostris alitur malis, sua quies, pax eius, nostrum bellum est. Insecurum facit nostra securitas. Pudet me patientiæ nostræ, qui si uiri essemus, facile opprobrium hoc è nostris oculis eijceremus. Sed fuit hactenus prohibita conuentio: nunc simul congregatis Reipub. licet consulere. Resumite alacres spiritus, amicos quisq; uestros cõmonitos reddite, ad imperium præsto cum armis adsint. Accingimini mecum, aut uobis libertatem, aut mihi mortem parabo. Illud in primis mihi ex usu uidetur, multitudo ne regi postulata deneget, paucos ex primoribus eligat, qui regẽ adeuntes, semotis arbitris prouinciæ necessitates exponant. Non dubium quin uobis mihiq́ id muneris demandetur. Ego, si regis alloquendi facultas detur, exclusurum me comitẽ nequaquam ambigo. Placet Eizingeri consilium, dant inuicem dextras, iureiurando se astringunt, alterum alteri non defuturum, donec comes eijciatur. In conuentu prouincialium quæ uolunt ex sententia ordinant. Nec morati, regẽ adeuntes, daturos argentum prouinciales offerunt: esse tamen quæ soli sibi mandata perferant, Rempub. Austriæ concernentia. Iussis exire cæteris, soli apud regem manent. Ibi Eizingerus regem Australi sanguine natum dicit, nullos sibi fideliores Australibus esse. Imperium eius illis naturale, cæteris uiolentum. Consilium ab his recipi oportere qui amant. Moleste ferre Australes, principis sui negocia non bene administrari, expilari prouinciam, uexari subditos, uicinorum odia prouocari. Comitem ditare suos, regem ad inopiam redigere: Ladislaum regem uocari, comitem regnare: bellum

Tyrannidis imago

Eizingeri accusatio

bellum ab eo cũm Imperatore nutriri. Gubernatorem autem Hungariæ annua quatuor & uiginti milia numũ regi pendere, comiti duodecim milia. Idipsum reliquos prouinciarũ præsides facere, omnes comiti uectigales esse. Nihil dubium quin ea mens hominis ad regnum quoq; aspiret: amouendum eum priusquam meditata perficiat. In atrocibus delictis etiam cogitationes plectendas esse. Posse haud difficile comitem eijci, uerum taciturnitate opus. Aperto consilio postquã regi cuncta placent, intromisso comite deliberatio conuẽtus exponitur: promissa pecunia dicitur. Viennã tamen dum exigitur esse petendam, ordinandam ciuitatem, ne quid in absentia regis turbarum exoriatur. Ficta pro ueris plerique referunt. Commendat deliberata comes. Eizingerus Viennam præcurrit, senatũ de mente regis edocet, cuius reditus ciuitati iucundissimus fuit. Nihil prima die actum. Postera summo mane Eizingerus regiam adit, collocatis in proximo diui Augustini templo mille armatis, qui præsto ad signum erumpant, alios tectis armis intrare palatiũ iubet. Conueniunt frequentes consiliarij, regem in cubiculo salutant, proceres exiturum in aulã expectãt. Ex familia comitis nemo intromittitur. Vltimus omniũ adest ipse comes, qui apud concubinã dormierat: nec tã cito uenisset, nisi uocatus ab amicis in palatio nouas res in palatio parari accepisset. Pulsãti fores non patuere, donec furens calcibus insultauit. Vbi ad regem uentũ est, silentium aliquandiu seruatum. Deinde Eizingerũ innuente rege ita loquutũ accepimus: Ab hac hora comes regiam tibi curiã interdictam scito, abi quò libet gentium. Neq; posthac gubernatoris nomen, neq; consiliarij, neq; regij familiaris usurpes. Hæc me tibi dicere rex iussit. Ad ea comes, nihil mutato uultu, forti & constanti animo indignum se cui talia dicerentur respondit. Aemulorum suorum ea esse, non regis: solere principes qui de se benemeriti essent, his meliora referre: se patri Alberto, se matri Elizabet, se ipsi Ladislao summa fide seruiuisse, pro eo prius fudisse sanguinem quàm nasceretur. Bella eius causa difficilima confecisse, fuisse in carceribus, patrimonium profudisse, Imperatoris odium incidisse, ut regnum ei conseruaret, scire se benignũ regem habere, & accepti beneficij memorem. Quæ dicta essent uerba, moribus suis nõ conuenire: Eizingerum ea excogitasse, qui iampridem sibi fuisset infensus, quoniam pro sua libidine expilare regis bona non potuisset. Orare ne plus inimicorum odia quàm sua merita ualerent: ne bonitatẽ regiam aduersariorum malignitas uinceret. Fit silentium loquuto comite: nõ satis certo senatu, an rex in sententia persisteret, & mutatum eius animum ratione comitis uerebantur, inclinaturi quò ille se uerteret, ex cuius nutu pendere uictoriam norant. Eizingerus de statu suo solicitus, nihil cunctandũ ratus, priusq; rex comiti responderet: ita inquit, Ego mandãte rege uerba feci, nihil de meo loquutus sum: ipse adest, ipse me iudicet. Dabo merito pœnas, si meam tibi comes, non regis uoluntatem exposui. Effare tandem rex optime, nec nos ultra

ultra suspensos teneto. Tum rex placide, ut cõsueuit, Ex mea, inquit, intẽtione ac uoluntate loquutus est Eizingerus: atq; his dictis subticuit. Vidisses erectas Australium mentes, & iam comiti tanquã uicto eiectoq; insultãtes. Ille ad proceres exiens, quos in aula congregatos diximus, eiectionis suæ contumeliã exposuit, consilium atq; auxilium expetens. Quibus in uoluntate regis omnia sita respondentibus, ad sororẽ regiam se contulit: ab ea præter lachrymas & muliebrem eiulatum nihil extorquet. Et iam undiq; per palatium irearmatos animaduertit. Cedendum itaq; potenti inuidiæ censuit, neq; parũ putauit ex inimica ciuitate saluũ corpus educere. Clientes eius audita rei nouitate, sibi quisq; fuga consuluerant. Tacitus igitur & cõfuso similis cum quatuor tantum comitibus ex aula discedens, in patriam suã concessit. Albertus marchio Brandenburgensis ne populares saxa in eum iacerent, ad portam usq; tutũ iter fugienti præbuit. Verum queis prohibitæ manus fuere, linguæ libertate usi probrosa in abeuntẽ maledicta omnis generis cõgessere. Inconstantis fortunæ singulare documentum. Nam qui paulo ante tutor regis & secundum in Austria caput erat, in quem omnium oculi respiciebãt, qui belli pacisq; munia solus agebat, unico regis uerbo potestate priuatus, inops consilij, & animo confusus abijt.

De coronatione regis Ladislai. Caput LXII.

Rex paulo post magnificentissimis apparatibus Bohemiã petijt, atq; in Praga summos consequutus honores, regni coronam accepit, Bohemi in eius sumptus suorũ quisq; censuũ tertiam partẽ contulere. Ex ea pecunia coronationis solennia peracta sunt, supportata curiæ onera, & nonnulla coronæ castra redempta, quæ uel Georgio Poggiebracio, uel amicis eius cõmisere. Mansit ibi non paruo tempore Ladislaus, nec unquam hæreticorũ ecclesias quãuis sæpe rogatus intrauit, neq; sacris eorũ interfuit. Presbyter quidã ex factione Rochezanæ, in sacello arcis rem diuinam facturus, sacerdotali ueste ornatus ad altare consẽderat. Rex eo in loco sacra quibus interesset, celebrare iusserat. At ubi hæreticũ id muneris occupasse, nec uelle alteri locũ facere didicit: misso magistro militũ, prophanũ sacerdotẽ nisi abiret, rapi extra sacellum, & de proxima rupe præcipitari iussit. Illi charior uita quãm contumacia fuit. Rochezanã in celebritate corporis Christi sacram eucharistiã per urbem deferentem ex fenestra conspicatus, nullum reuerentiæ signum præbuit. Percunctantibus amicis, ut quid sacramentum inhonestasset: Non me latet, inquit, diuinissimum Christi corpus dignius esse, q̃ per me satis honorari possit, nec mea reuerentia gloriã eius auget, neq; dehonestatio decus imminuit. Verũ mihi cauendũ fuit, ne dũ Christũ honoro, sacrilegũ presbyterũ Rochezanam popularibus approbasse uidear, quorum plerunq; mores ex principe pendent. Nec illi me deũ contempsisse putabunt, cuius sacratissimũ corpus in catholici presbyteri manu summis me semp honoribus prosecutũ uidere,

uidere. Grauis hæreticæ factioni iam mora regis in Bohemia esse cœperat, cuius sacramēta ab eo & à cæteris principibus dietim cōfluentibus cōtemne bant. Et iā qui decepti errabāt, aliorū contēplati mores, suas ineptias cognoscentes, relicta Hussitarum perfidia, ad ecclesiam reuertebantur. Ob quam rem cupientem in Austriam reuerti regem, nullus hæreticorū est aduersatus. Prius tamen quàm rediret, Vratislauiam nobilem urbem reuisit Slesitarum caput. Ibi quum diuinis interesset in æde pontificali, frequentesq; principes conuenissent, Poggiebracius quoq; proximus regi astaret, fama est, eaq; per

Chilianus histrio uulgata, Chilianū quendam parasitum ex his qui stultitiam simulātes alios stultos faciant, Poggiebracium his uerbis compellasse. Quo uultu sacra nostra inspicias plane aduerto: animum non intueor. Fare obsecro, nónne satis nitida tibi nostra uidetur religio? Vidés ne quàm multi & magni principes, & ipse rex noster unum ritum sequantur? Quur non his potius quàm Rochezanæ cōsentis? An plus sapere paucos Bohemos quàm reliquā Christi ecclesiam censes? Quin relicta incōdita plebe, nobilitati te iungis nobilē?

Poggiebraci grauis oratio Ad quē Poggiebracius: Si tua hæc sunt uerba, inquit, non es quem simulas. tibi tanquam prudēti respondeo. Sin aliena, satisfacere me illis oportet: audi ergo. Ecclesiasticas ceremonias sua quisque pro fide gerit. Sacrificia ea facimus, quę credimus deo grata. Neq; nostri arbitrij est credere quod uelimus. Victa magnis rationibus mens humana, uolens nolensq; capitur: utq; natura instituta est, altera facile trahitur, altera elabitur. Mihi persuasa est meorū sacerdotū religio. Si tuam sequar, homines fortasse fallam, animæ meæ contrarius: deum qui corda inspicit, nequeo fallere. Neq; me tui similem esse decet. Aliud histrioni, aliud uero nobili conuenit. Hæc uel tibi habeto si sapis, uel his referto, qui te submisere.

ComitisCiliæ purgatio Comes Ciliæ dum hæc geruntur, fractus animo, & omni spe reliqua destitutus, ab eo petere salutem coactus est, cuius saluti fuerat insidiatus. Ad Fredericum igitur confugiens, malo se usum consilio dicit, qui dominum suum reliquerit atq; impugnauerit, recepisse se patrati sceleris pœnam, regia curia deiectum, & in alienis hospitijs auxilia mēdicare coactum. Pœnitere quamuis sero prioris uitæ, dignus tamen cuius Cæsar misereatur, qui non tam nocuisse quàm prodesse possit. Restituturum Austriam, si suo consilio fides sit: nam secum primores prouinciæ sentirent. Petit errati ueniam, & in posterum magna pollicetur, si pristinam in gratiam recipiatur. Cæsar cui uerba dare difficillimum esset, multa se comitis defectione passum damna commemorat, eaq; resarciri expostulat. Neque Austriam sibi promitti sufficere, quæ non esset in comitis potestate: si sua quæ possideret comes traderet, posse reconciliationem sequi, Sin minus, non placere pœnitentiam, quæ non sentiret pœnā. Diu res agitata est. Postremo quū Fredericus facta cuperet, comes uerba tantū offerret, infecto negocio discessū est. Erat per idem tempus inter Franciscū Sfortiā Mediolani ducē, & Rempub.

Venetorum, graue atque atrox bellum. Alphonsus Siciliæ rex Venetos adiuuabat: atque ob eã causam Florentinos Francisci amicos armis premebat, eũque Senenses sequebantur. Nec dubium erat quin Francisci conditio multo inferior uideretur. Quod quũ ipse aduerteret, externa ex Gallis auxilia accersiuit, conducto grãdi stipendio, Alphonsi æmulo, Renato Lothoringiæ duce, qui paulo ante ex regno Siciliæ fuerat expulsus. Huius aduentu magna fortunæ inclinatio facta est: & Venetorũ exercitus loco pulsi, debiliores uisi sunt. Sensit hæc Ciliæ comes, atque hunc suæ miseriæ finem sperare cœpit. Missisque ad Venetos legatis, uenturũ se cum ingentibus Bohemorum copijs auxilio pollicitus est, & finem bello impositurũ, si stipendia darentur. Neque id erat difficile, nam Bohemi nouarũ rerũ cupidi, & in armis educati, nullo imperio domi teneri queunt, si quis militantibus mercedem offerat. Adhibuerunt aures Veneti. Sed quũ longinqua militia multum auri exposceret, oblatam potius cũ hoste pacem accipere, quàm dubiũ emere bellum uoluerũt. Frustratus ijs comes, postque foris nullum exilij sui præsidiũ reperit, per amicos reconciliari Ladislao quærit. Neque amplius aduersata fortuna est. Inuisus Baronibus Eizingerus, quorũ auaritiæ atque rapinæ obsistebat, conseruare gratiã regis nequibat: quũ illi modo per seipsos, modo per filios, qui regi diu noctuque astabãt, Eizingerum criminarentur, & indigne pulsum comitem dicerent, regi propinquũ, & qui sibi regnum restituisset. Libuit igitur ab exilio reuocare comitem.

De reductione Vlrici comitis Ciliæ & restitutione amministrationis sibi factæ. Caput LXIII.

COmes Ciliæ ijs gestis, per amicos clàm regi reconciliatur, reuersurusque Viennã magno & splendido apparatu, mille ducens equites expeditos armis, adit: uenienti rex obuiam extra urbẽ factus est. Proceres, nobiles, populares, omnes secuti, salutare, amplecti, laudare comitẽ: certare inuicem, contumeliosius eiecerint, an magnificentius reuocauerint. Mira rerum mutatio. Qui pauloante mœstus in exilium ierat, in triumphantis modũ reuertitur. *Comitis restitutio* Eizingherus, qui culmem potentiæ consecutus eum deiecerat, quod in alium statuit, in seipsum pati cogitur. Intrante nanque urbem comite, ipse cũ amicis egreditur, spontaneũ exilium eligens. Lubricus apud reges primus est locus, nec solida potestas, unius uolũtate subnixa. Ferunt comitẽ, Eizingheri cognito recessu, laudasse hominẽ, qui fortunæ ludibrio se subtraxerit: paratam ei turpissimam fuisse mortem, si iudicium expectasset. Vsurũ optimo consilio, si curiales procellas perpetuo declinauerit. Nec etiam sibiipsi curiæ mores placere, fluxa incertaque omnia esse, omnibus horis instare pericula, acceptam superiori anno ignominiã menti suæ semper hærere, semper ante oculos esse turpem eiectionem, cõtumeliosum exilium, probrosa uerba: mirari quod nõ peiora pertulerit. Deo gratias agere, qui pristinum sibi statũ reddiderit: satis *Eizingeri exilium*

factum honori suo esse,nec plura cupere. Mansurũ tamdiu apud regem,do/ nec eiectionis infamiam gloriosi reditus rumor extinguat:potentiam deinde & regis amicitiã, & populares aures malle se dimittere quam perdere. Non tam fortiter ea fecit,quàm dixit sapienter.Potentiam qui consequutus fuerit, nemo tam facile deponit,quàm damnat.Retinent amici,implicat gloriæ cu/ pido,obstat inimicorũ metus:semper est quod crastinare compellat. Facilius Gordij famosum in Asia nodum quis soluerit,quàm potentiæ regniq; blan/ dicijs sese explicarit.

De dolo comitis Ciliæ,Ioannem Huniadem ab administratione regni Hungariæ cupientis amouere. Cap. LXIIII.

HVngari postquã regem in Austriam redijsse accipiunt, legatos ad eum e uestigio mittunt, utq; in Hungariam ueniat, suum regnum uisitatum petunt. Ioannes Huniades per idem tempus Hungariam ferè uniuersam in potestate habuit,regiæ arces in manu eius fuere,equestres pedestresq; copię uni ei paruere. Id nonnullis regni baronibus inuidiosum ac molestum erat, atq; in primis comiti Ciliæ,qui locum eius optabat,nec post electionẽ ab eo promissum acceperat aurũ. Criminari ergo Ioannem,regi odiosum efficere, illum regem esse,non Ladislaum,uectigalia ad eum cuncta deferri,munitis/ sima regni oppida,arces,equos, arma in potestate eius esse. Nihil dubiũ q̃n regni coronam quærat, si nequeat per Christianos, conaturum per Turcas, quibus bis magnos Hungarorũ exercitus prodiderit. Palàm Turcis infestũ uideri,clanculũ esse amicum. Bis fidem ab eo uiolatam,reginam Elizabet,in/ troducto rege Poloniæ,contra ius fasq; repulsam, Polonũ quem accersierat, in bello desertum.Si pergat in Hungariam Ladislaus, eius manu aut ui, aut ueneno peniturũ.Id solum quæri,dum regis in Hungariam transitus petitur: qui prouincias ex arbitrio suo regunt,eos sine fraude dolisue superioris præ/ sentiam nõ expetere, insidias proculdubio in caput regis paratas esse. Præue niendum facinus, & in autorẽ uertendum scelus: promittendum in Hunga/ riam iter, prius tamen Ioannem sub specie pacandi regni ad curiam euocan/ dum,uenientem capiendum atque necandum: sic Ladislaum paterno regno perfrui posse. Tutissimũ illud consilium ac salubre uisum:compositis insidijs, Ioannes ad regem uocatur. Ille ab amicis de fraude certior factus(difficulter enim res magnæ silentur)pariturum se regi in Hungaria respondit,iturumq; quocunq; iusserit:extra regni fines non esse obnoxium. Mittuntur igitur ad eum primores curiæ cum comite Ciliæ, qui secum in finibus Hungariæ con/ ueniant ad oppidum† Coziæ,conenturq; Viennam abducere: si nequeant, intra oppidum arte tractum interficiant. Ioãnes ad iactum teli cum duobus milibus equitum constitit,colloquiũ in campis offerens. Comes Ciliæ se re/ gis uicem gerere ait:gubernatori eos adire qui regis mandata perferãt,haud indecorum esse,neq; se ita ignobilẽ,ut cedere Ioanni debeat, colloquiũ intra oppidum

al. Gorzæ

oppidū & quietius & honestius haberi posse. Ioānes legationē ad se missam dicere, legatos ei cedere ad quē mittantur: de nobilitate non esse in præsentia certandum. Cæterū in Hungaria, comites Ciliæ regni gubernatorē sequi solitos: postremo munita se oppida minime ingressurum, nisi præsidium intus habeat, æque ut comes. Ita rebus infectis discessum. Noua deinde fraus excogitata. Vicerūt Ioannē cōmunes amici: aduentus eius in Viennā promissus, si modo rex principesq; nominati suis literis securitatē facerent. Oblata sunt omnia quæ optauit. Ille ad octo milia passuum Viennæ appropinquauit. Ad quem Lambergius nobilis eques, iussu comitis egressus, properare eum festine iussit: iam enim rex magno comitatu obuiā exisset, & cum eo comes, qui literas publicę fidei afferret. Motus eo nuncio Ioannes, triginta fermè stadia uersus urbem profectus est, inspiciēsq; late campos, quum neminē exire obuiam cerneret, in propinqua uilla consedit. Tantisper moratū, comes cum quadraginta tantum equitibus adijt, & ne regem occurrentem moraretur, equum repente ascendere, festinareq; iussit. Cui Ioannes: Late, inquit, campi patēt, neq; ego uel regem uel alium quempiam uideo uenientē. Tum comes. æstum causatus, regem intra uineas & arbores expectare in umbra dixit. Interrogatus de literis, apud regem eas esse respondit. Intellexit fraudem inesse Ioannes, seq; uerbis incassum duci. Conuersus ad Lambergium, Recte, inquit, mentitus es mihi. Cui Lābergius, Quæ iussit comes, ea dixi: si quis error inest, eum argue. Ipse suam causam agat, qui mandauit: mihi parēre necessarium fuit. Rursus Ioānes comitē intuens: Siccine ludificare homines pergis? Fraude me appetis? ego te ui possem perdere. Incideras in foueam quam fodisti, si uellem. Quis prohibere potest, quin ego de te hodie ultionē accipiā, dignaq; tuis factis præmia reddam? Reuerentia regis te saluum facit, illi tuā uitam dono, non tibi: caue posthac meos ante oculos ueneris. Atque ita rursum cōueniendi spes adempta. Multa post hæc inter Hungaros & regē agitata sunt: & cum ipso Ioanne pactiones habitæ, arces nonnullæ regi redditę, rex ipse Budam profectus. *Magnanimiter*

De cruce signatis, & pugna eorundem contra Turcas, uictoriaq; apud Albam in Hungaria. Cap. LXV.

INterea mortuo Romæ Nicolao quinto Pont. Max. qui Eugenio quarto successerat, Calixtus tertius Petri cathedram est adeptus. Qui cognita Mahumetis Turcarum Imperatoris uoluntate, Hungariam sibi armis subijcere cupientis (iam enim Cōstantinopolim Græciæ culmen expugnauerat) Ioannem cardinalem sancti Angeli, uirum industrium ac magnanimum, cum legatione in Germaniam misit, septētrionis uires in Turcas concitaturū. Coactus est exercitus nō tam armatus quàm fidelis. Vulgus incompositū, populares, inopes, arma sumpsere, quos æternæ uitæ præmia cōmouerunt: opulēti homines, præsenti rerum statu contenti, domi mansere. Odiosus plerunque

potentibus sermo diuinus: quibus desunt facultates, leuis in cœlum uolatus. Mahumetes aũt Constantinopolitana uictoria superbus, cõgregatis ingentibus copijs, in Thracia per tribulos in Hungariã properans, centũ quinquaginta milia pugnatorum ducere ferebatur. Et inflatus opinione sui, tantoq; tumens exercitu, nil dubitare, qn deuicta Hũgaria, Illyricos penetrare sinus, atq; intima rura, Regna Liburnorũ & fontẽ superare Timaui, rerumq; caput Italiam atq; Romam uno impetu subigere posset. Verũ parua urbs, & alioquin ignobilis, tantos eius conatus retinuit. Taurinum appellauere maiores, nostra ætas aliam uocat Albam, ad confluentes Danubij Sauiq; sitam. Hãc primã oppugnare statuit, propter opportunitatẽ transeundi fluminis. Ioannes Capistranus ordinis Minorũ professor, uitæ sanctimonia clarus, ea tempestate Hungaros in arma publicis sermonibus excitabat. Qui ubi appropinquare Turcas accepit, nihil moratus, in Albam se contulit, haud paruam crucesignatorũ manum adducens. Ioannes quoq; Huniades contractis raptim copijs, eò profectus est. Cardinalis Budæ remansit, auxilia undiq; ciens. Rex ubi aduenisse Turcas cognouit, nec uires Hungaris esse, quæ tantã uim ferre possent, mobiles gentis animos ueritus, neq; satis tutam Budæ morã arbitratus, sub specie uenationis urbem egressus, in Austriã propere se recepit. Turca interim apud Albã castrametatus, summis uiribus eam urbis partẽ oppugnare adorit, qua planus patuit aditus, dispositisq; tormentis æneis raræ atq; insolitę magnitudinis, priores muros aperuit. Vacuũ haud paruũ spatiũ intus erat usq; ad murũ alterũ. Hic crucesignati stationes habuerũt. Parũ tecta armis acies, gladijs hastisq; tantũ hispida, uerũ ferocitate animi, & cœlesti auxilio tuta. Ingressi per muri ruinas Turcæ, atrox cum his prœliũ commisere. Capistranus ex turri clamitans, Christianos hortari, uexillum crucis ostendere, opem de cœlo promittere, maledicere hostibus, dei præsentiã implorare. Huniades modo huc, modo illuc cum globo militum currere, instaurare ordines, pro fessis ualidos, pro saucijs integros sufficere, Imperatoris ac militis officium exequi. Pugnatũ est summa utrinq; ui, modo nostri, modo Turci pedẽ referre. Hinc uincentiũ clamor, inde morientiũ exaudiri gemitus. Audaciores, primiq; bellatores confossi gladijs cadere, sup cadauera passim strata belligerari: pulsi extra mœnia hostes, instante suo Imperatore, urgẽte, atq; acriter castigante, Turcæ iterũ irrumpere, iterũ pugnare, Christianos in ultimũ discrimen adducere. Postremo Christiana uirtute repulsi, denuo periculi magis q̃ pudoris anxij, oppidũ fœda fuga relinqre. Rursus sequẽtibus crucesignatis, extra muros pugnã instaurare. Mox ex proposito fugere, ut q̃ remotissime ab oppido Christianos protraherẽt. Interim aciem à latere immittere, quæ reditum in urbem egressis intercipiat: furẽtes nostri, ac uictoria exultantes, in quod prçcipitarent discrimen nõ aduertere, paululũ ꝓcessuris, & à fronte & à tergo periculũ imminere. Vidit ex muris Capistranus transuersam

Taurini obsidio

Capistrani uirtus

Prælium atrox

uersam hostiũ aciem, insidiasq́ȝ cognoscens, reuocare suos cœpit. Quũ parũ exaudiretur, tympanis ac tubis confundentibus uocem, præceps in pugnã di labitur: atq́ȝ inter duas acies, inter tela uolantia percurrens, clamoribus ac sig nis crucesignatos redire coëgit: apud quos nulla erat Huniadis uel fides uel autoritas, quorũ magna pars Theutonica fuit, Hũgatico infensissima generi. Fraudati magna spe Turcæ in castra redierunt: quũ quatuor & uiginti horis interdiu noctuq́ȝ, nunc muros quatientes, nunc manu pugnantes prœliũ pro traxissent. Multi ex utraq́ȝ parte cecidere, plurimi ex Turcis, & hi quidẽ præ stantiores. De cæsis hostibus uaria sententia est. Quidã supra quadraginta milia perijsse tradiderunt: nõnulli uiginti milia, alij ad summũ quatuor milia cæsa esse affirmant: quod nobis infra uerum fuisse uidetur. Neque enim in tanto exercitu uideri clades ea occidio potuisset. Maior profecto iactura tan tum Imperatorem fugere compulit, qui sequẽti nocte incensis castris ac ma/ chinis, cum toto exercitu trepidus abijt. Nec tam audax superbusq́ȝ uenerat, quàm timidus dimissusq́ȝ fugam arripuit. Traditum est sub papilla confos/ sum salutem desperasse, uulnus eius obsidioni finem dedisse: inter fugiendũ plures quàm in acie perijsse. Victoribus ea tantum præda relicta est, quæ nõ potuit ignis absumere, tormenta scilicet ænea, & arietes ferro graues, machi/ narumq́ȝ ingens uis. Huniades & Capistranus huic bello interfuere, uterq́ȝ *Capistrani* rẽ gestã scripsit, neq́ȝ alter alterius mẽtionẽ fecit, alteruter solidã sibi rei gestæ *ambitio* laudẽ usurpauit. Ingens dulcedo gloriæ, facilius contemnenda dicitur, quàm contemnitur. Spreuerat Capistranus seculi pompas, fugerat delitias, calcaue rat auaritiam, libidinem subegerat, contemnere gloriã non potuit. Qui sum/ mo pontifici bellum atq́ȝ exitum belli describens, nulla Huniadis, nulla car/ dinalis facta mentione, totum suum esse dixit, quod gestum erat, quamuis deum in primis uictoriæ confessus fuerit autorẽ. Nemo est tam sanctus, qui dulcedine gloriæ non capiatur. Facilius regna uiri excellentes quàm gloriam †contemnunt. Verum paulo post & Huniades & Capistranus alter morbo, *al. partiuntur* alter senio obiere. Felices animæ, quibus tam claro peracto prœlio, tanto po/ pulorum fauore quæsito, ægra relinquere corpora datum est.

De interfectione comitis Ciliæ per Ladislaum Huniadis filium patrata. Caput LXVI.

LAdislaus audita Huniadis morte, suadente Ciliæ comite, in Hungariã redijt, duobus ut sibi uidebatᷣ æmulis liberatus, altero qui fraude, altero qui ui suũ regnũ appeteret. Comiti non minus Huniadis obitus, q̃ Turcarũ cõflictus cordi fuit, qui sublato aduersario Hungariã iam sibi parêre nõ du/ bitabat. Cæca humanæ mẽtis iudicia, sæpe læta pro tristibus, pro lætis tristia ducunt: futuri nulla homini certitudo. Nemo nouit quid serus uesper uehat, *Humana fra/* nemo tã superis amicus est, ut crastinã sibi lucẽ promittere possit. Multi dũ *gilitas* se credidere deiectos, in sublime rapti sunt, multos exilia claros fecere, & op/

tata consequutis sæpenumero exitio turpitudiniq; fuerunt. Comiti multo sa lubrius fuerat Huniadem uixisse, qui Hungariam suæ neci destinatam clausisset. Nunc metu uacuus, regē in Albam ducit, hostium spolia recognituru, & campos uisurum ubi prælia gesta, ubi barbara castra fuere. Eam urbē Ladislaus Huniadis filius ualido præsidio retinebat. Qui uenienti regi purpuratus togatusq; portas aperuit, armatoru circiter quatuor milia ab ingressu prohibuit. Hic dum mora trahitur, rem diuinam spectante rege, consilium de more in abdito conclaui proceres ineunt. Vocatus eò comes, an iret aliquandiu hæsitauit. Exin diploide uix penetranda ferro indutus, proficiscitur. Venientem Ladislaus proditorem compellat, qui patri sæpe necem parauerit, infensumq; sibi regem reddiderit, nunc diem uenisse quo scelerū pœnas luat. Sunt qui comitem prius arguisse Ladislaum dicant, tanquam regi rebellem, qui eius armatos intrare oppidum uetuisset. Illud constat, comitem arrepto ex manu armigeri gladio, Ladislai caput petentem, nonnullos interiectæ manus digitos amputasse: exorto clamore, Hungaros irrupisse, defendentemq; se magno animo comitē, multis confossum uulneribus obtruncasse: nec moratos, ea nouitate regem perculsum adeuntes, occisum regni hostem dixere, digna meritis præmia reddita. Regi nihil timendum esse, cūcta eius imperio parêre: nunc regnum eius incipere, prius apud comitem fuisse. Rex quanquam uehementer cōmotus erat tam atroci facinore, supra tamen quàm eius ferebat ætas, dolorē atq; iram compressit: nec dubitauit ui cæsum comitem profiteri. Amicis uero circunstantibus, ferendumq; quodcunque id esset dicentibus: atqui sic necessitas, inquit, exigit. Ferendum est quicquid uitari non potest. Ademptā comiti uitam reddere non possumus. Ille suo fato functus est, nos nunc nostra manent, quæ deus Opt. Max. meliora faxit. Iussitq; defuncti cadauer plaustro impositum Ciliam deferri, atq; in sepulchris maiorum condi.

De laude Ioannis Huniadis per regem Ladislaum pronunciata. Caput LXVII.

IPse autem rex, Alba relicta, comitante Ladislao, Budam repetere statuit: inter equitandum ad oppidum Huniadum peruenit. Ibi coniunx Huniadis obuiam facta est, ob mortem mariti lugubri ueste induta, puellæq; quæ circa eam erant, deiectis in terram uultibus, pullis amictibus mœrorem præ se ferebant. Rex matronam complexus, Indigna sunt, inquit, hæc uestimēta, quæ ob mortem uiri tui deferas. Ioannes Huniades de morte transiuit ad uitam. Ille Hungariam Christo, mihi regnū seruauit: Christiani nominis hostes fudit, fugauit, perterruit, pacem Hungaris peperit, salutem cunctis fidelibus aperuit. Fortia eius facta etiam hostes admirati sunt, & uitam & mortē posteritas consecrabit. In prælio strenuus, domi mitis: in bello uicit hostes, in ægritudine seipsum superauit. Consilio ac manu suas acies sustētauit, per- *Luctus solatium*

fregit

fregit hostiles. Vbi adesse extremũ uitæ tempus agnouit, & urgere uim mor/bi, non est passus dominicum corpus ad se deferri: neq; enim dignum existi/mauit seruum à domino uisitari, surrexit è lectulo, quãuis labentibus mẽbris: & quũ deficiente uirtute, suis pedibus ire non posset, in ædem se uehi factam iussit. Ibiq; de more Christiano, si qua extabant humanarum uestigia sor/dium, confessione detersit, & sacrosanctam accipiens eucharistiam, inter sa/cerdotũ manus terrena fastidientẽ animam exhalauit. Et quò illũ migrasse credimus, nisi ad eum pro quo tot bella depugnauit? Ad Imperatorẽ suũ per rexit fortis miles, cum Christo regnat, qui pro Christo tot periculis se obiecit. Iampridem debitũ sibi cœlum tenet, non est quut diuinitate fruentẽ lugere oporteat. Congaudere gaudenti æquius censeo. Facessant intempestiuæ la/chrymæ, superuacaneiq; luctus, absit omnis mœror atq; inprimis lugubres habitus, pullasq; uestes exuite. Atq; his dictis, purpureas tunicas auro distin ctas afferri iussit, easq; uiduæ ac filijs dono dedit. Puellas q̃q; p sua digni/tate donatas, mutare habitũ imperauit, totumq; diem lætitiæ dari. Cõuiuia deinde splendide apparata, inter epulas & uina saltatum cantatumq;, quasi celebres nuptiæ per luxum & iocum actæ.

De captiuitate filiorum Ioannis Huniadis, & decollatione Ladislai filij eiusdem senioris. Caput LXVIII.

HIs blandimentis allecti Huniadis filij, nihil iamdudum ex cæde comitis in caput suum uerti posse confidebant. Itaq; posito metu, regem usque ad Budam sequuti sunt, aulamq; in primis æstimati cultiq; frequentabant. Verũ amici comitis regias aures dietim pulsare, illustrẽ principẽ auunculum regium sine causa necatũ conqueri, maiestatẽ grauissime lęsam dicere. Inultũ tam atrox scelus relinquendũ non esse, cotrigendũ audacem iuuenẽ, ac teme/rariam audaciam nisi mature coërceatur, in futorem uerti. Nullum inueniri clementem uirum, qui iuuentutẽ crudelitate insigniuerit. Arma in manus ne/pharij adolescentis periculosa esse, ausurũ proculdubio etiã in regem, qui regi proximũ obtruncauerit. Iam illi regnandi spem factam: patrẽ eius idem con cupiuisse, animum seni, nõ uoluntatẽ defuisse: grauiorem ætatem discrimina quæq; metiri: iuuenem quocunq; libuit factu facilimum credere, per æqua & iniqua ad regnum tendere. Occurrendum priusq; malum amplius serpat. In Ladislao & facta & meditata inueniri facinora ultimo supplicio digna. Rex siue ijs motus, siue suapte natura incensus, designata hora qua filij Huniadis ambo in regiam cõcessissent, armata iuuenũ manu portas claudi iubet, ado/lescentesq; captos in carcerem rapi. Cum quibus & Ioannes episcopus Va/radinensis, raræ uirtutis ac facundiæ, & plerique alij comprehensi sunt, tan/quam cædis comitis, & insidiarum quæ regi pararentur, conscij. Ladislaus quatuor & uiginti natus annos, egregio corpore adolescens, flauis de more crinibus super humeros passis, reuinctis post tergum manibus, talari atque

s 4 aurea

aurea ueste indutus, & eadem fortasse quam sibi paulo ante rex donauerat, in publicum producitur. Erecta ceruice oculis huc & illuc spectantibus, impauidus atque intrepidus ad suppliciũ pergit. Vbi ad locum uentum est,quo ceruix amputanda erat, iussus genua flectere, pauca prius pro sui excusatione locutus,carnifici paruit. Præco cui damnatorũ crimina publicare mos est, impetrato silentio,nihil aliud dixit,nisi eo modo corrigi, qui domino suo infideles essent. Carnifex religata Ladislai coma,ne collum impediret,iussus percutere reum,nutans labansque,uix tandem quatuor ictibus candidã ceruicem abscidit:atque ita nobilis adolescẽs occiso comiti parentauit. Frater eius in uinculis retentus est. Episcopus Varadinensis, multũ instante cardinale sancti angeli,qui tum legatũ apostolicum agebat,Dionysio episcopo Strigonensi, eidem quoque cardinali & pari legatione fungenti,secundum canones iudicandus traditur. De cæteris captiuis suspensum iudicium, qui tamen paulo post effractis carceribus euasere. Rex Budæ nõ diu moratus in Austriã se recepit, Mathiam Huniadis filium coæuum captiuũ ducens. Quum per Strigoniũ iter faceret,uocatum ad se Ioannem Varadinensem præsulem, bono animo esse iussit,his uerbis usus: Quũ essem Budæ, feci quod uoluere barones,neque enim mei iuris eram. Quod te cepi,illorum fuit:quod te supplicio culpaque libero,meũ est.Spectata mihi tua uirtus,nihil de te sinistrũ credere sinit. Abi, & quem gessisti hactenus episcopatum,gere.

De coniuge regi tradenda. Caput LXIX.

IN Austria de coniuge regi tradenda diu agitatum, multæ uirgines offerebantur,tantum coniugium expetentes. Verum nobilissimo regi quæ coire merito posset, nulla dignior uisa est[†]Magdalena, Caroli regis Franciæ filia, tum propter ætatem conuenientem,egregiam formam,pudicos mores, tum propter sanguinis excellentiã,raramque nobilitatẽ,& maiorũ eius late uulgatã gloriã. Placet legatos mittere qui sponsam petãt:de loco nuptijs eligẽdo contentio exoritur:Hungari Budam,Australes Viennam,Bohemi Pragam tantæ celebritati deputandã aiunt. Diu res trahitur nutante rege. Ob eam causam Georgius Poggiebracius cum octingentis expeditis equitibus in Austriam usque ad Danubium proficiscitur,magna se habere dictitans,quæ regi pandat.Tranate iussus atque urbem ingredi,Viennam sibi suspectam ait.Rogatus per nuncios quæ uelit pandere,negat se alteri quàm regi arcana dictu rum:non esse ab re trans fluuium regem pergere.Eundúm ne fuerit,aliquandiu per hæsitatũ. Senatui non placebat tantum licentiæ dare subditis, insolentes eo modo fieri,& maiestatẽ uilescere.Ladislaũ gubernatoris mouebat autoritas,& aliquod subesse arduũ existimabat.Neque latebat eum honestatem utilitati cedere, ac tempori seruiendum esse. Perrexit igitur inermis ad arma tum,tria milia equitũ sequuta,togatus magis quàm loricatus exercitus.Tentoria in ulteriore Danubij ripa protensa, dimisso spacio inter bina castra, & taberna-

[†] al.Margarita

tabernaculum in medio collocatum, in quo rex cum gubernatore côueniret. Quatuor diebus colloquium productum est: rex per noctē in urbem rediȷt. Primus cōgressus publicus fuit, in quo salutatio de more facta, & honos regi habitus. In altero atque item altero, duo tantum sermoni testes adhibiti. In quarto semotis arbitris, solus cum rege Georgius tabernaculum introiuit: uerba inter eos habita non sunt prodita. Ex ȷs tamen quæ postea sequuta sunt, manifestū, de transitu regis in Bohemiā fuisse tractatū. Vbi sermone sæpius habito, nō coiere uoluntates, indignabūdus Poggiebracius, minabundusq́ retro in Morauiam iter flexit. Regi haud salubre consiliū uisum est, dimisisse hominē male pacatum, quē penes regni potestas esset, qui nocere pariter ac minari posset. Misit ergo primos ex curia proceres, qui placatum retraherēt: sin minus, factutū postulata regē promitterent. Inuentus in itinere, nec de reditu uerbū fieri passus est, nec de sententia sua quicquā detraxit. Promissus itaq́ in Bohemiā regis transitus, & nuptiarum solennitas Pragæ destinata. Nec dicto fides defuit. Ordinatis Austriæ rebus, etiam ante diem dictā ingenti rex apparatu Bohemiam petȷt. Intranti pragam, Rochezana cum sacrilego presbyterorū comitatu pompā ducens, obuiā uenit: & habita oratione, pro fausto fœlicíq́ reditu cōgratulatus est. Vix admonente Poggiebracio, rex gratias egit: hæreticum ac pestiferum toruis oculis clerum inspiciens. Vbi uero maioris ecclesiæ sacerdotes sacra ferentes occurrerunt, Hos, inquit, dei ministros agnosco: atq́ ab equo prosiliens, consalutatis omnibus, sacram crucem osculatus est. Erāt enim Romanæ fidei sectatores, qui pro testamēto dei exiliū longo tempore passi, Sigismundi tandem uocatione sua loca recuperauerant. Hæc Ladislai pietas multorū offendit animos, qui Rochezanæ studebant ineptȷs. Suppressum tamen ac dissimulatum odium. Inde duæ legationes missæ, altera ad Imperatorē Fredericū de pace actura, in qua princeps fuit Eizingherus: altera ad Carolum Franciæ regem, eius filiā petitura. In hac primas partes gessit Vlricus Pataueinsiū præsul, moribus ac doctrina præditus, quem tradunt octoginta equos albicantes duxisse. In ea legatione septingenti equites profecti sunt, quadrigæ auratæ, matronæ ac uirgines splendido apparatu, quę sponsam ducerent: uestes præterea donaq́ tanto matrimonio digna missa. Tertia quoq́ legatio ad Calixtū Pont. Max. decreta erat, quæ controuersias de religione dirimeret, regnumq́ Bohemorum Ro. ecclesiæ coniungeret. Super his quarta cura regis urgebat animū, comparandi cōtra Turcas ualidi exercitus, quo tandē nostra ætate, scelerata Mahumetis superstitio pelli ab Europa posset. Iam de concordiæ formula cum Frederico côuenerat, instruebantur regiæ nuptiæ maximo sumptu, splendidissimo apparatu, Imperator & Augusta uocati, ambæ regis sorores cum uiris eam celebritatē accessuræ ferebantur, Saxoniæ, Baioariæ, Slesiæ, Franconiæ, Rheni principes; multi quoq́ ex Gallia reguli uenturos se promiserant,

non

nō solum nuptias ornaturos sua præsentia, uerumetiam de tuenda Repub. Christiana contra Turcas acturos. Sed hos tantos cogitatus, has spes pulcherrimas, tantum rerum ordinem immatura mors ac repentina regis interrupit. Incertæ uanęq; cogitationes hominū: futurū quicqd cæca caligine deus occuluit, ipse sibi gubernacula retinet uniuersi. Nihil sine suo nutu mortales agitant. Sapienter ab eo iusteq; cuncta reguntur, sæpe in conspectu eius æquissima sunt, quæ nobis uidētur iniqua. Nihil perperā, nihil temere diuina maiestas agit: nos cæci uersamur in tenebris, minimū est quod cernimus. Ad regimen animæ nostræ liberū nacti sumus arbitriū: ad saluādas animas lux reddita Christianis. De regimine ciuitatum, de mutatione regnorū, de orbis imperio, minimū est quod homines possunt, magna magnus disponit deus.

Prouidētia diuinæ uis

De infirmitate & morte Ladislai regis. Cap. LXX.

LAdislaus igit̃ x. kal. Decēb. hora circiter xij. noctis, ægrotare cœpit. Sunt qui ulcere pestifero percussū inguine dicūt, pleriq; nullū pestilētiæ signū apparuisse. Verū ita mihi res cōscripta est ab his, qui diligēter quū medicos, tum cubicularios audiuere. Sed erat in iudicio rex, quod de nobilitate inter Poggiebraciū & Cernhaorā Morauū magnis contentionibus agebat̃, ita ut alter alterū ad duellū prouocarit. Neq; de more suo indutus prodierat, linea tantū indumenta susceperat, & desuper Persicū habitū, quā uocāt schubam. Neq; toto auditorio ridere uisus, tristē uultū notauere omnes. Id signū pręsagiētis ægritudinis iudicatū. Dimisso tribunali, cœnauit inter purpuratos, composito ac graui sermone usus. Post multā noctē in cubiculū ductus, oblatas rapulas, quæ apud Bohemos dulcissimæ sunt, auide comedit, siceráq; bibit: sermonesq; haudquaq; tristes inter cubicularios miscuit. Priusq; lecto decūberet, orationem de more ad superos habuit: qua finita, grauatū se dixit, & stomachū uehementer dolere. Cui unus ex cubicularijs natione Bohemus: Ascende, inquit, stratū, dolorē somnus excludet. Paruit rex, quietiq; se tradidit. Quūq; ad horā dormiuisset, uocato iterū cubiculario, uim doloris qui sensim cresceret, intolerabilē esse ait. Ille de se iudiciū faciēs, nihil somno melius affirmare, sic dolorē cessurum dicere. Iam noctis hora xiij. fermè effluxerat, regi nulla quies dabatur. Ne tamen cubicularijs molestus esset, dolorem in diem tacitus pertulit. Tum medici accersiti, quod suarum partium erat, desperata salute fecerunt. Georgius & ipse uocatus, percunctari ex rege quur doleret, quid morbi esset, spem bonam præbere, ne sibijpsi deesset hortari, peteret quęcunq; uellet: omnia in arbitrio suo posita, mandaret parēre cupientibus. Ad quem rex, Tua mihi Georgi iampridem cognita fides, spectataq; uirtus est, p te Bohemus usq; in hanc diē me regē appellauit. Speraui me potiturū regno, quod ipse paraueras: nunc contrà superi iubent. Mihi moriendū est, regnū in tua manu erit. Duo ex te peto: alterū, uti prouinciales iuste regas, pupillis, uiduis, imbecillisq; rectum iudicium patrociniumq; ne subtrahas: alterum,

Schuba

Ladislai pia oratio

terum, ut qui me sequuti sunt ex Austria, cæterisq; prouincijs, in patriam suam inuiolatos remittas. Hoc mihi supremum beneficium ne deneges. Præmaturas regis cogitationes Georgius esse respondet. Futurum breui sospitē, ex suo arbitrio regnaturū, desineret ea proloqui quę & sibi incōmoda & alijs forent molesta. Tum rex apprehēsa manu: Aie, inquit, promitte quod cupio: nam me mori certum est. Si feceris quæ iubeo, deum propitium tibi reddam. Neq; enim ita uixi, ut cœlū mihi negari putem: pro cœlestibus terrena relinquo, tu caue postulatis aduersere. Non potuit tenere lachrymas Poggiebracius, deditq; fidem facturū quod rex imperasset. Finito sermone, intromissis sacerdotibus, de curatione animæ actum: Christiano more sacramenta exhibita. Rex ornamenta sua Pragensi ecclesiæ legauit, iussitq; crines in auri modum fulgentes, ne qua superesset uanitas, amputari. Id ministri causas moræ nectentes neglexere. Vbi anima ægra amplius demorari non potuit, sacram candelam petijt, eamq; manu prehendit, & intuens saluatoris imaginē crucifixi, orationem dominicā dicere orsus ad finem usq; perduxit. Pronunciatisq; ultimis uerbis: Sed libera nos à malo: nihil amplius loquutus, non extrema pati, sed quietem arripere uisus, mortalis uitæ lumen reliquit. O imbecillē humanæ naturæ conditionem, ô inanem mortaliū gloriam, ô cæcas hominū mentes, quid iactamur, quid extollimur? Quid est quod dignitates, opes, potentiam tantopere flagitamus? Perpetuo his frui, cui datū? Ladislaus nobilissimus adolescēs, duo de uiginti natus annos, in ipso ætatis flore, in ipso gloriæ culmine, tot regnis, tot gentibus imperās, tot delitijs atq; opibus affluēs, inter tot auxiliantium manus, intra sex & triginta horas postquam ægrotare cœpit, extinctus est. *Ladislai mors*

De opinione & causa infirmitatis, & mortis regiæ. Cap. LXXI.

MOrtem eius alij morbo, alij ueneno imputauere. Medici Theutones, quorum potissima corporis cura fuit, in Austriā reuersi palàm dixere, quamprimum ægrotare rex cœpisset, se uocatos, manifesta mortis ac ueneni signa comprehendisse, neq; ausos in aliena terra manifestare quæ uiderant, timuisse potentiā eorū, quorū scelere rex perijsset, regi clàm aperuisse omnia: respondisse illum, nō ignorare toxicū datū: silentiū imperasse, ne regiæ morti suam adijcerent. Senatus Viennensis ubi uulgari eam famam animaduertit, medicorum sermonem prohibuit, ne Bohemorum aduersus se ferociam prouocarent. Qui uiolentā mortem dicunt, Poggiebracium & Rochezanam criminantur. Poggiebracium iam tum regi fuisse infensum, quū ad Danubium usq; profectus, Viennā ingredi noluit, nō sine causa suspectū ei regem fuisse. Conscias mali mētes metū implere: queis integer est animus, his omnia tuta uideri: ab eo tempore regiæ uitæ paratas insidias. Rochezanā nunquā regi placuisse, idq; palàm factū, quū sicut ante diximus, sacra ferentē contempsit. Nec me latet fama uulgatū esse, idcirco regem apud Pragā nuptiarū celebrationem

tionem decreuisse,ut concurrentibus eò catholicis principibus potenti manu hæreticos comprehenderet, finemq́ꝫ tandem Hussitarum insaniæ daret. Id præsensisse Rochezanam & Poggiebracium,necemq́ꝫ regi pro sua salute machinatos. Mihi quid horum uerius uideatur non facile dixerim,neqꝫ incerta pro certis ausim affirmare. Aliorum dicta recenseo,& plura scribo quàm credo. Illud constat,præter Rochezanam,cui regiam mortem nemo non acceptissimā iudicauit,& Georgium, reliquos regni proceres extincto rege in magno mœrore fuisse,& publicum toto regno luctū,qui ad vij. Kalend. Decembres cōtinuatus est. Tūc regia pompa peractis exequijs, defuncti corpus in sinu proaui sui diui Caroli quarti Romanorum Imp. sepultū: circumuectio per urbem more maiorum neglecta. Dum hæc scribo, Alphonsi regis Aragonum,cui præsentem historiam dedicaueram,multis formidatus, pluribus expectatus,mihi quidem acerbissimus nunciatus est obitus: v. Kalend. Iulij. clausisse oculos traditur, Hispaniæ atqꝫ Italiæ rebus aliam formam præbiturus,lugēdumq́ꝫ Camenis fatum,& ingens disertis iactura uiris. Vtinam successori par cura uirtutis sit, minorq́ꝫ seculo nostro calamitas ingruat q̄ꝫ timemus. Nos operi quod iam finē requirit, summā admoueamus manū. Georgius ea die quę inter mortē Ladislai & funeris eductionē media intercessit,accersitis proceribus gubernationem suam non expirasse regis obitu dixit, pro uinciam usqꝫ ad pentecosten commissam sibi fuisse affirmans. Arma tenenti nemo finitum morte mandantis imperium obijcere ausus. Pragenses gubernationi suæ nihil morati se commisere. Matthias Huniadis filius ex Vienna ductus qua die rex obijt Pragam applicuit,atqꝫ in potestatē Georgij factus est. Nec diu postea rex Hungariæ designatus, magnis sponsionibus dimissus,è carcere uolauit ad regnum. Aduenę qui Ladislaum sequuti fuerant,suā quisqꝫ domum petiere.

Regis Aragonū lam. mors

De Poggiebracio rege Bohemorū sextodecimo. Cap. LXXII.

EXinde constituta die qua nouus rex eligeretur,multi tractatus habiti. Carolus rex Franciæ,qui filiam Ladislao desponderat, regnū alteri ex filijs suis petere, aut ei †cōmitti,cui filiam tradere nō dedignaretur. Casimirus rex Poloniæ sororem defuncti regis sibi nuptam esse aiebat, eiqꝫ regnū deberi. Pari ratione Gulielmus Saxoniæ dux utebatur,cui soror natu maior nupsisset. Fridericus Imperator eiusdem regni ordinationem suam esse affirmabat, in qua feudi solennia neglecta fuissent. Nec sine spe Sigismundus & Albertus Austriæ duces fuere,qui deficiente rege Bohemię sine uirili sobole ex Austria uocandum ueteri fœdere principem norāt. Rochezana ueneno rū sator, crebris sermonibus usurpare,aut regem suæ professionis eligendum esse,aut si nemo tanto fastigio dignus uideretur, Hebraico more iudices assumēdos, ueteris legis exempla cōmemorans. Vbi dies constituta illuxit, auditis legationibus in conuentu procerum, utilitate regni discussa, Georgius Poggiebracius

†als,comiti

bracius rex pronunciatur, militiæ domiq; apprime clarus, cui ad res gerẽdas nec cõsilium nec ætas deesset. Ea res necati regis suspicionem maxime auxit. Ipse ex prætorio primũ in ædem beatæ Mariæ ubi Rochezana præsidet, solenni pompa deductus deo gratias egit, ibiq; nouello regi publica salutatio exhibita. Mira rerum mutatio, & nouus syderum influxus. Duo potẽtissima regna eodem tempore rege orbata ex nobilissimo atq; altissimo sanguine ad mediocris generis homines puenere. Sic deo placuit: ludere fortunã dixisset antiquitas. Nos diuinæ prouidentiæ cuncta tribuimus. Vtriusque regis electionem nonnulli calumniantur, uim adhibitam dicũt, neq; iure ualere quod metus extorserit. Nobis persuasum est, armis acquiri regna, nõ legibus.

BREVIS DE VITA AENEAE Syluij commemoratio.

SEna urbs Hetruriæ est, octingentis stadijs à Roma seiungitur. In qua Æneas Syluius ortus, ingenue educatus, bonas literas gnauiter amplexus est, in quibus strenue adeoq; feliciter se gessit, ut Delphicam laureã hisce meruerit. Hinc ob eruditionem uitæq; integritatem, in patriæ suæ Senæ episcopum electus est. Inde Romanus pontifex eum cardinalitio galero donauit. Postremo in sedem apostolicam exaltatus est, ac Pius papa secundus appellatus. Vixit post ortum seruatoris circiter annum millesimum quadringentesimum quinquagesimum septimum, quo tempore regnabat Georgius Poggiebracius, Bohemorum rex decimussextus.

t

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, AD REVERENDVM PATREM RAIMVNdum Liberitanæ ecclesiæ in Hispania episcopum,

PRAEFATIO.

EVERENDO totiusq́ѩ sanctitatis pleno domino Raimundo Liberitanæ ecclesiæ episcopo, Liuthprandus Ticinẽsis ecclesiæ, suis non meritis, Leuites, salutem. Biennio ingenij paruitate petitionẽ tuam pater charissime distuli, qua totius Europæ me Imperatorũ regumq́ѩ facta, sicut is qui non auditu dubius, sed uisione certus, ponere cõpellebas. Hæ siquidẽ res animum deterruere meum, ne id inciperem, copia (cuius sum penitus expers) dicendi, & detractorum inuidia: qui supercilio tumentes, lectionis desides, ac (secundum eruditi uiri Boetij sententiam) philosophiæ uestis particulam habentes, totamq́ѩ se habere putantes, hæc mihi sunt insultantes dicturi: Tanta maiores nostri scriptitarunt, ut multo amplius lectores q̃ѩ lectiones deficiãt. Illudq́ѩ Comicũ garrient, Nihil dicetur quod nõ fuerit dictũ prius. Quorum latratibus hoc respondeo, quod philosophi more hydropicorũ, qui quo amplius bibunt, eo ardentius sitiunt: quo sæpius legunt, eo auidius noua quæq́ѩ perquirunt. Qui si perplexa facundi Tullij lectione fatigant, apertis saltem nænijs animẽtur. Nam, ni fallor, sicut oculorũ obtutus nisi alicuius interpositione substantiæ solis radijs reuerberatus obtunditur, ne pure, ut est, uideat: ita planè mens Academicorũ, Peripateticorũ, Stoicorumq́ѩ doctrinarũ iugi meditatione infirmatur, si non aut utili comœdiarum risu, aut heroum delectabili historia refocillatur. Quod si priscorum ritus execrabilis paganorum, non solum inquam non proficuus, uerum auditu ipso non parum nocuus,

Thonus †Thronus memorandus inscribitur, quid istorum Imperatorum facta, Iulij, Pompeij, Hannibalis, fratrisq́ѩ eius Hasdrubalis, ac Scipionis Aphricani insignium Imperatorum, laudibus coæquanda silebuntur? quũ præsertim insit his domini nostri Iesu Christi, dum sancte uixerint, bonitas recitanda: dum quid deliquerint, salubris ab eodem correctio memoranda. Nec moueat quempiam, si eneruatorũ facta regum principum'ue effœminatorum, huic libello inseruero. Vna est enim iusta omnipotentis dei patris scilicet filijq́ѩ & spiritus sancti uirtus, quę hos iuste suis pro sceleribus comprimit, illos dignis meritis extollit. Hæc inquam est ueta domini nostri Iesu Christi sancta promissio. Obserua & audi uocem meam, & inimicus ero inimicis tuis: & affligentes te affligam, & præcedet te angelus meus. Per Salomonis quoque os, Sapientia (quæ est Christus) clamat, Pugnabit pro eo orbis terrarũ contra insensatos. Quod quotidie etiam qui stertit, animaduertit.

De Fraxineti

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, RERVM AB Europæ Imperatoribus ac regibus geſtarum, hiſtoriæ liber primus.

De Fraxineti oppidi in confinio Italiæ ſitu, & eius à uiginti Saracenis piratis occupatione & munitione cum Mauro monte, deq́ Saracenorum incrementis per inuidiam & factionem uicinorum Chriſtianorum inter ſe. Caput I.

T AVTEM euidēs ex innumeris ſubdatᷓ exemplum, me tacente loquatur oppidum uocabulo Fraxinetū, quod in Italicorum prouincialiumq́ confinio ſtare manifeſtum eſt. Cuius ut cunctis liquido pateat ſitus (quemadmodū tuam pater prudentiam latere minime reor, imò me melius ſcire, ſicut ab ipſis qui ueſtri ſunt tributarij regis Abderahamenis, poteſtis cōijcere) mari uno ex latere cingitᷓ, & in cæteris denſiſſima ſpinarum ſylua munitᷓ. Quam ſi ingreſſus quiſpiam fuerit, ita ſentium hamis tenetur, & acutiſſimis aculeis perforatur, ut neq́ progreſſionis neq́ reditus niſi cum magno labore habeat facultatem. Sed occulto, & (quoniam ſecus eſſe nō poteſt) iuſto dei iudicio uiginti tantum Saraceni lintre parua ex Hiſpania egreſſi, nolentes iſtuc uento delati ſunt. Qui piratæ noctu egreſſi, uillamq́ clàm ingreſſi, Chriſticolas, proh dolor, iugulant, locumq́ ſibi proprium uendicant, montemq́ Maurū uillulæ cohærentē contra uicinas gentes refugium parant: ſpineā ſyluā hoc pacto maiorē & ſpiſſiorē ſua pro tutione facientes: ut ſi quis ex ea uel ramū incideret, mucronis percuſſione hominē exiret. Sicq́ factum eſt, ut omnis præterq́ unius anguſtiſſimæ uiæ aditus demeretᷓ. Loci igitᷓ aſperitate confiſi, uicinas gentes circumquaq́ perluſtrant. Acceſitū complures in Hiſpaniā nuncios dirigunt, locū laudant, uicinasq́ gentes nihili ſe habere promittunt. Centū deniq́ tantūmodo Saracenos ſecum mox reducunt, qui ueram rei huius caperent aſſertionem. Interea prouincialium qui illic conſederant, uicinorū inuidia cœpit intra ſeſe diſſidere, alius alium iugulare: ſubſtantiam rapere, & quicquid mali excogitari poterat facere. Sed quia pars partē ut inuidia & dolor poſtularāt, ſatis ſibi ſubigere nō poterant: hos quos prædiximus Saracenos nō minus callidos quàm perfidos in auxilium rogant, cumq́ his ſibi proximum quiſq́ conterit. Nec iuuat ſolūmodo proximum trucidare, uerum terrā fructiferā in ſolitudinē reddere. Sed uideamus quàm iuſta ſecundū quendam profuerit inuidia, quam ita deſcribens ait, Iuſtius inuidia nihil eſt, quæ protinus ipſum autorē rodit excruciatq́ ſuū. Quç

Fraxinetum captum *Inuidia*

dum decipere conatur, decipitur: dum extinguere molitur, extinguitur. Quid igitur? Saraceni quum hoc suis uiribus minime possent, alterā alterius auxilio partis debellantes, suasq; copias ex Hispania semper augentes, quos primo defendere uidebantur, modis omnibus insequuntur. Sæuiunt itaq;, exterminant, nil reliqui faciunt. Trepidare iam uicinæ cæteræ gentes, quoniam secundũ prophetã horum unus persequebatur mille: & duo fugarunt decẽ milia. Ex qua re? Quia deus suus uendidit eos, & dominus conclusit illos.

Quis ea tẽpestate papa, & qui principes terrarũ fuerint, & quid gesserint Leo & Basilius, quẽ Michaël Imperator ex famulo monachi in sociũ assumpsit imperij, & quomodo ab eo interẽptus est, & Christus Basilio apparuit minabũdus, qui in pœnitentiã ædem diuo Michaëli extruxit. Cap. II.

Leo Imp. HAc autẽ tempestate Leo Porphyrogenitus, Basilij Imperatoris filius, Constantini huius pater, qui nũc usq; superest & feliciter regnat, Constantinopolitanæ ciuitatis regebat imperium. Simeon fortis bellator Bulgaris præerat, Christianus, sed uicinis Græcis ualde inimicus. Hungarorũ gens, cuius omnes penè nationes expertæ sunt sæuitiam, quæ miserante deo sanctissimi atq; inuictissimi regis Othonis potentia, ut latius dicturi sumus, mutire nõ audet exterrita, nobis omnibus tunc tẽporis habebatur ignota. Quibusdam nanq; difficilimis separata à nobis erat interpositionibus, quas clusas nominat uulgus, ut neq; ad meridianam neq; ad occidentalẽ plagam exeũdi habuerit facultatẽ. Per idem tempus Arnulfus rex potentissimus defuncto Carolo prænomine Caluo, Baioarijs, Sueuis, Francis, Theutonicis, Lotharingis, audacibusq; principabatur Saxonibus, cui & Zuuentebaldus Marauanorũ dux uiriliter repugnabat. Berengarius & Vuido Imperatores ob regnum Italicũ cõflictabantur. Formosus Portuensis ciuitatis episcopus Romanæ sedis summus & uniuersalis papa habebatur. Sed nũc quid sub unoquoq; horũ gestũ sit prout breuius possumus explicemus. Leo igitur Grecorũ pijssimus Imperator, cuius supra fecimus mentionem, Constantini scilicet huius Porphyrogeniti pater, undiq; pace habita sancte & iuste Græcorũ regebat imperium. Porphyrogenitũ aũt nõ in purpura sed in domo quæ Porphyra dicitur natum appello. Et quoniã res processit in mediũ, quod de huius Porphyrogeniti genesi audiuimus proferamus. Constantinus Imperator Augustus, ex cuius nomine Constãtinopolis est sortita uocabulũ ciuitas, domũ istam ædificari iussit, cui Porphyra nomen imposuit, uoluitq; successurã nobilitatis suæ sobolẽ istic in lucem prodire, quatenus qui suo ex stemmate nascerentur luculenta hac appellatione Porphyrogeniti appellarentur. Vnde & hunc Constantinũ Leonis Imperatoris filium ex eius sanguine nonnulli dicunt originẽ ducere. Veritas aũt rei huius, ita se habet. Basilius Imperator Augustus auus huius, Macedonia humili fuerat prosapia oriundus, descenditq; Cõstantinopolim τ̃ πενίας ζυγῷ, quod est paupertatis iugo, ut cuidã seruiret

Marginal notes: *Simeon Bulgarorũ rex*; *Arnulfi potentia*; *Formosus papa*; *Porphyrogenitus unde*; *Basilij origo*

seruiret abbati. Igitur Imperator Michael qui tũc tẽporis erat, quũ orationis gratia ad monasteriũ istud in q̃ hic ministrabat descẽderet, uidit hũc forma præ cæteris egregia, accitũq; ad se abbatẽ rogauit, ut se donaret hoc puero. Quẽ suscipiens in palatio cubicularij donauit officio. Tantæ deniq; post paululum potestatis effectus est, ut alter ab omnibus Imperator sit appellatus. al. ἡγεμόνι

Verũ quia omnipotens deus seruos suos iuste uisitat, quacunq; uult censura, hunc Imperatorẽ Michaẽlẽ sanæ mentis ad tempus nõ esse permiserat, ut quo eũ grauius premeret in infimis, eo misericordius remuneraret in summis. Nã, ut fert, huius tempore passionis, familiares etiã capitis iusserat damnari sententia. Quos tamen ad se rediens hoc pacto requirebat, ut nisi quos iugulari iusserat redderent, pari ipsi qui hoc effecerant, sentẽtia damnarent. Hoc igit terrore quos damnari iusserat seruabant. Sed quum hoc sæpius & iterũ Basilio faceret, huiusmodi à sibi obsequẽtibus, proh nephas, accepit consiliũ, ne forte insana regis iussio aliq̃ndo ex industria à te nõ diligẽtibus imò odio habentibus impleat, eũ tu potius occidito, atq; imperialia sceptra suscipito. Quod sine dilatione, quũ terrore cõpulsus, tùm etiã regnandi cupiditate deceptus compleuit. Hoc itaq; interfecto factus est Basilius Imp. Denique paruo transacto tẽpore, huic dñs noster Iesus Christus p uisionẽ apparuit, dñi huius Imperatoris, cuius hic necis extiterat autor, dexterã tenẽs, eũq; ita conueniens, Vt quid interfecisti regẽ, hoc est, dñm tuũ Imperatorẽ? Expergefactus itaq;, tanti se reũ nouit esse reatus: moxq; ad se rediens, quid sup hoc faceret cogitabat. Confortatus itaq; hac dñi nostri Iesu Christi per pphetã salubri & uere acceptabili promissione, In quacũq; die peccator ingemuerit, saluus erit, cum lachrymis & gemitibus se peccatorẽ, se reũ, se sanguinis innocentis effusorẽ esse confitebat. Bono aũt accepto cõsilio, amicos sibi de mammona iniquitatis effecerat, ut quos hic temporalibus subsidijs consolaretur, eorum precibus ab æterno gehennæ incendio liberaret. Fabricauit autẽ precioso & mirabili opere iuxta palatiũ, orientẽ uersus ecclesiã quã νίαν, id est, nouam uocant, in honore summi & cœlestis militiæ principis archangeli Michaelis, qui Græce ἀρχιστρατηγός appellatur.

Michaelis Imperatoris mors

Basilij pœnitentia

De Constantinopoleos nominibus, situ, & circumhabitantibus, deq; uigilia nocturna ibidẽ constituta à Leone Imp. cuius ut fidem & diligentiam experiret, in habitu iuuenis lasciui illapsus in duas custodias, eas muneribus corrupit, à tertia in carcerem ductus, priores exilio mulctauit, posteriores opibus & honore extulit. Caput III.

NVnc aũt nõ pigeat libellulo huic res duas quas eiusdẽ Basilij filius memoratus Leo Imperator Augustus memoria sua dignas fecit, inserere. Constantinopolitana urbs quæ prius Byzantiũ, noua nũc dicit Roma, inter ferocissimas gentes est constituta: Habet quippe ab Aquilone Hungaros, Pizenacos, Chazaros, Russios, quos alio nomine nos Nortmannos appella-

mus,atq; Bulgaros nimiū sibi uicinos. Ab oriente Bagdas. Inter orientem & meridiem, Ægypti, Babyloniæq; incolas. A meridie uero Aphricā habet, & notam illā uicinā sibiq; contrariā insulā Cretē. Cæteræ uero quæ sunt sub eo climate nationes, Armenij.s. Persæ, Chaldæi, Auasgi huic deseruiunt. Incolę deniq; ciuitatis huius, sicut memoratas gentes diuitijs, ita & sapientia super-

Excubiæ excellunt. Moris quippe eorū est, ne à uicinis gentibus opprimantur, singulis quibusq; noctibus p totius ciuitatis biuiū, triuiū, quadriuiūq; armatos milites causa custodiēdæ ciuitatis qui eā inuigilēt ponere. Fitq; ut si post crepusculū quenq̄ deambulantē aliquò custodes offenderint, captus, ptinus, uerberibusq; cæsus, custodia peruigili cōpedibus in carcere strictus, usq; in crastinū in publicū producendus seruet. Hoc deniq; pacto nō solū ab hostibus,

Leo uigilū fidem explorat uerū & à latronibus illæsa ciuitas custodit. Leo itaq; Imp. uigilum fidem constantiamq; probare uolens, solus post crepusculum è palatio descendens ad primā peruenit custodiā. Quē ut uigiles fugientē, & quasi metu declinantē uiderūt, comprehensum quis esset interrogauerūt, quò ue pergeret. Qui è multis unū se esse, & lupanar petere dixit. Cui mox, cæsum te acriter, inquit, compedibusq; strictū usq; in crastinū reseruabimus. Quibus respondit, nequaq̄, fratres, nequaq̄, accipite quod porto, permittite ire quò uolo. Qui xij. aureis acceptis, eū dimiserūt. Inde uero transiens ad secundam uenit custodiā. Qua quemadmodū & in prima captus, datisq; uiginti aureis, est dimissus. Ad tertiā deinde dū uenisset est captus: uerū nō ut à prima ac secūda datis aureis est dimissus: sed ablatis oībus, cōpedibusq; grauiter strictus, pugnis, flagrisq; uerberatus, custodia usq; in crastinū producēdus seruat. His itaq; discedentibus, custodē carceris Imp. ad se uocās, Amice mi, inquit, Leonē Imp. nosti? Quomodo, infit, noscere possim, quē uidisse me nō meminerim? Ad publicū sanè quanq; raro dum procedere à longe, quia prope nequeo, eum intueor: mirabile quiddā, & nō hominē uidere uideor. Dare aūt te operā quo illæsus exeas, q̄ id percontari tibi cōmodius est. Non æque uos, te quidē in carcere, illum autē in aureo triclinio fortuna fouet. Parua sunt hæc, grauiora addant uincula, ne sit spatiū de Imp. meditandi. Cui ille, Desine, inquit, desine, Imp. enim ipse sum Leo Augustus, qui de palatij dignitate nō bono omine prodij. Carceris autē custos sperans nō uera esse quæ dixerat, Egon', inquit, hominē imputū, bona sua cum meretricibus abligurientē Imp. credā? Quoniā tete tu neglexisti, p te ego despiciā mathesim. Mars trigonus, Saturnus Venerem respicit, Iupiter quadratus, Mercurius tibi iratus, sol rotundus, luna in saltu, mala fortuna te premit. Imp. uero, ut uera, inquit, probes esse quæ dico, dum matutinale dederint signum: ante enim nō ausi sumus, mecum ad palatium potiori q̄ ego descenderim omine uenito: si me ut Imp. non istic recipi uideris, occidito. Nō minoris quippe criminis erit me Imp. dixisse si non sim, quàm aliquē occidisse. Si uero te ob id mali quicq̄ pati formides, hoc faciat

mihi

mihi deus,& hoc addar,si non potius præmiũ pro hac re sumes ꝙ suppliciũ. Igitur carceris custos credulus effectus, Dato, Imperator ut dixerat, matutinali signo, eum ad palatiũ usq; comitat̃. Quumq; eódem uenisset, uenerabiliter sicut à se noscentibus susceptus, comitẽ suum exanimatũ nimia admiratione reddidit. Sanè dum huic omnes dignitates occurrere, laudes reddere, adorare, soccos detrahere, alia atq; alia pro se quemq; facere cõtemplaretur, emori ei satius tunc esse duxit ꝙ euiuere. Cui Imp. Contẽplare, inquit, nunc mathesin, & si uere quo huc adueneris omine dixeris, ueram te augurandi scientiam habere probabis. Prius tamen quæso quid morbi sit proferas, quod te tam pallidum reddidit. Cui ille, Parcarum, infit, optima Clotho iam nere desinit: Lachesis uero in torquẽdo amplius laborare nõ cupit, sæuissima aũt harum Atropos solam imperij tui sententiã expectat, ut fila contrahens abrumpat. Palliditatis autem uultus mei causa hæc est, animam à capite descendisse, secumq; in inferiorem corporis partem sanguinẽ perduxisse. Subridẽs igitur Imperator, Recipe, inquit, animã, recipe, & cum hac bis binas aureorũ libras assume, nulliq; de me nisi aufugisse respondeas. His ita gestis, Imperator uigiles qui se captum dimiserant, quiq; cæsum custodiæ manciparant, uenire præcepit. Quibus & ait, Vigilantibus uobis, custodiãq; ciuitati præbentibus, nunquid fures aliquando adulterosq; offendistis? Qui precio eum dimiserant, nil se uidisse responderunt: qui uero cæsum illum custodiæ mancipauerant, ita responderunt, Præcepit δεσποτεία σου ἁγία, id est, dominatio tua sancta, ut si uigiles post crepusculũ quenquã aliquò deambulantẽ offenderent, captum protinus, uerberibusq; cæsum custodiæ traderent. Tuis itaq; nos parentes iussionibus dominator sanctissime, hac quæ præsentem præcessit diẽ, nocte quendã lupanaria petentẽ cepimus, flagellauimus, carceriq; impositum imperio tuo producendum seruauimus. Quibus Imperator cito inquit, ut in medium proferatur, potestas imperij mei etiã atq; etiam imperat. Nec mora, uinctus ut ducatur, percurrunt. Quem dum aufugisse audirẽt, semiuiui ad palatiũ sunt reuersi. Quod quum nunciassent Imperatori, mox Imperator se exutum, nimisq; cæsum ostendens, Venite, inquit, nolite formidare, ipse ego sum quẽ flagellastis, quẽq; è carcere nũc aufugisse formidatis. Scio enim, & uere credo, quod non Imp. sed Imperatoris inimicum tundere cogitastis. Hos qui non ut Imperatorem me, sed ut latronem, uitæq; meæ insidiatorem dimisere, morte tenus uerberatos, urbe expelli, bonisq; omnibus priuari mea non solum cupit, uerum & iubet autoritas. Vos autem nõ solum meis, sed & horum peruersorũ diuitijs dono. Quod quàm prudenter egerit paternitas tua, in hoc aduertere poterit: quoniam cæteris extũc ciuitatem diligentissime custodire, hũc etiam absentem quasi præsentem sperare necesse erat. Sicq; factum est, ut Imperator amplius de palatio non descenderet, & sui omnia fideliter custodirent.

Parcæ

Animaduersio in uigiles

De altero Leonis Imp. ludo, quo uigiliã unius è xij. corporis sui custodibus remunerauit, cæteris elusis ob somnolentiam. Caput IIII.

Alterum quem ipse gessit ludum, silentio tegi absurdum esse dijudico. Constantinopolitanũ palatiũ ob Imperatoris salutẽ multorum præsidijs militũ custodit: Custodientibus uero uictus censusq; quotidie non paruus impenditur. Contigit itaq; duodecim post corporis refectionem in ipso feruore diei una in domo quiescere (Mos quippe Imp. erat cunctis quiescentibus totũ perreptare palatium.) Qui quũ die quadam eódẽ quò duodecim memorati lethæo sese dederant sopori, peruenisset, ligno modico ut nõ incallidus, ostij pessulo proiecto ingrediendi sibi aditũ fecit. Vndecim uero dormientibus, ut ars artẽ falleret, duodecimus peruigil stertere ceu dormiens cœperat, contractisq; in faciẽ brachijs, totum quod Imperator faceret diligentissime considerabat. Imperator igitur ingressus dum obdormire cunctos perspiceret, aureorũ numismatũ libram pectori uniuscuiusq; apposuit, moxq; clàm egressus ostiũ ut prius fuerat clausit. Eò autẽ hoc egit, quatenus excitati & de lucro gratularentur, ac qualiter hoc acciderit admirarentur. Deniq; discedẽte Imperatore, qui uigil solus extiterat, surrexit, dormientiumq; numos aureos sibi assumpsit atq; reposuit. Postea uero quieti sese reddidit. Imperator igitur de hoc ludo solicitus, post nonã, xij. hos quos nominauimus, ad se uenire præcepit, eosq; ita cõuenit, Si forte uestrum quempiã somnij uisio deterruit, aut hilarem reddidit, ut in medium proferat, mea iubet autoritas: nec minus & si quid nouitatis expergefactus quisq; uidit ut detegat imperat. Hi itaq; quemadmodũ nihil uiderãt, nihil se uidisse responderũt. Magis aũt super hoc admirati, conticuere, intentiq; ora tenebant. Existimans Imp. eos non rei ueritate, sed calliditate aliqua reticere, succensus est, atq; magis cœpit nõnulla terribilia reticentibus cõminari. Quod qui omniũ cõscius erat ut audiuit, huiusmodi humillima & supplici uoce Imperatorem cõuenit. Humanissime Imp. hi quid uiderint, nescio, ego tamen delectabile atq; utinã quod persæpe contingeret, uidi somniũ. Vndecim his cõseruis meis & hodie uere, sed omnino mihi opportune dormientibus, uisus sum quasi non dormiens uigilare. Ecce aũt magnitudo imperij tui, quasi occulte ostiũ reserans, clanculũq; ingressa, librã auri apposuit supra singulorũ pectus. Quũq; imperiũ tuum quasi repedare, sociosq; hac uisione stertentes cernerẽ, cõtinuo ceu lætus exurgens, xi. dormientium tuli libras aureorum numismatũ, meoq; marsupio in quo una erat apposui, quatenus ob transgressionẽ decalogi, ne solũ xi. uerũ ad memoriã apostolorũ mea una adhibita, & ipsæ essent xij. Visio hæc pater Auguste, bonũ sit nescio, usq; modo me nõ deterruit, sed hilarẽ reddidit. O utinã interpretatio alia impio tuo nõ placeat. Nã & me diuinũ & somnij uenditorẽ esse liquido patet. His auditis, magno est cachinno Imp. inflatus, uerum prudentiã eius atq; solicitudinẽ plus admiratus, protinus infit, Antehac te neq; diuinum,

Leo uigiles pertẽtat miro astu

diuinum, neq; somnij uenditorem esse audiui. Hanc uero rem nūc ita aperte dixisti, ac si nulla circumitione usus esses: sed quia uigilandi facultatē sine auspicandi scientia habere non posses, nisi diuino esset tibi munere traditū, seu uerum sit ut speramus, imò credimus, seu falsum: fertur enim de quodam, q; dormiens multa reperit, à gallo excitatus nihil inuenerit: tu tamen quicquid uideris, quicquid repereris, tuum sit. His auditis quanta cęteri sint confusione repleti, quantoq; is gaudio sit plenus, eorum quisq; in se personas suscipiens, animaduertere poterit.

De Arnulfi, qui per Hungaros Zuuentebaldum uicit, stolida temeritate, quum genti perniciosæ ad Christianos subiugandos aditum munierit. Cap. V.

ARnulfus interea earū quæ sub arcturo sunt gentiū rex fortissimus, quū Zuuentebaldū Marauanorū ducem quem supra memorauimus, sibi uiriliter repugnātē debellare nequiret: depulsis his, proh dolor, munitissimis interpositionibus, quas uulgo clusas nominari prædiximus, Hungarorū gentem cupidam, audacē, omnipotentis dei ignarā, scelerū omniū non insciā, cædis & omniū rapinarū solūmodo auidā, in auxiliū conuocat, si tamen auxiliū dici potest, quod paulo post eo moriente tum genti suæ, tū cęteris in meridie occasuq; degentibus nationibus, graue periculū imò excidiū fuit. Quid igit? Zuuentebaldus uincit, subiugat, fit tributarius: sed dn̄o solus. O cæcam Arnulfi regis regnādi cupiditatē, ô infelicē amatūq; diē. Vnius homūcionis deiectio, fit totius Europæ contritio. Quot mulieribus uiduitates, patribusq; orbitates, uirginibus corruptiones, sacerdotibus populisq; dei captiuitates, ecclesijs desolationes, terris inhabitatis solitudines, cæca ambitio paras? Legisti obsecro ipsius ueritatis uerba dicentis, Quid prodest homini, si totū mundū lucraret, animæ uero suæ detrimentū patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Quod si te ueri iudicis nō terruit seueritas, ipsa saltem furorē tuū humanitatis temperaret cōmunitas. Eras enim inter homines homo, si dignitate sublimis, nō tamen natura dissimilis. Flebilis heu miserabilisq; conditio, quū illa bestiarū serpentiumq; seu alitū genera, quæ intolerabilis sæuitia ac letale uirus ab hominibus separata esse facit, ut sunt basilisci, qui latine reguli, uel rhinocerotes seu gryphes quæ & aspectu suo cunctis perniciosa esse uident: inter se tamen pro originis ipsius affinitatisq; cōsortio pacata & innoxia perseuerant. Homo autē quum sit ad imaginē & similitudinē dei formatus, legis dei conscius, rationis capax, nō solum proximū non amare potest, sed & odisse plurimum ualet. Videamus igit quid Ioannes nō quilibet, sed uirgo ille egregius cœlestis secreti conscius, cui Christus in cruce matrem uirginē uirgini cōmendauit, super talibus dixerit, Qui odit fratrem suū, homicida est, & scimus quod omnis homicida non habet uitam æternā in se manentē. Sed redeamus ad rem. Deuicto nāq; Zuuentebaldo, Marauą

Hungarorū impietas

Ambitionis mala

Marauanorum duce, Atnulfus pace habita regno potitur. Hungari interim obseruato exitu, contemplatíq; regionem cordibus, malum quod postmodū in propatulo apparuit, machinabantur.

De Vuidonis (quē aliȷ Guidonē, aliȷ Hugonē uocant) & Berengariȷ ducū confœderatione: ita ut mortuo Carolo Caluo, Vuido se Franciæ Romanæ regē inungi curauerit: Berengarius Italiæ. Franci aūt iam Odonē regē constituerant. Et de causa leui, quur Franci Vuidonē reiecerint. Cap. VI.

DVm hæc agunť, rex Galliç Carolus, qui cognominatus est Caluus, pręsentem moriendo mutauit uitā. Cui dum uiueret, duo ex Italia præpotentes principes seruiebant, quorū alter Vuido, alter dictus est Berengarius. Hi sanè tanto sunt amicitiarum fœdere conglutinati, ut sibi hoc iureiurando promitterēt, quod si regi Carolo superstites forent, alterius alter ordinationi conniueret, simul ut Vuido quam Romanā dicunt Franciā, Berengarius obtineret Italiam. Sed quum sint nonnulla incerta & instabilia amicitiarum genera, quæ diuersis modis humanū genus dilectionis societate connectunt, ut quosdā præcedēs cōmendatio postmodū amicitiæ inire facit cōmercia, alios negociationis seu militiæ uel artis ac studiȷ similitudo, quæ & sicut ex diuersis uel lucri uel libidinis uel necessitudinū uariarum societatibus acquiruntur: ita intercedente qualibet diuortiȷ occasione soluuntur. Hoc tamen est, hoc inquam amicitiæ genus, quod multis experimētis est sæpissime comprobatū, nullo modo eos qui amicitiarum fœdus coniurationis iniere principio, indiruptam quiuisse seruare concordiā. Sanè quidē callidissimus ille humani generis inimicus, ut homines sui præuaricatores faciat sacramenti, celerius saga ciusq; ad irrumpendā amicitiā laborat. Quod si animos recte sapiētū de uero amicitiarū genere percontamur, respondebimus concordiā ueramq; amicitiā nisi inter emendatos mores eiusdemq; uirtutis & propositi uiros stare nō posse. Cōtigit itaq; utrunq; Vuidonē atq; Berengariū Caroli regis funeri deesse. Cuius tamen interitū Vuido ut audiuit, Romā profectus est, & absq; Francorū consilio totius Franciæ unctionē suscepit imperiȷ. Franci itaq; Odonē, quoniā Vuido aberat, regē constituunt. Berēgarius uero Vuidonis consilio, quēadmodū ei iureiurādo ꝓmiserat, Italici regni suscepit imperiū. Vuido aūt Franciā petit. Quūq; Burgundionū regna transiens, Franciā quam Romanā dicūt ingredi uellet, Francorū nunciȷ ei occurrūt, se redire nunciātes, eo q; longa expectatione fatigati, dū sine rege esse diutius nō possent, Odonem cūctis petētibus elegerūt. Fertur aūt hac occasione Frācos Vuidonē regē sibi nō assumpsisse. Nā dum ad Metensem uenturus esset urbē, quæ potētissima in regno Lothariȷ claret, præmisit dapiferū suum qui alimēta illi more regio prępararet. Metēsis uero episcopus, dum cibaria ei multa secundū Francorū consuetudinē ministraret, huiusmodi responsa à dapifero suscepit. Si equum saltem mihi dederis, faciam ut tertia obsoniȷ huius parte sit rex Vuido contentus.

Amicorū uaria genera

Vuidonis repulsa

tentus. Quod episcopus audiens: Non decet, inquit, talem super nos regnare regem, qui decẽ drachmis uile sibi obsoniũ præparat. Sicq́; factũ est, ut Vuidonem desererent, Odonem autem eligerent. Francorum igitur legationibus non parum rex Vuido perturbatus, nonnullis cœpit cogitationibus æstuare, tam ex Italico regno Berengario iureiurãdo promisso, quàm ex Francorũ, præsertim quod penitus illud se non posse sciuerat adipisci. Inter utrãq; autem æstimationem quoniam Francorum rex esse nequibat, frangere quod Berengario fecerat iusiurandum delibérat: collectoq́; prout potuit exercitu, traxerat sanè & à Francis quandam affinitatis lineam, Italiam'que concite ingressus, Camerinos atq; Spoletinos fiducialiter ut propinquos adijt, Berengarij etiam partibus fauentes, ut infidos pecuniarum gratia acquirit: itaq́; Berengario bellum parat. Copijs deniq; utraq; ex parte collectis, iuxta fluuium Teruiam, qui quinq; à Placentia miliarijs distat, ciuile bellum parant, in quo quũ partibus ex utrisq; caderent multi, Berengarius fugam petijt, triumphũ Vuido obtinuit. Nec mora, diebus paucis interpositis, collecta Berengarius multitudine, in Brixiæ latissimos campos Vuidoni bellum parat: ubi quum maxima strages fieret, fuga sese Berengarius liberauit. *Vuidonis perfidia*

Berengarius Arnulfum in auxilium pollicitationibus pellicit in Guidonẽ, qui quum alteram fluuij ripam teneret, & congredi nequirent, Baioarius quidam Arnulfi eques Italos ad certamen insolentius prouocauit, & ab Hubaldo quodã uictus occubuit, Arnulfiq́; nothus bello decessit. Berengarius autem Arnulfum rursum promissis onerat, qui rediens multas urbes subiugauit. Cap. VII.

IAm uero Berengarius, quum Vuidoni resistere copiarum paucitate nequiret, potentissimũ quem prædiximus, Arnulfum regem in auxilium rogat, promittens se suosq́; eius potentię seruituros, si uirtutis suæ adminiculo Vuidonẽ superaret, regnumq́; sibi Italicũ uendicaret. Huius plane tantæ promissionis gratia accitus rex Arnulfus filium suũ Zuuentebaldũ quem ex concubina genuerat, ualido cũ exercitu, huius in auxiliũ dirigit, ueneruntq́; pariter omni sub densitate Papiam. Vuido uero ita fluuiolũ qui Papiã alluit, Vernauolum nomine, tam sudibus q̃ exercitu munierat, quatenus altera alterã ipso medio discurrente, pars partẽ oppugnare nequiret. Vnus & uicesimus dies transierat, quũ sicut prędiximus, altera pars alteri nocere non posset, & Baioariorũ unus quotidie agminibus exprobrans Italorũ, imbelles eos, atq; equitandi inscios clamabat. Ad augmentum etiã dedecoris inter eos prosilijt, hastamq́; uni ex manu excussit, sicq; lætus in suorũ castra repedauit. Hubaldus igit Bonifacij pater, qui pòst nostro tẽpore Camerinorũ & Spoletinorũ extitit marchio, tantũ gẽtis suæ cupiẽs dedecus uindicare, clypeo accepto, obuiã mox prędicto Baioario tẽdit. Is aũt triũphi præteriti nõ solũ nõ ĩmemor, sed eo factus audacior, ceu de uictoria iam securus hunc contra properat lætus. *Hubaldi uirtus*

Cœpitq́;

Cœpitq; uertibilem equum modo impetu uehementi dimittere,strictis modo habenis retrahere. Memoratus uero Hubaldus rectâ eum cœpit adire. Quumq; in eo esset,ut mutuis se figerent uulneribus, more solito Baioarius equo uersili uarios flexosq; per anfractus cœpit discurrere, quatenus argumentis posset Hubaldũ decipere. Verũ quũ hac arte terga uerteret, ut mox rediens Hubaldum ex aduerso percuteret,equus cui Hubaldus insederat,uehementer calcaribus tunditur, & per scapulas antequã reuerti posset, Baioarius lancea ad cor usq; perforatur. Hubaldus igitur freno Baioarij præripiens equum, ipsum in medio fluuioli alueo exutum homine reddidit: sicq; suorũ iniuriæ ultor de triumpho ad suos redijt hilarior. Hoc sanè factum non mediocrẽ Baioarijs terrorẽ,Italicis audaciam intulit. Inito quippe Baioarij consilio,nõnullisq; Zuuentebaldus à Vuidone argenti acceptis ponderibus in propria remeauit. Igitur Berengarius dum ubi prospera inimico, sibi aduersa prospiceret,cum Zuuentebaldo pariter Arnulfi regis adijt potentiam, orans ac pollicens, ut si ipsum adiuuaret,se totam Italiã, ut ante promiserat, ditioni eius suppositurum. Qui tantæ promissionis gratia excitus copijs collectis,cominus Italiam adit. Cui Berengarius,ut promissioni suæ daret fidẽ credulitatis,arrabonem clypeum portat. Susceptus itaq; à Veronensibus, ad urbem proficiscitur Pergamum, ubi dum firmissima loci munitione confisi,imò decepti homines ei occurrere nollent,castrametatus ibidem belli fortitudine urbem capit,incolas iugulat,trucidat. Ciuitatis etiam comitem Ambrosiũ nomine,cũ balthео & armillis,cæterisq; preciosis indumẽtis suspendi ante portæ ianuam fecit. Quod factum,cæteris omnibus urbibus,cunctisq; principibus terrorẽ non paruũ attulit. Quicunq; enim hoc audierat,utraque auris eius tinniebat. Mediolanenses igitur atq; Ticinenses hac fama perterriti,eius non ausi sunt præstolari aduentum: uerum præmissa legatione,iussioni suæ se obtemperaturos esse promittunt. Othonem itaq; Saxonum potentissimum ducem huius gloriosissimi atq; inuictissimi regis Othonis qui nũc usq; superest,& feliciter regnat,auum Mediolanum dirigit gratia defensionis,rectâ ipse Ticinum petit.

Pergamum capitur

Ambrosius suspensus

De Vuidonis à facie Arnulfi fuga,Arnulfi metrica ad suos concione: postquam urbs Roma capta est. Et de Formosi papæ ab Rom. persequutione & causa simultatis,Sergijq; antipapæ postmodum intrusi in eum defunctũ immanitas: & miraculosa Formosi sepultura. Cap. VIII.

Vuidonis fuga

Deniq; Vuido huius impetum ferre non ualens, Camerinũ Spoletumq; uersus fugere cœpit. Quem sine dilatione acriter rex insequitur,urbes & castella omnia sibi resistentia debellãs. Nullũ siquidẽ castrum fuerat natura etiã ipsa tam munitũ,quod uirtuti huius saltẽ resistere moliretur. Quid autẽ mirum,quũ ipsa ciuitatũ omniũ regina magna scilicet Roma, huius impetũ ferre nequiuerit. Enimuero dum à Romanis ingrediẽdi urbem huic fiducia negaretẽ,cõuocatos ad se milites ita conuenit, Magna-

Magnanimi proceres & clari marte secundo, *Arnulfi concio*
Arma quibus studium fuluo radiare metallo,
Romulidæ sueti uacuis quod condere sceptris,
Sumite nunc animos, uobis furor arma ministret.
Non Pompeius adest, non Iulius ille beatus,
Qui nostros domuit proauos mucrone feroces.
Indolis en huius summam deduxit ad Argos.
Protulit in lucem quem sancta†Ritanica mater, *al. Britānica*
Bis torta studium pingues captare Siluros
Cannabe, non clypeos manibus gestare micantes.

His heroës dictis animos accensi uitam auiditate contemnunt. Clypeis denique cratibusque catervatim operti muros adire contendunt. Plurima etiam bellorum parauerant instrumenta, quum inter agendū populo cōsiderante *Leporis omen* contigit lepusculum clamore eius exterritum urbem uersus fugere. Quē dum populus exercitusque, ut assolet, impetu uehementi sequeretur, Romani putantes se impugnari, de muro sese proijciunt. Quod populus cernens, sagmatibus sellisque quibus equis insederant, iuxta murum proiectis, per eorū aceruū muros ascendunt. Populi uero pars quædam, accepta mox trabe quinquaginta pedum procera longitudine, portam quatiunt, & Romam quam Leonianam dicunt, in qua beati Petri apostolorum principis preciosum corpus *Roma capitur* quiescit, ui capiunt. Cæteri uero qui trans Tyberim erant, hoc timore compulsi, huius dominatui colla submittunt. Hoc in tempore Formosus papa religiosissimus à Romanis uehementer affligebatur, cuius & hortatu rex Arnulfus Romam aduenerat, in cuius ingressu ulciscendo papæ iniuriā multos Romanorū principes obuiam sibi properantes, decollari præcepit. Causa *Papæ & ciuium Ro. discordia* autem simultatis inter Formosum papā & Romanos hæc fuit. Formosi prædecessore defuncto, Sergius quidā Romanæ ecclesiæ diaconus erat, quem Romanorum pars quædam papam sibi elegerat. Quædā uero pars non infima nominatū Formosum Portuensis ciuitatis episcopū pro uera religione diuinarumque scripturarum & doctrinarum scientia papam sibi fieri anhelabat, Nam dum in eo esset, ut Sergius apostolorum uicarius ordinari debuisset, ea quæ Formosi partibus fauebat pars, cum non mediocri tumultu & iniuria Sergium ab altari expulit, & Formosum papam constituit. Descenditque *Sergius antipapa* Sergius in Thusciā, quatenus Adelberti potentissimi marchionis auxilio iuuaretur: quod & factum est, Nam Formoso defuncto, atque Arnulfo in propria reuerso: is qui post mortem Formosi papa constitutus est, expellitur, Sergiusque papa per Adelbertū constituitur. Quo cōstituto, ut impius doctrinarumque sanctarū inscius, Formosum è sepulchro extrahere, atque in sedem Romani pontificatus sacerdotalibus indumentis indutum collocare præcepit. Cui & ait, Quū Portuensis esses episcopus, quur ambitionis spiritu Romanā

uniuersalē sedē usurpasti? His expletis sacratis mox exutū uestimentis, digitisq; tribus abscisis, in Tyberim iactare præcepit, cūctosq; quos ipse ordinauerat, gradu proprio depositos iterū ordinauit. Quod quàm male egerit pater sanctissime, in hoc animaduertere poteris, quoniam & hi qui à Iuda domini nostri Iesu Christi proditore ante proditionem salutem seu benedictionem apostolicam perceperant, ea post proditionē proprijq; corporis suspensionem minime sunt priuati, nisi quos improba forte defœdarāt flagitia. Benedictio siquidem quæ ministris Christi impenditur, non per eum qui uidetur, sed qui non uidetur sacerdotem infunditur. Neq; enim qui rigat est aliquid, neq; qui plantat, sed qui incrementum dat deus. Quantæ autem autoritatis, quātæq; religionis papa Formosus fuerit, hinc colligere possumus, quoniam dum à piscatoribus postmodum esset inuentus, atq; ad beati Petri

Miraculum apostolorum principis ecclesiam deportatus, sanctorum quædam imagines hunc in loculo positum uenerabiliter salutarunt. Hoc nanq; à religiosissimis Ro. urbis uiris persæpe audiui. Sed his omissis ad narrādi ordinē redeamus.

De Firmi per Arnulfum obsidione, & per astum uxoris Guidonis quæ potionem soporiferam Arnulfo propinandā curauerat, solutione, de causa mali in Arnulfo, eiusq; insolētia & templorū prophanatione. De Arnulfi cōsilio in Berengarium cæcandū. Eiusq; deinde contemptu: de seditione & cæde Ticini, quæ nunc Papia dicit', facta. De Anscarij metu: & Arnulfi tetro exitu. Cap. IX.

REx Arnulfus desiderij sui compos effectus, persequi Vuidonem nō desijt, profectusq; Camerinum, castrum uocabulo & natura Firmum, in quo Vuidonis uxor erat, obsedit. Vuido autem in incertis latuit locis. Præfa-

Firmi obsidio tum igitur castrum nomine & natura Firmum, uallo circundatur, omnia bellorum instrumenta quibus capi posset præparant'. Quumq; Vuidonis uxor magnis undiq; angustijs premeretur, & euadendi spes illi omnis negaretur, causas mortis regiæ uiperina cœpit calliditate exquirere. Accitum nanq; ad se quendam Arnulfi regis familiarissimū magnis eum muneribus rogat, ut se adiuuet. Qui quum se nō aliter posse testaretur, nisi ciuitatem domini sui traderet ditioni: illa etiam atq; etiam magna auri pondera non solum pollicens, uerum in præsentiarum tribuens, orat, ut quodam poculo ab ea sibi collato dominum suum regem potaret: quod non periculum mortis daret, sed mentis feritatem mulceret. Quæ etiam suis ut fidem dictis præberet, ante illius præsentiam hoc unum suorum potat seruorum. Qui unius horæ spatio conspectu huius astans, sanus abscessit. Verum ueridicam Maronis illius sententiam in medium proferamus.

Aen. 3 Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames?

Potio soporifera Sumptum nanq; letale poculum festinus regi propinat. Quo accepto, tanta hunc

hunc cõfestim somni uirtus inuasit, ut totius exercitus strepitu triduo excitatus euigilare nequiret. Fertur aũt quoniã dum familiares hũc, modo strepitu, modo tactu inquietarent, apertis oculis nil sentire, nil loqui potuisse perfecte. Positus tamen in mentis excessu mugitum reddere, non uerba ædere uidebatur. Huius autem rei actio repedare omnes compulit, non pugnare.

Credo autem Arnulfum regem iusta seueri iudicis censura huiusmodi pestem incurrisse. Secundæ enim res dum imperium huius ubique magnificarent, uirtuti suæ cuncta tribuit, non debitum omnipotenti deo honorẽ reddidit, Sacerdotes dei uincti trahebantur, sacræ uirgines ui opprimebantur, coniugatæ uiolabantur. Neque enim ecclesiæ confugientibus poterant esse asylum. In his nanque symbola faciebant, gestus turpes, cantus ludicros, & debacchationes. Sed & mulieres eódem publice prostituebantur. Denique redeuntem Arnulfum regem cum magna multitudine, paulatim rex Vuido persequitur. Quumque Arnulfus Bardonis montem conscenderet ibi suorum consilio definiuit quatenus Berengarium lumine priuaret, sicque securus Italiam obtineret. Cognatorum uero Berengarij unus qui non parua Arnulfo regi familiaritatis gratia inhærebat, huius consilium ut agnouit, absque mora Berengario patefecit, qui mox ut sensit, lucerna, quam ante Arnulfi regis præsentiam tenebat, alij tradita fugit, atque Veronam percitus uenit. Omnes extunc Italienses Arnulfum floccipendere, nihili habere, unde quum Ticinũ ueniret, non modica orta est in ciuitate seditio, tantaque istic strages exercitus facta est, ut cryptæ ciuitatis, quas alio nomine cloacas dicũt, implerentur horum cadaueribus. Quod Arnulfus cernens quoniam per Veronam non potuit, per Hannibalis uiam quam Bardum dicunt, & montem Iouis, repedare disposuit. Quumque Iporegiam peruenisset, Anscarius marchio istic aderat, cuius exhortatu ciuitas rebellabat. Verum hic Arnulfus iureiurando promiserat, nunquam se à loco eodem discessurum quàm præsentiæ suæ repræsentarent Anscarium. Is autem ut erat homo formidolosus ualde, ei omnino similis qui à Marone canitur, Largus opum, lingua melior, sed frigida bello dextra, de castello exijt, & iuxta murum ciuitatis in cauernis petrarum latuit. Hoc eò fecit, quatenus licite possent regi Arnulfo iureiurãdo satisfacere Anscarium in urbe non esse. Itaque iusiurandum istud accepit rex, atque iter quod cœperat peragens abijt. Profectusque in propria turpissima ualetudine expirauit. Minutis quippe uermibus quos pedunculos aiunt, uehementer afflictus spiritum reddidit. Fertur autem quod præfati uermes adeo scaturirent, ut nullis medicorum curis minui possent. Vtrum uero pro tam immenso scelere, Hungarorum scilicet emissione, secundum prophetam duplici sit contritione attritus, an ut ex præsenti supplicio consequeretur ueniam in futuro, solius dei scientiæ dimittamus: quod & Apostolus dicit, Nolite ante tempus iudicare, quoad usque ueniat dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarũ,

Nemesis

Arnulfi insolentia

Consilium de excæcãdo Berengario

Arnulfi contemptus

Clades Ticini facta

Anscarij metus

Arnulfi interitus

& manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à deo.

De Vuidonis obitu, Berengarij in regnum receptione, sed mox Lanthberti filij Vuidonis coronatione, populi in eum fauore & principum odio. Nam Maginfredus Mediolanen. comes in eum grassabatur: sed uictus capite punitus est:& Adelbertus diues in eum mouit. Cap. X.

IVstus autem deus, uxori Vuidonis quæ huic parauarat mortem, parat uiduitatis dolorem. Sicut enim præfati sumus, dum redeuntē Arnulfum rex Vuido e uestigio sequeretur, iuxta fluuiū Tarum defunctus est. Cuius obitū Berengarius ut audiuit, uenit festinus Papiam, regnumq; potenter obtinuit: fideles uero fautoresq; Vuidonis, ueriti ne ab eis illatam Berengarius ulcisceretur iniuriam,& quia semper Italienses geminis uti dominis uolunt, quatenus alterum alterius terrore coërceant, Vuidonis regis defuncti filiū nomine Lanthbertum elegantem iuuenem adhuc ephebum minusq; bellicosum regem constituunt. Cœpit deniq; hūc populus adire, Berengarium deserere. Quumq; Berengarius Lanthberto cum exercitu magno Papiam tendenti, copiarum paucitate occurrere nō auderet, Veronam petijt, isticq; securus degit. Non post multum uero temporis Lanthbertus rex quum esset uir seuerus, principibus grauis est uisus. Vnde & legatos Veronam dirigunt,& regē Berengarium ad se uenire, Lanthbertum uero expellere petunt. Maginfredus prætera Mediolanēsis urbis comes quinquennio huic rebellis extiterat, qui nō solum urbem in qua rebellis erat, Mediolanum scilicet defenderat, uerum & uicina circumquaq; Lanthberto loca seruientia depopulabať. Quod factum rex non passus abire inultum, psalmographicum illud persæpe ruminans: Quum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Nam post paululum capitis hunc iusserat damnari sententia. Quæ res terrorē cunctis Italiensibus non minimum incussit. Deniq; hoc eodem tempore Adelbertus illustris Thuscorū marchio atq; Hildebrandus præpotēs comes huic nisi sunt rebellare. Tantæ quippe Adelbertus erat potētiæ, ut inter omnes Italiæ principes solus ipse cognomēto diceretur Diues. Huic erat uxor nomine Berta, Hugonis pōst nostro tempore regis mater: cuius instinctu tā nepharia cœpit ipse facinora. Nam collecto exercitu, cum Hildebrando comite constanter Papiam tendere festinat.

Vuidonis mors · *Lanthbertus rex fit* · *Maginfredi rebellio* · *Adelbertus diues Lanthberto rebel.*

De Lanthberti strenua uictoria in Hildebrandum quem fugauit, & Adelbertum quem cepit,& cauillo illusit post multorum stragem. Caput XI.

LAnthbertus interea rex harum rerum inscius, in Marinco iam aliquantis diebus uenationi uacabat. Quumq; Adelbertus marchio & Hildebrandus comes cum diuerso & inualido Thuscorū exercitu Bardonis montē transirent, Lanthberto regi medio in nemore uenanti ut sese res habuerat, nunciatur. Is uero sicut erat animi constans, uiribusq; potens, suos nō passus

est milites

est milites præstolari, sed collectis quos secum habebat centũ ferè militibus, cursu præpeti eis occurrere festinat. Iamiam Placentiã uenerat, quum iuxta fluuiũ Sesterrionem ad Burgum in quo sanctissimi & preciosi martyris Domnini corpus positum ueneratur, castra metasse nunciant. Ignorantes igitur quid superuentura nox pareret, temulẽti post nõnulla inutilia τραγωδήματα, id est, cantilenas, somno sese dedere, stertere: nauseam alij sumptus intemperantia facere. Rex igitur animi ferox, tum ingenio callẽs, in ipso eos noctis conticinio opprimit, dormiẽtes ferit, oscitantes iugulat. Uentũ est deniq; ad illos qui ductores huius exercitus erant. Quũq; eis nõ ex multitudine alius, sed rex ipse præclari huius facinoris nuncius esset, non solum pugnandi, sed & fugiendi terror ipse abstulit facultatem. Verum Hildebrandus fuga elapsus, Adelbertum intra animalium præsepe latitantẽ dereliquit: qui dum repertus, atq; ante regis præsentiam ductus esset: rex eum ilico ita conuenit: Sibyllino spiritu uxorem tuam Bertam prophetasse credimus, quę te aut scientia sua regem aut asinum facturam se promisit. Verum quia regem noluit, aut, ut magis credendũ est, non potuit, asinum ne mentiretur effecit: dum te etiã cum Archadiæ pecuaribus ad præsepe declinare coẽgit. Præter eum autem & alij cum ipso nonnulli capiuntur, uinciuntur, Papiam ducuntur, custodiæ mancipantur. Strages Salse.

De mortis Lanthberti duplici opinione, quarum uerior putatur, quod ab Hugone Mediolanensi cæsus sit, quod conqueritur. Caput XII.

His ita gestis, rex Lanthbertus iterum præfato in loco Marinco uenationibus occupatur, quo ab omnium principum decreto quid super captis agendum esset deliberaret. Sed ô utinam uenatio hæc feras caperet, non reges. Aiunt sane hunc regem, dum sicut moris est, apros effreni consectaretur equo, cecidisse, collumq; fregisse. Verum assertioni huic fidem præbere absurdum esse duco. Est enim alia mortis huius quæ mihi uerisimilior uidet, atq; ab omnibus populis narratur, assertio. Maginfredus Mediolanensis urbis comes, cuius superius paulo fecimus mentionẽ, dum pro scelere in Rempub. atq; in regem commisso capitis iudicio damnaretur, unicum possessionis uicarium Hugonẽ filium dereliquit. Quem dum Lanthbertus rex tum forma egregia, tum animi audacia nonnullos superare uideret: non paruum pro patris morte dolorẽ collatis uisus est beneficijs mulcere quamplurimis. Vnde & eum præ cæteris familiaritatis dilexerat priuilegio. Factũ est autem dum Lanthbertus rex nominato in luco Marinco uenaretur (est enim ibidẽ miræ magnitudinis & amœnitatis lucus adeo uenationibus aptus) huc illucq; cunctis ut moris est discurrentibus, hoc cum uno scilicet Hugone ipsum solummodo inibi remansisse. Quumq; rex aprum in transitu præstolaretur, diucq; multum remorante longa expectatione lassaretur, paululũ sese quieti dedit, Hugo Mediolanensis

uigiliæ custodiam huic infido quasi fido committens. Abſentibus igitur cunctis, Hugonis mens custodis, imò proditoris atq; carnificis collatorum beneficiorum immemor, plurimū patris mortem animo cœpit reuoluere: non considerauit genitorem suum iustam incurriſſe necem, iusiurandum quod fecerat regi uiolare non metuit, uicarium se Iudæ domini nostri Iesu Christi proditoris appellari non timuit. Verum conamine toto uirium, ligno non modico dormienti collū fregit. Gladio quippe ferire timuit, ne peccati huius autorem res eum manifesta probaret. Eò nanq; mens peruersa ita egit, ut non gladij cicatrix, sed ligni manifesta collisio, hæc reperiētibus fidem daret equo cecidiſſe, colliq; fractione hominem exiuiſſe. Latuitq; res per annos quamplurimos: sed dum processu temporis Berengarius rex nullo sibi resistente, regnum uiriliter obtineret, ipse reatus proprij sicut fuerat autor, extitit & proditor. Impleuitq; illud quod propheta canit, Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniqua gerens benedicitur. Sed aliter fecisse minime potuit: propter hæc ipsius ueritatis uerba dicentis, Nihil opertum quod non reueletur: & occultum quod non in publicum ueniat. His itaque gestis quū Berēgarius ampliori ac pristina dignitate regia honoraret, Adelbertus marchio & cæteri ad propria destinantur. Iuuat autē pater chariſſime tanti huius obitum regis & deflendo scribere, & scribendo deflere. Inerat nanque illi honesta morum probitas, sancta & formidolosa seueritas, & quem iuuentus ornauerat in corpore splendida, mētis canicies decorabat sancta. Planè plus ille reipublicæ quàm respublica decoris ei contulerat. Quod si non cita mors hunc raperet, is esset qui post Romanorum potentiam totum sibi orbem uiriliter subiugaret.

Hugo Lanthbertū necat

Lanthberti deploratio

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

De Ludouico Arnulfi filio, cuius tempore Hungari Baioariā inuadentes, eam immaniſſime uastauerunt. In quos Ludouicus bellum parat iuxta Lemannum lacum. Caput. I.

POSTQVAM uitalis calor Arnulfi regis membra deferēs, corpus reddidit exanime: eius filius Ludouicus rex cunctis à populis ordinatur. Tanti denique casus uiri uicinos Hungaros (sicut nec in toto orbe degentes) latere non potuit. Siquidem leti huius fama fuit ipsis omni festiuitate iocūdior, gratijs omnibus præstantior. Quid igitur? Primo mortis huius, natiq; eius ordinationis anno, permagno collecto exercitu, Marauanorum gentem, quam uirtutis eorum adminiculo rex Arnulfus subdiderat, sibi uen

sibi uendicant, Baioariorum etiam fines occupāt, castra diruūnt, ecclesias con sumunt, populos iugulant, & ut magis magisq; timeantur, interfectorū sese sanguine potāt. Ludouicus itaq; rex, gentis suæ depopulationem, illorūq; intelligens crudelitatem, suorum omnium animos hac formidine inflāmat, ut si bello eodem quenquam quod tum acturus esset, deesse contingeret, laqueo proculdubio uitam finiret. Innumerabilis deniq; illa gentis pessimę collectio copijs huius obuiam properare festinat. Nec uideas sitientem animā ardentius haustum laticis gelidi quàm prælij diem gentem hanc crudelē appetere. Neq; enim haud aliud quàm dimicasse iuuat. Vt autem ex libro qui de origine Hungarorum inscribitur didici, horum matres mox pueris editis, ferro acutissimo faciem secant, scilicet, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, uulnerum tolerantiam subire cogantur: dant huic assertioni fidem uulnera quæ pro deficientium dolore propinquorum, uiuorum corporibus infliguntur: sanguinem neq; prout ἄθεοι καὶ ἀσέβειοι ἀντὶ τῶν ἀκόντων, id est, Sine deo, sine pietate pro inuitis fundunt. Iamiā rex Ludouicus collecta multitudine, Augustam uenerat, quæ est in Sueuorum, Baioariorum, siue orientalium Francorum confinio ciuitas, quum insperata magis, nō autem optata gentis huius nunciatur uicinitas. Sequēti igitur die Lemanni secus fluminis campos Martio operi capacitate sua aptos utraq; acies conuenere. *Hungarorum immanitas* *Augusta*

Hungari positis insidijs Ludouici copias uincunt & delent, uotiq; compotes, Francorum, Saxonum, Sueuorumq; terras deprædant. Cap. II.

PRius itaq; ac titani croceum linqueret aurora cubile, Hungarorum gens necis sitiens, belli auida, hos uidelicet Christianos adhuc opprimit oscitantes: nonnullos nanq; spicula priusquam clamores euigilarūt. Citius enim ab eis spiritus recessit quàm somnus. Grauis itaque hinc inde oritur pugna: Versi terga seu in fugam Hungari directis acriter belis, id est, telis plurimos sternunt, Nubibus omnipotens Heloim quum condere phœbi, Lumina Chrysocomi uenerandus cœperit atris. Vertice quumq; polum summo clamore remugit. Alios uero cubilibus confossos, neq; strepitus neq; uulnera excitarunt. Fulgura crebra uolant solio demissa tonantis Ignea: mox trepidant qui nigrum in candida uertunt: Conscia tunc metuunt scelerum sulcare suorum Pectora: iudicio pariter ruitura superno. Haud secus è uacuis uolitant concussa pharetris Spicula scinduntur, ualidæ queis tergo loricæ Concutit ipsa ruens segetes cum grando superba, Fit sonitus clangorq; simul per tecta sonorus. Sic galeæ strictis reboant tunc ensibus ictæ. Corpora sicq; cadunt mutuis confossa sagittis. Iam descendens septimam phœbus occupauerat horam, & serenus adhuc Ludouici partibus Mars fauebat: quum Turci sicut non incallidi, positis ex aduerso insidijs, fugam simulant. Quos

lant. Quos dum regis populus doli ignarus impetu ualidissimo insequeret, omni ex parte prodeũt insidiæ, quasi uicti ipsi uictores interimũt. Rex ipse è uictore se uictum esse miratur: fitq; illi non opinatus grauior casus. Videres equidem saltus, agros passim cadaueribus stratos, riuos & flumina sanguine permixta rubere: tunc hinnitus equorum, clangorq; tubarum, fugiẽtes etiam atq; etiam terrere, persequentes magis magisq; hortari. Hungari præterea compotes uoti sui effecti, Christianorũ hac tam immensa nece propriæ non satisfecere nequitiæ: sed ut rabiem perfidiæ satiarent, Baioariorum, Sueuorum, Francorum omnia deflagrando regna percurrerunt. Nec quisquam erat qui horũ præsentiã, nisi labore nõ paruo, naturáue munitissimis præstolaret in locis, factusq; est per nõnullos annos populus hic tributarius.

De Adelberti comitis rebellione, & capitali sententia in eum circumuentum Hattonis archiepiscopi insidijs lata. Cap. III.

HVius tempore Adelbertus quidam non fortunæ mediocris, sed ex primatibus magnus ille heros simultatem non modicam in castello Bauenburg contra Rempub. exercebat. Sæpe rex Ludouicus cõgregatis omnibus super eum irruerat. Cui nominatus heros non iuxta castellum, ut à plærisq; assolet, sed procul à munitione præparat bellum. Regis itaq; milites priusquam re ipsa huius audaciam mirarentur, regem præeuntes pugnæ prælio hunc extra castrum illicere atq; interficere cogitabant: Adelbertus prælij huiusmodi non solum gnarus, uerum etiam debriatus, his obuiam tam longe à castro processerat, ut non hunc milites eo usq; ex aduersarijs esse cognoscerent, quo ad eorum ceruices istius mucro cædis impatiens desæuiret. Sed quum septennio fermè Adelbertus heros rebellionem huiusmodi exerceret, sciens Ludouicus istius audaciæ fortitudinẽ haud quaquam se nisi tergiuersatione quadam posse deuincere, Hattonem Maguntinæ sedis archiepiscopum quid sibi super hac re faciendum esset consuluit. Qui, ut erat uersutiæ plenus: Desine ait, ego te securum meis solicitudinibus reddam, ego ut ad te ueniat prouidebo, tu ne redeat curato. Hatto itaque animi confidentia qua nõnullas res ex infortunio secũdas effecerat animatus, Bauenburg quasi Adelberto compassurus adijt. Cui & ait, Si non & aliam uitam præter instantem putares, tamen iniuste faceres quod domino tuo rebellis existeres, præsertim quum & quod agis, facias gratis: eo enim quo ferocitatem animi uinceres, quantum ab omnibus, & præcipue à rege diligaris non intelligis. Consulenti itaque mihi, fidem admitte, iusiurandum accipe, quo sine animi uacillatione de castello exire ualeas & redire. Si sacerdotij mei promissionibus minime credis, iuramento saltem ne diffidas, quoniam ut te saluum & incolumẽ de castello eduxero, ita & reducere procurabo. Adelbertus igiẽ huius melle dulcioribus elogijs delibutus, imò deceptus iusiurandũ ab Hattone accepit, eumq; ut secum pranderet, protinus inuitauit. Hatto uero tergi

Hattonis uersutia

uersationis

uersationis quā exercere post paululum cupierat, non immemor, eódem se haudquaquam pransurum omnimodis interdixit. Nec mora, Hatto de castello egreditur, cuius Adelbertus dexterā tenens mox eum insequitur. Quē quum extra castellum cōspiceret. Pœnitet, infit, me heros egregie quia secundum tuum consultum, præsertim quum longum iter immineat, corpus edulio aliquo non refecerim. Ignorans deniq; Adelbertus quantum incōmodi, quantúmue infortunij hæc scientia habebat. Reuertamur, ait, domine mi, & ne ieiunij maceratione tabescas, cibo saltem paululum te recreato. Conniuēs itaque eius petitionibus Hatto, per quam eum eduxerat uiam repedauit, & reduxit dexteram tenens. Haud mora, cibus sumitur, atq; ab eisdem die eadem usque ad regem properatur. Clamor in castris oritur, fit tumultus non modicus, quoniamquidem Adelbertus regi aduenisse nunciatur. Rex præterea huius ob aduentum non parum exhilaratus proceres ad se uenire, atque in iudicio residere præcepit. Quibus & ait, Iam ferè septennio Adelbertus quantas strages dederit, quas nobis turbationes egerit, quot rapinarum & incendiorum infortunia nobis intulerit, re ipsa potius quàm fama deferente percepimus. Vnde & sententiam uestram pro hoc tanto scelere quid recompensationis impræsentiarum accipiat expectamus. Qui omnium decreto secundum priscorum instituta regum, maiestatis reus adiudicatus capite truncatur. Verum dum uinctus traheretur ad mortem, Hattonem intuitus: Peiurij, infit, reus eris, si me necem incurrere finis. Cui Hatto, Sanum te, inquit, è castro eductum, ita & reductum promisi: quod me tunc implesse intellexi, quum te è castello eductum, saluum & incolumem mox in castellum reduxi. Tunc se istuc aduenisse dolens, & Hattonis dolum tarde intellexisse suspirans, tam inuitus spiculatorem sequitur, quàm libenter uiueret si liceret.

Hattonis fraudulentia

Adelbertus capite cæsus

De Hungaris, collecto innumerabili exercitu, Italiam petētibus, & exploratoribus eorum quale consilium dederint, & quare territi ab Italiæ ingressu sunt reuersi, sed mox reparatis uiribus Italis occurrerint. Caput IIII.

PAucis uero interpositis annis, quum nullus esset qui in Orientali ac Australi plaga Hungaris resisteret. Nam Bulgarorum gentem atq; Græcorum tributariam fecerāt, ne quid inexpertum his esset, quæ sub meridiano atq; sub orientali degerent climate nationes uisere satagunt: immenso itaq; innumerabiliq; collecto exercitu miseram petunt Italiam. Quumq; iuxta fluuium Brennam defixis tentoriolis, imò centonibus, triduo exploratoribus directis qui terræ situm gentisq; multitudinem seu raritatem considerarent, repedantibus nuncijs huiusmodi responsa suscipiunt. Planicies hæc nonnullis plena colonis, uno ut cernitis ex latere montibus asperrimis atq; fertilibus, altero mari cingitur Adriatico: oppida uero tum nonnulla, tum munitissima: gentis quanq; ignoretur imbecillitas aut fortitudo, immēsa tamen con-

spicitur

spicitur multitudo. Neque enim hanc tam paucis copijs inuadere hortamur: uerum quum nonnullæ sint res quæ nos pugnare compellant, triumphus sci licet assuetus, animi fortitudo, pugnandi scientia, opes præsertim quarũ desi derio fatigamur, quę hic tot insunt, quot toto in orbe nec uidimus nec uidere sperauimus: nobis tamen consultis, neq; enim longum arduúmue remeandi iter est, quod decem potest & eo minus diebus perfici, reuertamur quatenus uere omnibus gentis nostrę collectis fortissime redeamus, sitq; his tum in for titudine, tum nostra in multitudine terror. Nec mora, his auditis, ad pro pria reuertuntur, totamq; hyemis asperitatem in fabricandis armis, in acuen dis spiculis, in docẽdis iuuenibus belli notitiam ducunt. Sol necdum piscis signum deserens, arietis occupabat, quũ immenso atq; innumerabili exercitu

Hungarorum in Italiam irruptio

collecto Italiam petunt, Aquileiam & Veronam pertranseunt munitissimas ciuitates, & Ticinum quæ nunc alio excellentiori uocabulo Papia uocatur, nullis resistentibus ueniunt. Rex igitur Berengarius tam præclarũ nouumq; facinus satis mirari non potuit: antehac enim neque nomen gentis huius au dierat. Italorum igitur Thuscorum, Volscorum, Camerinorum, Spoletinorũ quosdam libris, alios nuncijs directis, omnes tamen in unũ uenire præcepit, factusq; est exercitus triplo Hungarorum ualidior.

Quur rex Berengarius contra Hungaros non ierit, & quur Hungari Ita los fugerint, & quomodo fugientes pacem petierint, & de præludio prælij, in quo prius uicerunt Hungari, post fugerunt. Et quomodo propter defatiga tos equos ad Brennam fluuium à Christianis deprehensi, pacem ab eis pe tierunt, quam non obtinuerunt. Caput V.

QVumq; sibi Berengarius tot adesse copias cerneret, superbię spiritu in flatus, magisq; triumphum de hostibus multitudini suæ quàm deo tribuens, solus cum paucis quodã in oppidulo degens, uoluptati operam da bat. Quid igitur? tantam mox ut Hungari cõtemplati multitudinem animo consternati, quid facerent, deliberare non poterant, præliari penitus formi dabant, fugere omnino nequibant: uerum inter utramq; hanc æstuationẽ fu gere magis quàm præliari iuuat: persequentibus Christianis, Abduam flu uium natando ita ut nimia festinatione plurimi submergerentur, transeunt.

Hungari denique consilio non malo accepto per internuncios Christia nos rogant, quatenus præda omni cum lucro reddita ipsi incolumes remea re possent. Quam petitionem Christiani funditus abdicantes, his proh do lor insultabant, potiúsque uincula quibus Hungari uincirentur, quàm ar ma quibus necarentur exquirunt. Quumq; pagani Christianorum animos hoc pacto mulcere nequirent, uetus rati consilium melius, cœpta sese liberare fuga satagunt, sícque fugiendo in Veronenses campos perueniunt.

Christianorum primi horum iam nouissimos insequuntur, fit'que eo dem pugnæ præludium, in quo uictoriam habuere pagani: ualidiore uero propin

propinquante exercitu fugæ non immemores, cœptum iter percurrunt. Veneruntq; Christicolæ cum idololatris iuxta fluuium Brennam: equi enim nimium defatigati fugiendi copiam negabãt Hungaris. Simul igitur utræq; acies côuenere, memorati tantũmodo fluuij alueo separatæ. Hungari deniq; nimio terrore coacti, omnem supellectilem, captiuos, arma omnia, equos, singulis tamen quibus cum remeare possent retentis dare promittunt: hoc prætere a in honorẽ suæ petitionis adiungunt, ut si uita tantum comite datis omnibus illos remeare permitterent, se nunquam Italiam amplius ingressuros, filijs suis obsidibus datis. Verũ heu Christiani superbiæ tumore decepti, minis paganos ceu iam uictos insequuntur, eisq; continuo huiusmodi apologiam remittunt. Si contraditum nobis, præsertim à cõtraditis iamq; canibus mortuis munus reciperemus, fœdusq; aliquod iniremus, insanos capite non sanus iuret Orestes.

De consilio Hungarorum ex desperatione inito, & uictoria eorũ in Christianos per insidias circumuẽtos, quam uictoriam docet ob Christianorum peccata, non illorum merita adeptos. Cap. VI.

HAc igitur legatione Hungari desperantes, collectis in unum fortissimis, tali sese mutuo sermone solantur. Si hac quæ in præsentiatum cernitur, luce perdita, nihil est, quod deterius prouenire possit hominibus, & quia locus precij nullus, fugiendi spes omnis ablata, colla submittere mori est, quid uerendum est nobis tela inter ipsa ruere, morte mortẽ inferre? Nunquid non fortunæ & nõ imbecillitati casus deputandus noster? Viriliter enim pugnando occumbere, non est mori, sed uiuere. Hanc famam tantam, hanc κληρονομίαν, id est, hæreditatẽ ut à patribus nostris accepimus, etiam relinquamus hæredibus. Nobis debemus, nobis saltem credere expertis, qui copiarũ paucitate nonnunquam plurimos strauimus. Inualidæ plæbis sanè congregatio plurima ad cædẽ tantũ est exposita. Sed & fugientem sæpissime mars perimit: dimicantem fortiter protegit. Hi enim qui nobis supplicantibus non miserentur, ignorant, neque mente percipiunt, quia uincere quidem bonũ est, superuincere nimis inuidiosum. Hac itaq; exhortatione utcunque animos recreati, tres in partes insidias disponunt, rectà ipsi fluuium transeundo hostes in medios ruunt. Christianorum enim plurimi longa propter internuncios expectatione defatigati, per castra ut cibo recrearentur descenderant, quos tanta Hungari celeritate confodetunt, ut in gula cibum transfigerent, alijs quibusdam fugam equis negarent ablatis. Eòque illos leuius perimebant, quod sine equis eos esse conspexerant. Ad augmentum sanè perditionis Christianorum non parua inter eos erat discordia. Nonnulli Hungaris non solum pugnam non inferebant, sed ut proximi caderent anhelabant, atque hoc ipsi peruersi peruerse fecerant, quatenus dum proximi caderent, soli ipsi liberius quasi regnarent. Qui dum proximorũ necessitatibus subuenire

Audacia ex desperatione

Discordia ciuilis exemplũ

subuenire negligunt, eorumq́ necem diligunt, ipsi propriam incurrunt. Fugiunt itaq; Christiani, sæuiuntq́ pagani, & qui prius placare muneribus nequibant, supplicantibus postmodum parcere nesciebant. Interfectis deniq; *Hungarorum irruptio.* fugatisq́ Christianis, omnia Hungari regni loca, sæuiendo percurrũt. Neq; erat qui eorum præsentiã nisi munitissimis forte præstolaretur in locis. Illorũ sanè adeo præualuerat uirtus, quatenus eorum pars quædam Baioariã, Sueuiam, Franciam, Saxoniam, quædam uero depopularetur Italiam. Neque tamen hoc eorum meruerat uirtus, sed uerus domini sermo terra cœloq́ du- *Hier. 5* rabilior mutari non poterat, quemadmodum per Hieremiam prophetã omnibus nationibus in persona domus Israël cõminatur dicens, Ecce ego adducam super uos gentem de longinquo, gentem robustam, gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Pharetra eius quasi sepulchrum patens, uniuersi fortes, & comedet segetes tuas, & panem tuum deuorabit, filios tuos & filias tuas comedet, gregem tuum & armenta tua, comedet uineam tuam & ficum tuam, & urbes munitissimas, in quibus tu habes fiduciam, gladio conteret. Veruntamen in diebus illis ait dominus deus, non faciam uos in consummationem.

De Ludouici obitu, & Conradi coronatione, & qui principes sub eo fuerint, inter quos Henricus dux Saxoniæ, qui regi rebellantes ab eo uicti sunt, fugiente Arnoldo Baioario in Hungariam. Et quomodo Conradus moriturus, principes omnes de pace inter se, & ut Henricũ Saxonẽ regẽ constituant exhortatur, transmissis ad eum regalibus ornamentis. Cap. VII.

Cõradus rex HAc autẽ tempestate Ludouicus rex moritur, Conradus ergo Francorũ ex genere oriundus, uir strenuus, bellorumq́ exercitio doctus, rex cunctis à populis ordinatur. Sub quo potentissimi principes Arnoldus in Baioaria, Burcardus in Sueuia, Euerhardus comes potentissimus in Francia, Gisilbertus dux in Lothoringia erant. Quos inter Henricus Saxonũ, & Thuringorũ dux præpotens clarebat. Secundo itaq; regni huius susceptionis anno memorati principes huic præsertim Henricus, rebelles extiterãt. Quos Conradus rex tam sapientiæ uigore quàm fortitudinis robore superauit, suamq́ ad fidelitatẽ perduxit. Arnoldus aũt nimio eius terrore coactus, cum uxore & filijs ad Hungaros fugit, fuitq́ ibidem quoad uitalis aura Conradi regis rexerat artus. Septimo denique regni sui anno, uocationis suæ ad domini tempus agnouit. Quumq́ memoratos principes se adire fecisset, solũmodo Henrico nõ præsente. ita conuenit. Ex corruptione ad incorruptionẽ, ex mortalitate ad immortalitatem uocationis meæ tempus agnosco, & ut cernitis præsto est: proinde pacem concordiamq́ uos sectari etiam atq; etiam rogo. Me hominem exeunte nulla uos regnandi cupiditas titillet, nulla præsidendi ambitio inflammet. Henricum Saxonum & Thuringorum ducem prudentissimum regem eligite, dominum constituite. Is enim est & scientia pollens.

& iustæ

& iustæ seueritatis censura abundans. His itaq; ꝓlatis, propriā coronā nō auro quo cuiuscunq; ordinis penè principes pollent, uerum gemmis pręciosissimis non solum inquam ornatam sed grauatam, sceptrum & cuncta quæ regalia sunt indumenta, in medium uenire pręcepit, ac prout ualuit, huiusmodi uerba effudit. Hæredem regiæq; dignitatis uicarium regalibus meis ornamentis Henricum constituo, cui ut obediatis non solum consulo, sed & oro. Quam iussionem mox sequitur interitus: & interitum est obedientia prosequuta. Ipso nanq; mortem obeunte, memorati principes coronam, cūctaq; regalia indumenta Henrico duci contulerunt: atq; ut rex Conradus dixerat, cuncta per ordinem narrauerūt. Qui regiæ dignitatis culmen & prius humiliter declinauit, ac paulo post non ambitiose suscepit. Verū nisi pallida mors quæ pauperum tabernas, regumq; turres æquo pulsat pede, Conradū regē citissime raperet, is esset cuius nomen multis mundi nationibus imperaret.

Cōradi mors

Henricus fit Imperator

Hoc eodem tempore Arnoldus cum uxore & filijs ab Hungaria rediens, honorifice à Baioarijs atq; ab orientalibus suscipitur Francis: neq; enim solū suscipitur, sed ut rex fiat ab eis uehementer exposcitur. Rex Henricus quum obtemperare suis omnes iussionibus, Arnoldumq; solum resistere cerneret, peruali do collecto exercitu, in Baioariam tēdit. Quod Arnoldus ut audiuit, eius non passus est in Baioaria præstolari aduentum. Verū collectis quibus ualuit copijs, huic obuiam properat. Cupierat sanè & ipse rex fieri. Quumq; in eo essent, ut bellum pariter inire deberent, sicut uir sapiens, & deū timens rex Henricus cogitās, ex utraq; parte irrecuperabile posse damnum accidere, Arnoldo quatenus cum solo solus loquatur denunciat. Putans igitur Arnoldus, quod singulari se acciret certamine, ad condictū solus hora statuta peruenit. Quem sibi obuiam properantem rex Henricus tali est sermone aggressus, Insana domini iussis quid mēte resistis? Quod populus regem me cupit esse scias, Imperio Christi quo constat machina mundi, Tartarus hunc metuit, hunc phlegeton timuit. Conterit hic nitidos reges dudumq; tremēdos, Sublimesq; uolens erigit hic miseros. Quo meritas laudes domino per secula soluāt. Tú ne superbe, reus, perfide, dure, ferox Inuidiæ stimulis sæuaq; cupidine tactus, Corpora Christicolūm perdere ualde sitis? Si regem populus cuperet præponere temet. Protinus is fierē quem magis is cuperet. Hoc igitē quadrifario dicēdi genere copioso scilicet breui sicco & florido rex Henricus ut erat animo prudens, Arnoldi animum mulcens, ad suos rediit,

Arnoldi rebellio

Hērici ad Arnoldū oratio

Arnoldus uero quum suis omnia retulisset, huiusmodi ab eis audiuit ἀπὸ κρισιν, id est, responsionem. Sapiens promptsit illius sapiētiæ ueræ sententiā, quæ ait, per me reges regnant, principes imperant, & prudentes iustitiam decernunt. Qui huic resistit, illum dei ordinationi resistere quis ambigit? Neq; enim in huius electione totius populi posset animus esse unus, si à trinitate summa quæ deus unus est, ante mundi constitutionem non esset electus. Si

x bonus

bonus fuerit, diligendus erit, deusq; in eo laudandus: si uero malus, æquanimiter tolerandus. Subditorum nanque plerunque exigunt merita, quatenus nonnunquam à prælatis grauentur, non regantur. Æquum autem iustumq; nobis uidetur, ut à cæteris non dissentiens hunc regem eligeres. Ipse uero te ut tam fortunatum & prædiuitem uirum hoc pacto bearet, animiq; tui feritatē mulceret, ut quod prædecessores non habuere tui, tibi concedat, scilicet quatenus totius Baioariæ pontifices tuæ subiaceant ditioni, tuæq; sit potestatis uno defuncto alterum ordinare. Conniuens igitur Arnoldus huic optimo suorum consilio, Henrici regis miles efficitur, & ab eo ut iam dictum est, concessis totius Baioariæ pontificibus honoratur.

De Arnoldi Baioarij ex Hungaria reditu, & bellico in Henricū apparatu. Sed suorum exhortatu Henrico deditus, eidem militat. De Hungaris, audita morte Conradi, Saxoniam inuadentibus. Quibus Henricus quamuis infirmus occurrit, & suos exhortatus est, uotumq; uouit. Cap. VIII.

PEr idem tempus dum Conradi regis interitum, atq; Henrici in regni successionem Hungari audirent, tali sese mutuo sermone sunt aggressi. Rex forte nouus nouis uti legibus cupit. Copijs igitur collectis nō minimis, ascendamus, scrutemurq; debita utrū Hēricus rex uelit tributa persoluere. Quod si non ut credimus, regibus dissentit à cæteris, regnum eius cæde atq; immensis depopulemur incendijs: non Baioariorum, sed Saxonum ubi rex ipse est, primo fines occupemus, ut si forte quod nō speramus congregare exercitum uelit, neq; de Lotharingia, neq; de Sueuia, neq; de Baioaria, ei mature possit occurrere. Sed & Saxonum ac Thuringorum terra facile depopulatur, quæ nec montibus adiuta, nec firmissimis oppidis est munita. Rex Hēricus grauissima ualetudine detinetur, & Hungarorū ei aduentus proxime nunciaē. Vix finetenus uerba nunciātis audierat, quū directis per Saxoniam nuncijs, post triduum quotquot poterat capitali sententia se adire præcipit. Validissimo igitur per quatriduū collecto exercitu (est enim Saxonum mos laudandus atq; imitandus, quatenus annum post unum atq; duodecimum, nemini militum bello deesse contingat) & si corporis inualidus uiribus, tamen mentis uigore animatus, prout ualuit equum ascēdit, atq; collectis in unum copijs, huiusmodi uerbis ad pugnandi rabiem excitauit. Inclyta Saxonum ceu leo frendens Bella per innumera gens erat olim. Restitit hæc Carolo ense cruento. Qui sibimet totum strauerat orbem, Fugit & hic uictus uictor ubiq;. Quod sibi nos rediēs subdidit omnes, Id domini pietas gessit ob hoc quod Participes uoluit esse salutis. Nūc mala Turcorum nescia Christi Gens inimica deo gaudet in omnem, Ecclesiæ populum ducere ferrum. Proh dolor heroës heus mage quod nūc Subdere nostra uolunt colla tributo. Sumite nunc animos more uirili: Membra secare precor, uiq; ferire Sit furor heus ardens: sancta cupido: Hæc stygias referant munera ad undas. Et calidos numerent

Hērici ad milites concio

numeret igne trientes. Talibus itaq; rex exhortationibus ad pugnam suorum accendi animos uidens, indicto cunctis silentio, hoc iterum diuini munere flaminis tactus adiecit. Priscorum facta regum, sanctorū scripta patrū nobis quid agere debeamus insinuant. Non enim deo difficile paucis plures sternere. Si tamen horum qui id agere cupiunt fides meretur: fides inquam non professionis tantum, sed operis: non solummodo oris, sed etiam cordis. Voueamus itaq;, ac secundum psalmistam uota reddamus. Ego inquā, ego prius, qui dignitate uideor & ordine primus. Simoniaca hæresis deo inuisa, & à beatissimo apostolorū principe Petro damnata, quæ ab antecessoribus nostris hactenus est temere custodita, modis omnibus à nostro sit regno expulsa. Connectet inuicē charitas unitatis, si quos diuisit calliditas dęmonis.

De nuncio, qui Hungaros in Meresburgo esse nunciabat omnia deuastantes. Et de exploratoribus quos Hungari à captiuis moniti mittebāt. Item de pugna cōmissa cum Hungaris. Et de bono consilio Henrici regis & uictoria. Et ubi sit ipsa uictoria depicta. Caput IX.

REx nonnulla his similia dicere cœperat, quum uolipes nuncius Hungaros in Meresburgo, quod castrum in confinio Saxonum, Thuringorū, & Sclauorum, esse nunciabat. Adiecerat etiam eos non modicam paruulorū ac mulierum habere prædam, uirorū uero immensam fecisse stragem. Condixerat enim à decimo & deinceps anno neminē esse superstitem relicturos: quatenus per hoc terrorem nō paruum adhiberet Saxonibus. Rex igitur, ut erat animi constans, talibus nō terretur, uerum magis magisq; ut pro patria pugnare, ac laudabiliter, si necesse sit, occumbere uelint exhortat. Vinctos interea Hungari si impugnari debeant sciscitantur. Quumq; ab his nō aliter posse fieri testaretur: exploratoribus directis, si hoc uerum esse possit exquiritur. Profecti deniq; exploratores, Henricum regem immenso cum exercitu iuxta præfatum oppidū Meresburgum contemplantur. Deniq; uix ad suos poterant repedare, aduentū exercitus nunciaturi. Neq; enim his fuerat alius, uerum rex ipse belli nuncius. Haud mora, bellū incipitur, atq; ex Christianorum parte sancta mirabilisq; uox κύριε: ex eorum turpis & diabolica hui hui frequenter auditur. Dederat autem rex Henricus suis ante belli inchoationem huiusmodi sapiens ac salubre consilium: quum ad martis præludium cœperitis properare, nemo socium uelociori quanquam habeat, attētet equo præire: uerum clypeis altrinsecus operti, primos super scuta sagittarum ictus recipite: deinde cursu rapido, impetuq; uehemētissimo super eos irruite, quatenus non prius uobis sagittarum ictus, secundo possint emittere, quoad uestrorum sibi armorum sentiant uulnera peruenisse. Saxones igitur admonitionis huius saluberrimæ non immemores ordinata æqualiter acie, currunt, nec est qui uelociori transeat equo tardiorem: uerum clypeis ut rex dixerat, altrinsecus cooperti, sagittarum super clypeos recipiūt ictus innocuos: deinde

ut prudentissimus uir dixerat, super hos cursu præpeti ueniunt adeo, ut eorũ prius uita cum gemitu fugeret, quàm secundo iaculorũ fulmina mitterentur. *Vngarorum fuga* Fitq́ꝫ diuini muneris pietate, ut potius hos fugere q̃ꝫ præliari iuuet. Velox tunc sonipes gaudet pigro queritante. Phalerarũ præterea decor, armorũq́ꝫ honor nõ Hungaris tutelæ, sed oneri erant. Abiectis quippe arcubus, demissis spiculis, phaleris etiam, quo expeditius equi currerẽt proiectis, fugæ solũmodo operam dabant. Verum omnipotens deus, qui eis pugnandi audaciã abstulerat, fugiendi etiam copiam omnino negabat. Cæsis igitur fugatisq́ꝫ Hungaris, immensa captiuorũ turba dissoluitur, atqꝫ in lætitiæ cantum uox gemitus permutatur. Huncuero triumphum tam laude q̃ꝫ memoria dignũ, ad Meresburgum rex in superiori cœnaculo domus per ζωγραφίαν, id est, picturã notari præcepit, adeo ut rem uerã potius q̃ꝫ ueri similem uideas.

De Ludouico quodã, quem Itali super se regnare inuitabant: & cur Adelbertus marchio hoc fecerit, qui gener erat Berengarij. De Adelberti ex bono in malum mutatione. De eodem Ludouico in uerba Berengarij iurante, & Adelberto eundem instinctu uxoris ad rebellionem solicitante. Qui contra iusiurandum reuersurus, Berengarium Verona expulit: & Lucam profectus, honorifice ab Adelberto illic suscipitur. Cuius conspecta potentia, inuidiæ stimulis agitatur, ob quã rem ab eius fide Adelbertus mox discessit. Caput X.

DVm hæc aguntur, Italienses penè omnes Ludouicum quendam Burgundionum genitum prosapia, nuncijs directis inuitant ut ad se ueniat, regnumq́ꝫ Berengario auferat, sibi obtineat: huius uero tam turpis sceleris autor Adelbertus Iporegiæ ciuitatis marchio erat, cui & idem Berengarius filiam suam nomine Gisilam coniugio copulauerat, ex qua filium genuerat, cui & aui sui uocabulum dederat. Iste est, inquam, iste Berengarius ille, cuius immensitate tyrannidis tota nunc luget Italia, cuiusq́ꝫ lenocinio à quibuscunqꝫ gentibus premitur, non iuuatur. Sed ut ad rem redeamus, satis nunc *Adelberti immutatio* dixisse sufficiat. Præterea idem Adelbertus, quod bonis omnibus cauendum est, nequaquam sui similis fuit. Nam dum feruente ætate iuuenilem duceret uitam, miræ humanitatis, miræq́ꝫ sanctitatis fuit, adeo sane, ut si ei à uenatione redeũti pauper occurreret, aliudq́ꝫ nõ esset quod illi præstare posset, cornu protinus quod collo eius fibulis aureis dependebat, sine dilatione concederet, rursumq́ꝫ ab eodem quanti æstimabat acquireret. Tam diræ autem postmodum factus est famæ, ut huiusmodi uera de eo tam à maioribus quàm à pueris cantio diceretur. Et quia sonorius est, Græce illud dicamus. Adelbertus comis curtis μακροσπαθὴς μικροπιστὴς, quo signatur & dicitur longo eum uti ense, & minima fide. Huius itaqꝫ aliorumq́ꝫ ac nonnullorum Italiensium hortatu præfatus Ludouicus in Italiã uenit. Cui mox Berengarius ut audiuit, obuiam uenit. Quumq́ꝫ Ludouicus Berengario sibi obuiam

uenienti

uenienti magnas adesse copias, sibi uero paucas cerneret, iureiurando ei hoc terrore compulsus promisit, ut si sese dimitteret, quibuscunq; promissionibus accitus amplius in Italiam non ueniret. Fecerat nanq; sibi Berengarius pluri-mis collatis muneribus Adelbertum Thuscorum præpotentissimū marchionem ualde fidelem, atque ideo Ludouicus tam facile est expulsus. Modica uero temporis transcursa intercapedine, rex Berengarius nominato Adelberto grauis est uisus. Cui rei Berta coniunx sua, Hugonis regis qui nostro post tempore in Italia regnauit mater non modice somitem ministrauit. Vnde factum est ut consulto eodē Adelberto marchione, cæteri Italienses principes propter eundem Ludouicum ut adueniret transmitterent. Qui cupiditate re-gnandi, oblitus iurisiurandi uenit concitus in Italiam. Videns itaque Berengarius, quod Ludouicus tam ab Italiensium quàm à Thuscorum susciperetur principibus, Veronam profectus est. Ludouicus uero cum Italiensibus eum prosequi non desistens, Verona etiam illum expulit, totumq; regnum sibi uiriliter subiugauit. His ita gestis, bonum uisum est Ludouico, ut sicut circumcirca uiderat Italiam, uideret & Thusciam. Exiens denique Papia, proficiscitur Lucam, ubi decenter miroq; paratu ab Adelberto suscipitur. *Berta*

Quumq; Ludouicus in domo Adelberti tot militum elegantes adesse copias cerneret, tantam etiam dignitatem, totq; impensas prospiceret, inuidiæ zelo tactus suis clanculum infit, Hic rex potius quàm marchio poterat appellari. In nullo quippe mihi est inferior, nisi solūmodo nomine. Quæ res Adelbertum latere non potuit. Quod Berta ut erat mulier non incallida, audiens, non solum uirum suum ab eius fidelitate amouit, uerumetiam cæteros Italiæ principes ei infideles effecit. Vnde factum est, ut dum è Thuscia rediens, Veronam pergeret, degeretq; ibidem, nihil hæsitans, nihilq; mali suspicans, Berengarius dato precio, custodes ciuitatis corruperit, collectisq; uiris fortissimis, in ipso noctis conticinio ciuitatem ingressus fuerit. *Adelberti magnificentia*

Descriptio Veronensis oppidi, & Athesis fluuij, & pontis super eum. Vbi Ludouicus corruptis à Berengario ciuibus traditus, & regno & lumine priuatur: Hungaris Italiam laniantibus. Caput XI.

Fluuius Athesis, sicut Romam Tyberis, mediam ciuitatem Veronā percurrit, super quem ingens marmoreus miri operis, miræq; magnitudinis pons est fabricatus: à læua autem parte fluminis quę est Aquilonem uersus, ciuitas posita est, difficili arduoq; colle munita, adeo ut si ea pars ciuitatis quā memoratus fluuius dexteram alluit, ab hostibus capiatur, ea tamen uiriliter possit defendi. In huius uero collis summitate preciosi operis ecclesia est fabricata, & in honore beatissimi Petri apostolorū principis consecrata, ubi & propter amœnitatem ecclesiæ, lociq; munitionem Ludouicus manebat. Berengarius denique ut præfati sumus, noctu ciuitatem ingressus, clàm Ludouico suis cum militibus pontem pertransiens, in ipso auroræ crepusculo hunc usq;

aduenit. Qui clamore strepituq; militũ excitatus sciscitatur quid esset, in ecclesiam fugit, nullusq; eum præter Berẽgarij militum unum ubi esset agnouit. Qui misericordia motus, noluit hunc prodere, sed cęlare. Timens uero idem, ne ab alijs repertus proderetur, uitaq; multaretur, Berengariũ adijt, eumq; ita conuenit, Quandoquidẽ tanti deus te habuit, ut tuum proprias in manus traderet hostem, debes & tu eius monita, imò pręcepta magnifacere: infit enim, Estote misericordes, sicut & pa.ue.mi.est. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini: nolite condẽnate, & nõ condẽnabimini. Intellexit itaq; Berẽgarius, ut uir nõ incallidus, hunc quo ipse lateret scire locũ, eumq; hac sophistica responsione decepit. Putás ne me insulse quem mihi dominus tradidit hominẽ imò regẽ uelle occidere? Nunquid & Dauid sanctus regem Saulẽ à deo sibi in manus traditũ seruauit, nõ quod occidere non potuit, sed quia noluit? His sermonibus miles inclinatus locum ostendit, in quẽ confugerat Ludouicus. Qui captus, & ante Berengarij præsentiã ductus, huiusmodi à Berengario sermonibus increpatur. Quousq; tandẽ abutere Ludouice patientia nostra? Nũ inficiari potes te illo tempore meis præsidijs, mea diligentia circumclusum, cõmouere etiã contrà nõ potuisse, meq; misericordia inclinatũ, quæ tibi nulla debebatur, te dimisisse? Sensisti'ne inquã te periurum in istis esse uictum? Confirmasti sane mihi teipsum nunq; Italiam ingressurũ. Vitam tibi sicut ei qui te mihi prodidit promiserã, cõcedo: oculos uero tibi auferri nõ solum iubeo, sed cõpello. His dictis Ludouicus lumine priuatur, & Berengarius regno potitur.

Hungarorũ interea rabies quia per Saxones, Francos, Sueuos, Baioarios, nequibant, totam per Italiam nullis resistentibus dilatatur. Verum quia Berengarius firmiter suos milites habere fideles non poterat, amicos sibi Hungaros non mediocriter effecerat. Sed & Saraceni qui sicut dixi, Fraxinetũ inhabitabant, post labefactionẽ prouincialiũ quasdã summas Italiæ partes sibi uicinas nõ mediocriter laniabant, adeo ut depopulatis pluribus urbibus, *Aquæ urbs* Aquas uenirent, quæ est ciuitas xl. fermè miliarijs à Papia distans. Quæ etiã propter thermas miro in tetragonũ modo ad lauandũ ibi constitutas uocabulum huiuscemodi sortita est. Tantus timor inuaserat uniuersos, ut nullus esset, qui horum præsentiam nisi forte tutissimis præstolaretur in locis.

De Maurorum Saracenorũ irruptione in Calabriã, Apuliã, Beneuentũ, qui Garelianũ montẽ, quem alij Garganũ scribunt, pro munitione habebãt. Et qua occasione ab Aphrica exierint domino id permittente. Cap. XII.

EOdẽ tempore Saraceni ab Aphrica ratibus exeuntes, Calabriã, Apuliã, Beneuentũ, Romanorũ etiã ciuitates ita occupauerunt, ut unamquamq; *ãl. Garganũ* ciuitatẽ mediã Romani obtinerent, mediã Aphricani. In monte quippe Gareliano munitionẽ constituerãt, in quo uxores, captiuos paruulos, omnemq; supellectilẽ satis tuto seruabant. Nemo etiam ab occasu, siue ab arcturo, orationis gratia ad beatissimorũ limina apostolorũ transire poterat, qui ab his aut non

aut non caperet,aut immodico precio dato dimitteretur.Quamuis enim misera Iralia multis Hungarorũ & ex Fraxineto Saracenorũ cladibus premeretur,nullis tamen furijs aut pestibus sicut ab Aphricanis agitabatur. Ferũt aũt eos hac occasione ab Aphrica exiuisse,atq; Italiam adijsse. Leone atque Alexandro Imperatoribus Augustis hominẽ exeuntibus, Romanus (ut latius sumus dicturi) cum Constantino qui nũc usq; superest, leonis Imp. filio Constantinopolitanũ regebat imperium.Et sicut fieri assolet,primo quo Romanus suscepit imperiũ anno,nõnullæ ei gentes,præsertim ἀνατολικαὶ, hoc est,orientales,uisæ sunt rebellare. Factũ est aũt dum Imp.exercitũ ad expugnandas eas transmitteret,Apuliã & Calabriam binas regiones quæ ei tunc tẽporis seruiebãt,huic rebellasse. Quũq; Imp.maximis orientẽ uersus copijs directis exercitus huc multitudinẽ destinare nõ posset: rogauit primo ut ad sui fidelitatẽ pristinã sponte redirẽt. Qui quũ renuerent,atq; hoc se facturos minime dicerent, ad Aphricanũ mox Imp. dirigit regẽ, cum precio rogans ut se adiuuet,uirtutisq; eius auxilio Apuliã sibi atq; Calabriã subdat.Hac ex legatione rex Aphricanus accitus,innumerabiles ratibus copias in Calabriã Apuliamq; direxit,binasq; has regiones Imperatoris dominatui potentissime subdidit.Sed dum processu tẽporis has regiones dimitterẽt, Romã uersus aciẽ gyrauerũt,montẽq; Garelianũ maxima pro tuitione sibi uendicauerunt,multasq; munitissimas ciuitates debellãtes ui ceperunt. Dñs uero noster Iesus Christus coæternus & consubstantialis patri, sanctoq; spiritui,cuius misericordiæ plena est terra,qui neminẽ uult perire, sed omẽs saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire,ne pereant, qui solus deus ante mũdi constitutionẽ præuidit,atq; post omnẽ creaturã quasi dñm cæteris utentẽ,ac dominantẽ creauit hominẽ, quẽq; in fine tẽporis per sui sanguinis effusionẽ uerus homo,uerusq; deus nõ duo sed unus redemit, ad amorẽ sui,propriæq; patriæ dilectionẽ quosdã beneficijs inuitat,terroribus alios cõpellit,nõ quo sibi, qui nec augmentũ bonitate nostra,ut propheta testat dicens, Quoniam bonorum meorum nõ eges,nec detrimentũ malicia sumere possit, sed ut nobis prosit.Placuit itaque ei quia beneficijs noluimus, huiusmodi nos ad tempus castigare terroribus.Sed ne Saraceni nobis diutius insultarẽt & dicerẽt, Vbi est deus eorũ? conuertit deus corda Christicolarũ, adeo ut amplior eis pugnãdi quàm fugiendi prius esset cupido.

Romanus cũ Constantinoq; impp. — *Maloruũ cã*

De Ioanne Rauennate,qui per nephas summum pontificatum inuaserat, per Theodoram uidelicet meretriculam.Item de quodã iuuene Aphricano, qui ad papam uenit, eiq; consuluit, quomodo cum Aphricanis feliciter pugnare posset,quod eodem duce factum est. Caput XIII.

QVo tẽpore uenerandæ Romanæ sedis Ioannes Rauẽnas summũ pontificatũ tenebat.Hic aũt tam nephãdo scelere contra ius fasq; põtificij culmen obtinuit. Theodora scortum impudens huius Alberici qui nuper

hominem exuit auia (quod dictu etiam fœdissimum est) Romanæ ciuitatis
Theodora turpis filiæ turpiores non inuiriliter monarchiam obtinebat. Quæ diras habuit natas Maroziam atq; Theodoram sibi non solum coæquales, uerumetiam Veneris exortiuo promptiores. Harũ una Marozia ex papa Sergio, cuius supra fecimus men-
Ioannes papa nothus tionem, Ioannẽ qui post Ioannis Rauennatis obitum sanctæ Romanæ ec-clesiæ obtinuit dignitatẽ, nephario genuit adulterio. Ex Alberto autem mar-
Albericus chione Albericum, qui nostro post tempore Romanæ urbis principatũ usur-pauit. Per idem tempus Rauennatis sedis, qui secundus post Romanũ Ar-chiereum archipræsulatus habebat̃, Petrus pontificatum tenebat. Qui dum subiectionis officio debitæ nominatũ Ioannẽ papam qui suæ minister eccle-siæ tunc temporis habebatur, Romam sæpius & iterũ domino dirigeret pa-
Theodoræ libido pæ: Theodora ut testatur uita eius, meretrix impudentissima Veneris calore succensa, in huius speciei decorem uehementer exarsit, secumq; hunc scortari non solum uoluit, uerumetiã atq; etiam post compulit. Hæc dum impudẽter aguntur, Bononieñ. episcopus moritur: & Ioannes iste loco eius eligitur. Pau lopost ante huius diem consecrationis nominatus Rauennas archiepiscopus mortem obijt, locumq; eius Ioannes Theodoræ instinctu priore Bonon ẽsi ecclesia deserta, ambitionis spiritu inflatus contra sanctorum patrũ instituta sibi usurpauit. Romam quippe aduenĩens mox Rauennatis ecclesiæ ordinat̃ episcopus. Modica uero tẽporis intercapedine deo uocante, qui eum iniuste ordinauerat papa, defunctus est. Theodoræ autem Glycerij mens peruersa, ne amasij ducentorũ miliariorũ interpositione, quibus Rauenna sequestrat̃ à Roma, rarissimo concubitu potiretur, Rauennatis hũc sedis archiepiscopatũ coëgit deserere, Romanũq;. proh nephas, summũ pontificiũ usurpare. Hoc igitur sanctorũ apostolorum uicario cõstituto, Pœni, ut præfatus sum, Bene-
Pœni contra Pœnos consilium uentum Romanasq; urbes misere laniabant. Accidit itaq; Pœnorũ quen-dam iuuenem iniurijs lacessitum, Pœnos deserere, & ad Ioannẽ papam ad-uenire, tactumq; diuino spiramine papã ita conuenisse. Sacerdos magne, si saperes, populum terramq; tibi subiectã à Pœnis tam grauiter laniari nõ si-neres. Elige igitur iuuenes nimia quasi mobilitate uolipedes, qui me Impera torem, præceptorem, dominũ æquanimiter audiant. Horum neminẽ præter singulas parmas, singulaq; pila, ensesq; singulos & simplices uestes cum exi guitate obsonij habere permittito. Sexaginta deniq; huiusmodi iuuentis, sibiq; traditis aduersum Pœnos properat, latuitq; secus angustas, quã Pœ-norum iter erat, uias. Quumq; circumcirca sæpius & iterum Pœni depopu-lantes redirent, clamore cum maximo ex improuiso atque insperato ex insi-dijs prosilientes, eos faciliter trucidabant. Clamor ex ore, ictusq; simul à ma nu processerant. Neque enim Pœni qui quid'ue esset prius scire poterant, q; istorum spicula horũ corporibus inhærebant. Hac deniq; fama, hocq; exer-citio nonnulli Romanorum acciti, plurimis in locis Pœnos prostrauerant.

callidoq;

callidoq; hoc Aphricani cõsilio attriti, ciuitates penitus rupto inter se fœdere deserebant, solumq; Garelianum montẽ sibi pro munitione deligebant.

De consilio Landulfi Beneuentanorũ principis Ioanni papæ dato, ut Imperatorẽ in auxilium aduocaret: cuius auxilijs fretus, feliciter cum Saracenis pugnatum est, diuis Petro & Paulo opitulari uisis. Cap. XIIII.

IOanne itaq; ut præfatus sum, papa cõstituto, Landolfus uir quidam strenuus, bellorũ exercitio doctus, Beneuentanorũ & Capuanorum omnium princeps clarebat. Pœnis igitur statum Reipub. labefactãtibus, Landolfum hũc principem egregium quid super re huiuscemodi faciendum esset quam Aphricani agunt, Ioannes consulit papa. Quod princeps ut audiuit, papam per internuncios ita cõuenit. Res hæc pater palàm magnis est inuestiganda consilijs: mittito itaq; ad Græcorũ Imp. cuius & ipsi quæ cis mare est terrã sicut & nostrã depopulari nõ cessant. Camerinos etiam atq; Spoletinos nostrum ad auxiliũ inuitato, ineamusq; protectore deo cum his bellum. Si uicimus, non multitudini sed deo imputetur uictoria: si uero uicerint Pœni, peccatis nostris, & non inertiæ deputetur. His auditis, papa confestim nuncios Cõstantinopolim dirigit, suppliciter Imperatoris auxilia sibi dari deposcẽs: Imperator uero ut uir sanctissimus, deumq; timens, copias absq; mora classibus aduehendas direxit. Quumq; per Garelianum flumen conscenderent: affuit & papa Ioannes cum Landolfo pariter Beneuentanorum principe potentissimo, Camerinis etiã atq; Spoletinis. Horrida deniq; inter eos pugna exoritur. Verum dum Christianorum partem Pœni præualere conspicerẽt, in Gareliani montis summitatẽ confugiunt, angustasq; tantum uias defendere moliuntur. Ex parte uero illa qua difficilior erat ascensus, Pœnisq; ad fugiendum aptior: Græci castrum die illa constituunt, in quo residentes Pœnos ne fugerent obseruabant, quotidieq; oppugnantes non mediocriter trucidabant. Græcis igitur Latinisq; quotidie confligãtibus, deo miserante, Pœnorum ne unus quidem superfuit, qui non aut gladio trucidaretur, aut uiuus continuo caperetur. Visi sunt autem à religiosis fidelibus in eodem bello sanctissimi apostoli Petrus & Paulus, quorũ precibus Christianos credimus meruisse, quatenus Pœni fugerent, & ipsi uictoriam obtinerent.

Landulfus *Consilium bellicum* *Prælũ atrox*

De Adelberti Thusciæ marchionis obitu, & filij eius Vuidonis præfectura, & matris eius à Berengario captione: & quot suspicati sint Bertham pepe risse liberos Adelberto. De rebellione Mediolanẽ. & causa eius. De comite palatij capto, & Lanthberto non opportune commendato, quem Berengarius frustra requisiuit. Caput XV.

HOc in tẽpore Adelbertus Thuscorũ potẽs marchio morit. Filiusq; eius Vuido à Berẽgario rege marchio patris loco cõstituit. Bertha aũt eius uxor cũ Vuidone filio, post mariti obitũ minoris nõ facta est q̃ uir suus potẽtię. Quæ tũ calliditate & muneribus, tũ hymenei exercitio dulcis, nõnullos

sibi

ſibi fideles effecerat. Vnde contigit ut dum paulo poſt à Berengario ſimul cum filio caperetur,& Mantuę in cuſtodia teneretur,ſuas ciuitates & caſtella omnia Berēgario minime reddiderit,ſed firmiter tenuerit,eamq; poſtmodū

Berthæ liberi de cuſtodia ſimul cum filio liberarit. Hæc,ut rumor eſt,tres ex uiro ſuo genuerat liberos: Vuidonem quem prædiximus,atq; Lanthbertū,qui nūc uſq; lumine priuatus ſupereſt. Ermengardā etiā natam ſuam ſibi Aphroditi dulcedine coæqualem,quam Adelberto Iporegiæ ciuitatis marchioni Giſila Berengarij regis filia, Berengarij ſcilicet regis huius matre defuncta, hymenei

Anſcarij ortus conſortio copulauerat. Quæ ei filium genuerat nomine Anſcarium,qui quantæ uirtutis,quantæq; audaciæ fuerit,liber ſubſequens declarabit. His temporibus idē Adelbertus gener regius, Iporegiæ ciuitatis marchio,atq; Odelricus palatij comes,qui ex Sueuorum ſanguine duxerat originē,necnō & Gilebertus prædiues comes,& ſtrenuus Lanthbertus etiā Mediolanē. archiepiſcopus,nonnulliq; alij principes Italiæ Berengario rebelles extiterant. Cau

Rebellionis cauſa contra Berengariū ſa autem rebellionis huius hęc fuit. Dum Lanthbertus defuncto anteceſſore ſuo Mediolanē archiepiſcopus ordinari debuiſſet,nō paruam ab eo rex Berengarius contra ſanctorū inſtituta patrum accepit pecuniam, quantā cubicularij,quantā hoſtiarij,quantam pauonarij, ipſi etiam altilium cuſtodes accipere deberent. Lanthbertus igitur archipræſulatus amore uehementer animatus,quęcunq; rex poſceret, quanto cum dolore tribueret ex hoc intelligere poteris,quod ſubſequēs lectio declarabit. Odelricum palatij comitē, quem prædiximus,uinctum tunc Berengarius tenebat. Quumq; Lanthbertum archiepiſcopum cōſtitueret,Odelricum ei donec quid de eo ageret deliberaret, commendauit. Is autem pecuniæ multæ quam pro epiſcopatu erogarat,non immemor, hoc cū pacto cœpit de eius infidelitate diſcutere. Paucis deniq; interpoſitis diebus,rex Berengarius nuncijs directis,Odelricum ad ſe uenire præcepit. Quos ironica hac reſponſione conueniſſe nō dubium eſt. Sacerdotis officio penitus carere debeo,ſi iugulandum quempiam in manus alicuius tradidero. Intellexerunt itaq; nuncij hunc publicè rebellaſſe,quem à rege ſibi traditum abſq; eius licentia nouerant dimiſiſſe. Qui regreſſi protinus ad regem, Terentianum illud pro reſponſione dederunt. Huic cōmendes ſi quid recte curatum uelis.

De Rodulfo Burgundione ad regnū ab Italis accito, & qualiter Hungari Odelricū Berengarij aduerſarium occiderint, & Adelbertum ac Gilebertum ceperint:ſed Adelbertus aſtu quodam pro gregario milite redemptus,elapſus ſit. Caput XVI.

QVo tēpore Rodulfus rex ſuperbiſſimus Burgundionibus imperabat. Cui in augmentū potētiæ hoc acceſſit, ut potentiſſimi Sueuorū ducis Burchardi filiam nomine Bertham ſibi coniugio copularet. Igitur Italienſes nuncijs directis hunc ad ſe uenire,Berengarium uero expellere petunt.

Inter

Inter agendum autem contigit Hungaros Veronā his ignorantibus ad‑ uenisse, quorum duo reges Dursac & Bugat amicissimi Berengario fuerant. Adelbertus deniq; marchio atq; Odelricus comes palatij, Gilebertus etiam comes, pluresq; alij dum in montem Brixianæ ciuitatis, quæ quinquaginta miliarijs à Verona distat, conuenticula ob Berengarij deiectionē haberēt: ro gauit Berengarius Hungaros, ut si se amarent, super inimicos suos irruerent. Hi uero, ut erant necis auidi, bellandi cupidi, à Berengario mox præduce ac‑ cepto, per ignotas uias à tergo hos usq; aduenīūt, tantaq; illos celeritate con‑ fodiunt, ut nec induendi sumendi'ue arma spatiū haberent. Captis igitur cæ‑ sisq; multis Odelricus palatij comes, qui se uiriliter defenderat, occidit. Adel bertus autem marchio & Gilebertus uiui capiuntur. Verum Adelbertus ut erat uir non bellicosus, sed sagacitatis miræ nimiæq; calliditatis, dū irruere Hungaros undiq; cerneret, essetq; illi omnis spes fugiendi ablata, baltheum, armillasq; aureas, omnemq; preciosum apparatum proiecit, uilibusq; se mi‑ litis induit uestimentis, ne ab Hungaris quis esset dignosceretur. Captus igi‑ sciscitatusq; quis esset, militis cuiusdam militem se esse respondit. Rogauitq; se ad uicinum castellum duci uocabulo Calcinaria, in quo parentes qui eum redimerent, se habere asserebat. Ductus igitur, quia nō agnitus, uilissimo pre cio comparatur. Emit autem illum suus ipsius miles nomine Leo.

Al. Giselbertus

De Giliberto humaniter à rege Berengario dimisso: sed perfide ad Ro‑ dulfum profecto, quem in Berengariū sic reduxit, ut eum præter Veronā re‑ gno spoliauerit: deq; pugna in Berengariū & Rodulfum. Cap. XVII.

GIlebertus autem quia agnitus flagellat᷑, uinctus seminudusq; ante Be‑ rengarij regis præsentiā ducitur. Enimuero dum ante eum sine femora libus curta indutus† endromade ductus regis ad pedes cōcitus caderet, geni taliū ostensione membrorū ad risum omnes cōmouit. Rex aūt, ut erat pieta tis amator, misericordia, quę ei nulla debebat᷑, inclinatus ei nō ut populus op tauit, malum pro malo reddidit: uerum cōfestim lotum, optimisq; uestibus indutū, abire permisit. Cui & ait, Iusiurandū à te nullum exigo, fidei tuæ te‑ ipsum cōmitto. Si male contra me egeris, rationem te scias deo redditurum.

for. endymate

Berēgarij misericordia

Hunc deniq; ad propria redeuntem, regis gener Adelbertus, cæteriq; qui cum illo rebelles extiterant, accepti immemorem beneficij ad Rodulfum ue adueniat dirigunt. Profectus itaque eōdem Gilibertus ante triginta dies in Italiam cum aduentare coēgit. Qui susceptus ab omnibus nil Berengario ex omni regno præter Veronam dimisit, totumq; tenuit per triennium uiriliter regnum. Quum duodecim sibimetipsi horis hoc placeat, displiceat hoc, mo do diligat illud, mox aspernetur, qui fieri potest, ut omnibus semper æqui‑ nanimiter placeat? Igitur intra triennium iste rex Rodulfus quibusdam bo‑ nus, alijs grauis est uisus. Vnde factum est, ut totius regni media pars po‑ puli Rodulfum, media Berengarium uellet. Parant itaque ciuile bellum non

Ingratitudo

Rodulfi inconstantia

modicum.

modicum,& quoniam Placentinæ ciuitatis episcopus Vuido Berengarij par
Preliũ atrox tibus fauebat,duodecim longe à Placẽtia miliarijs iuxta Florentiolam bellũ
parant. Tum perquam horrida pugna oritur ciuilis & atra, heu quater ante
Kalendas Sextilis: tamen ipse Dum parat horrendos radios emittere phœbus, Buccina martis adest,gnato pater ipse perennem, Infert interitum,perimitq; patrem genitura. Proh dolor acer auus letum parat ecce nepoti, Sternendus per eum,furijs pulsatus ab atris, Fratrem qui fodit,fratrem fodit eminus alter. Berengarius ipse ruit medios rex percitus hostes Et properat. fertur ceu coelo fulgur ab alto Dum coquit arentes cancri graue sidus aristas: Non aliter dirus miserum rex ipse Rodulfus, Deijcit innocuum stricto mucrone popellum.

De uictoria quam Rodulfus per Bonifacium cognatum suum obtinuit, & Rodulfi in Italia regno. Et de Flamberto Veronensi,qui Berengariũ occidere tentauerat. Cap. XVIII.

DEderat rex Rodulfus Vualdradam sororẽ suam tam forma q̃ sapiẽtia quæ nunc usq; superest, honestã matronã, coniugem Bonifacio comiti potentissimo,qui nostro tempore Camerinorum ac Spoletinorũ extitit marchio. Hic collecta multitudine, cũ Gariardo comite Rodulfo regi in auxiliũ ueniebat, atq; ut erat uir tam callidus q̃ audax, maluit potius in insidijs positus cum suis rei exitũ expectare, quàm primũ belli impetum sustinere. Iam Rodulfi pene omnes milites fugerant, & Berengarij dato uictoriæ signo colligere spolia satagebant: quum Bonifacius atq; Gariardus subito ex insidijs properantes,hos tanto leuius,quanto inopinatiùs sauciabãt.Pepercerat Gariardus nonnullis,hasta eos & non ferro percutiens,Bonifacius nulli parcens immensam fecerat stragem. Signum itaq; uictoriæ Bonifacius ceperat, conueniuntq; qui ex Rodulfi parte confugerant, persequentesq; Berengaricos fugam illos inire cogebant. Berengarius uero in incognitum à domino Veronæ perrexit asylum.Tanta quippe tunc interfectorum strages facta est,ut militum usq; hodie permagna raritas habeatur. His ita peractis, regnum sibi rex Rodulfus potentissime subiugauit, Papiamq; concite ueniens, congregatisq; omnibus,Quoniam inquit,superni muneris largitate mihi contigit deuictis hostibus regni solium adipisci:nũc cordi est meum uestræ regnũ fidei commendare,Burgundiamq; patriam ueterem uisere.Cui mox Italienses,Si bonum tibi,inquiunt,uidetur, præsto sumus. Igitur post Rodulfi regis abscessum,malo Veronenses accepto cõsilio,uitę Berengarij insidiari moliuntur: quod Berengarium non latuit:autor autem ac repertor tam sæui faci
Flamberti perfidia noris Flambertus quidam erat, quem sibi, quoniã ex sacrosancto fonte filiũ eius susceperat,compatrem rex effecerat. Pridie uero quàm pateretur,eundẽ ad se Flambertum uenire præcepit,Cui & ait.

De pru

De prudenti Berengarij regis ad Flambertum sermone, & poculo aureo quo eum ut placeret donauit. Caput XIX.

SI mihi tecũ hactenus non & multæ & iustæ causæ amoris essent, & quoquo modo quæ dicuntur credi possent, insidiari te uitæ meæ aiunt: sed nõ ego credulus illis. Meminisse autem te uolo, quantæcunq; tibi accessiones & fortunæ & dignitatis fuerunt, eas te nõ potuisse nisi meis beneficijs cõsequi. Vnde & hoc animo in nos esse debes, ut dignitas mea in amore atq; fidelitate tua conquiescat. Neque uero cuiquam salutem ac fortunas suas tantæ curæ fuisse unquam puto, quantæ mihi fuit honos tuus. In quo mea omnia studia, omnẽ operam, curam, industriam, cogitationem omnẽ fixi. Vnũ hoc sic habeto. Si à te mihi seruatã fidẽ intellexero, non mihi tam mea salus chara, quàm pietas in referenda gratia iocunda. His expletis, aureum non parui ponderis poculum rex ei porrexit atq; subiunxit: Amoris salutisq; meæ causa quod continetur bibito, quod continet habeto. Vere autem & absq; ambiguitate post potum introiuit in illum sathanas. Beneficij quippe præsentis & præteriti immemor insomnẽ illam in regis necẽ populos instigando pertulit noctem. Rex autem nocte illa quemadmodum & solitus erat, iuxta ecclesiam nõ in domo quæ defendi potest, sed in tuguriolo quodam manebat amœnissimo. Sed & custodes nocte eadẽ nõ posuerat, nihil suspicans mali.

De Berengarij cæde, perfidia Flamberti peracta, & sanguine eius adhuc in lapide apparente. Et de Milone milite qui Berengarij cædem ultus est. Caput XX.

SE primum quatiens strepit Gallus, quum uigiles facit Mortales, solito sonat Et pulsata deo canit Iam tunc ænea machina: Inuitatq; docens bene Letheum graue spernere. Laudes huic modo reddere: Qui uitam tribuit dedit Et nobis superam bene Sanctam quærere patriam. Hic rex ecclesiam petit, Ac laudes domino canit. Flambertus properans uolat, Quo cum multa simul manus: Vt regem perimat bonum. Rex eorũ uigil inscius Audit dum strepitum, nihil Formidans properat citus Hoc quid uisere sit, uidet Armatas militum manus. Flambertũ uocat eminus. Quid turbæ est ait: en bone Vir quid nunc quid populus cupit Armatas referens manus? Respondit uereare nil. Te non ut perimat ruit. Sed pugnare libens cupit Hac cum parte tuum petit Mox quæ tollere spiritum. Deceptus properat fide Rex hac, in medios simul Tunc captus male ducitur: A tergo hũc ferit impius Romphæa: cadit heu pius, Felicemq; suum deo Commendat pie spiritum. Deniq; quàm innocentem sanguinem fuderit, quàmq; peruersi egerint, nobis reticentibus lapis ante cuiusdam ecclesiæ ianuam positus sanguinem eius cunctis transeuntibus ostendẽs insinuat. Nullo quippe delibutus aspersusq; liquore discedit. Nutrierat sibi rex Berengarius familiariter lauteq; iuuenem, imò heroem quendã, Milonem nomine, memoria *Lapis sanguine conspersus*

satis ac laude dignum. Cuius si rex fretus consiliis esset, fortunas sibi omnes non tantum aduersari sentiuisset,nisi quia forte & hoc diuinæ prouidētię consilium fuit,ut aliter fieri non posset. Is sanè nocte eadem qua rex Berēgarius deceptus est, adhibitis sibi copiis, nocturnas ei uigiliarū custodias uoluit exhibere. Rex uero promissionibus Flamberti deceptus,Milonem se nō solum custodire non siuit,uerum etiam atq; etiam uehementer prohibuit. Milo autem sicut uir fidelis & rectus, ac beneficii sibi à rege collati nō immemor,quē defendere quia defuit,nō potuit,cito acriter uindicare curauit. Tertia quippe post regis necem die, Flambertum eiq; in ram nephario scelere conniuentes, ui captos,suspendio uitā finire præcepit. Fuerūt sanè in hoc uiro nōnullæ perfectæq; uirtutes,quæ deo propitio suis in locis uita comite silētio nō tegent.

Milonis in regem pietas

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER TERTIVS, qui Antidosis inscribitur.

OPERIS huius titulū pater sanctifice satis te mirari nō ambigo. Ais forte, Quum uirorū illustrium actus exhibeant, cur Antidosis ei inseritur titulus? Ad quod respondeo. Intentio huius operis ad hoc respicit,ut Berengarii huius qui nunc in Italia non regnat sed tyrannizat,atque uxoris eius Vuillæ, quæ ob immensitatem tyrānidis secūda Iezabel, & ob rapinarum insatietatem lamia proprio appellatur uocabulo, actus designet,ostēdat,& clamitet. Tanta enim mendaciorum iacula, tanta rapinarū dispendia,tanta impietatis molimina in me & domum meam,cognationem & familiā gratis exercuere,quanta nec lingua proferre,nec calamus præualet scribere. Sit igit eis præsens pagina Antidosis, hoc est,retributio,dū pro calamitatibus meis τὴν ἀσέβειαν eorū,id est,impietatem præsentibus futurisq; mortalibus denudauero. Nec minus etiā sanctissimis & fortunatis uiris pro collatis in me beneficiis Antidosis erit. Ex memoratis sanè aut memorandis nullus inuenitur aut rarus,hoc uno Berengario scilicet impio excepto,quorū non beneficiis genitores aut genitus uehemēter gratulemur. Deniq; quod in captiuitate seu peregrinatione libellus hic conscriptus dicat, præsens indicat exulatus. Cœptus quippe in Franconouord,qui est xx. miliariis locus à Moguntia distans, in Paxu insula nongentis & eo amplius à Constantinopoli miliariis usq; hodie exaratur. Sed redeamus ad rem.

Liuthprandi exilium

Quomodo defuncto Berengario,& Rodulfo ab Italia discedēte,Hungari Italiam dilaniauerint: & de Papiæ conflagratione, quæ metro describitur, & quomodo deo miserante,capta & deleta non sit. Caput I.

Rege Berengario defuncto, atq; Rodulfo absente, Hungarorum rabies Salardo duce totam per Italiam dilatatur, adeo ut muros Papiensis ciuitatis

uitatis uallo circundaret,ac defixis per gyrum tentorijs, exeundi aditum ciui bus prohiberet.Qui quum his uiribus resistere non possent peccatis promerentibus,nec munere mulcent, Clarus ab infuso discedens sydere phœbus Zodiaci primũ solito conscendere sydus Incipit, & gelidas dissoluere colle pruinas, Æolus atq; suos bis binos mittere flatus, Hungrorũ furibunda manus quum gaudet in urbem Flatibus Æolijs adiuta infundere flammas. Spiritibus ualidis paruus diffunditur ignis, Nec iuuat Hungarios solis hos urere flammis, Vndiq; conueniunt mortemq; inferre minantur. Confodiunt telis,calidus quos terruit ignis. Vritur infelix olim formosa Papia, Vulcanusq; suos attollens flatibus artus Templa dei patriamq; simul con scendit in omnem, Extinguunt matres pueri innuptæq; puellæ, Sancta ca teruatim moritur catechumena plebs, tunc Præsul in urbe sua hac moritur, sanctusq; sacerdos Nomine qui proprio bonus est,dictusq; Ioãnes. Quod fuerat longo thecis in tempore clausum, En iacet, hoc aliena manus ne tangeret aurum, Atq; per immẽsas dissoluitur igne cloacas.Vritur infelix olim formosa Papia, Cerneres argenti riuos paterasq; micantes, Corpora maiorum passim combusta uirorũ. Iaspidis hic precium uiridis rutiliq; topazi, Spernit & sapphyrus,onyx,pulcherq; berillus. Institor heu faciẽ nullus deflectit ad aurum. Vritur.ut supra. Lucidus immensas seruat,nec fonte carinas Ticinus,sentina simul diffundit igne. Vsta est infelix olim formosa Papia:Anno dominicæ incarnationis D.CCCCXXIIII. iiij.idus Martij, indictione xij. feria, vi. hora iij. Quorum memoriam qui ibidem combusti sunt,uos & quicunq; legeritis faciatis uehementer exoro. Verũ pijssimi omnipotentisq; dei ira,cuius propheta misericordiam & iudicium concinit, cuiusq; misericordia plena est terra,usq; ad consummationẽ non desæuit.Nã & si peccatis promerentibus est exusta,non tamen inimicorum manibus tradita.Impletq; quod rex & propheta canit,Nunq̃d in æternũ proijciet deus, aut non apponet ubi con.sit adhuc: aut in finẽ m.s.absc. à genera.in generatione.aut ob.mi.deus,aut con.in ira.s.misericordias suas.Itemq; & alius propheta dicit,Cũ iratus fueris, misericordiæ re.Reliquiæ igitur quæ supererãt, Hungaris non inuiriliter resistebant, adeo ut lætabundi canerent cum propheta.Hæc est mutatio dexteræ excelsi. Papiæ ustio

Quod Papia beati Syri eiusdem patroni meritis sit liberata.Et quod idem beatus Syrus Papiam ueniens, in spiritu prophetico eius affluentiam & Aquileiæ casum denunciarit. Et cur Ermegarda post Adelberti mariti sui obitum tam potens extiterit. Caput II.

ACcessit ad hoc, magnumq; iuuamen præbuit sanctissimi patris nostri doctorisq; egregij beati Syri,cuius in præfata urbe requiescũt exuuiæ, intercessio gloriosa.Ac ne eius uaticinium falleretur,prædicta urbs Papia ut caderet est impulsa. Verum misericorditer à domino est liberata. Missus si

quidẽ prædicationis gratia à beato Hermagora euangelistę Marci discipulo Papiam beatissimus pater huiusmodi eam prophetiæ spiritus præsagio honorauit. *Vaticinium* Delectare gaudijs urbs Papia, quia ueniet tibi ab æternis montibus exultatio. Non uocaberis minima, sed copiosa in ciuitatibus. Et ut hoc eius uaticinium firmius crederetur, Aquileiæ non ignotæ ciuitatis casum hac eadem hora sermone huiusmodi nũciauit. Væ tibi Aquileia, quia quũ inter impiorũ incesseris manus, destrueris, nec ultra reędificata cõsurges. Quod ita *Aquileiæ direptio* esse completum uisibus patens ratio manifestat. Aquileia nanq; prædiues, atq; olim ciuitas immensa, ab impijssimo Hunnorum rege Attila capit atq; *Papiæ celebritas* funditus dissipatur, nec ulterius, ut in præsentiarum cernitur eleuatur. Papia uero, ut uir sanctissimus dixerat, copiosa & appellatur & cernitur: non solum quippe uicinas sed & longe positas præcellit opibus ciuitates. Quid alias memorem, quum ipsa insignis, & toto orbe notissima Roma hac inferior esset, si preciosa beatissimorum apostolorũ corpora nõ haberet? Patet igitur quod hanc intercessio beatissimi patroni nostri Syri eripuit, qui eam tam ueridico ac precioso præsagio honorauit. Exusta deniq; Papia, factaq; per Italiã non modica præda, Hungari ad propria reuertuntur. Hoc eodem tempore de*Ermegardæ libido ac potentia* functo Adelberto Eporegiæ ciuitatis marchione, uxor eius Ermegarda Adelberti præpotentis Thusciæ marchionis & Bertæ filia totius Italiæ principatum obtinebat. Causa autem potentiæ eius hæc erat, quoniam quod dictu etiam fœdissimum est, carnale cum omnibus non solum principibus, uerum etiam cum ignobilibus commercium exercebat.

Quod regi Rodulfo à Burgundia regresso, Ermegarda paulo post rebellis extiterit, ita ut cum Italiensibus Papiam tenuerit. Et quomodo Rodulfus illuc tetenderit. Et quomodo astu Ermegardæ Rodulfus suos deserens, ad eam noctu ut transfuga uenerit, & quomodo mane à suis quæsitus sit: & re cognita, Mediolanum milites eius fugerunt. Item quomodo Italienses Hugonem accesserunt. Caput III.

PEr idem tempus rex Rodulfus è Burgundia rediens in Italiam uenit: defunctoq; Berengario, regnum potenter obtinuit. Post autẽ aliquot dies Italienses omnes cœperunt inter se diffidere. Zelo quippe non modico propter Ermegardæ pulchritudinem iuxta carnis huius putredinem trahebant, eo quod ea stuprum alijs præbebat, alijs denegabat. Vnde factũ est ut prædiues Mediolanensis episcopus, nonnulliq; alij regis Rodulfi partibus fauerent. Cum Ermegarda uero tot simul rebelles aderant, quot ipsam etiã regni caput Papiam non inuiriliter defenderent. Factum est autem, ut rex Rodulfus collectis copijs, Papiam contenderet, castrametatus quinto miliario ab urbe eo in loco, quo Ticinus simul & magnus ille Padus conueniunt, in cuius laudibus Maro sic canit Fluuiorum rex Eridanus. Idem,
Corniger hesperidum fluuius regnator aquarum.

Ermegarda

Ermegarda, ut non incallida, Rodulfo regi huiusmodi noctu per memorati alueum fluuij mandata transmisit. Si te perdere uellem, iam longo tempore extinctus esses. Tui qppe omnes te deserere, meq́ʒ ardēter adire, si meū modo adsit uelle, contendūt. In his enim es locis, in quibus captus uinctusq́ʒ esses, si eorum iamdudum consilijs paruissem. Talibus rex legationibus non solum credulus, uerumetiam territus, nuncijs remissis, se acturū quicquid ea consuleret remandauit. Nec mora, sequēti nocte Rodulfus clàm custodibus dimissis omnibus, dimisso tentorio, lecto etiam bene composito, lintrem ingressus suos deseruit, atq; ad Ermegardam quantocyus properauit. Igitur mane facto, magno silentio regis milites tentorium circuibant: uenientibus uero principibus, nō parua inter eos admiratio erat, quur præter solitum rex hora huiusmodi dormitaret. Quūq́ʒ strepitu ut spadones quondā Holofernem euigilare niterentur, nullum quemadmodū ipse, dabat responsum. Introeuntibus autem tentorium, nihilq́ʒ reperientibus, raptum hunc alij, interfectū alij clamitabant. Nemo tamen quod transfuga fieret, animaduertere poterat. Verum dum hac admiratione fluctuarent, nuncius uenit qui diceret Rodulfum regem super eos cum aduersarijs eorum uelle irruere. Qui mox animo consternati, tam celeri fuga cœperunt discedere, ut nō hos currere, sed si uideres, diceres transuolare. Quumq́ʒ Mediolanum, tutum scilicet ad lo cum peruenissent, consensu omniū Lanthbertus archiepiscopus Hugoni potentissimo & sapientissimo prouincialium comiti mandat, regnū ut Rudolfo auferat, sibiq́ʒ potentet obtineat. Erat enim longo ex tempore multis argumentis & ipse periclitans, si forte regnum posset obtinere Italicum. Hic enim Berengarius iam nominati regis tempore cum multis in Italiā uenerat. Sed quia regnādi tēpus nondū ei aduenerat, à Berēgario territus est atq; fugatus.

Quomodo Rodulfus in Burgundiam reuersus, Burchardū socerum suum ad auxilium adduxerit. Et qua ratione idem Burchardus sit Mediolanū pro fectus, & ibidem honorifice susceptus, & de eius morte tractatum. Qui Mediolano rediens, Nouariam uenit: ubi & ab Italiensibus cum omnibus suis occisus est. Et Rodulfus Burgundiam repetijt. Hugo uero comes prouinciæ Pisas appulsus est, unde Papiam uenit, & rex Langobardorum fit. Vuido autem Berthæ filius Thusciæ præficitur. Caput IIII.

Rodulfus deniq; quum infidelitate suorū prænominatos aduersarios superare nō posset, in Burgundiam profectus, Burchardo Sueuotū duci, cuius sibi filiam coniugio copulauerat, denunciat ut sibi in auxilium ueniat. Qui collectis copijs, cum Rodulfo confestim conuenit in Italiam. Quumq́ʒ peruenissent Eporegiam, Rodulfum Burchardus ita conuenit: Ipse ego ut legationis obtentu Mediolanū proficiscar, nō absurdū uidetur. Hac occasione urbem explorare, atq; eorū potero cognoscere uoluntatem. Profectus itaq; quum iam Mediolanum peruenisset, priusquā urbem ingrederetur, ad beati

preciosiq́ martyris Laurentij ecclesiam orationis gratia declinauit: sed, ut aiunt, non tantũ petitionis gratia, quantũ alterius rei causa. Dicũt enim quia prope ciuitatem est ecclesia miro atq; precioso opere fabricata, eum ibidem munitionẽ construere uelle, qua non solũ Mediolanenses, sed & plures Italiæ principes coërcere decreuisset. Inde uero exiens quum iuxta murum ciuitatis

Petulanter equitaret, lingua propria, hoc est, Theutonica suos ita conuenit. Si Italienses omnes uno uti tantummodo calcari, informesq́ nõ fecero equas caballicare, nõ sum Burchardus: fortitudinem siquidem muri huius seu altitudinem qua se muniri confidunt, nihili pendo: iactu quippe lanceæ meæ aduersarios de muro mortuos præcipitabo. Hoc aũt eò dicebat, quoniã neminem aduersariorum suæ ibi linguæ gnarum esse putabat. Verũ suo omine non bono quidam istic aderat, quanq́ pãnosus & despectus, eius tamen loquelæ scius, qui omniũ horum Lanthberto archipræsuli celer factus est nuncius: qui ut erat ingenio pollens, Burchardũ nõ despexit, sed eum alio animo suscipiens, mirabiliter honorauit: sed & inter cætera quasi hoc esset priuilegiũ amoris, concessit ceruum, quem is suo in brolio uenaret, quod nulli unq́ nisi charissimis magnisq́ concessit amicis. Lanthbertus interea Papienses omnes nonnullosq́ Italiæ principes ad Burchardi necem inuitat, eumq́ tamdiu tenuit, donec congregatos esse omnes speraret, qui eum occidere deberẽt. Factũ est igit̃ ut Burchardo Mediolano discedẽte, Nouariã die perueniret eadem. Quumq́ istic nocte transacta diluculo surgeret, Eporegiam tendens ciuitatẽ, Italicæ super eum irruentes subito apparuere phalanges. Quas contra non ut uir bellicosus properat, uerũ mox fugam inceptat. Et quoniã secundũ beati Iob sententiã, terminus eius constitutus præteriri non poterat, & fallax equus ad sa-

Burchardi interitus lutem, in fossam quæ muros circuit ciuitatis, equus decidens eum proiecit: ubi & ab irruentibus Ausonijs confossus lanceis uitam morte commutauit. Sui denique hoc uidentes, quoniam aliò non poterant, intra ecclesiam sanctissimi confessoris Gaudentij confugiunt. Ausonij itaq; ut ex Burchardi minis non mediocriter inflammati atq; indignati, ecclesiæ fores frangunt, omnesq́ in ea repertos, sub ipso etiam altari confodiunt. Quod Rodulfus ut audiuit, Italiam dereliquit, & Burgundiã percitus uenit. Hæc itaq; dũ agunt̃, Hugo Arelatensiũ seu prouincialiũ comes nauim conscẽderat, & per Tyrrhenũ mare in Italiã festinabat. Deus itaq; qui hunc in Italia regnare cupiebat, prospe

Alphea ris cum flatibus breui Alpheam hoc est, Pisam, quæ est Thusciæ prouinciæ caput duxerat: de qua sic maro. Alpheæ ab origine Pisæ. Quumq́ eòdem peruenisset, affuit Romani papæ Ioannis scilicet Rauennatis nuncius. Affuerunt etiã penè omnes Italienses nuncij, qui hunc ut super eos regnaret inuitabant. Is autẽ, ut erat longo ex tempore hęc cupiens, percitus uenit Papiã, cunctisq́ cõniuẽtibus regnũ suscepit: post paululũ Mantuã abijt, ubi & Ioãnes papa ei occurrẽs, fœdus cũ eo pcussit. Quo tẽpore Berta matre Hugonis regis mor-

gis mortua, Vuido filius eius quē ex Adelberto genuerat,ſicut prædiximus, Thuſciæ marchiā tenebat, qui Maroziā ſcortū Romanū ſibi uxorē accepat.

De plurimis regis Hugonis uirtutibus libidine fœdatis. De duobus filijs eius. De amicitia eius cum Henrico Imperatore. De patre Liuthprādi huius operis autoris ad Imperatorem Græcum ab Hugone miſſo. De duobus canibus Imperatori miſſis,qui eum dilaniare parabant. Et de patre, quur tam magnifice ſit ab Imperatore ſuſceptus. Caput V.

FVit aūt rex Hugo nō minoris ſcientiæ ꝗ̃ audaciæ, nec inferioris fortitudinis ꝗ̃ calliditatis,dei etiā cultor,ſanctęq́ religionis amatorū amator:in pauperum neceſſitatibus curioſus:erga eccleſias ſolicitus, religioſos philoſophosq́ uiros nō ſolū amabat,uerumetiā fortiter honorabat. Qui & ſi tot uirtutibus clarebat,mulierū tamen illecebris eas fœdabat. Hic ex Francorū genere,ex genere Theutonicorū uxorē acceperat nomine Aldā,quæ filiū ei genuerat nomine Lothariū. Habuerat ſanè tunc tēporis ex quadā muliere nobiliſſima uocabulo Vuandelmoda filiū nomine Hubertū, qui nunc uſq; ſuperest,& Thuſciæ prouinciæ potens princeps habet̃. Cuius acta dn̄o propitio ſuis in locis exponent̃. Hugone igit̃ rege conſtituto,ſicut uir prudentiſſimus quocūq; terrarū cœpit nuncios ſuos dirigere,multorūq́ regum ac principū amicitiā quærere:Henrici præſertim famoſiſſimi regis, qui,ut ſupra memorauimus,Baioarijs,Sueuis,Lotharingis,Francis atq; Saxonibus imperabat. Hic etiā Sclauorum gentem innumerā ſubiugauit,ſibiq́ tributariā fecit. Primus etiam hic Danos ſubiugauit,ſibiq́ ſeruire coēgit: ac per hoc nomen ſuum multis nationibus celebre fecit. Rex igitur Hugo quū reges ac principes amicos circūcirca acquireret, ſtuduit nomen ſuū etiā Archiuis longe à nobis poſitis notū facere. Imperabat uero his tūc tēporis memoria ſatis & laude dignus Romanus Imp. liberalis, humanus, prudens ac pius: cui tū propter morū probitatē,tū ꝓpter linguę urbanitatē genitorē meū direxit nunciū.

Qui quū eōdē perueniſſet,inter cætera quæ Imperatori Romano rex Hugo miſerat munera,duxit duos canes, quales in eadem patria non ſunt alicui uiſi. Qui quū ante eius præſentiā adducti fuiſſent,niſi multorū brachijs conſtricti fuiſſent,eum protinus morſibus laniaſſent. Puto enim quod dū hunc Græcorū more cheriſtro opertum,habituq́ inſolito uiderunt indutum,non hominē ſed monſtrum aliquod putauerint. Deniq; magno cum honore ab eodē ſuſceptus eſt Imperatore. Nec tam pro rei nouitate, aut munerum magnitudine, quantū quoniā dum præfatus genitor Theſſalonicā ueniſſet, Slauorū quidā qui rebelles Imperatori Romano extiterant,terramq́ eius depopulabantur,ſuper eum irruerunt. Verum dei actum eſt pietate,ut eorū principes uiui nōnullis mortuis caperent̃. Quos dum præſentaret Imperatori,immēſa affectus eſt lætitia,magnoq́ ab eo genitor munere donatus:ad Hugonē regē qui ſe illuc trāſmiſerat redijt lætus. Poſt reditū uero eius paucis inter

Hugonis laus

Alda

Hubertus

Henrici imp. geſta

Romanus

Liuthprandi pater

positis solibus languore correptus monasteriũ petijt, sanctæq; conuersatio/nis habitum sumpsit, in quo post dies quindecim mortuus me paruulo dere/licto migrauit ad dominum. Nunc autem quoniam Imperatoris Romani mentio facta est, quis fuerit, qualitér ue ad imperij culmen peruenerit, hic nõ absurdum mihi uidetur referre.

De leone ferocissimo, quem Romanus qui postea imperauit, for/tissime peremit, & de socij eius pauore. Cap. VI.

IMperante quoq; Leone Constantini huius genitore, Romanus iste Impe/rator quanq; πτωχός, id est, pauper, ab omĩbus tamen χρήσιμος, id est, utilis habebať. Erat autem ex mediocribus ipsis qui nauali pugna stipendia ab Imperatore acceperant. Qui quũ sæpius & iterum εἰς τὴν μάχην, id est, in pugna nonnulla, χρήματα, id est, utilia faceret, à sibi præposito adeo ho/noratus est, ut primus nauium fieri mereretur. Quadam autem nocte, dum Saracenos exploratum abiret, essetq; in eodẽ loco palus, atq; harundinetum non modicũ, contigit leonẽ ferocissimũ ex harundineto prosilire, ceruorũq; multitudinẽ in paludem demergere, unumq; eorũ capere, sicq; rabiem uen/tris mitigare. ζώμανος δὲ τῶν αὐτῶν, id est, Romanus aũt eorundẽ sonitum audiens, timuit ualde. Putauit enim multitudinẽ Saracenorum esse, qui con/spectum se fraude aliqua uellent perimere. Mane autẽ primo exurgens quũ diligentissime omnia consideraret, conspectis uestigijs εὐθέως, id est, cõfestim quid hoc esset agnouit. Leone itaq; in harundineto cõmorante, Romanus

Græcus ignis Græcũ ignem, qui nullo præter q̃ aceti liquore extinguiť, undiq; per harun/dinetum præcepit iactari. Erat aũt in harundineto aceruus harundinibus ple nus, in quem leo confugiens, illo ab igne est saluatus. Ventus quippe contra ria ex parte flans, ignem ne ad aceruũ usq; peueniret amouit. Romanus præ terea post ignis extinctionem, uno tantũ cum assecla ensem solum dextera, sinistra autem pallium gestans, locũ omnẽ peragrans lustrat, si forte os ex eo uel signũ aliquod reperiret. Iam uero quum in eo esset, ut nihil inueniens re/pedaret, quid hoc monstri esset quod aceruus ille sit ab igne saluatus, studuit uisere. Quumq; duo prope assisterẽt, secumq; rebus ex nõnullis fabularenť, leo hos tantum audiuit, quoniamquidẽ ob caligantes oculos διὰ τῷ κάπνῳ, id est, ob fumũ uidere nõ potuit. Volẽs igitur leo animi sui feritatẽ quam ab igne cõceperat, in hos euomere, saltu rapidissimo quà illorũ uoces audierat, inter eos prosilijt. Romanus uero, non ut suus assecla pauitans, sed ea potius mente consistens, ut etsi fractus caderet orbis, impauidum ruinæ ferirent, pal lium quod manu gestabat, inter brachia misit. Quod dum pro homine leo discerperet, Romanus hunc à tergo totis uiribus inter cluniũ iuncturas ense percussit. Qui dissociatis diuisisq; cruribus quia stare nõ poterat, penitus ce/cidit. Leone igiť interfecto, Romanus seminecem asseclam suũ solo stratum eminus uidit, quem & uocare uoce præcipua cœpit. Sed quũ nullũ daret om/nino

nino responsum,idem Romanus propter eum astitit,pedeq; pulsans, Surge, inquit, miser. Qui consurgens præ admiratione dum leonis immanitatē con spiceret,non habuit ultra spiritum. Stupebant autē omnes de isto Romano hæc audientes. Vnde factum est,ut tam pro cæteris quàm pro præclaro hoc præsenti facinore nō multo post à Leone Imperatore tāto donaretᵉ honore, ut omnes naues ipsius essent in manibus,eiusq; iussionibus obedirent.

De ijs qui Leoni Imperatori successerunt, & Constantini morte, ac Romani per stratagema & astum ad imperium euectione. Cap. VII.

Leo deniq; Græcorū pijssimus Imperator,cuius supra fecimus mentionē, corporis humani debitum soluens, uiamq; carnis uniuersæ ingrediens, regni sui hæredem, Alexandrum fratrem germanum, unicumq; filium Constantinum,qui nunc usq; superest, & feliciter regnat,paruulum, & ut Græci aiunt, ἄλαλον,id est, mutum & infantem dereliquit.Quibus ad tuendū palatium, tutandamq; rem priuatam, ut istic moris est,eunuchum officio†Parachimmenon dedit. Focam uero domesticum maiorem, hoc est, terrestris ducem exercitus fecit. Romanum autem non claro natalium ortu,sed cordis magnanimitate nobilem,naualis exercitus principem ordinauit. Alexander post modicum defunctus,soli Constantino paruulo imperiū dereliquit. Deniq; tempore quo magnus Imperator Leo migrauit ad Christū,Focas præfatus Domesticus terrestris dux exercitus contra Simonem Bulgarorum regem copias duxerat, eiq; Constantinopolim uenire cupienti non inuiriliter repugnabat.Romanus uero ut nō incallidus, audito Imperatorum, hoc est, Leonis atq; Alexandri interitu, haud longe ab urbe collecto classiū exercitu fugit,atq; in insulam paruam iuxta Cōstantinopolim, ità ut è palatio uideri penè posset,ratibus collectis aduenit: ad palatium autem minime transfretauit, laudesq; iuxta consuetudinem Porphyrogenito minime decantauit. Quæ res eunucho Parachimmeno, cunctisq; Constantinopoleos principibus stuporem timoremq; non paruum attulit. Internuncijs itaque quid hoc monstri sit quod regem non adierit,laudesq; debitas nō soluerit, sciscitantur. His à Romano respondetur,quod propriæ uitæ timens palatium declinarit, & adiecit, quod si Parachimmenos cæteris cum principibus se non adiret,ultamq; iureiurando promitteret,mox se ad Cretensium Saracenorum regem conferret, regnumq; Argiuorum sui auxilij fortitudine debellaret. Quod quàm callide dixerit exitus declarabit. Igitur quod præfati sumus, principes terrore compulsi,ignorantes quod lateret anguis in herba,omnes hunc fiducialiter adeunt,quod mandauerat gratanter cupientes implere. Quos omnes non malo consilio accepto proiectos in sentinam ligat: sicq; securus ad urbem magno cum comitatu festinat, hisq; quos suspectos habuerat,palatiū purgat,suæ parti parentes ibi collocat: rectorem, magistros,patricios,logotheum,Eparchon, χιτωνίτας cubicularios,protospatharios,spatharios,spatharocan-

Leonis mors ac successores

forte, παρα-κοίμενον

Romani dolo se minę

tharocandidatos παραθαλασσίους facit. Cæteros ut diximus abdicat. Qui etiam ut cœptum opus firmius patraret, cum Porphyrogeniti matre Zoizone nomine, uenerea est dulcedine iunctus. Tota mox ciuitas coronaᵗ, & Romanus pater Basileos appellatur.

De Phoca altero ex principibus aulæ, qui audito quod Romanus esset ad imperium euectus, uictoriam Bulgaris sponte concessit cum multa suorum strage fugiens, quocirca à Romano captus oculis priuatur. De Simeone Bulgarorum rege ex monacho, cuius filius Baianus magica arte homines in lupos uertit. Item de Helena seu Irena, quæ Constantino Imperatori nupsit. Cap. VIII.

CVm Bulgaris præterea pugnanti Phocæ Domestico, qui & ipse pater Basileos ardētér fieri cupiebat, in ipso bello iam de hostibus triumphū tenenti quid à Romano actū sit nunciatur, qui mox animo consternatus, nimio dolore compulsus, uictoriæ signū quo hostes insequebaᵗ proiecit, terga uertit, fugam suos inire fecit. Reparant itaq; Bulgari Simeonis hortatu animos, & quos prius aduerso marte fugarat, prospero postmodum insequunᵗ, tantaq; tunc Argiuorū strages efficitur, ut longo post tempore campus plenus ossibus uideretur. Omni deniq; cum festinatione iam nominatus Phocas Domesticus Cōstantinopolim redit, palatium ingredi cupit, & arte fieri pater Basileos satagit. Sed quia cōsilij uis expers mole ruit sua, & ut Flaccus dicit: Dij rem temperatam prouehūt in maius, à Romano Domesticus iste capitur, atq; utroq; lumine priuatur. Bulgaris non minima uis augetur, ijsq; Simeon Græcos depopulandi uicissitudo dupla rependitur. Tunc etenim Simeonē ἡμίαργον, id est, semigræcum esse aiebant, eo quod à pueritia Byzantij Demosthenis rhetoricam, Aristotelisq; syllogismos didicerit. Post hæc autem relictis artium studijs, ut aiunt, cōuersationis sanctæ habitum sumpsit: uerū paulo post regnandi cupiditate deceptus, ex placida monasterij quiete ad seculi procellam transijt, elegitq; potius apostatam Iulianū, quàm beatissimū Petrum cœlestis regni clauigerum imitari. Qui duos filios habuit, unum nomine Baianum, alterum qui nunc usq; superest, potenterq; Bulgaris principatur, nomine Petrum. Baiani præstigia Baianus autem adeo fertur didicisse magicam, ut ex homine fieri lupum, & quamcunq; uellet aliam cerneres feram. Romanus præterea eodem quo pater Basileos constitutus est anno, filiam suam Helenam Imperatori paruulo suo domino Constantino Porphyrogenito coniugem dedit. Porphyrogenitum autē non in purpura, sed in domo quam Porphyram superius diximus nominatā, appello: ut uidere est libro primo pluribus capitibus. De æde autem sacra quam ædificauit, hoc addi potest, quod ipsam νέαν, hoc est nouam alij uocant: alij uero ἐννέαν, quod lingua nostra nouennalem sonat, appellant: eo quod ibidem horarū ecclesiasticarum machina nouem pulsata ictibus seu uocibus sonet.

De oratione

De oratione Romani ad principes Romanos, postquam Imperator constitutus est. De humilitate prosapiæ Romani, qui Christophorum filium suum inique Constantino Imp. filio in imperij aditione prætulit, quam iniuriam deus morte Christophori ultus est. De Constantini Porphyrogeniti religione & exercitatione, paceq; cum Bulgaris per Irenam facta.

CAPVT IX.

Secundo itaq; quo pater Basileos constitutus est anno, Romanos conuocatos ad se principes ita conuenit: Romanæ dignitatis ἄρχοντες, id est, principes, quoniam uobis consultis nō solum inquā pater Basileos sum constitutus: uerumetiam sanctissimi Imp. fidelitati γλαυκώπιδος Helenæ, id id est, uirides oculos habentis coniunctione sociatus: hic aliquo imperialis ornatus indicio monstrari dignum in corpore reor, quod celebratur à populis ex nomine dignitatis. Iudicatum deniq; à populo, cōmuniq; decretū est consilio, ut quia tantæ erat dignitatis, & λευκώλενον filiam suam Helenā Imp. ei copularat, rubricratarum pellium caligis, ut istic Imperatorum moris est uteretur. Sed ne hoc quidē satis ei uisum fuit. Siquidē post unius anni synaxin quum amplioris iam potentiæ esset, talibus aggreditur eosdem principes sermonibus. Quoniam cōmuni uestro iudicio definitū est imperialibus me uti caligis, περίφαντοι ἥρωες, id est, nobilissimi heroes, uestræ autoritatis beneuolentiæ quæ contulistis, mihimet uidentur preciosa, diligentius uero consideranti risum mouere uidentur: illi enim facile ad risum turbas illiciūt, qui uarijs sese depingunt coloribus. Deniq; risum non solū alijs, sed & mihipsi mouent, dum pedibus Imperatorem, capite cōmunem uideor imitari plebem. Namq; comœdiæ mimus quisq; melior. Igitur aut coronā præbete, aut caligas quibus ridiculus populo uidear, auferte. Hoc plane dicto, magis autē qua cunctis præerat potestatis autoritate, omniū iudicio coronā recepit, & caligarum decorem minime perdidit. Huius miretur prudentiā nemo, sed laudes referat deo cordis ex intimo, Qui erigit elisos, soluit compeditos, cuius in manu calix uini meri plenus mixto inclinans ex hoc in hoc. Is autē humili erat prosapia, ex Armeniorum scilicet gente oriundus, neque solum mente conceperat futurum, se regis in aula esse, nedum imperialia sceptra tenere, sed quod prophetissa Anna dicit, Dominus pauperē facit & ditat, humiliat & subleuat, suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, ut sedeat cum principibus & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ &c. Regi itaque immortali, inuisibili, soli deo honor & gloria per cuncta seculorum secula, Amen.

Romani ad principes Romanos concio

Alia eiusdē concio

Deniq; Romano Imperatore cōstituto, Christophorū quē ante imperij dignitatē habuerat, Imperatorē cōstituit. Post imp ij uero sui ordinationē uxor eius filiū ei peperit nomine Stephanū. Rursus concepto fœtu aliū ei peperit nomine

nomine Conſtantinum. Quos omnes Imperatores conſtituens, contra ius faſcq; & ſecum Chriſtophorum primogenitũ domino ſuo Imperatori Conſtantino porphyrogenito præpoſuit: adeo plane ut procedentes ad publicũ ad ſanctam Sophiã ſcilicet, uel ad ὂλαχόρνας, ſeu ad ſanctos apoſtolos, Romanus cum Chriſtophoro primogenito præcederẽt: Conſtantinus porphyrogenitus, & duo cæteri ſequerentur. Quod quàm indigne iuſtus iudex pertulerit, ultio ſubſequens declarauit. Nam poſt modicum Chriſtophorus defunctus eſt. Conſtantinus itaq; Porphyrogenitus tum orationi tum lectionibus uacans, totum ſe domino cõmendabat, opere manuum uictum quæritans, ſanè τὴν ζωγραφίαν, id eſt, picturam perpulchre exercebat. Eodem tempore Simeon cum Bulgaris Argos cœpit uehementer affligere. Quem Romanus filij ſui Chriſtophori filia filio illius Petro qui nunc uſq; ſupereſt, uxore data, ab incœpto furore compeſcuit, ſibiq; fœdere placido ſociauit. Vnde & puella mutato nomine εἰρήνη Irene, id eſt, pax eſt uocata, eo quod per eam inter Bulgaros & Græcos pax ſit firmiſſima conſtituta.

Conſtantini ſtudia

De Vualberto & Gezone Papienſibus, qui ſeditionẽ contra Hugonem regem concitauerunt, & de Hugonis concione. Caput. X.

HIs temporibus Vualbertus & Gezo, prænomine Euerhardus, Papiæ præpotentes iudices erant. Cauſa autem potentiæ Vualberti hæc erat, Quoniam Cumis ditiſſimo in loco filium ſuum Petrum epiſcopum fecit: Razam uero natã ſuam Gilberto comiti palatij coniugio ſociauerat. Ea tamen tempeſtate uterq; defunctus erat. Ticinenſis itaq; qui & Papienſis populus omnis ad hunc conuenerat, cauſasq; omnes & controuerſias ante eum decidebat. Participatione deniq; huius potentiæ memoratus Gezo prænomine Euerhardus quoniam affinitate quadam ei iungebatur, præpotẽs habebatur: qui nobilitatem ſuam prauis moribus deturpabat. Fuit enim ambitioſus nimis, cupidus, inuidus, ſeditioſus, iuris corruptor, præceptorum dei immemor. Quod deus nõ paſſus eſt abire inultum. Et ne diutius protraham ſermonẽ, Catilinæ omnino ſimilis, qui ſicut conſulem & Reipub. defenſorem Marcum Tullium Ciceronem conabatur occidere, ita & hic regem Hugonem morti molitus eſt tradere. Quadam enim die dum nihil mali ſuſpicans rex Hugo, Papiæ cum paucis degeret: hic ſeditione facta, uoluit ſuper eum irruere: ſed Vualberto (qui nõ tam ferocis animi erat) remorante tardatus eſt. Nec minus etiam eos rex Hugo ſuis rhetoricis ac melle dulcioribus eloquijs ab incepto furore compeſcuit. Dum enim ſeditionẽ ſuper ſe exortam, atq; in domũ Vualberti cõgregatam eſſe cognoſceret, huiuſmodi omnes per internuncios ſermone conuenit. Quid eſt uiri fortes, quod tam ſubito, tam q; inſperate contra dominum, imò & regem ueſtrum cõmoti eſtis? Si quippiam quod diſpliceat actum eſt, conſolidetur. Neq; enim ſera emendatio reprehendi poteſt, præſertim ſi nulla negligentia prætermiſſa eſt. His auditis cuncti animi furorem

Gezonis uitia

Hugonis ad ſeditioſos concio

rorem mitigarunt. Solus Gezo in qua prius fuerat proteruia manens operã dabat,ut omnes super regem irruerent, eumq; turpissima morte trucidarẽt. Verum disponente deo,affectus eius prauus effectũ habere nõ potuit. Reuersi igitur ad regem nuncij,prout uiderant & audierant,enarrauerunt.

De Vualberti & Gezonis captorum supplicijs,prudentia Hugonis,& uirtute Samsonis,& fabula Tiresiæ,quur cæci uitales sint,& de Hilduini & Ratherij episcoporum ambitione. Caput XI.

VErum rex Hugo hæc omnia quasi pro nihilo mente subdola ducẽs,Papia egressus, longe aliò properare festinat, missisq; circumcirca literis, milites suos ad se uenire præcepit. Quos inter Samson præpotẽs comes aduenerat, qui iam dicto Gezoni inimicissimus erat. Is deniq; ut regem uidit, ita eum conuenit. Solicitum te equidẽ de urbanis rebus cõtra te tumultuose & moleste his diebus actis intueor. Verum si me audis,mihiq; obtemperas, suis ipsi capientur laqueis. Alteri enim qui melius cõsilium dare possit quàm ego, non facile potest inueniri: tibi certe nemo melius dabit. Vnum tamen peto, ut dum capti fuerint mea opera, Gezo cum omni sua ὑπόςασι, id est, substantia,meis tradat̃ in manibus. Quem dum dari sibi à rege audiuit,adiecit, Leo Ticinensis episcopus ciuitatis Vualberto & Gezoni non habetur amicus. Hi sanè quibuscunq; possunt ei modis aduersantur. Scitis deniq; moris esse,regi ab alijs locis Papiam tendenti ciues fortiores extra urbem occurrere. Mandate itaque clàm episcopo, ut dum statuto tempore Papiam ueneritis,& ipsi nobis extra urbem obuiam uenerint,portas ciuitatis omnes serari faciat,clauesq; sibi ipse retineat,ut dum capere eos cœperimus,nec in urbem confugere,nec ab urbe auxilium possint expectare. Quod & factũ est. Nam dum statuto tempore rex Papiam tenderet,& memorati ei obuiam exirent, episcopus libenter ut ei imperatum fuerat fecit. Rex itaque omnes capere,ut Samson consilium dederat fecit. Confestim igitur Gezo Samsoni traditus, utroq; lumine priuatur,& lingua quæ in regem blasphemiam dixerat,ei abscinditur. O factum bene,si sicut cęcus, ita & mutus cunctis extitisset temporibus. Sed ô scelus. Quoniã lingua abscissa loquelam nõ perdidit,secundum Græcorum fabulas oculorum priuatione uitam sibi protelauit, quæ multis ad perniciem usq; in præsentem diem esse non desinit. Fabulam uero quur cęci plurimum uiuant,secundum Græcorum ineptiam his inseramus,quæ talis est, ζεὺς καὶ ἥρα &c. hæc est interpretatio, Iupiter & Iuno cõtenderunt de amoribus,uter plures libidines haberet in coitu. Et tunc Tiresian Euri filium quæsiuerũt. Ille enim in utrasq; naturas transmutatus erat, quia dracone calcauerat. Hic ergo contra Iunonem pronunciauit. Iuno irata cæcauit eum. Iupiter autem donauit ei multos uiuere annos,& quæcunq; diceret,diuinando dicere. Sed redeamus ad rem. Gezone,ut prædiximus, membris defœdato, substantia illius diripitur. Cæteri complures custodiæ mancipantur. Vual-

Samsonis oratio

Gezonis supplicium

Tiresiæ fabula

Vuslberti supplicium bertus postridie capite truncatur, thesaurus cuius infinitus diripit. Vxor eius capitur, & ut thesauros occultos tradat, diuersis cruciatibus laniatur. Creuit extunc nō solum Papiæ, sed & per omnes Italiæ fines regis timor. Neq; hūc ut reges cæteros flocci pendere, uerum modis omnibus honorauere. Eodem

Hilduini exilium tempore Hilduinus Laudociensis ecclesiæ episcopus propria sede expulsus, ad Hugonem regem, cui affinitatis linea iungebatur, in Italiā uenit. Qui honorifice ab eo susceptus, Veronensem ei episcopatum ad stipendij concessit usum. Factum est autem, ut post paululum Lambertus archiepiscopus moreretur, & hic loco eius Mediolani episcopus ordinaretur. Venerat autē cum

Ratherius præfato Hilduino monachus quidam Ratherius nomine, qui ob religionem septemq; liberalium artium peritiam Veronæ episcopus constituitur: ubi & Milo, de quo supra commemorauimus, comes habebatur.

Qualiter Ioannes papa sit captus, custodiæq; in qua moriturus erat traditus. Qua munitione urbs Roma munitur: & quomodo Hugo per Albericū urbe sit eiectus, quod diuinæ dispositioni ascribendum censet, ob peccatum Hugonis regis. Caput XII.

VVido interea Thusciæ prouinciæ marchio cum Marozia uxore de Ioannis papæ deiectione cœpit uehementer tractare, atque hoc propter inuidiam quam in Petrum fratrem papæ habebāt. Quoniam quidem illum papa quasi fratrem proprium honorabat. Contigit itaque Petro Romæ degente, Vuidonem clàm multos habuisse milites congregatos. Quumq; die quadam papa cum fratre, paucisq; alijs in Lateranensi palatio esset, Vuidonis & Maroziæ milites super eos irruētes, Petrum fratrem ipsius ante oculos interfecerūt, eundem uero papam comprehendentes, custodiæ manciparūt, in qua nō multo post defunctus. Aiunt enim quod ceruical super os eius posuerint, sicq; eum pessime suffocarint. Quo mortuo, ipsum Maroziæ filium

Ioannes nothus fit papa nomine Ioannem, quem ex Sergio papa meretrix ipsa genuerat, papam constituunt. Vuido uero non multo post moritur, fraterq; eius Lambertus ipsi uicarius ordinatur. Marozia uero scortum impudens nimis, suos nuncios post Vuidonis mariti sui mortem Hugoni regi dirigit, eumq; inuitat ut se adeat, Romamq; nobilissimam ciuitatem sibi assumat. Hoc autem nō aliter posse fieri testabatur, nisi eam sibi rex Hugo uxorem faceret.

In Maroziæ libidinē

Quid Veneris facibus compulsa Marozia sæuis?
Coniugis ecce tui spectas tu suauia fratris.
Nubere germanis satagens Herodia binis,
Immemor aspiceris præcepti cæca Ioannis,
Qui fratri uetuit, fratris uiolare maritam.
Hæc tibi Moyseos non præstant carmina uatis,
Qui fratri sobolem fratris de nomine iussit
Edere, si primus nequeat sibi gignere natum.

Nostra

Noſtra tuo peperiſſe uiro te ſecula norunt.
Reſpondes ſcio tu, nihil hoc uenus ebria curat.
Aduenit optatus ceu bos tibi ductus ad aram
Rex Hugo Romanam potius commotus ob urbem.
Quid iuuat ô ſcelerata uirum ſic perdere ſanctum?
Crimine dum tanto ſatagis regina uideri,
Amittis magnam domino tu iudice Romam.

Quod recte eſſe actum non ſolum ſenſata, uerumetiã inſenſata animad-
uertunt. In ingreſſu Romanæ urbis quædam eſt miri operis, miræq; fortitu-
dinis conſtituta munitio, ante cuius ianuã pons eſt precioſiſſimus ſuper Ty-
berim fabricatus, qui primus Romam ingredientibus atq; egrediẽtibus eſt:
nec eſt alia niſi per eum tranſeundi uia. Hoc tamen niſi conſenſu munitionẽ
cuſtodientium fieri nõ poteſt. Munitio autem ipſa, ut cætera deſinam, tantæ
altitudinis eſt, ut eccleſia quæ in eius uertice uidetur, in honore ſummi & cœ-
leſtis militiæ principis archangeli Michaëlis fabricata, dicatur eccleſia ſancti
angeli uſq; ad cœlos. Rex deniq; ob munitionis confidentiam relicto longe
exercitu, cum paucis Romam aduenit. Qui decenter à Romanis ſuſceptus, in
prædictam munitionem ad prædictæ Maroziæ meretricis thalamum decli-
nauit. Cuius inceſto dum potitus eſſet concubitu, Romanos quaſi iam ſecu- *Hugonis ue-*
rus deſpicere cœpit. Habuerat ſanè Marozia filium nomine Albericũ, quem *cordia.*
ex Alberico marchione ipſa genuerat. Qui dũ matris hortatu regi Hugoni
uitrico ſcilicet aquam funderet, ubi manus ablueret, ab eo pro correctione in
faciem cæſus eſt, eo quod non moderate & prudenter aquam effunderet. Is
uero, ut illatam ſibi poſſet ulciſci iniuriam, cõgregatis in unum Romanis, hu-
iuſmodi eos ſermone conuenit, Romanæ urbis dignitas ad tantam eſt ſtulti *Alberici in*
tiam ducta, ut meretricũ etiam imperio pareat. Quid enim fœdius, quid ue *Hugonem*
turpius, quàm ut unius mulieris inceſtu Romana ciuitas pereat? Romanorũ *concio*
aliquando ſerui ſcilicet Burgundiones, Romanis imperent? Si meã priuigni
ſcilicet ſui faciem cecidit, quum præſertim nouus habeatur hoſpes, quid uobis
iam inueteratum facturum creditis? An Burgundionũ uoracitatem atq; ſu-
perbiam ignoratis? Ipſam enim nominis ſaltem ethymologiam diſpicite:
Burgundiones ideo dictos, quoniam dum Romani orbe deuicto ex gente *Burgũdiones*
hac captiuos ducerent multos, conſtituerũt eis ut extra urbem domos ſuſtol *unde dicti*
lerent, à quibus & paulo poſt à Romanis ob ſuperbiam expulſi: & quoniam
ipſi domorum congregationem quæ muro non clauditur, Burgum uocant,
Burgundiones quod eſt à Burgo expulſi à Romanis appellati ſunt. Cæterũ
ſecundum naturale nomen Galli Allobroges nuncupantur. Ego autẽ πρὸς *Allobroges*
φρόνησιμ, id eſt, per ſapientiã Burgundiones eos quaſi gurguliones appello,
uel quod ob ſuperbiam toto gutture loquãtur, uel quod uerius eſt, quod eda
citati quæ per gulam exercetur, nimis indulgeant. Nec mora, his auditis, Hu

gonem regem cuncti deserunt, atque eundem Albericū sibi dominum eligūt, & ne spatium quidem milites introducendi suis rex Hugo haberet, munitionem confestim oppugnant. Liquet diuinæ dispensationis esse hoc consilium, ut quod rex Hugo tam nephario turpiter cœperat scelere, id eum omni modo obtinere non posse. Tanto quippe est terrore coactus, ut præsertim seipsum ea ex parte qua ciuitatis muro munitio inhærebat, deponens eam desereret atque ad suos confugeret. Expulsus igitur est rex Hugo, & cum præfata Marozia Romanæ urbis monarchiam Albericus tenuit, Fratre Ioanne suo summi atque uniuersalis præsulatus sedi præsidente.

Hugonis fuga

Qualiter & quur Hugo rex Lambertum fratrem suum ceperit, & consilio Bosonis eum excæcauerit. Et quod rex Hugo iusiurandum à Rodulfo rege acceperit, & Henricum regem sibi amicum muneribus effecerit. Et de Danorum subiectione. Caput XIII.

Bertæ liberi supposititij

Aiunt Bertam Hugonis regis matrē Adelberto marchioni uiro suo nullum filium peperisse, sed ab alijs mulieribus clàm acceptos simulato partu Vuidonem & Lambertū sibi supposuisse, quatenus post mortē Adelberti, Bertæ non deessent filij, quorum adiutorio omnem uiri sui potentiam possideret. Hoc autem mendacium mihi ideo uidetur esse inuentum, quatenus incestum suum rex Hugo tegeret, & infamiæ ὕβριν, id est, contumeliam & uituperium euaderet. Ea tamen quæ nunc narranda est, quur hoc dictum sit, uerisimilior mihi uidet᷑ assertio. Lambertus qui post Vuidonis fratris sui mortem Thusciæ marchiam tenebat, uir erat bellicosus, & ad quodlibet facinus audax. Quem ob regnum Italicum rex Hugo suspectū nimis habebat. Timebat enim ne Italienses se desererent, & Lambertū regem constituerent. Boso denique ex eodem patre regis Hugonis frater, insidiarum huic laqueos parauerat, eo quod ipse marchio Thusciæ fieri uehementer ardebat. Cōsilio igitur huius Lamberto rex Hugo cōminando denunciat, ne se fratrem suum amplius dicere audeat. Is uero, ut erat animi ferocis atque indisciplinati, nō moderate, ut debuit, sed effrenate ita respondit, Ne inficiari rex possit me fratrē suum esse, nos uno ex corpore eundem per aditum in lucem prodisse, duello cupio cunctis cernētibus comprobare. Quod rex ut audiuit, iuuenem quendam Teduinum nomine elegit, qui cum eo hanc ob rem pugnam singularē commisit. Deus autem qui iustus est, & rectum est iudicium eius, in quo non est iniquitas, ut amphibologiam dirumperet, ac ueritatē cunctis ostenderet, fecit ut Teduinus citissime caderet, & Lambertus uictoriā obtineret. Quamobrem rex Hugo non mediocriter est confusus. Consilio autem accepto, eundem Lambertum tenuit, & custodiæ tradidit. Timuit enim, ne si illum dimitteret, regnum sibi auferret. Hoc igitur capto, Bosoni fratri suo Thusciam contradidit. Et non multo post Lambertum lumine priuauit. His temporibus Italienses in Burgundiam ad Rodulfum mittunt, ut adueniat, Quod Hugo rex ut

Bosonis malicia

Monomachia

Lambertus excæcatur

rex ut cognouit, nũcijs ad eundem directis, omnem terram, quam in Gallia ante regni susceptionem tenuit, Rodulfo dedit: atque ab eo iusiurandum, ne aliquando in Italiam ueniret, accepit. Nec minus etiam Henricum, quem supra memorauimus, regem fortissimum multis collatis muneribus amicum sibi effecerat: cuius ex hoc apud Italos nomen maxime tunc clarebat, quod Danos nulli ante subiectos, solus ipse debellaret, ac tributarios faceret. Est enim gens indomita, sub Septentrione in oceano degens, cuius sçuitiam multarum sæpe gentium nobilitas luxit. Hi aliquando classibus per Rheni fluminis alueum conscendentes, ferro & igne cuncta misere laniarunt. Ipsas insuper nobilissimas ciuitates Agrippinam, quæ nunc Colonia uocatur, atque Treueros non longe à Rheno positas, nonnullasq; alias in regno Lotharij debellantes ui ceperunt, cunctisq; ablatis, ea quę secum deferre nõ poterant, combusserunt. Thermas etiam Grani palatij atq; palatia combusserũt. Verum his omissis, ad narrandi seriem redeamus. *Dani deuicti* *Aquasgrani, nunc*

De Arnoldo duce Baioariorum in Italiam irrumpente, & Hugone illi occurrente, & Baioariorũ strage, & Arnoldi fuga. Et de Verona Hugoni restituta. Et de Ratherio capto, & opere quod ipse in carcere de se composuit. Caput XIIII.

Arnoldus Baioariorum & Carentanorum dux, cuius superius fecimus mentionem, quum non multum ab Italia longe distaret, collectis copijs quatenus Hugoni regnum auferret, aduenit. Qui Tridentinam ea ex parte primam Italiæ marchiam pertransiens, Veronam usque peruenit. In qua à Milone comite atque Ratherio episcopo libenter, ut qui eũ inuitarant, suscipitur. Quod rex Hugo ut audiuit, collecto exercitu, ei obuiam tendit. *Arnoldi in Italiã irruptio*

Quumq; eòdem peruenisset, & caballicatas, ut uulgo aiunt, circumcirca dirigeret, Baioariorum quædam pars non minima de castrò uocabulo Gausesningo egrediens, cum Italiensibus pugnare cœpit. A quibus grauiter confossa, uix ex ea uel qui hoc cęteris nunciaret, euasit. Qua ex re Arnoldus dux nõ parua est confusione repletus. Vnde factum est, ut consilio accepto, Milonem comitem uellet capere: atque Italia derelicta, fecit illum in Baioariam ducere, quatenus reparato exercitu, cum eo iterum redire posset, quod Milonem non latuit. Qui diuersis cogitationibus æstuans, quid ageret penitus ignorabat. Hugonem regem plane ut meruerat adire timebat: cum Arnoldo uero in Baioariam duci, non solum mortem, sed infernum putabat. Hac itaque in ambiguitate quoniam regem Hugonem cito misericordia nouerat indinari, Arnoldum fugere, & ad eum deliberat tendere. Arnoldus uero quo citius potuit, in Baioariam est regressus. Munitionem autem quæ in eadem ciuitate erat prius oppugnans, fratrem Milonis, milites q; eius, qui eam defendere conabantur, secum in Baioariam duxit. Quo discedente Hugoni *id est, equitatus*

Ratherij exilium regi mox ciuitas redditur, & Ratherius eiusdem ciuitatis episcopus ab eo captus, Papiæ exilio relegatur. In quo faceta satis urbanitate de exilij sui ærumna librum componere cœpit. Quem si quis legerit, nonnullas ibi hac sub occasione res expolitas inueniet, quæ legentium intellectui non minus placere possunt quàm prodesse.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVARTVS.

Pro procemio quarti libri dicit se deinceps quæ uidit scripturũ, quomodo uidelicet Hugo Lotharium filium suum regem constituit, & Romam cum exercitu perrexit, ubi Aldam filiam suam Alberico per dolum despondet, uoto tamen non potitur. Caput I.

HACTENVS quæ dicta sunt sacerdos sanctissime, sicut à grauissimis, qui ea creuerant uiris audiui, exposui: cæterum quæ narranda sunt, ut qui interfuerim, explicabo. Ea siquidem tempestate tantus eram, qui regis Hugonis gratiam uocis mihi dulcedine acquirebam. Is enim εὐφωνίαν magnopere diligebat, in qua me coæqualium puerorũ nemo uincere poterat. Igitur rex Hugo dum prospere sibi cuncta prospiceret, filiũ Lotharij inauguratio suum Lothariũ, quem ex Alda uxore sua genuerat, cunctis conniuentibus, post se regem posuit. Quo constituto, qualiter Romam, ex qua eiectus turpiter fuerat, posset acquirere cogitabat. Collecta itaq; multitudine, proficiscit Romam. Cuius quanquã loca & prouincias circumcirca misere deuastaret, eamq; ipsam quotidiano impetu impugnaret, ingrediendi eam tamen effectum obtinere non potuit. Sperans deniq; calliditate sua Albericum posse Alda decipere, ei denunciat, ut filiam suam Aldam Lotharij regis nati sui germanam sibi coniugio tollat, sicq; pace habita, ut suus ipsius filius securus permaneat. Albericus igitur, ut uir haud fatuus, filiã ipsius sibi coniugio iunxit. Romam autem, quam nimis ardebat nõ tradidit, seq; ei minime credidit. Verè tamen Albericum rex Hugo inescasset & cepisset, nisi illius hoc cauisset astutia militum, qui aliquando pacem cum ipso habere non cupiebant. Si quem enim rex suorum uellet corripere, ad Albericũ mox studuit fugere, à quo ob regis metum gratanter susceptus Romæ uixerat honoratus.

De Saracenis, qui Fraxineto relicto, Aquas uenerunt, ubi cõmissa pugna, omnes perierunt. Et de prodigioso sanguinis fluxu apud Genuam, quæ eodem anno ab Aphris capta est. Cap. II.

DVm hæc aguntur, Fraxinetum Saraceni inhabitantes, collecta multitudine, Aquas (qui est locus quinquaginta miliarijs à Papia distans) usq; peruene-

peruenerant. Horum πρόβωλος, id est, prædux Sagitus Saracenus pessimus, impiusq; extiterat. Deo tamen propitio pugna commissa, ταλαίπωρος, id est, miser cum omnibus suis interijt. Per idem tempus in Ianuensi urbe, quæ est in alpibus Coccijs octingentis stadijs à Papia distans, supra Aphricanum mare constituta, fons sanguinis largissime fluxit, subsequuturā cunctis patenter ruinam insinuans. Eo quippe anno Pœni cum multitudine classium illò perueniunt, ciuibusq; ignorantibus, ciuitatem ingrediuntur: cunctos, pueris exceptis & mulieribus, trucidantes: cunctosq; ciuitatis & ecclesiarum dei thesauros nauibus imponentes, in Aphricam sunt reuersi. Genua Prodigium futuræ cladis

De Manassis Arelatensis episcopi cauillo, & friuola ratione, qua se ad exemplū diui Petri episcopatus sedem mutasse dictitabat. Et de arguta Liuthprandi in eum responsione. Caput III.

HOc in tempore Manasses Arelatensis ciuitatis episcopus, agnita regis Hugonis potentia, à cuius ipse sanguine affinitatis lineam traxerat, deserta commissa sibi ecclesia ambitionis spiritu, multas uiolaturus, imò laceraturus ecclesias Italiam petijt. Hugo autem rex se regnū securius obtinere sperans, si affinitate sibi coniunctis regni officia largiretur, contra ius fasq; Veronensem, Tridentinam, Mantuanam, cōmendauit illi, seu quod uerius est, in escam dedit ecclesias. Ac ne his quidem contentus, Tridentinam adeptus est marchiam: quo honore impellente, quum miles esse inciperet, episcopus esse desinit. Libet autem pater ἅγιε, id est, sancte, aliquantulum immorarier, suaq; ipsius ipsum sentētia quur hoc ageret, deo largiente, propria iugulare. Beatus, inquit, Petrus, Antiochena dimissa ecclesia, ad Romanā urbem, quæ potentiæ magnitudine cunctis tunc nationibus imperabat, postmodū transuolauit: ubi quum disponente deo sanctam toto orbe uenerandam fundaret ecclesiam: discipulo suo beato euangelistæ Marco pristinam Antiochenam simul cōmendauit: ita tamen ut Aquileiensem & ipse primo institueret, atq; Alexandrinam concite peteret. Quod ita factum esse neminem eorum, qui actus apostolicos legerit, nescire cognouimus. Sed ut nobis respondētibus ô Manasses, uera te super his nō sentire cognoscas, ex nominis tui etymologia parentes tuos uidentes fuisse intelligis. Manasses quippe obliuiosus seu obliuio domini interpretatur. Quid enim uerius aut apertius parētes tui hoc nomine uaticinari potuerunt? Ita inquam es oblitus tui, ut nec hominem quidē te esse reminiscare. Diabolus quippe scripturas nouit: & tamen ut peruersus est, peruerse eas interpretatur: & quum his utitur, ad perniciem, nō ad salutē utitur. Scis'ne hunc quū tentationum iaculis dominum & redemptorem nostrum Iesum Christū ausu nephario sauciare conaret, his propheticis male usum uerbis? Quoniā angelis suis mandauit de te, ut in manibus tollāt te, ne unquam offendas ad lapidē pedem tuum. Hoc sane ita esse scriptum, ac de Manassis ambitio Manasses quid

de eo dictum,nullus fidelium ambigit. Sed quàm fraudulenter uera hæc Leuiathan ille proferat:ipsius,qui non solum mortalium, sed & angelorum sensus exuperat,responsione animaduertere poteris: Non tentabis, inquit,dominum deum tuum. Vides igitur quod & tu ueris quidem,sed fraudulentis assertionibus uteris, quemadmodũ & apostata Iulianus respondisse dicitur Christianis,quos auiditate rapinę censu proprio defraudauit: Nolite,inquit magister uester,possidere aurum neq; argentũ. Et illud, Facilius est introire camelum per foramen acus,quàm diuitẽ intrare in regnum cœlorum. Et itẽ, Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Cedò igitur,quid peruersius ille, quid'ue fœtidius te dixisse credendum est? Quod enim Petrus ad iusticiam,tu transfers ad culpã. Credo enim te actus apostolorũ nõ intellexisse,aut quod credibilius est, minime legisse. Ibi planè sic scriptum reperies:quoniã fideles uendebant prædia sua,& ponebant precium ante pedes apostolorũ,quibus erãt omnia cõmunia,nec quisq; aliquid suum esse dicebat:diuidebatur autem singulis prout cuiq; opus erat. Si igitur quod in humano censu est preciosius,tibiq; anima tua charius, Petrus aurũ, quasi quiddam pestiferum,tangere noluit,qua ratione eum Antiochena deserta:ad Romanam asseris ecclesiam transuolasse? Si latras illum, quod omnino falsum est, quæsiuisse censum: ego animarũ lucrum & gloriosum comprobo martyriũ. Prædictũ quippe ipsi à magistro,imò creatore & redẽptore omniũ fuerat: Quoniã quum esses iunior,cingebas te,& ambulabas ubi uolebas:quũ autẽ senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit,significans qua morte clarificaturus esset deum. Deniq; & alio in loco post resurrectionem Petro se quò iret interroganti, respondisse dominus dicitur: Romã, iterum crucifigi. Venit igitur Romam Petrus,non ambitione inflammatus, sed martyrio animatus,non quærens aurum,sed animarum lucrum. O felicem,imò beatum,si talem te tua conscientia testaretur. Nec inficiari quidem potes te Veronensem episcopatum uendidisse, quod Petro non cuilibet,sed apostolo illi nunquam didicimus contigisse. Quare non solum spirituali, uerumetiã corporali honore sensus alienatione te priuatum esse cognouimus. Hæc autem interim dicta ad propositũ redeundo sufficiant, quoad largiente deo latius differere suis in locis qualiter Mediolanensem usurpaueris cathedram ueniamus.

Iuliani cauillum

De Berengario, & eius uxore, & fratre Anscario. Et de Theobaldo marchione,qui Græcos à se in prælio captos castrauit. Et de muliere,quæ festiuo commento marito uirilia seruauit. Caput IIII.

EO tempore Berengarius ille, cuius tyrannidem nunc luget tota Italia, Eporegiæ ciuitatis marchio habebatur. Cui rex Hugo neptem suam nomine Vuillam, quam ex Vuilla uxore sua Boso Thusciæ prouinciæ marchio regis frater genuerat, coniugem dedit. Anscarius uero Berengarij frater.

frater, quem ex Adelberto Ermegarda regis Hugonis genuit soror, uirium audacia, potentiaq; clarebat. Theobaldus etiam heros quidam proxima regi Hugoni affinitate cōiunctus, Camerinorum & Spoletinorum marchio erat. Hic in auxiliū Beneuentani principis contra Græcos qui eum uehementer oppresserant, abijt. Quibus quū bellum inferret, uictoria est potitus. Contigit deniq; multos Græcorum iam non arua, sed castra obtinentium hunc cepisse. Quibus dum uirilia amputaret, talia στρατηγῷ, id est, qui eis præerat, nunciauit. Quoniā quidē uiro sancto Imperatori spadonibus nil preciosius esse cognoui, hos studui paruulos sibi uerecunde transmittere: plures quàm primum, deo propitio, transmissurus. Ludibrium autem, imò sapientiam, quam quædā tunc mulier gessit, his inseramus. Dum enim quadam die Græci cum ipsius terræ hominibus extra castrum quoddā ad pugnam aduersus Theobaldum memoratum exirent, nōnulli ab eodem sunt capti. Quos quū eunuchizaret, eosq; in castellum dirigeret, mulier quædam mariti succensa amore, eius pro membris nō parum solicita, sparsis crinibus de castello exijt furibunda. Quæ, quum cruentis unguibus ora discerperet, atque ante Theobaldi tentorium clamosis uocibus fleret: Quid causæ est, inquit, mulier, quod tam sonoris uocibus quereris? Quæ, quia stulticiam simulare loco, prudentia summa est, ita respondit, Nouum inauditumq; facinus est heroës, ut bellum non repugnantibus mulieribus inferatis, nostratum nulla ex Amazonū sanguine prosapiam ducit: Mineruæ quippe solum operibus deditæ, armorū penitus sumus ignaræ. Cui quum Theobaldus diceret, Quis unquam sani capitis heros præter q̄ Amazonū temporibus, bellum mulieribus intulit? Ea respondit, Quod cedò crudelius mulieribus bellum inferre, quid'ue incommodius his potestis auferre, quàm ut ea uiris certetis ὀρχίδια, id est, testiculos amputare, in quibus nostri corporis refocillatio, & quod omnium potissimū est, nasciturae spes extat prolis? Dum enim eos eunuchizatis, non quod illorum, sed quod nostrum est tollitis. Nunquam armentorum seu ouium copia, quam mihi ante hos dies abstulistis, uestra me castra adire coëgit. Animalium quæ mihi fecistis dispendia laudo, iacturam hanc tantam, tam crudelem, tam irrecuperabilem, modis omnibus horreo, fugio, nolo. Sancti dei omnes talem à me auertite pestem. His auditis, nimio sunt omnes cachinno commoti, totiusq; in eam populi fauor excreuit, ut non solum uirum suū integrum, uerumetiam cuncta quæ sibi animalia ablata fuerant, recipere mereretur. Quæ quum his receptis abiret, directo Theobaldus post eam nuncio, interrogauit, quid uiro suo auferret, si ad pugnam amplius contra se de castello exiret. Oculi, inquit, sunt illi, nares, manus & pedes. Si hoc egerit, illi quę illius sunt auferat: quæ mea sunt, suæ ancillulæ derelinquat. Verum quia fauorem populi prima sibi loquutione adesse per risum & mariti donum intellexit, hæc postmodum per directum nuncium remandauit.

Anscarius

Theobaldi in Græcos sæuitia

Muliebre stratagema

Scite

De Bosonis

De Bosonis qui consilio uxoris perfidus exciterat, ab Hugone captiuitate, & uxoris eius Vuillæ ab Italia eiectione. Et de balteo precioso impudenter à seruo in loco pudendo comperto. Caput V.

Boso Hugoni fratri rebellis capitur

PEr idē tempus regis Hugonis frater Boso Vuilla uxore sua cupidissima stimulante aduersus regem noua quædā & peruersa molitus est agere. Quod Hugonem minime latuit. Qua ex re captus, custodiæ est continuo traditus. Causa deiectionis eius hæc fuit. Dū Lamberto, quē supra memorauimus, lumine priuato, idem Boso marchiam Thusciæ obtineret, coniunx eius Vuilla φιλαργυρία, id est, amore pecuniæ cœpit flagrare: adeò, ut totius Thusciæ prouinciæ nulla nobilium matronarum, quanti uis se precij ornamentis excoleret. Hæc quum prolem uirilem nō haberet, quatuor habuerat natas, Vuillam, Bertam, Gislam, Richildam. Harū Vuilla Berengarij huius, qui nunc superest, uere marita, hoc effecit ne genitrix sua omnium mulierum esset nequissima. Vt autē non per longas ambages eius acta ponamus, uno turpissimo descripto, quæ & quanta fuerit in cæteris animaduertere poteris.

Vuillæ auaritia

Balteus Bosonis

Vir eius Boso miræ longitudinis & latitudinis, aureū habebat balteum, qui multarū & preciosarum splendebat nitore gemmarū. Hunc quū Boso caperetur, super omnes gazas eius diligenter rex iussit inquiri: sumptisq; diuitijs, uxorem eius quasi prophanam, & sceleris totius auctricem turpiter de regno Italico præcepit expelli, atq; in Burgundiam, de qua oriunda fuerat, duci. Verum quū diligenter omnia perscrutati, balteum non reperirent, cætera nuncij reportantes, ad Hugonē sunt reuersi. Tum rex, Reuertētes, inquit, phalerarū eius omnem apparatū, puluinar etiam, quod equitando premit, euertite. Et si nec ibi quidē balteum poteritis reperire, uestimentis omnibus eam exuite, ne alicubi super se possit occulere: noui enim q̄ callida, quàmq; sit cupida. Igitur illis redeuntibus, regisq; iussioni parētibus, quum requisitis omnibus, nil inuenissent, uestimentis eam omnibus nudauerūt. Hoc deniq; tam turpe facinus atq; inauditum, quū auertentibus oculis proborū nemo conspiceret, seruorū quidam directo obtutu, purpuream secus natium speroidem, id est, curuaturā uidit dependere corrigiam, quam impudenter arripiens, fœditerq; trahens è secretiori parte corporis, eam sequutus balteus est egressus. Seruus itaq; idem nō solū inuerecundus, sed eo ipso facinore turpi hilarior redditus: ha ha he ait, q̄ peritus obstetricandi miles. Rufus puer est natus heræ, quæso ut sit superstes. O me fortunatū, imò omnibus feliciorē, si tales saltem duos uxor mea mihi pareret natos, hos Cōstantinopolim dirigerē nuncios: quoniamquidem ut institoribus narrātibus agnoui, huiusmodi libenter Imperator suscipit. Talibus præterea Vuilla confusa sermonibus, lachrymis effusis, latentem sub corde cunctis aperit dolorem. Seruus autem, ut seruorum proprium est, eius deiectione nō solum non indinatus, uerumetiā animatus, hæc ad exaggerandum doloris uulnus adiecit,

Scurriliter

Vuilla

Vuilla quid insanis? aurum quur condere cæcis
Incipis in membris? proh non audita cupido,
Allecta à furijs, gemmas in corpore condis?
Matribus insolitum tales producere partus,
Hinc tibi nulla decem tulerant fastidia menses.
Alma parens tales nobis haud desine fœtus
Ædere, qui nati superent te ætate parentem.
Talia cunctanti collum percusserat unus
Impiger, ac uerbis illum culpatat amaris.

His ita peractis, balteus regi adducitur, eaq; in Burgundiam destinatur. Veruntamen quæ abscondit, an qui eum inquirere iussit, fœdius egerit, mihi quidem uidetur amphibolum. Liquet tamen, quod uterq; auri gemmarũq; nimia sit cupidine animatus.

De morte Rodulfi regis Burgundionum, cuius uxorem rex Hugo duxit: & filiam filio suo tradidit. Et quomodo ob pellices uxoris uxorem suam despexerit. Cap. VI.

BVrgundionũ præterea rex Rodulfus mortẽ obijt, cuius uiduã nomine Bertam rex Hugo, Alda Lotharij regis filij sui matre defuncta, maritali sibi coniugio sociarat. Sed & filio suo regi Lothario Rodulfi & ipsius Bertæ natam nomine Adelheidã, tum forma honestissimã, tum morũ probitate gratiosam coniugẽ tulit. Quod Græcis omnibus nõ uidetur idoneũ, scilicet, ut si pater matrẽ, quũ sint duo unũ, uxorẽ accipiat: filius filiam non sine reatu ualeat sibi coniugio sociare. Hugo deniq; multarũ concubinarum deceptus illecebris, præfatã coniugẽ suam Bertam maritali non solũ non cœpit amore diligere, uerum modis omnibus execrari. Quod q; deus iuste punierit, suis in locis ponere nõ pigebit. Verũ quũ nõnullæ essent cõcubinæ, in tres supra cæteras turpissimo ardebat amore, Bezolam uilissimorũ Sueuorum sanguine cretã, ex qua & natum genuit nomine Bosonẽ. Quẽ in Placentina post Vuidonis obitum episcopũ ordinauit ecclesia. Rozã deinde Vualberti superius memorati filiam decollati, quæ ei miræ pulchritudinis peperit natam. Tertiã Stephaniam genere Romanam, quæ ei filium peperit nomine Theobaldũ, quem postmodum in ecclesia Mediolanensi arhidiaconum ea ratione constituit, ut defuncto archiepiscopo, eius ipse uicarius põneretur. Quid aũt fuerit, quod effectũ deus habere hæc non siuerit, uita comite, scribẽdus ordo nũ dabit. Sed & has tres ob turpis impudicitiæ facinus, dearum nominibus, Bezolam uidelicet Venerẽ: Rozam Iunonẽ, ob simultatem & odiũ perpetuũ: quandoquidem ea secundum pulchritudinẽ carnis, hæc speciosior uidebat. Stephanam uero Semelen appellabat. Et quoniam non rex solus his abutebatur, earum nati ex incertis patribus originem ducunt.

Concubinæ Hugonis

De morte

De morte Henrici regis,& ubi sit sepultus,& de prudentia eius,qui filium suum Othonem regem constituit,qui Otho ante regni susceptionem sororē regis Anglorum duxerat. Caput VII.

Henrici mors EO in tempore rex Henricus in castello, quod est inter Thuringorum & Saxonum confinia,& dicitur Himeleuna, grauissima ualetudine correptus,migrauit ad dominum.Cuius corpus in Saxoniam deportatum, in nobilissimarum ac religiosissimarum monasterio puellarū,quod in ipsius regis prædio,uocabulo Quintelingaburch situm liquet,intra ecclesiā cum immēsa est ueneratione repositum.Vbi & uenerabilis eius coniunx,regniq́ consors, Mathildis ex eadem gente nomine Mathildis, ultra omnes quas uiderim & audierim matronas, pro delictorum expiatione celebre exequiarū officium, uiuamq́ deo hostiam offerre non desiuit. Hæc ante regni susceptionem uiro suo filiū Otho I peperit,quem uocauit Othonem.Iustum inquam,cuius mundi partes Aquilonaris & occidua potentia reguntur,sapientia pacificantur,religione lętanť, iustitię iudicij seueritate terrentur.Post regiam autem dignitatem duos peperit,unum quem patris nomine uocauit Henricum,facetia satis ornatum,consilijs prouidum,uultus nitore gratiosum,oculorum uigilantia placidum.Cuius pro recenti funere non mediocres lachrymas adhuc fundimus. Tertium deinde Brunonem nomine,quem pater sanctus,quoniam Nortmanni Traiectensem destruxerant omnino ecclesiam, ob eiusdem recuperationē uoluit militare.Verum istorum actus suis in locis latius explicemus. Quantæ fuerit prudentiæ,quantæq́ rex Henricus scientiæ,hinc probari potest,quod optimum & potissimum,& religiosissimum natorum suorum regem constituit. Imminebat enim rex prudentissime obitu tuo totius populi casus, si tantus regiæ dignitati non subiret uicarius. Qua ex re in amborum laudem hos pangimus uersus.

Ipse qui quondam superare gentes
Impias bello solitus cruento,
Nouimus nunc rex dederis popello
Morte quàm magnas propria ruinas:
Turba certatim uiduata charo
Rege iam cesset lachrymare:quando
Alter exurgit similis cluenti
Filius patri uenerandus orbi
Rex Otho:gentes ditione magna
Qui premet,pacemq́ feret beatam.
Quicquid Henrici perijt recessu,
Præstitit claro populis hic ortu,
Blandus & mitis,patiensq́ sanctis,
Pestifer duris,rabidusq́ sæuis.

Bella nonnullis tibi sunt gerunda:
Ex quibus nomen referens in astra
Cuncta calcabis pedibus per orbem:
Quæ premit tardus radians bootes:
Et quibus nomen dedit hesper almus:
Lucifer rursus uocitatus idem,
Surgit eoo properans corusco,

Duxerat idem rex Otho ante regni susceptionẽ ex Anglorum gente nobilissimã regis Adelstani fratris filiam sibi uxorem nomine Otgit: ex qua & filium genuit nomine Liutolphum. Cuius ob recentem iacturam quoties memoriam agimus, lachrymis sinum replemus. O si nunquam natus, aut nõ tam mature esset defunctus.

De Henrico peruersorum consilio Othoni rebellante. & exclamatione autoris in eum, Caput VIII.

QVo in tempore regis eiusdem frater Henricus quorundam peruersorũ instinctu eidem est nimiũ aduersatus. Is enim qui post creationis suæ mox clarissimã dignitatem, creatori suo se similem facere uoluit, per auditores suos talibus Henricum contra fratrem, imò regem & dominum sermonibus instigauit. Recte ne patrem egisse rere, in regia tibi dignitate genito, nõ in eadem genitum proponendo? Planè non discretionis hoc censura ponderauit, uerum passionis magnitudine aberrauit. Ergo age, neq; tibi deerũt copiæ, fratrem deijce, regnum accipe, sitq; tibi regnandi facultas, cui accidit deo largiente & in eadem dignitate natiuitas.

Regnandi tibi quid iuuenum tam dira cupido
Optime Saxigenum prohibet deus?
Haud pater Henricus dedit his quia sceptra mouebat
Astripotens bonus ipse deus pius,
Quo sine, nec regnum capitur, nec tempora sistunt.
Quicquid in orbe deus geritur iubet,
Per quem iura duces cernunt, regesq; triumphant.
Fraternas acies nunc nunc male
Conflictare cupis, fallax, crudelis, inique,
Impie Leuiathan Beemoth paras
Antiquum renouare tua iam fraude duellum
Crimine pro cuncto pœnas lues,
Hic reprobum numeris culpans quod peccat in æuo
Improbe supplicium referes simul:
Et quæcunq; malis debentur flammea cunctis
Vincula, parta tibi misero: neq;
Ignicomas erebi iuste demersus ad undas

Perpetuo tecum arsuros trahes
Christicolas: quia siqua sacro baptismate loti
Debita post traxere, dei manet
Gratia, quæ lapsos erexit sanguine gratis.

De Euerhardo, qui Henricum adhuc regi Othoni fratri suo fidelem cepit, & in Franciam abduxit. Item qua ratione Euerhardus dictus Gilibertum à regis fidelitate seiunxerit, & quomodo Gilibertus & Euerhardus Henricum carcere emiserint. Caput IX.

TAnti huius ac tam perniciosi facinoris illex Euerhardus extitit comes: huius enim primæ rebellionis tempore Henricus fratri suo regi & domi no, prout, debuerat, adminicula dederat, nisusq; omni aduersarios fatigabat. Verum quia in curia non solum temporalibus rebus, sed etiam æternis dedi tis, atq; in ipsa internæ contemplationis uisione cõstitutis, lapsum nonnunq; parat, & quod, ut Vegetius Renatus in libro Rei militaris ait: necessario am plior securitas, grauius solet habere discrimen: Henricum in quodam oppido manentem, incautiusq; se tuentem, prædictus Euerhardus collecta multitu dine obsedit, ac priusquam ei frater rex adminiculari posset, expugnauit, secumq; illum & gazam non paruam in propria transportauit. Rex igitur tantum fratris, imò suum cupiens dedecus uindicare, præfatum Euerhar dum, sibiq; conniuentes toto cœpit conamine persequi. Euerhardus sanè Gilibertum Lotharingorum ducem à regis fidelitate seiunxerat, cuius adiu torio regi non modice resistebat. Quanquam idem Gilibertus regis sororẽ haberet uxorem, maluit tamen suscipiẽdi regni spe animatus regi obsistere, quàm eum, ut debuerat, contra suos æmulos adiuuare. Sed quum se regi nec sic conspicerent posse resistere, non incallido secundum hominem, sed fa tuo secundum deum accepto cõsilio, huiusmodi uerbis Henricũ conueniunt. Si consilijs nostris te parere nobis iuramento promittis, non solum quia ca ptus es te dimittimus: sed quod maius est, si tamen rex uelis fieri, nostrum te dominum constituimus. Hoc autem non eò dicebant, ut facerent: sed ut eius auxilio regem debellarent.

Vegetij locus

Qua calliditate Euerhardus Henricum & Gilebertum in acquiren do regno decipere uoluerit, & quomodo id iactanter coniugi dixerit. Caput X.

HAbuerat planè rex nonnullas maximas & fortissimas copias, & earum duces Hermannum scilicet Sueuorum ducem, fratremq; eius Vdonẽ, atq; Conradum cognomine Sapientem. Qui quanq; affinitatis linea Euer hardo iungerentur, maluerũt tamen iuste, si necessitas incubuisset, iusto cum rege occumbere, quàm cum consanguineo iniuste triumphare. Henricus igitẽ præmissa iam promissione deceptus, proprijs mox collectis copijs, totis uiri bus ipsos adiuuare, regemq; cœperat debellare. Verum quia scriptum est,

Sapienter

Mentita est iniquitas sibi, libet paululum immorari, & quemadmodum tūc mentita sit iniquitas sibi, explicare. Euerhardus haud prius Gilebertum à regis fidelitate sciungere ualuit, donec regē eum se facturum esse promisit. Gilebertus autem arte hac Henricū decipere uoluit, ut dum suo adiutorio regē deuinceret, ipsum deponeret, sibi regni solium obtineret. Verū Euerhardus longe aliter disposuerat. Voluit enim regē posse deuincere, regnoq; priuare utrosq;, sibiq; usurpare, quemadmodū ex uerbis ipsius, quæ paulo antequā moreret, uxori suæ dixit, conijcere possumus. Quam dum foueret in sinu, Iocundare inquit, in gremio comitis, breui lætatura in amplexibus regis. Quod nō ita accidisse, & iniquitatē sibi mentitā esse, tēpestas indicat præsens. in Euerhardū

De admirabili uictoria, quam rex Otho orando obtinuit, & de Henrico in brachio uulnerato in eo prælio. Caput XI.

IGitur ut præfati sumus, huiusmodi Henricus promissione animatus, imò deceptus, collecto exercitu, cum Gileberto pariter atque Euerhardo, regi præparat bellum. Quos contra rex properat lætus, non eorum multitudine territus, sed dei pietate confisus. Sed ut scias quàm facile est deo in paucis plures uincere, & quod quisq; in abundantia uirtutis suæ nō saluabitur, audi antiquum à domino renouatum miraculū. Regis milites supra Rhenum ad locum uocabulo Bierzuni peruenerant, Rheniq; alueum transire cœperant, ignorantes quod Henricus cum præfatis comitibus tanta uicinitate eis iam esset proximus. Perpaucis deniq; è nauibus egressis, uix equos ascendere, sesq; armis induere poterant, quum prænominatorū legiones non nunciantē properantes, sed intuitu ipso cernunt̄ præsentes. Tali igitur sese mutuo sunt sermone aggressi: Fluminis huius, ut cernitis, magnitudo socios nostros nobis succurrere, nosq; etiam quamuis uolentes, redire non sinit: nec clàm nobis est, quàm ridiculum nostris præsertim sit nationibus, fortes uiros se hostibus tradere, & non resistendo mortem fugere, uitamq; sempiternis opprobrijs comparare. Quanq; enim euadendi (quæ nunquam hostibus obest) oblata desperatio, & supplicandi opprobrium sempiternum pugnandi nobis fiduciā præstent: ea tamen est quæ nos præsertim ueritatis scilicet & iustitiæ causa pugnare compellit. Si enim terrestris domus nostra resistendo iniustitiæ dissoluatur, æternam non manu factam recipiemus in cœlis. His itaq; dictis accensi, hostes inter præcipiti cursu transeunt. Rex deniq; suorum tantā constantiam non sine diuino instinctu considerans, quoniā fluuio intercedente, corporali præsentia subuenire suis nō poterat, recordatus populi domini, qui repugnantes sibi Amalechitas orationibus Moysi serui dei deuicerat, protinus de equo descendit, seseq; cum omni populo lachrymas fundens ante uictoriferos clauos manibus domini nostri Iesu Christi affixos, suæq; lanceæ impositos, in orationem dedit, quantumq; iusti uiri secundum iusti uiri sententiam Iacobi tunc ualeret oratio, res manifesta probauit. Eo nanq; orante,

quum ex suis nullus occumberet, hostes sunt omnes in fugam conuersi, nonnulliq; eorum quur fugerent penitus ignorabant: quoniam quidem prę paucitate sese insequentes hostes uidere non poterāt. Cæsis igitur plurimis, Henricus est uehementer in brachio percussus, & quanquam loricæ triplicis fortitudo ad carnem usq; ensis aciem non admitteret, pondere tamen percussionis acerbæ brachium est adeo in liuorem conuersum, ut nullis medicorum curis ita mederi posset, quin subsequente anno dolorem permagnum sentiret. Vnde & paulopost huius facinoris occasione ipsum falsi sunt hominem exuisse. Sed quia lanceæ ipsius sanctæ memoriam fecimus hic, qualiter ad eum peruenerit, inseramus.

Henrici brachium contusum

De lancea dominica per Henricum inuenta, & ad Othonem perlata. Caput XII.

BVrgundionum itaq; rex Rodulfus, qui nonnullis annis Italicis imperauit, lanceam illam à Samsone comite dono acceperat. Erat enim excepta cæterarum specie lancearum, nouo quodammodo opere, nouaq; elaborata figura, habens iuxta limbum medium utrobiq; fenestras. Hæ pro pollicibus perpulchre duæ acies usq; ad decliuum medium lanceæ extenduntur. Hanc igitur Constantini magni sanctæ Helenæ filij uiuificæ crucis inuētricis fuisse affirmant, quæ media in spina, quam limbum superius memoraui, ex clauis, manibus pedibusq; domini & redemptoris nostri Iesu Christi affixis, cruces habet. Henricus itaq; rex, ut erat domini timens, totiusq; religionis amator, audito Rodulfum tam inæstimabile donum habere cœleste, nuncijs directis tentauit, si præmijs aliquibus id posset acquirere, sibiq; aduersus uisibiles, inuisibilesq; hostes arma inuictissima, triumphumq; perpetuum præparare. Quod quum rex Rodulfus modis omnibus se nunquam facturum ediceret: rex Henricus quia mollire hunc muneribus non potuit, minis terrere magnopere curauit. Omne quippe regnum eius cæde atq; incendijs se depopulaturum esse promisit. Quia uero quod petebatur munus erat quo cœlestibus terrea deus coniunxerat, lapis scilicet angularis faciens utraq; unum, Rodulfi regis emolliuit cor, iustoq; regi iusta iuste petenti cominus dedit. Neq; enim pace præsente, simultati locus erat. Nam & eo qui his crucifixus est, à Pilato ad Herodem properante, facti sunt amici in illa die, qui prius inimici erant adinuicē. Quanto aūt amore rex Henricus præfatū inæstimabile donū acceperit, tum in nonnullis rebus, tum in hoc præsertim clatuit, quod nō solū eo donantem se auri argentiq; muneribus, uerumetiam Sueuorum prouinciæ parte non minima honorauit. Deus autem, qui quo quisq; quid animo peragat intuetur, non muneris quantitatis, sed bonæ uoluntatis inspector ac retributor, quanta ob prælibatam rem mercede æterno in seculo pium donauerit regem, indicijs quibusdam hoc etiam in tempore prodidit, dum contra se insurgentes hoc uictorifero præeunte signo semper hostes terruit atque fugauit.

gauit. Hac igitur occasione, imò dei uoluntate sanctā rex Henricus adeptus est romphæam, quam filio, unde inpræsentiarum nobis sermo est, decedens cum regno hæreditario dereliquit. Qui quanta donum inæstimabile uenera tione coluerit, uictoria non solum indicat præsens, uerumetiam diuinorum, ut prompturi sumus, admiranda largitio munerū. His itaq; perterritis atque fugatis, rex rediit non tantum de uictoria lætus, quantum de diuina misera tione magnificus.

Probat autoritate sanctæ scripturæ uictoriam Othonis nō fuisse fortuitam, sed deo ita disponente prouenisse. Caput XIII.

Libet autem paululum immorari, & quod non fortuitu, sed deo dispo nente hæc ita acciderint enarrare. Quod luce nobis clarius constabit, si domini ac saluatoris nostri Iesu Christi apparitionem, quæ post resurrectio nem mulieribus & discipulis facta est, in medium proferamus. Fidem Petri, dilectionem Ioannis supra pectus domini in cœna recumbentis, Thomas firmiter nouerat, eosq; ad sepulchrum cucurrisse, nihilq; præter linteamina inuenisse audierat: angelorū etiam uisiones, qui eum uiuere assererent, mulie ribus apparuisse cognouerat. Sed esto, forte mulierum infirmitatem confide rans, mulieribus nō credebat. Cedò, inquam, sancte Thoma, si duobus disci pulis ad castellum Emaus properantibus, quibus non solum apparuit, sed etiam scripturas quæ de se erant, aperuit, imò etiam secundum consuetū mo rem panem benedixit, & fregit, ac dedit, non credis: omnibus tamen condisci pulis, quibus ianuis clausis apparuit, quid fidem nō adhibere contendis? Meministi'ne, inquam, eundem dominum & præceptorem tuum, cui te commo riturum promittebas ante passionem, hæc omnia prædixisse? Ait nāq;, Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabunt omnia, quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagella bitur, & conspuetur: & postq; flagellauerint, occident eum: & tertia die resur get. Quur itaq; eum dubitas resurrexisse, quum gētibus traditum, flagellatū, consputum, crucifixum, sicut prædixerat, uideas? Haud ab re est quod domi num tuum manibus proprijs tractare contēdis. Ipse dominus nanq; rex no ster, qui operatus est salutem in medio terræ, qui nouit omnia antequā fiant, multos præuidens hoc errore perituros, ut est misericors & clemens, Infer, ait, digitū tuū huc, & mitte manū tuam in latus meū, & noli esse incredulus, sed fidelis. Confitere Thoma sancte, & tua dubietate omne nostrū exclude am phibolū. Dominus, inquit meus, & deus meus. O ambiguū omni laude di gnissimum. O dubium cunctis seculis prædicandum. Si tu nō dubitares, ego non tam firmiter crederem. Si mulierum credentium, si condiscipulorū fidē, hæreticis, qui non uero corpore dominum Iesum Christum resurrexisse la trabant, diceremus, multa nobis argumēta diabolica calliditate opponerēt. Sed quum dubitantem Thomam corpus tractasse, uulnerum cicatrices teti

giſſe, ac mox dubitatione remota, deum & dominum exclamaſſe audiunt: qui prius erant multiſoni, mox ut piſces uidentur inſoni, cognoſcentes quia & uera caro eſt, quæ tractari potuit, & deus, qui ianuis clauſis intrauit. Et quod Thomas dubitauit, nõ fors, ſed dei omnipotentis diſpenſatio fuit. Sic itaq; ſic rex piiſſime inſperata ob militũ paucitatẽ uictoria diuinæ conſilium prouidẽtiæ fuit, uolens mortalibus indicare quàm charus deo eſſet, qui orando tam immenſum cum paucis triumphũ obtinere promeruit. Forte enim, imò certe & tu prius ignorabas quàm charus exiſteres: quod pòſt te cognoſcere fecit, quũ tanta uictoria honorauit. Sancti etenim uiri quid uirtutis habeant, & quanti in conſpectu diuini examinis exiſtant, niſi probauerint ignorant. Quod in facto Abrahã filium immolare cupientis, ex uerbis angeli dicentis colligere poſſumus: ait enim, Ne extendas manũ tuam ſuper puerum, neq; facias illi quicq̃, nunc cognoui quòd timeas dñm, id eſt, teipſum & poſteros cognoſcere feci. Nouerat enĩ dñs etiã anteq̃ filiũ imolare uellet, quanta Abraham patriarcha ſanctus cum charitate diligeret: ſed is qui diligebat q̃ perfecte diligeret nõ nouit, donec per dilecti filij immolationẽ apertiſſime cognouit. Poſſumus & hanc ex beati Petri promiſſione approbare: Dñe, inquit, tecum paratus ſum & in carcerẽ & in mortem ire. Cui dñs, Dico, ait, tibi Petre, nõ cantabit in hac nocte gallus, donec ter abneges noſſe me. O ſancte Petre, melius q̃ tu nouit te, qui fecit te. Tu profiteris quemadmodum putas uerã fidem: ſed qui priuſq̃ fiant oñia nouit, ter ſe negaturũ te eſſe prædixit. Huius quippe ſententiæ nõ immemor, quũ poſtmodũ te an ſe diligeres interrogaret, magis ipſi credens q̃ tibi, amorẽ tuũ hac temperata reſponſione declaraſti dicens, Dñe tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Conſcientia quidem mea plus diligo te q̃ me, niſi quia te diligendo diligo me. Vtrum aũt ut exiſtimo, ita ſeueritas habeat, ipſe quàm ego melius noſti, q me ut eſſem feciſti, & ut te diligerẽ amore iuſtiſſimo inflãmaſti. Bone itaq; rex, non ob tuã hoc, ſed ob infirmorum actum eſt fidem, qui uictoriã non niſi multitudine putãt conſiſtere, & humanas res nõ niſi fortuitu prouenire. Scimus enim quia ſi cũ duodecim legionibus tranſires, ac uictoriam obtineres, nõ eam dño, ſed tibi imputares. Et hæc ratio eſt, quod cum paucis orando uoluit te deus uincere: ut & in ſe ſperantes ad amorem ſui magis accenderet, & te quantum diligeret, neſcientibus indicaret. Sed his omiſſis, ad alia feſtinemus.

De ijs qui in Alſatia Othonem regem fraude Frederici archiepiſcopi defecerunt: & de animoſo Othonis ad ſuos reſponſio. Caput XIIII.

Briſacum Est in Alſatiæ partibus caſtellum Briſecgaune patrio uocabulo nuncupatum, quod & Rhenus in modũ inſulæ cingens, & naturalis ipſa loci aſperitas munit. In hac itaq; ſuorum Euerhardus poſuerat multitudinẽ militum, quorum terrore non ſolum ſibi magnã partem præfatæ prouinciæ uendicabat: uerumetiã circumcirca regis fideles miſere laniabat. Rex deniq; bonus,

non quæ sua, sed quæ suorum erant considerans, collecto exercitu, in Alsatiã ut præfatum castrum obsideat proficiscitur. Quũq; eodẽ peruenisset, Frederici qui cum eo tunc aderat, Moguntiæ sedis archiepiscopi exhortatione, episcoporũ quamplurimi defixis noctu per gyrũ amissis tentorijs cœperũt regẽ deserere, clámq; ad ciuitates proprias cõfugere: Frederico cum eodẽ subdole permanente. Quod regis milites cõsiderantes, huiusmodi regẽ sunt aggressi sermone, Cõsule rex saluti tuæ, loca hæc deserẽs, & Saxoniã petẽs. Nec clàm te est quod Henricus frater tuus bellum tibi inferre conat', qui si tam paruas tecum esse copias senserit, ita repentinus irruet, ut nec fugiendi quidẽ locus sit. Melius est igit' reparato exercitu redire, quàm aut mori misere, aut turpiter fugere. Quibus rex imperterritus, ut quondã suis Iudas cognomẽto Machabeus, Nolite, ait, nolite talia loqui. Et si appropinquauit tempus nostrum, moriamur omnes in uirtute, & non inferamus crimen gloriæ nostræ. Melius est enim pro uera iustitia mortẽ subire, quàm eam fugiendo turpiter uiuere. Deniq; si illos dei ordinationi resistẽtes auxilium à multitudine sola, & nõ à deo sperantes iniuste præliari, mori, & ad inremissibiles erebi pœnas descendere iuuat, nihilominus nos imò acrius pugnare delectet, qui & præliari pro iustitia securi, & si sors carnis uniuersæ acciderit, securius possumus mori. Nã pro iustitia pugnatores ob copiarum paucitatẽ ante pugnæ experimentũ terga dare, deo diffidere est. His dictis non solum eos à fugæ proposito reuocauit, uerumetiam ut uehementer pugnarent animauit.

Militũ ad regẽ cohortat. *Responsum Othonis*

De animoso & prudenti responso Othonis, quo confutauit impudentiã comitis abbatiã in præmiũ auxilij petentis. Cap. XV.

VNum autem unum pater egregie uelim diligenter attendas, quod quũ audieris, plus eum animi passiones quàm hostes uicisse miraberis. Huiusmodi uincere aduersarios permittente deo nonnunquã & peccatores possunt: inconcussam autem animi tenere uirtutem, prosperis scilicet non extolli, & aduersis nõ frangi, perfectorum solummodo est. Audi igitur in tanta hac fluctuante procella, quo fidei supra petram qui Christus est, sit ardore fundatus. Comes quidam tunc prædiues cum eo erat, cuius multitudo militum regis aciem condecorabat. Hic itaq; uidens quamplurimos ex regis acie desertores ac transfugas fieri, non interiorem, sed exteriorem considerans hominem, tacitus hæc secum uoluere cœpit. Quicquid à rege in hac turbatione constituto petiero, sine dubio impetrabo, præsertim quum & acre nobis bellum immineat, ac se ne deseram timeat. Nuncijs itaque directis regi supplicat, ut abbatiam quandam Lauresheim dictam, prædijs ditissimã sibi concedat: cuius possessionibus qd' sibi deerat, militibus suis ministrare præualeat. Rex aũt columbina nõ solũ, sed ut erat uiperina calliditate suffarcinatus, non hoc qd portẽderet minime aduertere potuit: unde & huiusmodi nũcijs apolo

Affectuum uictoria

geticum dedit: Illi quid super hac re sentiam, uerbis ipse potius explicabo q̃ nuncijs. Quod qui hos direxerat audiens, immẽsa est affectus animi lætitia, sperans se quod poposcerat impetrasse. Vnde & moræ impatiẽs, regẽ adijt, eũq; sententiã super hac re promere postulauit. Cui rex populo circũstante, Obedire, inquit, magis oportet deo quàm hominibus. Quis enim sanum sapiens ignorat te hæc non humilitate petitionis, sed cõminationis autoritate dixisse? Scriptum est enim, Nolite sanctum dare canibus. Quod quamuis à doctoribus spiritualiter intelligendum esse prædicetur, ego tamen satis me dare canibus sanctum censeo, si monasteriorũ prædia quæ à religiosis uiris deo sunt militantibus tradita, tulero, & seculo militãtibus dedero. Tibi uero tam procaciter iniusta petenti sub testimonio totius populi nec hoc nec aliud unquam te à me acceptutum esse testificor. Si cordi tibi est cum cæteris infidelibus auolare, quanto citius, tãto melius. His auditis, quia facies speculum est mentis, cordis uerecundiam uultus rubore nudauit, concitusq; regis ad pedes corruens, se peccasse, se grauiter deliquisse cõfessus est. Perpende itaq; qua constantia dei athleta non solum uisibiles, uerumetiam inuisibiles conterat hostes. Antiquus etenim hostis non ei se nocuisse putauit, dum tot fortissimos principes contra illum surgere persuasit, fratrem etiam qui ei regnũ auferret instigauit, quoniam hæc exteriora esse damna cognouit: quin & præfatum comitem ad expetendam sanctorũ hæreditatem incitauit, quatenus rex eo uelocius offensam dei incurreret, quo seruorũ dei stipẽdia suis iniuste militibus traderet. Verũ quia nequiuit, nunc quantũ rex sanctus ob tenrationis huius constantiã deo pro se pugnante creuit, in mediũ proferamus.

Quomodo deo pro Othone rege pugnante, Gilebertus & Euerhardus apud Andernacum sint occisi. Caput XVI.

DAuid sanctus ex persona domini dicit, Si populus meus audisset me, Israël si in uijs meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorũ humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam. Quod in rege hoc dominum audiente, atq; in uijs eius ambulante esse completũ, quam prompturus sum ratio declarabit. Euerhardus atq; Gilebertus audito rege in Alsatia esse, quoniã neminem qui eis resisteret uerebantur, permagno collecto exercitu, Rheni alueum ad Andernacũ pertranseunt, regisq; fideles circumquaq; demoliri procedunt. Vdo sanè Hermanni ducis Sueuorũ frater, necnõ & Conradus cognomento Sapiens, quos superius regi diximus esse fideles, ipsius in partibus erant, sed quia eorũ copiæ istorũ copijs impares extiterãt, his occurrere trepidabãt. Verũ iubẽte deo, nõ locutionis, sed inspirationis modo, hos cũ multis spolijs redeuntes ponè sequunt. Quũq; paululũ processissẽt, quidã eis flẽs & eiulãs obuiã uenit sacerdos. Qui rogatus ab eis quò iret, cur fleret? Ab istis, inqt, prędonibus ego uenio, q paupertatis meæ ærumnã uno

quod

quod solum possederam iumento ablato, dilatarunt. Quod quum præfatus Vdo ac Conradus audirent, an Gilebertum atq; Euerhardũ uiderit examussim sunt sciscitati. Quo respondente, quoniã cum præda cunctis pene trans Rhenum missis, ipsi soli cum eorum electis militibus (quod nec bene uertat) capiunt cibum, tanta celeritate super eos irruunt, ut si uideres, nõ eos currere, sed diceres transuolare. Quid plura? Euerhardus gladijs occidit, Gilebertus Rheni undis submergit, quas quoniã exorbere præ multitudine nõ potuit, anima recedente defecit. Cæterorũ uero nullus aufugit, qui non aut uiuus caperetur, aut gladio truncaretur. Vides igitur quemadmodum super regẽ tribulantes dominus manum miserit, quem in uijs suis ambulantẽ cognouit.

De nuncio qui Othoni cædem Gileberti & Euerhardi nunciauit, quum templum peteret: & de pietate eius. Cap. XVII

DVm hæc aguntur, rex in Alsatia horũ inscius, mori potius quàm aduersarios fugere est paratus. Accidit itaq;, ut quemadmodũ ei moris erat, mane primo, quoniam ecclesia longe aberat, super equum consideret, eoq; se munitũ orationibus iret, dum directis procul oculis, obuiare sibi sub nimia celeritate hominẽ uidit: quem ilico nuncium esse intellexit, eo quod subsequuturam lætitiã quodam præludio hilaritatis ostendit. Hoc igitur indicio, quia secunda eum nunciare qui aderant intelligũt, arrectis auribus ut eum audiãt currunt. Quibus moderata huius processio, capillorum ac uestium compositio, honesta salutatio annuerat. Vidit rex populum anhelare, & quod dicẽdi moram nuncius faceret, grauiter ferre. Age ait, ad quod missus es fare, præpostero ordine rem prius exprime, circumstantium metus adime, eorumq; animos gaudio exple: dehinc per longa exorsa, & rhetorum procemia salutationibus nos demulce. Non qualiter, sed quid dicas præsens tempus expectat. Malumus enim rusticana simplicitate lætari, quàm Tulliana eloquẽtia petitilitari. His auditis, Euerhardum atq; Gilebertum hominem exutos esse primo impetu nunciauit, uolentemq; qualiter hoc acciderit prosequi, rex manu compescuit, ac mox de equo descendit, seseq; cũ lachrymis deo gratias agẽs in orationem dedit. Qua expleta, surrexit, atque itinere quò cœperat, deo se commendaturus ad ecclesiam tendit. Scitè

Quomodo Otho rex Bertholdo Baioariorum duci amico suo res lætas denũciauit, & nuptias sororis aut filiæ eius obtulit: & de Frederici episcopi inani contra regem factione. Cap. XVIII.

HOc in tẽpore Bertholdus Baioariorũ dux, Arnolfi ducis frater, uir strenuus, regis partibus toto fauebat conamine. Volens itaq; rex, ut quemadmodum tribulationis præteritæ, ita & lætitiæ præsentis fieret particeps, sequenti die quanta erga eum dominus beneficia egerit, nuncijs directis, aperuit. Cui etiam in augmentum lætitiæ, quoniam coniugali minime connubio tenebatur, demandauit: ac iuramento promittere fecit, ut si sororem suam,

suam scilicet Gileberti uxorē habere posset, eā illi coniugio copularet. Quod si minus procederet, ipsius Gileberti ex eadem sorore genitam quam penes se habuerat ferè iam nubilem maritali ei coniugio traderet. Quo audito, Bertholdus immenso est gaudio affectus, elegitq; nondum nubilem potius filiam expectare, quàm matrem quæ iam nupserat tollere. Fridericus deniq; Moguntiacensis ecclesiæ archiepiscopus, cuius consilio nōnulli episcoporum regem dimiserant, ut quàm occulte gestabat, infidelitas cunctis pateret, decē fermè diebus ante prænominatorum interitum regem deseruit, ac Moguntiam concitus uenit, in qua nihil moratus, Metensem urbem adijt. Disposuerat enim regis frater Henricus redeuntibus Euerhardo atq; Gileberto, cum eodem Frederico illic exercitum congregare, sicq; regi in Alsatia degenti bellum maximum præparare. Quumq; illò peruenisset nominatus archiepiscopus, insperate & nō opportune ei nuncij occurrerūt, qui iam prælibatos principes morte intercedente non uiuere dicunt. Is autem animo consternatus, quid faceret penitus ignorabat.

De eiusdem Frederici archiepiscopi captiuitate. Et de sorore Henrici, prohibente ne in munitiones quasdam contra regem se recipiat. Et quomodo Henricus tandē ad misericordiā regis fratris sui se submiserit. Cap. XIX.

Rex interea Alsatiā deserens, Franciam occupabat. Cuius ob metū Moguntię ciues redeuntem archiepiscopū intra urbis mœnia nō suscipiunt. Vnde factū est ut nō multo post à regis fidelibus captus, & ante eius pręsentiam adductus, custodiæ sit in Saxoniam traditus, in qua aliquandiu cōmoratus, miseratione regis dignitati pristinæ est restitutus. Henricus denique regis sui atq; fratris terrore compulsus, in castellum Capræmons uocabulo non solum ingenijs hominū, uerum natura ipsa munitū ingredi uoluit: quod eius soror uidua scilicet Gileberti prænoscens, non solum ne id facere posset prohibuit, uerum huiusmodi sermonibus eum conuenit. Proh, non tete miseriarum mearum tædet, quas interempto Gileberto marito perpetior: ni etiā meis in munitionibus te occludēdo regis iram super regionem uelut aquam effundas? Non feram, non sinam, nō patiar, non tanta mihi uecordia innata erit, ut ex meis incommodis tua compares commoda. His Henricus auditis, quum aliud quid faceret ignoraret, assumptis secum quorum auxilio iuuaretur quibusdam episcopis, die quadam nudis pedibus regis ad pedes ignorante ipso peruenit, supplexq; misericordiam implorauit. Cui rex, Indignū, inquit, facinus tuum misericordiam non meretur. Verum quia uideo te humiliatum coram me, non inducam malum super te. Iussit itaq; rex eum ad palatium suum quod in Francia in loco qui dicitur Inglinheim cōstitutum est, proficisci, solertiq; illum uigilantia custodiri, quoad iræ remota paululū ægritudine, quid super eum faceret consilio sapientium definiret.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVINTVS.

Qualiter Hermannus Sueuorũ dux Liuthulfo filio regis Othonis Idam filiam suam coniugem obtulerit. Et de eclypsi solis ante uictoriam Radamiri in Hispania:& de apparitione cometæ. Item qualiter rex Hugo Romam uexauerit. Caput I.

ACTVM est ut post mortem Euerhardi atque Giliberti, necnon & Henrici fratris regis inclusionem, concurrẽtibus undiq; ad regem cõgratulationis causa proceribus, ueniret etiam uir ditissimus Sueuorum dux Hermannus, qui post congratulationis satietatẽ talibus est regem aggressus sermonibus, Non clàm domino meo est, tum prædiorum latitudine, tum pecuniarum immensitate prædiuitem me absque liberis esse, nec est præter unam paruulam natam, quæ mearum rerum me redeunte hæres existat. Placeat itaque domino meo regi filium suum paruulum Liuthulfum mihi adoptare filiũ, quatenus unicæ filiæ meæ maritali commercio sociatus, me migrante, mearum fiat hæreditate rerum magnificus. Hoc itaq; quia placuit regi consilium, quod popòscerat sinè dilatione compleuit. Hoc in tempore ut ipse pater bene nosti, sol magnam & cunctis terribilẽ passus est eclypsim sexta feria hora diei tertia. Qua etiam die Abdaram rex noster à Radamiro rege Christianissimo Galitiæ in bello superatus est. Sed & in Italia octo cõtinuis noctibus miræ magnitudinis cometa apparuit, nimiæ proceritatis igneos ex sese radios fundens, subsequuturam non multo post famẽ portendens, quæ magnitudine sua misere uastabat Italiam. Eadem tempestate Hugone rege turpiter expulso, Albericus, ut præfati sumus, Romanæ ciuitatis monarchiam obtinebat. Quem rex Hugo quotannis grauiter opprimebat, gladio & igne quæ poterat uniuersa cõsumens, adeo ut ciuitates præter Romam in qua ipse consederat, omnes auferret. Sed & ipsam sine dubio tum depopulando tum ciues muneribus corrumpendo conquisiuisset, nisi occulta & iusta iusti dei sententia illi prohibuisset.

Hermanni oratio

Eclypsis

Cometa Fames

De Berẽgario & Anscario fratribus, quorũ posterior marchio Camerinorum & Spoletinorũ ab Hugone cõstituit̃. Item de Sarlio seu Harlio, quẽ rex Hugo contra Anscariũ noua molientẽ miserit:& de Anscarij uerbis. Item de bono consilio Vuiberti, & malo Archodi regi dato. Cap. II.

PEr idem tempus Berengarius atq; Anscarius in Italia fratres clarebant, Vno quidem patre Adelberto scilicet Eporegiæ ciuitatis marchione, sed non una matre progeniti. Berengarium namq;, uti præfati sumus, Gilla Berengarij regis filia: Anscarium autem Ermegarda Adelberti Thusciæ prouinciæ marchionis, quam ex Berta regis Hugonis filia habuerat, peperit.

Quorum

Quorum Berengarius consilijs prouidus, ingenio callidus: Anscarius uero ad quodlibet facinus promptus. Quem & rex Hugo nimis suspectũ habuerat, ne se occideret, ac regnum sibimet obtineret. Consilio itaq; accepto, quia Theobaldus marchio hominem exierat, Spoletinorum cum ac Camerinorum constituit marchionem, quatenus eo securius uiueret quo longius hunc ab sese esse sequestratũ cognosceret. Quò dum profectus esset, uti animi impatiens erat, quicquid ex rege mali mens ei cogitando suggesserat, rerum signis continuo declarabat. Quod regem Hugonem minime latuit. Igitur quod remedium huic ægritudini dare posset excogitans, Sarlionẽ ad se Burgundionum ex gente progenitum aduocat. Cui & ait, Camerinorũ ac Spoletinorum hominum non est mihi fides incognita. Est enim calamo similis, cui si inuisus fuerit homo, perforabit manum suam. Vade itaq; atq; accepta à me pecunia, mentes eorum corrumpe, ab Anscarij dilectione eos amoue, tibiq; coniunge. Te nemo est qui possit facere, tum melius, tum commodius. Habes enim illius Theobaldi nepotis mei defuncti optimi marchionis uxorem, cuius auxilijs fretus cunctus ad te ueniet populus. Profectus itaq; est, & eo annitente haud secus atq; rex prædixerat, Camerinorum ac Spoletinorũ populus egit. Congregata itaq; multitudine, ad eam in qua Anscarius erat, ciuitatem properare festinat. Quod quũ audisset Anscarius, antesignanum suum nomine Vuibertum talibus adorsus est uerbis,

Sarlius imbellis multorum fisus in armis
Pugnaturus adit: cui fortes pectore & armis
Occursare decet, bellumq; inferre cruentum.
Lecta manus iuuenum bellis exercita multis
Post huc tendentem quæ me comitata patronum
Protinus adueniet fuluo decorata metallo.

His auditis, Vuibertus, ut erat uir non audacia solum, uerumetiam scientia fretus, Mane ait, copias prout potis es cõgregato. Pergraue est enim cum paucis innumeris occurrere. Sed & si quibuscum res agitur animaduertis, heroës sunt, haud segnius atq; nos bello assuefacti. Iam Anscarius Vuiberto recta sibi consulenti, conniuere decreuerat, directisq; usquequaq; nuncijs, congregare exercitum cupierat, quum Archodus Burgundionũ sanguine ortus, Vuibertum sibi consulentem dictis increpabat amaris. Chremeti, inquit, similis es, qui ob Thrasonis metum Thaidi de occludendis ædibus consilium quo aduocatos sibi à foro duceret, dedit: quem quũ Thais prohiberet, quod cum salute tua ait cauere possis, stultum est admittere. Malo ego uos prospicere, quàm ulcisci accepta iniuria. Optime Vuibertus inquit, Thrasonis fecisti memoriam militis, qui prius ore deseuiens, quum ad rem ueram uentum esset: Syriscum in dextro cornu, Simalionem in sinistro constituens, ipse sibi locum post principia elegit. Burgundiones enim garrulos esse, uoraces ac imbelles.

Terentij locus festiue adductus

belles, nullus qui eos nouerit ambigit. Sed & quàm fortiter sępe feceris, quas fugiendo declinasti, cicatrices indicant corporis.

De prima pugna inter Sarlionē & Anscarium, in qua Vuibertus letaliter uulneratus est, & Archodus fugit. Item de secundo prælio, in quo Anscarius strennue pugnās, Hattonem comitem hasta occidit, ac postmodum de equo per dolum decidens, ab hostibus occisus est. Caput III.

HViusmodi Anscarius atq; Vuibertus excitati dictis, ubi Sarlionem cū multis esse audiunt, quàm mox cum paucis properare contendunt. Sex Sarlio acies habuerat, quarum tres contra Anscarīj unam, in qua ipse Anscarius erat direxerat. Ipse uero fluuio interiecto rei spectans euentum cum tribus remanserat. Verebatur enim, quod nec tanta eum multitudo quiret defendere, si suos in eum Anscarius posset obtutus inducere. Haud mora, bellū incipitur, in quo Archodus quia fugerat non uidetur. Vuibertus morte tenus uulneratur, quoniam quidem mori satius quàm fugere duxit. His itaq; omnibus ab Anscario debellatis, duas in eum iterū Sarlius mittit acies, una solummodo secum retēta. Quumq; Anscarius quis suorum occumberet inquirere uellet, nō suo tantum q̄ aliorū sanguine cruentatus Vuibertus ei occurrit, cui & ait, Duæ contra nos acies perpulchre armis instructæ adueniunt, quas te potius declinare q̄ expectare etiā atq; etiam rogo. Archodus, ut ipse bene nosti, pugnę huius incēsor qualiter aufugerit uides. Ego uero positus in extremis, nō cogito iam de pugna, sed misericordē dominum rogo pro anima, ne mihi imputet quæ ob dilectionē tui hodie cōmerui crimina, multa hominū neci dando corpora. His expletis expirauit. Collectis itaq; Anscarius quos potuit, duabus phalangis occurrens, eas inter furibundus insilijt, stragemq; innumerā dedit. Comes quidē Hatto nomine duabus illis præerat aciebus, qui hac occasione & fiducia Anscario occurrit, quoniā confracta iam lancea, solam in manu eius uiderat hastā. Quem dum intuitus esset Anscarius, Tu ne es, infit, qui contempto crucis & sanctorū iuramento, periurus in nomine dei tui me tuū dominū deseruisti, & ad uulpem Sarliū transfuga ac desertor abijsti? Esse aliquos manes & subterranea regna, in quibus periuri puniant̄, Cocytū & Stygio ranas in gurgite nigras, qui usq; modo somniasti, re ipsa experiere. Hæc dicens, hastam quam sine ferro gestabat, per os illius ualide iaciēs, sanguine crebroq; respersam per occipitium duxit: enseq; abstracto, quoniā multi super se irruerant, dimicare uehementer cœpit. Quūq; nullis sibi adminiculantibus, omniū penè hostium solus impetū sustineret, huc illucq; discurrens, sonipes quo insederat, adeo in scrobem cecidit, ut collo supposito, cruribusq; & pedibus sursum erectis, eousq; super Anscariū iaceret, donec ab irruentibus hostibus missilibusq; directis occideret̄. Quo mortuo, Sarlius marchia secure potitur, & rex Hugo gaudio immenso afficitur.

Fortiter

Vuiberti mors

Anscarīj interitus

B De missis

De missis ab Hugone Constantinopolim ad Imperatorẽ pro nauibus & igne Græco contra Saracenos. Item de Berẽgarij fuga, qui acceperat regem Hugonem oculis suis insidias parare, & se uelle excæcare: & de uxoris eiusdẽ fuga. Item de imprecationibus autoris in montes qui illis peruij fuerũt. Item qualiter Hermannus dux Berengarium suscepit, & Othoni regi commendauit. Caput IIII.

DVm hæc aguntur, montana quibus ab occidua seu septentrionali parte cingitur Italia, à Saracenis Fraxinetum inhabitantibus crudelissime depopulantur. Quamobrem Hugo rex consilio accepto, nuncios Constantinopolim dirigit, rogans Imperatorem Romanũ, ut naues sibi cum Græco igne transmittat, quas chelandria patrio sermone Græci cognominant. Hoc autẽ eò fecit, ut dum terrestri itinere ipse ad destruendum tenderet Fraxinetum, eam partem qua mari munitur, Græci obsiderent nauigio, eorumq; naues exurerent, ac ne ex Hispania uictus eis aut copiarum subsidia prouenirẽt, diligentissime prouideret. Interea Berẽgarius memorati frater Anscarij atq; Eporegiæ ciuitatis marchio occulte quædam in regem cœpit moliri. Quod dum regi compertũ foret, simulata beneuolentia, dissimulataq; ira, dum ad sese ueniret, luce eum priuare disposuit. Filius uero eius nomine Lotharius, rex & ipse paruulus, & necessariarum sibi rerum adhuc ignarus, quoniã consilijs his interfuit, celare quemadmodum puer haud potuit, uerum destinato ad Berengarium nuncio, quod pater illi suus facere uellet aperuit. Hoc itaque

Berengarij fuga Berengarius ut audiuit, Italiam quàm mox deseruit, ac per montem Iouis in Sueuiam ad Hermannum ducem properauit. Vxorem uero suam Vuillam per aliam uiam ad eandem prouinciam uenire præcepit. Quæ itinere digressionis suæ per montẽ auium fœta partuiq; uicina, qualiter montes tam aspe ros atq; inuios transire pedibus potuerit, satis nequeo mirari: nisi quia fortunas omnes aduersas mihi fuisse certo scio. Sed ô quod sibi decipulam Lotharius præparauerit, futuri ignarus uidere non potuit. Dum enim Berengario consuluit, qui regnum & uitam auferret sibimet præparauit. Imprecor itaq; mala plurima non Lothario qui leuitate peccauit pueritiæ, idq; amare postmodum pœnituit: uerum montibus illis crudelibus contra insuetũ omnibus morem facile eis iter præbentibus. Itaq; libet mihi in eorum contumeliã nũc

In montes exclamare. Improbe mons auiũ tali Neq; tu nomine dignus: Cõseruas quia nam pestem, Nunc quam perdere possis. Inuius esse soles etiam, Cum sol igneus ardet Tẽpore quo Cererẽ messor Curua falce reposcit Tempore quo radijs phœbi Cancri sydus adurit. Pessime nunc es inaudito Rigidæ tempore brumæ Peruius: atq; utinam possent Mea nũc uota ualere, Protinus in barathrum uulsus Alijs montibus isses. Ecce Berengarium seruat, Sinit & tra mite recto Mons transire Iouis, mirum Haud suetos perdere sanctos, Et ser uare malos, uocitant Heu quos nomine Mauros, Sanguine qui gaudent hominum,

minūm, Iuuat & uiuere rapto. Quid loquar? ecce dei cupio Tete fulmine aduri Consciſſusq; chaos cunctis Fias tempore cuncto. Igitur Hermannus Sueuorum dux uenientem ad ſe Berengarium benigne ſuſcepit, eumq; cum magno honore ante piiſſimi regis præſentiam duxit. Quem quanta rex deuotione ſuſceperit, quantis'ue muneribus eum donauerit, quantumq; honorauerit, ſtilus meus ſe ſcribere poſſe diffidit. Verum quantū poterit deſignatis, cuius ſanctitatis, quantæ humanitatis rex fuerit, quantæq; etiā Berengarius improbitatis extiterit, facile prudens lector animaduertere poterit.

De legatione Hugonis ad Othonem, ut Berengariū non ſuſcipiat: & de pecunia illi fruſtra oblata. Item de legatione Romani Græcorum Imperatoris poſtulantis nepoti ſuo Hugonis filiam coniugem. Caput V.

REx Hugo audita Berengarij fuga, nuncios ſuos regi Othoni direxit, promittens ſe ſecundum uoluntatis eius deliberationem auri argentiq; copiam ei daturum, ſi Berengarium non ſuſciperet, eiq; adminicula non conferret. Quibus rex apologeticum huiuſmodi dedit: Berengarius nō ob dominij ueſtri deiectionem, uerum, ſi potis eſt, ob reconciliationē, noſtram adijt pietatem, ſiqua in re adminiculari illi penes dominium ueſtrum potero, gazas mihi ab illo promiſſas nō ſuſcipio, uerum illi meas libentiſſime tribuo: Berengario uero ſeu cuilibet noſtræ pietatis clementiam imploranti, ſubſidium nō præbere, ſummę dementiæ eſt. Perpende itaq; quāta eum rex pius charitate dilexerit, qui promiſſum non ſolùm non accipere, ſed propriā pro illo uoluit dare pecuniam. Dum hæc aguntur, Cōſtantinopolitanus Imperator cum regis Hugonis nuncijs ſuos dirigit, mandans naues & omnia quæ deſideraret ſe ei daturum, ſi nepoti ſuo filiam ſuam coniugem daret. Conſtantinum autem Leonis Imperatoris, non ipſius Romani filium dico. Tres enim cum Romano hoc imperabāt ſimul, eius uidelicet duo filij, Stephanus atq; Conſtantinus, & Conſtantinus Leonis Imperatoris filius. Rex itaque Hugo audita hac legatione, directis iterum nuncijs, Romano denunciat, ſe legitimam ex coniugio natam non habere: ſed ſi ex concubinarum filiabus uellet, egregiam ei forma poſſe præſtare. Et quoniam Græci in Geneſeos nobilitate nō quæ mater, ſed quis pater fuerit inquirunt, Imperator Romanus naues continuo cum Græco igne præparauit, munera maxima miſit, atq; ut illam nepoti ſuo coniungeret mandauit. Quoniam meus uitricus uir grauitate ornatus, plenus ſapientiæ regis Hugonis fuerat nuncius, pigrum non ſit mihi inſerere, quod eum de Imperatoris ſapientia & humanitate, & qualiter Ruſſios uicerit, audiui ſæpius dicere.

Othonis reſponſio

Græcorum mos

De Nortmannis Ruſſis: & de pugna nauali Romani cum Ingero rege Ruſſorum ſeu Nortmannorum, quem mirabiliter uicit, inijciendo ignem.

CAPVT VI.

Nordmanni Rußi Gens quædam est sub Aquilonis parte constituta, quam à qualitate corporis Græci uocant Russos, nos uero à positione loci uocamus Nordmannos. Lingua quippe Teuthonũ Nord aquilo: man autẽ mas seu uir dicitur, unde & Nordmannos Aquilonares homines dicere possumus. Huius *Inger* deniq; gentis rex Inger uocabulo erat, qui collectis mille & eo amplius nauibus Constantinopolim uenit. Quod Romanus Imperator ut audiuit, quoniam naualem exercitum suum directum contra Saracenos, & ad insularum custodiã habuit, æstuare cœpit cogitationibus: Quumq; cogitationibus non paucas insomnes noctes duceret, & Inger cuncta mari uicina diriperet, nunciatũ est Romano xv. semifracta se habere chelandria, quæ populus ob uetustatem sola reliquerat. Quod ut audiuit τοὺς ναυπηγοὺς, hoc est, nauiũ fabricatores ad se uenire præcepit, quibus ait, Properãtes sine dilatione ea quæ remanserunt chelandria præparate. Sed & argumentum nõ solum in prora quo ignis proijcitur, uerumetiã in puppi, insuper in utrisq; lateribus ponite. Compositis itaq; secundũ iussionẽ suam chelandrijs, sapientissimos in eis uiros collocar, atq; ut regi Ingero occurrant denunciat. Profecti deniq; quũ in pelago eos impositos rex Inger aspiceret, exercitui suo præcepit ut uiuos illos caperet, & nõ occideret. Deniq; miserator & misericors dominus, qui se colentes, se deprecantes, se adorantes, non solum protegere, uerumetiam uictoria uoluit honorare, uentis tunc placidum reddidit mare. Secus enim ob ignis *Ignis nauali prælio eiectus* emissionẽ Græcis erat incõmodum. Igitur in Russorum medio positi ignem circumcirca proijciunt. Quod dum Russi conspiciunt, è nauibus cõfestim sese in mare proijciunt, eliguntq; potius aquis submergi, quàm igni cremari. Alij tunc loricis & galeis onerati, nunquã uisuri ima pelagi petunt: nonnulli uero natantes, inter ipsos maris fluctus uruntur, nullusq; die illa euasit, qui fuga sese ad terram non liberauit. Russorum etenim naues ob paruitatem sui ubi aquæ minimum est transeunt, quod Græcorũ chelandria ob profunditatem sui facere nequeunt. Ingenti Inger confusione postmodum ad propria est reuersus. Græci uero uictoria potiti, uiuos secum multos ducentes, Constantinopolim regressi sunt læti. Quos omnes Romanus in præsentia Hugonis nuncij uitrici scilicet mei decollari præcepit.

Vt Hugo Fraxinetũ tendens, Gręcos eò cũ nauibus miserit, qui quũ Fraxinetũ destruere potuerit noluit, sed cũ Saracenis fœdus icit. Cap. VII.

Rex itaq; Hugo congregato exercitu, classibus per Tyrrhenũ mare directis ad Fraxinetum, terrestri ipse eò itinere pergit. Quò dum Græci peruenirent, igne proiecto, Saracenorũ naues mox omnes exurunt. Sed & rex Fraxinetum ingressus, Saracenos omnes in montem Maurum fugere compulit: in quo eos circumsedendo capere posset, si res hæc quam prompturus sum, non impediret. Rex Hugo Berengarium, ne collectis & ex Sueuia & ex Francia

ex Francia copijs super se irrueret, sibiq; regnum auferret, maxime timuit. Vnde non bono consilio accepto, ad propria Græcos mox remisit: ipseque cum Saracenis hac ratione inijt fœdus, ut in montibus qui Sueuiam atque Italiam diuidunt, starent: ut si forte Berengarius exercitũ per eos ducere uellet, transire eum omni modo prohiberent. Eo uero loco cõstituti quàm multorum Christianorum ad beatorum apostolorũ Petri & Pauli limina transeuntium sanguinem fuderint, ille scit solus numerum, qui eorum nomina tenet scripta in libro uiuentium. Perquam inique tibi rex Hugo regnum defendere conaris. Herodes ne terreno regno priuaretur, innocentes multos occidit: tu ut obtineas, nocentes & morte dignos dimittis: atq; utinã ea ratione nocentes illi uiuerent tunc, ne postmodum innocentes interimerent. Puto, seu quod uerius est, credo, te non legisse, imò nec audiuisse, qualiter iram domini incurrerit rex Israël Achab, dum regem Syriæ morte dignũ fœderatũ dimitteret Benadab. Vnus enim de filijs prophetarũ dixit ad Achab. Hæc dicit dñs, Quia dimisisti uirũ dignũ morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro pop. eius. Quod & factum est: uerũ quantũ tibi in hac re obfueris, stilus noster suis in locis opportunius enarrabit.

Hugonis cum Saracenis fœdus

In Hugonẽ

3. Reg. 20

De Amedeo Berengarij milite astuto, qui explorator in Italiam uenit, & de Hungaris ab Hugone in Hispaniam ablegatis. Cap. VIII.

TEmpore quo Berengarius ab Italia fugit, quendã secum Amedeum nomine militem duxit apprime nobilem: &, ut postmodum claruit, non Vlysse calliditate ac temeritate inferiorem. Fortissimus rex Otho quũ nõnullis impeditus rebus, tum quotannis ab Hugone rege muneribus immẽsis delinitus, Berengario copias parare non posset: ipse quem præfatus sum Amedeus Berengariũ ita conuenit, Nec clam te est, inquit, domine, quod inuisum se imperio duro rex Hugo cunctis Italicis effecerit: præsertim quum & cócubinarum filijs ac Burgundionibus dignitates sit largitus, nec ullus inuenitur Italicus, qui nõ aut expulsus, aut dignitatibus omnino sit priuatus. Et quod in regem non aliquid moliuntur, hæc causa est: quoniam quidem quem sibi constituant principem, non habent. Si itaq; nostrũ aliquis mutato habitu, ne agnosceretur eò tenderet, eorumq; uoluntatem inquireret, consilium procul dubio nobis bonum exculperet. Cui Berengarius, Te, inquit, tum commodius, tum nemo potest facere melius. Igitur Amedeus mutato habitu, cum pauperibus qui orationis gratia Romã tendunt, Romã quasi profecturus, Italiam petijt, principes cõuenit, & quid unusquisq; cordi haberet inquisiuit: neque enim eodem se omnibus habitu ostendebat: nunc niger alijs, subniueus alijs, maculosus alijs uidebatur. Verum fama malum quo non aliud uelocius ullũ Mobilitate uiget, eum in Italia esse auribus regis indicauit. Quẽ dum diligenter iuberet inquiri, ipse prolixam & pulcherrimam barbam pice adeo defœdauit, capillos subaureos nigredine immutauit, faciẽ deturpauit,

Explorandi ratio

Amedei calliditas

debilem finxit, adeo ut inter pauperes regis in præsentia comedentes se regi nudum ostenderet,& uestem ab eo qua indueretur acciperet,& quicquid rex de Berengario & ipso loqueretur audiret. Hoc deniq; modo cunctis diligentissime perscrutatis, non eodē modo quo uenerat cum oratoribus est regressus. Præceperat enim rex clausarum custodibus, ne quempiā transire permitterent, nisi prius quis esset diligenti inuestigatione inquirerent. Quod Amedeus audiens, per inuia quædam & aspera nulli custodita pertransijt, atq; ad Berengariū cum ea qua uoluit legatione peruenit. Hoc in tempore rex Hugo datis decem numorū modijs pacem cum Hungaris fecit, quos ab Italia acceptis obsidibus expulit, atq; in Hispaniā dato eis præduce direxit. Quod uero & ad Hispaniam & ad ciuitatem ipsam in qua rex morabatur, Cordubam non uenerint, hæc causa fuit, quoniam triduo per inaquosam & asperam uiam ducti, quum timerēt se siti perituros, præduce sibi ab Hugone concesso morte tenus uulnerato, celeriori cursu reuersi sunt.

De Berta Hugonis ex concubina filia Cōstantinopolim missa nuptum Romano iuniori. De fortitudine palatij Constantinopolitani: & qualiter Stephanus & Constantinus filij Romani, patrem suum è palatio & imperio eiecerint. Caput IX.

Berta HAc etiam eadem tempestate idem rex Hugo Bertam filiam suā quam ex meretrice Bezola ipse genuerat, per Sigefredū uenerabilē Parmēsis ecclesiæ antistitē Constantinopolim direxit Romano paruulo Constantini porphyrogeniti filio copulandā coniugio. Tenebatq; summū imperiū Romanus maior eiusq; filij duo Constantinus & Stephanus, quibus post Romanum præstabat Constantinus Leonis Imperatoris filius, cuius paruulus ex Helena Romani maioris filia natus iam nominatā Bertā, quam mutato nomine Græci Eudoxiam dixerant, uxorem duxerat. His itaq; quatuor imperantibus, Stephanus atq; Constantinus fratres ignorante Constantino Leonis Imperatoris filio aduersus Romanū patrem suum quædam dolosa machinabantur. *Impietas in parentes* Tædebat enim eos patris seueritate opposita quæcunq; uellent facere non licere. Vnde & malo mox accepto consilio quatenus patrem deijcerent pertractabant. Constantinopolitanū palatium nō pulchritudine solum, uerumetiā fortitudine omnibus quas unq; uiderim munitionibus præstat, quod etiā iugi militū stipatione nō minima obseruatur. Moris itaq; est hoc post matutinum diluculum mox omnibus patere: post tertiam uero diei horam emissis omnibus dato signo quod est mis, usq; in horam nonā cunctis aditū prohibere. In hoc igitᶜ Romanus aureo triclinio quæ præstantior est pars potentissime degens, cæteras partes palatij genero Cōstantino filijsq; suis Stephano & Constantino distribuerat. Hi denique duo, ut prædiximus, nō ferentes patris iustā seueritatē, in cubiculis suis multis copijs congregatis, diē constituerunt, quando patrē deijcere, soliq; ipsi possent regnare.

Quumq;

Quumq; dies adueniret optata, cunctis de palatio iuxta moré egressis, Stephanus & Constantinus facta congressione super patré irruunt, eumq; de palatio omnibus ignorantibus deponunt, & ad uicinã insulam in qua cœnobitarum multitudo philosophabať, tonso ei, ut moris est, capite, ad philosophandũ transmittũt. Fit q; mox multirumiger Constantinopoli sonitus, Romanũ quidé eiectum, Constantinũ uero eius generũ alij interfectũ clamitabant. Nec mora, totius populi ad palatiũ fit cõcursus. Romanus quasi Imperator abusiuus nõ requiriť, uerũ an superstit Constantinus ab omnibus pcontať. Quũ seditio inquisitionis nõ modica fieret pro Cõstantino, rogantibus Stephano & Constantino, ex ea parte qua zucanistrij magnitudo portendiť, Constantinus p cancellos crines solutus caput exposuit, suaq; ostensione populi mox tumultũ sedauit, ac in propria queq; repedare coẽgit. Quod factũ graue duobus fratribus ingessit doloré. Quid, pfuit, inqunt, q abdicato patre, aliũ qui nõ pater est dñm sustinemus? Tolerabilius enim decentiusq; paternã q externã pateremur dominationé. Quid illud, aiunt, quod in huius auxiliũ nõ solum propriæ, sed externe uenere nationes? Sigefridus quippe episcopus regis Hugonis nuncius, assumptis secũ suæ linguæ nationibus à Melfitanis, Romanis, Caietanis nobis ad interitum huic præsidio fuit.

Romanus imperio eijcitur

De eisdem Stephano & Constantino, qui Constantinum Leonis filium conati sunt eijcere, à quo & ipsi sunt capti fraude Diabolini, atq; in monasterium apud patrem qui eos lepide redarguit missi. Caput X.

HIs dictis armatorum manibus cubicula pro parte complent. Quibus Diabolinus præfuit, qui & eorum animorum incensor, & post paululũ proditor extitit, Constantinum deniq; libris incumbenté ita conuenit: Quæ tibi incommoda & à Stephano & à Cõstantino fratribus, imò inimicis tuis præparentur, isthæc quæ in re uetus permanet religio ignorat. Si enim infortunia tibi parata cognosceres, quatenus posses uiuere cogitares. Vxoris tuæ fratres Stephanus & Constantinus, armatorum manibus congregatis, atq; in cubiculis iam conclusis te nõ ut patrem de palatio expellere, uerum hic cogitant interficere. Occasio autem tui interitus hæc erit, Cœnatum te post triduum Constantinus & Stephanus inuitabunt. Quumq; sessionis tuæ medium excellentiæ tuæ quatenus moris est, obtinere tentabis, percusso mox scuto, inclusi de cubiculo exilient, tuamq; fuso sanguine uitam finient. Fidem autem si relatis exposcis, usque inpræsentiarum affirmo argumentis; quoniam conclusorum tibi personas rimis ostendo: deinde quod saluti solennius est tuæ, ostiorũ tibi claues trado. His auditis Constantinus, Age, infit, ut coniuratorum prodidisti perfidiam, quatenus deuincam hanc exprime sententiã. Nõ enim tam mihi salus mea chara, q pietas erit in referenda gratia iocunda. Cui Diabolinus, Nõ enim, inquit, clam te est, Macedones tum tibi deuotos, tum bello duros existere: mittito itaq; ac cubilia propria, Stephano

Diabolinus

 & Constan-

& Constantino ignorantibus, eis suffarcinato. Quumq; designata dies conuiuij aduenerit, atq; ob sessionis fastum si tumultus irrepserit, dato signo, ut præfatus sum, pcusso scilicet clypeo, quũ illorũ manus armatorũ præsidio eis esse nõ poterit, tui mox ex improuiso prosiliant, eosq; tanto cõmodius, quanto insperatius capiant, atq; ad uicinũ monasteriũ, ad quod patrem suũ, socerũ tuum miserant: tonsis, ut moris est, capitibus, philosophatũ transmittãt. Diuinæ siquidem rectitudo iustitiæ tuum negociũ secundabit, cuius recompensatio ne in patrẽ peccarẽt illos nõ terruit, & te ne offenderes custodiuit. Quod iusto dei iudicio ita accidisse, nõ solũ Europa, sed & Asia nũc cãtat, & Aphrica. Designato etenim die, dũ simulata pace Constantinũ hũc, & Stephanus & Cõstantinus fratres ad conuiuiũ inuitarent, & ob sessionis fastũ tumultus insurgeret, percusso, ut dictũ est, scuto Macedones ex insperato proruũt, duosq; fratres Stephanũ & Constantinũ q; mox cõprehensos, capite tonsos, ad uicinã insulã, ad quam patrem suum ablegarant, philosophatũ mittũt.

De Romani in filios irrisione, & oratione ac prece, quã contra eos egit, gratias agens deo, quod impietatis pœnas darent, & quomodo filij eius custodiæ addicti fuerint. Caput XI.

Romanus filijs illudit — QVorum pater Basileus Romanus aduentũ ut audiuit, gratiarum actiones deo exhibuit, eisq; extra monasterij fores læta facie obuians, Festiuum, inquit, tempus, quod humilitatẽ nostrã imperium uestrũ uisitare coẽgit. Charitas puto, quæ me de palatio expulit, filiationẽ uestram non ibi diu permanere permisit. O factũ bene, quod me pridem præmisistis. Cõfratres enim mei & cõmilitones mei, supernæ tantũ philosophiæ incumbentes, qualiter Imperatores susciperent ignorarent, si nõ me iamdudũ imperialibus institutis tritum haberent. Parata iam frigidior occiduis aqua decocta pruinis, Dulces adsunt fabæ, lachana, porriq; recentes. Non hic marinæ delitiæ morbos, sed crebra potius ieiunia creant. Turbam uero hanc tantam, tam sumptuosa modicitas nostra non recipit, uestrum solummodo imperium suscipit, quod ne paternam deserat senectutem, aduenit. Romano hæc & huiusmodi perstringente, Stephanus & Constantinus filij pudibundo contuentes lumine terram, quàm inuite monasterium peterent, nõ est percontari necesse, sed credere. Expansis itaq; post hæc manibus ad altare Romanus ante crepidinem fusus, huiusmodi cum lachrymis deo preces effudit,

Christe pater cum quo pater est & spiritus unum
Iure patris uerbum: per quod pater omnia mundo
Ostendit secreta poli, seu mystica pandens:
Respice figmentum propria bonitate creatum:
Ne patiare precor me dæmonis arte perire,
Sanguine quem sacro uoluisti reddere uitæ:
Da deus ut mundi pompas calcare superbas

Iam

Iam ualeam:ſiſtatq; procul corruptor iniquus:
Cui labor eſt animas ſemper fœdare beatas.
Imperium libuit,quum ſceptra tuli,haud placet:ergo
Gratia ſit tibi,dignatus quod pellere iniquos,
Imperij teneant ſolium ne forte paternum.

His ita geſtis,Stephanus atq; Cōſtantinus cuſtodia iugi obſeruant,patrē ea quæ acciderant æquanimiter perferente. Aiunt enī hunc,& ſub atteſtatione confirmant,dum à fratribus lentis ob purgationē culparetur,reſpondiſſe: quod luculentius regnaret, qui ſeruorum dei humilitatibus deſeruiret, quàm qui potentibus mundi peccatoribus imperaret. *Pium Romani dictum*

De aduentu Berengarij deſyderati in Italiam. Et quur Manaſſes Arelatenſis eius partibus fauit. Et de Milone ac alijs,qui deſerto Hugone,ad Berengarium transfugerunt. Et Berengarij in regnū reſtitutione. Cap. XII.

Deſyderatus interea Berengarius ex Sueuorum partibus paucis ipſum comitantibus à Sueuia per uenuſtam uallem Italiā petijt, applicuitq; caſtra ſecus munitionem uocabulo Formicariam,quæ à Manaſſe,ut iam prędiximus,ſedis Arelatenſis archiepiſcopo,tuncq; Tridentinæ, Veronēſis,atq; Mantuanæ ſedium inuaſore, Adelhardi eius clerici erat uigiliæ cōmendata. Quūq; Berengarius nullius machinamenti apparatu,nulliusq; belli impetu hanc ſe capere poſſe cōſpiceret, Manaſſis ambitionem & κενοδοξίαν, id eſt, uanam gloriā cognoſcens,Adelhardū ad ſe uenire coēgit,cui & ait,Si munitionē hanc poteſtati meæ tradideris,dominumq; tuū Manaſſen ad adiutoriū meū inflectere potueris, illum in cathedrā promoueo Mediolani archiepiſcopatus, te uero Cumani epiſcopatus dignitate poſt acceptā regni poteſtatē donabo. Et ut promittenti mihi fidem admittas,quod uerbis ſpondeo, iuramentis affirmo. Hæc dum Manaſſi ab Adelhardo narrant,tum ille munitionē non ſolū Berengario dari iuſſit, uerumetiā Italos omnes in eius auxiliū inuitauit. Fama igit,malū quo nō aliud uelocius ullū Mobilitate uiget, Berengarij aduentū q; mox omnibus nunciauit. Cœperūt mox nōnulli Hugone deſerto,adhærere Berengario. Horū Milo præpotēs primus,qui dum Hugoni ſuſpectus,appoſitis clàm cuſtodibus,obſeruaret:ſimulatus ſe nō intelligere cuſtodiri,fermè cœnam uſq; ad noctis protraxit mediū. Quūq; omnes tum uino,tū ſomno aggrauati,corpora quieti traderēt, ſolo ſe eo qui pottauerat clypeū comitāte, Veronā percitus peruenit,directiſq; nuncijs, Berengariū exciuit,quē & in Verona quo Hugoni firmius reſiſteret ſuſcepit. Sanè nulla hunc infidelitas ab Hugone diuiſit, uerū illata ipſi ab eodem nonnulla incōmoda,quæ iam diu ſuſtinere non potuit. Proſequit hunc Vuido præſul Mutinēſis eccleſię,nō iniuria laceſſitus,ſed maxima illa abbatia Nonantula, quam & tunc acquiſiuit,animatus. Qui Hugonē nō ſolū deſeruit,uerumetiā multorū multitudinē ſecum abſtulit. Quod Hugo ut audiuit,congregatis cōpijs ad

Corruptela munerum

Milo transfuga

…stis, Vincolā pijs, ad eius castrū Niueolam uenit, idq; uiriliter, sed inutiliter oppugnauit. Quod ꝗ mendacij alienū sit, sentētia subsequens declarabit. Nā dum eodē loco degeret, Berengarius ab Hardeico archiepiscopo accitus, Veronā deseruit, ac Mediolanū concitus uenit. Quo audito rex Hugo, Papiā tristis uenit. Cœperunt interea omnes Italię primates omine nō bono Hugonē deserere, & egenti Berengario adhærere. Egentē autem non nihil possidentē, sed cui nunquam quicquam satis est aio. Quoniā improbi & auari, qui incertas atq; in casu positas possessiones habēt, & plus semper appetunt, nec eorū quisq; adhuc sibi sufficiens inuentus est, cui quod haberet esset satis, nō modo non copiosi diuites, sed etiā pauperes & inopes existimandi sunt. Soli enim sunt diuites, & fructuosas ac sempiternas possessiones possidentes, qui suis rebus contenti satis esse putant, quod est. Non esse cupidū, uera pecunia est. Non esse emacem, uectigal est. Fateamur ergo, uter est ditior, cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abundat? cui possessio quo est maior, eo plus requirit ad se tuendū: an qui se suis uiribus sustinet? Contentum etenim suis rebus esse, maximæ sunt certissimæq; diuitiæ. Verū de hoc nunc id dictū esse sufficiat. Ad Berengariū stili initium redeat, cuius in aduentū aureum omnes seculū promittebant, & felicia, quæ talem extulerant, tempora clamitabant.

Auaritiæ descriptio

Diuites qui

Quomodo rex Hugo Lotharium filiū suum Mediolanum misit, ad concitandam miserationem Italorū. De Berengarij astutia. De Ioseph Brixiano epō. Et de Vualdonis epi iniquitate. Cap. XIII.

Hugo pro filio intercedit

EO nanq; Mediolani degente, ac Italicas dignitates sibi adhęrentibus dispensante, rex Hugo Lotharium filium suum nō ad Berengarium solū, uerum ad totius populi præsentiam dirigit, petens, quia se eis non morigerū abdicauerunt, filium qui nil in eos deliquerat, saltē pro dei amore suscipiant, ac uoluntatibus eorum morigerum reddant. Lothario deniq; Mediolanum petente, Rex Hugo Papia omni cum pecunia egressus, Italiam deserere, atq; in Burgundiam ire cogitauit. Sed res ista eum retinuit, quoniam dum misericordia inclinati, Lotharium in ecclesia beatorum confessoris & martyrum Ambrosij, Geruasij, & Prothasij ante crucem prostratum erigerent, & regem sibi constituerent, quamprimum ad Hugonem dirigūt nuncium, per quem illum iterum super se regnare promittunt. Hoc plane consilium, imò deceptionem, non omnes, sed Berengarius (ut erat calliditate suffarcinatus) adinuenit, non quo hos regnare disponeret, sed uti post claruit, ne Hugo discederet, atque immensa pecunia, quam habebat, Burgundionum atque aliarum gentium super se populos inuitaret. Hoc tempore Ioseph quidam moribus senex, diebus iuuenis, ciuitatis Brixianæ clarebat episcopus. Quem Berengarius, ut erat tyrannus uehemens, ob morum probitatem episcopatu priuauit, eius'que loco Antonium, qui nunc usque superest, nullo consilio habito, nulla episcoporum deliberatione, constituit. Sed & Cumis tunc nō Adelhardum,

Berengarij uersutia

Ioseph

bardum, ut iurauerat, uerum ob Mediolanensis episcopi amorem Vualdonem quendam ordinauit. Quod quàm bene fecerit, subditorum depopulatio, uitium incisio, arborum decorticatio, multorum oculorum excussio, simulatis sæpissima repetitio, tum signis, tum gemitibus narrant. Adelhardum autem Regiensi præfecit ecclesiæ. *Vualdonis tyrannis*

Quur Berengarius Placentinū & Papiensem episcopos dimiserit, & quur Liuthbrandum autorem huius operis parentes sui Berengario commendarint, factusq; sit eiusdem à secretis. Item quomodo Hugo despetans de uictoria, cum omni pecunia in prouinciā aufugerit. Et quomodo ad eum Raimundus Aquitanorum princeps uenerit, eidem militaturus. Et de Hugonis obitu. Cap. XIIII.

BOsonem uero Hugonis regis spurium Placentinæ sedis, & Liutefredum Papiensis ecclesiæ expellere episcopos cogitauit. Verum intercedēte precio, ob dei amorem eos se dimisisse simulauit. Quàm immensum tunc Italis gaudium? Alterum Dauid uenisse iactabant. Sed & magno Carolo hūc cæca mente præferebant. Quanquam enim iterato reges Hugonē atq; Lotharium Italici susciperent: Berengarium tamen nomine solum marchionem, potestate uero regem: illos uocabulo reges, actu autem neq; pro comitibus habebant. Quid plura? Tanta hac Berēgarij fama, humanitate, liberalitate, parentes acciti mei, ei ad seruiendum me tradunt. Cui etiam immensis oblatis muneribus, secretorum eius conscium, ac epistolarum constituunt signatorē. Cui quum fideliter longo tempore deseruirem, hac me quam prosecuturus sum suis in locis, mercede donauit. Verum hæc retributio penè me ad desperationem usq; pertraheret, si in re consimili cōsocios plurimos nō excederet. De isto enim pulchre dictum accipimus: pennæ struthionis similes sunt pennis accipitris & herodij. Quum tempus aduenerit, in altum alas erigit, deridet equitem & ascensorem eius. Hic enim superstitibus Hugone & Lothario magnus, uoraxq; struthio non bonus, sed bono similis est uisus. Eis autem decedentibus, & ad regni fastigia omnibus illum promouentibus, quantum alas erexerit, quantisq; diludijs nos omnes irriserit, non tam uerbis q̄ suspirijs ac gemitibus narro. Sed his omissis, ad narrandi seriem redeamus. *Liuthprādus Berengario à secretis Berengarij ingratitudo*

Rex Hugo quum diuinam animaduersionē declinare, ac Berengario præesse non posset, relicto Lothario, & simulata pace, Berengarij fidei tradito, in prouinciā omni cum pecunia propetauit. Quo audito Raimundus Aquitanorum princeps eum adijt, & pro minis mille se in militem dedit, fidemq; ei iuramento seruaturum affirmauit, etiam congregatis copijs Italiam ingressurum, ac Berengarium debellaturum esse promisit. Quod quanto nos omnes cachinno affecerit, gentis illius uilitas palam facit, quæ & si præsidio esse posset, ad effectum tamen haudquaquam perduceret. Quoniamquidē uocante domino, Hugo rex breui est uiam uniuersæ carnis ingressus, Bertæ nepti suæ *Hugonis mors*

suæ Bosonis Arelatensis comitis uiduæ pecunia derelicta. Quam etiã breui spatio intercedente, memoratus Raimundus impudentissimæ gentis princeps impurior sibi maritã effecerat, cuius non solum concubitu, uerumetiam osculo indignũ elegantes formarũ inspectores eum esse confirmant.

De uxore Berengarij accusata crimine incesti, & quomodo sit purgata. Item de pecunia, quam Berengarius causa Hungarorũ pauperibus & ecclesijs dei extorsit. Caput XV.

HVius hoc in tempore soror Berengarij scilicet uxor Vuilla passa est crimen incesti. Quod ita uerum esse non solum aulici uel cubicularij, uerũ aucupes & cupedinarij clamant. Habuit etiam ea presbyterulum capellanũ nomine Dominicum, statura breuem, colore fuligineum, rusticum, setigerũ, indocilem, agrestem, barbatũ, durum, uillosum, petulcum, insanũ, rebellem, iniquum, cuius magisterio duas Vuilla commendarat natas, Gislam scilicet atque Gerbertam, ut eas literarũ scientia epotaret. Occasione itaque puellarũ, quas presbyter Dominicus hirsutus, illotus, facete docebat, mater ei propitia uerat, ut uisa ingrata ac tenax, hinc existeret larga. Sententia tamen ueritatis quæ ait, Nihil opertum quod non reueletur, & occultum quod nõ in publicũ ueniat, diu ignotare homines passa non est. Nam quũ nocte quadã Berengario absente ad cubile dominicũ more solito hirsutus idem uellet accedere, canis hunc morsu uehemẽti laniauit. Consurgẽtes denique qui in domo erãt, quum eum comprehenderent, & quò iret interrogarent, apologeticum istud anticipãdo domina dedit: Ad mulieres nostras ibat perditus. Sperans itaque presbyterulus sibi leuius fore, si teneret sententiã dominæ suæ, Ita est inquit. Cœpit itaque domina uitæ eius insidiari, preciumque promittere, si esset qui uitam ei auferret. Sed quum timerent omnes deum, & mors eius differretur, peruenit ad Berengarium sermo. Vuilla uero cœpit aruspices, maleficosque inquirere, quo eorum carminibus iuuaretur. Vtrum autem horum carminibus, an Berẽgarij adiuta sit mollitie, nescio: adeo mẽs eius est inclinata, ut sponte maritali submitteret ora capistro. Presbyterulus itaque quia ad dominæ asseclas adhinniuit, uirilibus amputatis dimittitur. Domina uero magis à Berẽgario diligitur. Dixerunt autem qui eum eunuchizauerunt, quod merito illum domina amaret, quem priapeia arma portare constaret. Per idem tempus Taxis Hungarorum rex magno cum exercitu in Italiam uenit, cui Berengarius nõ ex propria pecunia, sed ex ecclesiarum ac pauperũ collectione decem modios nummorum dedit. Fecit autem hoc non ut populi curam haberet, sed ut hac occasione magnam pecuniã congregaret. Quod & fecit. In omni enim ætate utriusque sexus, tamque ablactatus, quàm lactens pro se nummum dedit: quibus æs commiscens, ex paucis decem modios fecit, cæteram uero partem, & quicquid ex ecclesijs tulit, sibi retinuit.

Amasij Vuillæ odiosa descriptio

Callide

Presbyter castratur

Taxis

Tributũ dolo exactum

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER SEXTVS.

EMPORIS instantis qualitas Tragœdũ me potius, quàm historiographũ quæreret, nisi pararet dominus in cõspectu meo mẽsam aduersus eos qui tribulant me. Explicare enim non possum, quot peregre profectus quatiar incõmoditatibus, iuuatq; hominẽ exteriorẽ potius lugere, quàm scribere. Interior uero apostolicis cõfirmatus institutis, in huiusmodi tribulationibus gloriatur, sciẽs quod tribulatio patientiã operatur: patientia autem probationẽ: probatio uero spem: spes autẽ non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Pareat itaq; interiori exterior, suaq; infortunia nõ solum nõ exhorreat, uerũ in his potius conquiescat: dumq; scribendo operã dans, fortunę rota hos extolli, illos deprimi dixerit, præsentẽ incõmoditatẽ minus sentiet, eiusq; mutabilitati congaudens, deteriora, quod fieri nequit, nisi mors aut membrorũ debilitatio intercedat, iam nõ metuat, sed fortunata semper expectet. Instantia enim si maturauerit, salutem quę deest afferet: infortunatũ quod adest expellet. Scribat itaq;, & superioribus ueris hæc quæ sequuntur uera adiungat. *Liuthprandi patientia*

De oratore à Constantino Imp. ad Berengariũ misso cum literis, quibus illi Lotharij custodiã cõmendabat, oratoremq; ab eo petebat, quem ut sine sumptu mitteret, Liuthprandum impensis uitrici sui misit. Cap. I.

Ege Hugone prouinciæ in partibus defuncto, Berẽgarij nomen celebre apud nonnullos, præsertim apud Græcas extitit nationes. Is enim Italicis omnibus principabaẽ uirtute: rex uero Lotharius solo nomine. Constantinus itaque qui deiectis Romano, filijsq; eius, Constantinopoleos regebat imperiũ: audito Berengariũ potentia præstare Lothario, per Andreã, qui ab officio comes curiæ dicebaẽ, literas Berengario dirigit, in quibus continebaẽ uehementer se Berengarij nuncium uelle uidere, cuius in reditu cognosceret, quanta eum charitate diligeret. Scripsit etiã & cõmendatitias literas eidẽ pro Lothario, ut fidelis ei esset administrator, cui deo largiente extiterat gubernator. Constantinus nanq; solicitudinẽ non paruã Lotharij pro salute habebat, religiose ob amorẽ nurus suæ cogitans, quæ Lotharij soror extiterat.

Berengarius itaq; calliditate suffarcinatus, cogitans quem potissimũ mitteret, cui nil impensæ ob itineris longinquitatẽ præberet: uitricũ meũ, cuius tũc sub cura degebã, cõueniens. Quanti, inquit, esset priuignũ tuũ Gręcas literas non ignorare? Cui quum diceret: Vtinã diuitiarũ mearum ea gratia partem mediã distributã haberẽ. Nõ necesse, inquit, habes, neq; centesimã impartiri. Constantinopolitanus Imperator literis ut meũ ad se nunciũ dirigam, orat. Quod tum ob animi constantiã nemo melius, tum ob dicendi copiã nemo cõmodius facere potest. Quid dicã, q̃ facile doctrinas ebibet Græcas, qui tã

puerilibus in annis epotauit latinas? Hac spe q; mox uitricus animatus, iam pẽsas oẽs distribuit, meq; magnis cũ muneribus Cõstantinopolim direxit.

Quo tempore Liuthprandus tanquam orator Berengarij Constantinopolim uenerit, Papia egressus, & de mirabili Imperatoris domo, quæ Magnaura aut potius Megaula aut Megaron dicta est: & susceptione nunciorũ: & miris ibidẽ ostensis in arbore & solio Imperatoris. Caput II.

DIe quippe Kalendarũ Augustarũ Papia exiẽs, per Eridani alueũ triduo Venetias ueni, ubi & Salomonẽ comitẽ Græcorũ, nũciũ χιτωνίτην eunuchum repperi ab Hispania & Saxonia regressum Constantinopolim uersus tendere cupientẽ, secumq; ducentẽ dñi nostri tunc regis, nunc Imp. magnis cum muneribus nunciũ Liutefredum scilicet Maguntinũ institorẽ dignissimum. Octauo autẽ Kalend. Septembris die Venetijs egressi, xv. Kalend. Octobris Constantinopolim uenimus, ubi q; inaudito miroq; modo simus excepti, scribere non pigebit. Est Constantinopoli domus palatio cõtigua
als. miræ magnitudinis ac pulchritudinis, quæ à Græcis ρ loco λ posita †Megau-
μέγαρον ra quasi magna aura pro aula dicitur. Hanc itaq; Constantinus, tum ob Hispanorũ nuncios, qui tunc nouiter eò uenerant: tum ob me & Liutefredũ hoc modo parari iussit. Ærea sed deaurata quædã arbor ante Imperatoris oculos stabat, cuius ramos itidẽ æreæ diuersi generis, deauratæq; uolucres replebant, quæ secundũ species suas diuersarũ auium uoces emittebant. In primis uero solium huiusmodi erat arte compositũ, ut in momento humile, excelsius modo, q; mox uideretur sublime. Sed sedile quod erat immensæ magnitudinis incertũ utrum ærei an lignei, uerũ auro tecti leones quasi custodiebant. In hac igitur duorũ eunuchorũ humeris incumbens, ante Imperatoris præsentiã sum deductus. Quumq; in aduentu meo leones rugitum emitterent, aues secũdũ species suas perstreperẽt, nullo sum terrore, nulla admiratione cõmotus: quoniamquidẽ ex his omnibus eos qui bene nouerant, fueram percontatus. Tertio itaq; Imperatorẽ pronus adorans caput sustuli, & quẽ prius moderata mensura à terra eleuatũ sedere uidi, mox alijs indutũ uestibus penes domus laqueat sedere prospexi. Quod qualiter fieret, cogitare nõ potui, nisi forte eo sit subuectus argalio, quo torculariũ arbores subuehũtur. Per se autẽ tunc nihil loquutus: quoniã & si uellet, intercapedo maxima indecorum faceret, de uita Berengarij & sospitate per Logothetã est percontatus. Cui quum consequenter respondissem, interprete sum innuente egressus, & in datum mihi hospitium mox receptus.

Quæ dona Liuthprandus proprijs impẽsis, licet nomine Berẽgarij Imperatori Constantino obtulerit: & quæ ab Imperatore uicissim munera susceperit, & in domum imperatoriam quæ decaennea cubita dicuntur admissus miranda dona ac poma uiderit. Cap. III.

SEd nec hæc pigeat memorare, quid tunc pro Berengario egerim, scilicet ut agnos-

ut agnoscatur,quanta cũ charitate dilexerim, & cuiusmodi recompensationẽ pro bene gestis acceperim. Hispanorũ nuncij,& nominatus Liuthfredus domini nostri tunc regis Othonis nuncius magna ex eorũ parte dominorũ munera Imperatori Cõstantino detulerant. Ego Berengarij ex parte nihil præter epistolã,& hanc mendacio plenã detulerã. Æstuabat itaq; non parũ hac pro uerecundia animus, & quid super hac re faceret cogitabat attentus. Æstuanti autẽ mihi,& nimiũ fluctuãti, meus animus suggessit,quatenus dona quæ Imperatori mea ex parte detulerã,Berẽgarij ex parte conferrẽ, paruũq; munus prout possem uerbis ornarẽ. Obtuli aũt loricas optimas ix.scuta optima cum bullis deauratis vij.cuppas argenteas, deauratas duas: enses,lanceas,ueru a, mancipia: quatuor carsamatia, Imperatori nominatis omnibus preciosiora. Carsamatiũ autẽ Græci uocant,amputatis uirilibus & uirga puerum eunuchũ: quos Verdunenses mercatores ob immensum lucrum facere solent,& in Hispaniã ducere. His itaq; gestis,Imperator me post triduum ad palatiũ uocati præcepit,proprioq; mecũ ore loquutus,ad conuiuiũ inuitauit. Postq; conuiuiũ magno me meosq; asseclas munere donauit. Verũ quia narrandi se occasio intulit,qualis eius mensa festis pręcipue diebus,qualesq; ad mensam ludi celebrentur,bonum opinor nõ silere,sed scribere. Est domus iuxta Hippodromũ, Aquilonẽ uersus miræ & altitudinis & pulchritudinis, quæ decaennea cubita uocatur. Quod nomen non ab re,sed ex apparentibus causis sortita est: δέκα enim Græce,Latine decem: ἐννέα nouem: cubita aut à cubando inclinata,uel curuata possumus dicere. Hoc aũt ideo,quoniam quidem,xix. mensæ in ea quæ secundũ carnẽ est domini nostri Iesu Christi natiuitate apponuntur. In quibus Imperator pariter & conuiuæ non sedendo ut cæteris diebus, sed recumbendo epulantur. Quibus in diebus non argenteis, sed tantum aureis uasis ministratur. Post cibũ autẽ aureis uasis tribus sunt poma delata,quæ ob immensum pondus non hominũ manibus, sed purpura tectis uehiculis sunt allata. Apponuntur aũt duo hoc modo: In mensa per foramina laquearis tres sunt funes pellibus deauratis tecti, cum anulis aureis depositi,qui ansis quæ in scutulis prominent positi,adiuuãtibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus,per uertibile quod supra laquearium est ergalium in mensam subuehũtur,eodemq; modo deponuntur. Ludos deniq; quos ibi perspexerim,quia nimis longum est scribere prætermitto: unum solummodo ob admirationem hic inserere nõ pigebit. *Conuiuiorum apparatus*

De mirabili spectaculo ligni in fronte portati, & puerorum super ipsum ludentium, & de familiari Imperatoris cum Liuthprando super ea re disquisitione. Caput IIII.

VEnit quidam uigintiquatuor & eo amplius pedum longitudinis lignũ sine manuum adminiculis in fronte gerens, quod cubitũ à summitate inferius,bicubitum transuersum in fronte habuerat. Adducti sunt autẽ duo

Circulatorij ludi genus

pueri nudi,sed campestrati,id est,succinctoria habentes,qui per lignū ascendentes,ita seruauerūt immobile,ac si radicitus terræ esset affixū. Deniq; post unius descēsum alter qui remanserat,eódemq; solus luserat,ampliori me admiratione attonitū reddidit. Quoquo modo enim quoadusq; luserant,lignū per quod ascenderant gubernabāt. Vnus uero qui in ligni summitate remansit,quia ita se æqualiter ponderauit,ut & luserit ac sanus descēderit,ita me stupidū reddidit,ut ipsum etiā Imperatorē mea admiratio nō lateret. Vnde & accersito interprete,quid mihi cæteris mirabilius uidereť sciscitatus est: puerne qui se adeo moderate rexerat,ut immobile esset lignū: an is qui ipsum in fronte tam argumentose tenuerat,ut puerorū neq; pondus, neq; ludus illud uel modicū flecteret. Quumq; me ignotare quid mihi θαυμασιώτερον.i.mirabilius uidereť edicerē,magno inflatus cachinno se similiter nescire respōdit.

De erogatione numismatū & aliorū donorū pro ueteri Imperatoris Græci more ante diē palmarū in magistratus & clientes imperatorios. Cap. V.

Sed ne hoc silētio prætereundū esse arbitror,quid noui miriq; aliud ibidē perspexerim. In ea quæ est ante βαϊοφόρον,quod nos palmarū ramos dicimus,hebdomade,tam in militibus q̃ in diuersis constitutis officijs numismatum aureorum erogationē prout cuiusq; meretur officiū,Imperator facit. Cui erogationi quia me interesse uoluit,me uenire præcepit. Fuit autē huiusmodi:Erat apposita decē cubitorū longitudinis,ac quatuor latitudinis mensa,quæ numismata loculis cōgregata,prout cuiq; dabať,numeris extrinsecus in loculis scriptis retinebat. Ingrediebantur deniq; ad Imperatorem non confuse,sed ordinatim secundū uocantis uocem quæ scripta uirorum nomina secundū officij dignitatē recitabat. Quorū primus uocatus est rector domus, cui nō in manibus,sed in humeris posita sunt numismata cum scaramangis quatuor. Post quem ὁ domesticostos Ascalonas,& ὁ de Longaristis Ploas sunt uocati:quorū alter militibus,nauigantibus præerat alter. Hi itaq; paris numeri,quia dignitas par erat,numismata & scaramanga suscipientes,præ multitudine non iam in humeris portauerunt,sed adiuuantibus alijs,post se cum labore traxerunt. Post hos admissi sunt magistri numero xxiiij.quibus erogatæ sunt numismatum aureorum libræ,unicuiq; secundum eundem numerum uigintiquatuor cum scaramangis duobus. Patriciorum deinde ordo hos ponè est sequutus,& duodecim numismatū libris cum scaramanga una donatus. Qui sicut nec patriciorum,ita nec librarum nisi quod unicuique dabatur,numerum nescio. Turba post hos immensa uocatur, protospatariorū, spatariorum,candidatorum,& id genus clientum.

FINIS DE REBVS VISIS IN GRAECIA, QVIBVS QVIA & alias superaddere proposuerat:nouum de rebus Othonis Augusti exorsus est librū,quē tamen ob breuitatē superiori addidimus.

De Othone primo Imperatore,& legatis ad eū missis, & qualiter ecclesiā Romanam,

Romanā,ac totam Italiam tyrannis liberauit,imperijq; unctionē & insignia cum iuramento Ioannis papæ non diu in fide permansuri accepit. De Romanorum,de dicti papæ sacrilegijs,incestis,stupris,& alijs flagitijs querimonia: & papæ ficta promissione de emendanda uita: & acri Imperatoris in eum recriminatione:& eius,hoc est,papæ obstinatione, qui Adelbertum recepit:de utriusq; eiectione:& synodo Romæ celebrata. Cap. VI.

Regnantibus,imò sæuientibus in Italia,& ut uerius fateamur, tyrannidē exercentibus, Berengario atq; Adelberto,Ioannes summus pontifex & uniuersalis papa,cuius tunc ecclesia supradictorū Berengarij atq; Adelberti sæuitiam erat experta,legatos sanctæ Romanę ecclesiæ,Ioannē uidelicet cardinalē,diaconū,& Azonem scriniarū serenissimo atq; pijssimo tunc regi,nūc Augusto Cæsari Othoni destinauit, suppliciter literis & regū signis orans, quatenus pro dei amore,sanctorumq; apostolorum Petri & Pauli,quos delictorum suorum cuperet esse remissores, se sibiq; cōmissam sanctam Ro. ecclesiā ex suorum faucibus liberaret,ac saluti & libertati pristinæ restitueret. Hæc dum Romani legati conqueruntur,uir uenerabilis Vualbertus, sanctæ Mediolanensis ecclesiæ archiepiscopus semiuiuus ex prędictorū rabie Berengarij atq; Adelberti liberatus,superius memorati Othonis potentiam adijt, indicans se nō posse pati Berengarij Adelbertiq;, necnon Vuillæ sæuitiam, quæ Manassen Arelatensem episcopū contra ius fasq; Mediolanensis ecclesiæ sedi præfecerat. Aiebat sanè hanc ecclesiæ suæ calamitatem, quæ quod se suosq; capere oporteret,interciperet. Sed Vualdo Cumanus episcopus hūc ponè est sequutus, nō disparē à Berengario atq; Adelberto & Vuilla,quàm Vualbertū contumeliā se esse perpessum clamitans. Venerant & nonnulli alterius ordinis ex Italia uiri, quos inter illustris marchio Otbertus cum apostolicis cucurrerat nuncijs,à sanctissimo Othone tunc rege,ut dixi,nunc Augusto Cæsare,consilium auxiliumq; expetēs. Horum itaq; rex pijssimus lachrymosis questibus inclinatus, nō quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi cogitans, filium suū sibi cognominē contra morem puerilibus in annis regē constitutum in Saxonia dereliquit: ipse collectis copijs, in Italiā percitus uenit. Qui tanto Berengarium atq; Adelbertū celerius regno expulit, quanto euidentius constat, quod cōmilitones Petrum & Paulum sanctissimos apostolos habuit. Bonus itaq; rex dispersa colligens,& cōfracta consolidans, quod cuiq; proprium fuit restituit. Dehinc Romā similia facturus adijt, ubi miro ornatu,miroq; apparatu susceptus, ab eodem summo pontifice & uniuersali papa Ioanne unctionem suscepit imperij. Cui nō solum propria restituit,uerumetiam ingentibus gemmarū,auri & argēti muneribus ipsum honorauit. Iusiurandū uero ab eodē papa Ioanne supra preciosissimū corpus Petri,atq; omnibus ciuitatis proceribus, se nunq; Berengario atq; Adelberto auxiliaturū,accepit. Post hæc in patriā properāter repedauit. Interea præfatus papa

Berengarij tyrannis

Vualberti querela

Vuilla, id est, calamitas

Otho tyrannidis exactor

Imp. unctio

iuramenti & promissionis oblitus, quam fecerat sancto Imperatori, ad Adelbertum ut se adeat mittit, iuramento ei affirmans se illum contra sanctissimi Imperatoris potentiam adiuturum. Adeo enim eundem Adelbertum ecclesiarum dei, eiusdemq́ papæ Ioannis persequutorem Imperator sanctus terruerat, ut omnem Italiam deserens, Fraxinetum adiret, seq́ Saracenorũ fidei cõmendaret. Imperator autẽ iustus, qui cur Adelbertum Ioannes papa, quẽ prius uehementi odio insequebatur, nunc diligeret, satis mirari nõ potuit, accersitis quibusdã familiaribus, an hoc uerum esset, Romã dirigit percontatũ. Quumq́ illò ĩdẽ nuncij peruenissent, huiusmodi nõ à quibuslibet aut paucis, sed ab omnibus Romanis ciuibus responsa suscipiunt. Non dispar uidetur ratio, cur Ioannes papa sanctissimũ Imperatorẽ, suũ scilicet ex Adelberti manibus liberatorem, & diabolus oderit creatorẽ. Imperator, quemadmodum re ipsa experti sumus, ea quæ dei sunt sapit, operatur, diligit ecclesiastica, & secularia negocia armis tutatur, moribus ornat, legibus emendat. Ioannes papa his omnibus aduersatur. Non clam est populo, quod fatemur. Testis est Rainera suipsius militis uidua, quam cæco captus igne multis præfectam urbibus, sacrosanctis beati Petri donauit aureis crucibus atq́ calicibus. Testis est Stephana eius amica, quæ in effusione, quod ex eo conceperat, recens hominẽ exiuit. Quod si cuncta taceant, Lateranense palatiũ sanctorũ quondã hospitium, nunc prostibulum meretricum, non silebit amicam coniugẽ Stephanæ patris cõcubinæ sororẽ. Testis omniũ gentium, præterq́ Romanorũ absentia mulierũ, quæ sanctorũ apostolorum limina orandi gratia timent uisere, quũ nonnullas ante dies paucos hunc audierint coniugatas, uiduas, uirgines ui oppressisse. Testes sunt sanctæ apostolorũ ecclesiæ, quæ non stillatim pluuiam, sed totum intrinsecus, supra ipsa etiam sacrosancta altaria imbrem admittunt. Quanta nos terrore tigna afficiunt, quũ diuinã opem eõdẽ deposcimus? Mors in tectis regnat, quæ nos orare multa uolentes impedit, atque domum domini mox linquere cogit. Testes sunt nõ solum iuncearum curatura, sed & quotidianarũ formarum mulieres. Cui eædem sunt, & silicem pedibus quæ conterunt atrum, & quæ magnorũ subuehuntur adiutorio iumentorum. Atq́ hoc rei est, quod tanta ei cum Imperatore sancto discordia est, lupis & agnis quanta sortito obtigit. Illi hoc ut impune liceat, Adelbertũ sibi tutorem & defensorẽ parat. Hæc dum à redeuntibus nuncijs Imperator audiret: Puer inquit est, facile bonorũ immutabitur exemplo uirorũ. Spero eum obiurgatione honesta, suasione liberali, facile ex illis sese emersurum malis, dicemusq́ tunc cum propheta, Hæc est immutatio dexteræ excelsi. Et adiecit: Quod prius rerum ordo deposcit, Berengarium in Feretrato monte resistentem propulsemus, dein paterna abdicatione dominum papam cõueniamus: si non uoluntate, uerecundia saltem in uirum perfectũ sese mutet. Sicq́ forsitan deuictus, bene consuescere, studebit his desuescere. His expletis, Papiæ nauim

Scelera Ioan. papæ

Othonis mansuetudo

piæ nauim conscendit, ac per Eridani alueum Rauennã usque peruenit: indeque progrediens montem Feretratum, quod oppidum sancti Leonis dicitur, in quo Berengarius & Vuilla erat, obsedit. Quò & præfatus papa Leonem uenerabilem sanctæ Romanæ ecclesiæ tunc protoscriniatium, nunc in eadem sede beati Petri apostolorum uicarium, necnõ & Demetrium optimatẽ Romanorũ illustrissimũ sancto Imperatori nuncios dirigit, mandãs haud mirũ esse, si hactenus iuuentutis igne deuictus, quid puerile gesserit. Iam tempus instare, quũ alieno cuperet uiuere more. Mandauit etiã dolose, quod quendam Leonem episcopum, & Ioannem diaconũ cardinalem suos infideles suscepisset, & quod sanctus Imperator promissionis suæ fidem uiolaret, dum eos, qui eo loci manebant, iuramento nõ ipsi, sed sibi astringeret. Quibus Imperator: Pro correctione, inquit, ac morũ immutatione, quam promittit, gratias ago. De promissis uero fidem mutare, cuius me arguit, an uerum sit ipsi perpendite. Omnem terram sancti Petri, quæ nostræ potestati subiecta est, ecclesiæ promisimus reddere: atque id rei est, quod ex hac munitione Berengarium cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto terram hanc ei reddere possumus, si non prius eam ex uiolentorum manibus ereptam, potestati nostræ subdamus? Leonem episcopum, & Ioannem cardinalem diaconum suos infideles, quos nos suscepisse accusat, his temporibus non uidimus, nedum suscepimus. Constantinopolim domino papa eos ad iniuriam nostram proficiscentes dirigente, Capuæ sunt, ut audiuimus, capti. Quibuscũ etiam Saleccum natione Bulgarum, educatione Hungarum domini papæ familiarissimum, & Zacheum uirum reprobatum, diuinarum atque humanarum inscium literarum, à domino papa episcopum nouiter consecratum, & Hungaris ad prædicandum, ut super nos irruant, destinatũ, eodem captos esse loco audiuimus. Hæc dominum papam nullis narrantibus fecisse crederemus, nisi literæ fidem admitterent, quæ plumbo signatæ eius nominis characteres monstrant. His expletis, Landohardũ à Saxonia Numendensem, & Liuthbrandum ab Italia Cremonensem episcopos cum præfatis nuncijs Romam dirigit, domino papæ se inculpabilem esse satisfacturum. Quorum etiã militibus hoc Imperator iustus imposuit, ut si secus dominus papa non crederet, duello uerum esse approbarent. Præfati igitur Landohardus & Liuthprandus episcopi Romam ante domini papæ præsentiam uenientes, tanto sunt in honore suscepti, ut non eos lateret, quanto sanctum Imperatorem tædio fastiditet. Ordinatim tamen, prout eis iniunctum fuerat, enarrantes, non iuramento, non duello satisfactionem papa recipere uoluit, sed in eadẽ qua fuerat duritia permansit. Subdole tamen post dies octo Ioannem episcopum Narniensem, & Benedictum cardinalẽ diaconum cum istis domino Imp. destinauit, putans hunc suis posse deludere uersutijs, cui nimis est uerba date difficile. Ante quorũ reditum Adelbertus, inuitante papa, à Fraxineto

Feretrati obsidio

Tractatus inter imp. & papam

rediens Centumcellas aduenit: deinde Romã profectus,non ut debuit repudiatus,sed à papa honorifice est susceptus. Hæc dum aguntur,phœbi radijs graue cancri sydus inæstuãs Imperatorẽ Romanis arcibus propellebat. Sed quum uirginale sydus gratã rediẽs temperiẽ ferret, collectis copijs clam Ro-

Othonis Romam reditus

manis inuitantibus Romã aduenit. Quid clàm dixerim,quũ maior Romanorũ pars optimatũ,sancti Pauli castellum inuaserit,sanctumq́ Imp.obsidibus etiam datis inuitauerit? Quid multis morer? iuxta urbem Imp.castrametatus est. Roma papa simul atq́ Adelbertus aufugiunt. Ciues uero sanctum Imp.cum suis omnibus in urbẽ suscipiunt,fidelitatemq́ promittunt:hæc addentes,& firmiter iurantes, nunq̃ se papam electuros aut ordinaturos præter consensum atq́ electionem domini Imperatoris Othonis Cæsaris Augusti,filijq́ ipsius regis Othonis. Post triduũ rogantibus tam Romanis episcopis,quàm plebe,magnus in sancti Petri ecclesia fit conuentus,sederuntq́

Synodi patrũ nomina

cum Imperatore archiepiscopi: ab Italia pro Engelfrido Aquileiensi patriarcha,quem in eadem urbe languor repẽte,ut fit,ortus arripuerat, Rodulfus diaconus, Vualbertus Mediolanẽsis, Petrus Rauennas. A Saxonia, Adeltac archiepiscopus, & Landohardus episcopus Numendensis. A Francia, Orgerius ep scopus Spirensis, Bubtus Parmensis. Ab Italia, Liuthprandus Cremonensis, Hermenaldus Regensis. A Thuscia, Conradus Lucensis, Euerarius Ariciensis. Pisanus Senensis, Florentius Pestruensis, Petrus Camerinensis, Spoletinus Romanus, Grego. Albanensis, Spoletinus, Sico Hostiensis, Benedictus Portuensis, Lucidus Canensis, Theophylactus Prænestinus, Vuido Syluæ candidæ, Leo Velitriensis, Sico Blebensis, Stephanus Serensis, Ioannes Nepesinus, Ioannes Tyburtinus. Ioannes Forocludensis, Romanus Ferentinensis, Ioannes Normensis, Ioannes Berulensis, Martinus Sutrinus, Ioannes Narniensis, Ioannes Sapiniensis, Ioannes Gallacensis. Phalarensis, Alaterensis, Ortanus, Ioannes Anagniensis, Trebensis, Salibatinus, Tarraconẽsis, Stephanus cardinalis archipresbyter titulo Balbinæ, Dominicus titulo Anastasiæ, Petrus titulo Damasi, Theophylactus titulo Crysogoni, Ioannes titulo Equitij, Ioannes titulo Susannæ, Petrus titulo Pãmachij, Adrianus titulo Calixti, Ioannes titulo Cæciliæ, Adrianus titulo Luciniæ, Benedictus titulo Sixti, titulo quatuor coronatorũ, Stephanus titulo Sabinæ, Benedictus cardinalis archidiaconus, Ioannes diaconus, Bonofilius diaconus, cardinalis Primicerius, Georgius Secundicerius, Stephanus adminiculator, Andreas Arcarius, Sergius Primicerius defensorum, Ioannes sacellarius, Stephanus, Theophylactus, Adrianus, Stephanus, Benedictus, Azo, Adrianus, Romanus, Leo, Benedictus. Item Leo & Leo scriniarij, Leo primicerius scholæ cantorũ, Benedictus subdiaconus & oblationarius, Azo, Benedictus, Demetrius, Ioãnes, Amicus, Sergius, Benedictus, Vrso, Ioãnes, Benedictus subdiaconus, subpulmẽtarius, & Stephanus archiacolytus cum omnibus

omnibus acolytis & regionarijs. Ex primatibus Romanæ ciuitatis, Stephanus filius Ioãnis Superista, Demetrius Meliosi, Crescentius caballi marmorei, Ioannes cognomento Nuzina, Stephanus de Muza, Theodorus de Rufina, Ioannes de Primicerio, Leo de Camirzuli, Richardus, Petrus de Canaparia, Benedictus cum Bulgamino filio suo ex plebe, Petrus qui & Imperiola est dictus, astitit cum omni Romanorum militia.

Quæ acta sint in concilio contra Ioannem Romanum pontificem, in quẽ moderato animo & maturo consilio processit Otho: & quæ illi flagitia obiecta sint à congregatis in concilio, enormia certe & uix credibilia, etiam in sicario aut pagano. Cap. VII.

His itaq; residentibus, silentiumq; summũ tenentibus, ita sanctus est Imperator exorsus: Quoniã decorũ esset tam claro sanctóq; dominũ papã Ioannẽ interesse concilio, quur tantũ declinauerit cœtum uos ô sancti patres consulimus, quibus cõmunis labor ecclesiasticus ac cõmune negociũ existit. Tunc Romani pontifices & cardinales, presbyteri ac diaconi cum uniuersa plebe dixerunt. Miramur sanctissimã prudentiã uestrã nos hoc uelle percontari, quod nec Hibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolas latet. Non hic iam de illis est qui ueniũt in uestimentis ouiũ, intus aũt sunt lupi rapaces: ita aperte sæuit, ita aperte diabolica pertractat negocia, ut nihil circuitionis utatũ. Imperator respondit: Iustũ nobis uidetur, ut accusationes nominatim exprimantũ: deinde quod agendũ est cõmuni consilio pertractetũ. Tunc consurgẽs Petrus cardinalis presbyter se uidisse illũ missã celebrasse, & nõ cõmunicasse testatus est. Ioannes episcopus Narniensis, & Ioannes cardinalis diaconus se uidisse illum diaconũ ordinasse in equorũ stabulo nõ certis temporibus sunt professi. Benedictus cũ cæteris condiaconis & presbyteris dixit se scire, quod ordinationes episcoporũ precio faceret, & q; annorũ decẽ episcopũ in Tudertina ciuitate ordinaret. De sacrilegio nõ esse necesse pcontari dixit, quia plus uidendo q; audiendo scire potuissemus. De adulterio dixerunt, quod oculis nõ uiderant, sed pro certo scirent uiduam Rainerij & Stephanam patris concubinã & Annam uiduam cum nepte sua abusum esse, & sanctũ palatiũ lupanar & prostibulũ fecisse: uenationẽ dixerunt publice exercuisse. Benedictũ spiritualẽ patrẽ suũ lumine priuasse, & mox mortuũ esse. Ioannem cardinalẽ subdiaconum uirilibus amputatis occidisse, incendia fecisse, ense accinctũ, galea & lorica indutũ fuisse testati sunt. Diaboli in amorẽ uinum bibisse omnes tam clerici q; laici acclamarunt. In ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq; dæmonum auxilium poposcisse dixerunt. Matutinas & canonicas horas eum non celebrasse, nec signo crucis se muniuisse professi sunt. His auditis Imperator quia Romani eius loquelã propriam, id est, Saxonicam intelligere nequibant, Liuthbrando Cremonensi episcopo præcepit, ut latino sermone hæc Romanis omnibus quæ sequuntũ exprimeret. Surgens itaq; sic cœpit.

Tractatur cõtra papam

Crimina Io. papæ

De Imperatoris Othonis matura in Ioannem pontificem maximũ consultatione per interpretem facta: & de patrũ contra eum attestatione, etiam cum sui anathematizatione si minus uera dicerent: de cꝗ consilio inito, ut in persona citetur ad sui purgationem. Caput VIII.

PErsæpe contigit, & nobis expertis credimus, ut in dignitatibus constituti inuidorũ infamia maculentur: displicet bonus malis, quemadmodũ & malus bonis. Atcꝗ hoc rei est, quod hanc in papam accusationẽ quam modo Benedictus cardinalis diaconus legit, & uobiscũ fecit, amphibolam retinemus, incerti utrũ è zelo iustitiæ an impietatis liuore proruperit. Vnde mihi indigno secundum concessæ dignitatis autoritatẽ omnes obtestor per deum quem fallere, & si uult, nemo potest, sanctamcꝗ eius genitricẽ intemeratã uirginem Mariã, percꝗ preciosissimum apostolorum principis corpus, in cuius hæc recitantur ecclesia, ut nulla in dominum papam iaculentur conuicia, quæ nõ sint ab ipso patrata, atcꝗ à uiris probatissimis uisa. Tunc episcopi, diaconi, clerus, & cunctus Romanorũ populus quasi uir unus dixerunt: Si nõ & quæ per Benedictum diaconum lecta sunt, hiscꝗ turpiora & ampliora Ioannes papa indigna cõmisit facinora, non nos à peccatorum uinculis absoluat apostolorum princeps beatus Petrus, qui uerbo cœlũ indignis claudit, iustis aperit. Simus anathematis uinculo innodati, atcꝗ in die nouissima in sinistra parte positi cum eis qui dixerunt domino deo, Recede à nobis, sciẽtiam uiarum tuarum nolumus. Quod si fidem nobis nõ adhibetis, exercitui domini Imperatoris saltem debetis credere, cui ante V. dies ense accinctus, clypeo, galea, lorica indutus occurrit, solus Tyberis qui interfluxit, ne sic ornatus ab exercitu caperetẽ impediuit. Mox sanctus Imperator dixit: Tot sunt huius rei testes, quot sunt nostro in exercitu bellatores. Sancta synodus dixit: Si placet sancto Imperatori, mittantur literæ domino papæ ut adueniat, secꝗ ex his omnibus purget. Tunc eidem sunt literæ destinatæ.

Patrũ in Ioãnẽ obtestatio.

Diploma siue exemplũ literarũ Imperatoriarũ autoritate concilij ad Ioannem papã missarũ, quibus uitia à concilio illi obiecta, summatim recitanẽ cũ humili obsecratione, ut ad se purgandũ in cõciliũ uenire nõ recuset. Ca. IX.

SVmmo pontifici & uniuersali papæ domino Ioanni, Otho diuinæ respectu clementiæ Imperator Augustus, cũ archiepiscopis Liguriæ, Thusciæ, Saxoniæ, Franciæ, in domino S. Romã ob seruitiũ dei uenientes, dum filios uestros Romanos, scilicet episcopos, cardinales, presbyteros, diaconos, & uniuersam plebem de uestra absentia percontaremur, & quid causæ esset, quod nos ecclesiæ uestræ, uestricꝗ defensores uidere noluissetis: talia de uobis tãcꝗ obscœna protulerunt, ut si de histrionibus dicerentur, uobis uerecundiã ingereret. Quæ ne magnitudinẽ uestrã omnia lateãt, quædã uobis sub breuitate describimus: qm̃ si cuncta nominatim exprimere cuperemus, dies nobis nõ sufficeret unus. Noueritis itacꝗ nõ à paucis, sed ab oibus tã uestri ꝙ̃ alterius

ordinis

ordinis,uos homicidij, periurij, sacrilegij, & ex propria cognatione,atque ex duabus sororibus incesti crimine esse accusatos. Dicunt & aliud auditu ipso horridum,diaboli uos in amorē uinum bibisse:in ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq; dæmonum auxilium poposcisse. Oramus itaq; paternitatem uestrā obnixe, uenire atq; ex his omnibus uos purgare non dissimuletis. Si forte uim temerariæ multitudinis formidatis, iuramento uobis affirmamus, nihil fieri præter sanctorum canonū sanctionē. Data viij.idus Nouemb.

De Ioannis papæ apologetico,id est,responso, ut autor accipit,quū apologiam potius dicat,qua excōmunicatos pronunciat, si ad noui pontificis electionem processerint.Et de rescripto patrum in concilio ad eundem papam, quod uerbis sacris fulcitur. Cap. x.

Hanc epistolā quum legisset,huiusmodi apologeticū scripsit.Ioānes episcopus seruus seruorū dei, omnibus episcopis. Nos audiuimus dicere, quod uos uultis alium papā facere:si hæc facitis,excōmunico uos de deo omnipotenti,ut non habeatis licentiā ullum ordinare,& missam celebrare.Quū hæc epistola in sancta synodo legeret, aduenerunt qui prius defuerant religiosi à Lotharingia,Hēricus Treuerēsis archiepiscop.ab Æmylia & Liguria, Vuido Muziensis, Gezo Tertonensis, Sigulfus Placentinus:quorū consilio domino papæ ita rescribūt: Summo pontifici & uniuersali papæ dño Ioāni, Otho diuinæ respectu clemētiæ Imp. Augustus:sed & sancta synodus Romæ ob seruitiū dei congregata in dño, Sal. Præterita synodo quæ celebrata est viij.idus Nouēb. literas uobis dereximus, in quibus accusatorū uestrorū uerba,atq; accusationis causæ continebant. Rogauimus etiā eisdē literis magnitudinē uestram,quemadmodū iustum est.A uobis non quales temporis qualitas, sed inconsultorū uanitas exposcit hominū literas accepimus. Non ueniendi ad synodū rationabilis esse excusatio debuit.Sed & præsentes magnitudinis uestræ debuerūt nuncij interesse,qui aut ægritudinis,aut certe difficultatis causa satisfacerent sanctā uos synodū declinasse.Est & aliud uestris in literis scriptum,quod nō episcopum,sed puerilem ineptiā scribere deceret. Excōmunicastis enim omnes,ut non habeamus licentiā canendi missas,ordinandi ecclesiasticas dispositiones,si alium Romanæ sedi constitueremus episcopū.Ita enim scriptum erat,Non habeatis licentiā ullū ordinare.Nūc usq; putauimus,imò credimus, duo negatiua unum facere dedicatiuum: nisi uestra autoritas priscorum sententias infirmaret autorum.Nos uero intentioni uestræ nō uerbis respondeamus. Si ad synodum uenire,& obiecta purgare non differtis, autoritati uestræ proculdubio obediemus. Sed si,quod absit, uenire,& obiecta uobis capitalia crimina purgare dissimulatis,quum præsertim uos uenire nil impediat, non maris nauigatio, non corporis ægritudo, non itineris longitudo:tunc excommunicationē uestrā paruipendemus:eam potius in uos retorquebimus,quoniamquidem iuste facere possumus. Iudas domini

Excōmunicationis tenor

Synodi cū papa expostulatio.

domini nostri Iesu Christi proditor, imò uenditor cum cæteris prius ligandi atq; soluēdi potestatē à magistro in hæc uerba acceperat: Amen dico uobis, quæcunq; liganeritis super terrā, &c. Quamdiu enim bonus inter discipulos fuit, ligare atq; soluere ualuit, postquā uero cupiditatis ueneno homicida factus uitā occidere uoluit: quē postea ligatū soluere, atq; solutū ligare potuit, nisi seipsum, quem infelicissimo laqueo strangulauit? Data x. kal. Decemb. & missa per Adrianū cardinalē presbyterū, & Benedictū cardinalē diaconum. Qui quū ad Tyberim peruenissent, eum nō inuenerūt. Pharetratus enim in campestria iā abierat. Nec quisq; erat qui his ubi ipse esset indicare posset. Quumq; eum inuenire non possent, cum eisdē literis ad sanctā synodū quæ

Imp. de papæ accusatio tunc tertio est habita, sunt reuersi. Mox Imp. ait, Expectauimus aduentum eius, ut præsente eo quod nobis egerit quereremur: uerū quoniā eum nō affuturū certo scimus, q; perfide nobiscū egerit, ut diligenter agnoscatis, eniā atq; etiā flagitamus. Notū itaq; uobis facimus archiepiscopis, presbyteris, diaconis, reliquoq; clero, necnō & comitibus, iudicibus omniq; plebi, quod idē Ioannes papa oppressus à Berengario atq; Adelberto rebellibus nostris misit nobis in Saxoniā nuncios, rogans ut pro amore dei in Italiā ueniremus, & ecclesiā sancti Petri ac seipsum ex faucibus eorum liberaremus. Nos uero adiuuante deo, quantū fecerimus, nō est necesse dicere, ut impræsentiarū uidetis. Ereptus uero mea opera ex eorū manibus, & honori debito restitutus, oblitus iuramenti & fidelitatis quam mihi supra corpus sancti Petri promisit, eundē Adelbertū Romā uenire fecit, & cōtra me defendit, seditiones fecit, & uidētibus nostris militibus, dux belli factus, lorica & galea est indutus. Quid super hoc sancta synodus decernat, edicat. Ad hæc Romani pontifices, reli-

Sententia contra Io. papā quusq; clerus, & cunctus populus dixerūt: Inauditū uulnus inaudito est cauterio exurendū. Si corruptis moribus sibi soli, & nō cunctis obesset, quoquo modo tolerandus esset. Quot prius casti huius facti sunt imitatione incesti? Quot probi huius exēplo cōuersationis sunt reprobi? Petimus itaq; magnitudinē imperij uestri, monstrū istud nulla uirtute redemptū à uitijs, à sancta Romana ecclesia pelli, aliumq; loco eius constitui, qui nobis exemplo bonæ cōuersationis præesse ualeat, & prodesse sibi: recte uiuat, ac bene uiuendi nobis exemplū præbeat. Tunc Imp. Placet, inquit, quod dicitis, nihilq; gratius nobis, q; ut talis qui huic sanctæ & uniuersali sedi præponat, inueniri possit.

De Leonis protoscriniarij in summū pontificē electione: & Ioannis depositi largitione, qua Romanos in cædē Imperatoris & noui papæ solicitauit: sed Imperatore uincente, frustra conati sunt. Leonis tamen indulgentia obsidibus remissis quum Imperator abesset, meretricularū illecebris populus Romanus rursum Ioannē recipit, qui in Leonis asseclas mire sæuit, donec à diabolo enectus est. Post quem Romani Benedictum papam declarant: sed Leoni sedes redditur, Benedicto exulante. Cap. XI.

His dictis

His dictis omnes una uoce dixerunt, Leonē uenerabilē sanctæ Romanæ ecclesiæ protoscriniariū uirum approbatū, ad summū sacerdotij gradū nobis in pastorē eligimus, ut sit summus & uniuersalis papa Romanæ ecclesiæ, reprobato ob improbos mores Ioanne apostata. Quū hoc omnes tertio dixissent, annuente Imp. nominatū Leonē ad Lateranense palatiū secundū consuetudinē cum laudibus ducunt, & certo tempore in ecclesia S. Petri ad summū sacerdotiū sancta consecratione attollunt, & fideles se ei affuturos iureiurando promittunt. His ita gestis, sperans sanctissimus Imp. cum paucis Romæ se degere posse, ne consumeret Romanus pop. ob multitudinē exercitus, multis ut redirent licentiam dedit. Quumq; hoc Ioannes, qui deiectus est, papa cognosceret, nō ignorans q; facile Romanorū mentes pecunia possent corrumpere, clàm Romā mittit nuncios, beati Petri, omniumq; ecclesiarū pecuniā repromittentes, si super pium Imp. & dominū Leonē papā irruerēt, eosq; impijssime trucidarent. Quid multis morer? Romani q̄ mox exercitus paucitate confisi, imò decepti, & pecuniæ promissione animati, buccina cōcrepante, super Imperatorē ut eum occidant festinare contendūt. Quibus Imp. super pontē Tyberis, quem Romani plaustris impeditum habebāt occurrit. Cuius fortes milites assuefacti bello, pectore & armis intrepidi eos inter prosiliunt, & quasi accipitres auium multitudinē nullo resistente proterunt. Non latibula, nō corbes, nō concaua ligna, nō cryptæ, sordiū receptacula, fugientibus tutelæ esse possunt. Occidunt itaq;, & ut assolet contingere uiris fugientibus, passim à tergo uulnerant. Quis tūc Romanorū cladis huius superstes fieret, si nō Imp. sanctus misericordia quæ eis nulla debebat inclinatus, suos adhuc interficere sitientes retraheret & reuocaret? Itaq; deuictis oībus, atq; ijs qui superetāt obsidibus acceptis, uenerabilis papa Leo pedibus Imp. prouolutus orat, ut Romanis obsides reddat, seq; eorū fidei cōmendet. Rogatu deniq; uenerabilis papæ Leonis Imperator sanctus Romanis obsides reddit, non incertus, quod prosecuturus sum, incepturos. Igitur Romanorū fidei eundē papam quemadmodū lupis agnum cōmisit. Deinde Roma exiens, Camerinū Spoletumq; uersus, ubi Adelbertū esse audierat properauit. Interea mulieres quibuscum Ioānes, qui dictus est papa, uoluntatis suæ ludibriū exercebat, nō ignobiles & plures concitauerunt Romanos, ut Leonem summum & uniuersalē papam à deo & ipsis electum perderent, & Ioannem in urbē susciperent. Quod quū fecissent, deo miserante, ex eorū manibus est uenerabilis papa Leo liberatus, paucisq; ipsum concomitantibus, ad pijssimi Imp. misericordiā est profectus. Imperator deniq; sanctus tantum dedecus ægre ferens, tum ex domini papæ Leonis deiectione, tum ex Ioanne cardinali diacono, & Azone protoscriniario, quorū alterū manu dextera, alterū lingua, duobus digitis, naribusq; abscisis, Ioannes abdicatus defœdauerat, reparato exercitu, Romam redire disposuit: priusquā tamen sancti Imp. copiæ

Leo pulso Ioanni succedit

Munerū corruptela

Ro. strages

Io. eiecto Leone recipitur

essent congregatæ, uolens cunctis seculis innotescere dñs, quàm iuste esset Ioannes papa à suis episcopis & omni plebe repudiatus, quàmque postmodū iniuste receptus: quadā nocte extra Romā dum se cum cuiusdā uiri uxore oblectaret, in temporibus adeo à diabolo est percussus, ut intra dietū octo spatiū eodē sit uulnere mortuus. Sed eucharistiæ uiaticū ipsius instinctu qui eū percusserat, nō percepit: quemadmodū à suis cognatis & familiaribus qui præsentes erant, persæpe sub attestatione audiuimus. Quo mortuo, Romani omnes iuramenti quod sancto Imp. promiserant immemores, Benedictū cardinalē diaconū papam constituunt, insuper & iuramento nunquam se eum dimissuros, sed eum cōtra Imp. potentiā defensuros promittunt. Quo audito Imp. urbē uallauit, neminē qui nō membris truncaret exire permisit: machinis & fame usqueadeo afflixit, donec Romanis nolētibus urbem reciperet, Leonē uirum uenerabilē debitæ sedi restitueret, ac Benedictū summæ sedis inuasorem eius præsentiæ præsentaret. Residentibus itaque domino Leone summo & uniuersali papa in ecclesia Lateronensi, necnon & Imp. sanctissimo Othone, & episcopis Romanis, Italicis, à Lotharingia & Saxonia, archiepiscopis, presbyteris, diaconis, omnique Romanorū plebe, quorum nomina superius ascribuntur: aduenit Benedictus apostolicæ sedis inuasor, eorū qui se elegerant manibus adductus, pontificialibus uestibus indutus. Quem Benedictus cardinalis archidiaconus tali est sermone aggressus, Qua tibi autoritate, quáue lege, ô inuasor, hæc pontificalia indumenta usurpasti, superstite hoc præsenti domino nostro uenerabili papa Leone, quē tu nobiscū accusato & reprobato Ioanne ad apostolicatus culmen elegisti? num inficiari potes præsenti domino Imp. iuramento promisisse, nunquam te cum cæteris Ro. papam electurū aut ordinaturū absque illius filijque sui regis Othonis consensu? Benedictus respondit, Si quid peccaui, miseremini mei. Tunc Imperator effusis lachrymis, quàm misericors esset ostendens, rogauit synodū, ne Benedicto præiudiciū fieret. Si uellet & posset, ad interrogata responderet: quod si nō posset, aut nollet, ac se culpabilē redderet, tamen pro timore dei misericordiā aliquam inueniret. Quo audito, ad domini Leonis papæ pedes, ipsiusque Imp. idem Benedictus concite procidēs, se peccasse, seque sanctę Ro. sedis inuasorē esse acclamauit. Post hæc palliū sibi abstulit, quod simul cū pontificali ferula quā manu gestabat, domino papæ Leoni reddidit. Quam ferulā idem papa fregit, & fractam populo ostendit. Deinde Benedictū in terra sedere præcepit. Cui casulā, quam planetā uocant, cum stola pariter abstulit. Post aūt omnibus episcopis dixit, Benedictū sanctæ & apostolicæ sedis Romanæ inuasorē, omni pontificatus & presbyteratus honore priuamus: ob eleemosynā uero domini Imperatoris Othonis, cuius sumus opera in sedē debitā restituti, diaconatus eū ordinē habere permittimus, & non iam Romæ, sed in exilium destinamus.

Io. papa à dæmone necatur

Benedictus antipapa obiurgatur

Benedicti pœnitentia

FINIS EORVM QVAE EXTANT.

EPITOME GERMANORVM, OPERA IACOBI VVYMPFELINGII SELETSTADIENSIS & SUORUM CONTEXTA, AC NUPER PER ERUDITUM QUENDAM RECOGNITA.

IACOBVS VVYMPFELINGIVS THOMAE VVOLPHIO Iuniori, pontificij iuris interpreti, summo amico, S.

IDENS Romanas, Venetas, Anglas, Pannonumq; & Bohemorum, ac Francigenũ historias indies lectum iri, excitaueram nuper Sebastianũ Murrhonem, ut ex priscis historiographis, epitomen saltem rerum à Germanis magnifice gestarum comportaret: ne quum cæteræ nationes egregia maiorum suorũ facinora disseminare studẽt, nos ueluti somnolenti & parui animi, gloriæq; auitæ contemptores, perpetuo dormitare uideremur. Morem mihi gesturus Murrho, quod cœperat, immatura morte interueniente, neq; perficere potuit, neque reuidere. Ego itaq; quicquid ille meo hortatu aggressus, tanquam fragmenta post se reliquit, cogitabam in seriem distribuere, augere, & utcunq; absoluere, tibiq; mi suauissime Thoma dedicare, non solum ad gloriã nominis tui sempiternã: sed etiam ut omnes Germani in hac epitome antiquitates Germaniæ uideant, uitã nostratiũ Imperatorum legant, Germanorumq; laudes, ingeniũ, bella, triumphos, artiũ inuentionẽ, nobilitatẽ, fidem, constantiã, & ueracitatẽ ediscant: atq; ut his breuibus ansam præbeamus studiosæ posteritati, quo maiora indies studeant adijcere, & amplioribus rerum incrementis Germanorum laudes cumulare. Verum à Germanicis laudibus Argentinam, unde tibi: & Seletstadiũ, unde mihi origo est, cæterasq; ciuitates ex hoc Rheni littore Galliam uersus sitas, nolumus exclusum iri, quoniam eas ab Octauiani ætate, Suetonio teste, Germani inhabitarunt: unde & Germaniæ nomen meruere. Et Plinius & Cor. Tacitus, Ammianus Marcellinus, Frãciscus Petrarcha, Blondus, Lupoldus, Hermannus, & Æneas Syluius, inter Germaniæ fines illas dinumerant. Ecclesia quoq; Romana, inter Germaniæ metropoles Maguntinam, Treuerensem, & Agrippinam collocauit. Quumq; summus pontifex legatos à latere ad Germaniam mittit, in his patriæ quoq; nostræ ciuitatibus munus legationis suæ illi exercent: quod nisi Germaniæ pars essent, quas legati ad Germaniam missi dispensationes, indulgentias ac beneficiorũ prouisiones in eis administrant, irritæ uiderentur & inanes: nam & ad Galliã alij à nostris mittuntur legati, qui in nostris ciuitatibus partes suas nequaquã explent. Adde quod ipse Carolus Burgũdiæ dux, Maximiliani regis socer, ad principes ele

ctores perscripsit, sese & Germanum esse & dici uelle: cuius tamen terrae in hoc Rheni littore sitae fuerunt, imò ipsarum ciuitatum & pagorum antiquissima nomina Germanicū sonant,& minime Gallicū.Et si uel Caroli magni, aut filiorum nepotumq́ suorū aetate, hic unquā Galli habitauissent, uersatū fuisset & hic proculdubio Gallicū idioma. At ubi nam inueniuntur ulla Gallicae linguae uestigia? ubi libri Gallici? ubi monumenta? ubi epistolae? ubi epitaphia? ubi literae contractuū rerum urbanarū & ciuilium aut feudorū? sicut à septingentis & octingentis annis, Latinae & Germanicae linguae apud nos monuméta reperiūt. Nec mihi persuaderi potest optimos Sueuię duces, qui cathedralé apud Spiras ecclesiā, quiq́ coenobiū diuae Fidis in patria mea Selestadio fundarunt & locupletauerunt, magnificas illas impensas, paternáq́ substantiā in Galliā traducere, ac inter Gallos profundere uoluisse. Glorietur ergo ille mendicus blattero, qui nostrā Germaniā atq́ famam discerpit, se & suū patré à Gallis descendisse. Nos mi charissime Thoma gloriabimur à maioribus nostris Germanis processisse: quorum in hac epitome mirificas & antiquas laudes, inter reliquas honestas lucubratiunculas, quas auidissime reuoluere soles, cum singulari uoluptate lectitaturum te confido, operamq́ daturum, ut non solum propediem calcographia disseminetur, sed etiā doctissimis uiris Baptistae Mantuano, Philippoq́ Beroaldo Bononiensi pręceptori tuo in primis transmittatur ad gloriā Germanorū sempiternam. Vale felix ex eremitorio diui Guilhermi Argeñ. viij. Kalend. Octobris. M. D. I I.

Thomas Vuolphius iunior, Iacobo Vuympfelingio S.

SOLENT qui doctrina & eruditione pollent, lucubrationes suas summis terrarumq́ principibus inscribere, ut quae effecerunt fiant uenerabiliora. Sic Iulius Pollux ad Cōmodū Caesaré de Grammatica scripsit. Sic Vitruuius ad Augustum de architectura. Sic Oppianus ad Antoninū de piscibus. Tu uero, ut es omnis gloriae & ampullosi fastus cōtemptor, epitomas Germanicas, opus mehercule & graue & eruditum sub nomine Thomae tui, qui cum aerumnarum uarietate quotidie luctatur, publicare uoluisti: haud absimile quiddam à Platone agens, qui Phedoni Eliensi ex cohorte illa Socratica, quanq́ is seruus fuit, eius tamen nomini illum librum diuinum De immortalitate animae dedit. Dicam quae sentio, nullo unquam munere fui magis delectatus: placeant alijs aurea, argenteaq́ pocula, placeant uasa gemmata & thericlea, placeant structurae magnificę, atq́ his se oblectent: nos monumenta literaria laudamus, extollimus, admiramur, & hanc praecipue historiam quam multo labore & uigilia in Germanorum decus excudisti: nihil ea tersius, nihil accuratius scriptum. Perinde ex fide hic omnia narrantur, ac si fides ipsa dictasset. Quum iam defeceris mi doctissime Iacobe, exhibebunt te Epitomae nostrae tanquam manu tuis postetis, ducentq́ per aetates atq́ urbes, ut te uideant qui nondum nati sunt, te

audiāt, te laudibus prosequanť: facient mihi crede, ut semper sis in manibus, semper in ore uersetis hominū, & eorū maxime qui doctiores sunt & studia politiora amplectunť. Non deerūt fortasse qui parum id operis probabunt: nec te propterea laboris pœniteat. Noui quosdā in hoc orbe, penè dixissem in hac urbe, qui tametsi initiati sunt, & in classe ecclesiastica antesignani habentur, magis tamen ludo tesserario, aut chartulis lusorijs delectātur, quàm Hieronymi aut Cypriani scriptis. Sunt qui dum in æde sacra horarias preces psallunt, intus & in cute torquētur, quid uernula domi agat, & an piperatum egregie conditum sit, an bene salitū assabulum, an lucanicæ crassæ sint & delicatæ, an scitè pisces fricti. Et hi nihilominus quando nec generoso sanguine nec moribus nec doctrina sunt spectabiles: ubi literarū proceres conueniunt, quod cum summo dolore refero, primi accumbere uolunt, & subsellijs honoratioribus sedere, quasi locus ille eminentior splendorem ipsis afferat: quum ediuerso locum homo, non locus hominē exornet, quod & Damonidas apud Cheronensem Plutarchum non ignorauit, & canonica decreta testanť. Volui hæc obiter dicere, ne illi qui fortuna duce, quæ semper cæca est, uel officio uel dignitate præditi sunt, plus nimio sibi blandiantur & arrogēt. Impurissimis uiris, quod nemo ignorat, sæpe honores cōmittunť. Inde Græcanicum illud ac elegans adagium, Asinus mysteria uel sacra portat. Vale mi doctissime Iacobe, & succisiuis temporibus conde ac compone, quæ mox in tempore sis deprompturus: ut sic agas negocium posterorum, teq́ uixisse testeris. Vale iterum Argentinæ cursim ex ædibus nostris, Anno Christi M. D. IIII. pridie kalendas Ianuarij.

GERMANORVM QVINQVE ESSE GENERA, CAPVT PRIMVM

GErmani quinq́ constant generibus, Vindelico, quorū pars Burgundiones, à quibus profecti hi qui Gallias obtinent: seu apud Æduos & Ararin fluuium sedes habent, qui Germanorū coloni in ritus moresq́ Gallicos deformati sunt. Alterum genus Ingeuones, quorum pars Cimbri, Theutoni, ac Chaucorum gētes. Tertium Isteuones Rheno proximi, quorum pars Cimbri mediterranei: deinde Hermiones, quorum Sueui Hermunduri, Chatti, Cherussi. Quintum genus Peucini dicti Bastarnæ contermini Dacis.

Cimbri Germanorum uetustissimi uicere Græcos, Boios, Illyricum, Romanos consules & legatos plurimos, atque Hispanos. Caput II.

EX his fama uetustiores Cimbri, siue illi Theutoni, siue mediterranei fuerint, Homeri celeberrimi poëtarum ætate, uel paulo supra eius ætatem, militiam agitauere usque ad Mæotida paludem, suæq́ expeditionis moni-

menta, Cimmeriũ Bosphoron reliquere: nam Græci Cimbros κιμμερίους uocant: audacterq; traiecto Bosphoro ad Ioniã usq; terram decurſarũt, Sardibus captis, & Magnetũ gente à Treribus funditus deleta, quæ gens Cimmerica diu ſecundis rebus uſa eſt. Cimbrorum clima ipſe poëta inſinuans, quod tenebroſum eſſet, ſic memorat. Aëre & nebula cooperti ſunt. Illis ſol nunquam Phaeton ſua lumina ſpargit, Perniciosa ſuper nox ſemper tendit iſtis. Habitãt autẽ in Germaniæ ora Cimbricũ Cherſonneſum ab eis appellatũ inter Albis & Chaluſi fluminũ oſtia, inter Germanicũ Sarmaticumq; oceanũ. Hi ſunt qui ad Ponti dexterã, mediterraneã regionẽ habitantes uſq; in Ioniam excurrebant. Hos Scythæ ex his ſedibus pepulerunt, Scythas aũt Græci, qui Panticapeum, & alias in Boſphoro urbes habitãt. De his noſtris populis, multa apud Strabonẽ reliquosq; Græcos hiſtoricos, apud Plutarchum Ariſtotelemq; philoſophos legimus. Vtinã tantũ animi noſtris Germanis principibus hodie ineſſet, ut quas Cimbri olim ob bellicam ſolũ gloriam ſubegerunt, hi pro Chriſti fide & charitate eas ſedes ex Turcorũ manibus eriperẽt, quorũ hodie ſeruituti Ionia, Pontus, Græciaq; omnis, nõ abſq; magna omnium Chriſtianorũ regum ignominia miſerabiliter & fœdiſſime ſubiecta eſt. Hæc commemorare libuit, uti noſceres, quanta noſtrates gloria floruerint ante urbem Romã conditã, Syluijs Albæ regnantibus, anno centeſimo ſexageſimoq;. Hac enim ætate Homerũ Heſiodumq; poëtas inuenimus claruiſſe. Romanis autẽ rebus florentiſſimis, poſt Punica bella omnia, interq; ſociale bellũ, quod fuit anno urbis conditæ ſexingenteſimo ſexageſimoſecundo, Boios Gallorũ populos, qui Hercyniam ſyluam inhabitarunt, Cimbri agmine facto inuaſere, à quibus eiecti Iſtros & Scordiſcos Gallicas gentes petiere. Tum Theuriſcas & Thauriſcos, & hos quoq; nationis Gallicæ, deinde Heluetios adierunt, uiros tum plurimo locupletes auro, cæterum in pace uitam agitantes: quumq; cõflatas hi bellicis artibus opes longe ſuis ampliores eſſe uiderent, Heluetios ſecum ſollicitaſſe, præcipue Tigurinos, & Teygenos, quos uniuerſos deleuere Romani, nõ tamen impune. Prius enim Cimbri gens uaga, populabundi in Illyricum, hodie Sclauoniam, uenerunt: ab his Papyrius Carbo conſul cum exercitu fuſus eſt. Deinde M. Iunius Syllanus, etiam conſul aduerſum Cimbros infeliciter pugnauit. Poſt id bellum Cimbri per legatos à ſenatu populoq; Romano ſedem & agros poſtulauerunt, quorũ petitione ſpreta, Cimbri cum Tigurinis, quos ex Heluetijs ſecũ in militiam ſollicitaſſe retulimus, in Galliam migrauere in fines Allobrogũ, ibiq; cum L. Caſſio conſule manus conſerunt, eumq; cum exercitu trucidãt. Milites qui ex clade ſupererant, datis obſidibus, & rerum omnium dimidia parte, ut incolumes dimitterent, cum Cimbris pacti ſunt. M. Aurelius Scaurus conſulis legatus, à Cimbris fuſo exercitu captus, & in conſiliũ ab his euocatus, quũ deterreret eos, ne Alpes Italiam petituri tranſirẽt, eo quod diceret

Romanos

Romanos uinci nõ posse, à Bolo Cimbrorũ rege occisus est. Tum ab ijsdem hostibus C. Manlius, & Q. Seruilius Cepio, qui proconsulatũ in Gallijs age bant, uicti prælio, binisq́ castris exuti sunt: octoginta milia militũ occisa, ca lonum ac lixarum (hi sunt militũ ministri) quadraginta milia. Cimbri post eã uictoriã omnibus agris uicisq́ iuxta Rhodanum ac Pyreneum uastatis, in Hispaniã transgressi sunt, ibiq́ multa loca populati, à Celtiberis fugati, re uertentes in Galliam bellicosissimis Theutonis se coniunxerũt. Atq́ C. Ma rij qui iã Iugurthã deuicerat, summa ui castra à Theutonis Ambronibusq́ oppugnata sunt. Marius enim secũdo & tertio absens consul creatus, quarto consulatu contra Cimbros missus post defensa castra duobus prælijs circa aquas Sextias Theutonis Ambronibusq́ deletis, Marius absens quintũ cõ sul creatus triumphum oblatum distulit, donec Cimbros uinceret, tantum roboris in Germanis fuit. Cimbri repulso ab alpibus fugatoq́ Q. Catulo proconsule, qui fauces alpium obsederat, & ad flumen Atesim castellum editum insederat reliqueratq́, uirtute sua explicata fugientem proconsulem, exercitumq́ prosequuti in Italiam traiecerunt: uerum iunctis eiusdẽ Q. Ca tuli, & C. Marij exercitibus, prælio uicti sunt, in quo cæsa traduntur Cimbro rum centum quadraginta milia, capta lx. Hæc sunt quæ Germani ad ea usq́ tempora gessere.

De Ariouisto primo Germanorum rege qui contra Iulium Cæsarem pugnauit. Cap. III.

POstea Ariouistus Germanorum rex primus propter bellicas uirtutes amicus pop. Ro. à senatu salutatus est, C. Iulio Cæsare consule. Deinde prouinciam Galliam administrante, quũ Heluetijs bellum inferret, Ariouistus cum Cæsare manus conseruit, uictusq́ in Germaniam redijt. Crebra deinde bella cum Sueuis, Cæsare trans Rhenum agente, nihil tamen memoria dignum actum inuenio, quàm quod ponte Galliam Germaniamq́ coniunxit. Germani equites ex nobilioribus, Cæsaris uirtute, uiriq́ integritate moti, ei se coniunxerũt, quorũ opera reliquis in bellis sępe usus, eorum etiam fortitudinem in Pharsalo contra Pompeium expertus est: præcipuo enim eorum auxilio Pompeianũ Romanumq́ militem superauit. In Philippicis etiã campis certatũ est inter exercitum Cæsaris & Pompeij æquo marte. Quum aũt iussu Pompeij fusus à cornu erupisset equitatus, repente hinc signo dato, Germanorũ cohortes tantum in effusos equites fecere impetũ, ut illi esse pedites, hi uenire in equis uiderentur. Et ipse Cæsar in cõmentarijs suis de Germanis quod ad bella imperterriti fuerint, dum cum eis bellũ gerere cõstituisset, hanc eorũ ad se fuisse orationem scribit, Germanos neq́ priores populo Romano bellũ inferre: neq́ tamen recusare, si lacessantur, quin armis contendant: quod Germanorum consuetudo hæc sit, à maioribus tradita, quicũq́ bellum inferant resistere, neq́ deprecari: hæc tamen dicere uenisse inuitos, eie- 4. Com. in principio

ctos domo: si suam gratiam Romani uelint, posse his esse utiles amicos, uel sibi agros attribuant, uel patiantur eos tenere quos armis possederint: sese unis Sueuis concedere, quibus ne dij quidem immortales pares esse possint, reliquum quidem in terris esse neminem quem non superare possint.

Germani Cæsaris custodes eliguntur, Quintilium Varum, Drusumq; Germanicum superant. Caput IIII.

OB singularem quoq; peculiaremq; Germanorũ fidem & integritatem, D. Cæsar corporis sui custodes Germanos delegit, qui & Octauij Cæsaris simili curæ præfecti, usq; ad Varianam cladem permansere. Quintilius enim Varus, cuius Horatius meminit, cum tribus legionibus, à Cheruscis obtruncatus est. Salas fluuius Germaniæ est, inter quẽ & Rhenũ Drusus Germanicus quũ bellũ gereret, uictor oppetijt: tam arduũ est nostrates uincere: id quoq; bellum ante Quintilij Vari cædem gestum est. Vnde & cum Cornelio Tacito concludamus, Sexcentesimum & quadragesimum, inquit, urbs nostra agebat annum, quũ primum Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone consulibus: ex quo si ad alterum Imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania uincitur: medio tam longi æui spatio multa inuicẽ damna non Samnis, non Pœni, nõ Hispaniæ Galliæ'ue, ne Parthi quidẽ sæpius admouere: & subdit, Nec impune, C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium uersæ. Inde otium: donec occasione discordiæ nostræ & ciuilium armorũ expugnatis legionũ hibernis, etiam Gallias affectauere: ac rursus pulsi inde proximis temporibus, triumphati magis q̃ uicti sunt. Quæ laus maior dici potest, q̃ quod homo Romanus, linguaq; Romana de Germanis triumphos actos esse, uere autem nunquam uictos fuisse asseuerat, nisi quantum beneuolentia, ac benignitate in fidem Romanæ nobilitatis adducti sunt.

Germani externos etiam reges pepulere. Cap. V.

REges etiam externarũ gentiũ Germani nõ timuerunt. Quum enim magnus Alexander domuisset Triballos, Bœotiam, Thraciã, Spartanos, Thessalos, Achaiam, Peloponnesum, Ioniam, Lydiam, Lyciã, Ciliciã, Cappadociam, Cariam, Paflagoniam, maiorẽ & minorẽ Armeniã, Syriam, Ægyptios, Persas, Thauros, Hircanos, Medos, Sagas, Indos: deterritus tamen est aspectu & fama Germanorum, ad Danubijq; ripam substitit: & qui omnem Orientem feliciter calcauerat, eius uim una Germania repressit, impetum compescuit, audaciam retardauit. Darius & Cyrus potentissimi Asiæ reges, traiecto Danubio, Germanos non ausi sunt attingere. Lisymachus rex maximus, quũ ingenti coacto exercitu Danubium traiecisset, à Romechæte rege, non modo uictus, sed etiam captus est. Tanta fuit Germanorum

norum uictoria,tantæ eorum clades, qui Germaniam armis petierunt, ut natum sit inter finitimos prouerbium: Male qui uelit pugnare, cum Germanis pugnet. Quumq; Germani omnium uictores inuictissimi haberentur, ueteres Romani Imperatores illud certatim enixissimeq; contenderunt, ut sicut Scipio ab Affrica Affricanus, & alter ab Asia Asiaticus: ita ipsi propter splendorem prouinciæ Germanici cognominarentur. Tyberius etiam Cæsar filiū sibi natum, cupiditate eximiæ gloriæ Germanicum appellauit. Domitianus ac Nerua Cæsares titulis cæteris, quos senatus detulerat, repudiatis, solum Germanicum recepere, in quo uno plus ornamenti esse, quàm in cæteris prouincijs positum arbitrabantur. Prouerbium

De armatura fœminarum & puerorum Germanorum ab ipsa natura. Caput VI.

MEmoriæ proditum est, fœminas quoq; Germanas sumptis aliquando pro patria armis, ex integro uirorum pugnas instaurasse, & ad studia bellica prolem suā à primis incunabulis auspicatas esse, ueluti armis initiati & addicti, Martem singulare & præcipuū belli numen coluere. Enimuero peritis astrorum constat uim atq; influxum Martis, hoc est, appetitū quendam armorum, ardoremq; bellandi Germanis inesse, ut nō solū artibus ad arma sint idonei, sed natura ipsa ad rem militarē disciplinamq; bellicā geniti esse uideant. Eam ob rem Germanos à natura bellicosos Dionysius uocat. Inde etiam corpora eximia ac procera: uultus etiā, quāuis pace lætos, tamen bello terribiles, & oculos in pugna minaciores atq; incensos, & uocē ad terrorē plenissime incutiendum naturā dedisse uidemus. Huius non ignarus ætate nostra Bap. Mant. poëtarū facile princeps ad Robertum Seuerinatem Veneti exercitus ducem, à Germanis uictum atq; fugatum, inquit:

Sed neq; te imbelles Indi mollésue Sabæi.
Pygmæi'ue breues rapiunt, uerum accola Rheni
Gens durata gelu, genus insuperabile ferro,
Quod totiens Romam tum cum ditione premebat
Europæ, Lybiæq; urbes, Asiamq; minorem
Terruit: hi superant Parthos, Thracumq; furores,
Quos Martem genuisse ferunt, hi spicula torquent,
Penthesyleæa non inferiora securi.

Germani Romanos Imperatores multos uicere. Cap. VII.

OCtauij Augusti fortissimæ quondā legiones contra Germanos missæ apud Cheruscos à Germanis concorditer arma capientibus, ad internitionē sunt deletæ: & quæ reliquū orbem usq; ad solis ortum perdomuerunt, uni Germanorū exercitui pares esse nō potuerunt. Ipseq; Octauianus omnes graues ignominias, cladesq; nō alibi q̄ in Germania accepit, sed præcipue Varianā penè exitiabilē, tribus legionibus cū duce, legatisq;, & auxilijs

uenerant: Anno autem Christi D. CCLXXVI. Carolus enim magnus, cui Franconia natale solum fuit, Platina teste in Hadriano primo, Romam petijt expectatus ab Hadriano cum clero suo in gradibus sancti Petri, pedes pontificis exosculatur, omnes basilicas piè & religiose inuisit, ac muneribus quibusdam ornauit: quæ dono pater Pipinus Gregorio tertio dederat, eadē ipse amplioribus priuilegijs confirmauit, Desiderium ecclesiæ Romanæ persequutorem in exilium misit, Cassinum religionis causa diuertēs, omnia monasterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Mox deinde Carolus nulla interposita mora, in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam discessum rebellauerant, mouet, atque eos postquam à primo in eos bello triginta cum hac gente annos bellauerat, uictos iugū Christi subire coëgit. Id eò spectat, ut Carolum Germanum esse intelligas, nam Transrhenanus est: ideoqꝫ magnifice res per eum gestæ nequaquam Francis modernis, sed Francis Germanis sunt assignandæ, à quibus hi Galli, qui Francorum regni titulo designantur, olim desciuere, uti & hodierna die cum Maximiliano Christianissimo Romanorum rege contra ius gentium humanā societatem integritatemqꝫ defecerunt. Nam Maximilianus ex ea domo ac familia genitus est, de qua Caroli magni stirps propagata fuit. Carolus is est, qui Leonē tertiū à populo Romano fraude Pascalis Primicerij & Campuli presbyteri captum & cæsum, in Germaniamqꝫ usqꝫ ad Saxones (contra quos tum bellum Carolus gerebat) profectum egregio comitatu, Romam remisit. Mox deinde Carolus non diu moratus, per Magontiacos in Belgis positos, Noricumqꝫ montem in Forumiulij descendens, Romā expectatus proficiscitur. Vrbem ingredienti, omnia certe, & merito quidem, honoris genera adhibita sunt. Octauo autem die postea, quàm urbem ingressus fuerat, in basilica Petri astante populo & clero, episcoporum omnium qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, sententias de uita & moribus pontificis rogat: uerum ob omnibus una uoce responsum est, sedem apostolicam omniū ecclesiarum caput à nemine, laico præsertim, iudicari debere: omissa autem ob tam graue responsum à Carolo quæstione, Leo pontifex qui id iudicium maxime expetebat, suggestū conscendens, ac euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit se omnium rerum quæ sibi obijcerentur insontē esse. Fuit is dies idibus Decembris, salutis anno octingētesimo. Dum autem hæc Romæ agerentur, Pipinus mandato patris, Beneuētanos ducē Grimoaldo, finitimos suos uexantes aggressus, magnis cladibus ita perdomuit, ut ægre se mœnibus tuerentur, cui bello Vinigisinum Spoletinum ducē præficiens, ad patrem reuertitur, imperij coronam breui sumpturū. Nam pontifex Carolo optime de ecclesia dei merito, aliquam gratiam relaturus, quum uideret Impetatores Constantinopolitanos ægre id nomen tueri, ac ob eam rem urbem & Italiam ipsam magnas calamitates passam, in basilica Petri, post solennia

Francia Germanica dicere debebat

Maximilian.

solennia sacra populi Romani scito & precibus, ipsum Carolũ magna uoce Imperatorẽ decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano, CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PACIFICO IMPERATORI VITA ET VICTORIA. Pontifex item hominem inunxit, unà cum Pipino filio, quem Italiæ regem solenni decreto pronunciauit. Quid gloriosius, quid laude dignius Germanis unquam accidere potuit, quàm propter pręclaras belli sacerdotijq́ꝫ defensi uirtutes, supremi regni, & totius orbis monarchiam, summiq́ꝫ principatus habenas & gubernacula meruisse, ac quoad secula stabunt possidere? Id certo constat, propter ignauiã Imperatoris Constantinopolitani à Græcis in Germanos Romanum imperium translatum esse.

Carolus magnus filijs suis regna distribuit, imperijq́ꝫ fines decernit. Ca. X.

CArolus autẽ iam senio grauis, quum intellexisset Pipinũ: quem, ut diximus, Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuũ esse Ludouicũ filium minorem natu, Aquitaniæ regem & imperij successorẽ: Bernardum uero nepotẽ Italiæ regẽ declarat, eiq́ꝫ mandat, ut Ludouico rebus in oibus obtemperet. Fines imperij hos esse uoluit, in Gallia, Rhenũ ac Ligerim q in Celtis oriens, eos à Biturigibus diuidit. In Germania uero, Danubiũ & Sauũ fluuios. His autẽ prouincijs, Aquitaniam, Gasconiã, magnã partem Hispaniæ, Cisalpinam Galliã, Saxoniã, utramq́ꝫ Pannoniã, Istriam, Liburnos addidit. Maritima uero Dalmatiæ imperio Constantinopolitano subiecta erãt, quæ nũc pro magna parte Turcis seruiunt: in dedecus principũ Christianorũ, qui dũ pro sua libidine decertãt, magnã Europæ partẽ Mahumetanæ perfidiæ subiectam esse permittunt. Rebus autem ita compositis, dum Aquisgrani esset ualetudinis causa, propter aquas calidas quæ ibi scaturiunt, febre ac dolore lateris moritur, ætatis suæ anno lxxij. quinto Kal. Februarij. Salutis uero anno, D. CCCXV. Eius autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo beatę uirginis, quod ipse magnis sumptibus Aquisgrani extruxerat, sepelitur, hoc addito epigrammate, MAGNI CAROLI regis Christianissimi, Romanorum Imperatoris corpus hoc sepulchro conditũ iacet. Fuit aũt Carolus (si eius res gestas tum domi tum foris inspicis) tantæ amplitudinis & integritatis Imperator, ut postea neminem superiorem, nedum parem habuerit. Adeo autem quum ei per ocium liceret, studijs literarum delectatus est, ut primus, suadente tamen Albino, gymnasiũ Parisiense instituerit. Non dubito à te & abbate Spanheimensi in Catalogo Germanorũ, de quo mihi scripsisti, consignatum esse Bonifacium archiepiscopum Maguntinum, qui Germanos ad Christi fidem conuertit. Neq́ꝫ prætereas Rhabanum illustrissimum theologum atque poëtam, Strabumq́ꝫ, & Haymonem, uiros in studio sacratissimarum literarum præstantes.

De Lodo-

De Ludouico Pio CAP. XI

Ludouicus Pius imperator ubi intellexit Stephanum quartum, Romanum pontificem in Gallias proficiscētem ad sese in Aurelianis aduentare, statim honoratissimum ei quemq; obuiam misit. Ipse uero ad primū lapidem prodiens cū hominem uidisset, ex equo descendit, atq; eum (data acceptaq; salute) cū maxima ueneratione in urbē introducit, sustentatq; pōtificem imperator, propter impetum multitudinis studio uidendi concurrentis. crucem magni ponderis magnæq; æstimationis sua impensa beato Petro dicauit. dedisse dicit Paschali liberā eligendorum Episcoporū potestatem, quæ antea ex imperatorū uoluntate pendebat. Ludouicus em̄ natura clemēs & humanissimus fuit, Ecclesiæ iura & dignitatē semper tutatus est. Instituit etiam ne Christi serui ulli seruituti humanæ subiecti essent, & ut unaquæq; Ecclesia suos prouentus haberet, unde sacerdotes uiuerent, ne ob inopiam rerum cultum diuinum desererēt, neue ob necessitates quæstui sese dederent. Idem præterea Ludouicus octingētesimo ac trigesimo nostræ redemptionis anno synodum multorum Episcoporū habuit, in qua uanitates uestium, luxusq; gemmarum, auriq; & argenti nimia pompa Ecclesiasticis interdictæ sunt. Vtinam nostris temporibus Ludouice uiueres. Sunt qui scribant rogatu Ludouici Gregorium sanctorum omnium celebritatem Kalendis nouembris instituisse. Ludouicus Bernardum fratrem, Italiæ regem, qui ab imperio defecerat capitali supplicio affecit: Episcopos uero huius factionis autores, qui Bernardum instigauerant, in monasteria relegauit. Filium suum primogenitum Lotharium, imperij socium sibi delegit in conuentu apud Aquisgranum habito, Misitq; ad pontificem Paschalem, à quo in Basilica Petri inungitur & Augustus appellatur. Moritur autem Ludouicus imperij sui anno xxxvi. Sepeliturq; Metis in Basilica beati Arnolphi.

De Lothario Primo. CAP. XII

Inter filios Ludouici exortū est odium, propter imperij diuisionem. Cumque Ludouicus & Carolus contra Lotharium fratrem suum acerrime dimicarent, misit Sergius papa II. Georgiū archiepiscopum Rauennatem, componendæ rei causa. Fratres totius regni calamitatem miserati, fœdera in hūc modum ineunt, ut pars illa occidenralis regni, quæ à Britannico oceano usq; ad Mosam flumē pertinet, Carolo obtemperaret, in eaq; etiam Francorum nomen maneret, utq; Ludouico Germania cōtingeret, usq; ad Rheni fluenta, & trans Rhenum quicquid genitor possedisset. Lotharius aūt cum imperij titulo, urbem Romam obtineret cum Italia, & ea parte Galliæ, quæ olim Narbonensis, nunc Romana prouincia uocatur. Huic autem addidere eam quoque partem, quæ inter Scaldim & Rhodanum fluuios Lothoringiæ à Lothario nomen accepit. Leo iiij pontifex accusatus de transferendo imperio ad Constantinopolitanos consilium inijsse, Lothario se purgans satisfecit, qui

cit,qui ob id delatione quorundam impulsus,Romam uenerat.Dicunt nonnulli Lotharium iam grandem natu sumpto monachorū habitu, filium Ludouicum imperatorem reliquisse. Vixit his temporibus Nodegerus Germanus primū abbas sancti Galli,deinde episcopus Leodiensis, in sacris & gentilibus literis eruditissimus. Quique Ecclesiasticas prosas composuit,quæ in Germania ante Euangelium in sacrificio Missæ leguntur:eas enim ut legi in re diuina posuit. Nicolaus papa primus approbauit.

Nodegerus *Nicolaus*

De Ludouico secundo CAP. XII

Ludouicus secundus, Lotharij primi filius, quem regni socium pater asciuerat, & in italiam cum ingenti exercitu miserat,cum urbi appropinquasset, ei obuiam honoris causa Romani ciues prodierunt. Sergius secundus pontifex, mutuo osculo, mutuaq; salute data & accepta, eum regem oleo sacro inungit,corona donat.Italiæ regem decernit. Approbauit Ludouicus imperator, edictum quo Nicolaus primus instituit, ne princeps ullus secularis aut imperator,concilijs clericorum interesse auderet, nisi de fide ageretur. Cumque Nicolao mortuo Romani Hadrianum secundum uirum sanctum elegissent,misit Ludouicus imperator literas,quibus Romanos ad modum laudabat, quod summum pontificem sanctè & integrè creassent, non expectato aliorum uoto,qui forte ea in re ob ignorationem personarum minus iudicij habuissent.Qui enim fieri posse dicebat,ut peregrinus & hospes dignoscere posset in aliena Republica,quis potissimum cæteris præferendus sit. Sententia imperatore digna.

Sergius II *Nicolaus I* *Hadrianus II*

De Carolo tertio. CAP. XIIII

Mortuo Ludouico, Carolum eius filium Ioannes octauus,quo ei liberius in urbe uiuere liceret, imperij corona donauit. Tertiusq; Carolus appellatus est. Qui postea in Normannos exercitum mouens, Franciam & Lothoringiam uastantes, ita eos perdomuit, ut Rothifredus eorum rex, pacem petere & fidem Christi suscipere coactus sit, quem imperator Carolus in gratiam recipiens,baptismatis fonte leuauit,& filiam in uxorem dedit. Hic Carolus multa monasteria condidit,ac rem diuinam auxit: sed hæc eius præcipua laus,quod multos ad scribendum impulit. Nam & ad suam instigationem Milo beati Amandi monachus,eiusdem sancti uitam accommodatè scripsit. & Ioannes Scotus quædam nostræ religionis acutissimè disputata grauissime composuit.

Milo *Ioānes Scotus*

De Arnolpho septimo à Carolo Magno imperatore. CAP. XV

Arnolphus septimus à Carolo Magno imperator, primo quidem strenue, sumptis armis Normannos rebelles perdomuit, uerum mox in Ecclesiasticos sæuiens,dei nutu pediculari morbo,quem Græci φθειρίασιν uocant breui cōsumptus est,relicto Ludouico filio successore. Non inuenimus quēpiam filios filiorum suorū uidisse,aut feliciter tandem mortuum,qui clerum,

qui

qui ecclesiam, qui dei ministros persecutus, dāno uel cōtumelijs eos affecisset.

De Ludouico tertio Arnolphi filio. Cap. XVI

Lodouicus in imperio suffectus, nusquam legitur coronam accepisse, tamen cum Berengario Foroiulianorum duce, qui à Longobardorum regibus originem ducens, auitum paternumque regnum repetebat, armis decertauit, & primo Berengarium uicit atque superauit. Mox apud Veronam renouato prælio, Ludouicus magna suorū clade superatur, ac oculis genitalibusque priuatur, sicut Germanorum annales referunt, ne successorem sibi generare posset: qua uictoria, regnum Italicum iterū ad Longobardos peruenit, annos ferè post centum à Caroli morte, à quo tempore ignaui principes apud Germanos, Italos, Francosque occidentales fuere, pariter & in Petri sede.

De Henrico primo Cap. XVII

Henricus Germaniæ rex, ab hac ignauia liber & immunis, Hungaros qui Alemaniā Saxoniamque populabātur, apud Meresburgā ingēti clade superauit. Eodē ferè tēpore Rudolphus Burgundionū rex, Berengariū secundum ex Italia in Hungariam pepulit. Quo mortuo Berengarius tertius Berengarij primi ex filijs nepos, Italico regno potitur, Anno D.cccc.xxxv

De Othone primo Cap. XVIII

His ignauis principibus, successit Otho Germaniæ rex, ex nobilissima Saxonum domo qui Venceslai Bohemorū regis mortē ultus est, eo maximo tempore, quo Romanæ sedi Stephanus octauus pontifex præfuit, qui & ipse Germanus erat. Quūque Berengarius Henrico Bauarorū duce fugato, Italia potitus imperatoris sibi nomen usurparet, filiumque Adelbertū Italiæ regem dixisset, coniecta in carcerem Adelhaida Lotharij fratris filia, ne Papiam urbem dotalem repeteret, Agapitus pontifex, Italiæque proceres ob tantam Berengarij superbiam, omnia sibi contra ius phasque uendicantis, Othonem Germanum regem in Italiam uocant: qui quidem per Forumiulij, cum quinquaginta milibus hominum prouinciam ingressus, deturbatis statim è regno Berēgario & Adelberto, Adelhaidam Lotharij filiā è carcere ductā, in uxorē accepit: ex qua postea filiū suscepit, cui Othoni secundo nomen fuit. Otho tamē Italia discedēs hac modestia usus est, ut Berēgario & Adelberto gubernandæ prouinciæ arbitriū permiserit, cōpositis inter pontificem & Berengariū rebus. Idem Otho Ludouicū Franciæ regē magnis eò propere deductis copijs iuuit, quē proceres prouinciæ, adiuuante Hugone Parisiorū comite, ipsius Othonis sororio propè è regno depulerāt. Otho enim tum magno in precio erat domito Boheslao Bohemiæ rege superatisque tribus grauissimis prælijs Hūgaris Germaniā uastātibus, ac captis tribus eorū regulis, quos Germani, cōtradicente imperatore, uitā laqueo finire coēgerūt. Interim mortuo Romæ Agapito, Octauianus pontificatum occupat, assumpto sibi Ioannis duodecimi nomine, homo sanè ab adolescentia omnibus probris ac

turpitudine contaminatus, uenationibus magis, si quid temporis à libidinibus supererat, deditus quàm orationi. Hac indignitate moti duo cardinales, Othonem literis obsecrant, ut clerum populumque Romanum, è manibus Ioannis duodecimi, simuletiam Berengarij tyrannide uendicare conet. Hanc ob rem Otho in Italiam moués, primo quidem Berengarium & Albertum filium in potestatem suam redegit, alterumque Cōstātinopolim, alterum in Austriam relegat. Mox urbem ingrediēs, ab ipso Ioanne honorificentissime suscipitur, coronaturque, accepto Germaniæ Pannoniæque titulo, quod reliqui imperatores deinceps obseruarunt. Otho autē composito aliquantulum statu ciuitatis, cum Ioanne secreto collocutus, hominem primo blande appellādo, à flagitijs deterrens, ad uirtutem adhortabatur: uerum quum nequaquā moueri è sententia uerbis cum cerneret, ad minas conuersus concilium indicit, conuocatis Italiæ Episcopis, quorum iudicio uita sceleratissima hominis dijudicaretur. Is itaque iudicium bene sentientium reformidans, in Hernicos aufugit, in syluisque, more feræ, aliquandiu delituit. Hanc ob rem Otho, persuadente clero, Leonem Romanum ciuem Lateranensis ecclesiæ scriniarium pontificem creat. Ioanne autem post discessum imperatoris, à suis amicis reuocato, & paulo post infeliciter mortuo, Romani in eius locum Benedictum subrogant, idque ab imperatore qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt. At imperator iratus Romanos tanquam iniusta postulantes à se repulit, eosque ferro & flamma omnia circa urbem posita uastans compulit, eiecto Benedicto, quem secum in Germaniā exulem duxerat, Leonem suscipere, adactos sacramento, nil se earum rerum immutaturos, quas ipse imperator in re pontificia constituisset. Leo autem statim Romanorum inconstantiam pertesus, eligendi pōtificis auctoritatem à clero populoque Romano ad imperatorem transtulit. Leone uero mortuo Ioannes tertiusdecimus pontifex, Romanorum quoque seditionibus fatigatur. Accersito enim Iofredo Campaniæ comite, Lateranenses ædes ui irrumpente, Ioannem capiunt, captumque primo in Hadriani molem, quam sancti Angeli Castellum uocāt, perducunt, mox in Campaniam exulatū mittunt. Otho cognita pontificis calamitate, cū Othone filio ingentibusque copijs Romam perueniens, Consules & præfectum cum decarchonibus, quales sunt qui regionibus urbis Romanæ præsunt, in uincula coniecit, sciturus coniurationis capita. Quæstionum autem re cognita consules in Germaniam mittuntur, Decarchones uero laqueo suspensi, pœnas statim dedere. Petrus autem urbis præfectus, malorum omniū fons & origo, diu cum ignominia per publica urbis loca tractus, ac uirgis cæsus, in Germaniam uinctus mittitur. Misit Otho filium suum cum exercitibus in Italiam, ut Sarracenos ex ea pelleret: nec contentus erat Otho filius, Sarracenos cędere, sed Græcos quoque qui cum Mauris fœdera inierant, grauissimis prælijs ita perdomuit, ut eos ferè omī Calabria & Apulia eiecerit. Otho

deinde

deinde egregius adolescens, Nicephorum Constantinopolitanum imperatorem pepulit, & Ioannem filium in imperio confirmauit, Theophaniamque sororem in uxorem accepit, quam Ioannes tertius decimus una cum Othone marito apud Lateranensem basilicam corona imperij ornauit, annuente Othone sene, qui filium consortem imperij fecerat. Otho uero pater in Germaniam proficiscens senio confectus, optimus princeps, & acerrimus ecclesiæ Romanæ defensor, Viennæ moritur.

De Othone II Ca. XIX

OTho secundus primi Othonis filius, Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum, perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lothoringiam Romani imperij prouinciam occupauerat, Aquisgranensemque agrum populatus fuerat. Otho autem superato Lothario, uastatisque Suessionum agris, ac incensis Parisiorum suburbijs, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam fluuiũ nonnihil incommodi accepit. Deinde uero comparato maiori exercitu, in Italiam contra Basilium & Constantinum Græcorum imperatores ueniens (qui iam Calabriam & eam Italię partem quæ ad Siciliam uergit occupauerant) dum apud Basentellum pugnaretur, propter desertionem & fugam quam Romani & Beneuentani cœperant, superatus est: & ascensa scapha captus, beneficio linguæ (Latinam enim & Græcam calluerat) Diuique Petri patrocinio quem inuocauerat ereptus est. Deinde comparato ingenti exercitu, in desertores Italos animaduertere decreuit: potissimum in Beneuentanos, à quibus initium fugiẽdi factum fuerat, dum apud Basentellum contra Græcos pugnaretur. Itaque in Beneuentanos conuersus, urbem capit & incẽdit: translato inde corpore diui Bartholomei, Romæque in insula Tyberina collocato. Moritur paulo post Otho Romæ, & in uestibulo beati Petri (paradisum uocant) labro Porphyretico quod adhuc introeuntibus ad læuam apparet, honorificentissime sepelitur.

Lotharius

Corpus sancti Bartholomei

De Othone III Ca. XX.

GErmani qui tum in urbe erant, Othonem filium imperatorem eligunt. Cuius authoritate Bruno ex Saxonum genere, Romanus pontifex creatur: Gregorij quinti nomine desumpto. Othone autem in Germaniã abeunte, Crescentius denuo cũ summa potestate à Romanis Consul decernĩt: qui statim Ioannẽ quẽdã natione Græcum pontificem creat: Gregorio reiecto. Qua indignitate motus Otho, magnis copijs in Italiã uenit: Crescentium cum Ioanne in molem Hadriani, quod est castrum sancti Angeli, fugientem obsedit, acriter arcem his qui in præsidio cum Crescentio erant defendentibus. Tandem sub spe ueniæ deditione facta, dum ex arce ad imperatorem se conferunt: Crescentius à multitudine multis uulneribus confoditur, Ioannes pontificatu deijcitur Gregorio restituto. Gregorius iste cognita imperij imbecillitate, uarietateque fortunæ, utque is qui cæteris uirtute præstaret,

Gregorius V
Crescentius.
Ioãnes. XIIII

præesset etiam dignitate, sanctionem retulit haud abnuente Othone de imperatore deligendo: Anno Christi M. I I. quam usq; ad nostra tempora seruatam uidemus, uidelicet solis Germanis licere principẽ eligere, qui Cæsar & Romanorũ rex appellatus, tum demũ imperator & Augustus habereť: si eum Ro. pontifex inunxisset: Neq; hanc electionis authoritatem electoribus deinceps Ro. pōtifex adimere potest. Quis enim dedit populo Romano imperatoris eligendi potestatem, nisi ius & diuinum & naturale.

De defectione stirpis Caroli magni in Gallijs: deq; indignatione Gallorum in electorum institutionem. Ca. X X I I.

QVamuis autem, magnanimo, cõstanti, & ueraci populo, nationiq;, potius quàm pusillanimi, leui & uersipelli, ecclesiæ patrociniũ imperiũq; Romanum commissum esset: tulere tamen id iniquo animo Franci occidentales, quos nunc Gallos uocãt. Verum quoniam in Ludouico Lotharij filio, genus Caroli magni in Gallijs defecerat, regimenq; Galliarum ad Hugonem ducem, cognomento Caputium uenerat, repetere imperium destitere. Nec indigne, cum uera Caroli stirps sicut à Germanis ortum & originẽ habuit, ita in Germania permansit: in tribus quidẽ nobilissimis illustrissimisq; & potentissimis, Saxoniæ, Bauariæ, Austriæq; domibus. Crebris enim uictorijs, nunc Saxones, nunc Bauaros Carolus magnus deuicit, quibus ex suis cognatis duces designauit: à Francis autem orientalibus qui Germaniam incolunt, ipse Carolus genus duxit. Omnesq; Franci transrhenani à Troiana stirpe post Ilium captum, longa serie progeniti. Caroli autẽ, & huius patris Pipini genus ex Austrasia fuit. sicut Blondo placet, & Robertus Gaguinus asseuerat: qui & apud reges Francorum summo magistratui præpositus extitit, quẽ sub priscis regibus Magistrũ domus appellauere. Beatus Arnolphus ecclesiæ Metensis X X I X episcopus, cum ante adeptũ pontificatũ, huic quoq; magistratui præfuisset: ex legitima coniuge duos filios procreauit, Anghisum & Clodulphũ. Anghisi huius nomen ab Anchise patre Aeneæ (qui à Troia in Italiã uenerat) crediť esse deductũ. Anchisus genuit Pipinũ, quo nemo unq; fuit audacior: ex illo Carolus nascitur uiris fortissimis conferendus: q inter maxima bella quę gessit, ita pręcipue Sarracenos cõtriuit, ut usq; in hodiernũ diẽ, gens illa truculẽta & perfida, Francorũ arma formidet. Hic itaq; genuit Pipinũ fortitudine sapientiaq; clarissimũ. Is Vascones cum principe suo Vaifario perdomuit, miraq; facilitate debellauit.

Hugo Caputius

Saxonia. Bauaria. Austria.

Blondus. Robertus Gaguinus

Arnolphus Metensis

Anchisus Pipinus

Vasco

Carolum magnũ & Pipinũ patrẽ suum fuisse Germanos. Ca. X X I I I

HVic Pipino, filius fuit Carolus magnus, quem ut Germanũ fuisse luce clarius intelligant, qui Gallum eum arbitrantur, audiant coniugũ liberorumq; eius nomina, quæ germanica sint, non solum uoce, sed & significato fuisse. Carolus ex Hildegarde coniuge, quatuor filios, & filias quinq; procreauit. Habuit tamen ante legale connubium ex Himeltruda nobili puella,

filium

filium nomine Pipinum. Natorũ ſanè quos ex Hildegarde genuit, iſta ſunt nomina. Primus Carolus patris ac proaui uocabulo nuncupatus. Secundus item Pipinus. Tertius Ludouicus, qui cum Lothario in infantia mortuo, uno partu eſt genitus. Mortua autẽ Hildegarde apud urbem Metenſem, in beati Arnolphi oratorio requieſcit. Vbi & duæ Pipini filiæ humatę ſunt: Rodthaid una, altera Adelheid appellata. Cum hæc nomina quiddã apud nos ſignificent, & apud reliquas nationes ſint barbara, conſequens eſt non à gallis parentibus, ſed Germanis inuenta, & liberis indita fuiſſe. Hæc ex annalibus Metenſium hauſimus. quã ob rem Vrbanus ſecũdus in conſilio Claromontenſi Carolum germanum fuiſſe, inter orãdum cõmemorauit. quod & M.An. Sabellicus in Venerorum hiſtoria narrauit. Taceo ꝙ Carolus in Germania natus in ea crebram (dum per bella licuit) moram faciens, in Germania quoqꝫ ſepultus, Menſibus & uentis Germanica per ſeſe indidit uocabula. Multasqꝫ ſacras ædes, multa ſanctorum patrum cœnobia, Carolus & filij nepotesqꝫ eius, in Germania, in Ringauia, & Francia tranſrhenana ſiue orientali, & apud Magonum inſtituerunt, fundarunt, dotauerunt, extantqꝫ hodie arx & ciuitas ab eo in Francia orientali ſub epiſcopatu Herbipolenſi extructæ, quæ à ſuo ipſius nomine adhuc Caroli ciuitas, & arx Caroli nuncupantur. Nemo uero credat Gallos aut Francos occidentales, in Germania tranſrhenana ditiones & poteſtatem habuiſſe, non paterentur id Baioari, Sueui, ac Franci orientales, homines utique magnanimi ac conſtantiſſimi, uiros è Gallijs per Rhenum aduenientes, ſibi dominari: quos neque Iulius, neque Auguſtus ſubiugare potuerunt. At Franci tranſrhenani, qui ſunt orientales, in Gallia dominati ſunt, arcéſque & urbes & authoritatem in manibus ſuis tenuere. Dum enim rex quidam Francorum occidentalium regno inutilis à Pontifice deponeretur, Pipinum Caroli magni imperatoris patrem ex Auſtraſia, quæ Germaniæ pars eſt, ortum in eius locum ſubſtituit: cuius rei ſacri canones, & Baldus acutiſſimus iurium interpres, Blondus Forliuienſis, & multi doctrina præcellentes uiri ſubſcribunt. Itaqꝫ Germani Gallis, non Galli Germanis dominari ceperũt. Adde quod & Innocentius tertius Romanum imperium à Græcis in Germanos tranſlatum refert in perſonam quidem magnifici Caroli. Eum ergo germanum fuiſſe liquido comprobatur, ipſumqꝫ patrem ſuum, Pipinum ex Germania natum, frequentatiſſimo prouerbio coniectari poteſt: quo noſtrates uel pueri crebro alterutrum colloquuntur, huiuſmodi uerbis: etiam ſi haberes prudentiam regis Pipini, uulgo pippis. Et Aeneas Syluius in capite hiſtoriæ Bohemorum aſſeuerat, Francos ſiue Gallos ex Germanis deſcendiſſe. Erant igitur uehementer pleriqꝫ etiam noſtratium, qui Alſatiam, qui nobilem Argentinam, qui cæteras terras à ſiniſtro rheni latere ſitas (quæ ad Romanum imperium, & ad nationem germanicam ſpectant) ſub dominium

Rodtheid

Vrbanus .II

Herbipolis Caroli ciuitas

Carlſtadt infra Herbipolim.

Innocētius 3

Aeneas Syluius

Gallorum,& regnum occidentalis Franciæ pertinere arbitrantur. Audacter igitur Caroli gentem nobis uendicemus, nec sinamus superbos gallos sibi arrogare, quod nostrum est, legemq́ Faniam de plagijs intẽdamus. nititur enim gallicus fastus cuncta sibi contra ius & fas usurpare. Memoriæ enim proditum est, & Aeneas Syluius palàm scribit, nullam esse gentẽ quæ Gallorum superet ambitionẽ. Scribit præterea Flauius Vopiscus quod non prætereundum duximus, Proculum imperatorem occisum prodentibus Gallis, quibus familiare esse ait, ridendo fidem frangere. eosdem nouarum rerum cupidos Iulius Capitolinus refert. Sed missa istæc faciamus. redeo iam ad germanos qui huic inclitæ genti successere.

Apud Vopiscũ legitur frãcis. Et intelligit de francis Germanis, nã eo tẽpore nõdum in Galliã transierant.

De Henrico sancto. Ca. XXIII.

PRimus igitur occurrit Henricus ex ducibus Bauarorum, qui secundum institutionem Gregorij V ex superius dicto senatusconsulto, maioris denicq́ autoritatis Hortensia lege, primus ad imperium sufficitur: De cuius uita moribusq́ nihil mihi dicendum assumo: supra enim uires pondus est: cũ ob sanctitatem uitæ in numerum sanctorum relatus sit: & ne solam ei uirtutem suffragio fuisse intelligas, genus etiam Othonis cõringit. fuit etenim magni Othonis ex fratre nepos. Et ne ob pietatem religiosissimamq́ uitã res bellicas neglexisse credatur, compositis rebus germanicis in Italiam mouit, acceptaq́ imperij corona Sarracenos à Capua expulit, ac Bubaganũ Græcorum ducẽ, qui Mauris fauerat, acri prælio superatũ, adeo persecutus est, ut eum quocq́ Troia spoliauerit, quam is condiderat, in eo loco ubi quondam Amilcaris filij Hannibalis castra fuere. Moritur autẽ sanctissimus rex, una cum Kunegunde coniuge sacratissima muliere, anno imperij octauo.

Lex Hortẽsia — *Capua*

De Conrado Sueuiæ duce imperatore. Ca. XXIIII.

POst huius sancti uiri mortem triennale interregnum fuit, cum electoribus minime constaret quem potissimum deligerent. randem legitimis suffragijs, Conradum imperatorem creauere, qui Franciæ orientalis & Sueuiæ dux fuerat: & ne cum Gallis quispiam erret, exploratũ est omnes rheni accolas Francos uocari: præcipue uero Alsates conterraneos nostros. Quod si perpetuam historiam scriberem, uero certius id demonstrarem. Nomen enim Francus liberum denotat. Scimus autem inter cunctos Germaniæ populos, Alsates Romana libertate pollere. Conradus princeps strenuus, & in re militari præstans (qui apud Henricũ diu ordinũ dux fuerat) ad imperium suffectus, primo pacẽ teneri edita lege sanciuit. Et quia post mortẽ Henrici multæ ciuitates Italiæ ab imperio desciuere: coactis copijs, quas prius sub Henrico duxerat in Italiam descendens: primo in Mediolanum mouit, ciuitatem obsidione cinxit, excidium & interitum urbi interminatur. Suadente autem Coloniensium antistite, cui ob id diuum Ambrosium in uisione apparuisse dicũt, obsidionẽ soluit, profectus deinde Romã accepta imperij corona

Rhenus — *Alsates* — *Francus* — *Mediolanum* — *Coloniensis episcopus.* — *S. Ambrosius*

corona, à Ioanne pontifice in Sclauos & Vngaros mouit, qui deficientibus rebellantibusq́ Italis auxilia præstiterant, eosq́ breui perdomuit. Ea tempestate Rudolphus Burgundionũ dux, suorũ seditionibus uexatus, fidei patrociniôq́ Conradi se submisit: qua de re prouincia Burgundiæ deinceps imperialis aliqua ex parte dicta est, maxime ea quę ad Pyrrhetensem comitatum inter Dubidem sita est. Persecutus deinde est Lupoldũ comitem de Kalbo, quod ab eo initium turbatæ pacis, ocij & quietis ortũ fuerat, cuius filius Henricus, patre exule, rusticamq́ uitam ducente, Conradi filiam uxorem duxit, diuino nutu, tandemq́ ad imperium (quamuis bis ad occidendum traditus esset) peruenit. Romanis etiam Conradus exitiũ interminatus est, si diutius (quemadmodum cœperant) pontificem seditionibus uexassent. Moritur Conradus anno nostræ redemptionis M. xxxix. pridie nonas Iulij in templo Spirensi quod fundarat & dotauerat sepultus.

De Henrico secundo imperatore, Cap. XXV

HEnricus imperator gener Conradi, in loco natiuitatis suæ monasterium condidit, nomine Tempe ceruorum (uulgo Hirschouu) in Hercynia sylua adhuc extans. Mouit deinde in Bohemos exercitũ, quoniam rex eorum Polonos iniussu suo uastauerat, decertans primo dubio Marte cum eorum duce Bisetislao: deinde anno sequenti, maioribus copijs collectis, transmissa sylua, ferro ac flammis cuncta uastauit. Tum certamine commisso, ducem superat & capit, uectigalemq́ factũ dimisit. Domitis deinde Hungaris, in Italiam cum magno exercitu ueniens, habita synodo Benedictum nonũ, Syluestrum tertium, Gregorium sextũ, tria pessima teterrimaq́ monstra abdicare se magistratu coëgit. Sindegerumq́ Germanũ Bambergensem Episcopum in Petri sede pontificẽ collocat, Clementem secundum appellatũ, acceptaq́ ab eo imperij corona, Romanos in sua uerba iurare coëgit, pontificum electioni nequaq́ se interfuturos, nisi iussu imperatoris. Considerabat enim bonus princeps eò rem deuenisse, ut factiosus quisq́ ac potens corruptis suffragijs, summam dignitatẽ niteretur adipisci: quæ nisi diuino nutu, tũ sanctitate uitæ, tum doctrina bene meritis demandari non deberet. Inde in Apuliam profectus conductis militibus qui Sarracenis hostibus resisterent, in Germaniam est reuersus: quo abeunte, Romano pontifice ueneno sublato, Damasus sine legitimis cleri populiq́ suffragijs, atque imperatoris iniussu, pontificatum occupat. Romani eius causa legatos ad imperatorem mittunt oratum ut pontificem sibi daret.

De Leone IX. Germano electo in consilio Maguntino. Cap. XXVI

HAbita synodo Germaniæ Galliæq́ præsulum in Maguntiaco, statim Brunonem Episcopum Tullensem pontificem creat, Leonem nonum appellatum. Hic Leo ex Alsatia genitus est ex comitibus de Dabisburg, sicut ipse in Bulla propria quæ est in cœnobio Altdorffensi Argentinensis

dioecesis

diœcesis mentionem facit, quam ego ipse Iacobus Vuymphe. Seletstad.& uidi & legi. Multaq; eius monumenta extant: locus est Sanctę crucis appellatus, ubi monasterium monialium instituit, quod paulum supra nostram ætatem defecit, redactiq; sunt census ad Decani administrationem. Multæ ibidem reliquiæ à Leone loco donatæ sunt. Tres arces iuxta Marpachium & Egisheim uidemus, in quarum una diuus Pancratius frequentissime colitur, per Leonem consecrata. Quare semper Alsaticis papa Leo in ore est, ab anno Christi M. xlix. ex Alsatia enim natus est, multisq; miraculis clarus, de nostraq; patria optime meritus: qui & nonnulla contra hæreses Græcorum que errores scripsit, innocentia, pietate, mansuetudine, hospitalitate nulli secundus. Deniq; apud deum adeo clarus, ut angelos cantantes (ego cogito cogitationes pacis) audire, & Christū in pauperis leprosiq; specie hospitio excepisse meruerit. In religionis & fidei rebus adeo diligens solersq; fuit, ut Berengatium quędam de fide nostra male sentiētem damnauerit, Constantinopolitanumq; imperatorem suis monitis impulerit, dominicū sepulchrum Hierosolymis à Barbaris fœdatum corruptumq; restituere. Idem Leo Argentinæ ædem sancti petri Iunioris anno M. L. dedicauit, maximas concedens indulgentias. Moritur hic uir sanctus, quinto sui pontificatus anno.

De Victore secundo Germano antea Globhardo qui Simoniacos priuauit. Cap. XXVII.

LEoni nono Victor II. suffectus est patria Bauarus, iussu Henrici Romanoq; plebiscito. Quem multos Episcopos Simoniaca labe infectos è magistratibus deiecisse constat. Hunc etiam Victorem in Germaniam uenisse legimus, ibiq; Henricum III. Henrici secundi imperatoris filium, Cæsarem creasse. Quamuis nonnulli id legato eius Hiltebrando ascribant, cum quo postea pontifice & Gregorio septimo super iure electionis Romanorum pontificum multis contentionibus decertauit. Quandoquidem potestatem in bonum Reipub. per priores pontifices imperatori traditam, ad populum clerumq; Romanum Gregorius transferre niteretur. His temporibus floruere Burchardus Vuormatiensis, & Bruno Herbipolensis Episcopi, docti ac boni, & Hermannus Cōtractus, acutus mathematicus, qui & de quadratura circuli scripsisse perhibetur.

De Henrico III. & Mathilde. Cap. XXVIII.

HEnrico tertio admodū iuuene ad imperium sublimato, cuncta agebantur per Agnetem matrem eius, quæ mulierum prudētissima optimum quenq; ad prouinciarū pręfecturas instituit, principesq; & Henricū filium in officio cōtinuit. Qui accepta imperij corona, toto tēpore pōtificatus Nicolai secundi Allobrogis, qui Stephano nono Lotharingo Germano reiecto Benedicto successerat, nihil contra Ecclesiasticos molitus est. Nequaquam hic silentio præteribo Stephani Romani pōtificis memorabile factum. Is enim

pontificatu

pontificatu adepto, statim Mediolanensium Ecclesiam (quæ à Romana ducentis ferè annis desciuerat eò redegit, ut Romanæ obtemperaret tanquam ueræ omnium Ecclesiarum parenti ac altrici. quam usque huc tanquam pientissimam matrem uti uera filia obseruauit. Vtinam & nostro seculo Romanus pontifex & principes nostri, qui Christiani dici uolũt efficaciter tandem cogitarent, de reducendo Boemiæ regno sub Ecclesiæ Romanæ sanctam ac indiuisam unitatem, siue id pietate & clementia, siue armis & bello commodius fieri posse uideretur. Nec silebo Beatricem Henrici II. sororem filiamq́ eiusdem Beatricis Mahtildim, ex Bonifacio nobili ac potentissimo uiro Luca oriundo progenitam, nuptamq́ Gotfrido clarissimo uiro, quæ matronæ pudicissimæ cum ab omnibus historicis passim decantatæ sint, merito à nobis quoq́ collaudabũtur. Hæc est illa Mahtildis, quæ à Radicophano Senensis agri oppido, Ceperanum usq́ interiacentem terram Romanæ donauit Ecclesiæ, quod beati Petri patrimonium sequentes appellarunt. Hæc est illa Mahtildis, quæ cum Ecclesia Romana sensit, eo tempore quo Cisalpini Episcopi Cadolum Parmensem Episcopũ, contra Alexandrum II. in pontificem elegere. Hęc est, quę orta inter Henricum imperatorem Gregoriumq́ septimũ (non absq́ magna Christianæ Reipublicæ iactura) ignominiosissima disceptatione, ob pontificum Romanorũ electionem, ac cæterorũ præsulum confirmationem (quæ utræq́ res ad imperatorem tum spectabant) semper cũ Ecclesia optime sensit: quæ etiã cum Azone Estensi (qui nunc Ferrariensis uocatur) quẽ uirum post Gotfridũ duxerat, crebris bellis pugnisq́ cũ Henrico imperatore decertauit. Tametsi tandem per Henricum apud Parmam fuerit superata. Qua uictoria elatus imperator, Romam hostili animo proficiscens, in pratis Neronianis castra collocauit. Cũ uero urbem ingredi non posset, Tybur concessit. unde tanq́ ex arce Romanos eo inopiæ crebris incursionibus redegit, ut pacem quouis pacto postularent. Admotis deinde urbi copijs põtificem in mole Adriani, quod angeli castrũ dicunt, obsidione cinxit, acriter qui in præsidio erãt, arcẽ defendẽtibus. Verũ Henricus cognito Guiscardi Apuliæ ducis aduentu, in Germaniã redijt. Miramur hũc Henricum cum tãtis discordijs Gregoriũ uexasse, cũ alioquin eum principẽ multis eleemosinis deditũ legerimus. Fuit profecto in rebus bellicis strenuissimus: bis enim & sexagies signis collatis pugnauit. M. Marcellum, Iuliumq́ Cæsarem supergressus. Quorũ alter trigesies, alter uero quinquagies, bis pari Marte decertarũt. Quibus prælijs Saxones sæpe deuicit, quorũ dux Rudolphus cõtra eũ per Gregoriũ depositũ à principibus ad imperiũ suffectus fuerat. Tandẽ uero Rudolpho in prælio interempto, Saxones sub iugum misit. De quo bello pulchrũ & elegans poëma Heroicũ à Germano quodã lucubratũ est, quod in bibliotheca Spirensi uidimus & legimus. Captus demum ab Henrico filio proprio, quẽ principes Cæsarem creauerant, pedore & situ carceris defunctus

Boemia
Beatrix
Mahtildes
Bonifacius
Alexander II
Azo Estensis
Guiscardus
M. Marcellus
Iulius Cæsar
Rudolphus dux Saxoniæ
Gregorius VI

defunctus est Anno M. lvi tertio nonas octobres, in ornatissimo Spirensi templo sepultus.

De Henrico quarto. CAP. XXIX

Sub Henrico quarto imperatore, Vrbanus II. in Gallijs apud Clarumontem concilium celebrauit. Principibus ita animatis ad recuperandam Hierosolymam, iamdiu à Sarracenis occupatam, ut circa annũ domini M.lxxxiiij. trecenta hominũ milia nomen in Christi militiam dederint, crucisq; signum susceperint. inter quos quidam Petrus Heremita uita clarus, incomparabili sanctitate ac innocentia præditus, Germanos (per Pannoniam iter faciens) Constantinopolim usq; perduxit. quos non multo post secuti sunt tres fratres, Gotfridus, Eustachius, & Baldouinus, cognomento Bulionij siue Lothariorum duces siue Galaciæ comites, uiri & animi constantia & corporis robore insignes: tum etiã Ropertus Flandriæ comes: qui traiecto Thracio Bosphoro, Nicea, Nicomedia, Iconio, Tarso, multisq; Ciliciæ urbibus captis, Antiochiam Syriæ, tum demum Hierosolymam tricesimo nono die, postquam obsideri cœpta est, Anno salutis nostræ M. xcix. ceperunt. Anno cccc. xc. posteaq; imperante Heraclio à Sarracenis occupata fuerat. Maxima laus Gotfrido data est, quoniam primus in parte à se oppugnanda murum conscendit, fratriq; Baldouino potestatem fecit, ut in urbem descendẽs Christianis portas aperiret. Vnde uno omniũ Christianorũ consensu, Gotfridus Hierosolymæ rex declaratus est, quod regnũ quoad ea Lothariorum familia superstes fuit, posteri strenue gubernauere. Tam præclaris autẽ ducibus mortuis, iterum ad infidelium manus usq; hodie peruenit. Ex hac Lothariorum magnifica uictoria, creditu facile est, Renhardum hodie Lothoringiæ ducem, Hierosolymitani regni titulum sibi desumpsisse. Sunt qui scribant Carthusiẽses eo tempore à quodam Brunone Agrippino Germano, originem habuisse. O nobilem auctorem sanctissimæ religionis, quæ nunquam à legibus suis & bona institutione cecidit, sicut cæteræ ferè omnes misere labascunt. Quo autore Brunone, haud indigne nostra Germania lætatur. Henricus autem IIII. patre mortuo Italiam ingressus, tum Italos tũ Romanos pontifices multis affecit incommodis. tandem ægre à Paschali corona imperij suscepta in Germaniam redijt. Cumq; pontifex promissa imperatori quæ per uim extorta dicebat, dissolueret: iterum in Italiam cum mano exercitu descendit. Et quoniam pontifex tum in Apulia concilium habebat, à Brachareñsi archiepiscopo ante corpus beati Gregorij iterũ coronatus, in patriam reuersus est. Tertio quoq; Italiam hunc imperatorem, hostili animo uastasse legimus. Tandem Calisto II. cõfirmationem Episcoporum sacrosanctoq; Cardinalium collegio liberam Romani pontificis electionem tradidit. Missis ob eam rem in Germaniam legatis, Lamperto Hostiensi Episcopo, Arone sancti Stephani in monte Celio presbytero, Gregorioq;

sancti

ſancti angeli diacono,cardinalibus. Hoc tempore fuiſſe conſtat Raymundum,Guilhelmi Auſtriæ ducis filium,cui Antiochia, quæ olim Reblata dicta eſt,cum ducatu commiſſa fuit. Nam ei filia Bohemundi Apuliæ ducis nupſerat, qui quidem Bohemundus unà cum Tancredo fratris filio, præcipuam operam in capienda Antiochia obſidendaqꝫ nauauerant.Præclarum eſt etenim apud hiſtoricos nomen Bohemundi, qui ſaltem de expeditione illa Chriſtianiſſima ſcribũt. Quapropter nec generum ignauum,ſed ſtrenuum ſolertéqꝫ delegiſſe putandus eſt. Moritur Henricus iiij. anno Chriſti M. c. vi. ſeptimo Idus Auguſti,in ſacro templo Spirenſi ſepultus. *Raymundus Guilhelmus dux Auſtriæ Bohemundus Tancredus*

De Lothario Saxoniæ duce imperatore, & Innocentio papa. CA. XXX

Turbatis deinde rebus per Petrum Leonis potentiſſimi Romani ciuis filium, qui facinoroſis quorundam ſeditionibus Antipapa creatus ſpoliatis Eccleſiarum theſauris, direptiſqꝫ urbis Romæ templis,tantum pecuniarum conflauit, ut factioſum quenqꝫ facile in ſui ſententiam traheret: tum etiam ciues cum Innocentio ij. ſentiẽtes,pecuniaqꝫ multos corrumpit,& ab integritate dimouet, ſibi conciliat:& quo factionem ſuam magis ſtabiliret,Rogerium comitis Siciliæ filium obnoxium ſibi facit,eo utriuſqꝫ Siciliæ rege creato. Innocentio igitur à bello Apulo in urbem redeunte, cum omnia turbata inueniſſet,remqꝫ ad cędem multorum ſpectare cerneret,ſponte cedens,primo Piſas,Genuam deinde,demũ in Franciam peruenit:habitoqꝫ apud Clarum montem concilio,Petrum cum Antipapa damnauit. Viſo deinde Aureliani Philippo Francorum rege, quamuis perbenigne acciperetur, nihil tamen ei auxilij cõtulit,donec ad Lothariũ Saxoniæ ducem(quem iam mortuo Henrico principes Cæſarem creauerãt)Leodium perueniret.qui expeditione ſtatim parata,pontificem ſe reſtituturum pollicitus,magno cum exercitu in Italiam mouet. admonitoqꝫ pontifice quid fieri oporteret,partitis copijs Innocentius tranſmiſſo ponte Mameæ(à matre Alexandri imperatoris nomẽ habente)in Lateranum perducitur.Lotharius occupato Ianiculo mõte(qui Onofrij hodie dicitur)urbem ingreſſus, nuſquã apparente Antipapa cum ſua factione Innocentium reſtituit:miroqꝫ ingenio factionem eò redegit,ut minime Innocentium uexare poſſet.Quamobrem pontifex Lotharium imperij corona exornat,tanqꝫ benefactorẽ,deqꝫ Romana Eccleſia benemeritum. Abijt tum in Germaniam Lotharius cũ bona pontificis uenia, ad cõpeſcendos motus,ob abſentiam eius in Germania exortos. quibus cõpoſitis, dum pontifex concilium Piſis celebrat,rurſus Antipapa Rogerio Siculo adiuuante in pontificẽ cornua erigit.Quare Lotharius iterum cũ exercitu Italiam repetit:Piſani quoqꝫ claſſem potentiſſimã,auxilio pontifici educũt.Quibus copijs Lotharius cum Piſanis Romæ ſeditione oppreſſa, Rogerium terra mariqꝫ oppugnatum amiſſis rebus omnibus Italia in Siciliam breui pepulere. Audita tanta uictoria Ioannes Conſtantinopolitanus imperator, legatos *Innocentius ſecundus Rogerius Ioannes Conſtantinopolitanus*

statim ad Lotharium mittit, de superato hoste cõgratulans. At uero põtifex, ne abeunte imperatore Rogerius iterũ Apuliam repeteret, Comitẽ Lotharij Hamonẽ cũ aliquot cohortibus relictum, ad propulsandã pontificis iniuriam, ducem Apuliæ creat. Lotharius ille sapiens & industrius, amicus & deuotus Ecclesiæ, diuitijs & uictorijs magnus annis xi. feliciter imperauit.

Hamo comes

De Conrado secundo. CAP. XXXI

S. Bernardus

Ea tempestate urbs potentissima Edessa per Sarracenos euersa est. Qua clade audita S. Bernardus Burgundio Germanis imperatoribus familiarissimus, uir & sanctitate uitæ & doctrina clarissimus, patrocinio Christianę religionis assumpto, principes omnes Christianos tum nuntijs tum literis exhortatus est, uti crucẽ in Sarracenos sumerent. Statim igitur Conradus Sueuus qui Lothario in regnũ Romani nominis successerat, nomen in militiam dedit, multiq́ꝫ ex Germanis principes præsulesq́ꝫ. Comparato igitur magno cruce signatorũ exercitu, Constantinopolim Conradus peruenit. tum precibus Hemanuelis imperatoris Constãtinopolitani cõpellitur, nullo cõparato cõmeatu Iconiũ ducere: omnia eñ se pręstaturũ pollicitus est Hemanuel, quę exercitui necessaria forẽt. Conrado igit̃ crebris cõgressibus hostes superãte, tandem Iconio obsessa, natura & arte satis munita, acriter his qui urbi præsidio erant eã defendẽtibus, facinorosus Hemanuel græco usus ingenio gypsum farinæ miscuit. cumq́ꝫ ex ea re panis efficeretur, quo Christianus aleretur exercitus, tot statim milites obiere, ut re infecta obsidione relicta, in Thraciã imperator Romanus secederet. Inuicta tamen Germanorũ uirtus, q̃uis fracta, in Syriam tendit, iunctiq́ꝫ copijs Ludouici Francorum regis, necnõ Balduini Damascum Syriæ Metropolim socijs armis obsident: cumq́ꝫ tandem fame sitiq́ꝫ laboraretur, nõ sine cõtumelia obsidionẽ soluunt. Tandem Conradus & Ludouicus cõminutis per uaria bella exercitibus, reuertuntur in Europam, An. salutis nostræ M. c. lij. Obijt Conradus cũ regnasset annis xv.

Constantinopolitanus Hemanuel.

Damascus

De Friderico primo gloriosissimo Germanorum imperatore ex gente Sueuorum CAP. XXXII

Suffectus est deinde Fridericus I. cognomento Barbarossa, cuius si magnifica gesta recensere uelim, liquido omnibus notum erit, eum nec Carolo magno inferiorem, imò sine contentione parem fuisse. nam imperator creatus Cisalpinam Galliam ingressus Dertonã ui cepit, magnaq́ꝫ celeritatę Romam uersus iter facit. cũq́ꝫ pontificem Hadrianum quartũ contra se ciuitates imperij cõfirmare animaduerteret, remq́ꝫ mali exẽpli pręsertim in Petri successore ægre ferret, hostili animo in Romanos mouit. At pontifex imparẽ se tanto exercitui cernens, pace per internũtios composita, in agro Sutrino imperatori fit obuiam. qui ex æquo descendens, Hadrianum ut uerum Christi uicarium salutat. Cumq́ꝫ ad urbẽ uenissent, & pontifex in Basilica Petri Fridericum imperij corona donaret, Po. Ro. per Hadriani pontem erumpens,

Hadrianus

Teutonicos

Teutonicos non quicquam tale timentes passim cędit. Imperator autem tan to tumultu excitus intromisso exercitu qui in pratis Neronianis consederat, Romanos ex Vaticano in urbē retrudit, multis captis cęsisq;. moleste enim ferebāt Romani imperatorem, & Teutonicos cum pontifice sentire. Tantæ aūt tum clementiæ imperator tum pietatis erat, ut captiuos (pontificis pre/ cibus lenitus) incolumes dimitteret. Interim Tiburtini ad imperatorem ueni entes, se ac urbem omniaq; sponte dedūt: quam Fridericus pontifici restitu/ it, neq; ita diutius moratus in Germaniā rediit. Tum iterum in Cisalpinam Galliam rediens Cremonā obsidet: ubi per legatos ab Alexandro III. roga tur, ut interposita imperiali autoritate seditionē tollat, quæ ob pontificatum inter Octauianum Romanum ciuem, & Alexandrum ipsum exorta fuerat. Respondit tum bonus princeps, utrunq; pōtificem Papiam ire debere, quo & ipse proficisceretur, cognoscendæ disceptationis causa: Alexander uir elati animi, spreto tam salubri responso, Anagniam se contulit. tum imperator honestos episcopos de religione Christi bene sentientes, ad Alexandrū mit tit, qui eum ad concilium citarent. Hi ab Alexandro confutati, nimiumq; su perbe reiecti, ad Octauianum se conferunt, eumq; Papiam perducunt. Ha/ bito deinde concilio, Fridericus Octauianum pontificem confirmat. Alexan der hac re permotus, Octauianum & Fridericum anathematis uinculo colli/ gat. Fridericus hac iniuria lacessitus, exercitum in ditionem ecclesiæ duxit, & iam præter Vrbem ueterem & Anagniā, omnes ecclesiæ ciuitates occupat. At cum Alexander in Franciam cōtendit, tum Fridericus direpta Dertona, Mediolanum quoq; solo æquauit. Vnde trium Magorum corpora Coloni/ am Agrippinam translata tum crediderim, à Rudolpho Coloniensi Archie piscopo. Vastata tum Cisalpina gallia, Fridericus Papiam se recipiens litte/ ris ac nuncijs regem Frāciæ adhortatur, ut tollendi schismatis causa Alexan/ drum secū ad conciliū ducat: quò & se una cum Victore (ita enim Octauia/ no nomen erat pontificium) profecturum pollicetur. Ad locum igitur conci/ lij Fridericus (cōpositis Italiæ rebus) cum Octauiano profectus est. Verum Alexander ad cōcilium se iturum recusabat: Fridericus uero in Germaniam rediens Antipapam in Italiam misit. Quo Lucæ mortuo Guido cremensis Octauiano surrogatur. Interim Alexandro Romam adueniente cisalpinæ Galliæ populi innata perfidia, anno Christi M. C. LXV. iugum Friderici reijciunt, fideiq; immemores, arma sumunt, præsidia imperatoris ex arcibus deijciunt. At Fridericus comparato ingenti exercitu in Italiam ueniens, ne/ quaquam perfidis noxius Padum traiecit: in agrumq; Bononiēsem descen/ dens, copias partitur, missis quibusdā cohortibus Lucam quibus Antipapa tutior esset: ipse cum reliquo exercitu in agrum Picenum proficiscitur: Anco/ namq; aliquamdiu obsidens, in suam tandem redegit potestatem. Eodem tempore Haino comes quē supra Hadrianus ducem Apuliæ creauerat Tu/

Alexander III

Corpora triū regum

Guido Cre/ mensis

sculanis præsidebat. Is accersitis Germanis, qui apud Nepesum Sutrium& confederãt, tanta Romanos clade afflixit, ut deinceps uix se mœnibus tueri, nedum hostem lacessere potuerint. Mouerãt enim Romani in Tusculanos, cum tributa immoderatius imperata recusarẽt. Tũ uero Fridericus Ancona discedens Romam mouet, positisq; in pratis Neronianis castris, paululum constitit, si saltem Alexander tanquam bonus pastor, debitas conditiones aliquando acceptare uellet. Pontifex autem non satis tuto in laterano consistens, cũ iam irrupturos Germanos uideret, ni boni principis modestia obstitisset, in ædes Fregepanum ad palladium diuertentes confugit. Instabat cum Po. Ro. cui pacem promittebat, Fridericus, uti Cardinales de duobus pontificibus digniorem se eligerent, altero eliminato reiectoq;. Quam rem cum pontifex respueret, nocte abiens nauigatione, salutem sibi fuga quæsiuit. Morit interim Guido Cremensis Antipapa in Basilica beati Petri, quã magno Friderici præsidio adhuc obtinebat. Friderico mox ob pestem ex urbe in Germaniam profecto, sufficitur in locum Guidonis, Ioannes Sirmiensis abbas ex Pannonia. Fridericus per montem Cinisium in Italiam quinto rediens, Secusam diruit: Astenses in deditionẽ accipit, Alexandriam (quam ciuitates rebelles condidere) graui obsidione premens, tandẽ ob honorem omnipotentis dei in die pascatis obsidione soluta, Papiam uenit, ubi de pace Italiæ est actum. Verum cum nequaq; conditiones æque seruarentur, Fridericus in Italiã cum maximis copijs descendens, frequentibus prælijs Mediolanenses sociasq; ciuitates afflixit. In quibus prælijs ex Comẽsibus Papiensibusq; qui imperatori fauebant, cum multi desiderati essent, eorum calamitate motus Fridericus cum pontifice in gratiã redire statuit, maxime cum Antipapa furto infamis esset. Conuenerat iam Venetias Alexander, componẽdæ pacis Italiæ causa, eo & Fridericus accedẽs in uestibulo sancti Marci pontificis pedes osculatur. simul deinde ad altare maius profecti, accepta dataq; salute, de fœderibus pacis inter se multum diuq; collocuti sunt, quæ postea sequenti die ex sententia confecta est. Abiens deinde imperator cum bona pontificis uenia, Rauennã primo, mox Bertonorum se contulit, quod oppidum cum retinere ob oportunitatẽ loci instituisset, rogatu Alexandri ecclesiæ tandem restituit. Oppugnabatur tum Hierosolyma à Saladino, cuius humanitas ac fides multum Christianis obfuit. Deuictis enim Christianis sinistra pugna (qua ferè omnes Asiaticos principes cepit, maxime Guidonem regem & templariorũ magistrum, quorum etiam multos secuti percussit) tandem hij qui in præsidio erant desperatis suppetijs. LXXXVIII. anno postea quam à Gotfrido lothariorũ duce capta fuerat, Hierosolymam hac conditione dedidere, ut tantum abeunti cuiq; ferre liceret, quantum suis tantũmodo humeris sustinere posset. Hanc ob rem Fridericus imperator co

Ioannes Sirmiensis

pias mouet in Christi hostes, per Hungariam iter faciens, Thraciamq; iam Constātinopolim peruenerat: quē certe Isaac Imperator, eius potentiā ueritus, traicere Bosphorū statim adhortatᶜ. Fridericus copijs traiectis Philomenam urbē de Turcis capit, agrūq; Iconio adhærentē depopulatᶜ, & Armeniā minorē in potestatē suā redegit. multisq; præclaris rebus æditis, hostibusq; sæpius deuictis, dum lauādi causa rapidū amnē ingreditur in undis perijt, cū maxima Christianæ Reip. iactura. Eo eñ solo principe Saladinus uinci potuisset. Nescio quidnā potius admirer: pōtificis ne superbiā: an imperatoris contumaciā: uel cæterorū principū secordiā ignauiāq;: quod cū tanto Reip. Christianæ interitu, ac irrecuperabili detrimento tam detestandā execrabilemq; pontificis imperatorisq; discordiam pertulere, omniū enim malorum fontē inde usq; ad nostra tēpora profluxisse arbitramur. Imperauit tamen hic strenuissimus & uictoriosissimus Fridericus ex inclyta & nobilissima Sueuorum domo progenitus, magnifice annis septem & triginta.

De Henrico. v. Friderici primi filio. Cap. XXXIII.

SVccessit patri optimo & maximo principi, Henricus filius, qui accepta in matrimoniū Constātia Rogerij Normāni Siciliæ regis filia, statim Siciliæ regnū dotis nomine repetit à Tancredo, qui Guilhelmo suffectus fuerat. Obsessaq; diutius Neapoli soluit tandē obsidionē peste coactus, quæ exercitum populabatᶜ. mortuo tandē Tancredo regnū occupat. adiecit tamen animum bello Asiatico, misso ad id bellū fratre Philippo duce, & archiepiscopo Maguntino cū magnis copijs. Germani igitur his imperatoribus in Asiam traiciētes, Berytū muniuere à Sarracenis destitutū, & Ioppen obsessam à Sarracenis liberauere. Oritur tum ob mortē ducis qui in castris extinctus fuit, ingens tumultus, ut Germani bellū Asiaticū relinquere cogerentᶜ. tum etiam ob mortem Henrici imperatoris, qui uita functus est anno uirginei partus. M. C. LXXV. decimo Kalen. Maij. in ecclesia Spirensi tumulatus.

De Othone. IIII. & Philip. Sueuiæ duce in cōtrouersia electis. Ca. XXXIIII.

MOrtuo Hērico strenuo & aspero, pars electorū Othonē Saxoniæ ducem, pars Philippū Sueuiæ & Etruriæ ducē, Henrici Germanū (quē Henricus tutorē filij sui Friderici infantuli testamento reliquerat) imperatorem optarunt. At uero Innocētius pontifex (ut omnia tumultu cōplerentur) Othonem cōfirmat. Et ne quid mali ad perturbandū Asiaticū bellū deesset, rex Franciæ Philippo: angliæ rex Othoni fauebat. Indignatus igitur Philippus se à pontifice spretū neglectumq;, Etruria Sueuiaq; firmo præsidio munitis, in Othonē magnis copijs mouet, prius multis principibus in sua uerba iurare coactis, quos omnes bello deuicit. inter quos Argentinū episcopum Othoni fauentem, igne ferro oppidis uicisq; exustis inferiorē (ut dicunt) Alsatiam omnem depopulatus eò redegit, ut uix munitissimis castris se cōtineret. obsedisse tum ciuitatē Argentinā eum constat, quæ in partibus Othonis

erat: Deinde Maguntiæ curia de more celebrata, principibus priuilegia confirmauit. tum Otho coloniæ agrippinæ se continebat quam Philippus obsidione cingens, breui coegit ad eruptionem Colonieñ. cum quibus & Otho erumpens, cum uiribus Philippi retruderetur, minime à Coloniensibus receptus fœda sibi fuga (ut sæpe prius) consuluit. Colonienses una cum archiepiscopo statim deditionē faciūt. tādē Philippus Bambergæ insidijs à quodā Comite palatino petitus occidit. Spiræ sepultus anno salutis nostræ M.CC.VIII. XI. Kalen. Iulij. Quo mortuo res ad Saxonem deuenere, Othonem IIII. appellatum: quo Romæ ab Innocentio coronato, statim cum copijs quas secum duxerat, occupatis Monteflascone Radicophano multisq; alijs Romanæ ecclesiæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouet id adolescenti Friderico. II. ablaturus, cuius ob ætatem tutores curam adhuc gerebant.

De Friderico. II. Sueuiæ duce & Siciliæ rege magnificentissimo imperatore. Cap. XXXV.

HAnc ob rem principes Fridericum. II. Siciliæ regem uigesimum agentem annum imperatorem deligunt. Quo audito Otho statim in germaniam redijt, ditioni paternæ consulturus, deinde cōparaturus exercitum quo Friderico resisteret, Cum enim Fridericus (quamuis legitimis suffragijs electus) coronā imperij ab Innocentio consequi non posset (credo quiddam odij, in eam familiam latuisse) in germaniam proficiscitur, diademate à Maguntino archiepiscopo accepto, in Othonemq; mouet. quem in Sueuia obuium habens, cum Friderici conspectum ferre non posset, cum exercitu fugientem usq; in Saxoniam persecutus est. Tum eo Aquisgrani deuicto, statim uexillū crucis erexit, ut asiaticis principibus contra Sarracenos pugnantibus auxilio esset. Interea Honorius. III. papa pessimo Christianorū fato, Fridericū anathemate notat, & imperij dignitate priuatū denūciat. Ob quā rē Soldanus (quod ei de inimicitia pōtificis impatorisq; cōstabat) cōparato ingēti milite, fortissimoq; exercitu, Christianos Nili excrescentia nrīs insolita adiuuāte eò pepulit, ut pacē inirēt ea cōditiōe, ut relicta Damiata, captiuis utrinq; dimissis, reddito à barbaris crucis ligno, Christianis Aconē Tyrūq; redire liceret. Damiata itaq; barbaris reddita est, ipso natali beatæ Mariæ uirginis, cum eā in eiusdē celebritate purificatiōis bello cepissent: anno salutis. M.CC XXI. quo quidem anno Tartari gens Scythica usq; ad Sarmatas peruenere. Tum Fridericus ducta in uxorem filia Ioānis Hierosolymitani regis, qui cum Christianis in Italiam uenerat, cum nihil in Asia moliri auderent, promulgatoq; Hērico filio Alemaniæ rege, omnibus statim cruce signatis mandauit, ut ad certā diem Brundusij cum armis adessent. Conuenit eò magna Germanorum multitudo, quorum de numero multi tabe perierunt, præcipue Lantgrauius Hassiæ: Tum Fridericus in Cyprum usq; nauigans, Aconem tādem peruenit, nuncijs rogans pontificē, ut se absolueret anathemate,

quoniam in eius potestate deinceps semper sit mansurus. Verum pontifex non solū eum non absoluit,sed & Ioannē Hierosolymitanū regem,in Friderici præfectū Rainaldū, cum magnis copiis mittit.tum Cardinalē Columnam in sancti Germani præfectū Friderici auspiciis militantē cōcitauit. Quibus rebus moti qui in Vmbria & Picētibus Friderico militabāt,relictis quæ occupauerant in regnū redeunt. Interea Fridericus belli Asiatici cupidus, in Italiam rediit cum Gregorio. IX. pontifice in gratiā rediturus, quā tandem ægre obtinuit, unciis auri centū & uiginti millibus ecclesiæ ob illata damna persolutis. Deinde cum Romani nō satis pontifici obedientes forent,legēq; rogassent,uti oppida ecclesiæ iuxta urbem posita,Romanis uectigal penderent,neq; monitis castigationibusq; pōtificis ad sanitatē reduci possent,Fridericus Reate pontificē cōuenit. cūq; eo in hanc sententiā cōsensit,ut primo quoq; tēpore cōiunctis copiis Romanos adorirent. Abeunte deinde Friderico in Germaniā, germani milites ad pontificē confluxerūt tanta multitudine,ut Romani nequaq; ausi fuerint aperto marte cum ecclesiæ copiis cōgredi. Recuperauit tum Gregorius pontifex Germano milite patrimoniū sancti Petri, Sabinumq; agrum. Ea tempestate Ecelinus patauinus(cuius auus Teutonicus sub Othone copias duxerat)acceptis à Friderico militibus, magnum sibi in trāspadana Italia potentatū comparauit,in suam potestatē redactis Taruisio,Patauio,Vincentia,Verona,Brixia. Tum Fridericus in Italiam rediens Mediolanenses sociasq; ciuitates apud nouam curtē (ita enim locus appellatur ubi pugnatū est)aggressus, ingēti clade superat trucidatq;. Tum Fridericus iterum à pontifice imperio priuatus,in Venetos mouet qui pontificis partes tuebantur: Eos tum(ueluti ranas) paludibus conclusos uehementer oppressit,maximisq; calamitatibus afflixit.

De Guelphis & Gybellinis. Cap. XXXVI.

INterim uero cōspirantibus omnibus transpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Monte longo Bononien̄.ciuitatis legato anno salutis. M.CC.XL. imperator qui tum Pisis erat, cum nō satis sibi constaret qui partes suas, qui ue pontificis sequerentur,ciuitates Italicas in duas factiones tum primū diuisit.nam qui pontifici fauebant Guelphi,qui uero imperatori gibellini appellati sunt. Hæc quidē duarū factionum nomina,bella plus q̄ ciuilia Italiæ pepererūt.primū apud pistorięses audita sunt,cū Cācellarii Pansaticos Gibellinos ab urbe eiecissent, cūq; alteri factioni, Guelph,alteri Gibel, Teutonici fratres fauerēt. Florentini præterea nobiles suos pisanis gibellinarū partiū fauētes in exiliū eiiciūt. pellunt & Guelphi ab Aretinis Senēsibusq;. Tāti constat Italis ab imperio Germanorū Romanoq; desciuisse. Fridericus deinde in Samnites mouet, Beneuētū ui cepit diripuitq;,ac mœnia circūquaq; euertit. Soraq; quondā Samnitiū ciuitatē,ad Lirim fluuiū sitā ferro flāmaq; uastat,Rauēnam in potestatē suam deniq; redegit. Tum Picenū percurrens in

Flaminiam usq; Fauentiam & Bononiam aliquantulum resistentem ui occupat, schola eorũ Patauiũ translata. Tum Fridericus suis suarumq; partiũ cognitis, omnib. eorũ qui aut diuersarũ cẽserent partiũ, aut qui neutris cõsentire uellent expugnata oppida locaq; populatus est. Accepit tamen in suam potestatẽ Fulginates, Viterbiẽsesq;, quos statim secuti sunt eò filio Encio cũ parte copiarũ misso, Ortam, Tuscaneũ, Cornetam, ac Montẽ faliscum inhabitantes, qui corrupte Monteflasconẽses dicunt. Defecissent tum Romani si celerius Fridericus urbi copias admouisset. Tũ pontifex humanis destitutus auxilijs, ad rẽ diuinã supplicationesq; animũ diuertit, quibus (deo agẽte) Fridericũ auertit hostẽ. Mouet deinde in Cãpanos: Beneuentũ ui captũ uastans, diripiendũ militibus cõcessit. Tum delatus in Picẽtes Asculũ obsedit. Inde in Romãdiolos ducẽs: Enciũ Sardiniæ regẽ filiũ agitandis sibi de Piceno aduersantibus subigendisq; dimisit: à quo adolescente patri simillimo direptiones, incendia uastitatesq; sunt cõmissę, & quicquid resistere ausum est, ad calamitatẽ maximã est perductũ. At Fridericus statim Rauennã populo frequentem ditissimamq; tum diu imperio rebellem subegit.

De obsidione Parmæ à Friderico. II. deq; Entio filio & Innocentio quarto. Cap. XXXVII.

MOrtuis demum Gregorio pontifice Celestinoq; suffecto, uacat tum sedes. XXI. mensibus. detinebãtur enim multi Cardinalium à Friderico, quæ res comitia distulit. Valuit tum apud Fridericum Balduinus precibus autoritateq;, ut cardinales aliosq; ecclesiasticos, quos captiuos detinebat dimitteret incolumes, qui statim Anagnię conuentum habuere, in quo Innocentius patria Genuensis, familia Flisca, ex Lauaniæ comitibus, põtifex creatur, qui cum Friderico antea aliquãdo familiarissime uixerat, multisq; beneficijs eam familiã affecerat Fridericus. At põtifex beneficiorũ immemor, uel ut uerius dicam potentatus auidior, mutato cum fortuna animo, acerrimus Friderico hostis effectus est: quod diuinasse Fridericum ferunt, cũ nuncij Friderici exaltationẽ familiarissimi ex cardinaliũ cetu denunciarent. Instabat tũ annus. M.CC.XLVI. salutis nostræ. Pontifex in galliam proficiscitur, concilium Lugduni celebraturus, quod cõtra Fridericũ indixerat. Seduxit tũ pontifex amicos cõsanguineosq; suos à Friderico, clam monitos ut uel nudi ad Placentiã cõmigrarent. Quod cp primũ est factũ, sententiã excõmunicationis in Fridericũ depositionis priuationisq; pronũciat, omnibus iuramẽto absolutis, quo illi tenerentur, potestate electoribus tradita aliũ quẽ uellent principem deligendi. Quo nunciato Fridericus pontificis necessariorũ ædes Parmę, & uillas speciosissimas funditus euertit. Inito deinde fœdere cũ duce Burgundiæ, proficisci Lugdunũ statuit. mouitq; Parma comitatũ ducens nõ armatorũ magis cp togatorũ, qualẽ quantumq; post stantis Romani imperij tẽpora, nullus aut domi habuerat aut in itinere duxerat imperator. Dimissa

Igitur Italicarum rerum administratione Encio filio, ea iniuncta conditione, ut sese apud Parmam continens, quæcunq; remotius ingruerent gerēda per legatos administraret: peruenerat iam ad Taurinos Fridericus, cum ei nunciatum est extorres Parmensium (superato Henrico quem Parmæ Encius præfecerat, cum ipse contra quam à patre in mandatis habuit in Brixianos mouisset) Parmam ingressos urbeq; potitos esse. Hanc ob rem Fridericus timens cæterarum urbium rebellionē (omisso itinere) Parmam obsidere pergit: quam statim pontifex misso eò Gregorio Montelongo sedis Apostolicæ legato (quem Innocen. pontifex aquileiensi Patriarchatu ornatum apud Mediolaneñ. placētinosq; iusserat permanere) Bononiensiū, Ferrariensium, Reginorum, Mutinensium, præsidijs muniuit. Continuatum est postea per II. annos bellum atrox uariumq;, & Lombardiæ omniq; Italiæ perniciosissimum. Fridericus castra in urbis modum uallo fossaq; munierat, eo animo ut direpta Parma eo loco ubi statiua habuerat Victoriam urbem conderet, inditumq; est castris nomē Victoriæ, sanctusq; Victor martyr tutelaris de more Christiano in cathe. ecclesia nuncupatus est. Et fuit plane urbs Victoria (ut Blondi uerbis utar) uario gentiū & rerum gestarū cōmercio, ac multitudine frequentata, quod per singulos pene dies ex Affrica, Mauritania, Asia, Ægypto, noui homines, noua ueste, nouis moribus sunt uisi. Animalia etiā uidit urbs Victoria quæ post theatrales stantes Romani imperij ludos Italia nō uiderat, elephantes, dromedarios, Pantheras, leones, pardos, lynces, & ursos albos, cum canes tunc uidisse asserat noster theologus, hinc magnitudine aspectuq; horribili, inde extrema pusillitate. Aues quoq; & rapaces & cicures Fridericus curauit, præter usitatas in Italia multas, in quibus falcones chiluonesq; Astures & girfalchi albi, & quod eam decuit maiestatem imperialem, immensæ magnitudinis barbati bubones fuere perspicui. Hæc Blondus. Velim ego has copias tum pontificis, tum Friderici in Tartaros conuersas fuisse, qui anno ante tertio in exercitum coacti innumerum, bipertito agmine in Asiam Europamq; descenderant. & qui in Asiam duxere, Georgianam thamithanorum olim regionem primū, post superiorem Armeniam peruagati, Iconium usq; Turcorum regiam peruenere. Alia manus duce Batone Poloniam & Hungariam excursionibus populati, ad mare ponticū deflexerunt, ubi Russiam siue Ruthèniam & Garam amplissimas regiones uastitate maxima afflixere. Eodem quoq; tempore Grossonij gens Arabica Soldano Babylonis impellente, Tēplarios Hospitalariosq; aggressi eos fundunt, ac Hierosolymā facile capiūt, mœnibus carētem: Christianos, qui tum in ea erant trucidāt, sepulchrū Christi quouis genere turpitudinis fœdātes.

De Henrico Thuringo contra Fridericum Innocentij autoritate electo. Cap. XXXVIII.

Et ne in Germania res quietæ essent, electores imperij Innocentij autoritate

tate innixi Henricum Lantgrauiũ Thuringiæ, Alemanorũ Romanorũmq; regem designant. & Conradus adolescens Alemaniæ rex à Friderico genitore pridem institutus, Thuringum regni ingressu & possessione prohibet. sed prædicata in Conradum Fridericiq; fautores (iubente pontifice) crucissignatio multos in noui regis Lantgrauij præsidia fautoresq; conciuit. Breui tamen Lantgrauius uictus apud Francofurdiam fugatusq; mortuus est. Postea cum Fridericus Parmæ ui expugnandæ spem abiecisset, fame illam in deditionem cogere est annixus. tandem anno obsidionis II. prope exacto Grego. Montelongus cum præsidio sociarum ciuitatum eruptione facta, Fridericum nil tale metuentem fundit fugatq;, castrisq; exuit. Reparauit tum breui exercitum in Etruriam mouens: Encio filio cum parte copiarum Fauentiæ relicto, ut Rauennam proximaq; in potestate retineret. Nam foroliuienses Ariminenses Vrbinates ac totum Picenum Friderico parebant. in Vmbria præterea defecerant omnes à pontifice præter Tudertinos, Perusinos, Assisinates. Etruria pariter tota præter Florentinos, quorum maior pars factionis Guelphæ: quos certe adeo bello Fridericus uexauit, ut tandem eos coegerit Guelphos ex urbe pellere, sinereq; factionẽ Gibellinam rerum potiri. Eiecti pars in exilium abijt, pars uaga & dispersa in Friderici potestatem redacta est, pars in qua nobilitas præcipua fuit, comitem Rudolphũ de Vrsaria & Reynerium Bondelmontem secuta, concessit in Vrsariam. Quos insecutus est Fridericus, & castello ui capto Rudolphus in aqua enectus, Reynerius cum nobilibus quibuscunq; excæcatus, & sub custodia in Apuliam relegatus est. Statimq; Fridericus Panormi mortuus est, ad eum diem quæ diei respondet, in qua secundo ante tricesimo anno Romanorum imperator fuerat designatus.

De laudibus Friderici secundi. Cap. XXXIX.

FVit Fridericus ille secundus potentissimus imperator, Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hierosolymæ, & Sueuiæ rex: quo nullus potentior Romanum tenuit imperium à Carolo magno: fuit armorum strennuus, linguarum peritus. fuit uir haud dubie dignus omni bellica laude, non animi solum uigore, sed etiam corporis uiribus excellens. Haud dubie illa ætate, qua nulla uirorum fortium feratior fuit, nemo unus erat uir, quo magis innixa fides Christi stare potuisset, si arma quæ in Italos debacchata sunt, in res Asiaticas uersa fuissent. Sed nescio quo malo fato actũ sit, ut rebelliones Italorum totiens Christianæ Reip. nocuerint noceantq;. Conferamus cum Friderico Hãnibalem Pœnum, qui sedecim annorum possessione Italiam tenuit. Hic noster Germanus duplum supergressus, non à patria (ut ille bello) auocatus, quæ sub Conradi filij præsidijs tuta fuit patris auspicijs militãtis, sed morte surreptus. Quid de Alexandro Macedonum rege? dixerim ne eum Friderico superiorẽ? nequaq;, cui cum Dario res fuit: quem mulierũ ac spadonum

agmen trahentem,inter purpuram atq; aurum ornatũm,fortunæ suæ apparatibus prædam potius quàm hostem incruentus deuicit.longe alius Italiæ quàm Indiæ situs est. Apuliæ Lucaniæq; montes ac Apenini saltus, non adeo citam uictoriam Pelleo iuueni præstitissent.Quid de Atheniensibus Lacedæmonijs,Thebanis?qui separatim in Græcia rerum potiti sunt,dicemus: sunt ne Germanis Friderico duce comparandi?qui contentionibus potius ac dissidijs inter se certasse dicentur,quàm ob principatum in posteros descensurum bella gessisse. Quidã enim ex Græcis in Siciliam profecti ob alterius spem imperij,uictoria caruere. Græcorum quippe potẽtia & si maximis conflictata prælijs,nunq; ultra Græciam firmiter progressa est,uerum potentes duntaxat extitere se liberos aliquandiu & inuictos se præstando. Fridericus igitur totiens Italis deficientibus debellatis, Guelphis factiosis totiens deuictis,omnibus bellis uix unam alteramq; fortunę aduersitatem perpessus,uictoriosissimus imperator uita functus est,quẽ multo post tempore,nec mortuum quidẽ creditũ est,cui si arma in Christi hostes ferre Itali impedimento nõ fuissent,siq; minus pontifices inuasisset,iure maximi imperatoris nomen apud Asiaticas gentes obtinuisset,immortaliq; gloria dignissimus censeret.

De filijs Friderici II. & Manfredo filio eius ex nobili Concubina genito. CAP. XL

Reliquit autem Fridericus tantæ gloriæ successores, Manfredum filium acerrimi ingenij ingentisq; spiritus adolescentẽ,forma speciosissimũ & literis exornatum,quem nõ minus ipse diligebat,quàm si eum ex legitimo matrimonio suscepisset. fuit enim ex nobili concubina progenitus: uoluit aũt eundem partem suã habere,in qua uitã uirtute sua dignã duceret, Tarentinum eum principẽ instituens,multis illi opidis & castellis additis,quę principatus titulo prius nõ continebãtur. Ad Conradum eñ legitimo matrimonio editum,quẽ ex Iole Ioannis Hierosolymitani regis filia susceperat, regnorũ potentatusq; omnis successio deuoluebatur. Qui primo quoque tẽpore Ecclini de Romano amicitia fretus,in Italiam Veronã uenit,traductoq; in Apuliã exercitu amplissimo paratissimoq;,Neapolitanos primo p oratores aggressus est,eos ad deditionẽ cõpellans. Læsæ eñ maiestatis eos reos arguit. Cũq; legitimã defensionẽ aduersus ambitionẽ Manfredi, non rebellionẽ aduersus legitimũ Friderici successorẽ quæsitam ostensuros,minime audire uellet, eos obsedit:fameq; ad deditionẽ nono mense obsidionis cõpulit,murum urbis euertit,tũ meliores quasq; urbis ædes. Inde in Capuam conuersus, quæ Neapolitanis ante ipsius in Italiã aduentũ fauerat,eã quoq; muro diruto diripi fecit. pariter Aquinũ nobile oppidũ ui captũ spoliatũq; incendit. tandẽ secũdo quo aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt. Testamento aũt Conradus Conradinũ ex fratre Henrico nepotẽ regnorũ instituit hæredem,datis illi ex Germania tutoribus,qbus regni Siciliæ administratio

ministratio demandatur. Fuitq; is Henricus, quem ex Constantia regis Castellę sorore, uxore sua, Fridericus susceptum in carcere interfecit. Manfredus uir uigilantissimi ingenij tres potentissimas Italiæ prouincias, Etruriam, Galliam Cisalpinam, & Transpadanam, mortuo Friderico in suis partibus retinere summa diligentia annisus est: adeoq; id egit ut plus in illis certo tempore quam in Neapolitano Siciliç regno potuerit. Nam post Friderici mortem factio Guelpha, Florentia in libertatem uendicata, omnibus Gibellinarum partium eiectis, cæteras Etruriæ ciuitates, Senenses, Pistorienses, Aretinos, Pisanos eò perpulere, ut cōciuibus Gibellinis expulsis, fœderibusq; factis pepigerint, illicitum esse alterius partis extorres fouere. ob quam rem cum Senenses, tum Florentinos, qui eos fœderum fractores dixerant, statim misit. Quibus copijs Senenses, extorresq; Florentini cum aduersæ factionis copijs cōgressi, Guelphos tanta clade uicere, ut ordines relinquere coacti sint. Post ingentemq; fugam deditionem fecere ingenti Guelphorū cæde facta, quamuis ex germanis plerique desiderati, tamen quatuor milia captiuorum, cum Charrocio spolijs signisq; militaribus Senas fuere perducti. Qui prælio superati in patriam reuersi sunt, magnam animorum conseruationem Etruriæ Guelphis fecere, sed apud Florentinos maximam, quibus nec extorres expectandi consilium, nec urbem defensandi spes erat. Itaq; undecimo post pugnam die, quam septembris sextamdecimam anni salutis M. cc. lx. fuisse constat, omnes Florentini Guelpharum sectatores partium, pars Lucam, pars Bononiam, migrauere. urbemq; Florentinam paucis habitatam uenientes, Iordanus extorresq; patente porta ingressi, in Manfredi dominatū subiectionemq; ceperunt. Qua item tempestate Octauianus Cardinalis gente Vbaldinus re Neapolitana & illius administratione Manfredo relicta ad pontificem Alexandrum Viterbij agentem est reuersus. Cuius pontificatus nihil felicius uidit, q̄ Ecelini Albticiq; fratris excidium. quibus mortuis proditoriéq; trucidatis, Cisalpini libertatem sunt secuti: quam tamen ægre retinuere Gibellinis factionem Guelpham ubiq; opprimentibus. Redegit tum Manfredus penè omnem Tusciam Picenumq; agrum in suam potestatem, Iordano & Guidone nouello egregijs suarum copiarum ductoribus. Tandem Manfredus acerrima pugna cum Carolo Andegauensi, quem Vrbanus pontifex Siciliæ regem dixerat decertans, ab Italis in secunda acie desidentibus derelictus, strenue pugnans oppressus est. Mortuo itaq; Manfredo, Gibellini duce carentes, Conradinū Friderici nepotem auitum regnum imperiumq; repetiturum in Italiam uocant. Qui cū aliquandiu Veronæ desedisset, interim Carolus Bonicio deditione ab oppidanis facta potitus in Pisanos duxit: & populationibus incendijsque late commissis, castella aliquot expugnata diripuit, turresq; communientes Pisanum portum dirutas solo æquauit: maiora perpetraturum nuncij in regnū reuocarunt. Fridericus

Hispanus

Hispanus namque omni pene Sicilia (Panormo Syracusis & Messana duntaxat exceptis) pro Cōradino potitus erat. Quam primū uero Carolum mouere, ut se in regnum reciperet, est conspectum: Senenses omniū primi post Pisam, deinde Romanus Senator Conradinum nuncijs ad iter ineundum epistolisque compulerūt. qui per Papiam in Liguriam mouens Pisana classe Pisas deductus, confluentibus undique Gibellinis exercitum in Lucenses exposuit, uastitatem & incendia undique committens. tandem iuxta Aretium cum Marescallo (ita enim galli copiarum ducem dicunt) congressus est Conradinus: ubi facta in Guelphis Marescallum comitantibus ac gallico milite ingenti cæde, Marescallus quoque suis copijs omnino superatis occubuit. Confluxerunt per id tempus ad Conradinum alij à Lombardis Romaniolis Etruscisque Gibellini, maior militum pars ea quam à Germania eduxerat. Nec fuit tunc dubium quin si moram ibi uel paruā fecisset Conradinus, Aretio primum, post omni Etruria fuerit potitutus. Victoria potita deflexit Senas Conradinus, aliquot ibi moratus dies inde recta in Viterbiēses campos quartis castris se contulit. Propinquanti Romæ Conradino Senator Henricus pompam educens, imperatoribus introducendis adhiberi solitam, illum ad pōtem Miluium excepit: selectique ex omni ordine & dignitate primores quique Romani, Conradinum circumfusi in equo sedentem pedibus sunt secuti: & præcedens ac subsequens longo & composito agmine populus in capitoliū usque deduxit. Mouet deinde magnis à Senatore acceptis copijs per Tyburtinos in olim Equiculorū nunc Tallacotij montes, & inde in Marsorum campestria peruenit exercitus. Congressus itaque (eo loco prius insidijs à Carolo occupato) Cōradinus ex uictore uictus, cum Austriæ duce fuga elapsus est. dum enim nostri post uictoriam auidius spolia legunt, ab hoste ex insidijs prodeunte sternūtur, fugantur, dissipanturque. Octauo post die Conradinus Austriæque dux recogniti ad Carolum perducti, publico iudicio capitibus resectis interfecti sunt. Hūc finē rex Sueuorū in Italia habuit. Cōmissum est hoc præliū V Kal. Septēbris, Anno salutis nostræ M. CC. LXVIII Gloriosissimi magnificētissimique Sueuiæ duces diuino & occulto iudicio, miserabilem hunc exitum sensere. Poterat gloriam & magnificentiam illustrissimæ domus, sua uirtute resuscitauisse Eberhardus quem Barbatum uocabāt, multis post annis Deccensis & Vuyrtenbergensis dux in regione Sueuorum à Maximiliano rege nostro apud Vangiones institutus, si diutius illi uiuere contigisset: sed fata (ne Germanorum gloria altius emergeret) hunc è medio sustulerunt. De uirtute huius principis nō multa loquor, quia Marsilius Ficinus maximus ætate nostra Platonicus: in epistolari uolumine hūc Eberhardum speciosissimis laudibus, non minus uere quàm grauiter & erudite exornat.

Eberhardus dux Vuirtenbergensis senior
Maximiliāus
Marsilius Ficinus

G De

De Rodulpho de Habisburgo. Ro. Imperatore. Ca. XLI

Lugdunum

Alsatia

Otocarus

CVnc res Germanica post Friderici filiorumq́; eius interitum, diutius sine rege certo fuisset, tandē Gregorio x. Pontifice, Lugduni concilium celebrante, Rudolphus comes de Habisburgo Alsatiæ superioris Lantgrauius, ab electoribus in regem Romanorum electus est. Qui statim accepta de more Aquisgrani corona, principes in sua uerba iurare coegit, collectoq́; ingenti exercitu, in Otocarum Bohemorum regem mouet, qui inter Bohemiæ reges quintus Venceslao fratre defuncto regnū acceperat. Fuit autem Otocarus suapte natura uir belli appetēs, & cui ad res gerēdas magnus esset animus: extēditq́; regnū à mari Baltheo (quod Sarmarici Germaniciq́; oceani sinus est) usq́; ad Danubiū, & ad internū mare quod Adriaticū dicimus. Nupserat Otocaro Margarita Friderici Austriæ ducis soror, quę prius Henrico Friderici. II. filio nupta fuit: quo mortuo sine sobole in patriā reuersa, fratri superstes Austriæ duci sine liberis uita functo in hæreditatem successit. Principatum igitur Austriæ consecutus Otocarus (more humano) quo plura possedit eo maiora concupiuit. Vlricus eo tempore Carinthorum principarum tenebat, qui cum uirili prole careret, Carinthiam illi, Carniolam, Marchiam Sclauonicam, & Portum Naonis pecunia accepta contradidit. Tum Veronenses, Feltrini, Taruisini, & multi Fotliuienses, sese Otocaro submiserunt. Bellum Hungaris indixit, commissoq́; prælio uictor Stiriam prouinciam illis ademit. Rodulphus repetitis prouincijs tanq́; iuris imperij, cum Austria nequaquam muliebre feudum (ut dicunt) esset, nec Vlricus iniussu Cæsaris prouinciam uenundare potuisset: cumq́; semel interuētu amicorum res cōpositę fuissent, ut acceptis datisq́; filiabus affinitas utrinq́; iungeretur, prouinciæ de quibus lis esset dotales fierent: Rudolphus Austriā adeptus, Orocarum in uerba sua iurate (more maiorum) exposcit. Indignatus autem rex id à se postulari, ab eo præsertim qui magister curiæ suæ fuisset, id superbo animo tulit. exortæ sunt rursus nouæ lites, tandem Otocarus ueritus Rudolphi potentiam, in uerba sua iurauit. Quod cum ægrius ei coniunx Kunigunda (quam Margarita uiuente insolenter desponsauerat) sæpius obijceret, Rudolpho bellum indicit. Cōuenere exercitus in campis Austriæ iuxta Danubium, atrox prælium dubio marte commissum est, cum Bohemi multitudine ac robore, Sueui Alsatesq́;, quibus Rodulphus fidebat, ordine ac arte superiores essent. cecidere quàm plurimi ex utraq́; parte, maior tamen Bohemorum strages. ad extremum Otocarus relictus à suis, dum fortiter pugnat occiditur. Assignat tum Rudolphus Austriæ ducatum Alberto filio, qui postea & in imperio ei successit. Bohemis deuictis Rudolphus in Heluetios mouet, qui tum comiti Sabaudiæ subditi erant. quibus subiugatis in quendam Pseudofriderictū arma dirigit, cui iam multi pcincipes ciuitatesq́; adhæserāt. Constans enim fama fuit Fridericū mortuū minime fuisse, ideo in spem dominationis

Heluetij

Pseudofridericus

minationis adipiscendæ se quidam Fridericum simulauerat. quo deuicto Nussiæq; igni consumpto, principibus ciuitatibusq; qui Pseudofriderico fauerant mulctatis, primo quoq; tempore in Sueuos tumultuātes, ob defectionem familiæ ducum Sueuiæ copijs ductis, Eberhardum Vuyrtenbergium reliquosq; dynastas ac regulos Sueuorum perdomuit. Gessit tum multa bella, ob tumultū qui fere tota Germania frequentissimus fuit. Credo equidem illis temporibus teterrimam factionum labem non solum Italiam, uerumetiam Germaniam inuasisse, quæ res sine bono principe haud facile extirpari potest, qualē Rudolphum fuisse certū est. Fuit enim pietate, clementia, religione, humanitate, modestia, humilitate, insignis. In Italiā non uenit, quamuis Bononiā amplissimā Italiæ ciuitatem totamq; Flāminiam ecclesiæ Romanæ dederit. sed tumultuantes Guelphos per Lucinum uicecomitem imperij uicarium, missis ad eum Germanis equitibus bellis attriuit. tum misso ad Italiam epistolarū suarum magistro, pacem ciuitatibus pecunia accepta tradidit, ut tamen imperio fideles essent. Statueratq; bonus rex milites in Asiam mittere, obsessæ Ptolomaidę opitulaturos. Verum orta inter Christianos principes qui in ea ciuitate erant, discordia, quorum multi partim captatis abeundi causis, partim clandestina per noctem fuga desertores effecti sunt: manserunt tamen ex primoribus, rex Cypri, Patriarcha Hierosolymæ, & hospitalis Templariorumq; Magistri, multitudine prius emissa. quā statim rex Cypri perfidia usus, per fugam est consecutus. Fuitq; exemplo, ut omnes quibus nauigiorum facultas esset, Ptolomaida emigrarēt. Qui postea cum Patriarcha primum prospera usi nauigatione, tandem sub ipsam Cyprum naufragio periere, eadem die qua Soldanus Ptolomaidam male defensam ui cepit, mortalibus in ea repertis ad unum cæsis, mœnibus inde & urbis parietibus passim solo æquatis, tum fundamentis ita confossis dissipatisq;, ut nullum urbis nullum post hac ędificij uestigium appareret. annus erat salutis. M. CC. XC. quando reliquias amisimus uictoriæ illius celeberrimæ, quam anno ante C. XCIII. Conradi Franci auspicijs & uirtute Christianorū expeditio inchoauerat. Saluæ tamen mansere Cyprus insula, & Armenia minor prius Cilicia dicta, quæ eiusdē expeditionis occasione in Christianorum manus deuenere. Moritur deinde Rudolphus anno quarto Nicolai Romani pōtificis eiusdem nominis quarti: anno regni sui. XVIII, anno uero Christi MCC. LXXXXI. Mense Iulio in die diuisionis Apostolorū, sicut & sepulchro suo in nobilissimo templo Spirensi inscriptum est. Vixit his temporibus Albertus Magnus totius litteraturæ absolutissimum decus, & quo maiorem in philosophia & litteris sacris terrarum orbis non genuit, & qui Thomam illum Aquinatem tantum quantus est effecit. extat celebris oratio, à Philippo Beroaldo præceptore tuo Bononiæ habita, quum rector Germanicus iniret scholasticam præfecturam, ubi Germanos à studijs litte

rarum neq; abhorrentes neq; retorridos contendit, quod ut reliquos inquit præteream, uel unus Albertus abunde demonstrat omnifaria doctrina refertissimus, qui merito Polyhistor & multiscius ac Aristoteles alter, latine loquēs dici potest, Magnus uulgo nominatus à magnitudine (opinor) discipulorum potius quàm Alemanus. Hic etiam Albertus cognomento magnus, dum esset Ratisponeñ. episcopus huc Argentinam uenit, ac in æde. S. Petri Iunioris, in qua tu Canonicus existis, aram quandam in honore. S. Columbæ uirginis & martyris consecrauit manibus proprijs. anno Christi M. CC. LXVIII. Præterea fuere & alij diuersis tempestatibus etiam Germani Theologi præstantissimi, Thomas & Vdalricus Argentineñ. Marsilius de Ingeln: Hugo de Sletstat Bonauēturæ sectator & Ioannes theutonicus decretorum interpres elegantiss. Præpositus Halberstateñ. obijt. anno M. CC. XLV. ibidem.

De Adolpho de Nassou Ro. Rege. Deq; Baronibus de Rapolsteyn. Cap. XLII.

Asumptùs deinde est in spem imperijq; titulum, Adolphus comes, à Nassone uulgo Nassau, qui statim exercitu comparato, in Colmarienses mouet, qui Alberto Austriæ duci filio Rodulphi fauebant, quem aduersum resistentemq; Adolphus habuit, ob Tyrannidem in quam procliuis habebatur. Capto igitur per deditionem oppido, una cum generoso Anselmo de Rapolstein oppidi prætore ac filio, ablatoq; dominatu eorum, arces & castella Henrico fratri Anselmi tradidit. Nitebatur tum Adolphus Albertum è dominijs ducatuq; deturbare, cui forti animo atq; acri restitit Albertus, Alsatum auxilio fretus, qui iam odium in Adolphū conceperant, ob auariciam Tyrannidemq;. Nam quos imperij uicarios in Alsatia constituit, prouinciam citra transq; rhenum flammis cædibusq; læsere, tum Argentinam eorumq; præsulem. Ob quas res principes moti, Albertum Austriæ ducem regem delegere, Adolpho abrogato, iustisq; suffragijs deposito. Comparato igitur ingenti exercitu ex Austria, Danubióq; traiecto, Albertus Moguncia Germaniæ Metropolim peruenit, statimq; in Adolphū mouens, qui pari strenuitate uiribus collectis ad eum tendebat: conuenere tandem in Vangionibus in monte Hasenbul, prope agrum Spirensem, ubi prælio commisso Adolphus occubuit, cum ad medium diei dubio Marte in certáq; uictoria pugnatum fuisset. anno domini M. CC. XCVIII. sexto nonas Iulij. anno regni sui. VIII. Spiræ sepultus. Plures eo in prælio capti, inter quos & filius Adolphi, reliqui fuga sibi consuluere. Verum cum Albertus electionem de se factam minus legitimam æstimaret, propter Treuerensem præsulem & Palatinum comitem (qui comitijs non interfuerant) iuri suo renunciauit. Tum electores communibus suffragijs eum elegere, corona tumq; Aquisgrani tanquam legitimum regem uenerati sunt. Duxit deinde

ex

exercitum in Bohemos, quorum regnum filio suo Rudolpho tradidit, deiecto duce Carinthiæ Henrico, quem sibi Bohemi iniussu imperatoris regem delegerât. Mortuo deinde Rudolpho, anno regni primo, Fridericum filium Albertus Bohemis regem declarans, magnis copijs Bohemiam ingressus, regionē longe lateꝗ; afflixit. Henricū tamē deijcere nō quiuit, eo quod Gallis bellum illaturus esset, quorū rex Philippus à pontifice Bonifacio desciuerat, regnumꝗ; Franciæ Alberto pontifex assignauit. Quibus bellis cum exercitus comparat, à Ioanne fratris filio inter Rysam Arulamꝗ; Eluetiorum flumina Rheno proximus anno Christi M. CCC VIII. Kalen. Maij interficitur. Eoꝗ; loci per reginam Hungariæ monasterium sanctimonialium ordinis sanctæ Claræ constructum nomen retinet Regij campi. Alberti corpus iuxta patrem suum Rodulphum, in ornatissimo templo Spirensi sepelitur.

De Henrico Lucelburgio. Cap. XLIII.

ANno igitur. M. CCC. VIII. Henricus ex comitibus Lucenburgensium ad imperium deligitur, quem Aquisgrani principes corona & insulis decorauere. Qui statim præmissis in Italiam oratoribus, & ad uicina Germaniæ propinqua alpibus loca sciscitaturus, qui suas secururi essent partes, comparatisꝗ; tribus ingētibus exercitibus, unum aduersus Vuirtenbergenses sacro imperio rebelles quibus ex octoginta castellis & munitissimis oppidis quæ obtinebant, LXXII expugnata ademit: Alterum in Bohemiam ex Francis orientalibus & Bauaris coactum, duce Petro Moguntino Archiepiscopo misit, filio Ioanni id quæsiturus, cui Elisabet Venceslai soror denupserat. Tertium, cui ipse præfuit, in Italiam mouet Gibellinis auxilio futurus. Transgresso alpes Henrico Taurini populariter obuiam facti, sese & urbem eius arbitrio permisere. Pariter paulo post fecere Astēses. Philippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarum, Antonius Visceragus Laudæ, urbium primarij ciues uel potius Tyrannuli, Henrico occurrētes datos ab eo uicarios quisꝗ; in suam urbem recepere. Mediolanensiū res tum in potestate Turianorum & Vicecomitum erat, qui de potentatu cōtendentes potius ciuitatem premebant, quàm ut ipsi gubernarent, aut à populo gubernari permitterent. Mapheus igitur uicecomes ad Lupoldum Austriæ ducem, diu sibi notum, mittens, Henrico spem fecit urbis potiundæ. quorum conatibus cum Guido Turianus resisteret, Henricus pacis auidior quā belli, ab utriusꝗ; factionis capitibus urbem accepit in suam potestatem, imposito urbi præsidio: cui Leopoldus cum Germanis cohortibus præficitur. Orta deinde ciuium rebellione cum passim Germani fœde cæderentur, dux introductis copijs quæ in suburbijs consederant, Gibellinis auxilio fuit: eiectiꝗ; Turiani Vercellas se contulerunt. Ad quem tumultum nonnulli Lombardiæ populi à promissa Henrico fide recesserunt. Primiꝗ; Cremonenses.

Vuirtenberg

Petrus Moguntinus Archiepiscopus

In quos statim Henricus coactum exercitum duxit. cuius urbis Guelphi re-sistere diffisi, Brixiã cum uxoribus, pueris, & asportata leuiore suppellectile emigrarunt. Cremonæ à Gibellinis deditæ, mœnia portasq; & Guelpho-rum domos Germani euerterunt. Duxit paulo post in Brixiam Henricus, editaq; est in agro omnium quæ excindi uri euertiq; potuerunt uastitas. Fu-gientibus in montana Guelphis, urbs dedita murorum portarumq; muni-tiones amisit. Placentini (pulso Alberto Scotto Guelphorum duce) imperia-lem uicarium admisere. Interea Veneti classem Henrico spondent, qua ad regiones urbi Romæ uicinas transportaretur: Veronenses Vicetini Patauini necnon Taruisini uicarios ab Henrico ad se missos acceperunt. Robertus in-terea Neapolitanorum rex Marescallum suum in Etruriam misit, uti Ferra-rienses, Bononienses, Florentinosq; in partibus conseruaret. at Henricus, Genuensium classe Sauonensiumq; Pisas petijt, equitatu terra per Lucenses præmisso, tum Romam à pontifice missis qui tum in gallijs habitabat. Ob tumultum deinde partium cum neutri studiosus esset, Tybur migrauit. A-gentem tybure Henricum, nuncij Friderici Aragonum regis adierunt, cum quibus promissa apud Genuam fœdera constituit, affinitatem quoq; regi Siculo honestissimam obtulit. Paulopost Tybure profectus imperator, per Sabinos Vmbrosq; Perusium & inde Aretium amicissimam tunc sibi dela-tus, uallis Arni superioris oppida & castella nemine resistere auso cepit. Du-ctum est inde Florentiam, quibus Lucenses, Miniatensesq; & Senenses co-pias miserant, à Bononiensibus regis Roberti uenerat equitatus. Obsidio-ne igitur incursionibusq; uexatis Florentinis, imperator hyeme instante ad Cassianum oppidum uia Senensi, octauo à Florentia miliario consedit. & præfecti ex Gibellinis duo, unus apud Scarpariam, alter alio loco cum Ger-manorum copijs relicti, capta de Florentinis seruare, & simul urbem incur-sionibus infestare curarunt, eoq; Florentinos fame oppressos redegerunt, ut deditionem facere cogitarent. Contulit se deinde Pisas, ut Robertum maie-statis rerum citaret, quem terno edicto citatum nec comparentem, regno pri-uatum denunciat. Interim tamen Lucenses Miniatensesq; tantis affecit cla dibus, ut Lucenses amissis agri oppidis apparuerit eo anno simul cum Flo-rentinis in deditionem fuisse uenturos. Acta igitur Pisis maiori æstatis par-te, imperator per Senensem agrum ubiq; uastatum, contulit se Aretium: qua in urbe cum maximis honoribus susceptus, Robertum regem priua-tum regno pronunciauit: quam tamen sententiam Clemens in suis consti-tutionibus improbauit, plus imperatoris odio quàm iuris prudentia. Incidit tamen in ægritudinem imperator, ex qua ut conualesceret (consulentibus me dicis) ad Macerati balnea se contulit, à quibus multo imbecillior reuersus Bonconuentum, quod oppidum. XII. à Senis miliario distat, obsidere pergit. ubi ueneno intoxicatus moritur nouo inaudito ac uix credibili ausu:
quod

quod nisi à Florentinis factũ esset nemo crederet, misso equidẽ ueneno in eucharistia. Dum sacra Christi cõmunione perfruit͛ optimus princeps, animæ pabulũ, uitæq; uero exitium sumpsit, subornato ad tam crudele ueneficium pollicitationibus & præmijs Prædicatorum ordinis fratre quodã, ut Ptolomeus Lucensis scribit. At ne tanti principis mors inulta maneret, quingẽti equites Germani Henrico militare soliti, Hugucionẽ Fagiolanum ducem secuti, Lucenses agris mulctatos, pacem iniquis conditionibus à Fagiolano accipere coegerũt. ager namq; Lucẽsis Pisano est additus & Gibellini exules Albiq; in urbem sunt reducti.

De Ludouico. IIII. Bauariæ & Friderico Austriæ in controuersia electis. Cap. XLIIII.

INterim principes electores cõuenientes duos in cõtrouersia delegerunt. Ludouicũ Bauariæ, nepotẽ ex filia Rodulphi de Habspurg & Fridericum Austriæ duces. Qui imperatores primo apud Franckfordiã cõgressi, Mœno fluuio diuisi ad pugnã nõ uenere. cõparato interim ingenti exercitu, Leopoldus Austriæ dux fratri auxiliaturus Ludouico ad Spirã occurrit. fugit Ludouicus. tandẽ cõiunctis copijs, Leopoldus cũ fratre Friderico in Sueuia fugientem Ludouicũ sunt secuti. dubioq; Marte certatũ est apud Esselingã, multis utrinq; desideratis captisq;, ut neutri uictoria cessisse uideatur. Secundo maximis copijs cõparatis, ad Bruscam Alsatiæ fluuiũ conuenere (qui fluuius Alsam per nobilẽ Argentinã ducit) ibiq; longius statiuis collatis, prælium utrinq; pepigere. Vidẽs tum Fridericus Bauarũ peditatu abundare, statuit & ipse equitibus equisq; dimissis pedes pugnare. quo uiso stratagemate Ludouicus Bauarus in fugã uersus in Bauariã se recepit. Tandẽ Ludouicus Fridericũ (fratre Leopoldo absente) aggressus uincit, capitq;: nihilo tamen minus Leopoldus Bauarũ bello persequit͛. quo tandẽ Argentinæ defuncto Ludouicus regno potitur, uictoriaq; elatus pro imperatore illico se gessit, ardentibusq; bellis dissidijsq; Italiæ ciuitatibus uicarios imperatorio eis nomine imposuit. Primũq; uicecomites Matheum (alij Mapheum scribunt) Galeatiumq;, tum Marcum Luchinum Ioannẽ & Stephanum eius filios ita fouit, ut Mediolano potiti sint, idq; eo fecit quo facilius Romam profecturus coronam aureã acciperet. Sub idem fere tẽpus Robertus rex Genua Sauonáq; partis Guelphæ opera potitus, ad Ioannẽ. xxij. pontificẽ in Gallias se contulit, suadente tum pontifice, Carolũ regis Franciæ Philippi filiũ in Italiã cũ copijs misit, Guelphis Lombardiæ Vercellis apud Guidonẽ de turre cõgregatis auxilio affuturũ. Ingressus Vercellas Carolus dominiũ urbis (quod tamẽ paruo tpe retinuit) accepit. Coactis em̃ statim Gibellini auxiliarib. Ludouici copijs, quæ cũ Galeatio militabãt, Vercellas arcta obsidione cingũt, ut Guelphi statim cõmeatus inopia post fame cõpulsi, urbe simul cũ gallis emigrauerint, quam Galeatius dominio suo subegit: uictis deinde ingenti pugna

Florentinis per Accium filiũ Castrutij Lucensis auspicijs militantẽ, qui tum in Etruria imperatoris partes fouebat. Et quo Italia turbatior esset, Ioannes pontifex Ioannem Vrsinum cardinalẽ in Italiam legauit, cui factionis Guelphæ gratiã multos fauores sperauit allaturam. Postq̃ igitur legatus in Italiam uenerat, statim Guelphos extollere & fouere, ac Gibellinos opprimere annisus est. Vnde gibellinæ factionis principes, Ludouicum precibus pollicitationibusq́ uictum in Italiam descendere coegerũt. Qui superatis alpibus, aliquamdiu Tridenti substitit, deinde Brixiam, tum Mediolanum peruenit. Vbi ciuibus libertate donata permisit, ut XXIIII. ex omni populo creatis Reip. administratio relinqueretur, quibus ipse præsidem addidit, ea solũmodo imperatoria autoritate gesturũ, ad quæ externi magistratus (quos Potestates dicunt) consueuerunt in liberis ciuitatibus deputari. Placatis tum principum animis, ab eo paululum alienatis ob Galeatium ac filios quos ob tyrannidem in carcerem coniecit, in Etruriam iter ingressus à Castrucio Lucæ honoribus summis exceptus, imperatoribus exhiberi solitis, statim in Pisanos mouens urbis dominio potitus est. Commoratus Pisis duos fermè menses Ludouicus, Romam iturus, per maritimam tetẽdit oram. Cumq́ Viterbium peruenisset cum Germanis Castrucijq́ militibus, Carolus statim Florentia relicta & ipse cum copijs profectus ad genitoris regniq́ præsidia festinauit. At Ludouicus à Po. Ro. ingenti honore exultantiq́ fauore susceptus, coronationis pompam tamdiu distulit, quoad proceres & urbium Italicarum primores, qui continuè confluebant, omnes aduenissent, quoadúe pompa pridem ad omnia templa urbisque basilicas destinata, & ad eius accessum inchoata, die præfixa quiesceret. Quo die Kalen. Iunij nona, Stephanus senior Columna iussu cleri & populi corona illũ insigniuit. Aggressus tum rem haud tanto principe congruam, instigantibus Romanis (qui ægre pontificis absentiam ferebãt) Petrum Corbariensem ordinis Minorum fratrem erexit in antipapam, ob quam rem à Ioanne pontifice qui eum excommunicauerat depositus, redijt in Germaniã, copijs Germanicis quæ ab eo defecerant sub Marco Vicecomite relictis. Post Ludouici reditũ in Germaniam Philippo Franciæ rege hortante, Ioãnes Bohemiæ rex Henrici Lutzelburgẽsis filius (quem apud Bonconuentum ostendimus obijsse) ad pontificem misit sequestrum se exhibens, ut Bauarus ecclesiæ reconciliatus, iurĩ quod imperij electione prætenderet renũciaret, alterq́ Henricus & ipse dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Ludouicum enim Bohemus suo suffragio elegerat, ideoq́ propensior in hanc Bauarorum familiam fuit. Interim Florentini potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obsedere, qua breui fuerant potituri, nisi noua Italiæ Germanica turba incubuisset. Ioãnes enim Bohemus rex à Brixianis accersitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eam urbẽ ui cepit: Bergomumq́ tum Spinulæ Genuensi uiro nobili ac ditissimo, qui Lu-

Petrus Corbariensis

cam

cam à Germanis emerat, duomilia equitum, peditum paulominus immisit. solutaq; Lucæ obsidione, Florentinus ager populationibus & incendijs est fœdatus. Parma, Rhegium, Mutina, regis Bohemiæ dominium eligētes, se se illi missis oratoribus dediderunt. Mutataq; est exinde rerũ in Italia condicio, ut quibus pontifex Romanus rexq; Bohemus aduersarentur, Robertus rex Florentiniq; nullo Guelphi gibelliniq; nominis discrimine fauerēt. Qua de re fœdus iniere, Vicecomites, Mastinus Scaliger Veronensis, Philippus Gonzaga Mantuanus, Carraria Patauinus, Estensis Ferrariēsisq;, cum Roberto Neapolitano & Florentinis. Quo fœdere Ioannes permotus Carolo filio cum copijs Parmæ Regij & Mutinæ urbium custodiæ relicto, in Germaniam se contulit, maiores copias & tantis necessarias conatibus contracturus. Interea Manfredus Pius Carpi dominus inita cum Carolo societate Estensem aggressi ad Felicianum, fundunt, fugantq;. In ea fusi exercitus pugna, octingentos ex Ferrariensibus occisos constat, captorum numerus ingens: in quibus præstantiores, Nicolaus Reinaldi Marchionis frater, Theobaldus de Castabilis, & Iacobus de Agerijs, & plerįq; ciues Ferrarienses nobilitatis primores. Interim cum equitatu quem in Germania comparauerat reuersus, eoq; Parmæ relicto, Bononiam ad legatum se contulit, eiq; assistentes Brixia Bergomumq; ab eo desciuere. Tum Accius Vicecomes Papiam ingressus, arcem oppugnat, præfectum regis deiecturus. Tum rex in agrum Mediolanēsem cõuersus, magnam ædidit uastitatē: uixq; Parmam redire potuerat, cum Lucæ ciuitatis audit rebellionem. quibus populorum leuitatibus perpensis in Germaniam redijt, Italicas factiones pertesus. Interim pontifex Benedictus prudenti (ut sibi apparuit) consilio, sed pessimo in posteros exemplo, Tyrannos & Lombardiæ primores principes legitimos confirmauit. Luchino enim uicecomiti & Ioanni ei germano fratri, quem Mediolanensem Archiepiscopum instituit, uicariatum Mediolani autoritate Apostolica attribuit, pari modo Mastinus scaliger Veronæ & Vincentiæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ & Rhegij, Albertinus Carrariensis Patauij, Estenses Ferrariæ, Mutinæ & Argentæ uicariatus Apostolica autoritate receperunt. Ludouicus ut par pari (ut aiunt) referret, in ditione Ecclesiastica multos uicarios autoritate imperiali confirmauit. Ioannem de Vico Vrbis præfectum Viterbij: Galeotum Malatestam & fratres Arimini, Pisauri, Faniq́ue: Ferrerranum Vrbini, Nolphum & Galeatium fratres, Callij: Alegretum Clauellum Fabriani, Bulgarutium Matelicæ, Ismedutium S. Seuerini, Gentilem Varraneum Camerini, Michaelem montis Milonis, Pangonum Cingoli, Nicolaum Boscaretum Esij, Guidonem Polentensem Rauennæ, Franciscum & Sinebaldum Ordelaphos Forliuij & Cesenæ, Ioannem Manfredum Fauentiæ. Fuit Ludouicus suapte natura, quieti animi, uir comis, blandus ac perbenignus, quibus re-

bus Germanos obſequentiores habuit, quàm alij armis habuere: Ideoq́ cum pontifex Clemens VI. Carolum Ioannis filium Cæſarem in Ludouici dedecus depreſſionemq́ declaraſſet, Ludouico tamen uiuo ad imperiū peruenire non potuit,tribus etiā poſt mortem Ludouici ſuffectis, Eduardo Anglorum rege,Marchione Miſnæ & Gunthero comite de Nigromonte.

De Carolo IIII Cap. XLV.

PEruenit tandem Carolus ad imperium neutiquam patri auoq́ ſimilis: plus enim regno Bohemiæ, quàm imperio per eum conſultū eſt. Vuenceſlaum filium ignauiſſimum obligatis imperij publicis uectigalibus Cæſarem fecit.XV.agentem annum.Sub hoc ſecorde ſtulto rege,uęſana huſſitarum hæreſis,auorum noſtrorum ætate ortum habuit,quæ multis malis Germanos circum Boemiam habitātes afflixit,quæ utinam ex inferiori Germania non tandem ad ſuperiorem ſerpat & penetret. Libet in ſuperiorum principū gloriā decusq́ magnificū, eius ætatis uiri diſertiſſimi omniūq́ bonarū artium inſtauratoris Franciſci Petrar. epiſtolæ cuiuſdā uerba recitare,in qua Nerio Forliuieñ.ſic ſcribit.Omnis poteſtas impatiēs cōſortis erit, cuius rei ſi qua antiqua nō ſufficerēt,uereor,ne recēs nobis exemplū caſus attulerit, neu iam Pontifex Romanus principē Romanū Romæ eſſe uetuerit, quod fama loquit̃:quē nunc diademate cōtentū ac imperij titulo Romani nō ſolū patit̃, ſed iubet: & quē dici imperatorē ſinit, imperare nullo modo ſiturus eſt, Ad ipſum uero Carolū Petrarcha ſic dicit.Neſcio quid Romano pōtifici pollicitus iureiurādo interpoſito,quaſi muro ualido ſeu monte inuio Ro.urbis aditu prohiberis.Quænā iſta ſuperbia eſt,principē Ro.publicæ libertatis autorem,libertate priuare,ut cuius eſſe debent omnia,ipſe non ſit ſuus?Innocentius enim pontifex Carolū anno ſui pōtificatus IIII per duos cardinales ad eam tē miſſos, at cōditione coronari permiſit: ut neq́ Romæ neq́ in Italia diutius moraretur. Sub hoc Carolo multa mala perpeſſa eſt Alſatia ab Anglis,qui deuictis Franciæ populis ingenti prælio,in quo Ioannes Bohemus Caroli pater occiſus fuerat,Italiā petiere,anno ſalutis.M.CCC.LXV.

De Venceſlao ignauiſſimo & ſecordiſſimo rege. Ca. XLVI

MOrtuo demum Carolo Bohemo Venceſlaus eius filius, ignauiter imperium potius occupauit quàm rexit. Paſſus eſt enim huſſitarum hæreſim inualeſcere.Quamquidem perniciosiſſimam factionem ſanctę Romanæ eccleſiæ,papaliſq́ excellentiæ,& ceremoniarū eccleſiaſticarū contemptricem, inde ortū ſumpſiſſe reperio, q̄ doctores & inſignes litteratura uiri, in Pragenſem eccleſiam cathedralem nullo pacto aſſumebātur. Eius rei Æneas Syluius in Bohemorum hiſtoria capite XXXV. teſtis eſt. Ne ſimile uitus in Germanica natione erumpat,caueat Spirenſis eccleſia,caueat & Auguſtenſis, caueant & reliquæ,quæ eliminatis & exploſis uiris doctis ingenio & eruditione florentibus, uel eos ſolos recipiunt, aut recipere laborant,

qui

qui generis nobilitate tantum superbiunt, qui uenaticos & aucupatorios canes, cincinnosq; suos Christianæ Reip. præferunt, pro libris, quum initiati sint, dypeos & galeas ostentantes. Vt aũt ad Venceslaum transeamus, is à regno Romano omnium suffragijs abrogatur. Discant in hoc Venceslao reges & principes nostri, regna & principatus feliciter regi, conseruari, amplificariq; non posse, ignauia, torpore, ocio, luxu, delicijs, calamistratura, choreis, libidinibus, aucupio, uenatu, hastiliumq; congressu: sed labore uigilantia, strenuitate, sapientia, uirtute, iusticia, prudentia, frugalitate, religione, Reip. amore. Discant ad gubernandos populos nequaquam esse opus calamistratis, ueris & fictis fatuis, pantomimis, susurronibus, effeminatis, adulatoribus, ecclesiasticę libertatis & omniũ bonarũ literarũ inimicis: sed grauibus uiris, grãdæuis, prudẽtibus, ueracibusq;, magnanimis, constantibus, integris, doctis, sapiẽtibus & sapientię amatoribus. Iusto dolore commotis libuit hæc paucula contexere, nunc ad institutũ nostrum reuertamur.

De Roberto Bauaro Re. Ro. Cap. XLVII

Deposito Venceslao Robertus gente Bauara comesq; Rheni Palatinus, Philippi hodierni proauus imperio sufficitur, uir iusticiæ gloria clarissimus. Hic à Florentino populo in Italiam uocatus est, ut Ioannis Galeatij (quem Venceslaus pecunia accepta ducem Mediolani dixerat) potentiam comprimeret. Comparato igitur fortissimorũ militũ exercitu, in Italiam descendit, & agrum Brixianum ad Benaci lacus oram ingressus, copijs Galeatij congreditur. Vbi fugam Italis perfide cientibus fractus, Tridentum se recepit: unde uocantibus Venetis Paduã est delatus, ad quem Florentini oratores sumptuosissimo apparatu, sed copias minus egregiè instructas ut bellum resumeret, transmiserunt. Videns optimus princeps, Florentinos copiarum paucitati pecuniarum quoq; paululũ addidisse, in Germaniam redijt, sinens Italos suis se militibus conficere. Moritur Robertus. MCCCC.X. & in choro ecclesiæ sancti Spiritus Heidelbergẽ. sepelitur, cum hoc epigrammate sarcophago inciso. Robertus Bauariæ dux co. rhe. Palatinus, Romanorum rex iustus, pacis & religionis amator, dignus deo uisus, qui pro iusticia pateretur, huius sacræ ædis & collegij institutor, hic cum castissima coniuge Elyzabetha, Norici montis Burggrauia quiescit, uita functus anno Christi M.CCCC.X. Kalen. Iunij. XV.

De Sigismundo Magnificentissimo Imperatore, deq; testimonio in eius laudem Ioannis Gerson. Cap. XLVIII

Successit huic optimo principi in imperiũ Sigismũdus Hungarorum rex. Ad quod regnũ adoptatus fuit à Ludouico Hũgarię rege sine liberis defuncto: & Carolo eius ex fratre nepote, quẽ proceres Hũgarię ex Neapolitano regno, cui imperabat Ioãna cũ uiro expulsa, accersierãt, à regina quę odiũ dissimulauerat obtrũcato an. salutis, MCCC.LXXXV. Is Sigismũdus cum

doctrina

doctrina tum humanitate, tum multarum noticia princeps fuit clarissimus: sæpius cum Turcis pugnauit, terra mariq́ꝫ, duos & triginta Turcorum regulos securi percussit. Tum imperator designatus ægreferens ecclesiæ Christianæq́ꝫ plebis labem (quam post mortem Gregorij XI ambitione & superbia gallicoq́ꝫ fastu contraxerat) Vrbano VI. & Gebennensi cardinali ad pontificatum suffectis: cum Itali & Germani Vrbanum: Galli & Hispani Clementem sequerentur, aggressus est facinus Augusto dignissimũ magni excelsiq́ꝫ animi. Peragratis em̃ Europæ prouincijs singulis regibus principibusq́ꝫ domi conuentis, effecit, ut cõcilium ex omniũ pontificum sequelis ad Constantiam Germaniæ urbem haberetur. Inter multa aũt quæ triennio toto summa grauitate à patribus constituta sunt: illud accuratissime ac spirituſancto indubie autore decretum fuit, ut qui eo in conuentu pontifex crearetur quinto: & successores deinceps singuli VII. quoq́ꝫ anno: pro seruanda Christianorum unione generalia celebrarent concilia: in quibus liberum foret quæcunq́ꝫ in rem Christianam uiderentur corrigere, addere, immutare: præsertim in capitibus, quæ dum nutant membra, labãt. Creatus est tum omnium nationũ suffragijs Otho Columna patricius Romanus pontifex Martini V (ut fit) nomine desumpto: spretis Petro Luna uiro doctissimo, Angelo Veneto, Corario, & Balthesare Cossa patria Neapolitano: quorum primus Benedicti XIII. Secũdus Gregorij XII. ultimus uero Ioannis XXIII nomen in pontificatu desumpserat. Venit tandem Sigismundus in Italiam per Belitionam ingressus: inde à Philippi ducis copijs pompa Cæsare digna Mediolanũ deductus, accepta Mediolani ferrea corona, Romam proficiscitur, uana spe Philippi multa promittentis (ut perfidis quibusdam Italis mos frequens est) sæpe delusus, auream coronam ab Eugenio recepturus substitit Senis per mẽses aliquot, in gratiam pontificis rediturus: quem eo quod morigerus Philippo Mediolanensi fuisset læserat. Post uarios itaq́ꝫ hominum utrinq́ꝫ missorũ conatus, tandem Caspare Slicchio Sigismũdi epistolarum magistro oratore misso (qui prima legatione re infecta redierat) impetratũ extitit, ut Sigismundus Romam ueniret imperiali diademate, coronaq́ꝫ sublimandus. Ingressus est igitur urbem ad diem Kalendarum iuniarum XI. populo Romano cum ingenti illum pompa deducente ad scalas usq́ꝫ basilicæ diui Petri. Pontifex cum cetu Cardinaliũ obuius comiter eum excepit: ac pridie earundem kalendarum solennissimis ceremonijs coronatum, Imperatorem Augustumq́ꝫ salutauit. Abiens tum Roma Basileam petijt: dissidioq́ꝫ patrum, qui tum ibi concilium à Martino V indictum & decretum & ab Eugenio confirmatum approbatumq́ꝫ (Platina teste) celebrabant, ab Eugenio dissidentium sedato: rebus Hungaricis rite dispositis Bohemiam ingressus: Pragam peruenit, anno M. CCCC. XXXVI ab ortu saluatoris nostri, ubi summis honoribus exceptus est: quem pauloante Bohemorum hostem cen

Concilium Constantien. *Martinus V* *Basilea* *Eugenius IIII*

sebant. Hic Sigismundus cum mœrore dicebat sese erubescere propter ignorantiam principum electorum, qui Latinas literas neq; legere neq; intelligere possent. Habuit semper in precio literas & literatos, quos supra illos qui genere tantum sunt nobiles, in sua curia honorabat & locabat. Interrogatus cur id faceret, nobilitatemq; & illustri natos genere contemptui haberet, Respōdisse fertur: Iure ego illos colo, & cæteris mortalibus præfero, quos natura parens & deus singulari donauit ingenio. Subijciens illos solos à natura & deo posse creari, In sua autem potestate situm, ut nobiles titulo & prædijs faceret: quocunq; placeret momento. Is etiam Sigismundus, quod præterire nolo, in consilio Constantiensi reprehensus à Cardinale Placentino, q̄ contra grammaticorum præscripta, uerba quædam pronunciasset: non minus scite quàm festiuiter ait: Placentine si supra leges sumus, quare supra grammaticam esse non possumus? Placentine Placentine, quibus places, placeas; mihi non places. Latinum autē Sigismundū fuisse & sapientē, Christianissimus Parisiensis gymnasij Cancellarius Ioannes Gerson testis est, qui inter alia de Sigismundo sic loquitur: Serenissimus rex Romanorum semper Augustus, priusq; recederet ab hoc concilio ad locū conuentionis cum rege Arragonum, & Petro de luna, orationem ad deputatos habuit, omni religiosa pietate, & uera christiana religione plenissimam: quam his auribus non sine pia compunctione lætus audiui. Idemq; Theologus Io. Gerson alio quodā in loco sic ait. Vellem daretur hic spacium, quo Sigismundū Romanorum regem comparare liceret ipsi Dauidi. Eum namq; incredibilis labor actiuæ uitæ iugiter exercet, in quo nihilominus spiritum deuotionis habere compertum est per collocutiones deuotas, usq; ad compunctionē lachrimosam audientium: his oculis uidi & sensi, laus erit hæc Sigismundi sempiterna. Multi uero nostræ tempestatis principes literas odiunt, Latinum sermonē (etiam si sciant) loqui erubescunt. Quoniam assentatores & calamistrati qui principibus noctes & dies (sicut sanguisugæ) cohærent, auertunt innocentissimos eorum animos, dicūtq; esse indecorum principi, discere & loqui nobilissimā linguam. Timent enim impudici canes, & mancipia diaboli, si principū spiritus inuadat sanctus ardor sapientiæ, studij literarum, prudentiæ, uirtutū, historiarum, sese qui barbarie pleni sunt contemptum iri: doctosq; & graues uiros sibi præponi: qui nihil didicere aliud quàm aucupio, uenatu, furore, blasphemia, crudelitate, luxu, ocio, ludo, libidine, humani sanguinis ecclesiasticarum rerum siti, & omni uestium, uerborum, operum leuitate, calamistraturaq; nostram nationem infamem despectamq; reddere, ac mirum in modum apud exteros contemptam & abiectam. Persuadent etiam principibus nostris hæ sanguisugæ posse Resp. feliciter gubernari, absq; doctis & literatis hominibus: nescientes quod scribit Iulius Capitolinus historiographus elegantissimus, Marcum Imperatorem semper in ore habuisse, illud

Gerson

diuini Platonis, Florere ciuitates si aut philosophi imperarent, aut imperatores philosopharentur.

De Alberto Austrio Bohemiæ & Hungariæ rege, in Romanum regem electo. Ca. XLIX.

MOritur tandem Sigismundus, morbo ætateq; confectus: Albertũ Austriæ ducem generum suum, & uirtute præstantem, & nobilitate sublimem, regnorum relinquens hæredẽ, quem statim nobiles Hungariæ Bohemorumq; regem salutauere. Postq; uero Sigismundo parentatũ extitit, Albertus in Alba regali cum coniuge sua Elisabetha, summo consensu applausuq; populi coronatus est. Inter hæc electores imperij apud Francofordiam conuenientes, rem Romanã Alberto demandant: quam sine Hungarorum consensu ei acceptare non licuit: id enim eis promiserat, cum se regem suscepere. Postremo multis utrinq; habitis consultationibus, proceres Hungarorum Friderici ducis Austriæ tunc adolescentis, hodie imperantis, precibus uicti, assensum præstitere: imperium summa Germanorum congratulatione, ab Alberto esse susceptum. Prascon interea factionis hæreticę caput, Polonorum regis fratrem XIII annos natũ regem appellat: qui acceptis à fratre auxiliaribus copijs Alberto Bohemiam ingredienti aliquãdiu restitit, nunq; ausus tamen pugnæ facere copiã: relicto tandẽ Vlrico Ciliæ comite, qui regnũ gubernaret, Albertus in Slesiam peruenit. Vratislauiensibus uero (ea est ciuitas nobilis ac potens & Slesitarum caput) Albertũ Marchionẽ Brandenburgensem petentibus belli ducem dedit, qui Poloniam sæpe infesto exercitu petẽs, longe lateq; prædas egit. Per idẽ tempus Despotus Seruiæ cum sacerdotibus & nobilibus in Hungariam profugerat, Turcorũ impetum ueritus: uno tamẽ filio relicto, qui Synderauiam castellũ in ripa Danubij situm, & à Turcis obsessum tueref. Albertus ab Hungaris inuitatus, obsessis opẽ laturus Budam petijt, aduersus Turcos exercitũ ducit: qui iam castello capto aufugere. quo rescito Albertus dimisso exercitu Budã redijt, ubi ob calorẽ æstatis uehementiorẽ morbũ cõtraxit. tandẽq; in Austriã iturus in rure quod Longũ dicitur, cõdito testamẽto VI kal. Nouẽbris decessit, Princeps clemẽtia, liberalitate, ac fortitudine clarus, & qui cęteris rebus longe religionis studiũ antepo suit. Regina Elysabetha Sigismundi filia VIII kalen. Martij iam filium ex Alberto pepererat Ladislaum nomine, cui postea utrũq; regnum paruit.

De Ladislao Alberti filio, & de integritate Alberti Bauarię ducis. Ca. L.

ALberto tamen mortuo Bohemi de rege disceptantes (licet regina filiũ regem natũ in cunabulis ostenderet) in uarias partes scindũtur: nõnullis persuadentibus, ut Sigismũdi & Alberti regũ meminerint: nepotẽ filiũq; Ladislaũ ne respuant, cõtra ius gentiũ paternã hæreditatem puero ne adimant, fœdera cũ Australibus percussa ne uiolent, pupilli atq; orphani miserea

reantur. At in contrarium ij, qui Albertũ regem oderant, proponunt regem à regendo dictum, qui regendus sit regem uocari nõ posse. Vicit hæc sententia. Albertus itaq; Bauariæ dux maiore procerũ uoto rex declarat, qui apud Venceslaum quondã nutritus, Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur primores regni ad Albertum, inter quos Vlricus Rosensis, homo se tempori accõmodãs: prius enim partes Alberti regis fouebat. Albertus uero Bauariæ dux ea uirtute atq; animi moderatione usus est, quæ postquàm reges esse cœpere rarissima semper fuit. Nã uenientibus ad se Bohemorũ legatis, amplũ & nobile regnum offerentib. gratias egit, qui se unũ ex omnib. regem elegissent: multa se idcirco Bohemis debere. At cũ regis Alberti filius extet, indecorum esse cũ alterius iactura regnum quærere: paternã hæreditatẽ nulli auferendã: qui pupillos suo iure spolient deo atq; hominib. inuisos. Quàm præclara sententia iusto atq; optimo principe digna: hic Albertus Bauariæ dux, Bohemorum rex esse potuisset: sed quia iure nõ potuit, assumere recusauit. Si idem nostri hodie principes efficerent, ut nulli suũ contra deũ & præter iustitiã aufferrent, dominandi libidine incitati, pax uigeret, iustitia cresceret, charitas seruaretur, pauperes nõ interirent: pacta & fœdera manerent illesa, Christiana uirtus in Turcis augeretur, principibus ad superos pateret ascensus, qui sua uiolentia & iniusta principatuũ & dominiorũ amplificatione seipsos in stygiam paludem præcipitant atq; demergunt.

De Friderico Austrio III Romanorũ Imperatore. Cap. LI

FRidericũ Austriæ ducẽ electores Cæsarem decernunt, qui & tutorẽ Ladislao se præstitit, magnaq; cũ integritate ei muneri præfuit. Tandẽ insidijs, disceptationib. multis bellis etiã Bohemicis, Hungaricis, & Australibus fatigatus, adolescentẽ præstantissimæ indolis regnis suis tradidit: quẽ nõdũ principatus iniciantem Bohemi per Georgium Podiebratium & Rochezanam hæresiarcham (quod Fridericus uir integerrimus semper ueritus fuit) ueneno interfecere: qui solus patriæ spes, & fideliũ defensor futurus sperabatur. Fridericus ad imperium legitimis suffragijs suffectus, compositis statim Austriæ rebus: primo quoq; tempore legẽ promulgat, qua cunctos sub imperio degentes, ad pacem minis pœnisq; cõpellit, tum animũ sedulo applicat ad scissionẽ tollendã, quæ inter Eugeniũ pontificem, & cõciliũ Basiliense suborta fuerat: in quo conuentu Amedeus Sabaudiæ dux (reprobato Eugenio) in pontificẽ per patres declaratus fuerat: qui ad eam rem suasu Philippi ducis Mediolani hostis Eugenij inducti, Amedeũ ipsum, Felicem uocatum, pontificem creauere. Eugenio tamen uiuo res subdole orta sopiri nõ potuit, quãuis crebris legationibus, prudentissimorũq; deniq; principũ consultationibus sæpius laboratũ sit, dissolutio tamen concilij facta fuit, tum peste, tum bello quod Eugenius Suitensibus & Basiliensibus (ut Platina scribit) indixit per Lodouicum Caroli regis Franciæ filium, quem Delphinũ dicũt: qui uictorem exercitum Anglis ex regno deturbatis, in Basilienses per Sequanos

ingressus traduxit in Germaniā:uictiq; prælio haud incruento (subsidiaria manu Suitum,quę Basiliēsibus ex omnib. Suitū pagis selectissima subsidio missa fuit)mille & quingentis peditibus occisis Germanos se ulcisse (ut mos est populo)omnes iactātes. quāuis triginta Gallorū milia in paucos Suitenses duo forsitan milia irruerint,tamen Suitenses quasi leones per omnē exercitum uagantur,cedunt,sternunt:& nō in spem uictoriæ,sed in mortis ultionē pugnant, nō tam uicti q̄ uincendo fatigati,prius tamē octo milibus Armeniacorū occisis ceciderunt. Quatuor Armeniaci Heluetiū unum insequebantur:quem cū telo cōfodissent strauere,& in corpus exanime grassabanť. Tum alter Heluetius huius comes arrepta bipenne in quatuor illos effœminatos Gallos fertur.Ex quibus duos obtruncauit,alios uero in fugā dedit,ac deinde semianimū corpus super humeros recepit:& inuitis hostib. portauit ad suos.Q̄ gloriosa uictoria Gallorū,qui non uirtute, sed multitudine superarunt,sicut ipsi solent,& de eis Vegetius scribit.Miror Lepontios, siue Suitenses paratiores esse ut sequātur signa regis Gallorū,q̄ Romanas aquilas, cū tanta immanitate,tamq; lugubri & cruenta strage superiores Gallorū reges absq; iusto bello sine causa,innocentes eorum patres,& auos,patruos,& auunculos affecerint & obtruncarint. Miror etiā quosdā ex nostratibus, qui cupiunt Gallos Germaniæ dominari,quos ego admonitos uelim, ut quis finis inde sequereť,diligēter cogitēt:neq; post factū(q̄d stultissimū esse Cicero affirmat)dicāt:Nō putaramus id, quod crebro fatua res est negotio peracto cōsiliū quęrere,& acta agere.Qui principib.nostris persuadent gratiā inire fœderaq; percutere cū externis regibus,si nihil aliud agūt, id saltē efficiūt, ut nuncij & oratores facti,alienas terras uideant: uiarū solatio tædiū leuent, & donaria forsitan secū asportent.Optarem principes nostros pituita nō laborare,sed mutuam inter sese concordiā fouere,quo solo patriæ salutem,sibi decus, posteritati gloriā, ac in quoslibet hostes præcipue Turcom collectas inuictasq; uires cōpararēt.Nihil utilius nihil felicius credidit Cornelius Tacitus Romanis optari posse,q̄ si eorū inimici inter sese dissiderent & altercarētur.Maneat,inquit Cornelius,quæso,duretq;, gentibus si nō amor nostri, at certe odium sui,quando urgentibus imperij fatis,nihil iam præstare fortuna maius potest,q̄ hostium discordiā. Missa istæc.Gallorū rex Ludouicus quū Delphinis cū suis Armeniacis,& cæteris gētib.uniuersos Alsatiæ uicos, & nōnullas ciuitates,dolo,proditione,blādimentis intrauit,fidē ægre seruauit,Alsatiā omnē (ea tēpestate Cerere & Baccho locupletissimā) miserè uastauit.ædes,domos,casas ciuiū,pauperū uiduarū,orphanorū,puerperarum, atq; ipsa dei nostri sacratissima templa,igni succendit. Anno salutis nostræ M. CCCC. XLIIII atq; ubi satis sęuitum est in nostros,cum omnia uitæ alimenta uorasset, & omnem libidinem in ruinas ędificiorum expleuisset, mutilum fractumq; exercitum in Gallias cepit traducere) uix tertia adhuc parte salua,incolumi restanteq;.Neq; illam quidem partem (quantulacūq; superera

ſuperarat)integram & illeſam potuit ad ſua reducere: quãuis crederet Alſati cos uſqueadeò perculſos & attonitos, ut nec quiſpiam eorum à ſecretiſſimis ſuis penetralibus,prodire foras auderet.

De triumpho & uictoria ciuitatis Seletſtadij in ultimam Delphini cohortem. Cap. LII

CVm enim Delphinus cum copijs quæ ſupererant, diuiſis tamen exercitibus in Galliam redire inſtituiſſet,ultimã eius cohortem (quæ prædas paſſim ab Alſatibus direptas tutò ſperabat ad Galliam inferre)Seletſtadiẽſes ciues,& magna præſertim eorum cohors,qui ex uicis & uillis eò tãquam ad aſylum fugerant,quibus una ſalus fuit,nullam ſperare ſalutem,ſeſe denſis ſaltibus & præruptis nemoribus abdentes, inſperatoq; ex inſidijs erumpentes duce & primipilo Conrado (quem Longum uocabant) ſecũdis auſpicijs obtruncarunt,ac ſpolia quæcunq; feliciter ademerunt,eaq; in uicum imperij Romani Seletſtad cum magno plauſu glorioſe inuexerũt.Belli quoq; ſigna plurima magnifice per noſtros conciues à Gallis capta,in templo parochiali,ut omnibus uidenda pateant,erecta ſunt,in tanti triumphi memoriã ſempiternã.His rebus cõcilio diſſoluto diffractoq; neutralitas (uti dixere) ſchiſmaq; Nicolao quinto pontifice Romæ à Cardinalium ſenatu electo, Friderici Cæſaris induſtria,religioniſq; ac pacis amore tũ ceſſauere. Floruere ſub Friderico tertio Germani ingenio præſtantiſſimi tum in Theologia, tum in mathematica & aſtrorum ſcientia, humanitatiſq; literis non ſolum Latinis, ſed etiam Græcis, quales fuere(ut aliquos ſaltem & perpaucos nominemus) Nicolaus de Cuſa Treuerenſis,Cardinalis ſancti Petri ad uincula, & epiſcopus Brixinenſis,cuius doctrinam omnifariam,eloquẽtiam ſingularem,ingenium perſpicaciſſimum,Ioannes Andreæ Alerienſis epiſcopus eleganti quadam epiſtola laudauit & extulit. Hic Nicolaus de Cuſa multa in mathematicis,multa in Theologicis diſciplinis cõſcripſit.Cardinalatũ doctrina & uirtutibus meruit. Obijt Tuderti, anno ſalutis noſtræ M. CCCC die undecimo Auguſti.Eius cadauer Romam aduectum, & in eccleſia ſancti Petri ad uincula humatum eſt. Floruit & ea tempeſtate Iacobus Teutonicus ordinis Carthuſienſium,uir diuinarum ſcripturarum eruditiſſimus, dubiorum cautiſſimus interpres,uita & cõuerſatione deuotus, hac tempeſtate multa ac uaria edidit opuſcula:de anno Iubilei, de cauſis paſſionum,de motibus Chriſtianorum,de triplici ſtatu hominum,& multa alia clariſſima opera quæ numerare eſſet longiſſimum.Dionyſius natione Teutonicus,& ipſe Carthuſienſium ordinis profeſſus, uir & Theologia atque alijs diſciplinis eruditiſſimus hac tempeſtate claruit.Qui cum eſſet ingenio ſubtilis, & eloquio diſertus,tot & tanta ſcripſit, ut numero opuſculorum præter diuum patrem Auguſtinum apud Latinos parem habuerit neminem. Laurentius Teutonicus patria Colonienſis Theologus atq; philoſophus maximus, diſputator acerrimus,gymnaſium Pariſienſe,quod in Gallijs celebratiſſimum eſt, legendo,

Der lãg Cuonrat. Erat miniſter publicus ciuitatis Seleſtadienſis

Nicolaus de Cuſa

Iacobus Teutonicus

Dionyſius

Laurentius

docendo, disputando, ac uarios libros ac tractatus componẽdo egregie illustrauit. *Henricus* Henricus natione Teutonicus patria Coloniẽsis, præclarus fuit theologus & declamator, haud ignobilis, homo admirandæ sanctitatis. De præceptis decalogi, de tribus partibus pœnitẽtiæ, & multa alia opuscula edidit. *Ioannes abbas* Ioãnes abbas in monasterio Nuicellẽsi in Theologia & iure Canonico eruditissimus. Scripsit opus insigne & præclarum, quod prænotauit Canonum & Bibliæ concordantia. *Benedictus Saxo* Benedictus Germanus patria Saxo, ex Halli oppidulo ortus, oriũdusq;, in philosophia & Theologia atq; alijs liberalibus disciplinis habitus fuit clarissimus. *Laus Gymnasij Erphord.* Apud Gymnasium Erphordiẽse, q̃d apud nos Germanos principẽ locũ obtinet, multa dictauit opuscula, doctrinæ nõ protritæ, nec lectionis spernendæ, ut sunt eius commentaria in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Deuteronomium. *Georgius Purbachius* Georgius Purbachius Viennæ mathematicam docuit, & in eo disciplinę genere pulchra uolumina reliquit. *Ioannes de Monte regio* Ioannes de Monte regio Georgij Purbachij discipulus, uir & Græca & Latina lingua peritus, cuius ingenium in mathematicis & astronomicis disciplinis etiam doctissimi Italorum extollunt & laudant, ut Picus Mirandulanus comes in libris contra astrologos. Is multa scripsit in Gerhardũ Italum, natione Cremonẽsem, quę & grauia sunt & erudita. Scripsit præterea Ephemerides. Mortuus est Romæ accitus à Sixto quarto pont. max. ut emẽdaret paschalem Dionysij compotum. *Ioannes Vuesalia* Ioãnes de Vuesalia sacerdos, Theologus, & philosophus acutissimus Erphordiense studium uarijs libris à se editis, & lectione publica mirifice decorauit. In eodem etiam studio, & eodem tempore floruit Lutrea doctor insignis. *Rodolphus Agricola* Rodolphus de Grunigẽ natione Friso uulgo Agricola cognominatus, philosophus fuit & rhetor atq; poëta eminentissimus, Græcæ, Latinæ, atq; Hebraicæ linguæ nõ imperitus, cuius ingeniũ & eruditionem, & summã morum innocentiam ipsi Itali laudauerunt. Extat Hermolai Barbari uiri eloquentissimi in eundem Epitaphiũ Rudolpho nostro testimonium præbens, quod hic subnotatum est.

Inuida clauserunt hoc marmore fata Rudolphum
 Agricolam, Frisij spemq; decusq; soli.
Scilicet hoc uiuo meruit Germania laudis,
 Quicquid habet latium, Græcia quicquid habet.

Illustrauit & legendo & docẽdo gymnasium Heidelbergense, in quo obijt Anno 1486. die 28. Octob. Ex Hebræo Psalteriũ transtulit, ex Græco autem quædã Platonis opera, Dionysium Areopagitã quo minus traduceret, morte est impeditus. Composuit & alia multa. *Petrus Schottus* Petrus Schottus, patria Argentinensis, conterraneus noster in literis politioribus Rodolpho Agricola usus præceptore, Bononiæ Pontificias & Cæsareas leges sitienter hausit. In Academia Parisiensi philosophiam & Theologiam didicit. Fuit in his omnibus eruditissimus, nec Græcas literas ignorauit. Scripsit multa, quæ passim circumferũtur. Mortuus est argentinæ in natali solo, Anno ætatis suæ XXXI.

Sepultus

Sepultus in æde sancti Petri Iunioris, in qua Canonicus fuit. Mihi quoque summa amicitia iunctus extitit, & meum Thomam Vuolphium iuniorem ex baptismatis fonte leuauit. Cõradus de Zabernia oppidulo ad quartum lapidem ab Argentina distante, ipsum Amphionem in Musica superauit. Scripsit de Monochordio librum unum. De modo bene cantandi librum unum, & sermones uarios, quæ omnia & ingenij, & doctrinæ suæ magnitudinem præ se ferũt. Fuit idem sacerdos, & homo magnæ religionis, & exempli recti. Henricus Friso Carthusiẽsis scripsit Chronicam sui ordinis, librum de nouitiorum instructione, de uita Christi librum unum, & multa alia. Nicolaus patria Moguntinus, philosophus ac Theologus fuit clarissimus, ob eius ingenium & doctrinam Friderico Augusto fuit charissimus. Edidit commentaria in libros Sententiarum, & alia quædam non absurda. Iacobus Stralem sub hoc Friderico philosophus & Theologus, fuit in studio Coloniensi maximus senex, Theologiam gloriosissime docuit. Composuit acutissimas quæstiones in Apocalipsim Ioannis apostoli. Gabriel Byel Spirensis, Theologus fuit magni ingenij & doctrinæ, legit in Gymnasio Tubingensi cum summa gloria. Composuit commentaria in libros Sententiarum, & quædam annoramenta super Canonem missæ. Et hos paucos ex multis numerasse sufficiat. Vt autem ad Fridericum Cæsarem redeamus, fuit is Imperator pacificus, quietus, admirandæ patientiæ & mansuetudinis, clero & ecclesiasticis nequaquam inimicus.

Conradus de Zabernia

Henricus Friso

Iacobus Stralem

Gabriel Byel

De prudentia rei militaris. Cap. LIII

VT ad rem de qua scripsimus reuertar, sine controuersia quæ sentio dicam, administratores bellorum (quos ueteres Imperatores appellauere) Germanos iure optimos esse & fuisse dijudicandos. Si enim exercituum copiam, metandorum castrorum peritiam, signorum collationem acierũ instructionem, ordinũ pertinacem obseruantiã, oppidorũ solertem oppugnationẽ cõsideres, ac cõmeatuũ facilitatẽ frugalitatẽq; & stratagematũ, insidiatumq; faciẽdarũ & uitandarũ occasionẽ, neq; Atheniensiũ Miltiadẽ Cononis filiũ, neq; Themistoclẽ Neodis, neq; Aristidẽ Lysimachi, neq; Cononẽ Miltiadis Alcibiadẽ Cliniæ, neq; Thrasibulũ, Cononẽ, Iphicratẽ, Chabriã, Timotheũq; Germanicis Impêratoribus cõparabis. Cedãt Lacedæmonij, Leonidas inclytus rex, Pausanias magnus homo, sed in omni genere uitę uitius, Lysander qui Atheniensiũ remp. destruxit, tyrannidemq; Athenis induxit, Agesilaus optimus rex, cum à cæteris scriptoribus, tum à musa Attica Xenophonte Socratico collaudatus. quid thebanum Epaminundã quẽ & musicen didicisse egregieq; saltasse cõperimus, quod multis à persona principis alienum uidetur, qui alienos mores ad suos referunt, & quæ eis leuia uident pari modo apud cæteros arbitrãtur esse, sed græcanicum est etiam in olympia uincere, Epaminundam dico Pelopidamq; num Germanis comparabimus? Quid de Philippo Amyntæ filio, Alexãdroq;, Antigono, De-

metrio, Seleuco, Lysimacho, Ptolemæo, innumerisq; alijs, qui ab Alexãdro ueluti ex equo Troiano prodierunt. Habeant Pœni, Hamilcates, Hannibales, Asdrubalesq;. relinquant nobis Henricos, Othones, Carolos, Cõrados, Fridericosq;. De Assyrijs, Persis, Parthisq; non est quod dicam, cum principum nostrorum serui libertiq; illis Ventidios præstare queant. Possem hic mille numerare Germanos, qui humili loco nati, nullis opibus, sed sola militaris rei pericia & fortitudine subnixi, apud exteras gentes immortalem gloriam sunt consecuti. Sic nostra ætate Martinus Schuuartzius nouus homo, sed instar Marij in armis acer fuit & bellicosus: cuius pugnæ & uictoriæ in conuiuijs Britannorum (quorum tamen hostis fuit) crebertimè ad lyram cantantur.

Martinus Schuuartzius

De triumphis Germanorum, quodq; eorum auxilio Romani quoq; triumpharint, & quod ipsi quandoque Romanis dominati sunt. Cap. LIIII

Dicam igitur quod sentio, Germanos omnium gentium uictores, uictricemq; gentem, nedum à Romanis, qui omnium gentium præstantissimi uictores triumphatoresq; fuere, uictos: & si partem aliquam Germaniæ uicere, non tamen sine Germanis uictoria potiti sunt, sed Germanis militibus totius mundi populos deuicere. Merito igitur gentem uictricem dixerim, cuius auxilijs alij certauere. Ipsi in toto liberi, tandem florentissimã Romanorum rempublicam aggressi, quod stipendijs militiaq; meruerant, imperium, & totius orbis monarchiã sibi subdidere. Vera nobilitas, uera libertas, & in militari disciplina fides, robur, fortitudo, constantia apud Germanos sunt. Historicos mirari soleo ueteres probatissimos (non hos nouos, qui assentatores potius appellandi sunt) quibus cum lex prima sit, ne quid falsi dicere audeant, deinde ne quid ueri taceant, ne qua suspitio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis, quod cum de Germanis scribunt, uitia narrare soleant (& ea quidem minima) uirtutem uero quasi cum fastidio celebrant, uel non debita laude pronunciant, uel silentio prætereundo obticent. Quare optime Alexandrum dixisse legimus, cum Achillis sepulchrum contemplaretur, ô Fortunate adolescens, qui uirtutũ tuarũ præconem Homerum inuenisti. Si Germanis ea copia scriptorum fuisset, quæ fuit Imperatorum, non Scipiones, non Catuli, non Metelli frequentius in oratorum ore uersarentur, quàm Germanorum & duces & Imperatores, atq; maximarũ urbium expugnatores: quorum tanta copia, tanta multitudo fuit, ut si quispiam domesticas solum res bellicas narrare inciperet, Liuianum codicem scriptis suis exæquaret.

De Friderico Bauariæ duce Philippi Moderni patruo & tutore. Cap. LV

Sola Friderici Bauarorum ducis uictoriosissimi facinora, propriam historiam flagitarent: qui Philippi principis Comitis Rheni palatini tutor &

patruus,raptores & p̄dones in primis exterminauit,eorū́q; arces solo æqua-
uit, terrarū itinera uiolatorib.tutissima fecit, tres illustres & nominatissimos
hostes deuicit,pridie Kalend.Quintiles, Anno Christi M. CCCC. LXII
inter Rhenū & Neccarū miliario uno ab Heidelberga.ad hoc insigne certa-
men Dietherus Isenburgensis,Maguntinus archiepiscopus suppetias Fride
rico tulit.Moriť Fridericus pie & catholice,corpusq; eius humatū est in sacel
lo à seipso extructo apud Cordigeros Heidelbergeñ. Cuius sarcophago se-
quens Epigrāma per circuitū inscriptū est: Fridericus Bauariæ dux, Comes
Rheni Palatinus,sacri Romani imperij elector,salus patrię,prędonū fulmē,
tris illustres hostes uicit,principatum auxit,& pie uiuis excessit,Anno 1476.
pridie Idus Decemb.Fuit eius uitæ socia uirtus,gloria mortis comes.

De alijs quibusdam ducibus Bauarorum. Cap. LVI

FVit eidē Friderico pater Ludouicus princeps pius, q̄ Christi amore Hie
rosolymā petijt, Teutonicorū ordini apud Prussiā auxilio fuit, Latinas
literas(Catonis exemplo)senex didicit,quod audierat Sigismundū impera-
torem dixisse, pudore sese affici ob principū electorū barbariē, qui latinarū
inertes essent literarū,quas tamen necessario scire deberent.Fuit hic Ludoui
cus Roberti filius,quē inter Romanorū reges posuimus.Cuius pater eiusdē
nominis, duobus prælijs Saxones uicit, & Robertus auus Heidelbergense
gymnasiū ex ecclesiasticis p̄rouentib. in Germania primū & antiquissimū,
fundari & erectū iri à summo pontifice impetrauit.Habuit quoq; Fridericus
fratrē Ludouicū principē pacificū.Huic successit Philippus. Patruelē habuit
Fridericus Roberti regis nepotē, Albertū Argentineñ. episcopū, qui nostra
ætate non solū cū pace & mansuetudine terras suas gubernat, sed etiā eccle-
siç cui præest nō modica iura,quondā alijs obnoxia restituit.Quod ego mo
nitis Cancellarij suæ illustrissimæ clementiæ redegi in sequens carmen,

Ex ducibus bauaris Albertus episcopus istam
Instaurans arcem nobile fecit opus
Mansuetusq; pater patriæ,multo ære redemit
Vallem,cui nomen perflua Prusca dedit.
Et quæ pro uoto poterant intrare Trebotes
Oppida cum pagis libera restituit.

Hoc idem soluta oratione hortatu meo ita expressisti.

Albertus ex illustri Bauarorū familia procreatus, Argentinensis antistes
hanc arcem carie & uetustate inter rudera penè obrutā pristino decori mu-
nificentius restituit. Vallem eius fluminis quod incolæ Pruscam uocant gra-
ui ære redemit. Arces ac oppida quæ ciuibus Argentinensibus seruitutē ser-
uiebāt ueluti alter Brutus libertati reddidit. Anno à natali Christiano secun
do & quingentesimo supra millesimum Alexandro VI Pont.Max. & Ma-
ximiliano Augusto regnantibus. Valete posteri.

Operis uiolator infelix esto.

Ad Ludo-

Gallos(quos pro nutu suo usq; ad Parisiorū urbem uexauerat)bello uel absterreri uel superari posse. Verū constantiam, magnanimitatē, rei militaris exercitationem,intrepidasq; Germanorū uirtutes crebra sua fuga, thesauri maximi direptione apud Gransiam,terribiliq; suorū strage apud Murthā expertus est,& tandē apud Nansen miserrime occisus Anno Christi super. M. CCCC. LXXVI.nonis Ianuarijs.Cecinit de hac re tritum distichon Ludouicus Dringenbergius præceptor meus. Gransia Murta

Oppida trina tibi dux Carole dura fuere,
In rebus Gransen,grege Murthein,corpore Nanse.

De Constantia Germanorum. Ca.LVIII.

NEc solum Nussia Carolo constanter restitit,sed aliæ quoq; Germanorum ciuitates,hostibus sese obsidione premētibus, animose reluctatæ sunt,adeo ut exercitus,moræ impatiens desperata expugnatione sępe castra soluere uideretur.Hanc constantiam uidimus in Vualsbuda à Lepontijs, in Vuyssenburgo à Friderico Bauarorū duce, in Metensibus à Lotharingorū ducibus,in Brunsuiga ab eiusdē nominis principibus, in Bopardia à Treuerorum pōtifice occupata & afflicta.Nō enim solēt Germani,cū obsidiōe premuntur facile hostē admittere,aut se in deditionē offerre. Quippe qui prouerbium istud exterorū apprime detestantur & abhorrēt, Viuat qui uincit.

De bellis Maximiliani. Ca.LIX.

MAximilianus Augustus,ipso Alexandro magno uere dici potest militarior:Qui dum adhuc ephebus esset & imberbis,cum Gallis, Sicambris,Batauis,Morinis,Eburonibus,nunc eques nūc pedes in prima acie congressus,de eisdem etiā gloriosissime triumphauit. Sub hoc Cæsare felicissime degimus,quo uno nemo in suos benignior,in hostes atrocior.Cuius pręclaras uictorias,Hermolaus Barbarus,& Marullus Constantinopolitanus, hic uersu,ille prosa laudauit.Fortitudinē Cæsaris nostri ipsi quoq; Pānonij, mortuo Mathia Coruino eorū rege,cū magna calamitate(quod nemo ignorat)experti sunt.Sed qd uetera memoramus?quid illud est? quod superiore æstate feliciter confecit?Vicit Bohemos,& in ipsa acie primus hostiū telis se obiecit,omnesq; occidione occidit.Pręterea quosdā Germaniæ principes diuitijs & copijs militaribus instructissimos, Romano imperio rebelles, penè funditus deleuit.Fuit profecto gloriosissimus triumphus,quem ex hac Bohemica strage reportauit.Huic præclaro facinori & plusquam memorabili, non sine gloria interfuit Caspar Vuolphius,qui ut Cæsari suppetias ferret. à S. P. Q. Argentinen.cū quingentis peditibus in Bauariam missus, & illic strenui ducis officio fungens, perinde ac alter Furius Camillus pro patriæ libertate fortiter depugnans,ex Bohemis opima spolia reportauit, quatuor militaria uexilla, ui & armis ex hostibus cepit.Ea in hanc urbem Argentinam magno totius populi applausu aduexit,nunc in tēplo maximo urbis nostræ

nostræ affixa uisuntur. Huius in re militari peritiam, fortitudinē, fidem, agilitatem, constantiam, in bello Cimbrico, Gallico, Britannico, Burgundico, Pannonio, Bohemico sæpius Germana nobilitas experta est. Itaq; in ipsis castris, ab Alberto Saxonum duce, non semel militari cingulo donatus: Anno autem proxime transmisso: qui fuit à Natali Christiano quartus & quingentesimus supra millesimum, à Maximiliano Cæsare inuictis. haud procul à Ratispona, una cum Philippo de Rechbergk eques auratus designatus est. & insignia gentilicia sibi & liberis & suis ex fratre nepotibus hoc est tibi charissime Thoma Vuolphi, fratribusq; tuis, ac omnibus ex eiusdem legitime descendentibus, pro Cæsarea liberalitate, liberaliter decreta sunt: non ita ut multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra uiderunt, nunquā deniq; tubarum sonum (nisi in spectaculis) audiuerunt. Ab imperatore nostro non fuit molestum, ad Casparem Vuolphium patruum tuum diuerterc, q; is Romanas aquilas, & tyro & ueteranus sequutus, de imperatore, de Rep. nostra, de literis ac literatis bene meritus, mihiq; amicitia non uulgari coniunctus. Igitur Vympfelingum hoc uiro in omni uita integerrimo, inuicto, infracto, præstitissime nullus admiratione capiatur.

Philippus Rechberg

De bello Sigismundi Archiducis Austriæ contra Venetos. Ca. LX

TAceo memorabile bellum Sigismundi Archiducis Austriæ, In quo Veneti germanicam uirtutem experti sunt. Dux exercitus Venetorū Robertus Sanseuerinas Italorum Achilles, una cum magna exercitus sui parte, in flumine Athesi submersus est. Cæteri partim uel deleti, uel occisi, uel capti sunt: partim sibi salutem pedibus quæsiuerūt, prope arcem Bisenum, quod nobiles cognomento Trappi, incolunt. Facta est hæc strages die Laurentij: Anno M. CCCC. LXXXVII. Senserunt tum Veneti (ut alias sæpe) quā periculosum sit cū Germanis ferro ac armis decernere. Multi Itali à nostris patua manu fusi sunt. Hoc memorabile bellū Burckhardus de Anuuil Germanus, uir nobilis & egregius uersu Heroico complexus est. Extat quoque Baptistæ Mantuani ad Andream Bentiuolum de eadem re elegans carmē. Roberti Sanseuerinatis cadauer paucis post diebus inuentum ab Vdalrico de Frundsperg, tunc pōtifice Tridentino, & eius ciuibus in æde Diui Vigilij honorifice tumulatur. Est in eum tale Epitaphium.

Italiæ uictor Seuerina stirpe Robertus,
Sigmundum Australem sensit in arma ducem.
Ter proceres Veneti, bello petiere Tridentum,
Ter uicti, hic uictus ecce Robertus adest.

Filius quoq; Roberti Sanseuerinatis Antonius Maria, quē tu Bononiæ & Mantuæ sæpissime uidisti, cum nepote principis Camerini captus fuit. Postea tñ singulari certamine cōgressus cū Ioanne comite de Sōnenburg: ab eodem q; uictus. ita ipsi Veneti in omni re uirtute nostra inferiores extitere.

Solas

Solas quinq; germanorum gentes exercitum uictorem in Turcos suppeditare posse. Et de ordine theutonicorum Cap. LXI.

QVid uerbis opus est, cum ex quinquaginta & eo amplius germanorũ gentibus quinq; duntaxat, Bauari, Sueui, Lepontij, Saxones, & Cymbri, quoscunq; hostes, quoduis regnum, ipsos etiam immanissimos Turcos & Sarracenos, auspicante deo aggredi & superare possent. Ideoq; mirum & monstro simile est atq; solius dęmonis inuentũ (qui inter Germanos discordiam seminat) quod uniuersi Christianæ religionis principes & populi somno pressi, Constantinopolim non eripiunt, finitimisq; Christianis non succurrunt, Illyricos, Dalmatas, Styrios, Croacios, Lyburnos, Pannonios, Austrios ab impijssimis perfidissimisq; Turcis, & ab eorum miseranda seruitute in quam indies abducuntur, nõ liberant, nõ protegunt, neq; cogitant rem quoq; eorum agi proximus cum paries ardeat, & neglecta uires incendia sibi cumulare. Posset nimirũ huic bello magnas præstare suppetias ordo Teutonum à Teutonibus ex pietate christianæq; religionis amore apud Sarracenos cœptus proq; incremento ac defensione fidei nostræ laudabiliter institutus.

Ad Vniuersos germaniæ principes. Cap. LXII.

QVid non speratis uos facturos, posita prius simulate, cũ exigua quondam germanorũ portio ex incognitæ insulæ collecta manu, breui omnem Europam & Africæ atque Asiæ partem subiugarint. An non uniuersi uos nunc non poteritis, quod olim Gothi exigua pars uestrum potuere? An erit minus in uniuerso corpore quàm in uno digito uirium? Quousq; igitur sinitis, ò uos saltem magni germaniæ principes, fidem catholicam negligi. Constantinopolim orientalis imperij caput, ac totius græciæ columen iniustè occupari. Vrbes incendi, christianum sanguinem effundi, altaria euerti, sanctorum reliquias canibus obijci, dei & suæ matris imagines lanceis effodi, sputis lutoq; deturpari, christianos in seruitutẽ abduci. Iusta forsitan inter uos geritis bella. At iustius est ꝑ Christo pugnare, maiorq; necessitas Christi est hęreditatem quàm uestram defendere. Cogitate de communi periculo, maiora minoribus anteponite. Ne grauemini pacis causa, & dei redemptoris uestri amore, æqualibus deferre. Sumite sapientiam, qua furori temperantiam, arrogantię humilitatem, duriciei mansuetudinem, obijciatis. Ponite tandem latens odium. Sit finis germanicæ discordiæ, ut quorum consueuit in armis esse inuicta uirtus, unitis iam uiribus ac concordibus animis, in Turcos militaria signa feratis. Redimite, liberate infœlices christianos qui à Turcis in compedibus retenti, miserè seruitutem seruiunt. Byzantium regiam urbem quę nunc Constantinopolitana dicitur quo pacto recuperetis cogitate. Id uester honor, id uera Christi fides, & religio, Id christianæ Reipub. salus exposcit. Nobiles estis, insignia militaria palam geritis, & ceruices torquibus

De inuentione celeberrimæ artis impressoriæ. Caput. LXV.

ANno Christi. M. CCCC. XL. Friderico tertio Romanorum imperatore regnante, magnum quoddam ac pene diuinum beneficium collatum est uniuerso terrarum orbi à Ioanne gutenberg. Argeñ. nouo scribendi genere reperto. Is enim primus artem impressoriam(quam latiniores excusoriam uocant,in urbe Argeñ.inuenit.Inde Maguntiam ueniens eandē fœliciter compleuit.Interea Ioannes Mentel id opificij genus inceptans, multa uolumina castigatè ac politè Argentinæ imprimēdo,factus est breui opulentissimus. Huic successit Adolphus Ruschius.mox Adolpho Martinus Flachus, qui & ipsi Argentineñ. in natali solo cū laude & gloria hanc artem exercuerunt.Is est ille Martinus Flachus, qui dum in humanis esset,iunctus affinitate fuit nostro Mathiæ schurer,homini sane docto, probo ac integro, cuius quotidiano conuictu,assidua familiaritate ac consuetudine, charissime Thoma,& ualde recrearis,& mirificam uoluptatem capis. Nec solum nostri in hac arte Argentinæ floruerunt, sed eandem etiam alibi tractantes, & decus & emolimentū sunt consecuti. Ita Sixtus Rusinger Argentinus, Neapoli anno M. CCCC. LXXI. libros quomodo imprimi possint, primus monstrauit.Ob quod factū Ferdinando regi & Neapolitanæ nobilitati charissimus extitit.Huic sæpe ab ipso rege episcopatus & amplissimæ dignitates oblatæ sunt.His omnibus patriam Argentinam p̨ferens,ad nos cōcessit, estq; hodie uita superstes, uir ob dignitatē sacerdotalem & senium reuerendus. Præterea Vdalricus cognomento han, sub idem fermè tempus formas librarias,rem inauditam,nec unquam Romanis uisam, Romam attulit.Fuit is natione germanus,cui cognomentum (ut dixi)erat han, id latine gallum gallinacium significat. Hoc ideo scribo, quia Campanus & aliquot docti,existimauerūt hunc Vdalricum natione gallum fuisse,quod pl̨ane falsissimum est. Is tamen error ideo emanauit quod cognomen familiæ traductum fuit in latinum,quod Hermolao barbaro auctore nunquā fieri debet. nomina enim & cognomina,opidorū propria,sicut hominum quacunq; lingua retineri sólent. Itaq; Vdalricus han,cū hoc diuino opificio, rem litterariam ex inopia ad ingentem ubertatem perduxisset,Antonius Campanus in illum iocatus hoc Tetrastichon edidit.

Anser Tarpeij custos Iouis,unde quod alis
Constreperes,gallus decidit,ultor adest
Vlricus gallus,ne quem poscantur in usum,
Edocuit pennis nil opus esse tuis.

Non est prætereundus Ioannes Prus municeps noster, qui hanc artem hodie in urbe Argentina diligenter excolit,qui infinita uolumina literarum studiosis legenda dedit.Multi summi & celebres uiri hoc impressorium munus laudauerunt,ut Polydorus Vrbinas,ut Beroaldus præceptor tuus.Is in qua

dam oratiōe sua, quod inquit ingeniosius inuentū, ꝗ̄ litteraria Impressoria, uel ut Latinius loquar excusoria, qua nihil utilius. & alibi idem Beroaldus in quodā hēdecasyllabo: O germania muneris repertrix, Quo nil utilius dedit uetustas, Libros scribere quæ doces premendo. Nō piguit in præsentia eos qui chalcographiam, uel inuenerūt, uel illustrarūt, memorare. Nō sunt enim tantæ rei autores sua laude fraudandi, præsertim ut posteritas sciat: quibus hoc diuinum & immortale munus acceptum referre debeat.

De Architectura Germanorum. Ca. LXVII.

IN Architectura Germani excellentissimi sunt, quorū ædificia Æneas Siluius mirari se potuisse scribit nō cōmēdare. Sūt meo, inquit, iudicio Theutonici mirabiles Mathematici, omnesq́ꝫ gentes in Architectura superāt. hoc homo Italus de germanis testatur, nec falsa loquutus est, quod ut cætera ędificia (quæ passim in Germania magnificentissimè extructa sunt) omittā, Argentinense templū & turris in eo ædificata abūde demonstrāt. Hac una structura nihil in uniuerso orbe cōtēderim esse preciosius, nihil excellētius. Quis satis mirari, satis laudare potest Argentineñ. turrim, quæ cælatura, statuis, simulachris, uariarūq́ꝫ rerum effigie, omnia Europæ ædificia facile excellit. cuius altitudo excedit numerū ccccc & xv cubitorū. Miraculū est tantam molem in tam altum attolli potuisse. quid si isti à laudatis autoribus laudati artifices reuiuiscerent, Scopa, Phidias, Ctesiphon, Archimedes, profecto in Architecturæ disciplina se uictos esse à nostris uel palàm faterentur: atq́ꝫ hoc opus Dianæ Ephesię templo, & Pyramidibus Ægiptiacis, atq́ꝫ his omnibus quæ inter septem spectacula numerantur longe anteferrent.

De Pictura & Plastice. Cap. LXVIII.

NOstrates quoq́ꝫ pictores esse omniū præstantissimos uel ipsa experientia (quæ rerum magistra est) apertissime docet. Icones Israhelis Alemani per uniuersam Europam desiderātur, habenturq́ꝫ à pictoribus in summo precio. Quid de Martino Schon Colmariensi dicam, qui in hac arte fuit tam eximius, ut eius depictæ tabulæ in Italiam, in Hispanias, in Galliam, in Britanniam, & alia mundi loca abductæ sint. Extant Colmariæ, in templo diui Martini, & sancti Francisci, præterea Seletstadij apud prædicatores in ara quæ diuo Sebastino sacra est, imagines huius manu depictæ, ad quas effingendas exprimendasq́ꝫ pictores ipsi certatim cōfluunt. & si bonis artificibus & pictoribus fides adhibenda est, nihil elegantius, nihil amabilius, à quoq̄ depingi reddiq́ꝫ poterit. Eius discipul. Albertus Durer & ipse Alemanus hac tēpestate excellētissimus est, & Nurēbergę imagines absolutissimas depingit, quæ à mercatorib. in Italiā trāsportanť, & illic à ꝓbatissimis pictorib. nō minus ꝓbanť ꝗ̄ Parasij aut Apellis tabulę. Ioānes Hirtz Argētineñ nō est omittendus, qui dū in humanis esset, apud pictores omnes in magna fuit ueneratione, cuius in pictura peritiā clarissimę ac speciosissimæ imagines

tum alibi,tum Argentinæ in natali solo depictæ testantur. In Plastice (hoc est figulina arte,quæ ex terra similitudines itidem fingit) Germani præstantes sunt,quod ipsa figulina uasa & plurima uasorum fictiliũ genera quæ modo humanæ uitæ usui sunt,indicant & demonstrant. Hic sunt quos uel Corebus Atheniensis figulinę artis inuentor admirari possit & laudare.

De fortitudine Germanorum. Cap. LXIX

MVlti Græci & Latini autores fortitudinem Germanorum extulerunt. Breuitatis tamen causa multis obmissis Philippi Betoaldi præceptoris tui ex quadam oratione uerba subnotabo. Germani, inquit, quos & uulgus & historici luculenti Alemanos appellant,in uniuersum animosi,liberales,ingeniosi.scriptores Prisci Germanos extollunt, quod à paruulis duriciei & labori studentes in uenationibus, atq; in studijs rei militaris cõsisterent, quibus arma tractare ludus fuerit, feras excipere uoluptas.quàm acres forẽt bellatores,& libertatis retinentissimi,sæpe Romani experti sunt, & quidem infeliciter, quorum exercitus quinq; consulates sub totidem ducibus per interualla temporum fusi profligatiq;. Nec impune Caius Marius cũ pugnacissima gente conflixit.Diuus quoq; Iulius magis arma Germanis ostẽtauit quàm intulerit. Augustus Cæsar uirtutem Germanicam duabus dadibus expertus,Loliana scilicet & Variana. Sed Varianam adeo exitiabilem sensit tribus legionibus cum duce cæsis,adeoq; consternatus est,ut barba ca pilloq; promisso caput interdum foribus illideret,uociferans, Quintili Vare legiones redde. Quid multa? Germani ob unicam fortitudinẽ ac uim bellicam,Herculem,Martemq; perinde ac uirtutis præsides in primis coluerũt, nihil neq; publicæ rei,neq; priuatæ,nisi armati agentes,præditi proceris corporibus, & statura prorsus militari. Nec apud nos Germanos soli uiri pugnaces & egregij sunt bellatores,ipsę fœminę cum res postulat ad arma paratæ sunt studia bellica tractantes. Proditum est memoriæ fœminas quoq; Germanas sumptis aliquãdo pro patria armis ex integro uirorũ pugnas instaurasse,& sicut Cornelius Tacitus autor est,nullã aliam dotem afferre consueuisse in Maritorum domos q̃ frenatum equum, & scutum, & frameam.

De nobilitate Germanorum. Cap. LXX

IOannes Teutonicus ille egregius Decretorum interpres in quadam glossa dist. xxxiiij. Germania,inquit,à germine dicitur, est enim uerũ germen nobilitatis. Atq; hunc Teutonem dices & suæ genti blanditum. Alterius igitur nationis hominem afferam Germanorum alioquin hostem & detractorem Antonium Campanum, qui de Germanis loquens sic ad uerbum ait: Illi domi concordes,foris strenui,& acquisiere imperium,& tantam illustrium uirorum multitudinem pepererunt, ut per reliquum orbem ueluti Colonijs nobilitatis usquequaq; deductis familias nobilissimas & regias propagauerint: nec ulla sit familia in Gallijs, ne regia quidem, nulla in Hispa-

nia,aut in Italia paulo illustrior,quæ si antiquitatem repetat suam; non statim è Germania esse prædicet, & ueluti è seminario quodam ueræ nobilitatis è uobis uenisse glorietur. Nam quis obsecro familiam Gallorum regum tam celebrem,tam laudatam protulit? Germania,Pipino Germano autore. Quis Hispaniæ domum tam insignem, quæ nunc regnum obtinet, & prope ad Libiam usq; protēditur? Germania, Richardo Visigotho Germano autore.Quis tot nobilissimas familias per uniuersam Italiam, tanquam excusso gremio nobilitatis fudit,sparsit,seminauit? Germania, Hērico Germano autore,qui Ordelaphos,Varanos,Malatestas,Mãfredos,Gallassos,Ferretranos,Vicecomites,Gōzagas, aliasq; innumerabiles & instituit nobiles, & locupletauit:ut uere dici possit, fontem nobilitatis uiuum & perennem fuisse Germaniā,aut mare potius, quod omnes prouincias Europæ suo splendore uelut æstu quodam nobilitatis inundauit, dum in Galliam, in Hispaniam,in Italiam nationesq; alias propagauit imperium.Nō ergo à Romanis Germania traxit, sed Romanis potius Germania nobilitatem immisit, quam maiores nostri uirtute, gloria, rebus gestis magnifice pepererunt. Si enim à uirtute nobilitas nascitur,Germani profecto Romanis uirtute minime inferiores extiterunt,utpote qui fidem,integritatem,iustitiam,liberalitatem,ueritatē semper coluerunt. Si magnificentia rebusq; gestis nobilitatem adipiscuntur homines, quæ natio magnificentior, minusq; inuicta Germanis? Quod si ex antiquitate & longo æuo nobilem quempiam iudicabimus, fuere Germani longe uetustiores Romanis. Roma enim Christū antecessit annis septingētis & quinquaginta duobus. At nobilissimam urbem Treuerim,quæ Ammiano Marcellino autore in Germania sita est, cōstat duobus annorum milibus Christi ortum excedere diuturnitate,id quod nec ipsi Romani inficiantur.

De liberalitate Germanorum Cap. LXXI

GErmanos comes faciles,& pecuniæ liberales esse, nemo unquam negauerit,quum nō solum inter sese,sed etiam in aduenas & peregrinos hospitalitatē(decorū liberalitatis genus)obseruēt:quorū domus hospitibus nō modo facile patēt,sed etiam ipsi errātib.comiter & sine fastidio uias demonstrāt:tamē in quo uirtutē suā cęteris impēdere nitunt,et in quo laudē mereri debent,in eo ignominiosam uitij labem sibi cōparant.gulæ enim & ebrietatis arguunt ab his,qui suā auaritiā & odiosam tenacitatē simulata moderatione fictaq; frugalitate norūt obumbrare. Germanorū humanitate diuus Athanasius quū in toto orbe tutus nō esset,furorē Imperatoris ab Ario seducti euasit,ac duobus ferè lustris hospitio clam exceptus,apud Germanos fidei symbolū cæteraq; cōscripsit. Germanorū humanitatē,liberalitatē,& in hospites munificētiā Cornelius Tacitus probat. Cōuictibus inquiens,& hospitijs non alia gens effusius indulget. Quemcunq; mortaliū arcere tecto nefas habetur. Quid mirum, nos hodie hospitalitatem diligere, posteaquam Christus

Hoc ideo dicit,quod plerique Belgarū à Germanis sunt oriundi. Nam alioqui cōstat Germanos sub Constantio nōdū in Galliā fuisse trāsgressos.

Christus & diuinissimus Paulus eam tantopere commendarint, quum maiores olim nostri nondum Christianæ religionis conscij, naturalis solum rationis ductu, in aduenas benefici fuerunt, & perliberales. Viderint qui nobis ebrietatem ascribunt, si non uirtutem nostrã in uiciũ calumniatores uertant.

De fertilitate Alsatiæ. Cap. LXXII

VT multas Germaniæ regiones obmittamus. Alsatiæ fertilitatem prosequamur. ea tametsi Germaniæ portiuncula est, tamen aëris temperie, soli fertilitate, aquarũ copia, nemorũ salubritate, Cereris ac Bacchi abundantia, ac omniũ rerum ubertate est effluentissima, quæ merito cella penuaria & Germaniæ nutrix nominari potest. Ægyptus, Sicilia, Italia, Hispania, sicut receptissimi autores prodiderũt, sunt quidẽ regiões uberrimę fertilissimæq́: frumenta tamẽ & uina quæ illic colligunt, crassa sunt & pinguia, & sciti sapo ris, minime tamen duratura, quæ tamen apud nos ad 60. usq́ annũ incorrupta, illesa, sincera, pura, & ad mortaliũ usum accommodatissima permanent. Huc adde, quod Alsatici diuina ingenia sortiunt ex aëris lociq́ tẽperie. Multos protulit patria nostra claros doctrina & eruditione uiros. Extãtq́ hodie etiã in quocũq́ disciplinæ genere peritissimi. Si Theologũ desideras, ad manum est Keysersperglus: si iureconsultũ, Bernardus Vurmser condiscipulus tuus in prõptu est, qui tecũ unà Bononię diuini & humani iuris professorib. operã dedit, & in legali doctrina ita acutus, ita disertus euasit, ut merito dici possit nostri temporis Papinianus. Is quanq́ ætate iuuenis, tamen eruditione ueteranus est, quod & illius respõsa & cõsilia lucidissime testant. Sed heu succurrit nũc Amãdus Vuolphius tuus Germanus frater iurecon. egregius, q superiori æstate morbo intercutis aquæ perijt, cui si uitã prorogasset deus, exornasset seculum nostrũ. Sũt in medicina, sunt in mathematica, oratoria, Poëtica, qui nec spernẽdi sunt, nec abijciendi. Loquar de Thoma nostro Aucupario, ob breuitatem reliquis obmissis, qui nescio quid magni ac alti de se pollicetur, qui si ætate processerit, proculdubio non tam Alsatiã quàm Germaniam poëmatis suis illustrabit.

Conclusio per Epilogum.

DEniq́ ut ad calcẽ properemus, exploratũ esse nõ dubitamus in toto orbe Germaniã cæteris pstare nationib. uirorũ multitudine, fœminarũ pudicitia, ducũ, principũ excellentia, eorũq́ sincera ac pura nobilitate, militũ fortitudine & proceritate, atq́ cõmuni liberalitate, fide, integritate, libertate, constãtia artiũq́ præcipuo ingenio, episcopatuũ magnificẽtia, urbiũ & ciuitatiũ numerositate, magnitudine, ac studiosissima templorũ instauratione, Romanæ sedis obedientia, decimarũ oblationũ & elemosynarũ largitione, honesto uestium usu, tum situ salubritateq́ cœli iucũdissima. Præterea ipsa Germania, benignissimo uentorũ afflatu, latissimorũ fluuiorũ et Thermarũ copia, nemorũ & saltuũ iocũda utilitate, crudeliũ ferorũq́ animaliũ carentia & magna soli fertilitate principatum obtinet. Quicquid est quo uita nostra

carere non poteſt, id omne deus Germaniæ non inuidit, opes, pabula, lacus, fruges, uineta, uariiꝗ generis uina, uel unica Alſatia, multis exteris abunde prę ſtat, uellera, lina, ueſtes, iuuenci, equi. Metalla, aurũ, argentum, æs, ferrum, non ſolum montes, ſed & flumina Rhenus, Danubiusꝗ proferunt, ut nec Pactolo, necꝗ Tago cedat Germania, longe à mari diſtans, quod Plato improbitatis magiſtrum appellat. Sunt demum Germani ſacroſanctæ Chriſti religioni deditiſſimi, ac obſeruantiſſimi, à qua nec uinculis, nec carcere, nec ipſa denique morte diuelli poſſunt, ſicut neque à ueritate (quam ipſis Perſis ſanctius colunt) recedere uidentur, quod profecto ſanctiſſimum & omnium præſtantiſſimum eſt dijudicandum.

FINIS

CHRONICON VETVS RERVM MAGVNTIACARVM PER CONRADUM episcopum.

Continet autem de ecclesiasticis uestibus, instrumentis, & ornamentis templi Maguntini, & submotione Henrici ab archiepiscopatu, cæde Arnoldi qui corruptis pecunia Romano pontifice & Cardinalibus sedem occuparat. Item de Rodolpho Clobelouch fratre ducis Zeringensis quem populus Maguntinus elegit. De Conrado Bauaro & Christiano Cancellario Frider. I. De Sigefridis archiepiscopis & Conrado Ar. Coloniensi postulato. Postremo de Christiano propter probitatem exautorato, & Gerardo F. comitis syluestris, Des Valdtgrafen: qui Maguntinam episcopen emit C C. Marcis pecuniæ præsentis, à legatis sedis Romanæ per Conrad. episcopum. Sunt autem hæc gesta sub Frid. I. Henrico VI. Friderici F. Philippo rege, & Friderico II. filio Henrici VI. nepote Friderici I. Nec reperiuntur in uulgatis Chronicis.

ENERABILI patri domino Theodorico abbati, & fratribus C. Ludouico priori Ioan. Rudolpho sacerdotibus C. presbyter episcopali nomine indignus, gaudia electis dei ante mũdi exordia præparata. Solent plerunq; res olim gestæ si scriptis non fuerint commendatæ sic obliuionis conculcari pede, ut nulla de ipsis à posteris memoria habeatur, cum tamẽ earum noticia posset forte fore alijs causa cautelæ, & instrumentum euadendi pericula uel uitandi. Quod si non sit, saltem legentibus & audientibus tedium tollitur, dum ea transierint, eis quasi quædam recentia renascuntur. unde fit ut ex hoc in admirationem ducantur uel stuporem, uel certe ad passionis gemitũ prouocentur. Scripturus itaque uobis iacturam & oppressionẽ, qua annis iam c. cepit ruere ecclesia Maguntineñ. ipsius inuoco gratiam cuius ea quæ sustinuit & adhuc sustinere nõ desijt, mala, iudicio est oppressa. Igitur ut eius miserabilior calamitas quã patitur, & flebilior elucescat, prius quibus honoribus claruit, quibus diuitijs & ornatibus referta fuerit, succincte & breuiter differemus. Erant ibi purpurarũ preciosarũ tantæ copiæ ut diebus festiuis totum monasteriũ cum sit tamen longum & latum, intrinsecus tegeretur, & tamẽ adhuc superfuerunt. Erant tapetia &

petia & dorsalia mira picturæ uarietate distincta, quæ operis subtilitate & pulchritudine animos intuentiũ admiratione delectabant. Præter ista erant & alia quæ super pauimentum templi & scamna & coram altaribus sterne/bantur. Erant pallæ altarium auro intextæ præciosæ. Inter quas tres erant præcipuæ, quarum una æstimabatur posse ualere marcas C. alia LX. at/que aliæ non minoris uel parum minoris poterant æstimari. Erat in casulis Dalmaticis subtilibus & cappis sericeis & purpureis auro & gemmis intextis preciosus & copiosus thesaurus. Inter quæ sex cappæ præcipuæ erant, qua/rum una æstimata est ad LX. Marcas. sic enim & obligari poterat. aliæ quinque minoris erant æstimationis. ex hijs duas ego uidi, quarum una ue/tustate fuit sic consumpta & attrita, quod alicui usui non ualebat. data ergo est igni, & reddebat tres Marcas auri cum dimidia. Alia quæ adhuc recen/tior uidebatur uendita est cum una palla altaris: quid pro hijs acceptum fue rit uel quo deuenerit uenditum acceptum penitus ignoratur. Inter casulas autem sic de quolibet colore duo paria: duæ nigræ aurifrigiatæ & eiusdem operis duæ Dalmaticæ. & duo subtilia latis aurifrigijs ornata. & hæc om/nia ualde bona. Item duæ casulæ de samito albo & eiusdem fili Dalmaticæ duæ. subtilia duo cum auro ornata omnia ualde bona. Item duæ casulæ de rubeo samito, & tot Dalmaticæ & subtilia aurifrigiata ualde bona. Item duæ casulæ de uiridi samito, & tot Dalmaticæ & subtilia aurifrigiata ualde bona. Item duæ casulæ de croceo samito, tot Dalmaticæ & subtilia ualde bona. Vna inter cæteras erat casulas ante paucos dies uiolacea, laris & ma/gnis aurifrigijs, longa & larga, aureis lunulis & sideribus insertis: quæ tanti erat ponderis propter aurum ut plicari non posset, & in ipsa uix aliquis po/terat nisi ualde robustus diuina mysteria celebrare. Vestiebantur tamen illa pontifices & prælati festis præcipuis canturi. Sed post euangelium cantato offertorio, factis oblationibus, illam deponentes flexibiliorem sumentes in illa diuina perfecerunt. Item multæ tunicæ diuersorum colorum, uidelicet rubei uiridis & uiolacei coloris, uirgulatæ, crocei, albi, quibus utebantur mini/stri altarium & acoliti & crismatis portatores. In Albis, cingulis humerali/bus stolis & cæteris ornamentis paucis credenda copiosa diuersitas. Erant infulæ uel thiaræ XVIII auriphrigiatæ, chirothecæ ualde bonæ. XVI annuli pontificales boni & magni. de Robino unus & impositis alijs gem/mis minutis. de smaragdo unus. de saphiro unus. de Topazio unus. Baculi pastorales duo uestiti argento. Caligæ VIII. & tot sandalia. Hæc de uesti/mentis. Nunc de ornatu & thesauro ecclesiæ, & primo de pertica audiatis. erat pertica argentea concaua deaurata, quæ tantũ præcipuis festis ut in pas/sione, Pentecoste, in dedicatione ecclesiæ, in festo patroni gloriosi confessoris beati Martini, in natiuitate saluatoris ante altare dependebat. In qua ua/

scula

scula suspendebantur, quædam eburnea, quædam argentea, formarum diversarum, omnia reliquijs plena. In hotum omniũ medio fulgebat smaragdus suspensus catenis aureis duabus, habens quantitatem & spissitudinem dimidij peponis magni, & per omnia similitudinem habens peponis, & ipse concauus: huic solebat aqua infundi cum duobus uel tribus pisciculis paruis: & deposito desuper operculo, cum mouebantur pisciculi, simplices & uetulæ lapidem uiuere affirmabant. Erant thuribula x. argentea deaurata, & unum aureum habens auri Marcas III. & acerræ XI. inter quas una erat de lapide inregro Onychino concauo, habens similitudinem uermis horribilis id est, ut buffonis: concauitas eius patebat in dorso, ubi & circulus argenteus cum literis græcis ambiebat. In fronte huius acerræ quia caput habebat simile uermi monstruoso, erat lapis Topazius ualde preciosus, magnitudinem habens dimidij uitelli oui: in oculis eiusdem acerræ duo Robini, quos Carbunculos uocant. adhuc eadem acerra habetur hic, sed gemmæ non. Item erant duæ grues argenteæ concauæ, quæ solebant poni iuxta altare hinc & hinc, & dorso patebant, impositis carbonibus & thure uel thymiamate boni odoris fumum per guttura & rostra emittebant. Erant autem grues tantæ magnitudinis cuius uiuæ. Erant libri qui pro ornatu super altare ponebantur, ut euangeliorum epistolarum plenariorũ &c. aliqui uestiti ebore sculpto, alij argento, alij auro & gemmis. Erant pelues IIII. argenteæ, & urcei diuersarũ formarum quos manilia uocant eo quod aqua sacerdotum manibus funderetur ex eis, argenteam quædam habentes formam leonũ, quædam draconum, auium uel gryphonum uel aliorũ animaliũ quoruncunq;. Erant candelabra magna duo quę iuxta alrare ponebantur argentea, & alia minora quæ super altare ponebantur, quibus rotæ supponebantur latæ propter stillicidia candelarũ nescio quot. Erat corona magna pendens in choro ad similitudinẽ eius quæ adhuc pendet ad sanctũ Albanũ, & una in medio templi, atq; aliæ tres minores ante altare sancti Martini, omnes ex argento diligentius fabricatæ. Erant cruces argenteæ portatiles miræ pulchritudinis, quarũ duæ in Palmis, duæ in paschate, duæ in ebdomada paschæ, duæ in rogationibus, duæ in die ascensionis domini ferebantur. x. per totũ. Erat & una crux tantæ longitudinis, ut totũ brachium magni uiri, in qua erant sanctorũ reliquiæ multæ & magnę. In medio uero cõtinebat de ligno dominicę crucis ad quantitatẽ digiti, ad longitudinẽ uero palmæ uirilis: uestita erat hæc crux auro purissimo, & gẽmis preciosis & multis. Erat & alia crux lignea auro optimo uestita, in qua imago erat aurea domini crucifixi, quę imago cuiuslibet cõmunis hominis magnitudinẽ excedebat, cõcaua, sed multũ spissa, cuius uẽter plenus erat reliquijs & gemmis preciosiss. dicebatur autẽ nec Romanum imperium meliores habere: hæc crux poterat dissolui membratim in iuncturis, primo in talo, in genuibus, in femore, in humeris, in cubito, in manibus, in collo

in collo, ubi corpori inherebat. cætera pars corporis dorsum scilicet & uenter pariter coherebãt,& hoc ideo ut cõmodius & securius posset in archa sibi ad hoc deputata specialiter reseruari.hæc raro ponebat nisi forte præsente rege uel alio magno principe & in festis paschæ uel natalis domini & pontifice hoc iubente. Cũ autẽ hoc fieri oportebat tunc in loco ualde eminenti in templo super trabem, ubi nulli alieno patebat accessus, à ministris fidelibus locabatur. In huius imaginis capite loco oculorũ erant duæ gemmæ quas carbunculos uocant,tantæ magnitudinis, ut duo uitelli ouorum:qui in tenebris coruscabant, huic cruci inscriptus erat uersus iste, Auri sexcentas habet hæc crux aurea libras.Et nota quod una libra habet duas marchas auri. Sic ergo erant mille & cc.marchæ auri probatissimi.Nec silendũ arbitror:pro speciali huius auri examinatissimo ualore crux ipsa proprio nomine censebatur,uocabatur autem Benna.

Libra auri continet duas Marcas.

Benna.

De indumentis quotidianis,crucibus, calicibus, ampullis, attinentibus, & thuribulis mentionem facere propter multitudinem non bene possum. Sed quia de calicibus diximus subijt memoria quod fueram iam oblitus.Erant calices XII. argentei omnes deaurati eiusdem ponderis cum patenis,scilicet de tribus marchis,dempto calice qui pertinebat ad maius altare,& is cæteros dimidia marcha præcellebat. cuilibet calici erant speciales ampullæ argenteæ, & pypis argentea ad hostias deputata. Præter hos calices erant tres aurei. In uno horũ poterat celebrari. qui etiam suas habuit ampullas & pyxidem ad hostias ex auro puriss.& margaritis,& perã ad corporalia filis aureis insertis miri operis & decoris. Habebant etiã calices alij suas peras ad corporalia ex purpura & auriphrigijs adornatas. Erant Fistulæ quinq; ad cõmunicandũ argenteæ deauratæ.Erant colæ argenteæ nouem,per quas uinum poterat colari si necesse fuisset: præter eam quæ attinebat calici aureo & hæc aurea erat.Hoc aureo calice solus pontifex uel prælatus ecclesię maioris in summis festiuitatibus utebantur, Alij duo calices tantæ erãt quantitatis quod cũ ipsis diuina mysteria nequaquam poterant celebrari.Erat enim unus maior altero, Minor habebat cum patena marcas auri electissimi XVIII. in cuius pede per circuitum preciosi erant lapides ualde, & in patenæ circuitu limbus eiusdem operis ambiebat, & ipse quidem gemmis preciosis non carebat. calix maior quot marcas auri habuerit nescio: certum autem est quod spissitudo eius erat digiti, & per totũ tam in pede quàm supra gemmis erat præciosiss. adornatus.habebat etiam idẽ calix duas ansas quæ poterant manus replere leuantis, sicut solent habere mortarij in quibus piperata & salsa præparantur.huius patena talis erat latitudinis & spissitudinis quod ipsi cõgruebat,& ipsa gẽmis per circuitũ decorata.hic calix habebat altitudinẽ unius ulnæ & capere poterat dimidiũ sestariũ uini. Nec ab omni homine poterat leuari à terra cõmode. Nullus me in hoc scripto arguat obsecro falsitatis

Calices XII. argentei. trium Marcharum.

Ampullæ argenteæ

Pixis argentea.

Calices aurei tres.

Fistulæ 5.

Nam Ecclesia ipsa & sedes ab omibus regibus & imperatoribus, principibus, comitibus, baronibus, liberis &c. & omni populo uenerabilis habebatur propter pontificum sanctitatem, cleri deuotionē, ciuium pietatem, qui tamen in rigorem pessimum, & superbiam modo & duriciam sunt conuersi. O Maguntia felix, tot bonis inclyta, si tu mutares gentē rationis ac honoris egentem. Igitur quum sicut iam supra dictū est, sic pontifices se haberent, & clericalis disciplina optime seruaretur, ita ut plebes clero, clerus prælatis obedientiam & reuerentiam exhiberent, inuicem honorātes, inuicem diligentes, præsidente tunc quodam Henrico Archiepiscopo uiro utiq; pacifico, & benigno, ac multis uirtutibus dotato: diabolus qui hoc ferre non ualebat, ipsi uenerabili uiro, quia ueritatis ac pacis amator erat, lites & incōmoda excitauit. Nam quia semper ei erat cordi, ut clerus honore debito gauderet, populus iustitia regeretur, terra pace publica exultaret: ecce accusatur apud papam, quòd somnolentus & inutilis haberetur. Quod uir uenerabilis ut cognouit, solennes nuncios pro sua excusatione ad summum pontificem decreuit protinus destinare. Misit ergo omnium suorum secretissimum cognitorem quendam Arnoldum clericum, quem ipse Archiepiscopus ad præposituram maiorem promouerat iam recenter, tanquam eum qui non posset esse immemor beneficij tam nouiter consecuti, & propterea eidem iam præposituram sancti Petri etiam contulerat: Insuper & Camerarium constituit ciuitatis Maguntinensis. Erat autem idem Arnoldus miri ingenij & facundiæ, atq; congestor pecuniæ infinitæ. Is itaq; ueniens ad Curiam Romanam, pontificatumq; ambiens Magūtinensem, primū sibi Cardinales pecunia fauorabiles acquisiuit: deinde duos specialiter pecunia corrumpens qualiter de sua propria promotione ageret, & postmodū consummaret, cum illis familiarius per tractabat. Tandem ab illis instructus, & de se certificatus, cœpit in suum dominum accusationis iacula dirigere, quem uenerat excusare. Breuiter tantum in sua processit audacia, & effecit ut duos legatos destinari peteret huius rei cognitores & iudices: obtinuitq́ue eosdem duos quos corruperat. Tandem tractu temporis multa interuenerūt facta, quæ sicut scribentibus esset onerosum, ita legentibus tediosum. Veniunt ergo legati Vuormaciam, Henricus Episcopus citatus comparet, nihil prętendere poterat pro se, qđ admittere uellent iudices siue legati supradicti. Præsidentes aūt iudicio in loco qui Neuhusen uocatur, Henricum laudabilem uirum ab episcopatu amouent Maguntineñ. Arnoldum substituunt: dicebatur autem quòd Fridericus imperator huic negocio assensum præbuerit, sed occultū. Venerabilis uir Henricus tam manifesta peruersitate turbatus, ipsos peruersos alloquitur in hunc modum. Si ad sedem Apostolicam appellarem contra uestrum iniquum processum, papa forsan ipse nihil amplius attentaret, & nihil mihi accresceret, nisi labor corporis, amissio rerū & afflictio spiritus, & euisceratio mentis,

Henricus archiepiscopus

Arnoldi malitia

Henricus ad Christum appellat

& euacuatio gratię. Appello ergo ad dominum Iesum Christum tanquam iudicem iustissimum: uos cito ad eius tribunal, ibi mihi coram summo iudice me responsurũ exhibeo. Nõ enim iuste, nec secũdum deum, sed mercede corrupti, sicut placuit iudicastis. At illi: Quũ tu pręcesseris, nos sequemur. Hæc aũt ridentes & deridentes dixerunt. Acta sunt hæc anno gratiæ M. C. V.

Dominus Henricus abijt ad quoddam claustrum Cistercieñ. ordinis, non monachus effectus, sed in cõsueto habitu uitam ducens. Arnoldus non moram faciens, quũ fuisset ut moris est ab imperatore regalibus inuestitus, Maguntiam uenit, ibiq; solenniter est susceptus. Post annum ferè & dimidium uenerabilis Henricus præsul defunctus, deo ad quem appellauerat, totum processum lachrymabiliter assignauit. Arnoldus autẽ primordia sui consecrans præsulatus, purpuram optimam de almaria tollens, sibi fecit uestes, tunicam sorcotium & mantellum, ut in imperatoris curia gloriosior appareret. Sed omnipotens deus non diu sustinuit istud nefas: orta est enim dissensio ualde grauis inter ipsos ciues Maguntineñ. Nam una pars dolebat uehementer uenerabilem uirum dominum Henricum ab episcopatu amotum: alia gloriabatur & superbiebat Arnoldum substitutum. Erat enim oriundus de ipsa parte ciuitatis quæ Selehofen nominatur. Tam grauis autem crescebat de die in diem inuidia inter ciues, ut tribus diebus in septimana congrederentur, & per plateas cum gladijs, & fustibus, ac contis, cuspidibus, & lanceis inuicem se mactarent, caderẽtq; hinc & hinc tanquam oues occisionis. Nec se Arnoldus interponere curauit pro pace & concordia reformanda: sed suos fautores potius contra partem aduersam animauit. Propter quod accidit ut pars illa de Selehofen quã fouebat & animauit Arnoldus, maius monasterium occuparet, illocq; pro castro uteretur cõtra aduersarios. Durabat hæc dissensio dies multos, & clerus grauiter oppressus contemptus habebatur: quia iam copia maioris Ecclesiæ eis concedebatur ad diuinum officiũ exequendum, non nisi pro illorũ libitu laicorum, qui illud temere occupauerãt: & iam quidẽ multi uenerabilẽ Henricũ conquerũtur mortis debitũ exoluisse. Rem refero fratres omnibus illius seculi notissimam. Mors uenerabilis Henrici multis innotuit: peruenit etiã ad aures illorũ Cardinaliũ qui ab episcopatu eum amouẽtes se promiserant sequuturos, & ludentes ad alterutrum dixerunt: Ecce pręcessit, suo tẽpore nos sequemur. Et ecce transijt tempus breue, & ambo uno die moriuntur. Nam unus sedens in sede naturæ ut purgaret uentrem, omnia intestina sua in cloacam eiecit, & animam miserabiliter exhalauit. Alius manuum suarũ digitos articulatim abmordens & de ore expuens, deformatis manibus, quasi se ipsum deuorãs expirauit. O deus ultionũ. d. d. ul. h. e. iustũ exercens iudicium, & in his omnibus nõ est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Audita sunt hæc in terra nostra & fama celebri diuulgata, nec à quoquam aliud dicebatur quàm Benedictus

Sorcotium

Selehofen

Nemesis ultio

dominus, qui uenerabilis Henrici iustè iniuriam uindicauit. Sic isti dies suos clauserunt. Crescebat autem in malum uehementius odium & pugna ciuium prædictorum. Iam conducuntur de foris auxiliatores milites ab utraque parte, peruenitur iam ad maiores. Nam quidam comites promissionibus attracti huic prælio se immiscuerunt. Tractatur ab utraq; parte de sumptibus acquirendis: & pars quam fouebat Arnoldus, festinatum consilium inuenerunt, & ut mutuo acciperent de Ecclesiæ ornatu, secretum habuere tractatum. Iam integritas ipsius ornatus in parte est nō modica uulnerata. O Cardinales carpinales, pacem de terra accepistis, & ut homines se inuicem interficiant, uos fecistis. Quodcūq; mali prouenit, quæcūq; fuerint homicidia perpetrata, uestra est in causa peruersitas, uestra est iniquitas operata, ut ueniat super uos omnis sanguis qui effusus est, & deinceps effundetur. Ecce in omni terra non est qui huic malo uelit occurrere ad sedandum, sed crescit & intumescit mare istud plenum frementium bestiarum, uentis afflantibus utique ex inferno. Iam se immiscet Arnoldus, qui quū esset Archiepiscopus loci, fautores plurimos acquisiuit in propriæ ciuitatis interitum & iacturam, nolens parcere ut quidā ei imponebāt, nec sexui nec ætati. Propter quod consilium pars aduersa ut in mortē sui domini armarentur, iniīt. Longo ergo & secretissimo habito tractatu, in proposito scelere se inuicem adhortantes, se roborant & cōiurant, tacent & abscondunt quicquid pro sua sit malitia perpetrandum. Sed nihil opertum quod non reueletur. Per plures enim admonitus Arnoldus est præmonitus ut se cautius obseruaret. Qui fertur suis monitoribus respondisse, Canes Maguntineñ. mordere non norunt, nec aliquid ualent quàm latratibus deterrere: à corde carentibus timeantur. Erat quidam Abbas in claustro Eberbach ordinis Cisterciēn. qui ipsum Arnoldū pro suis excessibus sæpe literis arguit, & imminentia pericula intimauit. Erat quędam sancta uirgo nomine Hildegardis, quæ per spiritum uidit ipsum Arnoldum citius moriturum: scripsisse quoq; dicitur ei in hæc uerba: Pater prospice tibi, canibus enim sunt funes abstracti, qui insequūtur te. Non aūt acquieuit monitis aliquorum. Accidit ut in uigilia Ioannis Baptistæ post prandiū de quodam oppido Bingen ciuitati Maguntineñ. appropinquaret, ac se in claustro monachorum iuxta muros ciuitatis ad sanctū Iacobum in monte specioso, sic enim dicitur, se locaret: & ecce Maguntineñ. usq; in crastinum sese armant & condunt, ut quū in ipso die Ioannis audita fuerit campana, quilibet sit paratus: & factum est ita. Venit dies, & maturius solito prandent omnes, pulsatur campana, & à maximo usq; ad minimum uniuersa ciuitas cōgregatur. Præsul Arnoldus se iam dederat quieti, & audito campanæ sonitu ultra quàm credi possit uehementer expauit, & timor irruit super eum, amissoq; rationis gubernaculo quid posset facere ignorabat. Obstruxit autem repagulum & lapidibus & lignis quibus poterat, ianuas om̄es monasterij memorati. Tur

ba autem turbata ex aduerso omnes portas & fenestras, uel quoscunque alios exitus obseruabat, ne euaderet quem quærebant. Iam ignem ad officinas admouebant: uix & cum multa difficultate monachi recessum obtinuerunt: & dum monasterium fumo plenum, flammisque per circuitum premeretur, ipse præsul turrim monasterij ascendens, misericordiam deprecatur, & si quem offendisset uerbo uel facto, satisfacturum se suppliciter pollicetur. Sed turba uiso pontifice clamare cœpit furiose, nec poterant supplicantis uerba præ tumultu turbatæ turbæ intelligi uel audiri. Sed admoto igne ad turrim in qua stabat, ipsum de turri descendere compellebant: flamma iam monasterio dominatur. Videns ergo monachos obtenta securitate abscedere, tentat si forte & ipse cum eis & inter eos possit euadere: assumpto itaque habitu monastico occultari tentat, ut & ignem qui inualuerat, & gladium euaderet, quem timebat. Apertis Ecclesiæ ualuis cum monachis ferè abscesserat: sed à quodam est cognitus & detentus infelix. Quidam primo gladiũ uibrans collo Episcopi immersit. Alter in fronte eius percutiens mucrone ab aure usque ad aurem, superiorem partem capitis ad inferius diuisit. Sicque actum est ut alij contis, alij fustibus, alij gladijs, alij lapidibus mactantes, solo tenus præcipitarent. Iacentem sic & uulneribus & sanguine deformatum uulgus nequam & peruersum uestibus spoliarunt, quidam anulos de digitis abstulerunt. Reliquiæ quædã quas collo pendentes solitus erat ferre, ab alijs sunt ablatæ. Hæc autem circa horam nonam parum ante uesperas sunt peracta, nec poterant clerici ab ipsis malefactoribus aliquatenus obtinere, ut saltem occisus in loco traderetur debito sepulturæ. Sic ergo iacebat in campo super fossam ciuitatis, ubi canum & luporum transitus habebatur, desiderantes eum & ab huiusmodi bestijs deuorari. Tribus diebus sic nudus toto corpore manens, ueniunt aliquæ maledictæ fœminę, caseorum, & ouorum, atque olerum uenditrices, mercatrices, meretrices, saxisque dentes pontificis contuderunt. Aliæ uero stipites ardentes, & titiones fumantes eius gutturi infixerunt, adijcientes linguis & labijs maledicta. Post diem tertium canonici sanctæ Mariæ ad gradus, iam incognoscibilem & fœtentem furtim sublatum, deferunt in ipsam Ecclesiam, lachrymosis suspirijs sepeliendo. O furiam Maguntinam, o maledicta gens, dura corde, gens immitis, gens intractabilis, gens indomabilis, gens iniqua, inuisa cœlo & terræ. Impia in deum, seditiosa in inuicem, temeraria in sancta pace, quam nemo neminem honorantem honoret, nemo neminem amantem amet, nemo &c. Væ tibi infelix Maguntia, quæ proprium patrem mactas, ut te in superbiam ponas, & patias genimina uiperarum. Acta sunt hæc Anno Millesimo centesimo sexagesimo.

O Cardinales, huius rei uos estis initium: Venite ergo uenite, haurite nunc, & ferte architriclino uestro diabolo, eique offerte cum ea quam de-

glutiſtis pecunia etiam uoſmetipſos. Perpetrato hoc ſcelere aliud ſibi curare ſatagunt, nullam clericis quorum intererat eligendi poteſtas, licentiam concedentes. Aſſumptoq́ue quodam Rudolpho cognomine Clobelauch fratre Friderici ducis Zeringiæ in ſedem collocant, adhuc occiſi præſulis ſanguine fumigantem. Hoc autē factum eſt, ut poſſent ultionem imperatoriam quam meruerant euitare. Erat enim idem Rudolphus uir potens, amicus ipſius imperatoris conſanguineus propinquus. Hic pro inueſtitura regalium, & conſecratione ſua, ac pallio acquirēdo, qđ eſt pontificalis honoris inſigne, conſultans ac pertractans, quando ſumpta nō habentur in promptu, unde poſſint res huiuſmodi acquiri, quibus in honore ſuo acquiſitis dignitas obtineri, & obtenta ualeret conſeruari: & ad nutriendum ignem ſumptuoſæ ambitionis quaſi lignorum ſtruem ſecretiores conſiliarij conſilia ſubminiſtrant: Theſaurus Eccleſiæ nimius & inutilis perhibetur: quid enim grues argēteæ ad fumigandum altare? poſſet & Eccleſia tota thurificari thuribulis cupreis habundanter. Item ad quid calices aurei & gemmati tantæ quantitatis, ut in eis non ualeant diuina myſteria celebrari? Hæc & ſimilia conſilia placuerūt. Quæ eo poterant facilius & citius adimpleri, quo percuſſo paſtore grex diſperſus, iam abierat uagabundus. Rudolphus ergo iam dictus Epiſcopus nominatur, diſponensq́ itineri ſuo brachium ab illa magna cruce, de qua ſupra mentionem fecimus quæ Benna uocabatur, ad uſus neceſſarios amputauit: fideliter promittens ſe reparaturum brachium æqualis ponderis & ualoris, ſi peracto negocio proſperū iter ei faceret deus. Proficiſcitur uerſus Romam, ſed præuolauerat fama ad curiam, quæ facta fuerant manifeſtans: & papa tactus dolore cordis intrinſecus de morte crudeliſſima Archiepiſcopi, & de infamia intruſionis Rudolphi per manum laicam, & eorum maxime qui crimen homicidij perpetrarunt: ipſam intruſionem intrudentes cū intruſo excommunicationis anathemate condemnauit. Rudolphus Clobelauch ad curiam non peruenit, inq́ uia diem clauſit extremum, proculdubio eius crucifixi occiſus brachio, cuius ipſe brachium amputarat. De theſauro hoc ſciatur, quòd qui olim affluxit, nunc uelocius auolauit. Magna eius pars imperatori creditur affluxiſſe, pars ab alijs ablata, pars Iudæis pignore obligata, pars furtim ſubtracta: diſperſi ſunt lapides ſanctuarij, non quidem in capita platearum, ſed in burſas furantiū. Quæ uindicta ſequuta ſit mortem domini Arnoldi, hic credimus non tacendum. Ab imperatore proſcripti perpetuo exilio ſunt damnati, hi ſcilicet qui manu nephanda ipſum facinus perpetrarunt: ipſa ciuitas omnibus iuribus & libertatibus ac priuilegijs perpetuo eſt priuata. Murus, & foſſatum, & aliæ turrium munitiones ſententialiter condemnata, & deſtructa funditus & euerſa, ita ut ciuitas ipſa deinceps lupis & canibus, furibus & latronibus pateat peruia: nec unquam reædificandi habeat facultatem: inſuper & plebs ipſa perpetua infamia ſubiaceat

Clobelauch

ceat, totius deinceps exors gratiæ & honoris: destructæ etiam sunt munitiones ipsius Ecclesiæ in diuersis locis, & Ecclesia multipliciter afflicta. Successit post hoc dominus Conradus imperatoris consanguineus, de Bauaria oriundus. Sed suscitauit diabolus inter imperatorẽ & Archiepiscopũ immortales inimicitias, quia erat adhuc misera Ecclesia Maguntineñ. amplius castiganda. Causam huius discordiæ longũ esset enarrare, ideo prætermitto, nam & præsentẽ materiã non contingit. Dominus itaq; Conradus imperatoris non habens gratiã, exul & profugus fugit, Romã uenit, ibiq; imperatori quicquid mali poterat fabricauit: Papa pro quadam causa imperatorẽ excõmunicauit: ortumq; est graue schisma inter Ecclesiam seu clerũ & imperiũ. In his omnibus dominus Cõradus fuit imperatori aduersarius capitalis. Sic ergo iterum Ecclesia Maguntineñ. patris spiritualis est solatio destituta. Nõ erat qui clericos in ipsa diœcesi ordinaret, chrisma consecraret, pœnitẽtes admitteret, moniales uelaret, capellas & ecclesias consecraret. Hæc omnia mala ob uenerabilis Henrici ab episcopatu amotionẽ, cuius supra memoriã fecimus, pullularunt. O misera Ecclesia Maguntineñ. quid pateris? o lugubre & amarum poculum, quod tibi ira dei miscuit ad potandum. Videns dominus Fridericus imperator durum sibi fore, & contra papam & Archiepiscopum certamẽ gerere, domino Conrado aduersariũ suscitauit. Instituit ergo dominum Christianum suæ quidem curiæ cancellariũ, loco domini Conradi Bauari uirũ utique miræ prudentiæ, in rebus ambiguis & arduis subtilissimi consilij & uelocissimi inuentorem. Erat etiã uir miræ patientiæ in aduersis. Nulla in prosperis superbia extollebatur, uultus benignitate omnibus gratiosus, & aliâs honestis moribus adornatus. Hũc ergo quia tam Ecclesiasticarũ q̃ secularium personarum fauorẽ cognouit habere, cõstituit Episcopũ Maguntineñ. Durauit hoc schisma annis XVIII. Tandem dominus Christianus se interponẽs inter papam & imperatorem, ambos ad concordiã reuocauit. Actumq; est de episcopatu Maguntineñ. ut domius Christianus archiepiscopatũ Magũtineñ. obtineret pacifice & quiete, & dominus Cõradus Saltzburgeñ. archiepiscopatũ accipiens gubernaret. Erat etiam in ipsa Ecclesia à puero enutritus. Quieuerunt mala per tempus modicũ, & dominus Christianus obijt. Obijt autẽ iuxta Romam. Grauiter ægrotauit, uicinus erat summus põtifex, qui episcopũ ut proximaret, paternis literis hortabat̃. Quũq; papa ad Archiepiscopum peruenisset, sed languor in tantum præualuerat, ut patri sancto assurgere non ualeret. Facta ergo confessione summo pontifici, de manu eius cõmunicationem sanctam accepit, aliaq; Ecclesiæ sacramenta: & dominus papa facta & dicta indulgentia in pace abijt, & dominus Christianus deo animam reddens, mortem obijt. Audita morte domini Christiani imperator intime doluit, & uniuersa eius curia, & omnes quotquot intellexerũt grauibus suspirijs sunt turbati. Rursum etiã misera ecclesia Maguntineñ plorãs, plorauit, q; dolor eius renouatus est. Post hæc principes quidã dominũ Conradũ Saltz-

Conradus Bauarus

Christianus

burgeñ. archiepiſcopũ, imperatoris recuperata gratia reformãt, ita ut ipſe im
perator eundẽ archiepiſcopũ Conradum ad Maguntineñ eccleſiã redire po
ſtularet, qđ ipſe dominus Conradus maximo deſiderio affectabat. Suſcipiẽ
ergo dominus Cõradus in eccleſia Maguntineñ. tanq̃ fuiſſet angelus dei. In
cõtinenti aũt poſtea graue ponebat exactionẽ in clerum, & mirati ſunt uni
uerſi, & omnes qui audiebant dicebãt: Qualis eſt hic, qui tributariũ facit cle
rum? Sed cõualuit hæc preſſura, & exin hoc ſuis deinceps ſucceſſoribus relin
quebat. Modico tẽpore poſt imperator Fridericus dũ tranſiturus eſſet riuulũ
paruulũ qui pedibus poterat tranſmeari, impetu aquæ quaſi ſubmerſus eſt.
Ipſe dicebaẽ fuiſſe aliquantũ grauis uenerabili uiro domino Henrico archie
piſcopo, & ad ipſius depoſitionẽ occulte conſiliũ miniſtraſſe. Huic filius ſuus
Henricus VI ſucceſſit, quieuitq̃ terra à prçlijs. Iam ſperabat eccleſia Magun *Henricus imperator*
tineñ. poſt tot calamitates, miſerias, preſſuras, iacturas, ærumnas, fletus &
uulnera in ſtatũ ſurgere potiorẽ, & paſtoris proprij protectione & præſentia
cõſolari. Sed adhuc diuia hoc ultio nõ admiſit, nã ignis egreſſus de foro fçni,
quẽ ueniẽs uentus ab oriẽte detulit ſuper templũ, cõbuſtaq̃ eccleſia, & libri *Librorum cõ*
multi & boni, priuilegia quoq̃ multa, & ualde utilia ſunt cõſumpta, etiã pars *flagratio*
ornatus magna partim ignibus deuorata, partim p̃ aſportationẽ ſubtracta.
Venerabilis aũt põtifex dñs Conrad. nouã monaſterij fabricam inchoauit,
ſed nõ cõſummauit. In his omnibus nec clerus à ſuis ſe laſciuijs tẽperauit, nec
laici à ſua malitia reſpirarunt. Poſt paucos annos uentus ueniẽs ab occidente
pinnaculũ templi deiecit. Erat aũt ligneũ & ſuper ciboriũ antiquũ collocatũ.
Cũ tanto aũt impetu in ipſam ſtructurã uentus irruit occidẽs, ut quaſdã tra
bes in Rhenũ mitteret, quaſdã ultra Rhenũ ad miliare iuxta uillã Hocheim
in aẽte deportaret. Certiſſimũ à multis famabatur, q̃ nõ uentus ſed diabolus
hoc feciſſet. Erant enim trabes quercinæ & abiegnæ quantitatis illius quæ in
torcularibus ſolẽt eſſe. Ego memor ſum iſtud ultimũ accidiſſe. In õmibus his
non eſt auerſa ira domini, ſed adhuc manus eius extenta. Poſt hæc iter cœpit
idẽ archiepiſcopus transfretare, & de manibus Sarracenorũ eripere terrã ſan
ctã, atq̃ reſtituere cultui Chriſtiano: ſeipſum & alios multos cruce ſignauit,
mare tranſiuit, ferè tribus annis militãs domino in p̃tibus trãſmarinis. Circa
finẽ anni tertij Henricus moriẽ imperator: heu heu, uæ terræ de partibus Hie
roſolymitanis. Redit archiepiſcopus, terrã repit deſolatã incẽdijs & rapinis.
Nuſq̃ enim ubi rex nõ eſt, gubernator uel potẽs, nõ poteſt à populo pax ha
beri. Deſideraẽ ab omnibus Conradi archiepiſcopi aduẽtus, & ecce uenit de
ſideratus, & terrã inuenit prælijs & incẽdijs conturbatã, ſtudebatq̃ omni deſi
derio pacẽ terris, & quietẽ prouinciæ reformare: & hoc feciſſet, ſi mortis debi
tum nõ ſoluiſſet. Graui eñ ægritudine fatigatus, & cũ de die in diem ſe cõua
leſcere ſperaret, ſubito & inſperata morte prçuẽtus deo ſp̃m reddidit. M. C C.

Audita morte Archiepiſcopi dux Bauariæ filius fratris eius omnem the
ſaurum & ornatum quem in caſulis, & infulis, & cappis habuit copioſum, &

Ecclesiæ donare deposuerat Maguntineñ. abstulit uiolenter: quod tamen deus non reliquit inultum. Nam & ipse dux post multum temporis interfe/ctus, turpiter interijt, neque corpori Christi participans, neque regno, ut existimatur. Equidem iuste satis superq'ue satis, ut qui beatum Martinum debito sibi decore spoliauerat & ornatu, ipse quoque cœlesti ornatu & glo/ria priuaretur. O altitudo & profunditas iudiciorum insti iudicis dei, terri/bilis in consilijs super omnes filios hominum. Imperator abierat, & surgunt duo reges pro imperio litigantes: non est qui à malis imminentibus se ab/scondat. Maguntineñ. Archiepiscopus non est, & duo pro eo quis eorum fiat maior decertant. Ex utraque parte amici & fautores promissionibus & muneribus acquiruntur. Et turpe est dicere, ipsi clerici electores simoniæ ui/tio maculantur, & multiplicantur mala super terram, & scinditur Ecclesia Ma guntinensium. Qui uni adhærent, cum eo recedunt: alij remanent cum al/tero. Sufficere poterat ad desolationem terræ unum schisma. Sed funes pec/catorum dupliciter circumplexi, difficilius dissoluuntur. Peruenunt cuncta si/mul hæc duo schismata iuncta, Regum, pontificum, nec nouit amicus ami/cum. Vna pars quæ remanserat canonicorum cum suo electo excommuni/catur. Sed ipsi hanc excommunicationem se simulantes ignorare, diuina ce/lebrare non omittunt. Durauit hæc contumacia annis VIII. Contigit post hæc ut rex Philippus, qui fouebat hanc partem interdictam, occideretur in ciuitate Bambergensi, & hæc pars debilitata est, atque fautores alterius Epi/scopi qui de ciuitate exierant, conualuere. Anno domini Millesimo ducen/tesimo octauo. Principes post mortem Philippi regis in Othonem conue/niunt, qui fuerat aduersarius Philippi pro imperio, cuius parti etiam papa fa/uebat. Iste Otho maturauit ad papam uenire pro imperiali consecratione: solenniter proficiscitur, consecratur: post annum excõmunicatur. Eiq; filius Henrici imperatoris rex Siciliæ Fridericus suscitatur à papa: redeunt mala, surgunt incendia, spolia reuiuiscũt. Fridericus uenit de Apulia contra Otho/nem: post annos aliquos Otho moritur. Fridericus dispositis pro ut melius potuit rebus, Romam proficiscitur in imperatorem consecratur Anno do/mini Millesimo ducentesimo uicesimo, ab Honorio papa. Quo mortuo Gre gorius papa succedit. Hic etiam Fridericum excõmunicauit, lætantur prædo nes, & exultant lictores capta præda. Conuertuntur uomeres in gladios & falces in lanceas, non est qui in latere non deferat chalybem & lapidẽ in præ/parationẽ incendij, & in exustionẽ: omnia mala confluũt specialiter super Ec/clesiam Maguntineñ. & maxime circa partes Rheni de ciuitate Spirensi usq; Colonieñ. Post mortẽ domini Siphridi archiepiscopi Maguntineñ senioris succedit dominus Siphrid. fratris eiusdẽ filius: hic duobus annis laudabiliter uixit, sed quia elati cordis erat & superbiæ magnæ, nimis se cõtra Fridericum imperatorẽ erexit, nõ quidem ut diuinã, sed papalem gratiã obtineret. Gra/ui etenim

Dissidium inter Othonem & Philippum

Schisma inter duos Archiepiscopos

Otho

Fridericus II.

tui etenim infamia non solum apud papam, sed & apud omnes homines laborabat. Hic ergo uultum & animum leonis indués, Leo factus est, & cœpit orphanos & uiduas facere, uillas comburere, ciuitates destruere, homines deuorare, terram in desertum deducere, & papæ mirifice complacere. Et quia iam inquisitionis literas contra Episcopum dederat, ex hijs factis fratrem uenerabilem appellabat. Hic Siphridus Episcopus malum opus operatus est, qui per flammam ignis terram depauperauit, & thesauros Ecclesiæ ablatos, prædonibus dispersit, dedit raptoribus, iustitia eius non manet in seculum seculi. Is itaque Lantgrauium Thuringiæ in regem eligi procurauit: sed breui uiuens tempore, & regnum & animam resignauit. Interea Gregorius papa moritur, sedes uacat annis duobus uel tribus. Huic autem papa successit Innocentius quartus, qui in concilio Lugduneñ contra Fridericum imperatorem depositionis sententiã promulgauit. Mortuo Lantgrauio rege Vuilhelmus comes Hollandiæ in regem eligit tantũ ab Archiepiscopis Maguntineñ. & Colonieñ. Post breue tempus dominus Siphridus Archiepiscopus etiã rebus ualedicit humanis, abiens in regionem longinquã, nec tamen ideo cessant mala. Conuenerunt ergo fratres Ecclesiæ Maguntineñ. tractantes de patre futuro, persuasi qui posset ipsam tot & tam grauibus oppressam miserijs, & tanto tempore iam plorantem paternis affectibus consolari, & concorditer in uenerabilem uirum dominum C. Colonieñ Archiepiscopum uota sua transtulerunt, postulantes à sede Apostolica ipsum sibi præfici in pastorem: sed heu heu hoc non poterat obtineri, non est hæc postulatio admissa, sed electio capitulo restituta. Et ne Archiepiscopus Colonieñ. ægre ferret suum desiderium non completũ, ipsi legationis dignitas est commissa: consedere rursum fratres Ecclesiæ Maguntineñ. eligunt suum præpositum nomine Christianum, qui à cunabulis fuerat in ipsa Ecclesia enutritus. Eadem die est à legato qui tũc erat præsens, cõfirmatus, & à rege regalibus inuestitus die Petri & Pauli. Omnia hæc acciderunt uno anno, scilicet quòd dominus Colonieñ. est postulatus, quòd factus est legatus, ꝙ dominus Christianus factus est Episcopus, & consecratus quòd pallium est assequutus. Omnes religiosi, & qui deum præ oculis habere credebantur, super huius hominis promotione gaudebant, sperantes pacẽ rebus dari maxime, quia idem bellicis rebus non fuerat assuetus: etiam qui negocio fuerant inimici, congratulantur ei. Sed non stetit diu in episcopatu: accusatur enim apud papam quòd omnino inutilis esset Ecclesiæ, & quòd euocatus ad expeditiones regis inuitus ueniret: hoc autem uerum erat, eo quòd fierent incendia, sectiones uinearum, deuastationes segetum. Dicebat etenim nequaquam decere talia sacerdotem. Sed quicquid deberet per gladium spiritus quod est uerbum dei, omnimode se promptum asserebat, & uoluntarium seruitorem. Quumque eius prædecessorum sequi uestigia moneretur, respondit.

Sigefridus II

Christiani pietas

Scriptum

Deponitur, q. nollet bellare Scriptum est, Mitte gladiũ in uaginam. Ob hoc in odium regis & multorum incidit laicorum. Qui omnes eum accusantes, apud papam obtinuerunt eum ab episcopatu omni submoueri. Cessit ergo Anno domini M.CC.LI. Substitutus est autem ab eodem legato adolescens subdiaconus Gerhardus Vualdgrauen nomine, filius comitis Conradi, qui dicebatur Syluester Comes. Hũc autem substituit Cardinalis presbyter & legatus inductus à quodã Henrico Archiepiscopo Herburgduneñ. qui socius erat ipsius legati: nec tamẽ hoc ipse Henricus Archiepiscopus consuluit sine causa: acceperat enim occulte CC. marchas pecuniæ numeratæ à Gerhardo, quem idem Archiepiscopus institui procurauit. Nihil opertum quod non reueletur. Præter has autem CC. marchas factæ sunt destructiones multæ Ecclesiæ Maguntineñ.

Excriptum Maguntiæ è libro quodam uetusto.

FINIS.

INDEX TERNIONVM.

αβabcdefghiklmnopqrstuxyz.
ABCDEFGHIK.
Omnes terniones præter β quaternionem.

BASILEAE EX OFFICINA IO. HERVAGII, MENSE MARTIO ANNI M. D. XXXII

